

ÖTƏN İLLƏRİN HARAYI

ŞƏRİF
KƏRİMLİ

I cild

ŞƏRİF KƏRİMLİ

ÖTƏN İLLƏRİN HARAYI

President and Mrs. John F. Kennedy walk at the crowd during their anniversary visit in Dallas, Texas on November 24, 1963.

DALLAS, Nov. 22—President John Fitzgerald Kennedy, 43, 35th President of the United States, was shot and killed by a gunman today while riding in a motorcade in downtown Dallas. He was shot at 11:50 P.M. and pronounced dead at 1:00 P.M. Central Standard Time in Parkland Hospital where he was taken. Mr. Kennedy died of seven bullet wounds, caused by a bullet fired from the assassin's rifle. He was 46 years old.

DALLAS, Nov. 22—President John Fitzgerald Kennedy, 43, 35th President of the United States, was shot and killed by a gunman today while riding in a motorcade in downtown Dallas. He was shot at 11:50 P.M. and pronounced dead at 1:00 P.M. Central Standard Time in Parkland Hospital where he was taken. Mr. Kennedy died of seven bullet wounds, caused by a bullet fired from the assassin's rifle. He was 46 years old.

DALLAS, Nov. 22—President John Fitzgerald Kennedy, 43, 35th President of the United States, was shot and killed by a gunman today while riding in a motorcade in downtown Dallas. He was shot at 11:50 P.M. and pronounced dead at 1:00 P.M. Central Standard Time in Parkland Hospital where he was taken. Mr. Kennedy died of seven bullet wounds, caused by a bullet fired from the assassin's rifle. He was 46 years old.

DALLAS, Nov. 22—President John Fitzgerald Kennedy, 43, 35th President of the United States, was shot and killed by a gunman today while riding in a motorcade in downtown Dallas. He was shot at 11:50 P.M. and pronounced dead at 1:00 P.M. Central Standard Time in Parkland Hospital where he was taken. Mr. Kennedy died of seven bullet wounds, caused by a bullet fired from the assassin's rifle. He was 46 years old.

"Azərbaycan"ın bu günədək yaranan hər bir sayından
gələcək nəsillər dövrümüzün salnaməsini
yazmaq üçün bəhrələnəcəklər.
Bu gün biz 1918-20-ci illərdə çıxan
"Azərbaycan" qəzetindən ən maraqlı materialları
seçib dərc edirik, onların müəllifləri haqda
məlumat veririk.
Demokratik Cümhuriyyətimizi bərpa etdiyimiz
indiki çağımızda çıxan "Azərbaycan" da
beləcə tarixə çevriləcək və həçənsə
bizim də yazılarımızdan yeni nəsillər ibrət götürəcək.
Mənim onlara yeganə bir arzum var:
tələ hər gün bizim dilimizdə səslənən bircə kəlməni
həç vaxt onlara qismət etməsin: "Tarix təkrar olunur..."

Şərif Kərimli,
"Azərbaycan" qəzeti, 1992-ci il

ŞƏRİF KƏRİMLİ

ÖTƏN İLLƏRİN HARAYI

Seçilmiş publisistik əsərlər

3 cildə

I cild

«Elm və təhsil»
Bakı - 2015

Şərif Kərimli

Redaktor:
Dəyanət Osmanlı

ŞƏRİF KƏRİMLİ

ÖTƏN İLLƏRİN HARAYI (Seçilmiş publisistik əsərlər), üç cildə,
I cild, Bakı, «Elm və təhsil», 2015, 468 səh.

Kitaba yazıçı-jurnalist Şərif Kərimlinin 40 illik jurnalistlik fəaliyyətinin əsasən “Azərbaycan” və “Sabah”, eləcə də “Respublika”, “Azərbaycan”, “Şərq”, “525-ci qəzet”, “Gün”, “Unikal” və s. qəzetlərdə dərc olunmuş publisistik yazıları daxil edilmişdir. Dövrünün hadisələrinə doğru-düzgün münasibət sərgiləyən müəllifin əsərləri sənətkarlıq və peşəkarlıq baxımından çağdaş mətbuatımıza örnek ola biləcək dəyərlərin daşıyıcısıdır. Kitabda jurnalistikanın bütün janrlarında publisistik və bədii-publisistik əsərlər yer almışdır. Prezidentdən başlamış sırası vətəndaşadək müstəqillik uğrunda əməyi keçən, bu yolda həyatını belə əsirgəməyən igid oğulların mücadiləsi jurnalistin tarixləşdirdiyi əsərlərin baş qəhrəmanıdır.

Üçcildliyə daxil edilmiş yazıların böyük bir qismi müəllifin dogma mövzusunda – Borçalı problemlərinə həsr edilmişdir.

Kitab tarixçilər, sosioloqlar, mətbuat araşdırıcıları, o cümlədən jurnalistika fakültəsinin tələbələri üçün qiymətli mənbədir.

ISBN 978-9952-8282-4-5

© «Elm və təhsil», 2015

Əvəzsiz mənbə

Mən Şərif Kərimlini 1978-ci ildən – təyinatla “Yazıçı” nəşriyyatına gəldiyi gündən tanıyıram. O zamandan onun bütün həyat və fəaliyyəti mənim gözlərim önündə cərəyan edib.

1989-cu ildə Ş.Kərimli ilə ilk müstəqil mətbuat orqanı olan “Azərbaycan” qəzetində birgə fəaliyyət göstərmişik. Ona görə də inamla deyə bilərəm ki, onun peşəkar qəzetçi kimi öz işinə məsuliyyətli münasibəti, Azərbaycanın yeni qəzetçilik məktəbinin yaradıcılarından birinə çevrilməsi və müstəqil mətbuatın inkişafındakı rolu danılmazdır.

Ş.Kərimlinin hazırda əlimizdə olan üçcildlik kitabının böyük bir qismi məhz mənimlə işlədiyi dövrlərə təsadüf edir. Bu yazılarda ən əsas cəhətlərdən biri fəal vətəndaş mövqeyinin ön planda təzahür etməsidir. Ötən əsrin keşməkeşli 90-cı illərinin siyasi olaylarından bəhs edən yazılardakı obyektiv mülahizə, proqnoz və ümumiləşdirmələr bu gün müəllifin düzgün istiqamətdə fəaliyyət göstərdiyini bir daha təsdiq edir. Xüsusilə Gürcüstanla bağlı yazılardakı diplomatik yazı üslubu, sadə, anlaşıqlı dil onların oxucu tərəfindən asan qavranılmasına şərait yaradır.

Onun vaxtilə «Azərbaycan» qəzetinin səhifələrində «Böyük fəlakətin astanasında», «Bakıdan Borçalıya nə yaxınmış», “Bir köç qayıdır geri”, “İflasa uğramış siyasət və gerçəklik”, “Mən qurban verildim”, “Borçalı ağırları”, “Gül verdik, güllə aldıq”, “Borçalıdan Bakıya bir köç gəlir -

qaytarmalıyıq!..”, “İtirilən nəslin harayı” kimi yüzlərlə bir-birindən maraqlı, problematik məqalələri üçcildlikdə yer alıb.

Mən Şəriflə 1989/90-cı illərdə Borçalıya etdiyimiz səfərləri, Marneulidə, Sadaxlıda, Arıxlıda, Gorarxıda “Azərbaycan”ın oxucuları ilə keçirdiyimiz görüşləri, Marneuli rayon qəzetinin redaktoru və əməkdaşları ilə milli məsələlər üzrə fikir mübadiləmizi əvəzolunmaz nastolji hisslərlə xatırlayıram...

Şərif Kərimli həyatının və yaradıcılığının əsas leytmotivinə, qayəsinə, mənasına çevirdiyi Borçalı və Azərbaycan-Gürcüstan dostluğu ideyasını və mehriban əməkdaşlıq münasibətlərini təkcə bu iki ölkənin mətbuatında deyil, eyni zamanda, dünyada tanınmış, nüfuzlu, «Novoe russkoe slovo» (ABŞ-da çıxır), «Nezavisimaya qazeta» (Rusiya), «İslami Birlik» (İran), «Sabah» (Türkiyə) kimi qəzetlərdə təbliğ etmiş və indi də bu fəaliyyətini davam etdirir.

Fikrimcə, Ş.Kərimlinin canlı tarixi faktlara söykənən bu kitabı mövzu rəngarəngliyi ilə bahəm, dövrün siyasi, ictimai hadisələrinin xronologiyasını əks etdirmək baxımından və gənc jurnalistlərin sənətkarlıq, dil-üslub seçimi cəhətdən yetişməsində son dövrlərdə işıq üzü görən nadir və önəmli nəşrlərdən biridir. İnanıram ki, elm arxasınca nəhayətsiz bir yola çıxan neçə-neçə jurnalist, filoloq, tarixçi üçün Şərif Kərimlinin zamanında kodlaşdırdığı fakt və hadisələr, eləcə də jurnalist peşəkarlığının zəngin nümunələri əvəzsiz mənbə rolunu oynayacaqdır.

Sabir Rüstəmxanlı,
şair-publisist, millət vəkili

O yaşadıqlarından danışır...

Şərif Kərimli siyasi, elmi və bədii fəaliyyətini bir-biri ilə uyğunlaşdırmağı və onları bir istiqamətə yönəltməyi bacaran ziyalıdır. O, yüzrlə ictimai-siyasi-publisistik məqalə və oçerklərlə yanaşı, «Rəşid Pəhləvan», «Sali Süleyman», «Pəhləvan Müsəllim», «Qaytarılan köç karvanı», «8712 Nəli əsir», «Gürcüstan: ikili standart siyasətinin yeni qurbanı» kimi maraqlı kitabların müəllifidir.

Şərif Kərimli qaldırdığı məsələlərin tam həllinə nail olmamış rahatlanmayan jurnalistlərdəndir. O, yaradıcılığının yarısını əhatə edən Borçalı problemini mətbuat vasitəsilə, eyni zamanda ən yüksək rəsmi səviyyələrdə diqqətə çatdırmış, Azərbaycan və Gürcüstan prezidentləri ilə görüşmüş və bu məsələ ilə bağlı soydaşlarımızın arzu və istəklərini ifadə edən təkliflər vermişdir.

Ş.Kərimlinin redaktorluğu ilə çıxan qəzetlər ictimai-siyasi hadisələrə heç vaxt birtərəfli şəkildə yanaşmayıb, həmişə problemi tam aydınlığı ilə cəmiyyətə təqdim edib. Bu mətbu orqanlarda ("Azərbaycan", "Sabah" qəzetlərində) Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılarla yanaşı, Azərbaycanın Qax-Zaqatala-Balakən bölgələrində əsrlər boyu birgə yaşamış və azərbaycanlılarla qaynayıb-qarışmış, ictimai və dövləti işlərdə tanınmış, torpaqlarımızın müdafiəsində rəşadət göstərmiş gürcülər və ingiloylar barəsində də obyektiv, maraqlı yazılar yer almış, onların ictimai, sosial və digər problemləri müxtəlif səviyyələrdə gündəmə gətirilmişdir.

Seçilmiş publisistik məqalələrdən ibarət olan bu kitaba yazdığı "Giriş"də özünün də vurğuladığı kimi, müəllifin Azərbaycan və Gürcüstanla bağlılığı təsadüfi deyil. 60 illik həyatında elə bir il olmayıb ki, Şərif Kərimli doğma Borçalıya bir neçə dəfə baş çəkməsin, soydaşlarımızın problem və qayğılarını öyrənib yazıya çevirməsin. Elə "Giriş" sözündə də haqlı olaraq belə bir poetik və təsirli fikir söyləyir: "Bakı – Borçalı arasında getdiyim yolları əgər bir-birinə calasaydılar, bəlkə də Yer kürəsinin belinə kəmərlər kimi dolmaq olardı! Hələ bu yollarda yaşadıqlarım və..." (**"yaşayacaqlarım" demək istəsə də bunu taleyin işi hesab edib onun hökmünə müdaxilə etməməyi üstün tutur**).

Şərif Kərimli on ildən artıq bir müddətdə gənc nəslin təlim-təربiyəsi, yeni dövr jurnalistlərinin yetişdirilməsi, onların təhsili ilə də məşğul olub. O, Odlar Yurdu Universitetinin, Avrasiya, Slavyan Universiteti, Beynəlxalq Universitetin Jurnalistika fakültələrində pedaqoji fəaliyyət göstərmiş. Azərbaycan mətbuatındakı uğurlu xidmətlərinə görə «Azərbaycan Bayrağı», «Qızıl Qələm», «Nailiyyət» mükafatlarına layiq görülmüş.

Ş.Kərimlinin publisistik yazılarından ibarət olan üçcildliyini mən qiymətli və faktoloji baxımdan zəngin tarixi sənədlər toplusu da adlandırırdım. Çünki bunlar isti-isti, həm də obyektiv yazılmış məqalələrdir. Belə düşünürəm ki, Ş.Kərimlinin 40 illik zəhməti sayəsində ictimaiyyətə təqdim etdiyi tarixi, sosioloji, ədəbi-bədii, ictimai-siyasi, milli-mənəvi aspektləri özündə ehtiva edən bu kitab, Milli Mətbuatımızın 140 illik yubileyinə sanballı töhfələrdən biridir..

Nizami Cəfərov,
professor, AMEA-nın müxbir üzvü,
millət vəkili

ÖMÜR YOLU

Şərif Həmid oğlu Kərimli 1954-cü il iyunun 22-də Marneuli rayonunun Baydar kəndində anadan olub. 1972-ci ildə Baydar orta məktəbini əla qiymətlərlə bitirdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin Jurnalistika fakültəsinə daxil olmuş və təhsilini başa vurduqdan sonra 1978-ci ildən təyinatla «Yazıçı» nəşriyyatında əmək fəaliyyətinə başlayıb. Təxminən 10 il «Yazıçı» və «İşıq» nəşriyyatlarında redaktor, şöbə müdiri vəzifələrində çalışıb. 1987-ci ildə şair-publisist Məmməd İsmayıl Moskvadan «Gənclik», «Molodost» jurnallarının icazəsini aldıqdan sonra 1989-cu ilədək burada məsul katib, redaktor müavini vəzifələrində işləyib. Jurnal sovet dönməsində nəşr olunan jurnallar arasında İttifaq miqyasında məzmun və tərtibat keyfiyyətlərinə görə ən səviyyəli mətbuat orqanlarından biri idi.

SSRİ-nin dağılması ilə əlaqədar, kütləvi informasiya vasitələrinin istiqamətverici və təşkilatçı rolunu dərk edən, daha operativ, müstəqil və demokratik mətbuat orqanına ehtiyac hiss edən Şərif Kərimli 1989-cu il oktyabrın 5-də görkəmli şair-publisist, hazırda Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin üzvü Sabir Rüstəmxanlı ilə birlikdə 1920-ci ildə Sovet hökuməti tərəfindən nəşri qadağan edilmiş «Azərbaycan» qəzetinin fəaliyyətini bərpa etməyə müvəffəq oldu. Bu qəzet təkcə Azərbaycanda deyil, soydaşlarımızın yaşadığı bütün ölkələrdə milli-azadlıq, milli-özünüdərk hərəkatının ilhamvericisi və milli-ideoloji istinadgahına çevrildi. Şərif Kərimli qəzetdə əvvəlcə

məsul katib, baş redaktor müavini və nəhayət, baş redaktor vəzifəsinə yüksəldi.

1988-90-cı illərdə Zviad Qamsaxurdiya dövründə Gürcüstanda baş qaldıran separatizm, milli-ayrıseçkilik, ərazi iddiaları, tarixi saxtalaşdırmaq cəhdləri, soydaşlarımıza qarşı kriminogen hərəkatlara göz yumulması, onların təhsilinə, mədəniyyətinə biganəlik, hörmətsizlik və s. kimi beynəlxalq normalara zidd əməllərin qarşısının alınması istiqamətində «Azərbaycan» qəzeti dövlət və qeyri-hökumət təşkilatları ilə olduqca ciddi və nəticəli işlər apardı. «Azərbaycan» qəzetinin ətrafında cəmləşən ziyalıların tez-tez Borçalıya səfərlərini təşkil edən Şərif Kərimli Başkeçidin Yırğançay kəndindən tutmuş, Yavıxlı, Gödəkdağ, Armudlu, Ormeşən, Qızıl Kilsə, Orzuman, Azgəlyən; Bolnisi Arıxlı, Kəpənəkçi, Bala Muğanlı; Qarayazının Kosalar, Nazarlı, Candar, Təhlə; Marneulinin Sadaxlı, Gorarxı, Baydar, Qızıl Hacı; eləcə də Qaraçöp, Qabal və daha neçə-neçə kənd və qəsəbələrdə sadə kənd adamları ilə, ziyalılarla, o cümlədən Gürcüstanın iqtidar nümayəndələri ilə görüşlər təşkil etmiş və gürcü- Azərbaycan xalqları arasında tarixən yaranmış dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin üçüncü şəxslər, qara qüvvələr tərəfindən düşmənçiliyə çevrilməsinin qarşısının alınması yönündə misilsiz xidmətlər göstərmişdir. Bu görüşlərin nəticəsi olaraq, onun «Azərbaycan» qəzeti səhifələrində «Böyük fəlakətin astanasında», «Bakıdan Borçalıya nə yaxınmış», «Bir köç qayıdır geri», «İflasa uğramış siyasət və gerçəklik», «Mən qurban verildim», «Borçalı ağrıları», «Gül verdik, güllə aldım», «Borçalıdan Bakıya bir köç gəlir - qaytarmalıyıq!..», «İtirilən nəslin harayı» kimi yüzlərlə bir-birindən maraqlı, problematik, kəskin yazıları dərc olunmuşdur. Şərif Kərimli dəfələrlə öz vəsaiti hesabına çap etdirdiyi kitabları, eləcə də dərs vəsaitlərini təmənnəsiz olaraq Borçalının təhsil müəssisələrinə hədiyyə etmiş, təbii fəlakətdən ziyan çəkən Gürcüstan vətəndaşlarına Azərbaycan tərəfdən gələn yardımların təşkilatçısı olmuşdur.

Şərif Kərimli həyatının və yaradıcılığının əsas leytmotivinə,

qayəsinə, mənasına çevirdiyi Borçalı və Azərbaycan-Gürcüstan dostluğu ideyasını təkcə bu ölkələrdə çıxan qəzetlərdə deyil, eləcə də dünyanın tanınmış, nüfuzlu, yüksək tirajlı ingilisdilli qəzetlərində, «Novoe russkoe slovo» (ABŞ-da çıxır), «Nezavisimaya qazeta» (Rusiya), «İslami Birlik» (İran), «Sabah» (Türkiyə) kimi qəzetlərdə yazmış, təbliğ etmiş və şəxsən özü də bu amala sadıq qalmışdır.

Şərif Kərimli dəfələrlə Borçalı problemini ən yüksək rəsmi səviyyələrdə diqqətə çatdırmış, Azərbaycan və Gürcüstan prezidentləri ilə görüşmüş və bu məsələ ilə bağlı soydaşlarımızın arzu və istəklərini ifadə edən təkliflər vermişdir. Mərhum prezidentlər Əbülfəz Elçibəy, Heydər Əliyev və Eduard Şevardnadze ilə görüşlər də məhz bu qəbildəndir.

Şərif Kərimli yüzlərlə siyasi-publisistik məqalə ilə yanaşı, «Rəşid Pəhləvan», «Sali Süleyman», «Pəhləvan Müsəllim», «Qaytarılan köç karvanı», «8712 nömrəli əsir», «Gürcüstan: ikili standart siyasətinin yeni qurbanı» kimi maraqlı kitabların müəllifidir.

Şərif Kərimli öz həyat kredosuna sadıq qalaraq Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında «Gürcüstan-Azərbaycan əlaqələri (1991-2007-ci illər)» mövzusunda elmi iş üzərində çalışır.

...Jurnalistlər ömrünü şam kimi qətrə-qətrə xalq yolunda əritməkdən usanmayan, əksinə, bundan zövq alan və bunu özünə borc bilən fədakar insanlardır. «Borçalı» sözünün, yad havalara qol qaldıraraq oynayan bəzi «soydaşlarımızın xidməti» nəticəsində hətta söyüş mənasında assosiasiya edilməsinin əksinə olaraq, Şərif Kərimli 1989-cu ildə əvvəlcə qeyri-rəsmi, sonra isə rəsmi şəkildə «Borçalı» adlı qəzeti qeydiyyatdan keçirdi. Buna görə bəzi rəsmilərin qınağını da götürməli oldu. Lakin tarix göstərdi ki, əqidə, niyyət sağlam olanda ağıllı insanlar onu tezliklə başa düşür. Elə də oldu - indi nə «Borçalı», «Tiflis» kəlmələrindən hürkən var, nə də «qonaq», «gəlmə» sözlərini işlədən.

Ş.Kərimli az sonra «Borçalı» qəzetinə hal-hazırda təsisçisi və

baş redaktoru olduğu «Sabah» qəzetini də qoşdu. Bu qəzetlər hadisələri heç vaxt birtərəfli işıqlandırmamış, Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılarla yanaşı, Azərbaycanın Qax-Zaqatala-Balakən bölgələrində əsrlər boyu birgə yaşamış və azərbaycanlılarla qaynayıb-qarışmış, ictimai və dövləti işlərdə, torpaqlarımızın müdafiəsində rəşadət göstərmiş gürcülər və ingiloylar barəsində də obyektiv, maraqlı yazılar verir, onların da sosial və digər problemlərini muhtəlif səviyyələrdə gündəmə gətirir. Şərif Kərimlini bu bölgənin insanları da yaxşı tanıyır və onu dostluq, sülh elçisi kimi sevirilər.

Şərif Kərimli vaxtilə «Borçalı» və «Qeyrət» cəmiyyətlərinin yaradılmasında və fəaliyyət göstərməsində, birincidə sədr müavini, ikincidə Bakı təmsilçisi qismində gərəqli və səmərəli işlər görmüşdür.

Şərif Kərimli on ildən artıq bir dövrdə gənc nəslin təlim-təربiyəsi, yeni dövr jurnalistlərinin yetişdirilməsi, onların təhsili ilə də məşğul olub. O, Odlar Yurdu Universitetinin, Avrasiya, Slavyan Universiteti, Beynəlxalq Universitetin Jurnalistika fakültələrində müəllim işləyib. «Azərbaycan Bayrağı», «Qızıl Qələm», «Nailiyyət» mükafatları laureatıdır.

GİRİŞ

Azərbaycan-Gürcüstan münasibətləri

Yaşadığımız tarixi mərhələdə Azərbaycan - Gürcüstan münasibətlərində qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığın dinamikasını və miqyasını, qarşılıqlı əlaqələrin, praktik olaraq bütün sahələrində təmasların səviyyəsini və intensivliyini izləmək, ikitərəfli münasibətlərə qiymət vermək və ondan milli mənaflər baxımından maksimum faydalanmaq jurnalistlik fəaliyyətimin əsas leytmotividir. Lakin bu münasibətlərin tarixi köklərini, milli-mədəni əlaqələrin, siyasi-iqtisadi əməkdaşlığın milli maraqlarla çulğashığı məqamlarını öyrənmədən gələcəkdə təminatlı əlaqələr qurmağın və onu inkişaf etdirməyin mümkünsüzlüyündə israrlıyıq.

Başqa millətlərdən fərqli olaraq, tarixən gürcülər və azərbaycanlılar arasında ciddi ədavətə səbəb ola biləcək müharibə və münaqişələr olmayıb. Ümumiyyətlə, Azərbaycanla Gürcüstan arasında münasibətlər həmişə əməli səciyyə daşıyıb. Ermənilər daim bu iki dövlət və xalq arasında nifaq salmağa çalışmış və bundan faydalanmaq istəyində olmuşlar.

Azərbaycan - Gürcüstan respublikaları arasında əlaqələrin miqyasını və söykəndiyi güclü sütunları öyrənmək üçün bu münasibətlərin ayrılmaz tərkib hissəsi olan Borçalıda yaşayan soydaşlarımızla gürcü xalqı arasında mövcud olan milli, mədəni, sosial əlaqələrin köklərini araşdırmaq daha doğru olardı. Əsrlər boyu yaranmış bu tarixi münasibətlər sistemini şərti olaraq üç mərhələyə bölmək olar.

Birinci mərhələ 1990-cı ilə qədər olan münasibətlər dövrüdür. Təbii ki, bu mərhələdə formalaşan münasibətlərdə keçmiş Sovetlər İttifaqının xalqlar arasında dostluq siyasətinin strateji xətti bütün sahələrdə öz əksini tapırdı. Həmin dövrün siyasi durumundan Gürcüstan hökuməti məharətlə istifadə edərək uzaqgörənliklə soydaşlarımızın yaşadığı bütün rayonlarda gürcülərin sayını müxtəlif motivlərlə süni surətdə artırırırdı.

Azərbaycan - Gürcüstan münasibətlərinin ikinci mərhələsi hər iki dövlətin müstəqillik qazandıqları dövrə düşməklə, inqilabi keçid dövrünü əhatə edir. Yenicə müstəqillik əldə edən Gürcüstan və Azərbaycan dövlətləri keçmiş Sovet imperiyasından miras qalmış bir çox problemlərlə üzləşdilər. Bunlardan ən qorxulusu ölkənin ərazi bütövlüyünün təhlükə altına düşməsi idi. Lakin iki dövlət arasında dostluq korpusünün əsas təməli sayılan borçalılar gürcüləri yenə də tərk qoymadılar - onlar ölkənin ərazi bütövlüyünü dəstəklədilər və Gürcüstanın suverenliyi uğrunda gürcülərlə çiyin-çiyinə dayandılar. Ancaq təəssüflər olsun ki, 90-cı illərin əvvəllərində abxazların, osetinlərin, acarların müstəqillik, muxtariyyət iddiaları ilə yanaşı, ermənilərin separatçılığı, Ermənistan bayrağının ermənilərin kompakt yaşadıkları bir sıra rayonlarda qaldırılması, Gürcüstan dövlət orqanlarının de-fakto nəzarətindən çıxması fonunda azərbaycanlıların itaətkar, sədaqətli vətəndaş, torpağını sevən, onun uğrunda canından keçməyə hazır olan bir millət obrazı yaratsa belə, hələ də lazımi qiymətini ala bilmirdi.

Eduard Şevardnadze və Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldikdən sonra onların şəxsi səyi və təşəbbüsü nəticəsində Gürcüstan dövlətinin hüquq-mühafizə orqanlarının Borçalıda və ona bitişik ərazilərdə fəallığı artdı və burada hökm sürən kriminogen özbaşınalığa qarşı ciddi əməliyyatlar həyata keçirildi.

Lakin E.Şevardnadze zamanında da borçalılara qarşı gizli şəkildə təzyiqlər olunur, onların işlə təmin olunmasında əngəllər törədilirdi. Gürcüstan azərbaycanlılarının ən böyük problemi olan

torpaq problemi də məhz E.Şevardnadzenin vaxtında yaradılmışdır.

Nəhayət, 1996-cı ildə müstəqil dövlətin rəhbəri kimi Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin Gürcüstana işgüzar səfəri ilə iki ölkə arasında ***münasibətlərin yeni – üçüncü mərhələsi*** başlandı. Azərbaycan Prezidentinin bu tarixi səfəri zamanı Azərbaycan - Gürcüstan arasında «Qafqaz regionunda Sülh, Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq barədə» Bəyannamə, «Dostluq, Əməkdaşlıq və Qarşılıqlı Təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi haqqında» Müqavilə, habelə «Neftin nəqlinin yeni vasitələrinin işlənilib hazırlanması və belə vasitələrin köməyi ilə neftin Gürcüstan ərazisindən nəqli haqqında» Saziş imzalandı.

1996-cı il Bəyannaməsi əslində imperiya siyasətinə - siyasi konfliktlərin qızıqdırılması və etnik didişmələrin genişləndirilməsi siyasətinə qarşı bir sənəd kimi meydana çıxdı.

İki dövlət arasındakı münasibətlərin yaxşılaşmasını hər şeydən əvvəl zəruri edən səbəblərdən ən başlıcası, zənnimizcə, iqtisadi səbəblərlə bağlı idi. Məhz iqtisadi faktor, xüsusilə, neft kəməri bu münasibətlərin yaxşılaşmasını diqtə edirdi.

Bu gün dünya iki əks istiqamətdə inkişaf edir. Bir tərəfdən vahidləşir, universallaşır, informasiyalı və açıq olur, digər tərəfdən isə bölünməkdə, parçalanmaqda, “atomlaşmaqda” davam edir.

Hər iki qonşu ölkədə siyasi məsələlərdən məharətlə baş çıxaran, ölkələrinin iqtisadi maraqlarını qlobal siyasətin amansız təzyiqlərindən qoruya bilən gənc və müasir təfəkkürlü qüvvələrin hakimiyyətə gəlişi bir sıra beynəlxalq güc mərkəzlərini onlarla hesablaşmağa vadar etdi. Prezident İlham Əliyevin nəhəng layihələrin Qafqaza yönəldilməsi, Avropa və Asiya arasında siyasi-iqtisadi əlaqələrin etibarlı sütunlarının yaradılması istiqamətində çox mürəkkəb bir şəraitdə ciddi səylər göstərməsi nəinki Azərbaycanı, eləcə də Gürcüstanı inkişaf etmiş sivil dövlətlər arasında öz varlığını qorumaqla yanaşı, nüfuz və söz sahibinə çevirdi.

Biz bu gün elə bir tarixi şəraitdə yaşayırıq ki, əsl müstəqil, demokratik dövlət qurmaq üçün bütün mümkün vasitələrdən

məqsədyönlü istifadə etməli, dostları özümüz seçməli və xalqın mənafeyini heç vaxt şəxsi maraqlara qurban verməməliyik. Bu, 57 milyonluq Azərbaycan xalqının təbii hüququdur.

Seçilmiş publisistik yazılarımdan ibarət olan bu kitaba yazdığım girişin Azərbaycan və Gürcüstanla bağlılığı təsadüfi deyil. 60 illik həyatımda elə bir il olmayıb ki, mən doğma Borçalıma baş çəkməyim. Bakı – Borçalı arasında getdiyim yolları əgər bir-birinə calasaydılar, bəlkə də Yer kürəsinin belinə kəmərlər kimi dolamaq olardı! Hələ bu yollarda yaşadıklarım və...

Mənim üçün dünyanın bütün düyünləri, bütün ağırları, bütün arzuları, bütün sevincləri, bütün kədərləri... bu yollardadır. Bu yolların o başında doğuluruq, yola çıxırıq, yolun sonuna çatır-çatmaz bir daha geri qayıdırıq və gördüklərimizi, yaşadıklarımızı təzə doğulanlara danışa-danışa ölüürük... Nə etməli, biz belə olmuşuq, elə belə də olacağıq – üzü Altaydan, Yeniseydən bəri didərgin ruhlarımızın sorağıyla dünyanı fırlana-fırlana gəlib Xəzərlə Qara dəniz həndəvərində ilişmişik. Ayağımızı hara basırıqsa, əcdadlarımızın iniltisini eşidirik! “Sən Vətəndəsən! Vətən sənsən! Vətən səndədir!”

Mənim və mənim kimi minlərlə borçalılının xoşbəxtliyi ondadır ki, bizim Vətənimiz daha böyükdür! Bir ucu Qara dəniz, bir ucu Xəzər – bizim Vətənimizdir. Ancaq bizim dərdimiz də böyükdür - bir ucu Qara dəniz, bir ucu Xəzər - bizim dərdimizdir! Orda - Abxaziya, Osetiya göynərtisi, burda – Zəngəzur, Qarabağ ağırları...

Allah bircə qanadlarımızı qırmasın! Biz hələ bu dünyanı çox dolanacağıq, nə bilmək olar, gələcək dayanacağımız haralar olacaq!..

Bakıdan Borçalıya nə yaxınmış...

Əziziyəm hər ay gəl,
Hər həftə gəl, hər ay gəl,
Gözlərim yolda qaldı,
Çağırıram, haray, gəl!

Bağışla, qərənfil... Daha səni ad gününə apara bilməyəcəyəm – çünki adlı igidlər üstünə səpildin. Bağışla, qərənfil... İki gəncin vüsəl gününü təbrik üçün səni ələ ala bilmərəm –çünki ayrılıq yollarını bəzədin.

Bağışla... Səni anama da bağışlayammaram - onun balasını sən al rənginə boyadılar.

Bağışla, qərənfil, bağışla... Qoy bircə sevgilim səni götürüb məzarım üstünə gəlsin - dostlarımı... xatırlatmaq üçün...

Redaksiyadan çıxmaq istərkən çıxış qapısında orta yaşlı bir kişi ilə rastlaşdıq. "Azərbaycan" qəzetinin işçiləri olduğumuzu bilib dedi:

- Oğul, deyirlər, Tiflisdə darısqallıq olacaq. Üç min gül gətirmişik Qarabağ Komitəsinə. Yəqin ki, siz də gedirsiniz. Mümkünsə, onları da aparın Tiflisə, yasa...

...Qəzetimizin rəssamı Fikrətlə bütün gecəni yol getdik. Qərənfillə dolu iki böyük qutuya yerləşdirilmiş üç min qərənfil Tbilisiyə aparırdıq. Yol boy nə o dinir, nə mən dinirdim. Nədənsə ürəyimizdə bir ağrı, beynimizdə bir ağırlıq hiss edirdik. Adətən, bircə gülü görəndə insanın qəlbində xoş duyğular oyanır. Bizimsə üç min gül, üç min güllə olub üstümüzə ələnirdi. Yolda susuzla-

dıq. Mən maşının yük yerini açıb su götürmək istədim. Vahimə məni basdı. İki böyük gül qutusu iki şəhid kimi yan-yana uzanmışdı. Əli-qolu bağlı, dilsiz-ağızsız... al qanın içində. Ehmalca yük yerinin qapağını ördüm. Kilidin heç səsi də çıxmadı. İçəridə-kilər diksinərdilər axı...

Ömrümdə ilk dəfə belə gül karvanı gördüm - Bakının Tbilisi prospektindən Tbilisinin Rustaveli prospektindəki Hökumət Evinədək. Şəhər heyranlıqla tamaşaya durmuşdu. "Könüllü ittifaqımızın" yetmiş ili ərzində bəlkə də ilk dəfə bu iki xalq arasında bütün quru rəsmiyyətlərdən, siyasi mərasimlərdən uzaq, "vasitəçisiz" bir yaxınlaşma, anlaşma oldu. Bu da Azərbaycan - gürcü xalqlarının böyüklüyünü, köklüliyünü, mənəviyyatca zənginliyini bir daha təsdiq etdi.

Hökumət Evinin qarşısında Gürcüstanın milli hökumətinin çəhrayı bayrağı dalğalanırdı. Bunların arasında öz rəngləri ilə o dəqiqə seçilən iki bayraq da vardı - Azərbaycan Demokratik Respublikasının bayraqları.

20 Yanvardakı qırx günlük yas xalqımıza bir çox təzə adətlər, mərasimlər də öyrətdi. Xalqımız gülə bəlkə də çörək qədər hörmət bəsləyib, onu müqəddəs bilib.

Tbilisinin Hökumət Evinin qarşısındakı pərakəndəlik ilk anda bizi narahat etdi. Miting təşkilatçılarına və əlaqədar ictimai təşkilatların nümayəndələrinə yaxınlaşıb meydanı səliqə-sahmana salmaq üçün köməyimizi təklif etdik. Bəziləri etiraz etdi, bəziləri ağız büzdü, bəziləri könülsüz qulaq asdı... ancaq gürcü qadınlarının... Əlaqələndirmə mərkəzindəki işgüzar qadınların təkildi ilə (Tbilisidəki iyirmi nəfər şəhidin on səkkizi qadın idi) pilləkənləri - tribunanı azad etdilər... və düşüb aşağıdan sual dolu nəzərlərlə bizləri süzməyə başladılar. Borçalıdan bizə qoşulub gəlmiş gəncələr - şamxorlular, qarabağlılar, gəncəlilər çiyin-çiyinə dayanmışdılar. Göstərişsiz-filansız hərə bir işin qulpundan yapışdı. Nizamsız halda atılmış güllər yığışdırıldı, maşın-maşın tər qərənfillər xalça kimi cərgələndi, şəhərin səkiləri Hökumət Evinin divarındakı çıxıntılar, tribunaya keçid yolları damla-damla, al-əlvan çiçəklərə

büründü, meydanlar qırmızı haşiyələndi, qan tökülmüş yerlərə qərənfillər səpələndi və gürcü qadınları ağlaşmağa başladı. "Sağ olsun azərbaycanlılar!..." "Modlobt şvilebi!" Yerli azərbaycanlıların gözlərində sevinc yaşları gilələndi: "Başımızı uca elədiniz, Allah həmişə mehriban eləsin bizi!"

Hökumət Evinin qarşısına yüzlərlə əklil düzüldü, şüarlar vuruldu.

Yazıların bəlkə də 90 faizi ancaq iki dildə idi: Azərbaycan və gürcü dillərində.

Cavanlarımız əllərində şam yandırmağa gələn gürcü cavanlarına qucaq-qucaq gül bağışladılar ki, şəhidlərin ruhunu şad etsinlər. Heyrətə gəlmiş gürcülər belə deyirlidər: "Azərbaycanlılar Gürcüstanı gül ilə fəth etdilər..."

Gürcüstan səfərimizin ikinci hissəsi aprelin 10-da başladı. Biz Borçalıdakı eloğlularımızla görüşüb hal-əhval tutmağa ehtiyac duyduq. Daha doğrusu, borçalıların çoxdankı arzusunu yerinə yetirdik.

İnsan o vaxt yaşayır ki, kiməsə gərək olur, kiminsə dərdinə şərik çıxır, vay o gündən ki, sənənlə heç kim dərdini-sevincini bölüşməyə! Deməli, sən heç kəsə lazım deyilsən... Bir vaxt kefə-damağa gəldiyimiz bu yerlər indi bizdən qayğı umurdu, həmdərd, həmsöhbət axtarırdı.

Qısa məzuniyyət vaxtımızdan maksimum istifadə etməyə çalışdıq. "Azərbaycan" qəzetinin baş redaktoru Sabir Rüstəmxanlı, Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsinin məsul işçisi Nuraiddin Mehdi-xanlı, qəzetin rəssamı Fikrət İbrahim və bir də bu qeydlərin müəllifindən ibarət kiçik bir qrupla Borçalının ən müxtəlif, qaynar, ziddiyyətli kəndlərindən olan Arıxlıda, Sadaxlıda olduq, ağsaqqallarla, cavanlarla görüşdük, söhbətləşdik. Marneuli 1 nömrəli orta məktəbində ziyalılar və yuxarı sinif şagirdləri ilə qəzetin görüşünü təşkil etdik, ümumi vəziyyət barədə fikir mübadiləsi apardıq. "Yeni Marneuli" - biz orada olarkən təzə adla ilk nömrəsi çıxan "Kvemo Kartli" (Aşağı Kartli) qəzeti redaksiyasında olduq və redaktorla, əməkdaşlarla maraqlı polemik söhbətlər elədik. Gö-

rüşlərdə bizi Borçalıdakı "Qeyrət" cəmiyyətinin üzvləri müşayiət edirdilər.

Səfər yoldaşlarımda unudulmaz təəssürat oyadan bütün bu görüşlərlə bağlı iki məqamı diqqətimizə çatdırmaq istərdim.

Bolnisi rayonunun Arıxlı kənd camaatı belə bir xahiş etdi: doğma yurd-yuvasında "papağını unudub" tələm-tələsik "gedənlərə" deyin ki, xalqın ürəyi genişdir, nə vaxt istəsələr qayıtsınlar, papaqlarını tapıb verərik onlara. Azərbaycan hökumətinə də bir ismarıq göndərdilər: bu vaxta kimi quruca adınıza güvənmişik, bundan sonra da elə olun, biz birtəhər başımızın çarəsini qılarıq.

Sadaxlı Ermənistanla Gürcüstan sərhədində yerləşir. Əlbəttə, iki il bundan əvvələdək bura sərhəd demək olmazdı. Sadaxlıdan o tərəfdə - sərhədin o üzündə yerləşən Ləmbəlidən qovulmuş azərbaycanlılar hərdənbir bizim kəndə gəlir və həsrət-həsrət dədə-baba yurdlarına baxır, həyat-bacada fırlanan yad adamları görəndə, diş-dırnağı ilə lələzara çevirdikləri bağ-bağatında burunları ilə yer eşən donuzları görəndə içi-içi əriyirdilər, ömrünü başa vuran şam kimi öləyirdilər. Biz də ki, səhərə kimi növbə çəkirik. Təzə qonşularımız peyda olan gündən istirahətimiz yox, dincliyimiz-rahatlığımız yox, yuxumuz ərsə çəkilib. Hərdənbir "asayışı qorumaq üçün" əsgərlər, daxili qoşun bölmələri göndərilir. Bil-mirsən arxanı kimə söykəyəsən. İndi hamı zərbəni arxadan vurur. Biz isə qalmışıq odla su arasında...

- Batano Petmar, "Yeni-Marneuli" nə üçün "Kvemo Kartli" oldu?

- Bilirsiniz, batano Sabir, biz yetmiş ildə "yeni-yeni" deyə-deyə özümüzü aldatmışıq, əslində isə...

(*Əslində isə, Marneuli doğrudan da yenidir, qədimi adı isə Borçalıdır*).

- Heç olmasa, qəzetin Azərbaycan variantında "Kvemo Kartli"ni "Aşağı Kartli", yaxud "Aşağı Gürcüstan" yazmaq olmazmı?

- Heç elə şey olar? - Kənarda oturan gürcü qadın müxbir söhbətə qarışır. - Bu ad yerin, ərəzinin adıdır, o tərcümə olunmur!

Mən dözməyib replika atıram:

- Dağlıq Qarabağ... Naqornı Karabax...

Müxbirin yenidən cavab verməyə hazırlaşdığını görən redaktor - Petmar Abaışvili ona narazılığını bildirir: "Xahiş edirəm, belə məsələlərdə mənə kömək etməyə çalışmayasınız".

- Qardaşlar, mən bunu bilmirdim, çünki bizim ilk nömrəmiz dünən çıxıb. Baxın, şüarımızı da dəyişmişik: "Yaşamalıyıq ki, vətənə xidmət edək!". Əgər qəzetin adı camaat arasında narazılıq doğursasa, biz mütləq buna baxarıq.

- Burada yaşayan xalq Azərbaycan xalqının bir hissəsidir. Əgər siz, batano Petmar, bu xalqın sevgisini qazanmaq, qəlbi-ni duymaq və yaxşı qəzet buraxmaq istəyirsinizsə, gərək onu daha yaxından tanıyasınız. Siz hökmən Bakıya gəlin, Qarabağda, Şəkidə, Gəncədə olun. Azərbaycandakı əhval-ruhiyyəni öyrənmədən, respublikanın ictimai-siyasi həyatındakı, milli azadlıq hərəkatındakı daxili burulğanı görmədən Borçalını dərk etmək çətin olar.

- Mən elə belə də edəcəyəm, batano Sabir! Sizin gəlişiniz bizim üçün də xoşdur. Qəribədir ki, əsrlərlə qonşu yaşamışıq - ancaq xeyirdə-şərdə bir-birimizə həyan olmuşuq. İndi isə yetmiş ildir "bir ailənin üzvləriyik", lakin bir-birimizə yadlaşmışıq. Xalqlarımız arasındakı mehribançılığı və etibarı hökmən bərpa etməliyik.

...Biz "Azərbaycan" qəzeti adından yaradıcılıq və əməkdaşlıq əlaqələrini genişləndirmək məqsədilə bir neçə əməli təklif də irəli sürdük. Qarşı tərəf bunu böyük məmuniyyətlə qəbul etdi.

Redaktor bir də onu dedi ki, azərbaycanca - gürcücə lüğətlər alır və yaxın vaxtlarda Azərbaycan dilini öyrənməyə başlayacaq.

Biz sağollaşdıq. Onun sadə otağında hər şey cana gəlmişdi. Bircə seyfin üzərində küncə söykədilmiş Gürcüstanın milli bayrağından başqa...

- Tez-tez gəlin! Sizin bircəciyinizin gəlişi bir ordu gücü gətirir Borçalıya! Qoy bilsinlər ki, bizim də arxamız var, biz də tək deyilik!

Bu sözləri bizi yola salan camaatın gözlərindən oxuduq. Daxili qürur hissi isə onları susmağa məcbur etdi.

Bircə Gülgəz nənə belə dedi:

-A bala, Bəkidən Boşşalıya neçə günlük yoldu?

Biz təyyarə ilə uçuşu nəzərdə tutub:

- İki saatlıq, ay nənə...-dedik.

- Ay sağolmuşlar, Bəkidən Boşşalıya nə yoldu ki... gözünüzü açıb-yumunca burdasınız...

Bəli, gözümüzü açıb yumacağımız yerdən də, görəsən, müqəddəs məkan varmı?!

TƏQİB

Vətəndaş Nuriyev Musa Əli oğluna.
Gədəbəy qəsəbəsi, Səməd Vurğun küçəsi, 30.

*Sizin haqqınızda toplanmış yoxlama materialları üzrə 23
mart 1990-cı il tarixdə cinayət işi başlanması rədd edilmişdir.*

Gədəbəy rayon prokuroru köməkçisi,
kiçik hüquqşünas

A.T. Paşayev.

Uzaqlarda... lap uzaqlarda tüğyan edən yenidənqurma küləkləri bu yanlara gəlib çatmayıb. Gədəbəy kartofunu şöhrətləndirənlər adicə mehdən də xəbərsizdilər. Bircə yağlı malı kimi amansızcasına qırılıb çatılan meşələr hərdən bir haray salır, qayğısızlıqdan batıb-quruyan, insanlardan üz döndərən bulaqların, çayların ah-naləsi ərsə bülənd olur, gözəlrimiz qarşısında can verən torpaqlarımızın zarıltısı eşidilir...

İllərdən bəri gələcəyə ümidlə baxan, həmişə də ümidi qırılan xalq vəd edilənlərin reallığına daha şübhə ilə yanaşır, sosial ədalətsizlikləri görür, haqqı asıb-kəsənləri tanıyır və... yenə də dinə bilmir, səsini ucalda bilmir. Yerin-göyün ağrısını ürəyinin ağrılarına qatıb dünyanın dərddini çəkə-çək beləcə yaşayır.

Beləcə də yaşayacağıq! Neçə ki, küləklər başımızda oynayırsınız, neçə ki, küləklər başımızla hərdən bir hava çalır...

Beləcə də yaşayacağıq... ta ki, küləklər ayağımızı yerdən üzüb əməəlli-başlı silkələməyincə, qaldırıp ağzı üstə yerə çırpmayınca... aqlımız başımıza gəlməyincə.

- Nuriyev! O nədir yazıbsan?

- Zəhmətkeş...

- Nə zəhmətkeş, ə?! Hərə bir şikayət ərizəsi yazıb, dalına da yapışdırıb sənə o bezdarnı yazını!

- Axı, yoldaş Hüseynov...

- İki yoldan birini seçməlisən.. Ya qələmin istiqamətini dəyişməli, ya da rayonu tərk etməlisən! Vəssalam! Mən sözümlə dedim!

Musa həmin gecə səhərədək yatmadı. «Tərəqqi» qəzetinin 13 iyun 1989-cu il tarixli nömrəsini qarşısına qoyub «Bütün ölkələrin proletarları, birləşin!» şüarına və «Sifariş-68» sözünədək bəlkə də on dəfə oxudu. «Mərkəzdə yaşayan dayıma açıq məktub» 4-cü səhifədə idi.

«... Dayı, daha bəs deyilmi ki, filan-filan qohumlarınıza – bacıoğlanlarınıza, qardaşoğullarınıza, yeddi arxadan dönənlərinizə qəyyumluq etidifyiniz. A kişi, belə də insafsızlıq olar?! Layiq oldu-olmadı, hərəsinə bir vəzifə veririr, dalında da dağ kimi durursunuz. Daha demirsiniz ki, rayonun taleyi ilə bu qədər oynamaq olmaz.

A kişilər, bəs deyilmi, ləyaqətsiz qohumlarınızı ləyaqətli stullarda əyləşdirdiyiniz?

Yazıq deyilmi camaat? Qoysanız xalqın ləyaqətli övladları da bir layiq olduqları yerdə işləsinlər. El-obaya da bir gün ağlasınlar».

Qəribədir, işlədiyi on ildə Musa ilk dəfə idi ki, qəzetin başlığını oxuyurdu: «Tərəqqi». Və ilk dəfə idi ki, Musa Gədəbəyə qayıdandan sonra bu sözü işlədirdi.

Ürəyimdən bir sızıltı keçdi: «60 ildir bu qəzet çıxır, 60 ildir əvvəllər 2 qəpiyə, indisə 3 qəpiyə «Tərəqqi» satırıq... 60 ildir «Bütün ölkələrin proletarları birləşin!» deyir «Tərəqqi». Kimə

qarşı birləşək, nə üçün birləşək?! Proletar kimdir, zülmkar kim? Rayonda bir kişi var -qəzet də onundur, şüar da! İstəsə günü sabah lap şüarı da dəyişər: «Bütün ölkələrin zülmkarları, birldləşin!»

Musa heç kəslə birləşmədi. «Kartof boldur, lakin...», «Çörək kombinatının direktoru Rəşid Katibliyə açıq məktub», «Gənclər niyə gedirlər?» yazıları ilə rayon rəhbərlərinə qarşı açıq-aşkar mübarizəyə qalxdı. Mübarizə gərginləşdikcə təqib artdı.

«...Adamlar bir tikə halal çörəkdən ötrü canlarından keçirlər.

...Daha yetər, ruzilərini min bir zəhmətlə qazanan adamları aldatma!

...Müqəddəs nemət olan çörəyin halallıqla bişirilməsinə halal rəhbərlik etmək lazımdır – xalqın tələbi belədir!» («Rəşid Katibliyə açıq məktub»)

«...Bütün bunlar isə ev tikmək, ailə qurmaq, yaxşı yaşamaq arzusu ilə həyata atılan gənclərimizin çıxıb getmələrinə səbəb olur. Gənclərimizin ata ocağını tərk etmələri isə neçə-neçə gözəl-göyçək qızlarımızın bəxt ulduzlarının sönməsi deməkdir...» («Gənclər niyə gedirlər?»)

Nəhayət:

- **Kişinin tapşırığını niyə yerinə yetirmirsən?** – deyərək ikinci katib onun üstünə qışqıranda hər şey aydın oldu.

- Hansı kişinin? – Musa təəccüblə soruşdu.

- **Rayonda neçə kişi var, ə? Birinci katibi deyirəm!**

Söhbət uzandı. Söhbət uzandı və... gedib prokurorluğa çıxdı. Təşkilat şöbəsinin və ideoloji şöbənin müdirləri Vilayət Məmmədov və Saleh Mövsümovun «şahidliyi» ilə ikinci katib Fazilə Məmmədova «Tərəqqi» qəzetinin məsul katibi Musa Nuriyevin onları «təhqiretdiyini» yazılı şəkildə prokurorluğa bildirdilər. Düz on gündən sonra! (?).

Bir ilə yaxın iş prokurorluqda yatdı və... dostlar, tanışlar Musadan soyudular, çoxları üz döndərdi. «Kişi»nin münasibətindən xəbərdar olanlar onunla salamlaşmamaq üçün yollarını dəyişdilər. Çəşib öz yolu ilə gedənləri isə elə səhəri gün «kişi» kabinetinə çağırırdı...

Bu müddətdə neçə-neçə felyetonlar, tənqidi yazılar yoxa çıxdı redaksiyadan, neçə kəskin yazılar muma döndərildi, yumşaldıldı. Nəhayət, Gədəbəy rayon prokurorunun köməkçisi Aytəkin Paşayev işə xitam verdi və «dünyanın işini nə bilmək olar» deyib Musa da ondan bir kağız aldı...

Bu arada katib M. Nuriyevə bir «ağıllı» təklif də verdi: «Gəl səni kolxoza sədr göndərim». Bunun da bir oyun olduğunu başa düşdü Musa. Onu ləkələmək üçün bundan yaxşı, bundan «ağıllı» tədbir fikirləşmək olmazdı. Necə deyərlər, «atın qabağına ət, itin qabağına ot» tökdürüb «mən özüm sail olum...» prinsipi ilə yaşayan «kiçik padşahlar» belə oyunları çox məharətlə oynayırlar. Lakin bu dəfə oyun baş tutmadı. Musa qəti etiraz edib, təklif olunan vəzifədən imtina etdi.

«Yanvar hadisələri ilə əlaqədar bir çox yoldaşla partiya biletlərimizdən imtina etdik. Lakin respublikanı bürüyən etiraz dalğasının, intiqam çağırışlarının belə tezliklə yatacağını, unudulacağını bilməzdim. Çoxları biletlərini geri götürdü, xəcalətdən qızara-qızara üzr istədilər. Hətta bəziləri şəhidlərin ölümünə eyhamla yanaşdılar. Özüm-özümü elə çıxılmaz vəziyyətə salmışdım ki... Partiyada olarkən partokratiyaya qarşı vuruşurdum. Sən demə, məni az-çox zərbələrdən qoruyan da elə bu bilet imiş. Partiyadan çıxandan sonra özümün tamam kimsəsizliyimi, tənhalığımı, hüquqsuzluğumu dərk etdim. Bitərəflərin vəziyyəti mənə aydın oldu, onların halına acıdım... (Elə özümün də!) Demə, bu bilet bir sipər imiş!».

İnsan bir özünə inananda güclü olur, bir də gördüyü işin haqq işi olduğunu biləndə... Rayon zəhməkeşlərinin bir çoxu Musa Nuriyevin təkbəsinə mübarizəsinə havadar çıxıb ona qoşuldular və... elə bu məqamda, daha dəqiq desək, 1990-cı il iyunun 2-də «Tərəqqi»də «Dava vəzifə davasıdır» sərlövhəli bir şəhifəlikimzasız yazı verildi. Müəllifin mövqeyi və yazının məqsədi aydın idi. Sosial ədalətsizlik, bürokratiyaya, rüşvətxorluğa qarşı mübarizə aparanlara birdəfəlik qəti zərbə endirmək! Belə adamları xalqın gözündən salmaq! İstəsə «Bütün ölkələrin zülmkarları, birləşin!» şüarını dəyişə bilən adam öz niyyətini həyata keçirməyə başlamışdı. İlk qurban isə məhz qəzetdən – ideoloji mərkəzdən olmalı idi! Belə bir münasib qurban «Tərəqqi» qəzetinin məsul katibi Musa Nuriyev oldu.

1990-cı il iyunun 13-də saat 19:30-da Gədəbəy rayon Partiya Komitəsində təsərrüfat məsələlərinin iki saatlıq müzakirəsindən sonra... Musa Nuriyevin məsələsi qoyuldu. Partiya komissiyasının sədri, raykomun təzə büro üzvü Arif Atayev qısaca məlumat verdi:

- Yanvar hadisələri ilə əlaqədar Musa Nuriyev partiya biletini atıb. Onu Sov. İKP sıralarından xaric etmişik. Partiya orqanında partiya üzvü olmayan jurnalist işləyə bilməz...

Büro üzvləri bir nəfər kimi onun səsinə səs verdilər.

Birinci katib soruşdu:

- **Sözün varmı?**

- Var... Biz Stalin dövrünün repressiyasını nifrətlə xatırlayırıq. Lakin gözümüzün qarşısında repressiya baş verir... – qəhər onu boğdu, oturdu.

- **Səni elə bu günə qoyan da böyükləri eşitməməyin və tərsliyin oldu!**

Katib hirs ilə qələmi stola çırpıbayağa durdu.

«Deməli, hər şey qurtardı!...»

Yox! Heç nə qurtarmayıb! Hər şey təzədən başlayır. Monarxiyaya, monopoliyaya son qoyulmalıdır. Nəhayət, qanun

hamı üçün bir olmalıdır. Qanunu pozanlarsa, qanun qarşısında eyni cür məsuliyyət daşmalıdır! Axı sən özün deyirdin ki, «mübariz ol, qardaş, mübariz ol! Elimizin, obamızın – bu dağların qeyrətli oğullara ehtiyacı var...».

Son söz yerinə

Redaksiyadan

Elə bildirdik ki: vəzifə başında oturanlarımızın bəziləri daha ağillanıblar, xalqın taleyini fikirləşirlər. Demə, hər şey zahirdə belə imiş. Yenə də «köhnə havalar», «köhnə oyunlar»...

Bəzi “kiçik padşahların” paxırı respublikada Azərbaycan SSR xalq deputatlığına namizədlərin göstərilməsində bir də açıldı. Bilindi ki, onlar yenə də “öz adamlarının” namizədliyini keçirtmək istəyirlər. Təəssüf ki, buna çox vaxt da nail olurlar. Xalqın bəyəndiyi, irəli sürdüyü namizədlər isə «konkurs» dan keçmirlər.

Bu hadisələr gözümüzün qabağında elə fantastik sürətlə baş verir ki, adam az qalır, nəfəs aldığına da inanmasın. Hər şey yuxudakı kimi olur.

...Xalq öz istədiyi deputatı seçə bilmir. Xalq öz istədiyi deputatın seçilməsi üçün səlahiyyətli orqanların qapısında günlərlə gözləməli olur... Zavallı xalqım!

...Respublikada Azərbaycan SSR xalq deputatlığına namizədlərin bəzilərinin formal göstərilməsi barədə redaksiyamızın poçtuna hər gün neçə-neçə məktub daxil olur, şikayətçilər gəlir. Narazılıq edirlər ki, bəzi yerlərdə namizədlərin göstərilməsi yenə də köhnə «ssenari üzrə» davam edir.

Yazılan məktublarda, deyilən şikayətlərdə böyük əzabı duymamaq mümkün deyil. Axı xalq istəyir ki, heç olmasa, bir dəfə öz istədiyi adamın deputatlığına nail olsun, əlini ürəklə qaldırsın.

...Redaksiyamıza gələn şikayətlərin içərisində Gədəbəy rayonundakı Şınıx kəndlərinin sakinləri – müharibə veteranları Hüseyn Əmiraslanovun, Həmid Musayevin, müəllim Hüseyn Quliyevin, fəhlə Novruz Hümətovun söhbətləri adamı ağrıdır. Onlar beş sovetliyi, iyirmi səkkiz kəndi əhatə edən 1006 nəfərin iştirak etdiyi ümumi iclasın möhürlü protokolunu da özləri ilə gətiriblər. Ümumi iclasın bütün iştirakçıları 229 N-li Novosaratovka seçki dairəsi üzrə respublika xalq deputatlığına Vaqif Məstan oğlu Bayramovun namizədliyini göstəriblər. Əleyhinə olan bitərəf qalan yoxdur. Televizayının və radionun bu barədə dəfələrlə məlumat verməsinə baxmayaraq şınıxlıların namizədi hələ indiyə kimi rəsmi şəkildə heç yerdə qeydə alınmayıb. Kənd ağsaqqalları bunun səbəbini belə izah etdilər ki, Vaqif Məstan oğlu Bayramovun namizədliyinin keçməsinə Gədəbəy rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Rəfael Hüseynov istəmir, onun öz namizədi var.

Mənim zavallı xalqım, səni daha nələr gözləyir?!

Böyük fəlakətin astanasında

“**O** Üz”ün bəri tərəfi Borçalıdır. “**O Üz**” isə Yemliklinin, Əyriqarın qurtaracağından başlayan Ərzurumdur, Qarsdır. Borçalıda, əsasən də Başkeçiddə Türkiyəni çox vaxt “**O Üz**” adlandırıblar. Əsrlərdən bəri Borçalının Ərzurumla, Qarsla xeyri-şəri, dükən-bazarı bir olub. Başqa cürdə ola bilməzdi. Axı Dirial (indi Trialeti) silsilə dağlarının oüzlü-buüzlü sinəsində şaxələnən iki budağın soykökü birdir...

Qış-yay başı qarlı Əyriqarı tutub gedirdik. Bu dəfə səfərimiz Başkeçidə idi. Həyəcanlı xəbərlər eşidirdik. Ara-sıra Bakıya gələn qacqınlar, bezikənlər, təqib olunanlar Gürcüstanın bu bölgəsində vəziyyətin ciddiliyindən xəbər verirdi. Qədim Borçalının bir ucu Sınıq Körpü, bir ucu Yırğançay bərəkətini tapdayanlar indi bu nemətləri yaradanlara qarşı nankorluq edənlər, onları “qonaq” deyib öz yurd-yuvalarından didərgin salmağa cəhd edirdilər. 1985-ci ildə bu regiona təbii fəlakətdən zərər çəkmiş svanlar köçürülməyə başlayıb. Uzun illər sivilizasiyadan uzaq düşmüş, özünəqapalı həyat keçirmiş svanlar üçün Dmanisidə, Bolnisidə yeni qəsəbələr, kəndlər salınıb.

O qədər ev tikilib ki, indi içərisində yaşamağa adam tapılmır. Azərbaycanlıların bərəkətli əkin-biçin torpaqlarında ucalan bu qapısı qıfıllı evlərdə ilanlar yuva salıb...

Bolnisiyə catdıq. Yol yoldaşlarım - Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunun direktoru Zəhid Qaralov (əslən Dmanisinin Ormeşən kəndindəndir), Xələddin İbrahimov (əslən Dmanisinin Azgəlyən kəndindəndir) və Bakı Ali Partiya Məktəbinin məzunu Əli Babayevlə (əslən Mxeti rayonunun Sixidziri kəndindəndir) royon mərkəzində düşüb, şəhərin bu başından o başınadək piyada getdik. Bu yerləri yaxşı tanıyan Z. Qaralov şəhərdəki qədim evlərə baxıb köks ötürdü. Bu rayon əvvəllər Lüksemburq adlanırdı, əhalisi azərbaycanlılardan və almanlardan ibarət idi. 50-ci illərdə almanları, 80-90-cı illərdə də azərbaycanlıları deportasiya edəndən sonra indi burada gürcülər, qismən də ermənilər yaşayır. Marağ üçün biz rayon bazarına döndük. Gördüyümüz mənzərə əvvəl bizi çaşdırdı, sonra bir az ürəyimiz yüngülləşdi... Bazar bomboş idi. Bircə yerə xeyli qarpız tökmüşdülər. Boş qalmış piştaxtaların birində isə on-on iki nəfər gürcü millətindən olan kişilər pendir-çörəklə araq məclisi düzəltmişdilər. Başkeçiddə gürcülərə deyəcəyimiz sözlər elə burdaca yarandı: “Bunun üçünmü azərbaycanlıları sıxışdırıb rayondan çıxarırdınız? İndi boş daxıllardan utanmırsınız? Hanı süfrənizə bolluq gətirən, nəz-nemət yetirən o əliqabarı, gözütox, zəhmətkeş azərbaycanlılar?”.

Bolnisdən ağırlı fikirlərlə çıxdıq. Yolda maşınlar çətinliklə hərəkət edirdilər. Bir neçə gün idi ki, Ermənistana gedib-gələn maşınlar bu yeganə yolla işləyirdilər. Son zamanlar erməni quldurları Marneuli rayonunda xeyli cinayətlər törətdiklərindən Tbilisi-Marneuli-Sadaxlı-Hoyemberyan yolu camaatın tələbi ilə Sadaxlıda bağlanmışdı. Əslində isə bu, ermənilərin də ürəyindəndir. Çünki hər tərəfdən özünü qəsdən “blokadaya” saldıran Ermənistan Qara dənizə çıxmaq məqsədilə Leninakan-Boqdanovka-Batumi dəmir yolunun çəkilişinə nail olmaq istəyir. Biz bunu rayon icraiyyə komitəsində deyəndə gürcülər özləridə heyrləndilər.

Sanki dünyanın bütün bərbəzəyi bu dağlara ələnib. Vaxtilə azərbaycanlıların köç yolu keçən bu ətraflarda nə qədər tarixi nişanələr, izlər vardı. Hanı o nişanələr, hanı o izlər? Dəhşətli bir

fikir qorxusu sarsıtmışdı bizi: bu nişanələri yer üzündən yox etdikləri kimi, bəlkə bu milləti də tarixdən silmək istəyilər?!

Başkeçidə catan kimi qərribə təzadların şahidi olduq. Dedilər ki, son günlərin məlumatıdır: rayonda vəzifədə olan azərbaycanlıların 660-ı işdən çıxarılıb. Bir də dedilər ki, bu gün raykomun plenumunda birinci katib O.Eloşvili təşkilat məsələlərinə baxarkən deyib: “Raykomun üçüncü katibi Sədrədin Yusifov bu vəzifədə xeyli işləyib və özünü bacarıqlı işçi, mətin kommunist, təşkilatçı yoldaş kimi göstərib. Biz bunlara görə ona minnətdarıq. Ancaq nə etmək olar, görünür, Vətən həsrəti böyük dərdmiş. Yusifov uzun ayrılıqdan sonra öz Vətəninə - Azərbaycana qayıtmışdır”. (Kişi də vəzifədən atılanda Vətəni, torpağını atarmı?).

Qırx beş il rayon partiya komitəsinin büro üzvü olmuş Cəlal kişi də bir söz dedi: “Plenumda katib Yırğançaydan gələnlərə bildirdi ki, gedib arvad-uşağınızı kənddən çıxardın. (Hara? Hara, Azərbaycanamı? Yoxsa Gürcüstanın digər rayonlarında başqa yer təklif edirsiniz? - bu sualları rayon xalq nəzarəti komitəsinin sədirinə verdik. Suçlu adamlar kimi başını aşağı saldı...) Tbilisidən xəbər almışam ki, ermənilər kəndə hücum edəcəklər. Bizim elə gücümüz, silahımız yoxdur ki, təpədən-dırnağa silahlanmış bu quldurlardan sizi müdafiə edə bilək. (Həmin sözləri bir vaxt Gürcüstanın Ermənistanla həmsərhəd olan Saatlı, Salamməlikvə Muğanlı kəndlərinin sakinlərinə də demişlər. Onda biz rayon icraiyyə komitəsinin sədr müavini belə bir sual verdik: axı, Yırğançay Gürcüstanın ərazisindədir. Necə olur ki, keçən il azərbaycanlılar mitinqlər keçirərkən hər bir azərbaycanlıya nəzarət üçün bir əliavtomatlı qoymuşdunuz, indi deyirsiniz silahımız yoxdur? Sədr müavini çiyinlərini çəkib: “Bu məsələ mənlilik deyil”, –dedi. Həmin gün birinci katib və icrakomun sədri “qeybə” çəkilməmişdilər...

* * *

Haşiyə. *Bir neçə gün bundan əvvəl Bakının 26-lar rayonundan redaksiyamıza belə bir xəbər gəlmişdi: şəhidlərin xatirəsinə abidə ucaltmaq üçün 700700 nömrəli hesaba Gürcüstan SSR-in Dmanisi rayonunun Yırğançay sakinləri tərəfindən 9.745 manat, həmin kəndin məktəbliləri tərəfindən isə 235 manat pul tolanıb kecirilmişdir.*

Uzaq (həm də yaxın) Başkeçidin ən ucqar kəndi olan Yırğançay camaatı özləri ağır günlər keçirmələrinə baxmayaraq, 20 Yanvar şəhidlərinin faciəsini ürək ağrısıyla qarşıladılar. Vaxt vardı ki, bu kəndin sakinləri Ermənistanın Kalinino rayonunun Soyuqbulaq, Qızıl Şəfəq (bura Cücəkənd də deyirdilər), İlməzli kəndlərinin adamları ilə get-gəl edərtilər, qonşuluq işlədərtilər, mal-qaraları bir bicanəkdə otlardı. İndi bu kəndlər sozalıb, bərli-bəzəkli, yarlı-yarışıqlı imarətlər, barlı-bəhərli torpaqlar, mirvari damçılı bulaqlar yadlara qalıb. Hər zərrəsinə alın tərimiz hopmuş bu torpaqların da, havasına gül-çiçək ətirli, yarpız qoxulu balalarının nəfəsi qarışmış bu dağların da sanki qəlbinə xiffət çöküb. Tənhalıq Yırğançay camaatını yamanca sıxıb. Bağışlayın, təkcə tənhalıq yox, “təzə qonşuların” təzyiqi, o biri “qonşuların” tənəsi, özümüzünkülərin etinasızlığı... yamanca sıxıb Yırğançayı. Köcənlərə ar gəlməsin, indi yırğançaylılar öz ölümlərini də ağlayırlar, onların da, öz qəbirlərini də urvatlayırlar, onların da. Nə bilmək olar, bəlkə də bu dağların lillər suyundan yırğançaylılar ilkin yaranıblarmış, bu torpağın qeyrətini də axıracan onlar çəkəcəklər. Taleyin hər qədərini də boyunduruq etmək olmaz! Bu torpaqdan yaranan bu torpağa da gömülməlidir!

* * *

Başkeçidin Yavıxlı kənd məktəbində Marneuli, Bolnisi, Dmanisi rayonlarının fəalları ilə, rəsmən qeydə alınmamış “Qeyrət” və “Ozan” cəmiyyətləri idarə heyətinin üzvləri ilə, Başkeçidin müxəlif kəndlərindən gəlmiş adamlarla, habelə Gürcüstan Milli Demokratik partiyasının sədr müavini Tamaz

Sereteli, üzvü Emzar Caniaşvili ilə görüş keçirdik. Görüşdə Polşanın “Svoboda” partiyasından iki nümayəndə, yerli rayon qəzetlərinin müxbirləri, Dmanisi Xalq Nəzarəti Komitəsinin sədri və Rayon İcrayyə Komitəsinin sədr müavini iştirak edirdi.

Həmid Nəsimov (Başkeçid sakini):

-Dünən uzun müddət dostluq etdiyim bir gürçü mənə deyir: “Mən səni evimə toya çağırırdım, lakin qorxuram kimsə səni təhqir edə və mən pis vəziyyətdə qalam”.

İslam Əbdürrəhmanov (Başkeçid sakini):

-Bizə zərbə iki yandan deyir: gürcü hökuməti bizə təzyiq göstərib işdən çıxarır, sonra da evlərimizi baha qiymətə almaqla şirnikləndirir və Gürcüstandan çıxarır. Azərbaycan isə bu gedənləri öz qanadı altına cəkib bəzi əliəyriyə, zətiqırıqların varlanmasına imkan yaradır.

Zümrüd Qurbanov (“Qeyrət” cəmiyyəti idarə heyətinin üzvü):

İndi hamı agıl verir, öyüd-nəsihət verir, birlik-birlik deyir, amma qabağa çıxan yoxdur. Başqasının papağını başına qoyub ortaya çıxmaq hələ kişilik deyil. Nə Moskvaya, nə Tbilisiyə, nə də Bakıya göz dikmək lazımdır. Gözünüzü öz ziyalılarınıza, ağsaqqallarınıza, cavanlarınıza dikməlisiniz. Milli birlik yaranmalıdır. Təşkilati birlik yaranmalıdır!

Şövkət Bağirova (Başkeçid sakini):

-Cavanlarımız saat 7-dən sonra küçəyə çıxa bilmirlər, kinoya gedə bilmirlər. Dəstə-dəstə gəzən svanlar onlara sataşır, təhqir edir, sonra da dava salırlar. Kimə deyək dərdimizi? Hökumət yox, milis yox! Allah eləməmiş, milisə düşsən, lüm-lüt edib buraxalar...

Azərbaycan dilində olan bütün çıxışların əsas yerlərini Əli Babayev cürücü dilinə tərcümə edib qonaqlara çatdırırdı.

Görüşün sonuna yaxın Gürcüstan Milli Demokratik partiyasının sədr müavini Tamaz Sereteli çıxış etdi və onun emosional, pafoslu çıxışından bircə nəticə hasil oldu: biz milli demokratlar böyük qüvvəyik, buna baxmayaraq, siz

azərbaycanlıların köməyinə ehtiyacımız var, bizi müdafiə edin və biz seçkilərdə qalib gələk. Daha sonra belə bir fikri də dinləyicilərə təlqin etməyə çalışdı: Gürcüstanda iki növ millət yaşayır - köklü və gəlmə. Gürcülər və abxazlar köklü xalq sayılır, çünki onların Gürcüstandan kənarda vətənləri yoxdur(?), azərbaycanlılar, ruslar, ermənilər, osetinlər və başqaları gəlmə xalqlar hesab olunurlar. Bu səbəbdən də onlara Gürcüstanda ikili münasibət mövcuddur. Baxmayaraq ki onlar da qədim xalqlardır, lakin kənarda öz vətənləri var.

T.Seretelinin çıxışı güclü etiraz doğurdu. Tamaşacılar arasında cavan bir oğlan sual verdi:

-Deyirsiniz ki, Milli Demokrat partiyası böyük qüvvədir və o, azərbaycanlıları öz tərəfinə cəkmək fikrindədir. Belə olan halda bəs azərbaycanlılara qarşı olan özbaşınalığın qarşısını almağa niyə cəhd göstərmirsiniz?

-Axı bizim əlimizdə hakimiyyət yoxdur...

-Belə çıxır ki, siz ancaq hakimiyyət uğrunda mübarizə aparırsınız və bu məqsədlə azərbaycanlılardan istifadə etmək istəyirsiniz!...

Arif Hacıyev (Zaratala Xalq Cəbhəsinin sədri):

-Bilirsiniz ki, Vaşinqtonun meri həmişə zənci olub. Çünki şəhərdə əhalinin əksəriyyəyini zəncilər təşkil edib. Bəs necə olur ki, əhalisinin 75-80 faizi azərbaycanlılardan ibarət olan Bolnisi, Dmanisi kimi rayonlarda vəzifədə bir nəfər də olsun azərbaycanlı yoxdur. Milli ləyaqətinə belə münasibət göstərilən xalq sizi necə müdafiə edə bilər?

---(T.Sereteli çiyinlərini çəkir).

Əli Babayev:

-Siz Gürcüstandakı xalqları qruplara ayırırsınız. Bu, sözün əsl mənasında, irqçilikdir. Sizin nəyiniz bu xalqdan artıqdır. Xarici görkəminiz, ağlınız? Bəlkə sizbu əliqabarı, gözütöx, viçdanı, məsləki pak adamlardan artıq xeyir verirsiniz Gürcüstana? Bircə faktı yadınıza salım: Gürcüstanda istehsal olunan kənd təsərrüfatı

məhsullarının 40 faizdən çoxunu “gəlmə” adlandırdığınız bu xalq verir. Gürcüstanda 128 partiya mövcudur. Siz gürcü xalqı adından danışanda çox qətiyyətlə çıxış edirsiniz, ancaq söhbət Azərbaycan xalqının mənafeyindən gedəndə, “bizim əlimizdə real hakimiyyət yoxdur” deyər, boyun qaçıırırsınız.

(Əli gürcüçə o qədər səlis və savadlı danışdı ki, gürcülər heyranlıqla ona tamaşa edirdilər).

Sonra Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun müəllimi, dosent Hüseyn Xəlilov çıxış edib Dmanisi rayon Partiya Komitəsinin siyasətini və onun birinci katibi O.Eloşvilinin hərəkətlərini pislədi. Rayon əhalisinin təkidilə yazılmış müraciətnaməni oxudu:

**“Sov. İKP MK-nın Baş katibi M.S.Qorbaçova,
Gürcüstan KP MK-nın birinci katibi G.G.Qumberidzeyə**

Biz, Dmanisi rayonunun azərbaycanlı kommunistləri, rayonun coxmillətli kommunistlər ordusunun 75 faizini təşkil edirik...

RPK və onun birinci katibi O.Eloşvili azərbaycanlılara qarşı şovinst siyasət yeridir. Rayonda bir nəfər də olsun azərbaycanlı vəzifədə qalmamışdır. Məcburiyyət qarşısında qalan azərbaycanlılar rayon mərkəzini tərk ediblər.

Biz kommunistlər tələb edirik: tezliklə bu siyasətə son qoyulsun, Dmanisi RPK-nın bürosu buraxılsın və birinci katib işdən azad olunsun, azərbaycanlıların qanuni hüquqları bərpa edilsin. Əks təqdirdə öz partiya biletlərimizdən imtna edəcək və qarşıdakı seçkilərdə iştirak etməyəcəyik!”

Müraciət yekdilliklə qəbul olundu.

Bir həqiqəti də deməyi özümə borç bilirəm: Gürcüstanda Sovet hakimiyyəti qurulandan bəri azərbaycanlılarla gürcülər mehriban yaşamışlar. Elə buna görə də azərbaycanlılar heç vaxt Gürcüstandan ayrılmaq, yaxud, muxtariyyət təşkil etmək fikrinə düşməyiblər. Ara-sıra belə fikrə düşənlərə də camaat pis

baxmışdır. Xalqın güzəranı xoş keçdikdə, görünür, hər hansı bir dövlət quruluşunun o qədər də əhəmiyyəti olmur. Bu gün də belə bir fikir yoxdur. Lakin xalq bir zərurəti dərk edib: Gürcüstanda yaşayan 700 minlik azərbaycanlıların milli mədəniyyətinin, tarixinin, adət-ənənəsinin, folklorunun tamamilə əriməsinin qarşısını almaq üçün bir ictimai-siyasi mərkəzin yaradılmasına ciddi ehtiyac var. Ayrı-ayrı rayonlarda yaradılmış “Ozan”, “Qeyrət”, Bakıdakı “Borçalı” kimi qeyri-rəsmi cəmiyyətlər bu vəzifənin öhdəsindən gəlməyə çətinlik çəkir.

Dmanisidəki görüşün də əsas yekunu bu oldu ki, Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlıları birləşdirən belə bir təşkilat, yaxud cəmiyyət təcili yaradılmalıdır. Azərbaycan partiya təşkilatından, Nazirlər Sovetindən, Ali Sovetdən, Azərbaycan Xalq Cəbhəsindən, eyni zamanda Gürcüstanın müvafiq təşkilatlarından sentyabrın ikinci yarısında həmin məqsəd üçün çağırılacaq konfransa nümayəndələr dəvət olunacaq.

Belə bir təşkilatın yaradılması bu gün zəruridir: bunu dövr, zaman, siyasi həyat özü tələb edir. Gürcüstan tərəfi ilə respublikamızın rəhbərlərinin bu yaxınlarda Tbilisi görüşündə bağladıkları iqtisadi sazişlər çox təqdirəlayiq addımlardır. Lakin bir məsələni də unutmamalıyıq ki, hər bir iqtisadi sazişin arxasında milli manafelər dayanmalıdır. Milli münasibətlərin kəskinləşdiyi bir məqamda ən qiymətli iqtisadi müqavilənin də dəyəri olmaz.

Mərkəzin antiazərbaycan buxovundan qurtarmağa cəhd edən, erməni daşnaklarının silahlı təcavüzü qarşısında aciz qalan, partiya və dövlət aparatında bir-birini əvəz edən bürokratlarla gərgin mübarizə aparan, 200 min qaçqın dərddini yaşayan Azərbaycan xalqı yeni bir fəlakətin ağırlığına tab gətirməz. Bu, böyük bir hərc-mərcliyə və fəlakətə gətirib çıxara bilər.

Bir şeyi də unutmamalıyıq ki, Borçalının itirilməsi təkcə torpağın itirilməsi demək deyil. Bu, həm də Borçalı genefondunun dağılması deməkdir. Hər bir xalq sivilizasiyanı üstündə yaşadığı torpaqda yaradır - nəğmələr, mahnılar, xalı-xalcalardakı naxışlar,

sazdakı, zurnadakı hava-havacatlar dağlardan, dəli çaylardan, buz bulaqlardan, çəmənlər çiçəklərindən yaranır. Xalq onu tarixə təqdim edən, yaddaşlara yazan sənət üçün yerin-göyün sirrinə-sehrinə borcludur. Unutmaq olmaz ki, Azərbaycanın milli mədəniyyət fonduna hər regionun özünün töhfəsi var. Biz zaman-zaman itirilən ərazilərimizdə təkcə torpaq itirməmişik, təkcə torpağı parçalamamışıq, içimizdə, mənəviyyatımızda, mədəniyyətimizdə ucurlar, yarğanlar yaratmışıq.

Borçalıların bir umu-küsülərini də çatdırmağı özümə borc bilirəm. Bu gün təkcə Bakıda haçansa Gürcüstandan köçmüş 350 min adam yaşayır. Özü də bunların 90 faizi cavanlardır. Belə bir gündə rahat mənzillərdə əyləşib köçhaköçü seyr etmək ən azı nankorluqdur. Övlad borcu təkcə ata-anaya yardım etməklə bitmir. Lazım gələndə hamı Vətənin sınavı əsgəri olmağa borcludur. Çıxın mənzillərinizdən, borçalılar, kənd-kəsəkləriniz sizi gözləyir, dardakılara həyan olun, elinizə-obanıza baş çəkin. Qoy tost-tanış, eloğlular sizi görüb ürəklənsin, yadlar baxıb pəsinsin. Baş cəkin Borçalıya!

Gözü yolda qalan var

Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsi Dağlıq Qarabağda məqsədyönlü və ardıcıl iş aparan yeganə təşkilatdır. Kmitənin və "Azərbaycan" qəzetinin işçiləri tez-tez Qarabağın kəndlərində olur, müxtəlif idarə və müəssisələrdən edilən yardımların öz dəqiq ünvanına çatdırılmasına xüsusi nəzarət edir, xalqda inamın itməməsinə səy göstərir, mübarizəmizin işıqlı sonluğuna əminlik aşılayırlar.

QXYK sədrinin birinci müavini Cümşüd Qurbanovlu Qarabağdan təzəcə qayıdıb. Aşağıda onunla söhbəti dərc edirik.

Şərif Kərimli: - Dağlıq Qarabağdan növbəti ezamiyyətdən qayıtmısınız. İlin axırıdır. Qapını qış alıb. Tikinti işlərinin vəziyyəti qarabağlıları qane edirmi?

Cümşüd Qurbanovlu: - Məlumdur ki, təkcə Dağlıq Qarabağdan 18 min azərbaycanlı öz doğma ocaqlarını məcburi tərk etmişdir. Xankəndi tamamilə "təmizlənmişdir". Qaçqınlar əsasən Şuşaya, Xocalıya sığınmışlar. Keçən il onların vəziyyəti daha ağır idi. Komitəmiz 1990-cı il Dağlıq Qarabağ ili elan etdikdən sonra, Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti iyunun 26-da 267 nömrəli qərar qəbul etmişdir ki, bu da Qarabağın bütün sosial-iqtisadi problemlərinin 1990-1997-ci illərdə tamamilə həllini nəzərdə tutur. Əvvəllər tikinti çox ləng gedirdi. Bizim qərəzsiz tənqidimizdən Xocalı tikinti idarəsinin rəisi M.Əliyev düzgün nəticə çıxarmışdır. Ahıska türklərinin evləri suvanmış, iş sürətlənmişdir. İlin axırına qədər Xocalıda 50 mənzil təhvil veriləcək. Bu, keçən ildəkindən 50 dəfə çox olsa da, lazımı tələbatdan 20 dəfə azdır. Üç-dörd mənzilli binada tamamlama işləri aparılır. İlk doqquzmərtəbəli bi-

na ucaldılır. Xəstəxana da demək olar ki, hazırdır. Lakin şəhərin kanalizasiya sistemi olmadığı üçün binalar təhvil verilə bilmir.

Tikintini daha sürətli aparmaq üçün Xocalı tikinti idarəsini Qarabağ tikinti birliyinə çevirmək məsləhətdir. (Qeyd edək ki, tikinti idarəsinin qərarı ilə "Qarabağnamə" müəllifi Mirzə Camal adına təqaüd təsis olunub və artıq dörd nəfərə verilir. Gözəl təşəbbüsdür). Sırxavənddə, Yeni Qaralarda tikinti işləri pis getmir. Ağdam daş karxanası (müdiri Q.Kərimov) Qarabağı daşla yaxşı təmin etsə də, şifer, taxta, sement çatışmır.

Ən vacib məsələlərdən biri də Qarabağın yol problemidir. Meşəli, Tuğ, Axullu, Kocalar, Xocavənd istiqamətində olan yolların çəkilişi yarımçıqdır. "Azərtovoyoltikinti" Birliyinin rəhbərliyi bu barədə ciddi fikirləşməlidir.

Ş.K.: - Təşkilat Komitəsinin fəaliyyəti haqqında müxtəlif təzadlı rəylər mövcuddur. Bizim Komitə ilə onların işi necə əlaqələndirilib və TK-nın işinə Sizin münasibətiniz?

C.Q.: - Artıq 10 aydır ki, TK Xankəndində iş aparır. İlk aylarda əlaqəmiz yaxşı deyildi. Son 7 ayda birgə çalışırıq. Komitəmizin işçilərinin 20-si TK ilə birgə çalışır. Şərait insanı hər şeyə alışdırır. Gərgin iş, yuxusuzluq, hər an yarana biləcək təhlükə, vəziyyətin tez-tez dəyişməsi adamlarda yeni keyfiyyətlər formalaşdırıb.

Vətənin bu yaralı yerində işçilərimiz hər bir münafişənin ən optimal və operativ həllini səbr və ağılla tapmağa səy göstərirlər.

Vacib saydığım bir iradəmi də deməkdən çəkinə bilmirəm. Hamını söymək olar - TK-nı da, QXYK-nı da... Lakin qoy bu hər şeydən "narazı" adamlar Qarabağa gəlsinlər və görsünlər ki... Əf-suslar olsun ki, arzu etdiklərini görə bilməyəcəklər. "Vətən", "Millət" deyər qışqıranların birini də görməzsiz Qarabağda...

Təəssüf hissi ilə qeyd etməliyəm ki, bəzi mətbuat orqanlarımızın da TK və QXYK haqqındakı fikirləri erməni milli hərəkatının fikirləriylə tamamilə uyğun gəlir. Belə mülahizələr ancaq düşmən dəyirmanına su tökmək üçündür. Yazmamışdan öncə qoy bu çay-xana qəhrəmanları üç-cü gün Qarabağda işləyənlərlə birgə çalışsınlar. Onda görürlər ki, millətə kimlər xidmət edir. Əgər biz bu gün

mərkəzi mətbuatdan, TV-dən Qarabağ haqqında yazanda ehtiyatlı olmağı xahiş və tələb ediriksə, bunu özümüzün informasiya vasitələrindən tələb etməyimiz, bizcə, artıqdır. Qoy paytaxtda rahat kreslolarda oturub o cür fala baxanlar bircə şeyi unutmasınlar. Qarabağda bir düşmən var və bu məlum düşmənlə vuruşda biz onun bütün niyyətinə, taktikasına bələdik. Paytaxtdakı düşmənlərinə maskaları hələ də yırtılmayıb və onlarla vuruşmaq daha artıq məharət və ağıl tələb edir. Yaxşı olar ki, paytaxt mətbuatı bu məsələlərə diqqəti daha da artırsın.

Ş.K.: - Son vaxtlar milis işçilərimizin fəallığı nəzərəcarpaq dərəcədə artıb. Sizə elə gəlmirmi ki, ordunun görə bilmədiyi işlərin öhdəsindən Azərbaycan milisi daha uğurla gəlir?

C.Q.: - Bəlkə də. Qarabağda, sərhəd rayonlarında olan milis işçilərini pisləmək ən azı xəyanətdir. Axı milis olmasaydı, kəndlərimizin əksəriyyəti çoxdan boşalmışdı. Nə qədər ki, Xocalı aeroportuna milis nəzarəti yox idi, erməni banditləri sərbəst gəlib-gəldirdi. İndi isə vəziyyətə xüsusi təyinatlı milis dəstələri nəzarət edir. Vətən torpağı uğrunda canını qurban verən milis işçilərinin fədakarlığını heç bir ictimai təşkilatın üzvləri əvəz edə bilməz. Torpaq uğrunda şəhid olan milislərin qeyrəti önündə baş əyirik.

Başqasına "qeyrət dərəsi" verənlər unutmasınlar ki, Qarabağda gözü yollarda qalanlar var. Ağdamın, Bərdənin köməyi ilə iş bitmir. Gərək bütün Azərbaycan milli andımıza çevrilən Qarabağa üz tutsun.

Borçalıdan gələn səs

Özümüzə güvənək

Hörmətli "Azərbaycan"! Vəziyyətdən hali olduğunuza görə geniş şərhə vaxtınızı almağa ehtiyac duymuram. Qısaca desəm, get-gedə təzyiq artır, bizsə əks təsiri davam etdiririk.

Həm inamlıyıq, həm inamsız.

Başkeçiddə çıxan qəzetin Azərbaycan şöbəsini bağladılar. Mənə heç bir iş vəd etmərlər və tam əminəm ki, verməyəcəklər də. İnanın, xalqımın arasında qalmaq naminə hətta süpürgəçiliyə, malabaxanlığa belə hazıram. Bunu özümə əckiklik saymuram. Dərdimi danışmağa, ürəyimi boşaltmağa, mənəvi köməyinizə ehtiyacım var."

Son vaxtlar Azərbaycan ictimaiyyətinin diqqət mərkəzində duran vacib məsələlərdən biri də Borçalı problemidir. Təəssüf ki, həm ictimaiyyətin, həm də mətbuatın rəylərində bəzən yeknəsəklik, seyrçilik, yalnız tövsiyəçilik hiss edilir. Əslində, bu məsələ son dərəcə ciddi, vahid Azərbaycanın gələcəyi ilə bağlı problem kimi ön plana çəkilməlidir, Borçalı problemi düzgün tənzim olunmalıdır.

Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılara qarşı təzyiq 5-10 ilin hadisəsi deyil. Bunun uzun illik, dərinlən düşünülmüş tarixi vardır. Tbilisidə Azərbaycan Teatrının ləğvi, Şeytanbazar məhəlləsinin "bərpası", Marneulidə Pedaqoji Texnikumun bağlanması, Bolnisi Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun azərbaycanlıların yığcam yaşadıkları regiondan uzaqlaşdırılması kimi planlaşdırılmış tədbirlər mühüm təzyiq proseslərinə istiqamətləndirilmiş siyasət idi. Bu açıq tədbirlərdən başqa gizli, qapalı, müəmmalı, ilk baxış-

dan sezişməyən tədbirlər də yaranmışdı. Məsələn, Gürcüstanda vəzifələrin bölgüsü, bəzi azərbaycanlıların yüksək vəzifəyə irəli çəkilməsi məsələsi xüsusi plan əsasında həyata keçirilirdi. Kimlər idi yüksək vəzifələrə təyin olunan azərbaycanlı şəxslər? Cəsarətlə demək olar ki, əksəriyyəti az savadlı, təşəbbüskar olmayanlar, milli-mənəvi baxımdan zəif, "dəymə mənə, dəyməyim sənə" əqidəsində olan şəxslər.

Ən böyük bəla isə o idi ki, belə "xalq nümayəndələri" öz yerlərini bərkitmək naminə yüksək "beynəlmiləlçilik" göstərmiş, xalqa daha çox zərər vurmuşlar. Xalqdan uzaqlaşan, ona heç bir qayğı göstərməyən şəxslər vəzifədən çıxarılanda da xalq narahət olmamış, "beləsi çoxdan çıxasıydı, bizə nə xeyir verdi ki, gürcü ondan yaxşıdır" deməklə kiminsə ocağına yağ tökmüşdür. Məsələn, Dmanisi rayonunda uzun müddət rayon icraiyyə komitəsinin sədri azərbaycanlı olmuşdur. Öz səlahiyyətinin mahiyyətini ya dərk etməyən, ya da ancaq kreslosunu qoruyan belə sədrlərin fəaliyyətsizliyi nəticəsində azərbaycanlılar yaşayan kəndlərin sosial problemləri qalaq-qalaq yığılıb. Rayonun bu kəndlərinin əksəriyyətində klub, tibb məntəqəsi, mağaza, məişət xidməti obyektləri ya yoxdur, ya da yararsız haldadır.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, rayonda vəziyyət bir balaca gərginləşən kimi vaxtilə yüksək vəzifədə işləyən, xalqın halal əməyini söküb-talayan həmin adamlar xalqın arasına çıxıb onlara yol göstərmək, ürək-dirək vermək əvəzinə, dolu ciblərini işə salmış, hamıdan əvvəl Azərbaycana köçmüş, beləliklə də yenidən el-oba-ya xəyanət etmişlər.

Bütün bunlar ərazidə problemlərin kəskinləşməsində, rayonda azlıq təşkil edən gürcülərin çoxluq üzərində tam hegemonluq etməsində, adamların insani hüquqlarının tapdanmasında az rol oynamamışdır.

Mənə tez-tez axırımız necə olacaq? - deyər müraciət edənlərə cavabım budur:

- Ağlımız yaxşı olsa, axırımız yaxşı olacaq!

Mədəd İsmayilov,

Gürcüstan SSR, Dmanisi rayonu,
"Trialeti" qəzetinin sabiq redaktor müavini.

Həmkarımızın məktubunu və göndərdiyi kiçik yazını ürək ağrısı ilə qəbul etdik. Son vaxtlar ölkədə baş verən infarktlar cəmiyyətin ən hissiyyətli "hüceyrələri" olan jurnalistlərin taleyində özünü daha aydın və bariz təcəssüm etdirir. Bütün dövrlərdə belə olmuşdur. Dövlət terrorunun, repressiyanın gücləndiyi vaxtlarda xalqın dərdinin carçıları müxtəlif təzyiqlərə məruz qalmışlar. Lakin min cür arteriyalarla xalqla bağlı olub onun qəlbindən süzülərək keçən və bu qəlbin döyüntülərini bəyan edən həqiqi jurnalistlər susmayıblar.

Hörmətli Mədəd bəy! Təskinlik üçün demirəm, Gürcüstanda yaşayıb-yaradan jurnalistlərin əksəriyyətinin taleyi sizinkinə bənzəyir. Siz iki tərəfdən döyülüb-söyülürsünüz: həm öz doğma xalqımız tərəfindən, həm də mövcud hakimiyyət orqanları tərəfindən. Lakin bir yeganə yol var: öz jurnalist adına, öz qələminə, öz vicdanına ləkə gətirməmək üçün nədən yazırsan yaz, kimdən yazırsan yaz, təki xalqın, millətin hər şeydən uca, hər şeydən müqəddəs adına kölgə salmayasan.

Şərif KƏRİMLİ

Sərhədlərimizi aşarkən

Sabahı yaşayacağıqsa...

SVERDLOVSK - köhnə Yekaterinburq. Pyotr öz xanımı Yekaterinanın şərəfinə bu şəhərə onun adını verib. Ancaq ömürlərinin tamamına qədər nə ər, nə də Yekaterina bu şəhərdə olublar...

İlin altı ayı qış keçir buralarda. İlin altı ayının yay keçdiyi bir diyardan - Azərbaycandan 47 min həmyerlimiz (şəhərdə 15 min) yaşayır bu vilayətdə...

Martın 25-də Azərbaycandan gələn nümayəndə heyəti 12 dərəcə istilikdən on iki dərəcə şaxtaya düşdü. Baharın gəlişini bayram edib qışın gedişini bayram edənlərə qoşulduq. Baharın gəlişi yurduumuzda addımbaşısı hiss olunur - alça, badam tumurcuqlayır, torpaq buğlanır, meynələrin gözü yaşarır, insanlar həlimləşir, mehribanlaşır, cavanların qanı qaynayır... Gəldiyimiz vilayətdə də qışın gedişi duyulurdu - donmuş çaylar çat verir, 50-60 santimetrlik buzun altından su şırıltısı eşidilir, isti sobanın yanında buğlana-buğlana oturmaq daha adama xoş gəlmir.

Asiya ilə Avropanın sərhədində yerləşən bu şəhərin sakinləri əliaçıq olduqları qədər də yığımçıdırlar, demokratik olduqları qədər də anarxistdirlər, nəzakətli olduqları qədər də tələbkərdirlər, qonaqpərvər olduqları qədər də... Yeltsinpərəst olduqları qədər də... istiqanlı olduqları qədər də ... - bunların qarşılığı yoxdur - ən başlıcası rus kommunistlərinin rus xalqının adına gətirdikləri ləkələrdən xəcalət çəkirlər. Və nəticədə ittifaq referendumunda 66 faiz öz etiraz səsini qaldırdı...

...Bayırda qar, şaxta. Baxın həzin melodiyası sinifdə oturanların hisslərini sarıb. Müəllim həzin-həzin danışır: - Uşaqlar, təsəvvür edin ki, yaz gəlib... və siz təbiətin qoynundasınız. Yazın gəlişi bayramdır...

(Qəribədir, əgər ruslar özləri yazın gəlişini bayram hesab edirlərsə, bəs 70 ildə kimin hökmü ilə bizimkilərə qadağan edilib bu bayram?!)

Ancaq qış öz mövqeyini vermək istəmir. Qışla yaz arasında, köhnə ilə yeni arasında mübarizə gedir, ölüm-dirim mübarizəsi...

...Hər şagird təəssüratını özünün qavradığı şəkildə təsvir edir: kimi sözlə, kimi şeirlə, kimi rəsmlə, kimi də çöhrəsindəki, gözlərindəki aydın, işıqlı cizgilərlə.

Müəllim Lyubov Vladimirovna uşaqlara yeni metodla dərs keçir. Sinifin fəallığı, səviyyəsi o dəqiqə diqqəti cəlb edir. Dərs vaxtı tamam olur. Uşaqlar otağı tərk etmək istəməirlər. L.Vladimirovna sinifdə əyləşən dinləyici-müşahidəçi müəllimlərdən üzr istəyir:

- Əgər noqsanım oldusa, üzrlü hesab edin. Nəzərə alın ki, Fatma xanımın metodu ilə cəmi bir aydır dərs keçirəm.

Müəllimin sonuncu cümləsindən sonra dağa dönmüş ürəyimdə bir sıxıntı, təəssüf hissi yarandı: niyə mən qonşu otaqda təcrübə dərsi keçən Fatma xanımın dərində deyiləm... (Elə bir gün sonra mən arzuma çatacağam: Sverdlovsk vilayətinin məktəb və pedaqoji təhsil ocaqlarının müəllimləri qarşısında Buzovna 26 nömrəli orta məktəbinin müəllimi Fatma Bünyadova təhsilin məntiqi üsulları adlı yeni alternativ təhsil metodikası ilə rusları heyran qoyacaq və bizim - burada iştirak edən azərbaycanlı nümayəndələrin ürəyi iftixarla dolacaq. Azərbaycanda Baş Pedaqoji Kadrların İxtisasının Artırılması və Yenidən Hazırlanması İnstitutunun direktoru, Azərbaycan Müəllimlər İttifaqının prezidenti Ramiz Məmmədzadənin tam səmimiyyətlə dediyi - "Biz sverdlovsklılara minnətdarıq ki, onlar Fatma xanımı bizim üçün kəşf ediblər" - sözləri isə bizi düşünməyə vadar edəcək. Və biləndə ki Verxne-İsetski rayonu 6 nömrəli məktəbin direktoru Lianna Petrovna (baxmayaraq ki, məktəbin yataqxanasında yaşayır!..) Fatma xanımın tədris və-

saitini necə böyük canıyananlıqla bu diyarda təbliğ edir, yayır... insanlığın siyasətdən çox-çox yuxarıda dayandığına bir daha əmin olacağıq!

...Sverdlovsklıların Azərbaycan məktəbi barəsində təəssüatları Buzovnadən, Fatma xanımın işlədiyi məktəbdən başlayıb. Yeni yaranmaqda olan Azərbaycan Müəllimlər İttifaqı bu münasibətlərin əsl işgüzar zəmində inkişaf etməsi üçün xeyli iş görüldü. Fevralın 19-dan martın 4-dək bir qrup sverdlovsklı pedaqoq Azərbaycan Müəllimlər İttifaqının dəvəti ilə Bakı şəhərində ezamiyətdə olub. Məqsəd İsveçrə alimi Jan Piajenin "İntellektual İnkişaf Nəzəriyyəsi" əsasında F.Bünyadovanın hazırladığı "Təhsilin Məntiqi Üsulları" ilə tanışlıq və onun öyrənilib tətbiq edilməsi idi.

Fatma xanım Sverdlovskın pedaqoji ictimaiyyətinə yaxşı tanışdır. O, yanvar ayında 6 nömrəli məktəbdə şəhər müəllimləri üçün bir sıra açıq dərslər keçirmiş, vilayət televiziya ilə çıxışlar etmişdir. Sverdlovsk Müəllimlər İttifaqının təşəbbüskar və işgüzar prezidenti V.Quliyatı bu yeniliyi ilk bəyənənlərdən və onun təbliğinə çalışanlardanıdır.

Təsədüfi deyil ki, SSRİ Müəllimlər İttifaqının Beynəlxalq Pedaqoji Əlaqələr Mərkəzi Sverdlovskda yerləşir...

Azərbaycan Müəllimlər İttifaqının nüfuzu burada açıq-aşkar hiss olunur. Bakıdan gələn nümayəndə heyətinin sədri R.Məmmədşadəyə, F.Bünyadovaya, Respublika Müəllimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Bakı şəhər şöbəsinin müdir müavini Səmayə Əliyevaya, Nəsimi RXTŞ-nin müdir müavini Olqa Musatinaya, 46 nömrəli şəhər orta məktəbinin Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi Mahizər Kərimovaya, İnstitutun Təlimin texniki vasitələri tədris-metodika kabinetinin müdiri Vəqif Mahmudova xüsusi diqqət və qayğı göstərildilər. SSRİ Müəllimlər İttifaqının vitse-prezidenti Yaroslav Bereqovoy Moskvadan məxsusi olaraq nümayəndə heyəti ilə görüşə gəlmişdi və respublika müəllimlər ittifaqını aprelin 5-dən 10-a dek Anapada keçiriləcək konfransa dəvət etdi.

Bu konfransa Azərbaycan Müəllimlər İttifaqı öz konkret təklifləri ilə gedəcək. Onlardan ən ümdəsi SSRİ Müəllimlər İttifaqının idarəçilik strukturunun demokratik və bərabərçilik prinsipləri əsasında qurulması və işləməsi məsələsidir. Mərkəzi ittifaqa daxil olan respublika ittifaqları gizli səsvermə yolu ilə prezident və prezidentin müavinlərini seçməli, qurultaylararası dövrdə növbəlik əsasında, hər vitse-prezident mənsub olduğu respublikadan mərkəzi aparata rəhbərlik etməli, konfranslar, seminarlar, görüşlər keçirilməlidir.

Mətləbə daxil olmayan haşiya:

İset çayının sahilində qızılı rəngdə nəhəng bir xaç basdırılıb torpağa. Təxminən 5 addımlıqda tonqal qalanıb, 2-3 nəfər qaşqabaqlı gənc özlərini istiyə verir, donmamaq üçün ayaqlarını götürüb qoyurlar. Ekskursiyaya gələn avtobuslar onların yanında on-on beş dəqiqə dayanır, sonra yollarına davam edir. Deyilənə görə, bu xaç əvvəllər ağacdən imiş: Hər səhər xaçı kəsilib yerə yıxılmış görün "Rusiyanın dirçəlişi" cəmiyyəti və Ağ kilsə məcbur olub onu dəmirdən hazırladı və keşikçilər təyin edib. Xaçın qoyulduğu yerə çar Nikolay Romanovu 11 nəfər ailə üzvü və qulluqçuları ilə birlikdə gecə ağların gəlmək xəbərini eşidən qırmızılar məhkəməsiz-filansız...güllələyiblər. Meyidlər köhnə şaxtaya atılmış, lakin onları su üzə çıxardığından tayqanın dərinliklərində üstlərinə turşu məhlulu (kislota) töküüb basdırmışlar. Deyilənə görə, 11 qırmızı əsgərin güllələdiyi 11 nəfərdən ikisi - çarın 12 yaşlı qızı və oğlu güllə yarasından ölməyib. Əsgərlər tərəfindən atılan güllələr uşaqlara dəyib yan keçirmiş. Onları süngü ilə öldürüblər. Sonra məlum olub ki, uşaqların paltarlarının altında çoxlu qiymətli daş-qaş, qızıl düzülübmüş...

- Fatma xanım, cəmiyyət məktəbdən kənarda yaşaya bilməz, yaxud məktəbdən kənar cəmiyyət ola bilməz. Siz bu fikrlə razısınız mı?

- Bizim bugünkü məktəbimiz cəmiyyətimizə münasib avtoritar məktəbdir. Burada ön planda mükafatlandırma və cəzalandırma sistemi durur ki, bu da sözün əsl mənasında, üzərində "təlim" keçilənlərin təfəkkürünü kütləşdirir və onları "ağıllı uşaq sürüsü"nə döndərir. Məqsəd də ondan ibarətdir ki, bu "SÜRÜ"nü (gələcəkdə CƏMİYYƏTİ) asanca idarə edə biləsən. Bugünkü tədris-təhsil prosesi qlobal məsələləri həll etməlidir: dünyanı tam dərk etmək üçün yaradıcı, bacarıqlı, fəal, sərbəst düşünmək qabiliyyətli şəxslər yetişdirilməlidir.

Fəaliyyətdə olan proqram bilikləri əldə etmək, tədris materiallarını başa düşmək və onları yadda saxlamaq prinsipi üzərində qurulub. Bu, didaktik vahidin şaquli integrasiyası deməkdir. Bu təlim şagirdə imkan vermir ki, müxtəlif elmlər arasındakı, yaxud elmin müxtəlif sahələri arasındakı əlaqəni, qanunauyğunluğu dərk edib həyatda empirik kəşflər edə bilsin.

- Sizin proqramın əsas məğzi nədən ibarətdir?

- Bu proqram fərdin yaradıcılıq qabiliyyətini əsas götürür. Hər kəs istənilən yaş dövründə istədiyi biliyi mənimsəyə bilər. Lakin yeni proqramı həyata keçirə bilmək üçün yeni metodika lazımdır, yəni müəllim gərəkdir. Elə müəllim lazımdır ki, o öyrədə-öyrədə öyrənə bilsin. Nə deməkdir bu? Bu o deməkdir ki, auditoriya qarşısındakı müəllim (PREZİDENT) dönüb şagirdin (XALQIN) gözüne baxsın və "Sən bunu öyrənməlisən, etməlisən, bu lazımdır" hökmü əvəzinə, onun gözlərindən oxuya bildiyi sualı özünə verib fikirləşsin: "Sən nə istəyirsən?".

Əgər o, (prezident) şagirdin (xalqın) qəlbini oxuya bilərsə, onun səviyyəsini müəyyənləşdirə bilərsə, onun tələbini ödəyəcək.

- **Fatma xanım, bütün ictimai-tarixi formasiyaların hərəkətverici qüvvəsi (nüvəsi) insandır. O, cəmiyyətdən və təbiətdən qiymətli şeyləri alır və onu idrakın köməyi ilə daha mükəmməl şəkildə cəmiyyətə və təbiətə qaytarır. Elə inkişafın əsas prinsipi də budur. Bu da insana imkan verib ki, bütün dövrlərə özünün silinməz izini həkk etsin. Hər bir dövrün özünün təlim-tərbiyə prinsipləri, dünyanı dərk etmə kriteriyaları,**

əxlaq kodeksi mövcuddur. Sosializmin deformasiyasını indi ağıllı adamlar açıq-aşkar görürlər. Kapitalizm isə "çürümür", "ölmür", əksinə, öz tarixi mövqeyini möhkəmlədir. Sizə elə gəlmirmi ki, bizim bütün təlim-tərbiyə sistemimiz də belə bir deformasiyaya uğrayır. Başqa sözlə desək, "yeni insan" yaranmır.

- Bütün ictimai tarixi formasiyalar öz yerini növbəti formasiyaya təbii yolla, evolyusiya nəticəsində verib. Təkcə sosializmdən başqa. Sosializm bir formasiya kimi revolyusiya nəticəsində yaranıb. Bu sözün də məzmununda qan, ölüm, zorakılıq, kökündən dəyişilmək durur. Deməli, sosializm yeni əsasda, yeni kök üstündə yaradılan, başqa sözlə desək, kökü dayaz olan formasiyadır. Təbii fərq aydındır: kökü dərinlərə işləmiş, əsası möhkəm olan kapitalizm və kökü dayaz, əsası zəif olan sosializm. Məhz əsası, kökün etibarsız olmasındadır ki, nəinki növbəti mərhələnin - kommunizmin "inşası" baş tutmadı, əksinə, birinci "mərtəbənin" də uçmaq təhlükəsi yaranıb.

Ölkənin ictimai-siyasi həyatındakı dəyişikliklər onun bütün infrastrukturunda analitik dəyişikliklər tələb edilir. Sovet dövlətinə rəhbərlik edənlərdə mən az günah görürəm. Çünki onlar hamısı bir məktəbin ŞAGİRDləridirlər və eyni MÜƏLLİMDən təhsil alıblar. Ona görə də bir-birlərinə oxşayırlar.

Cəmiyyətin demokratikləşməsi o deməkdir ki, ictimai həyat səhnəsinə fərdi xüsusiyyətləri güclü olan şəxsiyyət çıxmalıdır. Şəxsiyyətin yaradıcılıq qabiliyyətinin açılması və inkişaf etdirilməsi üçün didaktik vahidin üfüqi integrasiyası, yeni təlim-tədris proqramları, idrakın məntiqi tədris metodları lazımdır.

- **Deməli, biz yeni cəmiyyət uğrunda ağır qurbanlar verə-verə ən vacib bir şeyi unutmuşuq. Köhnə, cındır, üfunətli paltara fransız ətri vurmaqla hisslərimizi aldatmışıq. Sverdlovskdakı açıq dərslərinizdə oturarkən də mən bunu dərk etmişdim: yaşlı müəllimlər döyükdə-döyükdə baxır, çiyinlərini çəkir, cavanlar isə dörd göz-dörd qulaqla sizin sehrinizə düşür-**

dülər. Əgər biz sabahı yaşamağa məhkum olunmuşuqsa, sabahı yaradanları yetişdirməliyik.

Mətləbə daxil olmayan haşiyə:

Səfərimizin axıncı günü qonaqpərvər sverdlovsklıların bizim şərafimizə verdikləri ziyafətə Moskvadakı Amerika səfirliyində işləyən müəllimlər - Vera və Odvar Nordallar da dəvət olunmuşdular. Onlar ər-arvaddırlar. Vera Nordal amerikalı, Odvar Nordal isə norveçlidir. Ramiz müəllim məzmunlu bir çıxış etdi və qonaqlara milli suvenirlər - "Novruz" təqvimi, bukletlər verdi. Fatma xanım məclisə bayram xonçası qoydu, mən şamı yandırdım. Qonaqlara şəkərbura, paxlava, şorçörək xüsusi ləzzət verdi. Müxtəlif mövzularda söhbətlər getdi.

Əcnəbilər Azərbaycan haqqında yaxşı fikirdə idilər. Məclisin sonunda missis Vera Nordala "Azərbaycan" qəzetinin adından 3 kitab hədiyyə verdim: "Çernıy Yanvar", "Traqediya Armenii 1915 qoda", "Kniqa jizni"...

Mətləbə daxil olan haşiyə:

Sverdlovskda səfərimizdə bir məqsədimiz də var idi: burada fəaliyyət göstərən "Nizami" cəmiyyəti ilə görüşmək, qayğılarını öyrənmək. Bunu işgüzar proqramımıza da daxil etmişdik. Lakin görüş baş tutmadı. Beynəlxalq Pedaqoji Əlaqələr Mərkəzində onları xeyli gözlədik. Bu müddətdə Bakının 26, 46 nömrəli məktəblərində, Şəhidlər Xiyabanında çəkilən bir çox videofilmlərə tamaşa etdik, ev sahiblərinin suallarına cavablar verdik... Lakin "Nizami"dən xəbər gətirən olmadı.

"Nizami" cəmiyyəti üçün bir neçə hədiyyəmiz vardı. Əvvəla, mən getməmişdən Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsində belə qərara gəlmişdik ki, Azərbaycan Müəllimlər İttifaqı ilə birlikdə Sverdlovskda yaşayan azərbaycanlı balalarına ya ibtidai siniflər, ya da Azərbaycan dili kursları təşkil edək, onları kadr və dərslərlə tə-

min edək. Cəmiyyətə bağışlamaq üçün Azərbaycanın milli dövlət bayrağını da götürmüşdük. Nizaminin 850 illik yubileyinə Sverdlovskda onları da cəlb etmək istəyirdik. Bu vəzifəni Sverdlovsk Müəllimlər İttifaqı və 6 nömrəli məktəb tamamilə öz üzərlərinə götürdülər.

...Sverdlovsk təyyarə limanında çoxlu həmyerlilərimizlə görüşdük. Biri məndən kibrit istədi. Çəkmədiyimi bildirdim. Geyimindən cənubluya oxşamırdı. Söhbətə qoşdum.

- *Sverdlovskda yaşayıram, - dedi.*

- **Nizami cəmiyyətini tanıyırsan?**

- *Tanıyıram.*

Sevindim. Daha çox məlumat almaq üçün soruşdum:

- **Necədirlər?**

- *Aralarında stol davası gedir...*

Eh, Fatma xanım, Siz nə böyük yükün altına vermişsiniz çiyin-nizi. İnsanı dərk etmək, onu öyrənmək, onu öyrətmək dünyanın özü qədər nəhayətsiz, sonsuzdur...

*Bakı-Sverdlovsk - Bakı.
25-30 mart.*

Qanunun bir üzü olmalıdır!

M ü sahibimiz Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Milli Təhlükəsizlik Şurasının üzvü, Azərbaycanın xalq deputatı, respublikanın Baş prokuroru, 3-cü dərəcəli Dövlət ədliyyə müşaviri İsmət Qayıbovdur.

Sual: -Ermənistandan gələn qaçqınların əksəriyyəti artıq şəhərdə daimi qeydiyyatda alınmışlar və işləyirlər. Onları təzədən yerlərindən perikdirmək, şübhəsiz ki, ağırdır. Qaçqınların yeni yerlərdə yerləşdirilməsi haqda nə deyə bilərsiniz?

- Bu vacib məsələ olduğundan, icazənizlə, ondan ətraflı danışdım.

-Buyurun.

-Bakı şəhərində 83 min nəfərdən artıq qaçqın müvəqqəti yerləşdirilmişdir. Ermənistandan azərbaycanlıların doğma torpaqlarından, isti ocaqlarından kütləvi surətdə qovulmasından sonra qaçqınların əvvəlcə az hissəsi Bakıya pənah gətirmiş, əksəriyyəti isə kənd rayonlarında məskunlaşmışdır. Lakin bəzi rayonlarda partiya, sovet və təsərrüfat orqanları tərəfindən qaçqınların yerləşdirilməsi üçün normal şərait yaradılmadığından paytaxtımıza qaçqınların axını get-gedə güclənmişdir. 1989-cu ilin fevral ayının 1-nə kimi Bakıda qaçqınların yalnız 18,7 faizi yerləşdirildiyi halda, bu rəqəm həmin ilin iyul ayının 5-nə kimi 34 faizə, 1990-cı ilin sentyabr ayının 1-nə kimi 37 faizə çatmışdır. Belə vəziyyət Bakı şəhərində mövcud olan problemlərə bir çox yeni problemlər əlavə etmişdir. Şəhərdə mənzil problemi olduqca kəskinləşmiş, mənzillərin kütləvi surətdə zəbt edilməsi geniş yayılmış, 14 mindən artıq mənzil zəbt edilmişdir.

Mətbuatda xəbər verildiyi kimi, respublika prokurorluğu tərəfindən keçən il qaçqınların yerləşdirilməsi, onların mənzillə, işlə təmin edilməsi vəziyyəti yoxlanılmış və geniş müzakirə olunmuşdur. Bu zaman müəyyən edilmişdir ki, Bakıda əmək qabiliyyətli qaçqınların hər üç nəfərdən biri işlə təmin edilməmiş, 12.641 nəfəri isə pasport qeydiyyatına alınmamışdır.

Yeri gəlmişkən onu da qeyd etmək lazımdır ki, qaçqınların işlə təmin edilməsinə şərait yaratmaq məqsədilə Bakıda pasport qeydiyyatına düşmək üçün qaçqınlardan ötrü istisnalar edilmişdir.

Lakin prokurorluq orqanlarının apardığı yoxlamalar göstərir ki, bundan istifadə edərək bir çoxları qeyri-qanuni yollarla qaçqın adı altında şəhərdə mənzil ələ keçirmək məqsədilə qeydiyyata düşmüşlər.

Məlum olduğu kimi, respublikamıza pənah gətirmiş qaçqınların böyük əksəriyyəti Ermənistanın kənd, dağlıq rayonlarında yaşamış, əkinçiliklə və maldarlıqla məşğul olmuşdur. Aydındır ki, belə şəxslərin şəhərlərdə məskunlaşdırılması, onların şəhər mühitinə uyğunlaşması çətin işdir. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində çoxları işsizliyə məruz qalmışdır. Sənaye müəssisələrində xüsusi ixtisası olmayan adamları yaxşı məvacibi olan işlə təmin etmək olduqca çətinidir. Ona görə də qaçqınların əvvəlki yaşadıqları təbii mühitə uyğun yerlərdə yaşaması və fəaliyyət göstərməsi olduqca zəruridir. Belə mühüm işdə səhvə yol vermək gələcəkdə arzuolunmaz nəticələrə gətirib çıxara bilər. Tarixə diqqət yetirək: 40-cı illərin axırlarında Mikoyan - Stalin fitnəkarlığı nəticəsində Ermənistandan məcburi surətdə köçürülmüş yüz minə kimi azərbaycanlı cinayətkarına Azərbaycanın aran yerlərində yerləşdirilmiş və onlar özləri üçün dözülməz olan yeni şəraitə uyğunlaşa bilməyərək, çoxlu məhrumiyyətlərə məruz qalmışlar.

Mənə elə gəlir ki, hazırda Bakı şəhərindən qaçqınların bir qisminin boşalmış kəndlərdə yerləşdirilməsi təqdirəlayiqdir və qaçqınların mənafeyinə uyğundur. Qeyd etmək lazımdır ki, Bakıda indi 100 mindən çox ev növbəsində dayanan var. On-on beş ildən çoxdur adamlar ev həsrətindədirlər. Axı, onları da fikirləşmək la-

zımdır. Hazırda R. Behbudov zavodunda 1978-ci ildən, Sumqayıtın boru-prokat zavodunda 1980-cı ildən növbəyə duranları başlayıblar mənzillə təmin etməyə. On il, on iki ildir bu adamların balaları "gecəqondu" evlərdə min cür xəstəlik tapıb, ömürlük şikəst olub, axı insaf-insaf deyirik... İnsaf da dinin yarısıdır. Onları da düşünmək lazımdır. Respublika prokurorluğuna qaçqınlardan onlara torpaq sahəsi verilməsi barədə çoxlu ərizələr daxil olur. Hətta yaxınlarda Bakı şəhərində yaşayan bir qrup qaçqın bizə müraciət edərək mal-qara saxlamaq, ferma tikmək üçün... Bakı şəhərində, telestudiyanın yanından onlara torpaq sahəsi ayrılmasını tələb edirdilər... Burada heç bir qəribəlik yoxdur, çünki zəhmətkeşlərin öz torpaq sahəsinə malik olmaq arzusu çox güclü, təbii və əbədi arzudur.

Bunlar nəzərə alınaraq təkcə keçən il qaçqınlar üçün kənd rayonlarında mənzillər tikilməsindən ötəri 75 milyon 130 min manatlıq vəsait ayrılmışdır. Bu da öz növbəsində Bakıda mənzil tikintisinə ayrılan, vəsaitin azalmasına, şəhərdə mənzil tikintisinin sürətinin aşağı düşməsinə gətirib çıxarmışdır.

İzah etməyə ehtiyac yoxdur ki, tam qanuni əsaslarla yəni, həm Ermənistanın, həm də Bakı şəhərinin rayon XDS icraiyyə komitələrinin qərarları ilə mənzillərini dəyişdirərək Bakıda mənzil almış qaçqınların kənd rayonlarına köçürülməsindən söhbət getmir. Söhbət, şəhərdə qanuni yollarla mənzil almağa müvəffəq olmamış, zəbt etdikləri və yaxud tam qanuni əsaslar olmadan boşalmış mənzillərdə yaşayan qaçqınların dağlıq rayonlara köçürülməsindən gedir. Həmin rayonlarda onların mənzillə, işlə təmin edilməsi üçün bütün tədbirlər görülür.

Məncə, qaçqınların köçürülməsi zamanı qanunsuzluqlara yol verilməsi barədə şayiələr şəhərdə vəziyyətin sabitləşməsinə əngəllər törətmək, sosial gərginliyi artırmaq, son vaxtlar DQMV-də və sərhəd rayonlarında vəziyyətin sabitləşdirilməsi sahəsində əldə etdiyimiz nailiyyətləri xalqın gözündən salmaq və bu kimi başqa çirkin niyyətlər güdür, çünki həmin şayiələrin heç bir əsası yoxdur.

Sual: - İsmət müəllim, respublikamızın əvvəlki həyatından, durğunluq illərindən bizə bəllidir ki, bəzən müəyyən zənglər, şəxsi münasibətlər, yaxud partiya komitələri katiblərinin təsiri ilə bir çox neqativ hallar, qanunsuzluqlar nəticəsində günahsız talelər qırılırdı. Cəmiyyətimizdə artıq təkpartiyalılıqdan çoxpartiyalılığa keçilməsi yolunda demokratik yumşalmalar özünü büruzə verir. Lakin bu proses Azərbaycanda, bildiyiniz kimi, ləng gedir. Bu yeni şəraitdə prokurorluq orqanları ilə partiya təşkilatları arasındakı münasibəti Siz necə təsəvvür edirsiniz?

- Yüksək insani keyfiyyətlərdən danışanda dediyimiz "İnsanın bir üzü olmalıdır!" tələbi qanuna da aiddir: Qanunun bir üzü olmalıdır! Hansı partiyanın üzvü olmaq qanuna münasibəti dəyişdirməməlidir, qanun hər şeydən üstün dayanmalıdır. Qaldı prokurorluqla partiya təşkilatları arasındakı münasibətə, bu haqda qısaca onu deyim ki, biz öz fəaliyyətimizdə "İctimai təşkilatlar haqqında" SSRİ Qanununu rəhbər tuturuq. Bildiyiniz ki, həmin qanunda göstərilir ki, hüquq-mühafizə orqanlarının işçiləri öz qulluq fəaliyyətlərində qanunların tələblərini rəhbər tuturlar, heç bir siyasi partiya və kütləvi ictimai hərəkətlərin qərarları ilə bağlı deyillər.

Cibində Kommunist Partiyasının biletini gəzdirən vətəndaşa da, deyək ki, Sosial-Demokrat Partiyasının üzvünə də eyni tələblə yanaşırıq.

Lakin bir məsələni qarışdırmaq lazım deyil. Düzdür, vaxt var idi, bir çox adamların taleyi bəzi partiya xadimlərinin bircə zəngi ilə həll edilirdi. İndi zamanə başqadır. Prokurorlar sözün əsl mənasında müstəqildir və yalnız qanunu rəhbər tuturlar.

Yuxarıların göstərişinə istinad etməklə qanundan azca da olsa uzaqlaşmaq prokuroru məsuliyyətdən azad etmir. "Rayon xalq deputatları haqqında" respublika Qanununun 27-ci maddəsinə əsasən rayon soveti öz ərazisində sosialist qanunçuluğunu, vətəndaşların hüququnu və asayışı təmin edir. Məlumdur ki, yerli sovetlərin sədrliyinə raykom katibləri seçilir. Burada biz prokurorların və

sovet sədrlərinin vəzifələrinin sıx əlaqələndirilməsi zərurəti doğur. Bu məsələdə qanuna əsaslanmış mövqeyim belədir.

Yeri gəlmişkən, bu yaxınlarda sizin qəzetdə dərc olunmuş bir məqalə müəllifi mənim məhz bu mövqeyimi düzgün şərh etməmiş və belə bir nəticəyə gəlmişdir ki, guya bu səpkili əməkdaşlıq keçmişə qayıdışdır. Vətəndaşların hüquqlarının pozulmasına gətirib çıxarır. Mövqeyimin həmin müəllif tərəfindən bu cür şərhini aşkarlığın izafi xərci hesab edirəm.

Sual: -İndiki mürəkkəb şəraitdə, təbii ki, prokurorluq işçilərinin də üzərinə çətin vəzifələr qoyulub. Bu sahədə son vaxtlar nə kimi tədbirlər görmüsünüz?

- Bəli, indiki şəraitdə qarşımızda çoxlu, olduqca mürəkkəb vəzifələr durur. Lakin bizi ən çox DQMV və onun ətrafında baş verən hadisələrlə əlaqədar üzərimizə düşən vəzifələrin yerinə yetirilməsi maraqlandırır. Bu sahədə əsas vəzifəmiz vilayətdə qanunçuluğun bərqərar edilməsi, cinayətkarların ifşa edilib məsuliyyətə cəlb olunmasıdır.

Uzun illərdir DQMV-də vilayət, hüquq-mühafizə orqanları çoxlu qanun pozuntularına ya göz yummuşlar, ya da sadəcə olaraq buna şərait yaratmışlar.

Respublika prokurorluğu başqa hüquq-mühafizə orqanları, daxili qoşunlar və sovet ordu hissələri ilə birgə DQMV-də və digər gərgin bölgələrdə qayda -qanunun bərpası üzrə bir çox tədbirlər həyata keçirir. Bunlardan biri də pasport rejiminin yoxlanması və SSRİ prezidentinin silahlı dəstələrin yaradılmasının qadağan olunması barədəki fərmanın həyata keçirilməsi vəziyyətinin yoxlanılması ilə əlaqədar idi. Qeyd edim ki, külli miqdarda qanun pozğunluğu ilə rastlaşdıq. Fövqəladə vəziyyətin qüvvədə olduğu vilayətdə qanunu pozanların əksəriyyəti Ermənistandan gələn araqarışdıranlardır. Prokurorluq orqanları tərəfindən yüzdən artıq belə cinayətkar aşkar edilib məhkəmə məsuliyyətinə verilmiş və məhkum olunmuşdur.

Axırncı tədbirlər zamanı quldurluqda, milli qırğını qızıışdırmaqda, adam öldürməkdə, təxribatçılıqda, qanunsuz silah saxla-

maqda, hökumət nümayəndələrinə və hərbiçilərə müqavimət göstərməkdə və digər təhlükəli cinayətlərdə təqsirləndirilən 150-dən çox yaraqlı həbs olunmuşdur. Quldurlardan yüzlərlə odlu silah, o cümlədən avtomat, tapança, tüfəng, lüləsi kəsilmiş tüfəng, minaat, raket, qumbara, mina, minlərlə güllə və başqa hərbi sursat növləri, gecə baxış cihazları, saxta sənədlər müsadirə olunmuşdur.

Salatın Əsgərovanın, hərbi qulluqçu A.İllarionovun İ.İvanovun, İ.Qoyekin qatilləri həbs olunmuş və şəxsən mən özüm onları dindirmişəm. Bunlar A.Mkrtyçyan, Q.Petrosyan, A.Manqasaryan, Q.Arutunyan və başqalarıdır. Quldur dəstəsinin rəhbərinin evində apardığımız axtarış zamanı terrorçu aktların və təxribatların keçirilməsinə aid sxemlər və təlimatlar, pul sənədləri (hər bir öldürülən azərbaycanlı üçün 2500-3000 manat məbləğində mükafat verilir), o cümlədən müxtəlif şifrələr və kodlar ələ keçirilmişdir.

Stepanakertdə yaşayan on mindən çox azərbaycanlının öz isti yurd-yuvasından kütləvi şəkildə didərgin salınmasında vilayət daxili işlər orqanının işçiləri Şahbazyan və İşxanyan, onların məsləkdaşları fəal rol oynamış, bu məqsədlə saysız-hesabsız cinayətlər törətmişlər.

Siz yəqin ki, bazar günü respublika televiziyasında gedən verilişi gördünüz. Bu cinayətkarları dindirərkən onlarda insani sifətdən başqa hər cür simasızlığın bir daha şahidi oldum. Dindirilənlərin əksəriyyəti törətdikləri cinayətləri etiraf edir, günahlarını boyunlarına alır və Yerevandakı rəhbərlərinin onları aldatdıqlarını deyirdilər. Mayın 30-da SSRİ Prokurorluğunda Azərbaycan və Ermənistan respublikalarının hüquq-mühafizə orqanları rəhbərlərinin iştirakı ilə keçirilən görüşdə məhz Qarabağ konfliktində öz iştirakını və rolunu gizlətmək üçün Ermənistan tərəfin məqsədi respublikamızın ərazisində yaxalanmış 38 nəfər erməni milis işçisinin cinayət işlərinin bizdən alınmasına nail olmaq idi. Lakin biz qəti etirazımızı bildirdik və qeyd etdik ki, bu, yenidən suveren respublikanın hüquqlarını tapdamaq və onun daxili işlərinə qarışmaqdır. Bildirdik ki, bütün istintaq işləri cinayətin törədildiyi respublikada baxılmalı və cinayətkarlar həmin respublikanın qanun-

ları ilə mühakimə olunmalıdır. SSRİ Baş prokuroru İ.Trubin bizim etirazımızı haqlı saydı və öz münasibətini bildirdi.

Vilayətdə formalaşmış quldur dəstələri ilə yanaşı, milli qarşıdurmanın gücləndirilməsində, vəziyyətin daha mürəkkəbləşdirilməsində "Sovetski Karabax" vilayət qəzetləri də ziyanlı fəaliyyət göstərirlər. Bu qəzetlər mətbuat haqqındakı qanunu kobud surətdə pozaraq qızıqsıdırıcı, əsassız-sübutsuz materiallar dərc edir, yanlış məlumatlar yayır, Azərbaycan xalqının məniyyətini və ləyaqətini alçaldan yazılar verir. Bununla da vilayətdə vəziyyətin sabitləşməsinə və normallaşmasına maneçilik törədirlər.

Həmin qəzetlər qüvvədə olan mövcud qanunu kobud surətdə pozaraq Azərbaycan Dövlət Mətbuat Komitəsində (ADMK) qeydə alınmaq əvəzinə, SSRİ DMK-da qeyd olunmuşlar. Mən bu barədə SSRİ Baş prokuroru N.S.Trubinə təqdimat vermişəm ki, SSRİ DMK-nın bu qərarına öz etirazını bildirsən və həmin məsələnin respublika Mətbuat Komitəsində baxılmasını təmin etsin. Və eyni zamanda dərc olunmuş qərəzli materiallara görə həmin qəzetlərin nəşrinin dayandırılması haqqında məhkəmə qarşısında iddia qaldırılmışdır.

- Siz söhbətinizin əvvəlində çox yaxşı dediniz: "Qanunun bir üzü olmalıdır!" Artıq vaxt yetişib, nəhayət, Azərbaycanın bu ərköyün qonaqları da qanunun əsl üzünü görməlidirlər. Və güman edirik ki, bu yolda həyata keçirdiyiniz hər bir tədbir respublikamızın gələcəyi nəminə atılan addımlardır.

Müsahibə üçün təşəkkür edirik.

Qarabağ pəhləvanları çağırır

Daim əsarət təhlükəsi altında olan, aramsız basqınlarla məruz qalan bir xalqın müdafiə tədbirləri də, güclü olmaq arzusu da bütün hissələrdən yüksək olar. Xalqımızın əsrlər boyu zülmə boyun əyməmək inadı onu bu gün yenilməz etmişdir. Lakin çox vaxt onun humanistliyi, sadəliyi, sülhsevərliyi fiziki imkanlarını gizlətməyə məcbur etmişdir. Son vaxtlar Qarabağın dağlıq hissəsində qara buludların sıxlaşması, nəhayət, bu imkanları göstərməyə səsləyir. Bu məqsədlə də iyulun 30-da Şuşa şəhərində DQMV Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsinin təşəbbüsü ilə böyük tədbir - Azərbaycanın tanınmış güc pəhləvanı şuşalı Qaçay Hüseynovun xatirəsinə həsr olunmuş II Şuşa festivalı keçirildi. Festivalın yeganə sponsoru Qarabağa Xalq Yardım Komitəsi və "Azərbaycan" qəzeti idi.

Festival böyük rəmzi məna daşıyırdı. Biz xalqımızın, oğullarımızın nəyə qadir olduğunu göstərmək istəyirdik. Biz onu da göstərmək istəyirdik ki, bu gücün, qüdrətin sahibi hələ susur, təmkin göstərir, milli xarakterinə yad olan son həddə - alçaqlığa, nankorluğa güclə cavab verməyə tələsmir.

Azərbaycanın, demək olar ki, ən güclü pəhləvanları toplaşmış bu festival şuşalılarda böyük ruh yüksəkliyi oyatdı. İncəsənətə, mədəniyyətə dərin həssaslıqla və ciddiyyətlə yanaşan qarabağlıların milli el sənətinə, bəhadrılığa belə qiymət qoymaları təbii idi. Çünki bu yer əsrlər boyu öz igidləri ilə fəxr edib.

Tamaşaçıların gözü qarşısında diqqətlə yoxlanılmış zəncirin, nalin, sal qaya parçasının sındırılması, mismarın yalın əllə taxta parçasına vurulması, sinə üzərindən yük maşınının keçirilməsi, ikipudluq, beşpudluq daşların müxtəlif üsullarla oynadılması və digər nömrələr pəhləvanlarımızın son illər hiss olunacaq dərəcədə kamilləşdiyini göstərirdi.

Düzdür, festivalda ən güclü pəhləvan elan olunmadı (əslində buna heç ehtiyac da yox idi, çünki bu gün burada iştirak edən, belə bir vaxtda bunu özünə borc bilən hər bir pəhləvan bu yüksək ada layiq idi).

Ancaq tamaşaçıların alqışları hər şeyi aydınlaşdırdı. Quba pəhləvanı Əli Abdulhüseynovun üç ədəd ikiyüzlük mismarı sıx hörük şəklində yalın əllə burub Qaçay pəhləvanının həyat yoldaşına təntənəli şəkildə hədiyyə etməsi qalahları rıqqətə gətirdi. Pəhləvan sanki bir-birinə sarılmış bu mismarlar kimi bütün Azərbaycanı birliyə, mətinliyə səsləyirdi.

Festivalın yekununda Qaçay pəhləvanının oğulları - Təvəkkül və Allahverdi çıxış etdilər. Təbii gücə malik bu qardaşlar öz orjinal nömrələri ilə tamaşaçıları bir daha heyran qoydular.

Bir məsələni xüsusilə qeyd etmək istəyirəm. DQMV Bədən Təربiyəsi və İdman Komitəsinin sədri Rövşən Həsənov çox işguzar adamdır. Və bu tədbirin keçirilməsində onun nə qədər həyəcan keçirdiyini də gördüm. Ancaq ədalət nəminə onu da deyim ki, Şuşa rayonu rəhbərliyinin yaxından köməkliyi də bu işin uğurla nəticələnməsində xeyli rol oynadı. Bircə gileylə var: bu tədbirin səs-sorağı nəinki ətraf azərbaycanlı kəndlərə, eləcə də erməni kəndlərinə yayıldığı halda, görəsən necə oldu ki, Respublika Bədən Təربiyəsi və İdman Komitəsində bunu eşidib-bilən olmadı? Xatırladım ki, respublika televiziyası və "Azərbaycan" qəzeti festival ərəfəsində elan vermişdi. Mən dəfələrlə belə bir süründürməçiliyin şahidi olmuşam: xalq pəhləvanlarından söhbət düşəndə İdman Komitəsi bu işi Mədəniyyət Nazirliyinin, Mədəniyyət Nazirliyi Dövlət Sirkinin,

Sirk yenə də İdman Komitəsinin üstünə atır... və nəticədə Poddubni, Sali Süleyman, Rəşid pəhləvan qüdrətli bahadırlarımız xırda parklarda, kənd klublarında maddi-mənəvi ehtiyac içərisində əriyib gedir. Bu labirintin isə nə çıxışı, nə də giriş qapısı tapılır. Belə qoluzorlu oğulların kimsəsizliyi, əlacsızlığı adamın heysiyyətinə toxunur, mənliyini alçaldır. Axı biz nə vaxta qədər kağız üzərində rekordlar qazanacağıq, fiziki gücümüzü haçanacan xalqın mənafeyinə yönəltməyəcəyik? Bu gün, bütün siyasətlərin çürüklüyü, ikibaşlılığı aydınlaşarkən bizə ağıllı başlarla birgə qoluzorlu oğullar da lazımdır. Bu gün bütün idman məktəbləri vətənin gələcək müdafiəçilərini yetişdirməlidir. Bu gün Qarabağ milisi Azərbaycan pəhləvanlarının ordusuna çevrilməlidir. Silkələnmək, hərəkətə gəlmək lazımdır. Xalqın işçərisinə girmək, onun qüdrətini dərk etmək və onun özünün azadlığı yolunda bu əzəməti dünyaya tanıtdırmaq vaxtı çoxdan çatmışdır.

Köçəri Beyləqanı

Beyləqan rayonunda anadan olub. Təvəllüdü: 1948-ci il. 1967-ci ildə Bakıda keçirilən sərbəst güləşmə üzrə SSRİ birinciliyində üçüncü yeri tutub və SSRİ idman ustası normasını yerinə yetirib. 1971-1974-cü illərdə Ağdam kənd təsərrüfatı texnikumunda təhsil alıb, axşamlar rayon klubunda pəhləvanlıq edib. 1976-cı ildən ailə vəziyyəti ilə əlaqədar olaraq bu sənətdən uzaqlaşıb.

- Lakin bu gün müəllimimiz Qaçay pəhləvanının xatirə festivalının keçirilməsi xəbərini eşidib, bura gəlməyi özümə borc bildim. Mənim üstümdə onun haqqı-sayı çoxdur. Deyəsən, on beş illik fasilədən sonra bu sənətə yenidən qayıtmalı olacağam...

Rasim Məmməd nəbi oğlu Abdullayev

Göyçay rayonu. Müskürlü kəndi. Təvəllüdü: 1964-cü il. İdmanla 1979-cu ildən məşğul olur. Daşqaldırma üzrə zona çempionatının II Respublika spartakiadasının bir sıra xatirə turnirlərinin qalibi olub, iki dəfə festival laureatıdır. Hazırda Göyçay mədəniyyət evində işləyir.

- Daşlarımı çarpayımın altında saxlayıram. İşləmək üçün heç bir şəraitim yoxdur. Sovxozda nə qədər desən istifadəsiz kübrə damları var. Onun birinin daşını mənə qıymırlar ki, kənddə bir məşq zalı tikəm. Əlimdən ustalıq da gəlir. Ümumiyyətlə, Göyçayda idmana qəti fikir verilmir. Rayon İdman komitəsinin sədri, əvvəllər Bədən Tərbiyəsi İnstitutunun müəllimi işləmiş İntizam Həsənovun özünə də belə münasibət var. O yazığa bir otaq veriblər ki, tövləyə oxşayır.

Əli Abdulləhüseynov

Quba rayonu. Möhüm kəndi. Təvəllüdü: 1959-cu il. 1976-cı ildən güləş və yüngül atletika ilə məşğul olur. SSRİ idman ustasıdır. 1981-ci ildən pəhləvanlıq edir. 1984-cü ildən Mahaçqala Dövlət Filormaniyasının üzvüdür və sirk kollektivinə rəhbərlik edir. 1985-ci ildə Ümumittifaq festivalı laueratı olub. 1988-ci ildə Koreyanın Pxenyan şəhərində keçirilən Gənclərin və Tələbələrin XIII Ümumdünya festivalında respublikamızı təmsil etmiş və festivalın idiplomunu almışdır. Kuba tamaşaçıları da onun maraqlı və mükəmməl çıxışlarının şahidi olmuşlar. 1986-cı ildə işləmək üçün Quba rayonuna dəvət ediblər və...

- Kaş heç dəvət etməyədilər... Beş ildir ki, uşağa konfet verib aldadan kimi məni də aldadırlar. Ev istəmirəm, yemək istəmirəm, maşın istəmirəm... Bircə istəyim var... Qubada sirk açmaq. Rayonda qırıxdan çox kəndirbaz və pəhləvan var. Qayğısızlıqdan məhv olub gedirlər. Nə vəsait ayırırlar, nə də yer. Quba rayon rəhbərliyində mənə verilən cavablardan belə başa düşürəm ki, fikir birdir: bu beşillikdə bizə dəyməyin, çünki hələ hərəyə bir mağaza, çayxana tikib qurtara bilməmişik.

Yaxşı kollektivimiz var: pəhləvan Qənbər Abdulləhüseynov, kəndirbazlar Əhliman Məhərrəmov, Tərlan Salahov, Fətulla Ömərov, illüziyaçı Qoşqar İbrahimov və b. iki dəfə respublika müsabiqəsinin qalibidirlər.

İşçilərimiz maaş ala bilmir. Maddi imkansızlıq digər şəhərlərə qastrollara getməyimizə mane olur. Biz ancaq bayramdan-bayra-

ma yada düşürük. Respublikamızda onlarla güclü pəhləvan var, lakin onların əksəriyyəti imkansızlıq ucundan bu gün buraya gələ bilməyib.

Martın 22-də axırıncı çıxışım olub. Ondan bu üzə, sözün açığı, küsmüşdüm öz sənətimdən, atmaq istəyirdim. Lakin dözə bilmədim, böyük pəhləvanımızı yad etməyi, Qarabağın çətin günlərində burada olmağı özümə mənəvi borc bildim.

Qənbər Salahlı

Qazax rayonu, Aşağı Salahlı kəndi. Təvəllüdü: 1949-cu il. Pəhləvanlığı Məhəmmədəli Qazaxlı, Nüsrət Dünyamalıyev, Çingiz Göyçaylı, Suliddin İbrahimov kimi adlı-sanlı pəhləvanlardan öyrənib. 1971-ci ildən bu sənətə qulluq edir. Hazırda Tərtər rayonunun Qaraqoyunlu kəndində yaşayır və mədəniyyət evində pəhləvan işləyir.

- Vəziyyətimiz belədir: yüz manat plan verirəm, yetmiş manat maaş alıram... Birtəhər başımı saxlayıram.

Müsəllim Həkimov

Marneuli rayonu, Aşağı Saral kəndi. Təvəllüdü: 1957-ci il. Gülləşmə üzrə SSRİ idman ustası olan qardaşı və əmilərinin Müsəllimin pəhləvanlığa meyillənməsində böyük təsirləri olub. İki dəfə Türkiyədə qastrol səfərində olub. Bir çox festival laureatıdır. Hazırda Bakıda yaşayır, Abşeron rayonunda mədəniyyət və istirahət parkında işləyir.

- Son vaxtlar Azərbaycanda milli pəhləvanlığın yeni vüsət alması, heç də onlara göstərilən "qayğı" ilə bağlı deyil. Xalqın cəngavərlik qanı coşub, nahaqqa, zülmə baş əyməmək əzmi güclənib və təbii axınla xalqın arasından igidlər ön mövqelərə atılmaqdadır. Buna azacıq təkan vermək lazımdır, onda bu xalq xarüqələr yaradacaq.

Ağdaş rayon Asudə Vaxt Birliyi

Kollektivin rəhbəri kəndirbaz Məhəmməd Paşayevdir. Kollektivdə kəndirbazlar, gözbağlayıcılar, məzhəkəçilər var. 1989-cu ildə Misir Ərəb Respublikasında qastrolda olub, Moskvada beynəlxalq festivalın medal və diplomunu alıb.

Zaqatala rayon Xalq Kəndirbazlar kollektivi

1978-ci ildən rayon mədəniyyət evinin nəzdində fəaliyyət göstərir. 1988-ci ildə Fransada keçirilən beynəlxalq festivalda iştirak edib, üçüncü yeri tutub. Hazırda iyirmi nəfərə qədər pəhləvan, kəndirbaz kollektivdə fəaliyyət göstərir. Kollektivin rəhbəri respublikanın əməkdar mədəniyyət işçisi Rəşid Ələkbərovdur. Kollektivin üzvləri: Sabir İbiyev, Müsəllif Əliyev (pəhləvan), Nüşabə, Dilarə, Ülkər Ələkbərovalar (kəndirbazlar).

- Kollektivimiz üçün rayon icraiyyə komitəsi tərəfindən 70 min manatlıq smeta dəyəri olan təlim-məşq bazası tikilib. Baza təsərrüfat hesablıdır, iyirmiyə qədər işçisi var.

Təvəkkül və Allahverdi Hüseynov qardaşları

Qaçay pəhləvanın oğullarıdır. Əvvəllər bacıları Tərən və digər bacılarının oğlu Rəşadla birgə çıxış edirdilər. İndi bacıları çıxış etmir. Respublika, ümumittifaq və beynəlxalq festivallar laureatıdır. Bu yaxınlarda Misirdə qastrolda olmuşlar. Allahverdi Şuşa DİŞ-də işləyir.

Gəray Löymanov

Şəki rayonu, Kiçik Dəhnə kəndi. Təvəllüdü: 1955-ci il. Şəki rayon mədəniyyət şöbəsinin nəzdində fəaliyyət göstərən xalq pəhləvan ailə kollektivinin rəhbəridir. Dəfələrlə respublika, ümumittifaq və beynəlxalq festivalların laureatı olub. Kollektiv 1988-ci

ildə Fransanın ona qədər şəhərində, 1989-cu ildə Türkiyədə Gənc-lər Festivalında iştirak etmişdir. Kollektivin üzvləri: Turac Löymanov - pəhləvan, Famil Löymanov - kəndirbaz, Faiq Löymanov - gözbağlayıcı, Gəray pəhləvanın oğulları: beş yaşlı Haldul, səkkiz yaşlı Seyhun, on dörd yaşlı Ceyhun. Kollektiv on beş illik fəaliyyətində onlarla festivalın, idman tədbirlərinin iştirakçısı olmuş, dəfələrlə pul mükafatı, fəxri fərmanlar, keçici bayraq və medallarla təltif olunmuşdur.

Rövşən Həsənov

DQMV Bədən Təbiyəsi və İdman Komitəsinin sədri. Cüdoçu. Armreysliq üzrə SSRİ Federasiyasının üzvü.

- Mən hesab edirəm ki, Şuşada idmanın inkişaf etdirilməsi vacib məsələlərdən biridir. Çünki bunun üçün gözəl təbii şərait var. Respublika İdman Komitəsində dəfələrlə bu məsələni qaldırmışam ki, gedib özge respublikalarda külli miqdarda pul xərcləyincə, onun-bunun qarşısında boyun əyincə, Şuşada olimpiya ehtiyat mərkəzi yaratmaq, olimpiya bazası qurmaq daha məqsədəuyğundur və respublikanın ən yaxşı idmançılarının burada təlim- məşq toplanışını keçirmək olar.

Hazırda ən ümdə vəzifələrimizdən biri dövlət mühafizə orqanları ilə əlaqələrimizi genişləndirməkdir. Pəhləvanlarımızdan Allahverdi Hüseynov, idmançılardan Şünasi Babayev və başqaları indi Qarabağın çətin günlərində öz bacarıq və güclərini dövlət mühafizə orqanlarında sınaırlar.

Gələcəkdə Qarabağ miqyasından kənara çıxan tədbirlərimiz də olacaq. Qarabağda həlak olan Arzu Cəbrayilovun (Fransa qəhrəmanı Əhmədiyyə Cəbrayilovun oğlu) vətəni Şəkidə və sizin təklif etdiyiniz kimi, "Qarabağ dərdini ən çox duyan və yaşayan Borçalıda" milli idman oyunları və mərasimlərindən ibarət Qarabağ günləri keçirəcəyik. Kökünü, milli qaynaqlarını yadırgamış, bölünüb parçalanmış, döyülüb-əzilmiş xalqımızı silkələməliyik, daim sülhün carçısı və elçisi olan idmanla könülləri birləşdirməliyik.

Soldan sağa. Şərif Kərimli, QXYK-nın əməkdaşı Valeh Hümətov və
“Azərbaycan” qəzetinin fotoqrafı Seymur Səlimov.

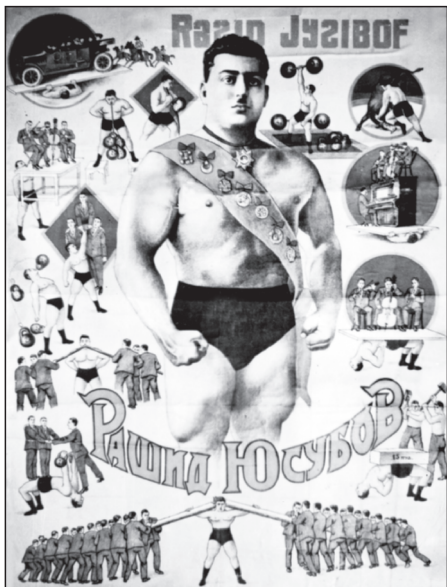
Şuşa, tədbir iştirakçıları. 1991-ci il

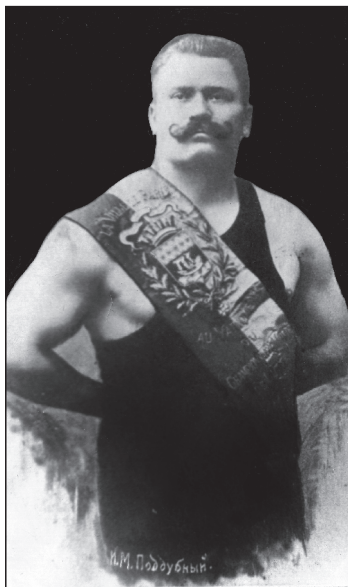
Qaçay pəhləvanının yubileyinə toplaşmış pəhləvanlar Cıdır Düzündə.
1991-ci il

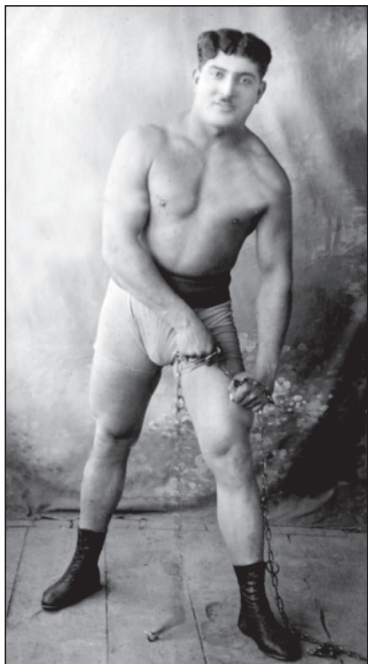
Çıxışdan öncə hazırlıq işləri görülür.

Rəşid Pəhləvanın afişası.

Dünya şöhrətli yenilməz
pəhləvan İvan Poddubny.

Rəşid Pəhləvanın gəncliyi.

Qaçay pəhləvan.

Soldan sağa. Şərif Kərimli, QXYK-nın Ağdamda nümayəndəsi, hərbi müşaiyyətçimiz Vahid Abbasov, QXYK-nın əməkdaşı Valeh Hümətov, pəhləvan Məsəllim Həkimov. Qaçay pəhləvanının yubileyinə gedərkən.

Şuşanın müdafiəçilərindən müsahibə götürərkən. 1991-ci il

“Bir köç qayıdır geri” oçerkinə
F.İbrahimovun çəkdiyi başlıq.

“Qeyrət” cəmiyyətinin həmsədri Seyid Əlibala Əsgərovlə
Musavat partiyasının qurultayında

Qarabağ igidləri çağırır

Qaçay pəhləvanın oğlu Təvəkkül işlək vəziyyətdə olan
iki maşını hərəkətdən saxlayarkən. 1988-ci il

Mardakert rayonu, Marağa kəndi. Ermənilərin Qarabağa köçürülməsinin 150 illiyi münasibətilə erməni ustalarının düzəltdikləri abidə. İndi onu ermənilər özləri məhv edib.

“Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru Şərif Kərimli qəzetin rəssamı Fikrət İbrahimovla yenidən çapdan çıxmış nömrəni müzakirə edərkən.

Yardımlı, Deman kəndinin xarabalıqları.

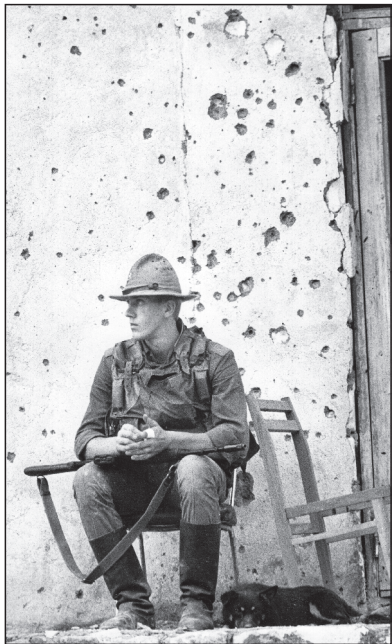
“Azərbaycan” qəzetinin “Rəsmi Dövlət qəzeti” statusu alması
münasibətilə F.İbrahimovun çəkdiyi dostluq şərji.

F.İbrahimovun Ş.Kərimlinin məqaləsinə çəkdiyi başlıq

*Bakıya ordu yeridilməsinə
qarşı xalqın qiyamı*

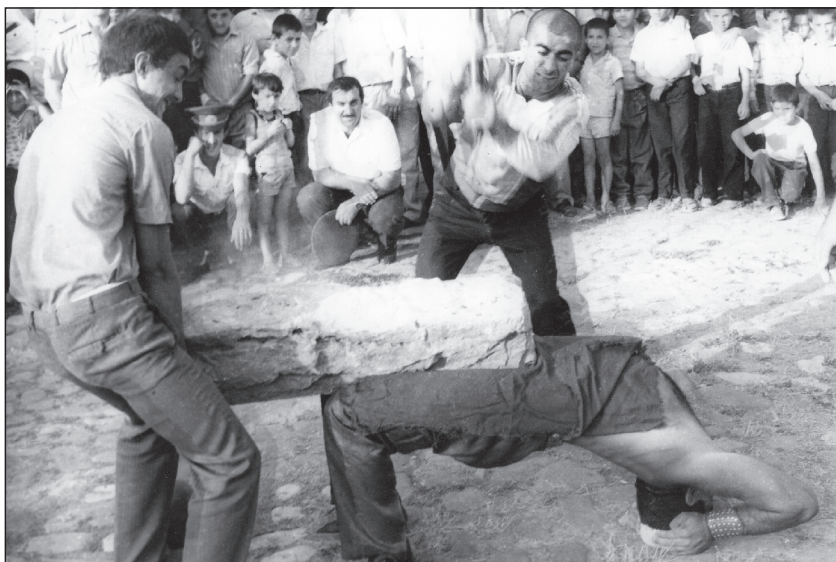

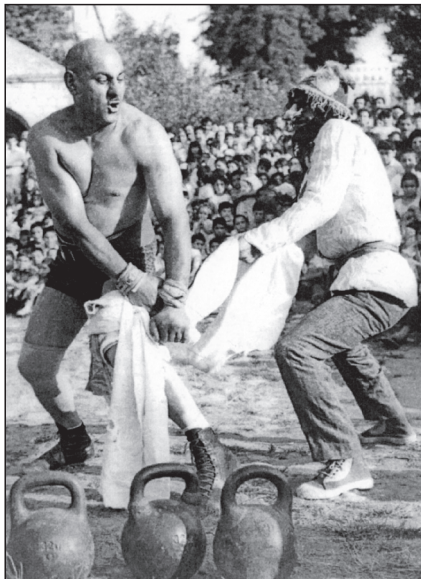
Ön cərgədə sağda Rövşən Həsənov

Qarabağ daşını sındırmaq hər oğulun işi deyil

Qaçay pəhləvanın qızı
Tərən.

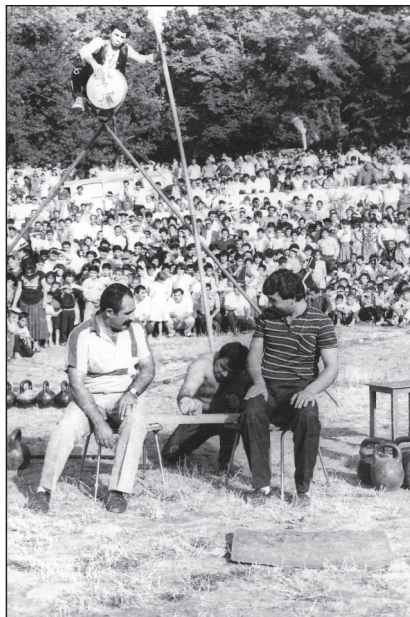

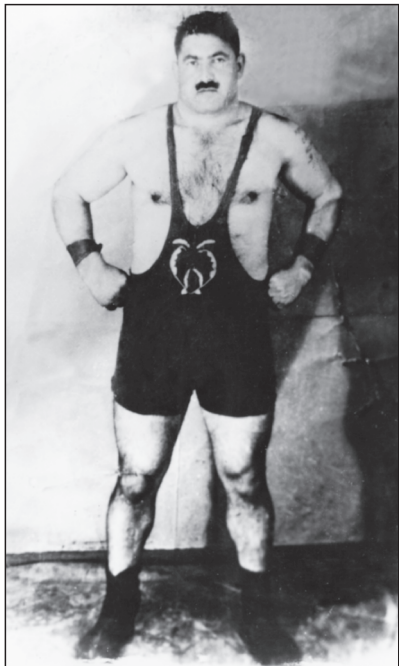
Qənbər Salahlı nal
sındırarkən

Qaçay pəhləvanın övladları.

Gəray pəhləvan və qardaşları

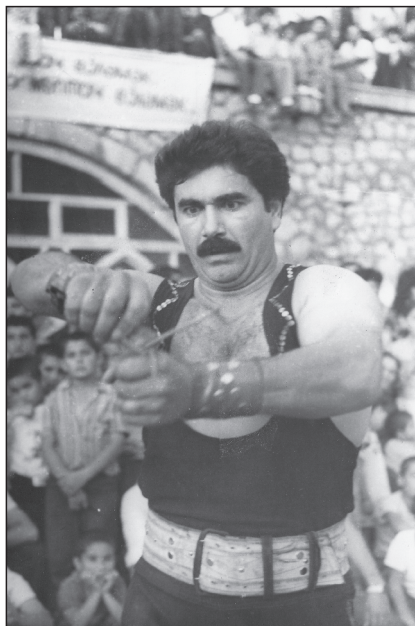
Qaçay pəhləvan.

Qənər Salahlı

Şuşa, tədbir iştirakçıları

Qubalı Əli pəhləvan.

Zaqatalalı kəndirbazlar

Köçəri Beyləqani. Rekord nəticə.

O ki qaldı, "Azərbaycan" qəzetinə və Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsinə, mən dərin minnətdarlığımı bildirirəm ki, respublikamızın, xüsusən də Qarabağın bu həyəcanlı günlərində diqqət və qayğınızı bizdən əsirgəmirsiniz.

Vaqif Cəfərov

Şuşa Rayon Partiya Komitəsinin katibi, SSRİ Ali Sovetinin, DQMV üzrə Respublika Təşkilat Komitəsinin üzvü.

- Son dörd ildə şuşalılardan üzü belə gülməmişdi. Bugünkü toy-büsat xatirəmizdəki qayğısız, xoş günləri qaytardı bizə. Elə bil ki, qocalar cavanlaşdı, cavanların gücü birə beş artdı. Bura gələn bütün pəhləvanlara ən başlıcası ona görə təşəkkür edirəm ki, heç bir təhlükədən, narahatçılıqdan, qorxub-çəkinmədən tək-tənha gəlib Şuşaya çıxmışlar. Bu gün Qala Qapısında dalğalanan "Cəngi" sədaları Qarabağın bütün kəndlərində ildırım kimi çıxır. Bu siyasi - mənəvi işin təşkilatçılarını ancaq alqışlamaq istəyirəm.

*"Azərbaycan" qəzeti,
16 avqust 1991-ci il*

Bir köç qayıdır geri...

Qulaqlarıma zıncırov səsi gəlir. Uzaqdan... lap uzaqdan karvan görsənir.

- **Uğurun xeyir olsun, dədə, səfərin haradır?**

- Xeyir içində ol, oğul, Fərhadxan qəsrindədir yolum.

- **O haradır, dədə?**

- Demənədir, başına dönüm, Demənə...

- **Sən nə söyləyirsən, dədə, Demən eli yağmalanmadımı, dəyirmanının suyu sovuqladı, bolluca zəmiləri tapdalanmadımı? Demənliyə yarım əsr bundan öncə didərgin salınmadımı? Kimdir səni orda gözləyən?**

- Torpaq gözləyir mənə, oğul, torpaq. Qadasın aldığı torpağı öldürməyə gedirəm, bəlkə ölənlərimizi diriltim.

- **İşin avand olsun, dədə, get öldür torpağı, kəhrəbə sünbül-lərin bitsin, dolu-dolu dənənin dəyirmanına getsin. Biz də gələk şadanalıq eləyək, bir qismət halal çörəyini kəsib qonağın olaq...**

Uzun-uzun illər bundan qabaq Krimdən üzü Yardımlıyadək tüğyan edən fırtına Krim tatarlarıyla birgə, Ahıska türklərini, İrəvan azərbaycanlılarını yerindən-yurdundan oynadıb uzaqlara atdı-ğı kimi, demənliyə də (Yardımlıda ümumiyyətlə 29 elatı) Azərbaycanın digər bölgələrinə səpələdi. Krimdə, Gürcüstanda, Ermənistanda yaşayan türkdilli xalqların Türkiyə ilə əlaqələrini zəiflətmək məqsədi güdənələr, Azərbaycanda cənubdakı qardaşlarımızla aramızda bir uçurum yaratmaq niyyətini həyata keçirənlər bu xalqı dünya siyasi hərəkətindən kənarda saxlamaq, onu mənəvi blokadaya almaq və təbiətin bəxş etdiyi maddi nemətləri elə onların özlərinin - kölə halına salınmış bu kütlənin əlilə rahatca mənimsəmək xülyasında idilər. Təsadüfi deyil ki, kiçilə-kiçilə gələn Azərbaycanın 115 min kv. km-lik ərazisi bu gün 86,6 min kv. km-ə en-

mişdir. Kəsilən hər parça torpaqla bu xalqın dilini kəsiblər,, əlini kəsiblər, topuğunu güllələyiblər.

Ana torpağın bağrına basıb görünməz etdiyi Fərhadxan qəsri-nin bir vaxt ucaldığı təpədən baxanda Deman kəndinin xarabalıqlarında bir-birinə söykənən uçuq divarlar, köhnə xırman yeri, məscidlər yarım əsrdən bəri insan üzünə həsrət qalmış bu kəndin faciəsini söyləyir. Bircə sinəsi tikanlı məftillər ilə dağlanmış dağlar, bir də bulaqlar... əvvəlki kimidir. Az qalırsan bu torpağın bulaq damarlarını mizraba döndərüb "sərhəd məftillərində bir muğamat çalasan!" (Allah sənə rəhmət eləsin, Tofiq Bayram!)

Yardımlıda qədim tarixi olan Deman kəndinin payına rayonun əkinə yararlı sahəsinin yarısından çoxu düşdüüyü halda, bəs nə idi bu kəndin günahı? Hansı bəd işin təqsirkarı idi bu adamlar?

Bu sualların cavabını indiyəcəm əməlli-başlı bilən yoxdur. Bircə şey aydındır, sərhəd boyu düzülmüş bu kəndlərin sakinləri o taydakı bacı-qardaşlarından tez-tez xəbərtuta bilirdilər. Taleyin xoş gününü gözləyirdilər ki, bəlkə görüşdülər, qovuşdular. Sən demə, görüşmək nə, qovuşmaq nə... üstəlik araya elə səddlər çəkiləcəkmış ki, o tayda kimlərin yaşadığı əbədilik unudulsun.

Beləcə bu məqsədlə tarixən Salyan-Ərdəbil karvan yolunun üstündə dayanan, karvansaraları, sərin bulaqları, kəhrəbə zəmiləri ilə məşhur olan Deman kəndi xarabalığa çevrildi, demanlılar Azərbaycanın müxtəlif yerlərinə pələsəng edildilər. Lakin bir nəsil ömrünü sürgündə keçirən demanlılar için-için göynədilər, dədbaba yurdun kiməsiz ruhları bütün Azərbaycanı gəzib dolaşdı, harada demanlı varsa, onun qəlbini hənirləndirdi, doğma ocağın istisiylə oxşadı. İndi yarım əsr bundan öncə yola çıxan karvan qayıdır geri. Yeni Demanda yeni yurdun bünövrəsi qoyulur.

- Yorulmayasınız, allah qolunuza qüvvət versin! Kimin evidir bu?

Günəşin qızılı şüalarından yanıb-qaralmış, rəngi misə çalan Novruz kişi deyir:

- Bu bizim ümumi evimizdir, oğul, burdan başlanacaq yeni Demana yürüşümüz. Allah-təala bu torpağa hər cür neməti bəxş eləyib. Ev tikmək üçün nə qədər desən daşımız var, torpağımız o qədər münbit, o qədər yapışqanlıdır ki, sement əvəzinə işlədirik, kəndin dörd tərəfində yüzə yaxın bulaq çıxır, hərəsi bir dərdin dərmanı. Ayağınız sayalıdır, sağ olsun Arvana kolxozunun sədrini, bizə bir traktor göndərüb, bu gün ilk şuma başlayırıq. Allah qoysa, özünüz görərsiniz, zəmilərimizdəki taxılı yığıb-yığışdırmaq olmayacaq...

Demanın dirçəldilməsində rayonumuzun deputatı Bayram Bayramovun da xidmətlərini qeyd etməliyəm. Sərhəd kəndlərinə qayğının təzahürü kimi Qarabağa Xal Yardımı Komitəsi müəyyən vəsait ayırmağı planlaşdırıb.

Hələlik Deman kəndinin bəri üzündən sərhəd məftilləri keçir. O tayda işləməyə ancaq xüsusi icazəylə buraxırlar. Zastavanın rəisi G.Müseyyibov gənc zabitdir və bu zonadakı zastavalar arasında onun zastavası ən intizamlı və nümunəvi hissə sayılır.

- Biz sərhədçilər çox sevinirik ki, demanlılar öz ata-baba yurdlarına qayıdıb oranı yenidən abadlaşdıracaqlar. Bizim üçün də çox xoşdur ki, yaxınlığımızda kənd olacaq, sərhədin qorunmasında onların da köməyindən istifadə edə biləcəyik. Necə deyərlər, mehriban qonşuluq işlədəcəyik. Zastavamızın əsgərləri də çalışacaqlar ki, Demanın yenidən qurulmasında öz maddi-fiziki köməklərini göstərsinlər. Bunu bizə nə hökumət deyir, nə də partiya. Sadəcə olaraq öz vicdanımız bizdən bunu tələb edir. Demanın dirçəlişi ilə biz neytral zonanın sərhəd xəttini təxminən iki kilometr əsas xəttə yaxınlaşdırmalıyıq. Düzdür, bu bizim üçün bir çox çətinliklər yaradacaq, lakin əsas məsələ odur ki, yerli camaat bizi başa düşsün və aramızda səcmimiyyət olsun. Sevinirəm ki, oğlum Musa da Deman məktəbinin ilk qaranquşlarından olacaq...

Doğrudan da, sevindirici haldır ki, vətənimizi qorumaq üçün, sərhədlərimizin keşiyini çəkmək üçün minlərlə əsgər vermiş bir xalqın C.Müseyyibov kimi oğulları bu gün onun xalqa söykəyir və onunla "stoy, strelyat budu!" tonunda yox, "baba", köməyə ehtiyacın olsa, əsgərlərimiz hazırdır" qayğısıyla danışıır.

Yardımlı Dövlət Aqrar-Sənaye Bankında Demanın yenidən qurulmasına könüllü yardım cəmiyyəti yaradılıb. Cəmiyyətin hesab nömrəsi belədir: 700026.

Demanın gələcəyi işıqlıdır. Tez xarab olan məhsulların İrana buradan aparılması və bu məqsədlə də Demanda gömürxana açılması nəzərdə tutulur. Yeganə problem yol çəkilişidir...

...Mən oxucudan çox-çox üzr istəyərək burada fikrimi yarımçıq kəsmək istəyirəm. Bir telefon zənginə cavab verirəm.

- Bura "Azərbaycan" qəzetidir?

- Bəli.

- Mən bir orqanizasiya yaradıram. İstəyirəm sizdə obyavleniyə verim ki, camaat orqanizasiyamın şotuna pul keçirsin. Gələcəkdə bu pula mən xaricə oxumağa tələbə göndərəcəyəm.

- Qardaş, başına dönüm, bu camaatı nə qədər soymaq olar, nə qədər onun ürəyiuxalığından sui-istifadə etmək olar?! Axı bu millətin xeyirxahları belə etməyib, bu xalqın Tağıyevi bu üsulla iş görməyib! Qurtarın bu super-bank oyununu. Minlərlə adamdan pul yığıb, axırda bir gülməşəkarın balasını "oxumağa" göndərirsiniz. Tərgidin bu ianəçiliyi!

- Duud... duud... duud...

... Bir şeyi qəti bilmək lazımdır: işgüzar aləmdə heç kim təminatlı pul xərcləmir, heç bir xalq alın təri hesabına qazandığı vəsaiti məqsədi dumanlı vədlərə bağışlamır. Bu gün bizim bir ali məqsədimiz var: köləlik buxovundan azad olmaq və bölünmüş xalqın birliyinə nail olmaq. Xalq adından danışan bütün işgüzar adamların niyyəti bu olmalıdır. Deman kəndinin bərpasının siyasi-mənəvi əhəmiyyətinin böyüklüyü məhz ondadır ki, gərgin mübarizələr nəticəsində cənublu qardaşlarımıza bir addım da yaxınlaşırıq. Mənə belə gəlir ki, Azərbaycanın başı üzərində ancaq bu arzulu ruhlar dolaşır.

Şərif KƏRİMLİ

Ahıska türkləri Türkiyədə

Gürcüstanın Mesxeti bölgəsində yaşayan türklər 40-50-cillərdə öz qədim torpaqlarından didərgin salınmış və hazırda Azərbaycanın Sabirabad, Saatlı rayonlarında yaşayırlar. Azəri türkləri öz qardaş köməyini onlardan əsirgəməmiş, didərginlər üçün torpaq ayırmış, ev-eşik düzəltməkdə köməklik göstərmişlər.

Keçən il "Vətən" cəmiyyətinin dəvəti ilə respublikamıza gəzməyə gəlmiş Türkiyənin mötəbər təhsil ocaqlarından olan İzmir Özəl Yamanlar Litseyinin müdiri Uğur Öztac Azərbaycanda ahıska türkləri yaşayan kəndlərdə olmuş, bir neçə gün onların həyat və məişəti ilə yaxından tanış olmuş, geri qayıdanda söz veribmiş ki, onları Türkiyəyə dəvət edəcək. Uğur bəy bu il sözünə əməl edib və yüz əlliyə yaxın müəllim və şagirdi İzmirə dəvət edib. Azərbaycan Xalq Təhsili Nazirliyi bu səfərin baş tutmasında fəallıq göstərərək və 130 nəfər müəllim-şagird kollektivini İzmirə yola salıb.

Saatlı rayonunun Nəsimikənd, Varxankənd, Fətəlikənd, Sma-dakınd, Sabirabad rayonunun Əhmədabad və Ahıska kəndlərindən gəlmiş məktəblilər on beş gün ərzində Türkiyənin müxtəlif şəhərlərini, o cümlədən İstanbul, Ankara, Bursa kimi iri şəhərləri gəzməmiş, nümunəvi təhsil ocaqlarında olmuş, görkəmli dini və dünyəvi elmlər üzrə alimlərlə görüşmüş, onların maraqlı söhbətlərini dinləmişlər.

İstanbulda Özəl Fatih Erkək Litseyində respublikamızdan Türkiyəyə oxumağa göndərilən şagirdlərlə görüş də maraqlı oldu. Uşaqlar onlara göstərilən münasibətdən və tədrisdən razılıq etdilər. Quranı öyrənməyə və dini elmlərə xüsusi həvəs göstərirlər. İnanırıq ki, onların hər biri gələcəkdə gözəl həyat yolu keçəcək.

Türkiyədə təlim-təhsilin səviyyəsi çox yüksəkdir. Müəllim-şagird münasibəti son dərəcə səmimimdir və qarşılıqlı hörmətə əsaslanır.

Türkiyənin metodikası isə bizim bürokratik metodika ilə müqayisəyə belə gəlməz. Dəqiq elmlərdə bizim qəbul etdiyimiz qanunauyğunluqlara şübhə ilə yanaşılır və nəticədə yeni axtarışlar, ixtiralar üçün geniş üfüqlər açılır. Güman etmək olar ki, elmi dərinliklərə bu gür inadlı və inamlı varmanın sayəsində yaxın illərdə Türkiyə Avropanın Yaponiyasına çevriləcək.

İzmir Özel Yamanlar Litseyində Türkiyənin görkəmli din xadimləri ilə müəllimlərin görüşü onların hafizəsində silinməz izlər buraxdı. "37-də sizlərdə millətin qaymağını - ziyalıları yox etdiklərsə, bizdə də millətin kökünü və ürəyini - dini-tarixi abidələri və məşhur din xadimlərini yox etdilər. Ürəklə beyin bir-birindən ayrı yaşaya bilməz. Biz dünyəvi elmlərlə beynimizi inkişaf etdirdiyimiz kimi, dini elmlərlə də ürəyimizi, hisslərimizi cillalamalıyıq. Bunların hər ikisinin vəhdəti insanı müdrik edir, onu kamilləşdirir. Allaha çox şükürlər olsun ki, biz təzədən kökümüzlə qayıdırıq"

Bu sözlər eyni ilə bizə də aiddir. Məktəbimizdə müxtəlif yad-yabancı dillərin tədrisinə gen-bol saatlar ayrıldığı halda, ərəb və latın əlifbasının məcburi öyrədilməsinə, dini elmlərin tədrisə daxil edilməsinə, bizcə indi xüsusi ehtiyac var. Cəmiyyətin kommunist ideologiyası ilə kor qaldığı bir vaxtda dini metodologiyanın tədrisi ancaq profilaktik tədbirlər kimi qiymətləndirilməlidir. Cəmiyyət saflaşmalı, durulaşmalıdır.

Görüşlərdə belə bir qənaətə gəldi ki, müasir şəraitdə müəllim, tələbə mübadiləsinin, milli-mədəni əlaqələrin gücləndirilməsinə zərurət artmışdır və bu sahədə daha ciddi addımlar atılmalıdır.

Aktual məsələ

Müəllimlərin vəziyyəti yaxşılaşdırılmalıdır!

(Yaradıcı Müəllimlərin Odessada keçirilən II qurultayından sonrakı mülahizələr)

Sovet Müəllimlərinin Yaradıcılıq İttifaqının (MYİ) yaranmasından iki ildən artıq vaxt keçir. Bu müddətdə ittifaq yaradıcı pedaqoji ictimaiyyət tərəfindən onun üzərinə qoyulan vəzifələrin öhdəsindən gələ bilibmi? MYİ fəaliyyət göstərdiyi müddətdə nüfuzlu pedaqoji təşkilata çevrilə bilibmi? Təəssüf ki, yox!

İttifaq ilk günlərdən bir təşkilat kimi yox, müəllimlər birliyi kimi, yaradıcı şəkildə işləmək istəyən müəllimlərin əlaqələndirmə mərkəzi kimi yaradılmışdı. Lakin bunu çoxları nə dərk edə bildi, nə də qəbul. Çünki müəllim bu vaxtadan ancaq yuxarıdan göstərişlə işləməyə alışmışdı.

Bu işə girişmək, sözün əsl mənasında cəsarət və prinsipiallıq tələb edirdi. Məktəbdə əslində köhnəliklə yenilik arasında mübarizə başlanırdı.

Lakin çox keçməmiş hər şey yenidən donduruldu. Elə təsəvvür yarandı ki, köhnəlik yenə də öz bayrağını qalibiyyət zirvəsinə sancdı. Müəllim ənənəvi ətalətlə tədrisini davam etdirdi. Bu müddətdə onun gözü qarşısında yenə də haqsızlıqlar baş verdi, müəllim özü də uşaqların gözünün içində baxa-baxa yalanlar danışdı, tarixin üzünə dayanaraq saxtakarlıqları təbliğ etdi. Hamıda bir arxayınçılıq yarandı - nazirlik var, yeni yaradılmış ittifaq var, qoy on-

lar özləri də lazımı qərarlar çıxarsın və biz də göstərişlə işləyək. Lakin təəssüf ki, nə nazirlik, nə də ittifaq cəmiyyətin əxlaqının əsasını təşkil edən təlim-tərbiyə sistemində əsaslı bir dönüş yarada bilədi. Əslində məktəblərdə böyük əksəriyyətin belə bir ittifaqın yaranmasından da xəbəri olmadı. Çünki ortada ittifaqın işini əks etdirən heç nə yox idi.

Təbiətin belə bir qanunu var: müəyyən bir maddənin xassəsi yalnız onun tərkibi ilə deyil (hansı elementlərdən təşkil olunub), quruluşu ilə də müəyyən olunur (bu elementlər öz aralarında hansı prinsiplə birləşib).

1991-ci ilin avqustunda baş verən hadisə ölkənin ictimai-siyasi həyatında radikal dəyişikliklər etdi. Suveren, müstəqil dövlətlərin yaranması, millətlərdə özünəhörmət hissinin güclənməsinin məntiqi nəticəsi olaraq, SSRİ Müəllimlərinin Yaradıcılıq İttifaqı ümumittifaq statusundan məhrum edildi. Yaranmış tarixi şərait bu ittifaqın fəaliyyətinin təbii şəkildə dayanmasını tələb edir.

"İttifaq" humanist məfhumdur, alicənab məqsəddir. Lakin yetmiş ildə bizim gördüyümüz və yaşadığımız ittifaqda biz bu mənanın əsl mahiyyətinə varə bilməmişik. İttifaq bizim təsəvvürümüzdə asılılıq, ifrat mərkəziyyət, qarətçilik, haqsızlıq, köləlik kimi antihumanist məzmun daşımışdır. Və təbii ki, indi hər hansı bir ittifaqdan söhbət gedəndə biz ancaq böyük İTTİFAQIN kiçik modelərini görürük. Bu məfhumun istənilən variantda rekonstruksiyası (mejsosialnaya, mejreqlionalnaya, mejdunarodnaya, konfederasiya, assosiasiya. soobşestvo...SSSR) yenə də qul psixologiyasıdır və həmin böyük İTTİFAQ məqsədinə xidmət edir.

SSRİ Yaradıcı Müəllimlərp İttifaqının oktyabrın 8-dən 12-dək Odessa şəhərində keçirilən II qurultayı bu fikri bir daha açıqladı. Qurultay əslində nümayəndələrin üçdə birini təşkil edən müəllimlərin yox, xalq təhsili nazirliyi işçilərinin, rayon təhsil şöbələri müdirlərinin, məktəb direktorlarının qurultayını xatırladırdı. Və təsadüfi deyil ki, qurultayın ikinci günü əsil yaradıcı müəllimlərin xeyli hissəsi öz təyyarə biletlərini dəyişib doğma təhsil ocaqlarına, sevimli şagirdlərinin görüşünə tələsdilər. Onlardan biri belə

dedi: "Mən dözə bilmərəm ki, yoxluğumdan istifadə edib, mənim uşaqlarımı orada məhv etsinlər".

İttifaqın əsas yaradıcılarından biri Ş.Amonaşvili olduğu halda, çox şübhəli tərzdə o, qurultayın getdiyi əvvəlki üç gündə, demək olar ki, iştirak etmədi, bir kölgə kimi görünüb yox olurdu. Sonradan bu sirr açıldı və bizə aydın oldu ki, o, həmyerlilərinin - gürcülərin hiddətlənməsindən ehtiyat edərək televiziya kamerasına düşmək istəmirdi. Yəni "biz İttifaqı dağıtdığımız halda sən yeni bir ittifaq yaradırsan?". Və təbii görsənən gizli kanallarla Ş.Amonaşvili də bu ittifaqın dağılmasına rəvac verirdi.

Son beş ildə iqtisadiyyatın bərpad halda düşməsinə hamımız görür və təcili şəkildə onun dirçəldilməsinə çalışırıq. Çünki bu vəziyyət əhəlinin əksəriyyətinin cibinə ziyan vurub. Lakin acınacaqlı hal budur ki, düşüncə tərzimizin və təfəkkürümüzün bərpad hala düşdüyünü, balalarımızın mənavi cəhətdən şikəst edildiyini hələ də ciddi şəkildə dərk edə bilmirik. Çünki ürək, yaxud baş cib deyil ki, əlini tez-tez ora salıb işlərinin sahmanlayasan. Əksəcriyyətimiz eyni dərəcədə deformasiyaya uğradığımızı görə (və bu minvalla yaşamağın mümkünlüyünə özümüzü inandıra-inandıra) cəmiyyətin təlim-tərbiyə və təhsil sistemində əsaslı dəyişikliklərin labüdlüyünə zərurət duymuruq.

Demokratik ruhlu müəllimlər və eləcə də demokratik təhsil metodları hələ də beş dəqiqəlik tənəffüs çərçivəsində çabalayır. Təhsil sistemi müəssisələrinin əksəriyyətinə yenə də əliyəri, bürokrat, köhnə partokrat "yoldaşlar" rəhbərlik edir. Təbii ki, belələrinin "rəhbərlik" etdiyi müəssisələrdə yaradıcılıqdan söhbət gedə bilməz. Əksinə, onların ətrafındakı "müdirə yaxın" elmdən, təhsildən uzaq adamlar bunun qarşısını hər vəchlə almağa çalışır və bürokratik dayaqların laxlanmasına qətiyyətlə imkan vermirlər. Müəllim zəhməti o qədər miskinləşdirilib, müəllim həyatı o qədər o qədər mənasızlaşdırılıb ki, onun nüfuzu o dərəcədə aşağı salınıb ki, onun hüququ o qədər tapdanıb ki... indi müəlli öz şagirdinə bu cəhətlərə görə pərəstiş edir.

Heç də gizli deyil ki, SADƏ müəllim (sadə müəllim, sadə insan: bu sözlərdə bir namuslu insan çaları var) cəmiyyətin digər zümrələri arasında öz qayğılı görkəmi və xarici görünüşü ilə dərhal seçilir. (Mənim üçün ən böyük xəcalət müəllimimi ehtiyac içərisində görməkdir).

Son vaxtlar alternativ dərslilər yaratmaq meyli artıb. Dünya pedaqoji təcrübəsi göstərir ki, müəllimlər özlərinin yaratdıqları proqram və dərslilər üzrə daha böyük uğurlar qazanırlar. Məhz respublika yaradıcı müəllimlər birliyinin də əsas rolu belə müəllimlərin yaradıcılıq fəaliyyətlərini əlaqələndirmək, onları aydın məqsədə doğru istiqamətləndirmək, təhsildə milli konsepsiyaları izah etmək və mütərəqqi fikirlərin reallaşmasına zəmin yaratmaqdır. Bu potensialla istənilən uğuru qazanmaq olar. Azərbaycan nümayəndə heyəti qurultay iştirakçıları arasında öz səviyyə və nüfuzuna görə seçilirdi. Sverdlovskda xüsusi məktəb açmış Liana Petrovna (mən onun haqqında "Sabahı yaşayacağıqsa..." adlı yazımda məlumat vermişdim) bizə yaxınlaşıb fərhələ bildirdi ki, sizin (azərbaycanlıların) arzusunu yerinə yetirmişəm, "Nizami" cəmiyyətini çağırıb söhbət etmişəm və məktəbimdə azərbaycanlılar üçün xüsusi qrup açmışam. O, bizi noyabr ayında keçirəcəkləri dahi mütəffəkirimiz Nizami Gəncəvinin 850 illik yubiley tədbirlərinə dəvət etdi.

Bir təhlükəli meylə də öz münasibətimi bildirmək istəyirəm. Yetmiş ildə cəmiyyətin təfəkküründə ideoloji təxribatla məşğul olan Sov. İKP-nin "kiçicik" məmurları bu gün təhsil müəssisələrində (yeni ideoloji mərkəzdə) özlərinə isti, rahat, xudmani kreslolar axtarır. Bu dözülməz hala qarşı mübarizə tək müəllimlərin yox, bütün ictimaiyyətin borcudur.

*Odessa-Baki,
8-12 oktyabr*

*"Azərbaycan" qəzeti,
07 noyabr 1991-ci il*

Gürcüstan: kələfin ucu tapılmaz...

Gürcüstanın 1989-cu ildən başlayaraq cənub-şərq zonasında Svanetiyanı köçürülənlərin sayı sürətlə artırılmaqdadır. Böyük, yaraşıqlı qəsəbələr qəsəbələr, kəndlər salınır, evlər təcili şəkildə qazlaşdırılır. yollar asfaltlaşdırılır, köçənlərə hər cür məişət rahatlığı yaradılır.

Mövcud siyasi-milli problemlərdən xəbərsiz adam üçün bu, qanunauyğun inkişaf prosesidir. Lakin bu yaraşıqlı massivləri əsrlərdən bəri asfalt yola həsrət qalan, evlərin qazlaşdırılmasını əlçatmaz arzu hesab edən, qışın şaxtasında, yayın cırcırcısında QAZ-53-ün, yaxud qoşqunun başında gündəlik azuqə üçün rayon mərkəzinə gələn azərbaycanlıların yaşadıkları kəndlərlə müqayisə edəndə milli ayrı-seçkiləyin kobud təzahürünü görməmək mümkün deyil. Ən böyük bəla isə ondadır ki, bu qəsəbələrə külli miqdarda çəkilən vəsait qarın, yağışın altında əriyib gedən kübrə kimi yararsızlaşmışdır. Borçalıda azərbaycanlılar yaşayan kəndlərin, demək olar, əksəriyyətinin torpaqları belə perspektivsiz tikililərlə bərhad hala salınmışdır. Ərzaq məsələsinin bir nömrəli problemə çevrildiyi vaxtda hektarlarla münbit torpağa bu cür divan tutulmasına heç nə ilə haqq qazandırmaq mümkün deyil. Bir neçə il bundan əvvəl əhalinin sıxlığını və torpağın münbitliyini nəzərə alaraq Gürcüstan hökuməti bu regionda böyük miqyaslı tikintiləri qadağan etmişdi. Hazırda azərbaycanlı ailələr ev tikmək və bir qarış əkinəcək sarıdan sıxıntı çəkdiqləri halda, boş qalmış qəsəbələr hələ də itnsan hənirtisinə həsrətdir. Bir evi dağılana beşinin qoşulub gəlməsinə baxmayaraq, Borçalını svanlarla dolurmaq mümkün olmayıb.

Belə olan vəziyyətdə insansız qəsəbələrin salınmasının məntiqi əsası nə idi? Milli tarazlığı pozmaq.

Millətçi ideoloqların planları tezliklə öz bəhrəsini verdi. 1989-1990-cı illərdə azərbaycanlıların Gürcüstandan axını başlandı. Üç kənd bütövlükdə Azərbaycana köçdü. Lakin çox çətinliklə bu axının qarşısı alındı və onun kütləvi hala çevrilməsi üçün Azərbaycan ziyalıları, hökumət nümayəndələri səmərəli işlər gördülər. Bu proses Gürcüstanın ermənilər yaşayan rayonlarında da başlamışdı. Lakin ermənilər buna yol vermədilər. Əks tələblə gürcüləri susdurdular. Onlar bu məsələni birdəfəlik həll edəblər: kənardan gələnlərə Ermənistanda yer yoxdur, harda erməni var - ora onun vətənidir və bu "vətəni" qorumaq üçün Ermənistan hökuməti hər cür vasitəyə əl atacaq.

Nəhayət, Gürcüstanın Borçalı zonasında "milliləşdirmə" siyasətinin daha dərinlərə getməsi son vaxtlar millətçi ideoloqları rahatlıqla etməyə başlayıb. Belə ki, gürcülər və hətta svanlar özləri də dərk etməyə başlayıb ki, pasportunda uzun illərdən bəri milliyyəti "gürcü" yazdıran svan gürcü deyil...

Beləliklə, "əsl gürcü"lərlə pasportunda adını, fəmilini, millətyətini dəyişmiş "qondarma gürcü"lər arasında ayrım-seçkilik başlayıb. İndi kim kimdir? sualının cavabını tapmaq üçün heç Şerloks Holms da baş çıxara bilməz... Kələfin ucu yamanca dolaşır.

Hazırda Gürcüstanda prezident ətrafında yaranan əsas narazılıqların səbəblərindən biri də məhz bu "oyanış"dır. "Oyanış" intişar tapdıqca şimal küləkləri bu başibəlalı respublikada daha şiddətlə əsməyə başlayır.

Gürcüstanda ağıllı adamlar getdikcə daha artıq əmin olurlar ki, respublikanın müstəqil, suveren dövlətə çevrilməsi üçün Azərbaycan kimi sülhsevər, iqtisadi və siyasi potensiala malik ölkə ilə münasibətləri pisləşdirmək olmaz. Bir neçə gün bundan əvvəl Dmanisi və Marneulidə baş verən hadisələr də bunu sübut edir.

BİRİNCİ HADİSƏ. Svanlarla gürcülər arasında münaqişə baş vermiş, nəticədə hər iki tərəfdən insan tələfatı olmuşdur. Birinci tərəf etiraf etmişdir: bizi azərbaycanlıların üzərinə qaldıran gürcü-

lər idi. İkinci tərəf təkzib etmişdir.: svanlar gələli azərbaycanlılarla gürcülər bir-birinə az qala düşmən kəsiliblər.

Ölüm hadisəsindən hiddətlənmiş gürcülər Ermənistanın Qafqaza yeganə çıxış yolu olan Dmanisi avtomobil yolunu bağlamış və cənab Z.Qamsaxurdianı rayona gəlməyə məcbur etdikdən sonra svanların çıxarılmasını tələb etmişlər. Prezident danışıqlardan sonra gərginliyi aradan götürməyə müvəffəq olmuşdur.

İKİNCİ HADİSƏ: Qarşıdan sərt qış gəlir. Dmanisi yolu bir azdan qarla örtüləcək. Gediş-gəliş çətinləşəcək. Sadaxlıdan (Marneuli rayonu) Noyembəryan rayonuna gedən avtomobil yolu isə ermənilərin təxribatçılıq əməllərinə cavab olaraq Gürcüstan tərəfdən bir ilə yaxındır ki, bağlanmışdır. Ermənilər də, eləmə tənbellik, fikirləşib çıxış yolu tapmışlar: Gürcüstan hökumətindən xəbərsiz-ətərsiz dörd erməni kəndinin içindən keçib Marneulidəki Şaumyan qəsəbəsinə çıxan avtomobil yolunun çəkilişinə başlamışlar. Rayon rəhbərliyi bir də onda duyub düşüb ki, ermənilər güclü texnika ilə yol boyu Gürcüstan meşələrin qırır-çatır və şimala doğru irəliləyirlər. Təcili tədbirlər görüldükdən sonra çəkiliş dayandırılıb.

Bəli, bu gün ağılla emosiyaların kəskin təzadları diplomatiyada gözlənilməz gedişlər diqtə edir. Hər bir ağıllı gediş rəqib şahın "mat" olmasını yaxınlaşdırır. Bunun üçün də qonşularımıza tezliklə kələfin ucunu tapmağı arzu edirik.

Sovet imperializmi və onun məntiqi əsasları

Dünyanın əynindən paltarını çıxartdılar... Hər şey abırsızlaşdı. Fu!.. Hə eybəcərmiş! İlk təəssürat hamını çaşdırdı. Bir anlığa hərə öz dünyasına qapıldı və özünə baxmağa çalışdı. Biri dedi: “Əcəba, nə gözələmiş!” Digəri qəmləndi: “Nə cılızammış...” Bir başqası qürrələndi: “Nə güclü qollarım var!” Biri sızladı: “Ortaya çıxarası bir şeyim yox...” Kimsə zarıdı: “Hərə bir şey versə, mənim də hər şeyim olar”. Daha kimsə bic-bic güldü: “Alaram!” Səslər dünyanı doldurdu: “Sataram! Qataram! Bataram! Ataram! ...aram ...aram!..” Hamı deyindi, hamı söyündü, hamı öyündü...

Buludlar döş-döşə gəldi, göylər guruldadı, ildırımlar şaqqıldadı, toz-duman içərisində yeni bir “peyğəmbər” zühur etdi və hamını təşvişə salan bir “kəlam” söylədi:

“Demokratiyanın ayrı-ayrı tələbləri, o cümlədən **öz müqəddəratını təyin etmək** də, mütləq bir şey deyil, ümumdemokratik dünya hərəkətinin bir hissəciyidir. Ola bilər ki, ayrı-ayrı konkret hallarda hissəcik tama zidd olsun, onda **hissəciyi rədd etmək lazımdır**.¹ (kursiv mənimdir -Ş. K.).

“Peyğəmbər”in “Qılncı”ı isə bu fikri bir az da qüvvətləndirdi.

“**Millətlərin hüquq məsələsi**, ayrıca və müstəqil bir məsələ deyil, proletar inqilabı haqqındakı ümumi məsələnin bir hissəsi olub **tama tabedir** və buna tam nöqteyi-nəzərdən yanaşmaq lazımdır”.² (kursiv mənimdir -Ş. K.).

Sən demə, “...imperializm müstəmləkələri istismar etmədən və onları zorakılıqla “vahid bir bütöv” çərçivəsi

içərisində saxlamadan yaşaya bilməzmiş... “Kommunizm isə bilir ki, vahid dünya təsərrüfatında xalqların birləşməsi ancaq qarşılıqlı etibar və könüllü razılıq əsasında mümkündür...”³

Etiraf edirəm ki, deyilən bu “kəlamları” çox gözəl başa düşdüm. Belə açıq və çılpaq danışığ üçün ürəyimdə “Peyğəmbər”ə və onun “Qılncı”ına razılıq etdim. Lakin məni rahatsız edən bir “kəlam” da var. Bəlkə onun cavabını “Peyğəmbər”in tündükləri verdi. Bunu necə başa düşək: “Başqa xalqlara zülm edən bir xalq azad ola bilməz!” (Engels)

1. **Lenin**. XIX cild. səh. 257-258

2. **Stalin**. “Leninizm əsasları haqqında. Milli məsələ”. Azərnəşr, 1948-ci il, səh. 53-54.

3. **Yenə orada**. Səh. 57

*“Azərbaycan” qəzeti,
28 dekabr 1991-ci il;
“İslami birlik” qəzeti,
12 oktyabr 1992-ci il*

İflasa uğramış siyasət və gerçəklik

**Malik Qaya,
«İslami birlik» qəzetinin redaktoru,
32 yaşı var, ailəlidir,
iki övlad atasıdır – biri qız, biri oğlan.**

Son vaxtlar xarici dövlətlərin, xüsusilə Şərq ölkələrinin Azərbaycana marağı artmışdır. Respublikamızda gedən siyasi-iqtisadi islahatlar, mədəni-millî təkamül prosesi xarici mətbuatın da diqqət mərkəzində dayanır. Bəzi əcnəbi qəzet-jurnal redaksiyalarının Azərbaycanda müxbir məntəqələrinin yaradılması, iri şəhərlərimizdə satışının təşkili də bu marağın təzahürüdür.

Belə qəzetlərdən biri də Tehranda çıxan «İslami-birlik» qəzetidir. Bu günlərdə qəzetin redaktoru Malik Qaya redaksiyamızın qonağı olub. Qəzetimizin məsul katibi Şərif Kərimli onunla qəzetin məqsədi və məramı, gələcək mövzuları, o cümlədən, Azərbaycan xalqının bir çox problemləri və ona münasibət barədə söhbət etmişdir.

- Qəzetimiz il yarımdır çıxır. Səkkiz səhifəlidir – üç səhifəsi kirill, beşi isə ərəb əlifbasında nəşr olunur. Ümidimiz var ki, bu tayda qəzetimizin nəşrini qaydaya salmaq və Bakıda müxbir məntəqəsi yaradaq. Qəzetimizin sahibi “İslami təbliğ itəşkilatı” olsa da, biz mədəni, siyasi, iqtisadi məsələlərə də lazımınca yer

veririk. Qəzet hələ ki, ayda iki dəfə çıxır. Kollektiv on iki nəfərdən ibarətdir. Fikrimiz var ki, yeni ildən ayda dörd dəfə çıxaq. Bir neçə gün əvvəl ağayi Rüstəmxanlı ilə görüşdük və bu məsələlər barədə söhbət etdik. İnşallah, yaqın ki, söhbətimizin səmərəsini görəcəyik. Məqsədımız o taylı-bu taylı xalqımız arasında 70 ildə yaranan uçurumun ləğvinə kömək etməkdir.

- Ağayi Malik, 70 il bir insan ömrü də deyil. Mən bir şeyi anlayıram: əgər biz həmin illərin güclü təbliqatı olan kommunist ideologiyasından xilas ola bildikcə, deməli, kökümüzədən çox da uzaqlaşmamışıq. Məni rahatsız edən odur ki, 180 illik təbliğatdan qurtula biləcəyikmi?

- Bugünkü dünya bir hiylə qazanıdır. Kimin təbliğatı güclüdürsə, o, daha artıq qüdrətə malikdir. Amerikalılar da, ruslar da həmişə özlərinə lazım olan və öz siyasətlərinə xidmət edən məlumatları dünyaya yaymışlar. Özlərinə sərf etməyən məlumatları isə dünya ictimaiyyətinə başqa şəkildə, təhrif olunmuş formada çatdırmışlar. Bunun da nəticəsində çox vaxt millətlər və dövlətlər arasında anlaşılmazlıqlar, narazılıqlar yaranmışdır.

Adicə bir misal. Bildiyiniz kimi, İran tərəfin Azərbaycanın müstəqilliyi və onun tanınması məsələsinə münasibətini «İzvestiya» qəzeti tamamilə başqa şəkildə şərh etmişdi. Əgər bizim xarici işlər nazirimiz ağayi Vilayəti Bakıda olmasaydı və bu fikri təkzib etməsəydi, çox güman ki, xalqımız arasında yeni anlaşılmazlıq meydana çıxma bilərdi. Bizim qəzetin də məqsədi məhz belə birbaşa ünsiyyəti artırmaq və müsəlmanlara xidmət göstərməkdir.

- Sizə elə gəlmirmi ki, təkcə “biz müsəlmanıq” şərti milləti arxayınlaşmağa və bədgümanlığa aparan yanlış bir qənaətdir? Əgər sabah erməni də müsəlmanlığı qəbul etsə, onun xislətində nəyinsə dəyişəcəyinə mən inanmıram. Milləti şərtləndirən bütün digər amillərlə yanaşı, onun qanı, genetik kodları, çoxəsrlilik adət və ənənəsi, milli-mənəvi keyfiyyətləri də böyük məsələdir.

- Bizim üçün İran dövləti var, islam dini var, müsəlmanlıq var. İnsan yarananda nə türk olub, nə fars, nə müsəlman, nə müsəvi, nə də isəvi. Bizim nəzərimizcə, eyni dinə qulluq edənlərin hamısı qardaşdır. Bununla yanaşı, digər dinlərə xidmət edənlərə də hörmətlə yanaşıyıq, onların da parlamentdə təmsilçiləri var.

- **Yaxşı, ağa, tutaq ki, sizdə millətlər bərabərdir. Dediğiniz kimi, azərbaycanlılar əksər dövlət idarələrinə başçılıq edirlər. Bəs onda necə olur ki, bu millətin indiyədək öz ana dilində ali və orta təhsil müəssisəsi, mədəniyyət, incəsənət mərkəzləri yoxdur? Bəs Allah 25-30 milyonluq xalqın bu müsibətini necə götürür?**

- Əsas məsələ də bundadır. Bizim işimizin əsas qayəsi bundan ibarət olmalıdır ki, tarixən yaranmış boşluqları dolduraq. Şərqi və Qərbi Almaniya ideoloji düşmən olsalar da, onlarda milli-mənəvi inkişaf əlaqələri gedirdi. Bizə də bu yaxınlaşma vacibdir. Eyni bir milli zəmin üzərində köklənən xalqımızın ayrı düşmüş parçalarını yaxınlaşdırmalıyıq, qaynadıb qovuşdurmalıyıq. Sizin bizə, bizim sizə müxtəlif sahələrdə – elmdə, dində, mədəniyyətdə – səmərəmiz dəyməlidir. Budur məsələnin həlli yolu. Budur ilk addım. Vəhdət məsələsinə dar çərvivədə baxmaq sadəlövlükdür. Etiraf edirəm ki, Azərbaycan dilinə, Azərbaycan mədəniyyətinə biz təprəfdə lazımı qayğı olmayıb, zəif inkişaf edib. İndi “İslami–birlik”, çıxır, “Azərbaycan” çıxır... Həmin istiqamətli prosesi dərinləşdirməli, gücləndirməliyik.

-İranın Azərbaycanı tanıyıb-tanınamaması məsələsinə necə baxırsınız? Bu, biz azərbaycanlılar üçün çox həssas və mühüm məsələdir.

-Mənə elə gəlir ki, bu iş müsbət nəticələnəcək. Lakin bəzi diplomatik məsələlərdən düzgün nəticə çıxarmayanlar da var. Belə ki, guya İran Azərbaycanın müstəqilliyini istəmir. Bu, yanlış və təhlükəli fikirdir. Əslində, İran istəyir ki, Azərbaycan güclü müsəlman dövlətinə çevrilsin. Burada yad əllər at oynatmasın, yad fikirlər xalqın başını korlamasın, ölkə heç kimdən asılı olmasın.

Daxildə sakitlik və sabitlik olsun, o cümlədən, İrana bir qonşu kimi hörmət edilsin və arada anlaşılıqlıq hökm sürsün. Bu məsələlər bərqərar olarsa, təbii ki, İran da Azərbaycanı bir dövlət kimi tanıyar.

-Təki Allah ağılmızı, ürəyimizi, bir də ruhumuzu əlimizdən almasın. Allah bizə ağıl versin ki, çəkdiyimiz müsibətləri, məşəqqətləri qanımızdan, canımızdan keçirib gələcək nəsillərimizə ötürə bilək. Allah bizə ruh versin ki, paralanmış Azərbaycanın bağrından qopan nidalarda babalarımızın fəryadını eşidib duya bilək!..

- Amin!..

Qırılmaqdan yox, kiçilməkdən qorunun...

Yanvarın 19-da axşamüstü marşruta buraxdığı avtobusların geri dönmədiyini görən 8 nömrəli avtodəstənin rəisi Fərman Məmmədov avtobusların biri ilə şəhərə çıxdı. Qızı Larisa ondan əl çəkmədi: «Ata, deyirlər şəhərdə barrikadalar qurulub, icazə ver mən də səninlə gedim». Fərman şəhəri dolaşaraq öz dəstəsindən olan avtobusların yerləşdirildikləri barrikadaları müəyyənləşdirdikdən sonra gecə saat on iki radələrində geri dönərkən L.Şmidt adına zavodun yaxınlığında onların avtobusunu gülləyə tutdular...

Bu müdhiş faciənin ən qaranlıq nöqtələri kimi iki an onun ömrü boyu yadımdan çıxmır.

- **Dizimdən aşağına güllə parçalamışdı. Ayağımın ağrısına, başıma endirilən dəyənəklərin zərbəsinə baxmayaraq, qışqırıb qızımı çağırırdım. Onda gördüm ki, meyit kimi əllərində sallaya-sallaya Larisanı bir maşına, mənə isə döyə-döyə digər maşına qoyub bir-birimizdən ayırdılar...**

Ən ağır zərbəni Fərman Semaşko xəstəxanasında ayılanda aldı:

- **Elə guman edirdim ki, Larisanın ürəyi gedib. Sən demə...**

Bəli, bir ailənin iki üzvünə, nəhayət, bir xalqın 131 övladına dəyən ölümcül güllələr bu faciəni ümumiləşdirdi – 20 Yanvar şəhidləri...

840 nəfərin həyatı tükəndən asılı qaldı – bunlara da ad qoyduq: yaralı ailələri. Beləcə bölündük... beləcə böldük və nəhayət, bir «20 Yanvar» cəmiyyəti yaratdıq, bir də «20 Yanvar»

fond. Bu cəmiyyət və fondla birlikdə bir mənaəmlilik və bir də ancaq bizə məxsus olan xəstəlik yaratdıq. Elə xəstəlik ki, bu vaxtanan xeyli ağır yaralının sağlmasına baxmayaraq, bu məraz fond və cəmiyyətin canından çıxmır ki, çıxmır.

Fərman Məmmədov cəmiyyətə bu yaxınlarda (16. XI. 1991-ci il) sədr seçilib:

- Mənə çox ağır gəlir ki, biz bir ümumi faciəmizi ikiye bölmüşük. Bölünüb-parçalanmaq bizəmi qalıb ancaq? Cəmiyyətin keçmiş sədri R.Rüstəmovla fondun sədri N.Ələkbərov arasında belə razılaşma olub ki, guya biri şəhid ailələrinin dərd-səri ilə məşğul olsun, digəri yaralıların. Axı bu necə ola bilər ki, şəhid atası kimi mən fonda müraciət edim, yaralı kimi cəmiyyətə? Bir ailənin, nəhayət, bir xalqın faciəsini necə parçalamaq olar?

Xalqımızın ürəyinə qurban olum! Keçmiş SSRİ-nin elə bir güşəsi qalmadı ki, orada yaşayan hər bir azəri türkü bu faciənin qurbanlarına yardım əlini uzatmasın. Bəs hanı o pullar? Nə üçün bu vaxtanan 26-lar bankında hesabsız-nömrəsiz yatan 4 milyon pul bu məqsədlə istifadə olunmur? Hanı cavabdeh yoldaşların hesabatları, ASİNAM-a, Xalq Cəbhəsinə, digər cəmiyyət və təşkilatlara keçirilən pulların haqq-hesabı? Bəlkə fond və cəmiyyəti yaradanlar bunu uzaqgörənliklə fikirləşiblər ki, qəsdən bizi bir-birimizin üstünə salıdırıb damağı çağ gəzsinlər?

Bu vaxtanan 20 Yanvar qırğınınə siyasi qiymət verilməyib.

İstintaq komissiyasının apardığı işin nəticəsi görünmür. Bizə belə gəlir ki, komissiya üzvlərində və sədrində müstəqillik yoxdur.

Respublika Nazirlər Kabineti günahsız öldürülmüş və yaralanmış vətəndaşların ailələrinə 20.09.1990-cı il 430 nömrəli və 27.12.1990-cı il 581 nömrəli qərarlarında müəyyən güzəştlər nəzərdə tutulduğu halda, müxtəlif inzibati-amlilik orqanlarının tör-töküntüləri verilən güzəştlərin yerinə yetirilməsinə hər vasitə ilə mane olmağa çalışırlar.

Yaranmış vəziyyətlə barışa bilməyən «20 Yanvar» cəmiyyəti yanvarın 10-da Ali Sovet binasının qarşısında etiraz mitinqi keçirib. Mitinqin əsas tələblərindən biri də 1990-cı il

yanvar faciəsi zamanı vətən yolunda şəhid olan yurddaşlarımıza Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adı verilməsi idi.

İşimiz dara düşəndə ataların hikmətlərini köməyə çağırıyıq. Nolar, biz də ona üz tutaq: «İnsaf da dinin yarısıdır». Şəhidlərimizi şəriətlə, müsəlmançılıqla rahatladıq, qəbirlərinin üstünü götürdük, ehsan verdik. Bu, məsəlin din tərəfi. Bəs onun yarısı? Bəs insafı niyə unutduq? Məzarsitanın sol tərəfində qəbirdən də soyuq olan bir küncü necə qıydıq Şəhidlər cəmiyyətinə. Dərdini bölüşməyə gələn yaralılar şəhid övladından bəlkə yeni bir xatirə eşitmək ümidi ilə bura pənah gətirən belə bükülmüş ata-analar bu soyuq münasibətdən necə qızınısınlar? Onlarla kooperativin, komissiyon mağazanın cəmiyyətin kiçik müəssisəsinin yerləşdikləri bərli-bəzəkli yerlərin birini qıyan tapılmadımı bu cəmiyyətə? Minə yaxın şəhid-yaralı ailəsi var, cəmiyyətin isə onlara baş çəkməyə bir dənə də olsun nəqliyyat vasitəsi yoxdur.

Şəhidlərimizin tarixi faciələrini öyrənmək, onları yazılı tarixə çevirmək və maddi imkanlarımızı düzəltmək məqsədi ilə «20 Yanvar» qəzetinin maliyyə vəziyyəti acınacaqlıdır. Şəraitsizlik, mətbəəsizlik, pulsuzluq qəzeti böhran halına gətirib. İlk günlər həvəslə işə girişmiş əməkdaşlar neçə aydır maaşsız qalıblar, redaksiya 20 Yanvar faciəsinin ikinci ildönümünə nömrə buraxmaq üçün şəhərin kooperativ kompüter-mətbəə şirkətlərinin qapılarında boyun bükür.

Bir millətin özü kiçilə-kiçilə ölməsə, onu qırıb-tükətməklə məhv etmək olmaz. Kiçilməkdən, cılızlaşmaqdan qorunun, qardaşlar. Dərdini nəşə ilə sakitləşdirməzlər, onu dinləyib, anlayıb sakitləşdirərlər. Dinləyin bizi, anlayın bizi – biz dərdliləri.

«20 Yanvar» cəmiyyətinin hesab nömrəsi: Bakı şəhəri, Oktyabr rayon bankı, h\h nömrəsi 1700633, kod: 501822.

*«Azərbaycan» qəzeti,
07 fevral 1992-ci il*

**Bu yazı mənim deyil... Ancaq iki səbəbdən
mən bu yazını kitabıma daxil etdim:**

- 1. Yazı bu gün də öz aktuallığını itirməyib.**
- 2. O mənim dayıma – Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi, əmək və Böyük Vətən müharibəsi veteranı Osman Mustafa oğlu Mədətova məxsusdur – mənim ədəbiyyata, mətbuata gəlməyimdə xüsusi təsiri olan rəhmətlik anamın qardaşına... Allah onların hər ikisinə rəhmət eləsin!**

Bir daha əlifba haqqında

Hörmətli redaksiya, bu barədə daha çox mülahizələr, təkliflər, iradlar irəli sürmək olar. Yaxşısı budur ki, son fikrimi deyim. Xahiş edirəm, bu fikrimlə əlaqədar məni hissə qapılmaqda məzəmmət etməyin.

Əlifbanın dəyişdirilməcindən söhbət gedəndə istər-istəməz düşünürəm. Kimlərsə mirasından istifadə edib, latın əlifbasına keçirik. Bəs bizim özümüzün əlifbamız hamı?

Belə bir əlifba çoxdan yaradılmışdır. Bu əlifba təkcə azərbaycanlılar üçün deyil, dünya xalqları üçün nəzərdə tutulmuşdur. BMT-nin müvafiq şöbəsi Yuqoslaviyada bu məsələyə baxmalı idi. Təəssüf ki, Yuqoslaviyanın siyasi vəziyyəti buna imkan vermədi.

Bu əlifbanın müəllifi çoxlarının tanıdığı Əli Kürdüstanlıdır. Yaxşı olar ki, bu cəhətə də diqqət yetirilsin. Qoy yeni dünyəvi əlifbanın pioneri Azərbaycan xalqı olsun. Bu mənim arzumdur.

Bir xahişim də ondan ibarətdir ki, Füzulinin "Bir nöqtə süqut ilə gözü kor eylər" şeirinə nəzirə sayaqlı yazdığım sözləri məqaləmə əlavə edəsiniz.

Zühur etsə hərflər üstə nöqtələr,
Oxuyarıq bu sözlərdə gör nələr?
"Goran" yazsaq, "görən" tək oxunacaq,
Pis qonşu başında tufan qopacaq.
Yazsaq "nazir" bil ki, "nəzir" oxunar,
"Hakim" yazsaq, o da "həkim" oxunar.
Bu qıtlıqda "at" yazırsan, "ət" olar,
Şahmatdakı "mat" da dönüb "mət" olar.
Yarlıqlarda "tar" dolşıb "tər" olub,
Uşaq "şar"ı ən qorxulu "şər" olub.
Alverçilər "kal" meyvəni "kəl" yazıb,
"Nar" satan da mətəyini "nər" yazıb,
Kömək eylə, Dədəm Qorqud, sən bizə
Məsləhət ver Ali Məclisimizə.
Qoy latını bilən yazsın, yaratsın,
Nöqtələrdən xilas olsun, tam atsin.

Osman MƏDƏTOV

*"Azərbaycan" qəzeti,
26 mart 1992-ci il*

Hər barışda bir uduş var...

Ermənistanla Gürcüstan arasında 1918-ci ilin dekabrında baş vermiş müharibə son vaxtlaradək tam aydınlığı ilə məlum deyildi. Çünki həmin dövrün tarixi ermənilər və "Daşnaksütyun" partiyasının təsir dairəsində olan "tərixçilər" və "siyasətçilər" tərəfindən ört-basdır və təhrif edilmişdi. Tarix boyu gözü özgənin torpağında olan ermənilərin daha bir mənfur niyyəti gizlədilsə də, son beş ilin hadisələri göstərdi ki, bu onlarda fahişəlik kimi tərgidilməsi çox müşkül olan mənəvi-fiziki xəstəlikdir. Lakin həmin xəstəliyə qarşı bu xalqda immunitet olmadığından, onun qarşısını ancaq xəstəliyin qızıdığı dövrlərdə qanalma yolu ilə kəsmək olar.

"Hələ xristianlıqdan əvvəl gürcülər və ermənilər qonşu olmuşlar. Lakin əvvəllər ermənilərin ərazisi çox kiçik idi, Antioksun sərkərdələri Artaks və Zarnad ayrı-ayrılıqda iki erməni çarlığı yaratdıqdan sonra bir siyasi vahid kimi Ermənistanın sərhədləri də genişləndi. Bu yüksəliş onların əhalisinin təbii inkişafının və artımının nəticəsi deyildi. Strabonun verdiyi məlumata görə, erməni çarları öz qonşularının torpaqlarını ələ keçirdilər". (İvane Cavaxişvili).

1918-ci il Ermənistan-Gürcüstan müharibəsinin əsas obyektinə çevrilmiş əhalisinin doxsan faizindən çoxunu azəri türkləri (yaxud, gürcülərin dediyi kimi tatarlar) təşkil edən Loru-Pəmbək-Borçalı zonasını (yaxud, gürcülərin dediyi kimi - Aşağı Kartlini) eramızdan əvvəl 191-ci ildə ermənilər, 387-ci ildə gürcülər, IX əsrdə yenidən ermənilər ələ keçirmiş və bu zona çox qərribə də olsa, digər iki xalq arasında mübahisəli zona hesab olunmuşdur. Qurucu Davidin çarlığı dövründə (1089-1125) gürcülər həmin diyarı yenidən geri qaytardılar.

Gürcüstan Rusiya ilə birləşdikdən sonra Loru-Taşirn tərəflər yenidən ermənilərlə doldu.

Ermənilərin tarixini izlədikcə qəribə bir mənzərənin şahidi olursan. Sanki onları idarə edən, yol göstərən, olacaqları görə bilən xəyanətkar, məhbus, həddən artıq hiyləgər, sehirli bir qüvvə daim bu xalqı pis əməllərə, qırğını sövq edir. Dünya siyasətində, siyasi qüvvələr nisbətində kiçik bir dönüş yaranan anda mikrobaların inkişafı üçün əlverişli bir şəraitin vacibliyi kimi, erməni iş-bazları fəallaşmağa başlayır, isti, rahat qucaqlar tapıb qol-qanad açırlar. Lakin çox vaxt daha ağıllı, daha tədbirli siyasi qüvvələrin alətinə çevrilib öz xalqını məhvə aparırlar. Yəni tamahkarlıq ağıla üstün gəlir. Ömründə bir dəfə əlini isti suya salan insan aqlının gücü ilə bir daha bu hərəkəti şüurlu şəkildə etməz. Lakin öz çirkin, bədnəsiyyət əməllərinin ucbatından başı daim qovğalarda olan, qırılıb-tükənmək dərəcəsinə çatan bu millətin nə ağsaqqalı, nə qarasıqalı, nə siyasətçisi, nə ədəbiyyatçısı pis vərdişlərindən əl çəkmir.

Oxuculara təqdim etdiyimiz bu sənəd ilk dəfədir rusca (azərbaycanca çap olunmayıb) çap olunur. Sənədin tarixi-siyasi, etik əhəmiyyəti böyükdür. Düşməni daha yaxşı tanımaq üçün onun digər qonşulara münasibətini öyrənmək və döyüş taktikasını izləmək lazımdır. Qafqaz xalqları arasında daim düşmənçilik toxumu səpən, araqarışdıran, müstəmləkəçi qüvvələrin alətinə çevrilən ermənilərin əsrin əvvəllərində gürcü xalqının başına gətirdikləri müsibətlər bu gün Azərbaycan xalqının başına gətirilir. Düzdür, biz bu başabəla qonşulardan çox çəkmişik. Lakin onların pisliliyini tez unutmuşuq, tez barışmışıq. Düşmənlə düşmən kimi davrana bilməmişik. Düşmənlə nifrət hissinin özü də kişilikdir. Bizim bu hissimizi öldürüblər. Bir də düşmənin barışıqda da çox mətləbləri anlama bilməmişik. Bilməmişik ki, hər barışıqda bir uduş, hər məğlubiyyət aktında gələcək amansız döyüşlər üçün bir hazırlıq var...

Rəhim Qaziyev:

Vahid hərəkata qoşulaq

Rəhim Qaziyevin söhbətini olduğu kimi - nöqtəsinə, vergülünə toxunmadan oxuculara çatdırırıq:

- Şuşadan köçənlər içərisində kimsəsizlər, xəstələr Kərkicahan, Malibəyli qaçqınları ilə bərabər namusu, qeyrəti olmayanlar, ata-baba torpağından dünya malını üstün tutanlar da var. Anamızın əvəzi olan torpağı tərk eləyənlərin qabağını kəsmirik. Elə oğullar da var ki, Şuşa şəhər DİŞ-in rəisi Vahid Bayramov, MTN-in rayon şöbəsinin rəisi Azər Hüseynov, şəhər komendantı Ələkbər bəy və başqa adlarını çəkə bilmədiyim igidlər torpaq namusunu hər şeydən üstün tuturlar. Qorxmaz kimi şərəfsizin (Rəhim bəyin ifadəsini olduğu kimi saxlayırıq) «Azadlıq» qəzetində Şuşada guya patronun 8 manata satıldığı barədəki böhtanından heç nə başa düşmədik. Bizdə olan gündəlikləri əgər tarix qarşısında xalqa çatdırarsak, indiki hökuməti məhkəməyə vermək olar.

Şuşada bütün qüvvələr birləşib. Bizim məqsədimiz Şuşaya Laçından gəlib Xankəndindən keçərək Ağdama getməkdir. Hər gün Şuşaya respublikanın bütün rayonlarından kömək gəlir. Şəkidən 20 nömrəli məktəbin kollektivi, Mərdəkandan, Qubadan şagirdlər belə gücləri çatana döyüşçülərə göndərilir. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, şərəfsizcəsinə pul yığmaq yox, xalq mənafeğini dərk edərək gücləri çatana torpaq uğrunda döyüşənlərə göndərir. Adlarını çəkə bilmədiyimiz heç bir məcburiyyət olmadan kömək edən adamlara minnətdarıq. Bakıdan 6-cı mikrorayondan Elmira anaya, Astaranın Ərkivan kəndində talış qardaşlara vurduqları teleqramlara görə minnətdarıq. Və mən

ianıram ki, ermənilər belə güclü mənəviyyatı olan xalqın qəşisində duruş gətirə bilməyəcəklər.

Səməd Vurğunun müharibə vaxtı səsi səngərlərdən gəlirdi. Sabah Azərbaycan xalqının salnaməsini yazacaq adamlar qoy onların sağlığına vaxtilə Şuşada qurulan məclislərdən, kəsilən heyvanlardan utansınlar. Bakıda siyasi alverdən uzaqlaşib, heç olmasa, gəlib ön cəbhənin nə olduğunu görsünlər.

Yaxşı olardı ki, Azərbaycan televiziyası şərəfsiz işlərdən əl çəkib xalqa ön cəbhədən düzgün məlumat çatdırsın. Müharibə zonasına hərbi şəriştəsi olmayan şəxs prezident müvəkkili təyin edilməsi nə qədər gülüncdür.

Qarabağ üzrə vahid qərargah yaradılması barədə 14 yanvar 1992-ci ildən prezidentə təklif verilsə də heç bir iş görülməyib. General-mayor Dadaş Rzayev əgər vahid rəhbərliyin göstərişi ilə işləsə çox iş görə bilər. Region üçün müxtəlif cəbhələr lazım deyil. Bu barədə rəhbərliyə rəsmi məlumatlar verilsə də heç bir kömək göstərilməyib. Biz Şuşaya gələndən kor-koranə hücumlara getməkdən əl çəkib qeyrətli igidləri nəhaq ölümə vermirik. Respublikada illərlə arzuladığımız vahid hərəkət başlamaq istəyir.

İstərdim ki, Bakı siyasi oyunlardan əl çəkib vahid hərəkətə qoşulsun. Respublika prezidenti ya qətiyyətli addımlar atmalı, ya da vəzifəsi ilə vidalaşmalıdır. Şuşada siyasi və hərbi cəbbəxana arasında fikir ayrılığı yoxdur. Bizim məqsədimiz erməniləri qırmaq deyil. Amma ermənilər hesab etməsinlər ki, qələbə çalacaqlar. Erməni rusun əlində silaha çevrilib. Haqq yolunda qələbə çalmaq üçün ancaq haqqı demək lazımdır. Fevralın 18-də Xankəndindəki hərbi polkda qulluq edən rus əsgərlərini Şuşaya atəş açan zaman tutmuşduq. Bu işə marşal Şapoşnikovun dediyi «Rus əsgərləri müharibədə iştirak etmir» sözlərini təkzib edir.

Mən həm də Qarabağa şərəfli bir ölümün arxasınca gəlmişəm. İnsan öləcəyi günü də gözləyir. Əgər həmin şərəfli ölümdən azacıq əvvəl danışmaq mənə qismət olsaydı, deyərdim ki, ölümə qarşı gedəndə ölüm qorxur.

Şuşa Azərbaycanın qeyrət papağıdır. Biz bu qeyrət papağını son damla qanımıza qədər qoruyacağıq – deyər Rəhim Qaziyev söhbətə yekun vurdu.

S ö z a r d ı :

Şuşa şəhər komendantı, milis mayoru Ələkbər bəyin məlumatından bizə aydın oldu ki, Xankəndindəki hərbi hissədəki tank batalyonu, 200 minamyot, 96 zirehli hərbi döyüş maşını, BMP-1, BMP-2 hər gün Şuşa şəhərini aramsız atəşlərə tutur.

"Güclü əl" lazımdır!

Bu arzu indi gizli və açıq şəkildə hamının - mühafizəkarların da, müxalifətin də... hətta xalqın da ürəyindən keçən son ümiddir. Kimdir bu "güclü əl"? İndi "güclü əl", "güclü fenomen" deyən kimi hamının üzü bozarır, qıcardılan dişlər arasından yanıqlı bir söz çıxır - Heydər Əliyev! (O isə deyir: "Mən Qurani-Şərifə əl basmışam ki, heç vaxt Bakıya Azərbaycanın birinci şəxsi kimi qayıtmayacağam. Baxmayaraq ki, respublikaya rəhbərliyi öhdəmə götürməyi məndən xahiş edirlər".) Əli hər şeydən üzülmüş xalqın (məhz xalqın!) bu arzusu başı ölüm kötüyünə endirilmiş adamın sonuncu arzusunu xatırladır.

Bu gün bizim ən böyük uğursuzluğumuz ondan irəli gəlir ki, təxminən son bir əsrdə özümüzəndən ayrı yaşamışıq. Bu gün biz özümüzü nə Qarabağda, nə Naxçıvanda, nə Göyçədə, nə Borçalıda, nə Dərbənddə, nə də Bakıda... tanıya bilmirik. Bu bizimmi? Hanı bəs nağıllardakı - varımı-dövlətimi verərəm, qulumu-qaravaşımı verərəm, arvadımı-uşağımı verərəm - onlar mənimdir. Torpağımı vermərəm! O mənim deyil, babamın əmanətidir!" - deyən xalqın başbilənləri? Biz nə yaman dəyişmişik!

Tale bizi yamanca imtahana çəkir. Bu gün bizdən bircə sualın cavabı tələb olunur: bu torpaqda insan kimi yaşamağa haqqın varmı? Bu sualın cavabını indi bütün sərhədlərimiz boyu axtarmaqdayıq, öz içimizdə aramaqdayıq.

Tarix boyu xalqımız uğurlarından çox, uğursuzluqdan qurtulması ilə öyünüb. Bu gün varlığımıza göz dikən işğalçıların deyil, özümüz üzərində çalacağımız qələbə ən böyük tarixi uğurumuz ola bilər.

Respublikadakı hakimiyyət böhranı xalqın bütün maddi və mənəvi dəyərlərini inkar dərəcəsinə gətirib. Prezident yoxdur, onun qondarma institutu başsız qalıb. Nazirlər Kabineti ərzaqsız aşpaz vəziyyətindədir. Ali Sovet isə suyu sovulan dəyirman kimi çaxçux edir. Vaxtilə prezident və onun aparıtının yaradılması bütün digər qanunverici, icraedici və nəzarət orqanları arasındakı vəzifə səlahiyyətini və bölgüsünü alt-üst edib, respublikanın ictimai-siyasi və iqtisadi həyatını xaos halına gətirib. Səlahiyyətlərin bir əldə cəmləşdirilməsi meyli bütün mexanizmlər arasındakı əlaqəni sarsıdıb.

Bu gün prezident seçkilərini təkidlə tələb edənlər və ... "əşi, nə Ali Cəvətin qərarları yerinə yetirilir, nə Nazirlər Kabineti işləyə bilir, hərəmərcilik baş alıb gedir..." - deyənlər özləri də sübut edirlər ki, onların vəzifə məsuliyyəti bizim redaksiyanın xadiməsindən qat-qat aşağıdır. Bu fikirdə olanlar öz işlərini tutduqları vəzifənin tələbinə uyğun şəkildə deyil, tutduqları mövqenin tələbinə uyğun quran adamlardır. Bu hərəmərciliyi yaradanlar da özləridir, çünki ali dövlət strukturalarındakı qruplaşma bütün prinsiplərdən yüksəkdə dayanır. Prezident seçkisinə getmək istəməyən müxalifətin içərisində də müxtəlif adamlar görünməkdədir. Bəziləri indiki orta səviyyəli hakimiyyətin güclənməsini, yaxud zəifləməsinə istəməyən, artıq yerini-duruşunu nazir, nazir müavini, sədr, sədr müavini ədasına oxşadanlardır ki, bu orta səviyyəli hakimiyyətlə danışıqlara girib vəzifə almaq iddiasındadırlar. Digərləri, həqiqətən xalqın mənafeyini, taleyini hər şeydən uca tutanlar, seçki kampaniyasının gətirəcəyi bəlaları əvvəlcədən dərk edib onun qarşısını almaq istəyənlərdir. Ancaq hər iki halda qruplaşma labüddür və mübarizənin istiqaməti aydındır: hakim strukturlarda birinci dərəcəli vəzifələrə sahib olmaq. Ən yaxşı halda belə bir idarəetmə modelini həyata keçirmək: görəsən, bu gün isti və soyuq küləklərin burulğanında başı gicəllənən biçarə xalqı kim daha çox aldadacaq? Sərhədlərimizi aşıb Vətənin ürəyinə doğru yeriyan, zülmət buludlar arxasından çıxan ildırımın sərt nizələri də soydaşlarımızı-

zın kürəyinə saplandıqca ağrıdan gözlərini yuman, qulaqlarını tutan xalq "güclü əl"i haraylayır. Eşidin bu harayı millət vəkilləri!

P.S.

Artıq bu gün məlumdur ki, demblokun qəti etirazına baxmayaraq, prezident seçkiləri keçiriləcək və bu seçkilərə AXC və müxalifətçi partiyalar da öz namizədlərini göstərəcəklər. Əziz xalqımız, unutmayın ki, 2 kilo ət, 2 kilo yağ xatirinə seçdiyiniz deputatlar sizi aldatdı. Nəinki dükanlarımızdan, hətta nənələrimizin təknəsindən də bərəkət yoxa çıxdı. Heç olmasa, bu dəfə aldanmayın.

*"Azərbaycan" qəzeti,
10,17 aprel 1992-ci il*

Tacəddin Mehdiyev:

«Mən qurban verildim...»

(DAŞALTI ƏMƏLİYYATI)

Qəzetimizin ötən sayında general Dadaş Rzayevlə müxbirimizin apardığı söhbətdən sonra keçmiş müdafiə naziri Tacəddin Mehdiyev redaksiyamıza zəng vurub Qarabağdakı hərbi uğursuzluqlarımızla bağlı bəzi mülahizələrini söyləmək üçün ona imkan verilməsini xahiş etdi? Biz bu söhbətin respublikamızın ictimaiyyəti və rəhbərliyi üçün hərbi-siyasi baxımdan faydalı olacağını nəzərə alıb: müsahibimizin söylədiklərini olduğu kimi diqqətinizə təqdim edirik.

Şərif Kərimli

ALDANIS

Məni nazir təyin edəndə qənaətim və konsepsiyam belə idi. Milli ordu yaradılması fikri tələsik qəbul olunmuş qərar idi. Əvvəlcə ordunun hərbi sənaye kompleksi yaradılmalı, maddi-texniki bazası təşkil olunmalı idi. Kazarmaların sınaq meydanları qurulmalı idi. Ermənistan hökuməti bu günədək demir ki, ordu yaradıram, amma onun hər şeyi var. Bir aya, beş aya, bir ilə ordu yaratmaq qeyri-mümkündür. Sovet hökuməti yetmiş ildən çoxdur ordunu hələ də yaradıb qurtara bilmir. Ərazisində müharibə gedən bir ölkədə könüllülük prinsipi əsasında ordu yaradıla bilməz. Tək kasıb-kusubun yox, xalqın bütün təbəqələrinin oğulları məcburi şəkildə orduya çağırılmalıdır. İndinin özündə belə bir nüfuzlu adamın uşağı orduda yoxdur. O vaxtlar mənim oğlumun Şuşada milli orduda xidmət etməsinə də başqa don geyindirənlər oldu. Prezidenti və digər rəhbərləri qızışdırdılar ki, guya mən oğlumu

onları utandırmaq, xalq arasında gözdən salmaq üçün cəbhəyə aparmışam.

Yəqin yadınızdadır, Ermənistan və Gürcüstandan sovet ordusuna çağırılanların sayı 1-2 faiz olarkən, Azərbaycanda bu rəqəm 80-90 faizə çatırdı. Vaxtında biz oğlanlarımızı respublikamızın ərazisindəki hərbi hissələrdə yerləşdirsəydik, indi heç nədən qaygımız olmazdı. Zabitlərimizi də digər yerlərdən çəkib gətirərdik, nəticədə bütöv hərbi hissələri və texnikanı ələ keçirə bilərdik.

Ermənilərlə döyüş taktikasına gəldikdə isə biz ancaq hücum mövqeyi tutmalıydıq. Bu vaxta kimi müdafiə oluna-oluna onlarca kəndimizi itirmişik. Əslində, müdafiə də heç düzgün təşkil edilməyib. Yaşayış məntəqələrinin kənarındakı yüksəkliklər, strateji mövqelər tutulmalı olduğu halda, kəndlərin içində, yaxud kənarında xəndəklər qazılıb. Bir kənd o birinə kömək əli uzatmayıb. Heç bir atəş əlaqələndirilməyib.

Prezideitin yanında olarkən mən demişdim ki, qələbənin əsas şərtlərindən biri ümumi komandanlığın vacibliyidir. DİN, MTN, MMN bir komandana tabe olmalıdır. Həmin gündən bu orqanların rəhbərləri Tofiq Kərimov və İlhüseyn Hüseynov mənə düşmən kəsildilər. Elə güman etdilər ki, mən o dəqiqə onların səlahiyyətlərini əllərindən alacam. Və bu fikri təkidlə hamının başına yeritməyə cəhd etdilər ki, bizim heç nəyimiz yoxdur, biz hücumla keçə bilmərik, biz müdafiə olunmalıyıq. Prezideitin də onların fikrini rədd etməyə qətiyyəti çatmırdı. Mənim müavinim və baş qərargahın rəisi Şahin Musayev də onlara qoşuldu və mən təkləndim.

İçazənizlə, burada bir haşiyə çıxım. Necə oldu ki, Şahin Musayev baş qərargahın rəisi vəzifəsinə təyin olundu?

Günlərin birində respublika Hərbi Komissarlığı üzrə müavinim polkovnik Mixail Vasilyeviç Zqrivets mənə zəng edib bildirdi ki, hərbi məktəbdə bir yerdə oxuduğunuz Şahin Musayev gəlib və sizinlə görüşmək istəyir. Biz görüşüb birlikdə nahar etdik. Övvəllər bir-birimizi yaxşı tanıyırdıq. Sonra uzun illər mən onu

görmədim. Şahin artıq təqaüdə çıxıb ailəsilə Kirovoqradda yaşayırdı.

Nazirlikdə vəzyyətim çox ağır idi. Cəmişi on uç zabitim vardı, qərargah yox, operativ şöbə yox, kəşfiyyat yox, əks-kəşfiyyat yox, arxa yox, ön yox... demək olar ki, sıfırdan başlayırdım. Mən heç bir yoxlama, heç bir sınaq aparmadan ona təklif etdim ki, gəl əl-ələ verib işləyək. Məmunyyətlə razılaşdı. O vaxtlar da mitinqlərdə mənim istefamı tələb edirdilər.

O, üç günə qayıdacağına söz verməsinə baxmayaraq, xeyli ləngidi. Aramızda danışığ olduğundan mən yarım ay onu gözləməli oldum. Nəhayət, bir neçə dəfə ona zəng edəndən sonra Musayev gəldi. Mən də bir təqdimat yazıb onu prezidentə təriflədim. General rutbəsi verilməsini təklif etdim və nail oldum. Məhz buna görə onun elədiyi günahların müəyyən qismi mənim də boynuma düşür.

Daşaltı əməliyyatından qabaq iki batalyonumuz vardı. Onun da 90 nəfərindən çoxunu müxtəlif bəhanələrlə cəbhədən Bakıya gətirdilər. Həmin vaxtlar şəhərdə prezidentin istefasını tələb edən mitinqlər keçirilirdi. Elə o dəqiqə də daxili işlər naziri, milli təhlükəsizlik naziri düüşdülər üstümə bu nədir, şəhərdə silahlı banditlər gəzir, hamısı Xalq Cəbhəsinin adamlarıdır. Bunu bəhanə edən hər iki nazir bildirdi ki, qoy ordu Qarabağdan tamamilə çıxsın, yenidən komplektləşdirilməklə məşğul olsun, biz Qarabağın müdafiəsini DİN-in quvvələri hesabına təmin edərik. Mən də prezidentin sərəncamı əsasında onlara inanıb batalyonları yenidən formalaşdırmaq üçün dağıtdıq. Hər şeydən bixəbər olan camaat isə mitinqlərdə məni satqın adlandırır. Qarabağdan ordunu çıxarmaqda günahlandırıldılar. Heç beş-altı gün keçməmişdi, prezident məni çağıraraq bildirdi ki, Şuşanın vəziyyəti ağırdır, özün təcili ora getməlisən.

Dedim ki, Şuşaya hansı quvvələrlə getməliyəm, batalyonları hələ komplektləşdirməmişik, bəs Daxili İşlər Nazirliyi Qarabağın müdafiəsini öz üzərinə götürməyə söz vermişdi? O hirsələnib dedi

ki, əşi, söz idi də demişdi, indi bir sözə görə Qarabağı erməniyə verməyəcəyik ki...

Nə isə, birinci batalyonun qalıqlarını götürüb (2-ci batalyon artıq dağıdılmışdı) Şuşaya yola düşməli oldum. Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, bu döyüşçülərin qəhrəmanlıqları hələ də öz layiqli qiymətini almayıb.

SATQINLIQ

Yanvarın 18-i, ya da 19-da uçdum Şuşaya. Şuşaya gedəndə Şahin Musayevə göstəriş verdim ki, Goranboyda Dadaş Psajevin tabeliyində olan texnikanın yarısının mən əməliyyatı hazırlayanadək Şuşaya gətirilməsini təşkil edərsən və kəşfiyyatçı podpolkovnik Sabir Cəfərovu da təcili sərəncamıma göndərsən. Şuşanın vəziyyəti doğrudan da ağır idi. Mən ona dedim ki, Şuşadakı əməliyyat barədə sənə məlumat verəcəyəm. Sən qərargah rəisisən, elə etməlisən ki, bütün sərhəd boyu ermənilərə qarşı eyni vaxtda hücum əməliyyatı keçirilsin və əsas zərbədən düşmənin fikri yayındırılsın.

Əsas hədəf Daşaltı və Əsgəran olmalı idi. Bu yerləri alandan sonra Qarabağı böləcəkdik iki yerə və beləliklə də, düşməni hissə-hissə məhv edəcəkdik. Ancaq mən əməliyyata başlayanda düşməne çəbhənin digər yerlərindən heç bir hücum olmadı.

İki gündən sonra onun yola saldığı dörd ədəd texnikadan biri gəlib Şuşaya çatmadı: ikisi Laçında, ikisi Qubadlıda sınıb qaldı. Silahı da ki, iki gün gecikdirdi. Sabir Cəfərovu da "tapıb" göndərmək mümkün olmadı...

Şuşaya gələn gün milis rəisinin yanına gedib vəziyyətlə tanış olmağa başladım. Təzəcə oturmuşdum ki, yüzə yaxın adam hay-küylə gəlib ultimativ tərzdə bildirdi: mitinq sizi tələb edir, bizimlə getməlisiniz! Gəldik klubla. Çıxış edənlərin ilk sözü belə oldu ki, bu da prezident kimi satqındır, anası ermənidir, bunu göndəriblər, yəqin ermənilərlə işləyir və s. Nə isə, əsəblərimi güclə cilovlayırdım, bədənim əsirdi. Durdum çıxış elədim. Özüm haqda məlumat verdim ki, mən şəmkir rayonunun Zəyəm qəsəbəsində

anadan olmuşam, on illiyi də ağdamın 1 nömrəli məktəbində bitirmişəm. Atamın əsl qarabağlıdır - Füzuli rayonunun Horadiz kəndindəndir. Annam şəmkirlidir və s. Beləliklə, yerli əhali ilə bir balaca ünsiyyət yaratdım.

Həmin axşam Topxanadan Şuşanı atəşə tutdular. Podpolkovnik Ryad Əhmədovla kəşfiyyat apardıq, düşmənin əsas atəş mövqelərini müəyyənləşdirdik və geri qayıtdıq. Ryad mənə yaxınlaşıb dedi: «Yoldaş general, icazə verin, mən o topları məhv edim». Dedim: «Fikirləşərik».

Səhərişi gün milis rəisi Vahid bəyramovdan xahiş etdim ki, mənə bələdçilər versin, gecə təxribatçılar qrupumuzu düşmənin atəş nöqtəsinin yanına aparıb çıxarsınlar. O bizə dörd nəfər bələdçi verdi. Bu dörd nəfər, Ryad, onun zabitləri və mən axşam saat 19-da oturub əməliyyatı bütün təfəsilatı ilə götür-qoy etdik. Sonra bələdçilər xahiş etdilər ki, onlara bir saat vaxt verim ki, əyinlərini dəyişsinlər. Açıqı, bu mənim xoşuma gəlmədi. Axı, nə hazırlaşmaq lazım idi ki? Zəruri şeyləri burdan alıb yola düşəcəkdir. Nə isə, çox təkid etdilər – razılaşdım. Bir saatdan sonra bələdçilərdən ikisi qayıtmadı. Milis rəisinə zəng elədim ki, onları tapıb göndərsin. Saat 11-ə qədər onları axtardılar, gördüm deyən olmadı. Mən əməliyyatı təxirə saldım. Şuşalıların dediyinə görə, bilirdim ki, Şuşada satqınlar var. Doxsan nəfərin arvadı ermənidir. Milis rəisi onları yaxşı tanıyır. On üç gün Şuşada qaldım, bu müddətdə həmin bələdçiləri tapıb mənim yanıma gətirən olmadı.

Əməliyyatın təxirə salınmasına baxmaxaraq, gecə Ryad məndən icazəsiz bir şuşalı oğlanla həmin topları yanına gedib çıxır. Ryad çox ürəkli oğlan idi, əsl cəngavər idi. Sonralar özlərinin söylədiyinə görə, ermənilərlə atışmada onlardan birini öldürdülər, lakin ermənilər topu maşına bağlayıb aradan çıxmağa imkan tapırlar. Mən Ryadı özbaşınalığının üstündə danladım da, ürəyimdə bu igid oğulla fəxr etdim.

Şuşanın müdafiəsi çox pis vəziyyətdə idi. Gecələr nəinki gözətçi məntəqələrini, heç topları da qorumurdular. Daşaltıdan

15-20 nəfər erməni çıxıb şəhərdə atəş açsa idi, vallah, əksəriyyət qaçmağa balayacaqdı.

Şəhərişi mili batalyona gedib komandirə dedim ki, döyüşçülərini yığ, onlarla söhbət edəcəyəm. İnandırım sizi 3 gün ərzində bu komandir 385 nəfər döyüşçüdən heç 20 nəfərini yığa bilmədi. Amma şəhərin küçələrində hamısı avtomatla gəzirdi.

Şəhər icra hakimiyyətinin başçısını, daxili işlər və təhlükəsizlik şöbələrinin rəislərini yığıb təklif etdim ki, şəhərdəki bütün silahlıları bir yerə toplayaq, 385 nəfərin hamısını batalyona qaytaraq, komandanət saati elan edək. Başladılar ki, əşi, bu silahlılar hərəsi bir klana qulluq edir, onlara batmaq olmaz, hərəsinin bir dəstəsi var, sən gedəndən sonra bizi də Gözəlovun gününə salacaqlar və s.

Nəhayət, Daşaltı əməliyyatını keçirmək qərarına gəldik, çünki şəhərin əldən getməsi təhlükəsi vardı. Daşaltıdan çıxıb şəhəri tuta və Laçın yolunu kəsə bilərdilər.

DAŞALTI ƏMƏLİYYATI

Əməliyyatdan qabaq çox çətinliklə iki gün kəşfiyyat apardıq. Öyrəndik ki, Daşaltıda ermənilərin təxminən 50-60 nəfərlik qüvvəsi var. Qalanı kənd camaatı idi. Aydındır ki, hücumun öz taktiki qanunları var, yəni hücum edən tərəfin hərbi texnikası və canlı qüvvəsi müdafiə olunan tərəfdən ən azı üç dəfə artıq olmalıdır. Bu, bizim imkanımıza uyğun idi - təxminən 200 adamımız vardı.

Mən zabitləri, polkovnik Zaur Rzayevi, podpolkovnik Nurəddin Abdullayevi, milis və təhlükəsizlik şöbəsinin rəislərini yığıb fikrimi bildirdim. Hamısının qərarı bir oldu: hücum etməliyik. Batalyon komandiri Nurəddin Abdullayevlə mən əməliyyatı hazırladım və telefonla Şahin Musayevə xəbər verdim ki, cəbhənin digər yerlərində o da eyni vaxtda əməliyyatlar təşkil etsin. Əsas zərbəni Əsgərana endirməli idi.

Gecə Abdullayevi 30 nəfər adamla Nəbilərə kəşfiyyata göndərdim. Xəbər gətirdilər ki, Nəbilər boşdur. Buna baxmayaraq

mən orada 10 nəfər döyüşçü saxlatdım ki, bərayi-ehtiyat, gələn olsa, qabağını ala bilsin.

Şəhər Abdullayev bildirdi ki, Şuşanın milli batalyonundan on nəfər bələdçi seçib. Mən ona göstəriş verdim ki, saat 23-də bələdçilər və zabitlərlə birlikdə mənim yanımda olsun.

Biz əməliyyata beş qrupla başlamalı idik. Əməliyyatın vaxtını məndən başqa bilən yox idi. Gecə müəyyən etdiyimiz vaxtda hamı yığıldı. Bələdçilərdən başqa. Mənim sualıma batalyon komandiri belə cavab verdi.:

"Yoldaş general, bələdçilər batalyondadırlar, mən qrupların komandirlərini onlarla özüm tanış edəcəyəm, hər işi nazir görsə, daha biz nəyə lazımıq?..."

Nə olar. Buna da inandım.

Bu beş qrupdan əlavə bizim on nəfərlik bir güclü dəstəmiz də vardı. Hamısı "əfqan"lardan ibarət olan bu dəstənin komandiri Ryad idi. Hərəsi on nəfərə dəyərdi bu uşaqların, əksəriyyəti karateçi idi. Əfqanıstanda orden və medallara layiq görülmüşdülər. Əsas zərbə qüvvəmiz bu dəstə idi.

Planı belə qurmuşduq. (İndi ermənilər, yaxud "bizimkilər" eşidr-eşitsin, artıq hər şey keçib...). Bir vzvod Nəbilərdən keçib Qızılqayaya qalxmalı, oradan enib Siqnaxdan Daşaltıya düşən yolu kəsməli və əmr olmadan bu mövqeni tərk etməməli idi. Digər vzvod bu vzvodun köməyiylə Şuşikənddən gələn yolu tutub saxlamalı idi. Bu yolun sağ tərəfində, digəri solunda 400-500 m məsafədə dayayıb kəndə hücum etmək üçün əmr gözləməli idilər.

Bu qrupların hərəkət taktikaları necə olmalı idi? 1 km qabaqda 2 bələdçi və 2 kəşfiyyatçı dozor yolun təhlükəsizliyini təmin edir və qrupu arxasınca aparırdı. Mən bütün komandirlərə tapşırırdım ki, bələdçiləri nəzarət altında saxlasınlar. Fikirləşirdim ki, aramızda satqınlar da ola bilər. Lakin düşmənlər yenə də öz işlərini görə biliblər. Hər qrupa bir-iki nəfər əlavə "bələdçi" qoşublar. Zabitlərimiz də başısoyuluq edib onları dəstəyə buraxıblar. Bundan başqa, birinci vzvodun döyüşçülərini kimsə yolda içirdib dəmləndirib, qarla "qəlyanaltı" ediblər. Komandiri adını çəkmək

istəmirəm, ona yaraşmazdı ki, belə məsuliyyətli iş bu dərəcədə etinasızlıq göstərəydi.

Nə isə. Vzvod gəlib Nəbilərə yetişir, orada saxladığımız on nəfər döyüşçü ilə görüşür. Onlar Siqnaxa gedən ən qısa yolu vzvoda göstərir və yolun təhlükəsiz olduğunu söyləyirlər. Lakin bələdçilər etiraz edib deyirlər ki, yox, orada ermənilər bizi tələyə sala bilərlər, başqa yolla gedək. Beləliklə, 3 kilometrlik yolu vzvod on beş kilometr uzatmağa məcbur olur. Nəticədə müəyyən olunmuş vaxt pozulur və onlar hava işıqlananda gəlib mövqeyə çatırlar.

Dizdən yuxarı çıxan qarın içində yol getmək, qılınc kimi kəsən şaxtanın təsiri, hərbi sursatın ağırlığı döyüşçüləri, təbii ki, əldən salır və onlar müəyyən olunmuş mövqeyə - Siqnax yoluna yarımcan halda gəlib çatırlar. Bir az dincəldəndən sonra bələdçilər komandiri yoldan çıxarır və onu inandırırırlar ki, Siqnaxdan erməni-zad gələn deyil, biz buranı nahaq kəsib durmuşuq, durun gedək kəndə hücumla. Altı nəfərdən başqa vzvodun hamısı mövqeni tərk edir. Vzvod gedəndən az sonra təxminən səhər saat 6 radələrində Siqnax tərəfdən bir KamAZ dolu erməni döyüşçüsü gəlir. Körpünün yanında mövqe tutmuş altı nəfər döyüşçümüz ermənilərlə qeyri-bərabər döyüşə girir və maşından düşməyə cəhd edən 23 nəfəri məhv edir. Bizimkilərdən də 2 nəfər həlak olur, biri yaralanır. Bu vaxt ikinci maşın ermənilərə köməyə gəlir və sağ qalan üç nəfər döyüşçümüz həlak olanları və yaralanı götürüb dala çəkilirlər. Şuşikənd yolunu kəsən vzvodu isə bələdçi aparıb tələyə salır və ermənilər onları mühasirəyə alıb hamısını qətlə yetirirlər. Təsədüf nəticəsində iki nəfər sağ qalır. Bunlardan birinin adı Azər idi. Səhv etmərsə, o indi Zirədə yaşayır. Döyüş vaxtı o da yaralanıbmuş. Azərin dediyinə görə, vzvodun Məhiş adlı bələdçisi hardansa çıxaraq ermənilərə yaxınlaşır və deyir ki, mən artıq işimi yerinə yetirdim, boyun olduğun iki kilo qızılı verin. Onlara belə cavab verir: "Ara, səndə heç erməni qanı yoxdur, indi biz hardan əlaqə iki kilo qızılı? Ölənlərin avtomatını yığışdır, apar sat, bu da sənə iki kilo qızıl".

Siqnaxda olan birinci vzvodun atəş məsafəsində - 400-500 metr irəlində Daşaltıya yaxınlaşan ikinci və üçüncü vzvodlar özlərinə mövqe tutmalı idilər. Onlar da əmri pozaraq müəyyən olunmuş məsafədən uzaqlaşdıqca təxminən 2 km aralıda dayanıblar. Əgər onlar göstərilən yerdə olsaydılar, Siqnaxdakı və Şuşikənd yolundakı vzvodlara köməyə çatıb bilərdilər. Bundan əlavə, mən səhər alatoranlıqda, təxminən saat 6-da Daşaltıda artilleriya hazırlığını aparmalı idim. (Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, mənə hesabladığıma görə 150 mərmə lazımdır idi. Lakin cəmi 32 mərmə göndərdilər).

Daşaltı yarımcan ediləndən sonra Nəbilərdəki vzvod çox irəli çıxmaq və hücumla keçməmək şərti ilə kəndə tərəf atəş açmalı idi. Təbii ki, ermənilər onlara cavab verəcəkdilər. Bu vaxt gözləmə mövqeyində dayanmış ikinci və üçüncü vzvodlar kəndə yaxınlaşmalı və düşmənin atəş nöqtələrini müəyyənləşdirib onları susdirməli, bu vzvodların ortasına gedən Ryad Əhmədovun dəstəsinin kəndə girib oranı dağıtmasına təminat yaratmalı idilər. Bundan sonra, əvvəl Siqnax tərəfdən gələn iki vzvod kəndə doluşmalı, kənddəki quldurları quldurları məhv edib Nəbilərdən gələn vzvodun kəndə girməsini təmin etməliydi. Kəndin çıxacağına Şuşikənd tərəfdə qoyduğumuz vzvod Daşaltı camaatının çıxıb Şuşikəndə geiməyinə "şərait" yaratmalı idi. Yuxarıda, dağın başında isə bizim snayperlər dayanmışdı.

Lakin əməliyyat yenə də pozuldu. Siqnax tərəfdən kəndə girən yoldakı körpünü keçib iki vzvodun atəş köməyi ilə birbaşa Daşaltıya girməli olan Ryadın dəstəsini bələdçi (adı Qurban idi) aparıb kəlməlik deyilən yerdə tələyə salır. (Martın 21-də "Mübarizə" qəzetində bu satqınlıq barədə ətraflı yazılıb).

Buna da dözmək olardı, lakin Siqnaxda mövqeyini buraxıb gələn vzvodun son dərəcə cinayətkar hərəkəti olmasaydı. İkinci və üçüncü vzvodlar Daşaltıya girib qızgın döyüşdüüyü vaxt həmin intizamsız vzvod "ura" deyib kəndə doluşur və digər vzvodlardakı döyüşçülərimizi çaşbaş salırlar. İkinci və üçüncü vzvodun döyüşçüləri onları düşmən bilib atəş açırlar. Nəticədə bir-birini qıran vzvodlarımız böyük itki verməli olurlar.

Bizim bədbəxtçiliyimizdən biri də radiostansiyalarımızın çatışmazlığı və müasir tələblərə cavab verməsi idi. (Müdaxilə: 1989-cu ildə Mərkəzi TV-nin "Vremya" proqramında qarabağlı bir erməni oğlanının hərbi auksionunda, səhv etmirəmsə, on-on beş güclü radiostansiya alması barədə xəbər verildi Müxbirin - "bu qədər radiostansiyanı neynirsən" - sualına qarabağlı erməni təxmini-nən belə cavab vermişdi: "biz tərəflər dağlıq və meşəlikdir, bunları çobanlarımızla və fəhlələrimizlə əlaqə saxlamaq üçün alırıq"). Əlimizdə olan radiostansiyaların dalğasını ermənilər bizdən yaxşı tuturdular, hətta radioaparata bizi təhqir də edirdilər.

Nə isə. Biz gördük ki, Daşaltıda vəziyyət müurəkkəbləşdi, qərara gəldik ki, ehtiyatda saxladığımız XTMD-nin döyüşçülərini köməyə göndərək. Bu dəstə cığırla Daşaltıya düşməyə başladı. 500-600 metr gedəndən sonra gördük ki, onlar da dayandılar. Batalyon komandir ratsiya ilə o biri vzvodlara xəbər verdi ki, darıxmayın, indi bizim qara paltarlı xüsusi dəstəmiz Şuşa tərəfdən sizə köməyə gəlir.

Ola bilsin ki, (mən indi belə fərz edirəm, Siqnax tərəfdən köməyə gələn ikinci KamAz-dakı ermənilər bizim danışığımızı tutub paltarlarını dəyişmiş, XTMD-yə məxsus qara paltarlardan geyərək bizimkiləri çaş-baş salmış və ikinci vzvodun döyüşçülərini arxadan gülləyə basmışlar. Bu planımız da belə pozuldu...

Qəflətən güclü duman gəldi və mən əmr etdim ki, döyüşçülərimiz bundan istifadə edib dala çəkilsinlər...

Həmin axşam hesabladık ki, 50 nəfər itkimiz var. Elə o axşam "Vesti"də eşitdik ki, ermənilərdən də 80 nəfər qırılıb.

İki gündən sonra xəbər verdilər ki, vertolyot hərbi sursut gətirib. Bu həmin sursut idi ki, Şahin Musayev onu əməliyyat başlamamışdan əvvəl göndərməli idi. Buna baxmayaraq, yenə də sevindim ki, vertolyot sağ-salamat gəlib çıxıb. Heç on dəqiqə keçməmişdi ki, uşaqlar qışqırıdılar: "Yoldaş general, yoldaş general, vertolyotu vurdular!".

Mən başımı qaldıranda gördüm ki, havada bir vertolyot alışıb yanır, qarın nahiyyəsindən açılan deşikdən isə adamlar tökülür. Sizin işçiniz Vahid Naxış da o vaxt yanımda idi. Mən nələc halda ondan xahiş etdim ki, vertolyotu videoya çəksin. Çünki fəlakətə düçar olanlara kömək etmək imkan xaricimdə idi...

Yadınızdadırsa, Ter-Petrosyan jurnalistlərlə müsahibəsində demişdi ki, vertolyotda adam adam yox idi, silah idi.

Məsələ ondadır ki, bizə hərbi sursut gətirən vertolyot iki gün gecikməsinə baxmayaraq, müəyyən olunmuş qrafikdən on dəqiqə tez gəlibmiş. O enəndən on dəqiqə sonra isə digər vertolyot - sərninşin daşıyan vertolyot havaya qalxmışdı və ermənilər çaşıb hərbi sursat gətirən vertolyotu vurmuş əvəzinə sərninşin vertolyotunu vurmuşdular. Bu da növbəti informasiya "axını" və satqınlıq...

Xəbər gəldi ki, Laçın və Qubadlıda vəziyyət gərgindir, sərhəddəki polku tərksilah edilər. zastavalar sərhəddən çıxır. Mən təcili olaraq Laçına yola düşdüm. Gedəndə Şuşanın milis rəisinə tapşırıdım ki, Daşaltıya düşən yeganə yol minalanıb, ağır texnika ilə qayıdacağam, mən gələndək həmin yolu minalarda təmizləyərsiniz.

Laçında icra başçısını, prokuroru, polkun zabitlərini yığdım, söhbət etdim, polkun silahlarını qaytardım və tapşırıdım ki, burdan bir addım da olsun dala çəkilməməlisiniz. Fursətdən istifadə edib laçınlılara öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Onlar bir nəfər kimi mənim çağırışıma qoşulub Şuşaya getməyə razılıq verdilər. Onlardan batalyon komandir Arif Paşayevin, qərargah rəisi Rafiqin, döyüşçülərdən Cümşüd Sultanovun, Vidadinin, Ehtiram Həsənovun, Tərlanın və başqalarının igidliyini xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Onların batalyonu yeganə intizamlı və döyüşkən hissə idi.

Gecə tam hərbi sursutlu on dörd zirehli döyüş maşını və təcrübəli "əfqan"larla qayıtdım Şuşaya. Saat 3-də komandirləri yığıb əmr verirdim ki, səhər Daşaltıya giririk.. Soruşdum ki, yolu açmısınız? Cavab mənfi oldu. Əlacım kəsildi, maşınları dağın başında yerləşdirib kəndi atəşə tutdum. Günortaya az qalmış kənd od tutub yanırdı, evdən çıxanları da snayperlərimiz bir-bir "dənlayirdi".

Həmin gün biz altmışa yaxın erməni qulduru qırdıq. Əhalinin doxsan faizi demək olar ki, kəndi tərk etdi.

İcra başçısını çağırıb dedim ki, indi kəndi tuta bilərik, ancaq müəyyən itkimiz olacaq, çünki ermənilərin dağın döşündəki snayperləri hələ toxunulmaz qalırdı. İcra başçısı buna lüzum bilmədi. Onda mən belə məsləhət gördüm ki, Şuşa batalyonu sabah öz qüvvələri hesabına Siqnax və Şuşikənd tərəfdən gələn yolu bağlayar və bir həftəyə Daşaltıda qalmış beş-on erməni qulduru aclıq və susuzluğa tab gətirməyib kənddən çıxarlar.

Bakıya qayıdıb iki gündən sonra Minskə danışıqlara yola düşdüm. Mənim əvəzimə Şahin Musayev qalmışdı. Minskdən qayıdanda eşitdim ki, Malıbəyli də veriblər. Prezident bizi Milli Müdafiə Şurasına yığdı. Fikir mübadiləsi etdik. Şahin Musayevin əksinə olaraq, mən hücum tərəfdarı olduğumu bir daha açıqladım və bildirdim ki, ermənilərin indi iki böyük məqsədi var: Xocalını və Şuşanı tutmaq. Xocalını vermək Qarabağın yarısını itirmək deməkdir Şuşanı vermək isə Qarabağı bütöv itirmək deməkdir. Biz bütün cəbhə boyu hücum keçməliyik...

Ayın 17-də isə mənim qəflətən işdən azad olunmağım haqda prezidentin fərmanı elan olundu. Prezident o vaxt İranda idi...

SÖHBƏTİN SONUNDA

Keçmiş müdafiə nazirinin söylədiklərini dinləyəndən sonra, güman etdik ki, oxucularımızda T.Mehdiyevə bəzi suallar yaranı bilər.

Biz təxminən həmin sualları ümumiləşdirib keçmiş nazirdən onların cavabını almağa cəhd etdik.

- Xahiş edirik, Daşaltıdakı hərbi uğursuzluğun əsas səbəblərini yığcam şəkildə ümumiləşdirəsiniz.

- Qısaca olaraq bunları göstərə bilərəm: zabitlərimizin hərtərəfli hazırsızlığı, orduda nizam-intizamın aşağı olması, döyüşçüləri-

mizdə hücum sərəştəsinin zəifliyi, daxilimizdə olan satqınlıq və Baş qərargahın mənim sərəncamlarımı yerinə yetirməməsi.

- Danışdıqlarınızdan belə çıxır ki, sizin hücum əməliyyatını pozanlar olub, ümumiyyətlə Sizi hansısa bir siyasətə qurban veriblər...

- Bəli, Daşaltı əməliyyatının uğursuzluqla başa çatmasını isətəyənlərin iki əsas strateji məqsədi var idi: Qarabağda hücum taktikasının tərəfdarı kimi mənim bütün hücumlarımı pozmaq və bəlbirçılıqla işdən götürmək; bu uğursuzluğu "şışirdib" məndən sonra bu vəzifəyə gələnləri elə qorxutmaq ki, onlar bir daha hücum etmək fikrinə düşməsinlər.

-Belə dedilər ki, əməliyyata gedən döyüşçülərin və əməliyyatdan sonra itkin düşənlərin siyahısı olmayıb.

- Bu vəzifə Baş qərargahın işidir. Batalyon komandirindən alınan siyahıya əsasən döyüşə gedənlərin əmri verilməliyi və onların seçilib-hazırlanması, təminatı təşkil olunmalıydı. Təəssüf ki, Baş qərargah bu elementar intizamı pozmuşdu. Elə ona görə də bu günədək qərargahda ölənlərin və itkin düşənlərin dəqiq siyahısı yoxdur.

- Daşaltı əməliyyatından sonra Siz Minskə getdiniz. Camaat arasında belə şayiə yayıldı ki, Siz ailənizi götürüb qaçmısınız.

- Ailəm bir gün də olsun Bakıdan çıxmayıb. Mən əvvəlki iki danışqda iştirak etdiyimə görə, üçüncüdə də hökmən olmalıydım. Şapoşnikovun birinci düşməni mən idim. Mübahisələrimizin birində o həttə mənə hədə-qorxu da gəldi: "Həmanə tankın altında qoyub əzəcəyəm!". O vaxt mən ona belə cavab verdim: "Yanvardan sonra biz buna adət etmişik. Bizi qorxutmaq üçün başqa vəsi-tə axtarın".

- Siz 4-cü ordunu öz tərəfimizə çəkməyə heç cəhd etmişdinizmi? Ordunun respublikamızın sərəncamına verilməsi haqda, səhv etmədiksə, qərar da var idi?

- Bəli, mən bir dəfə Midhət Abbasovla, bir dəfə də Kamran Rüstəmovla ordunun zabitlərini yığıb görüş keçirtmişdim və de-

mişdim ki, sizə hər cür şərait yaradacağıq, heç kəs sizin milli və şəxsi hisslərinizi təhqir etməyəcək. Bizdən sonra Tamerlan Qarayev də onlarla söhbət etmişdi. Aramızda tam anlaşma və razılaşma olmuşdu ki, ordunun ayrı-ayrı hissələri təşkil olunmuş şəkildə tabeliyimizə keçəcək.

Lakin Şahin Musayevin onlarla görüşüb "alovlu" nitq söyləməyi işləri korladı. Onun danışdığındakı bəzi notldar zabitləri qəti narazı saldı və onlar bildirdilər ki, biz ləyaqətimizin təhqir olunmasına yol verə bilmərik. Şapoşnikova və Yeltsinə zəng edib dedilər ki, biz ordunu verməyəcəyik.

- Xocalını xilas etmək olardımı?

- Əvvəla, onu deyim ki, Şuşa əgər Qarabağın ürəyidirsə, Xocalı onun baş arteriyası idi. Hamı bilirdi ki, ermənilər Sumqayıt hadisələrinin ildönümündə Xocalıda qırğın hazırlayırlar. Bununla əlaqədar vərəqlər də yaymışdılar. Ordunun Baş ştabı isə gözləmə mövqeyi tutmuşdu. Yaxşı, deyək ki, hücum əməliyyatı keçirməyə cəsarətləri çatmadı, bəs dinc əhalini vertolyotla köçürməyə kim mane olurdu? Bu cür məsuliyyətli anda ya ştab, ya da nazir köçüb Qarabağda oturmalı olduğu halda, Fəhmin Hacıyev kimi hərbi səriştəsi olmayan bir adamı ora göndərməyə nə ehtiyac var idi? Kim idi bu faciənin günahkarları? Gec-tez onları xalq tanıyacaq, mən buna əminəm!

Xəyanətkarlığın dərəcəsinə bax ki, Xocalıdan qaçan camaatı ermənilər Ağdamın 800-1000 metrliyində qırıblar. Yaxşı buna nə deyirsiniz? Yəni iki rota götürüb onlara qarşı getmək olmazdımı, onlar üçün dəhliz açmaq mümkün deyildimi?

- Həmin axşam televiziya xəbər verdi ki, Naxçıvanı azərbaycanlıların əlindədir. Xocalıdan qaçan camaatın bir hissəsi bu kəndə tərəf pənah aparıb, kənd isə sən demə, ermənilərin əlində imiş. Yazıq millətin bir hissəsini də orda qırıblar. Bax, bu da bizim televiziyanın satqınlığı!

Sizi bu gün yenidən milli orduya dəvət eləsələr gedərsinizmi?

- Xalqımızın bu ağır günündə evdə oturduğuma görə vicdan əzabı çəkirəm. Evdə oturmağım mənə əzab verir. Neçə dəfə istəmişəm ki, gedib öz köməyimi təklif edim, ancaq yaranacaq sözsöhbətdən qorxuram. Mənim 46 yaşı var, hələ pensiyaya getməyimə 9 il qalıb. Uzun illərin təcrübəsindən topladığım zəngin bilikləri, təəssüf edirəm ki, cavanlarımıza öyrədə bilmirəm. Siz diqqət verin, respublikada həqiqətən fəaliyyətdə olan orduda rütbə almış üç general var - biri mənəm, biri İsrailovdur, biri də Dadaş Rzayev (o da qalıb oyundankənar vəziyyətdə). Məni belə uzaqlaşdırıblar. İsrailovu da aparıb atıblar DOSSAF-a. Bilirsiniz, əgər Azərbaycanda, Rusiyada olan kimi 200-300 general olsaydı, mən inciməzdim. Bəla orasındadır ki, bu xalqın üç generalı var, onları da görün necə perikdiriblər.

Mən bu gün imkan, fürsət istəyirəm ki, mənə qarşı olunmuş haqsızlığı öz bacarığım ilə sübut edim və bildirim ki, işlədiyim qısa bir müddətdə - 2 ayda nizami ordu yaratmaq mümkün deyildi. Əfqanıstanda Qromov on əməliyyat aparırdısa, onun altısı uğursuz olurdu. Belə çıxır ki, onu hər dəfə işdən çıxarmalıydılar? Biz bu sahədə rekord qazanmışıq - altı ayda dörd nazir!

- Yeni müdafiə naziri Rəhim Qaziyev haqqında nə deyə bilərsiniz?

- Təzə nazir bir iş görməyə cəhd edir, ancaq hiss edirəm ki, onun da ətrafında mənim dövrümdəki kimi saxta, ikiüzlü adamlar yığışıb, onu hərbi işlərdən təcrid etmək istəyirlər. Özü də bu adamların əksəriyyəti savadsız, küt adamlardır. Təzə nazirə hökmən təcrübəli, ağıllı, bacarıqlı, milli psixologiyası olan zabitlər lazımdır.

- Bəlkə ürəyinizdə sözünüz qaldı?

- Mən nazir olan vaxt bir qarış torpağı belə erməniyə verməmişdik. Mənim işdən çıxarılmaq məsələm ciddi şəkildə yoxlanılmalıdır, zərrə qədər günahım varsa, mənə ən ağır cəzanı - güllələnməyi özüm tələb edəcəyəm! Ləkələnmiş adla xalq arasına çıxmaq ölümdən bətdir!...

Qan verdim - duruldum...

...Onu ələ keçirmək üçün ermənilər çoxdan fürsət axtarırdılar. Deyilənə görə, başına pul da kəsmişdilər. Və belə fürsət az qala onların əlinə düşəcəkd...

Allahverdi sürücü Yaşarla QAZ-66 markalı avtomashınla aprelin 18-də Şuşaya mərmir gətirirdi. Şuşa - Laçın yolunda gecə saat 12 radələrində qəflətən onları atəşə tutdular. Qolundan yaralanan Yaşarın sükamı saxlamağa təqəti qalmadı. Bir neçə güllə yarası alan Allahverdi isə ani çəşqinliqdan özünü itirdi və sürücüyə heç bir yardım edə bilmədi. QAZ -66 yoldan çıxıb üzəaşağı aşmağa başladı. Lakin Yaşar cəld tərənib özünü maşından ata bildi. Maşın bir neçə dəfə aşandan sonra dayandı və... Allahverdi birtəhər sürünüb kabinədən çıxdı. O ayağa durmaq istədisə də, ayaqları sözünə baxmadı. Bu zaman yaxınlıqda ermənilərin səsinə eşitdi. O tez əlini avtomatına atdı, lakin... avtomat maşın qəzaya uğrayarkən sıradan çıxmışdı. Tapançası yadına düşdü - o da sınımışdı. Əlacsız qalıb birtəhər sürünə-sürünə maşından aralandı və iri bir ağacın altında küləyin süpürüb bir yerə yığıdığı xəzəlin içində gizləndi. Güclü yağan qar bir andaca onun izini itirdi...

BİR İL ƏVVƏL. 1991-ci il iyulun 30-da DQMB Bədən Tərbiiyəsi və İdman Koimtasinin sədri Rövşən Həsənovla Şuşada məşhur pəhləvan Qaçay Hüseynovun xatirəsinə həsr olunmuş festival təşkil etmişdik. Bu tədbir nəinki Şuşa və onun ətraf kəndlərində böyük ruh yüksəkliyinə səbəb olmuşdu, eləcə də qara zurnanın cəngi harayını eşidən ermənilər çaşbaş qalmışdılar. Biz o zaman Şuşaya

respublikamızın ən güclü pəhləvanlarını toplamışdıq. Festivalda ev sahibləri - Qaçay pəhləvanın oğulları Təvəkkül və Allahverdi qeyri-adi güc nömrələri ilə hamını heyran etmişdi. Onda Allahverdi artıq milisdə işləyirdi. Bir çox mürəkkəb və uğurlu əməliyyatlarda ad-san çıxarmışdı, bir neçə dəfə yenilməz gücü sayəsində düşmənlərin əlindən qurtarmışdı. Ermənilir onu yaxşı tanıyır və fürsət axtarırdılar. İndi budur...

Allahverdi doğma dilində danışır eşidib gizləndiyi yerdən çıxmaq istədi. Lakin ermənilərə məxsus tələffüzü duyub dayandı: «Biz sənin dostlarıyıq, ara, çıx, qorxma, ermənilər çıxıb gedib...».

Allahverdi qəzəbini içinə tökdü: «Yaralarım olmasaydı, elə silahsız da sizi baş-başa çırpardım, ay alçaqlar!...».

O yavaş-yavaş itirdiyi qanın təsirindən huşunu itirməyə başlayırdı. Təxminən iki saata yaxın yaralarının ağrısından qovrula-qovrula dözdü və birdən:

- Sən ölməli oğul deyildin, Allahverdi! Sən bizim onumuza dəyərdin, qardaş! - deyən dostlarının səsinə eşitdi. O bir az da dinşədi və zənninin onu aldatmadığına əmin olandan sonra xəzəlin altından çıxıb yoldaşlarını səslədi...

- Hə yaxşı ki, apardığımız mərmilər partlamadı...
- Əlbəttə, onda sizin sağ qalmaq ehtimalınız olmazdı.
- Əşşi, biz cəhənnəm, uşaqlar mərmisiz qalardılar. Hamısını daşıyıb lazımı yerinə çatdırdılar.

İndi biz bu söhbəti Allahverdi ilə Bakıda, hərbi qospitalda edirik. Anası Zinyət xala söhbətimizə müdaxilə edir:

- Oğlum çoxlu qan itirmişdi, Şuşada Nazim adlı bir serjant onu ölümdən qurtarıb, öz qanını balama verib. Eh, taleyin işinə bax, indi Nazim özü yaralanıb, qospitala gətirilib. Allahverdi bunu eşidəndə çox sarsıldı, dedi ki, o mənim qan qardaşımdır. Mən buna dözmədim, özüm həkimdən xahiş etdim ki, oğlumun xilaskarına mənim qanımdan vursunlar. Ancaq razılaşmadılar, dedilər ki, sağ olsun xalqımız, qanımız boldur.

Allahverdi gülümsəyir:

- Darıxma, ana, Nazimlə biz hələ itirdiyimiz çox qanların əvəzini çıxacağıq.

Mən Allahverdinin sözünə qüvvət verirəm:

- Elədir, qardaş, biz bir-birimizə qan verə-verə qaynayıb-qovuşmasaq, Azərbaycana oğul ola bilməyəcəyik... Yastığın yüngül olsun, Şuşada görüşənədək!..

*"Azərbaycan" qəzeti,
15 may 1992-ci il*

Daha çox şair Ramiz Duyğun kimi tanıdığımız Ramiz Məlikov bu gün polkovnik kimi çox pərişan halda redaksiyamıza təşrif gətirdi. O:

"Doğru sözü heç kəs eşitmək istəmir... Bütün redaksiyaları gəzmışəm, hamı Rəhim Qazıyevdən qorxur, Cəbhədən çəkinir. Son ümidim sizsiniz..."

"Verin baxım yazıya" – dedim...

Bəli, doğurdan da yazıdan "qan qoxusu" gəlirdi.

İstənilən anda küçələrdə avtomat silahının qayışından tutub sürüyə-sürüyə "xata gəzən bir nervinni əsgərin" qəzəbinə tuş gələ bilərdin! Lakin polkovnikin utancverici sözlərini yemək də mümkün deyildi...

*Şərif Kərimli,
baş redaktor*

Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurasına, "Azərbaycan" qəzeti redaksiyasına

Bu müraciət mayın 1-də yazılmışdır.

Lakin ön cəbhə xəttində baş verən hadisələri dərindən bilən bir adam kimi, arzuolunmaz əks-səda doğura biləcəyindən, nəyinsə yaxşılığa doğru dəyişəcəyinə ümid edərək onu üzə çıxarmaq istəmirdim.

Gözləmədiyimiz halda, Şuşanın müqavimətsiz düşməninə təslim edilməsi mənim Respublika Müdafiə Nazirliyi rəhbərliyinin fəaliyyətsizliyi haqqındakı fikirlərimi bir daha təsdiq etdi...

Müəllif

Bu gün Respublika Müdafiə Nazirliyi özünün qısa tarixinin ən böhranlı günlərini yaşayır. Düzdür, heç vaxt onun böhransız günü olmayıb. Lakin bu böhran R.Qaziyevin müdafiə naziri təyin olunduğu gündən daha da dərinləşməyə başlamışdır.

R.Qaziyevin müdafiə naziri olmasına baxmayaraq, Nazirliyi onun onun birinci müavini, Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Baş Qərargahının rəisi (BQR), gələndən iki həftə sonra "general-mayor" rütbəsi verilən Ş.Musayev istədiyi kimi idarə edir.

Ş.Musayev kimdir?

O İliyinə qədər rus olan, Azərbaycan xalqının taleyinə biganə, milli təəssüb hissindən məhrum bir fərddir. Hərbi savadı güclü olan bu şəxs, onu Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin quruculuğuna həsr etmir. Hər vəchlə onu yubandırmğa çalışır. Ən böyük "nailiyyəti" Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin (ASQ) və Müdafiə Nazirliyinin (MN) təşkilat-ştat strukturunu dönə-dönə qatıb-qarışdırmaq nəticəsində süni narazılıqlar, intriqalar və qarşıdurmalar yaratmaq olub. Onun fəaliyyətinin nəzərə çarpan ən ümdə cəhəti Qarabağın dağlıq hissəində və Ermənistanla həmsərhəd rayonlarda düşmənlə üzbəüz dayanan kəndlərimizə mümkün olan silahlı yardımını qəsdən göstərməməsi və yaxud onu yubandırmasıdır. O, ərazi batalyonlarının müdafiə qabiliyyətinin artmasına və onların hərbi hazırlığının güclənməsinə heç vaxt diqqət yetirməmişdir. Bunun ən bariz nümunəsi kimi aşağıdakı misalı göstərmək olar. Bu il fevralın 12-də Sırxavəndin əldən getməsi ərəfəsində, oradan kömək diləməyə gələn leytenant Məcid Ağayevə onun təhqirlər yağdırmasından sonra leytenant dedi:

- General, əgər Sırxavənd əldən getsə, gəlib bu tapança ilə səni güllələyəcəyəm...

Sırxavənd əldən getdi, Ş.Musayev isə bu gün özünü nazirlikdə Napoleon Bonapart kimi aparır.

Ş.Musayev BQR-si təyin olunandan sonra ermənilərin yandırdığı, aldığı aşağıdakı azərbaycanlı kəndləri onun vicdanında və ayağındadır (o, yanvarın 15-dən vəzifəsini icra etməyə başlayıb):

Məlikcanlı	- 20.01.1992
Qaybalı	- 21.01.1992
Yuxarı Veysəlli	
(Füzuli r-nu)	- 05.11.1992
Malıbəyli	- 12.11.1992
Aşağı Quşçular	- 12.11.1992
Yuxarı Quşçular	- 12.11.1992
Xocalı	- 26.11.1992
Manikli	- 28.11.1992
Xatınbəyli	- 28.11.1992
Sırxavənd	- 28.11.1992
Bəşirlər	
Qaraşlar	
Orta Güneypəyə	- 28.11.1992
Baş Güneypəyə	- 28.11.1992
Qaradağlı	
Hoğa (Füzuli r-nu)	- 16.11.1992

Bunlar Ş.Musayevin BQR-si olduğu müddətdən əldən gedən və yandırılıb yerlə-yeksan edilən kəndlərin tam siyahısı deyil. O gələne qədər Azərbaycan Ordusunun şəhidləri barmaqla sayılırdı (20-25 nəfərdən artıq olmazdı), indi isə onların sayını itirmişik.

Bütün məsuliyyətimlə deyirəm ki, Xocalının günahsız sakinlərinin qətlə bu "generalın" vicdanındadır.

Aprelin ortalarında o gözlənilmədən ön cəbhədə olan, artıq ölüm-itim görmüş, döyüş şəraitinə uyğunlaşmış, barıt, mərmə tütüsü udmuş batalyonları ləğv edib buraxdı. Bu, həmin bölmələrin şəxsi heyətinin və komandirlərinin böyük narazılığına səbəb oldu. Çətin günlərin və ayların sınağı ilə mətinləşən həmin bölmələri döyüş səngərlərindən çıxarmaq böyük qəbahət və taktika səhv idi. Əksinə, onları yeni zabıt kadrları və döyüş texnikası ilə möhkəm-

ləndirmək, yeni yaradılan bölmələri isə təlimlə bərkitmək və ehtiyatda saxlamaq lazım idi.

Rayon hərbi komissarlıqları yaranandan səfərbərliklə məşğul olmuşlar. Ş.Musayev isə bu işlə məşğul olan peşəkar zabitləri (hərbi komissarları!) zorla yerlərdə yaranan özünümüdafiə batalyonlarının komandiri təyin edir. Təbə olmayanları isə tərxis edib Azərbaycan Ordusundan qovur (ordumuzun zabit kadrlarına kəskin ehtiyacı olduğu bir zamanda). Bəli, hərbi komissarlıqlar yerlərdə yaradılan döyüş bölmələrin mütləq hamiliuk etməlidirlər, onların bütün təminatlarını ödəməlidirlər. Lakin onlardan bu şəkildə istifadə etmək ordu quruculuğuna maneçilik törətməkdir.

Ş.Musayevin başqa bir "islahatı" daha böyük diqqətə layiqdir.

Ali Sovet adına Bakı Ali Ümumqoşun Komandirləri Məktəbini (BAÜKM) çoxprofilli etmək məqsədilə respublikamızın ali məktəblərindəki hərbi kafedraları ləğv etmək. Bu çox ustalıqla düşünülmüş və xalqımızın əleyhinə yönəldilmiş radikal bir tədbirdir. BAÜKM qoy çoxprofilli olsun, lakin bu o demək deyildir ki, respublikanı ehtiyatda olan zabit kadrları hazırlamaqdan məhrum etmək lazımdır. Bir də ki, hələlik yeganə ali hərbi məktəb olan BAÜKM (Xəzər Ali Hərbi Dənizçilik Məktəbinin taleyi hələ məlum deyil) Azərbaycan Ordusunun ehtiyaclarını ödəyə bilməz.

Fevralın ortalarında respublikamızın ərazisində olan MDB BSQ-nin 4-cü ordusu (ümumi təyinatlı qoşun bölmələri) az qala Azərbaycan MN-nin sərəncamına keçəcəkdi. Moskva, Minsk danışıqları bu məsələni nəzəri cəhətdən həll etmişdi. Lakin MDB BSQ-nin nümayəndələri general-polkovnik Qromov və general-leytenant Qrekov Bakıdan qayıdan günün səhəri hər şey pozuldu. Çünki general-mayor Musayev Bakıda Qromov və Qrekovla olduqca nəzakətsiz davranmış, onları təhqir etmişdi. Ş.Musayevin "xüsusi" taktikası nəticəsində xalqımızın tarixi taleyi üçün vacib olan bir məsələ həll olunmadı. Bunu Ş.Musayev qəsdən etmişdir. Düşmən də ki, bizə maneçilik törətmək üçün elə girəvə gəzir.

Onun ən böyük hərbi "nailiyyətlərindən" biri də döyüş vertolyotları ilə cəbhə xəttinə uçuşlar etməsidir. Harada döyüş gədir-

sə, daha doğrusu, harada artıq azərbaycanlılar yaşayan bir kənd əldən getmişdirsə, o, dərhal "öz komandası" ilə oraya uçurdu. Nə etdiyindən heç kimin xəbəri olmurdu, guya gedib ermənilərin "dərsini" verib geri qayıdırdı. Əslində onun nə "etdiyini" bilənlər də vardır. Lakin vertolyotda onların hərəsi yüksək məbləğdə "qan pulu" alırdı. Yuxarı Veysəllidə də, Qaradağlıda da, Holğada da və s. belə oldu. Belə uçuşların birində bizim bir "Mİ-24" markalı hərbi vertolyotumuzu ermənilər vurdular, lakin nədənsə, Ş.Musayev bu vertolyotda olmadı.

Onun bu "vertolyot hücumları" ilan yuvasına çöp uzatmağa oxşayırdı.

MN Baş Qərargah rəisinin xalqımıza vurduğu ən böyük zərbə nazirliyin tam ruslaşma kursu götürməsidir. O gələndən MN-nə ana dilində daxil olan məktublar da rus dilinə tərcümə olunur ki, Ş.Musayev onların mahiyyətinə varsın. Azərbaycan dilli zabitlər çox çətinliklə nazirliyə işə götürülür. Nazirliyin rəhbər idarəsi tam şəkildə rus zabitləri ilə kompletləşdirilib. Bu da nazirliyin rusca işləməsinə təminat verən amillərdən biridir. İş icrası demək olar ki, rus dilində aparılır.

Nəhayət, bir həqiqəti də sizə demək lazımdır. Bu il yanvarın 15-də keçmiş müdafiə naziri T.Mehdiyev onu nazirliyin kollektivinə təqdim edəndə Ş.Musayevin Əfqanıstanda ağır kontuziya aldığını dedi və səkkiz ay qospitalda müalicə olunduğunu söylədi. Lakin bunu demədi ki, o, SSRİ SQ-nə yararsız olduğu üçün 42-43 yaşlarında təqaüdə göndərilib.

Onun hərbi xidmətə "yararsız olduğu" hər addımda hiss orunur. Həmişə dilindən "zəhər" damır, eqoist olduğundan heç kimlə hesablasmır, məsləhətləşmir. Müşavirələrdə ağsaqqal polkovniklərin hüsurunda nə istəsə deyir, hərcağı danışır, kimi istəsə təhqir edir. Heç vaxt müsahibinə hörmət etmir, normal danışiq tonu bir an içində qışqırıqla əvəz olunur. Bu adamda özünütənqid hissi yoxdur, buna görə də təvazökarlıqdan məhrumdur (təəssüf ki, bunu hərbi cəsarəti kimi başa düşənlər də var). Burada nəticə ola-

raq deməliyəm ki, belə adamlar məsuliyyətli anlarda düzgün qərarlar qəbul etmək iqtidarında olurlar.

Psixikası və ruhu zədəli Azərbaycan MN BQR-si, general-mayor Ş.Musayevin ən nəhayət, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinə göstərdiyi "ən böyük xidmətini" qeyd etmək vaxtı çatmışdır. Özü-nün dediyinə görə Milli Şura iki dəfə onu müdafiə naziri təyin etməyə cəhd göstərüb. Lakin o, hər iki halda nazir olmaqdan imtina edib və müdafiə nazirinin mülki adam olmaq konsepsiyasını irəli sürüb. Bununla da öz məqsədinə nail olub. Çünki MN-də "birinci adam" olmağın məsuliyyətini o, yaxşı başa düşürdü. O, bunu da yaxşı başa düşürdü ki, hərbi elmindən xəbəri olmayan bir adamın müdafiə naziri olduğu şəraitdə o, istədiyini edəcəkdir, ştatda ikinci, nazirlikdə isə birinci adam olacaqdır. Acı təəssüflə deyirəm ki, bu gün bu belədir.

Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargahı rəisi vəzifəsinə azərbaycanlı ananın halal südünü əmmiş ləyaqətli bir zati təyin etmək lazımdır.

Bugünkü Azərbaycan şəraitində "müdafiə naziri" vəzifəsinə mülki adamın təyin olunması konsepsiyası yanlış və ziyanlıdır. Azərbaycan Respublikası hərbi quruculuq sahəsində özünün feodalizm dövrünü yaşayır. Bundan başqa müharibə zamanı MN-də işləyən mülki adamlar da hərbiçilərlə əvəz olunurlar. Bizdə isə əks proses gedir, hərbiçilər mülki adamlarla əvəz edirlər. Ordu quruculuğunda elmi zəmini, tarixi təcrübəsi olmayan Azərbaycan xalqı riyakarcasına aldadılmışdır. Azərbaycan Respublikası Amerika Birləşmiş Ştatları deyildir ki, onun müdafiə naziri mülki adam olsun. Ola bilsin ki, illər, qərinələr keçsin, respublikamızda qüdrətli hərbi-sənaye kompleksi yaradılsın, hərbi quruculuq populyar bir sahəyə çevrilsin, onda dərin idrak sahibi, bir neçə elmdən hali olan bir mülki adam müdafiə naziri təyin edilsin. Məgər Ermənistan, Gürcüstanda, Ukraynada, Moldovada və yeni müstəqillik əldə etmiş digər respublikalarda müdafiə nazirləri mülki adamlardır? Respublika müdafiə nazirinin hərbiçisi olmağı zərurətini sübut etməyə ehtiyac yoxdur. Bu, aksiomadır.

Heç bir hərbi təhsili olmayan, iki illik hərbi xidmət belə keçməyən, döən-döənə küçədə emosional qruplar tərəfindən müdafiə naziri təyin olunan, hakimiyyətə "hurrey" ilə gələn R.Qaziyev müdafiə naziri vəzifəsində təsadüfi adamdır. Yalnız vəzifəyə can atan bu fərd nə ümumi hazırlığı, nə intellektual, nə də fiziki imkanları baxımından müdafiə naziri olmağa layiq deyil.

Respublikada yalnız "sinfi mübarizə" aparanların ən parlaq nümayəndəsi sayılan, Azərbaycan xalq hərəkəti amalına dönük çıxan R.Qaziyev Azərbaycan Silahlı Qüvvələri quruculuğuna ən ağır zərbə vuran adamlardan biridir. O, respublikamızın qara günlərində xalqımızın qarşısında ümumi düşmən olan ermənini yox, respublikada ən savadlı hərbi sərkərdə olan, iki hərbi akademiya bitirən, keçmiş müdafiə naziri general-leytenant V.Bərşadlıni xalqımızın düşməni kimi qələmə vermişdir.

Silahsız, təlimsiz, hazırlıqsız Azərbaycan oğullarını ötən ilin oktyabr-noyabr-dekabr aylarında V.Bərşadlınin "acığın" ölümə getməyə təkid edən R.Qaziyev idi. Guya var idi, lakin V.Bərşadlı qəsdən onlara silah vermirdi. Bəs bu gün həlak olanları kimin ayağına yazaq?

Müdafiə Nazirliyi qarşısında döən-döənə piketlər təşkil edən, oğulları həlak olan anaların fəryadlarından sui-istifadə edib, respublikaya iğtişas salan, erməni işğalı qarşısında xalqımızı parça-parça eləyib, bir neçə ordu yaratmağa vadar etməyə, respublika Müdafiə Şurası pərdəsi altında gəncləri çaş-baş salan, anarxist qruplar təşkil edən R.Qaziyev idi. Bəlkə də ötən ilin sonunda və bu ilin əvvəlində onun ziyanlı fəaliyyəti olmasaydı, Azərbaycan Silahlı Qüvvələri çoxdan yaradılardı və erməni işğalçıları bu qədər quduzlaşmazdılar?!

Vaxtilə özünün yaratdığı silahlı dəstələri, o, bu gün tərksilah edə bilmir və edə bilməyəcəkdir. Üç aya müdafiə naziri vəzifəsində üç generalın dəyişdirilməsi R.Qaziyevin "xidmətidir".

R.Qaziyev müdafiə naziri olandan sonra Azərbaycan Silahlı Qüvvələrində və cəbhə xəttində nə dəyişmişdir? Heç nə. Ancaq MN-də kadr siyasəti bərbad hala salınmışdır. Uzun illər Silahlı

Qüvvələrdə xidmət edən təcrübəli, yüksək rütbəli zabitlər onun öz mafiyasından olan təsadüfi mülki adamlarla əvəz olunmuş, general Ş.Musayev tamamilə azğınlaşmışdır.

R.Qazıyevin müdafiə naziri kimi ən böyük "müvəffəqiyyəti" televiziya ekranından Azərbaycan xalqına 5-6 dəfə "sizə qurban olum, analarım, bacılarım, ey mənim xalqım, gəlin birləşəyin" - deməyi olub. Ancaq müdafiə naziri təyin olunana qədər "məni müdafiə naziri qoyun, bir aya Qarabağ problemini həll edim" - deyirdi.

İki aya yaxın bir vaxt keçməsinə baxmayaraq, bu faciənin həllində heç nə dəyişməmiş, əksinə erməni işğalı Zəngilan rayonu və Naxçıvan MR-sı ərazisinə doğru genişlənmişdir.

Bu gün Azərbaycan xalqı sinfi mübarizə yox, milli-azadlıq mübarizəsi aparır. Ona görə də hakimiyyətə gəlmək bəhanəsilə xalqı aşağı və yuxarı təbəqələrə bölənlər ifşa olunmalıdırlar. Sinfi, mübarizə yolu ilə hakimiyyətə gəlmək asan yoldur, çünki arxada 1917-ci il Rusiyanın və 1920-ci il Azərbaycanın tarixi təcrübəsi vardır. Demokratiya uğrunda mübarizədə xalqın bütün təbəqələri iştirak etməlidir. Neobolşevizm Azərbaycanı məhvə aparır. Müharibə şəraitində kimliyindən asılı olmayaraq, kiməsə ixtisasına uyğun olmayan məsul vəzifə tapşırmaq cinayətdir. Bu gün işi, onu bilənlərə, yəni mütəxissislərə tapşırmaq lazımdır. Hərbi quruculuqla buna mütləq əməl olunmalıdır. Bir də bu gün 1917-ci il deyil ki, "sən prletarsan" - deyib, yoldan ötən hər kəsi gətirib müdafiə naziri qoyasan. Bu gün XX əsrin sonudur. Dünya xalqları bütün sahələrdə olduğu kimi, hərbi elmi sahəsində də qabağa getmişlər. Belə olan təqdirdə R.Qazıyevin müdafiə naziri təyin olunması heç bir məntiqə sığmır. Generalları olan bir xalqın Müdafiə Nazirliyinə bir riyaziyyat müəlliminin rəhbərlik etməsinə ad vermək mümkün deyil. Bu idraka sığmayan bir paradoksdur.

Azərbaycanın general oğulları onun hərbi quruculuq işindən və hərbi əməliyyatlarından kənarda qalıb. General-polkovnik A.Ağahüseynov, general-leytenant V.Bəşadlı, vitse-admiral H.Qasımbəyov, general-mayor M.Nəsirov, general-mayor S.İsra-

filov, general-leytenant Ə.Qasımov və b. Hərbi mütəxəssisləri kənarda qalan və ordusunun taleyini bir müəllimə tapşırən xalqa qalib gəlmək çox asandır.

R.Qazıyev təkcə bir dəfə, martın 18-də işə başlayanda müavinləri, idarə və şöbə rəisləri ilə söhbət etmişdir. O, müdafiə naziri olduğu bir ay iyirmi gün ərzində bir dəfə də olsun nazirliyin kollektivi ilə müşavirə keçirməmişdir. O, sadəcə olaraq, bunu bacarmır, zabitlərlə hərbi dildə danışmaq iqtidarında deyil. Tezliklə generallarımızdan birini müdafiə naziri təyin etmək lazımdır. Xalqı bu təhqir və biabırılıqdan qurtarın. Yoxsa tarix bizi bağışlamaz.

**Polkovnik Ramiz Məlikov,
15 may 1992-ci il**

Redaksiyadan:

Azərbaycan xalqının taleyi bu gün siyasətçilərlə yanaşı, hərbiçilərdən də çox asılıdır. Ümid edirik bu məsələyə təcrübəli hərbiçilərimiz, generallarımız, o cümlədən ziyalılarımız biganə qalmayacaq. Fikrini bildirənləri əmin edirik ki, qəzetimizin səhifəsində öz sözlərini deməyə onlara imkan yaradacağıq.

P.S.

Jurnalistlərin qəribə taleləri var. Polkovnik öz işini gördü – həyəcan təbili çaldı və... getdi. Qəzet və onun baş redaktoru isə Şəkidən qızıqdırılmış bəzi qadınların hücumuna və piketinə məruz qaldı, hədə-qorxu dolu çoxlu zənglər gəldi...

Yazını oxuyan bir çox dostlarımin mənə məsləhəti belə oldu: "Sən istefa verməlisən!"

O gecə mən evə getmədim. Səhərə qədər özümlə çarpışdım: "Mən düzmü etmişəm?"

Səhər tezdən dostum, həmkarım, həmişə ağıllı məsləhətlərinə ehtiyac duyduğum və həmin vaxtlarda mətbuat naziri işləyən Sabir Rüstəmxanlının yanına getdim.

Sabir müəllim məni dinlədikdən sonra dedi: “Sən düz eləmisən!”

Bununla da bütün şübhələrimə son qoyuldu.

Üç günün sevinci və... təəssüfü

Respublika Ali Sovetinin qarşısında Hacı Əbdülün bir neçə günlük "qastroluna" çoxları körpə uşaqlarla gəlib tamaşa edirdi. Nəinki xalq, ziyalılar, mətbuat, eləcə də xalq hərəkətinin aparıcı qüvvələri bu oyunları ciddi bir şey kimi qəbul etmirdilər.

Lakin biz burda da yanılmışdıq, həyatın amansız dialektikasını unutmuşduq. Bu diqqətsizlik isə yenə də Azərbaycanın baş şəhərində insan qanı tökülməsi ilə nəticələndi.

Bu gün hadisələrin qaynar burulğanında yaşasaq da bəzən axından dala qalırıq və onun döngələrində müvazimətimizi itiririk. Yəqin ki, bu bədrəmələrin bir çox səbəbləri var. Ola bilsin, biz oxuduğumuz Azadlıq məktəbinin hələ ibtidai siniflərindəyik və kamillik dərəcəsinə çatmamışıq, ola da bilsin ki, hələ də bir-birimizə şübhə ilə yanaşırıq, bir-birimizə dayaq ola bilmirik.

Çağırılacaq fəvqəladə sessiyanın özü ilə sağlam ab-hava gətirməyəcəyi gün kimi aydın idi. Mühafizəkar qüvvələr açıq-aşkar görürdülər ki, xalq arasında öz mövqelərini və nüfuzlarını itirirlər. Xalqın coşmuş ehtirasını VAXT soyuqluğu ilə söndürmək üçün itirilmiş enerji və və qüvvəni bərpa etmək üçün elan etdikləri prezident də onların əleyhinə yönəlmişdi. Xalq öz namizədini artıq müəyyənləşdirmiş (bunu prezidentliyə namizədləri qeydə alan seçki komissiyasının göstəriciləri aşkarladı), bir çox xarici dövlətlər də seçkilərin belə demokratik, dinc, könüllü şəkildə - getməsindən razı qaldıqlarını müxtəlif cür izhar etmişdilər.

Azərbaycan müstəqil dövlət kimi beynəlxalq aləmə çıxdıqca və oradan dönüb özünə baxdıqca dost və rəqib ölkələri daha aydın seçməyə başlayırdı. Belə olan təqdirdə bir çox ölkələr diplomatik və iqtisadi əlaqələr baxımından bizim nəzərimizdə bu iki məfhum

arasında yerdəyişmə edirdi. Bu da təbii ki, xarici müstəmləkəçilərin və onların xalqımızın xalqımızın içində olan kölə məmurlarının ciddi narahatçılığına səbəb olurdu.

Yenə çəkəcəyim ad sizdə gülüş doğuracaq - Hacı Əbdül... İndi belə hesab edənlər də az deyil: o, böyük tamaşanın kiçik bir komik obrazını oynamaqla azadlıq hərəkatı üçün ciddi təhlükə törədən mayın 14-də yağlı bir şapalaq aldıq. Yəqin ki, növbəti dərsə hazırlaşmadığımıza görə aldığımız bu şapalaq, ömrümüz boyu yadımızdan çıxmayacaq. Bu da bir bir dərs oldu.

Lakin bir şeyi xalqımıza bağışlamaq olmayacaqdı, əgər o, mayın 15-də ayağa qalxmasaydı. Nədir bu şey? Onun səs verib seçdiyi deputatların satqınlığı, simasızlığı! Səhərdək içimdən keçən, beynimdə dolaşan, ruhuma, mənəviyyatıma, əxlaqıma, milli məniyyəmə əzab-əziyyət verən bir hiss, bir qəzəb, düşdüyümüz xəcalətin intihar tələbi düşüncülərimə hakim kəsilmişdi - bundan sonra bu millətin azadlıqdan danışmağa haqqı yoxdur, bundan sonra bu millətin uğrunda günahsız qanlar tökdüyümüz bu torpağın üzərində yaşamağa haqqı yoxdur!... Allaha çox şükürlər olsun ki, XALQ sıfır nöqtəsində deyilmiş, onun nüvəsi tamam tükənməyibmiş, onun beyni tamam tamam zəhərlənməyibmiş! Mayın 14-də bu sel duruldu, öz məcaprasını tapdı. Ancaq təəssüflər olsun ki, bu durulma, bu saflaşma qurbanlar bahasına başa gəlir - qan verə verə duruluruq...

Sessiyadakı üfunətli iqlim, parlament üzvlərinin mövqelərindəki təzadlar, mənəviyyatlardakı çürüklük, sözlərdəki sürüşkənlik, gurultulu alqışlar, öpüşlər... özü ilə nələr gətirirdi, ilahi! Düşünəndə dəhşətə gəlməmək mümkün deyil. "Bəsdir daha! biz demokratiyaya getdik, biz güzəştlərə getdik..." - hədə-qorxusu uzun mübarizələr nəticəsində qazanılanların üstündən bir andaca xətt çəkirdi. Dəlisiyca diktatura, terror, repressiya...

Lakin bu gün yeganə real siyasi qüvvə olan Azərbaycan Xalq Cəbhəsi və onun lideri "üçüncü dəfə aldanmadı". Qəti və son döyüşə girdi. Bu gün - ya heç vaxt! Bu son istək, bu son Azadlıq eh-tirası ölümü diz çökdürdü.

14 may Azərbaycan xalqının tarixində özünəməxsus bir cəhəti ilə də fərqləndi. İlk dəfə ordu xalqın tərəfində çıxış etdi. Xalqın içərisindən çıxan əsgər oğullar ona güllə atmadı. Bu fakt özü bu gün tarixçi, psixoloq alimlərimizin tədqiqinə layiqdir. 170 illik rus istibdadı dövründə sovet ordusundan umduğunu xalqımız ilk dəfə öz yaratdığı milli ordudan gördü.

Azərbaycan Xalq Cəbhəsi bu gün bir daha göstərdi ki, o, hakimiyyətə nə yolla olur-olsun, can atmır. Yaqub Məmmədov deyəndə ki, "mən əvvəllər də demişəm, gəlin gəlin hakimiyyəti verək Xalq Cəbhəsinə, qoy xalqı onlar idarə etsinlər. Götürün də, qardaş, götürün hakimiyyəti" - millət vəkili Arif bəy Hacıyev ağıllı, məntiqli cavabıyla bildirdi ki, bizə belə hakimiyyət lazım deyil, biz hakimiyyətə qanuni yolla gəlmək istəyirik. Elə məhz buna görə də beynəlxalq aləmdə demokratik dairələr bizi sayır və hörmət edirlər.

Düzdür, Vətən bu gün dardadır, onun qolları zəngirlənib, ayaqları mıxlanıb, səsi eşidilmir. Lakin bu belə qalmaz - odartındıqca bərkiyir, mətinləşir, inadkar olur. Mayın 14-də xalqın bir irinli çibanı da deşildi, o toxdadı, sakitləşdi, çünki çoxdan arzula-dığımız BİRLİK yaranmışdı. Bütün siyasi partiyalar, cəmiyyətlər, müxtəlif qurumlar bir cəbhədə - Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin demokratiya və ədalət uğrunda mübarizə cəbhəsində birləşdi.

"Azərbaycan" qəzetinin kollektivi də elə ilk andan baş vermiş dövlət çevrilişinə öz etirazını bildirdi. Müxbirlərimiz Cəbhənin dinc yürüşündə iştirak etdilər və kütlələr arasında öz boyunlarına düşən müəyyən işləri gördülər.

Lakin bir məsələdə oxucularımızda çaşqınlıq yaratdıq. Bildiyiniz kimi, "Azərbaycan" qəzeti ilk demokratik mətbuat kimi müxalifət qəzetləri arasında cığır açanlardandır. Xalqımızın qeyrətli oğullarından olan Sabir Rüstəmxanlı 1989-cu ildə qəzetin əsasını qoyanlardandır və onun ilk redaktoru olmuşdur. Qəzetin yaranmasında bu sətirlərin müəllifinin də müəyyən xidmətləri olub və Sabir Sürstəmxanlının üzərinə düşən çətin yükün bir qismini də o daşıyıb. Çoxlarımızla tanış olmayan bu yeni ideoloji mübarizə yollarında bir çox qüsurlarımız olsa da (bunu illərin süzgəcindən ke-

çirəndən sonra daha aydın görürük) "Azərbaycan"ı heç vaxt tutduğu düz yolundan, aydın məsləkəndən sapındırmamışıq. Hakimiyyətdə olan bürokratik aparat nümayəndələri ilə yanaşı, müxalifət liderlərini də, səhv ideoloji mübarizə metodlarını da tənqid etməkdən və müəyyən çıxış yolları göstərməkdən çəkinməmişik. Elə son nömrələrimizdə prezidentliyə namizədlərin qüsurlarını və üstünlüklərini açıqlayan bir çox yazılarımız da bunu göstərir. "Azərbaycan" həyatımızın bütün sahələrinə müdaxilə edib və öz sözünü deyib. Belə məsələlərdən biri də respublikanın müdafiə problemidir. Xatirinizdədirsə, qəzetimizdə general D.Rzayevlə Xocalı faciəsi barədə general T.Mehdiyevlə Daşaltı əməliyyatı ətrafında söhbətlər təşkil etmiş və bəzi qaranlıq mətləbləri aydınlaşdırmağa cəhd etmişdik. Bu qəbildən olan növbəti materialımız polkovnik R.Məlikovun Müdafiə Nazirliyindəki kadr və struktur məsələləri barəsindəki bəzi mülahizələri idi. Həmin yazı dərc olunmuş nömrəmiz mayın 13-də çapa imzalanmış, bir gün mətbəədə çap prosesi keçib mayın 15-də satışa buraxılmışdır. Həyatda təsadüflərdən qaçmaq qeyri-mümkündür. (bircə deməyin, təsadüf zərurətdən doğur).

Şuşanın verilməsi xəbərindən yaranan sarsıntı, daxili gərginlik, əsəbilik və Baş Qərargahın səriştəsizliyi bizdə belə qənaət hasil etdi ki, xalqımızın ən vacib həyati problemi kimi müdafiə məsələsinə diqqəti cəlb edək. Mən bu fikri tam məsuliyyəti ilə deyə bilərəm ki, Baş Qərargah və onun rəisi general Ş.Musayev hələ bu günədək sərhədlərimiz boyu gedən müharibəni lazımi səviyyədə əlaqələndirə bilmir.

Lakin əvvəldə dediyim təsadüf, yəni qəzetdə bu materialın dərc olunması və respublikadakı hakimiyyət çevrilişi adını çəkdiyim mafioz qrupların əlinə girəvə salıb. Mən çaşqınlıq keçirən bəzi oxucularımızı, xüsusilə də emosional təbəqəni əmin edirəm ki, bütün xalqımız kimi biz də parlamentimizin belə satqınlığını ağılımıza gətirmirdik.. Əgər qəzetin nömrəsinin çıxması günün bu bədnam sessiyada dövlət çevrilişi ilə təsadüfünü bilsəydik, xeyirxah məqsədlə vətəndaş mövqeyindən verdiyimiz bu səmimi iradları sonraya saxlayardıq. Lakin nə edəsən ki, bəzən irad tənə şəkl-

lində yozulur. Ancaq həmin tənqiddən doğan bir nəticəni indi də təkrar etmək istəyirəm: bu bir həqiqətdir ki, Müdafiə Nazirliyində və Rəhim Qazıyevin ətrafında sağlam qüvvələr toplaşmalıdır. Belə qüvvələr içərisində üstünlüyü sovet generallarından daha çox mən xarici hərbi mütəxəssislərə verirəm. Belə olarsa, əminəm ki, Müdafiə Nazirliyi öz boynuna düşən şərəfli vəzifənin öhdəsindən ləyaqətlə gələcək, xalqın müdafiəsini etibarlı şəkildə təmin edəcək.

Deyə bilərsiniz ki, Şuşa Moskvanın əlilə verilib. Mən isə etiraz edib deyirəm ki, yox, Şuşa bizim öz əlimizlə verilib. Bu danılmaz faktdır ki, hələ də respublikamızda çox güclü mafioz qruplar var, onlar Moskvanın göstərişlərini ustalıqla həyata keçirirlər. Şahidlərin dediklərinə görə, Şuşada kimsə əsgərlərə əmr verib ki, geri çəkilin. Bu "kimsə" Şuşaya göydən düşə bilməzdi. Deməli, bu "kimsə"nin Baş Qərargahda qəyyumu var. Respublikadakı dövlət səviyyəli mafioz qrupların Moskvadan aldıkları tapşırıq müəyyən kanallarla Baş Qərargaha, oradan da Şuşaya və nəhayət, əsgərlərə ötürülüb. Bu adi məntiqi çoxlarımız dərk etməkdən inad edirik: Moskvanın əli var. Əsl həqiqət isə belədir: törədilən faciələrdə Moskvanın başı işləyib, bizim isə əlimiz.

...Müharibə tozanağının, od-alovunun, Vətənimizin səmasında dolaşan ölüm kabuslarının yaratdığı fırtınalar arxasında işıqlı bir sabah var. Azərbaycanın gələcəyi ordadır. O işıqlı gələcək Böyük Türk Əsridir. Biz o əsrin övladlarıyıq! O əsri biz qururuq! Bu gün axıtdığımız al-qanlar sabah bayrağımızda parlayacaq! Qazandıqlarımız itirdiklərimizdən qat-qat çox olacaq. Böyük Türk Dünyamızın bədəninə sancılmış qəlpələri sabah öz əlimizlə çıxaraçağıq və azad, bütöv, möhtəşəm bir dövlət quracağıq. O gün uzaqda deyil!

20 may 1992-ci il

Tarixin məntiqi bizim xeyrimizədir

**Alim-jurnalist Ədalət Tahirzadə ilə
Şərif Kərimlinin söhbəti**

Ədalət bəy, siz «Elm» qəzetinin redaktoru, «Azadlıq» qəzetinin redaktor müavini olmusunuz, indi Əlyazmalar İnstitutunun baş elmi işçisisiniz. Azərbaycan Xalq Cəbhəsi yaranan gündən onun sıralarındasınız. Xahiş edirik, bu gün Azərbaycanda baş verənləri jurnalist, alim, cəbhəçi kimi qiymətləndirəsiniz.

-Azərbaycan 1918-1920-ci illəri, «hüriyyətlik» dövrünü yenidən yaşayır. Onda olduğu kimi, indii də rus imperiyasında çatlar yaranıb: Zaqafqaziya üzərində Rusiyanın nəzarəti xeyli zəifləyib; Ermənistan Azərbaycanı müharibəyə cəlb edib; istər onun, istər bizim taleyimiz köklü şəkildə beynəlxalq münasibətlərdən asılı vəziyyətə düşüb. Respublikamız ciddi siyasi-iqtisadi-mənəvi böhran içərisindədir. Bu böhranı hakimiyyət boşluğu daha da ağırlaşdırır.

-1918-1920-ci illərdəki vəziyyətlə indiki durum arasında hansı fərqləri görürsünüz?

-Başlıca fərqlər: o vaxt müstəqillik yoluna Azərbaycan eyni ictimai sistem daxilində (kapitalizmdən kapitalizmə) keçirdi. Bu, keçid prosesini yüngülləşdirirdi. Ancaq indii isə biz azadlıq mübarizəmizlə eyni vaxtda çürük, irinli bir quruluşdan (sosializmdən) qurtulmaq uğrunda da çarpışırdıq ki, bu da əlavə enerji və vaxt aparır. İkinci tərəfdən, çarlıq dövründə yetişmiş milli burjuaziyamız Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasında və yaşamasında maraqlı idi. O vaxtkı milli

burjuaziyanın yerində isə indii xalqın qanını sormaqla qazandığı sərvəti itirməkdən qorxaraq yeni hakimiyyətdən hürkən, ona müqavimət göstərməyə başlayan çox güclü mafioz təbəqələr mövcuddur.

Müsbət fərqlər: ondakına nisbətən indii bütün dünya xeyli demokratikləşib. Azərbaycan xalq hərəkatı da dünya demokratik prosesinin mühüm tərkib hissəsi sayılır; Azərbaycanın dünya siyasətindəki mövqeyi qat-qat üstün əhəmiyyət kəsb edir; azadlıq mübarizəmiz dünyada nisbi sakitlik dövrünə düşüb (bu, hər şeydən qabaq SSR-nin dinc dağılması ilə şərtlənir); beynəlxalq nüfuzumuz ondan müqayisəyəgəlməz dərəcədə artıqdır; başlıca dostumuz olan Türkiyə də ondakı tapdaqlar altında qalan, mövcudluğu uğrunda çarpışan zəif ölkə deyil; sənayemiz və dövləti idarə edəcək kadr potensialımız o dövrdəki ilə müqayisədə dəfələrlə üstündür. Xalqımızın demokratik mübarizə təcrübəsi ondan çoxdur. Onun arxasında AXC kimi güclü bir təşkilat durur; nəhayət, tarixin məntiqi də indii bizim xeyrimizədir.

- Sizin dedikləriniz müstəqillik mücadiləmizin sonunun yalnız işıqlı olacağını düşünməyə əsas verir...

-Mən nikbin adamam. 1988-ci ildən bu günədək qələbəmizə bir an da şübhə etməmişəm. Prezident Əbülfəz Elçibəy hakimiyyətə gələndən sonra Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyinə arxayınam.

Fikir verin, yüzilliyimizin başlanğıcında yaranan yeni bayraqların çoxu oxşar (üçrəngli) olduğu kimi, onların təmsil etdiyi dövlətlərin taley də əsasən bir-birinə bənzədi – onlar ya Rusiyanın, ya da Amerikanın nüfuzu altına düşdülər. Azərbaycandakı çağdaş müstəqillik mübarizəsini Baltıqyanı respublikalar da, Ukrayna, Moldova və dünyanın başqa ölkələrində gedən proseslərdən ayırmaq olmaz. Əgər bu azadlıq hərəkatlarına indii də qəsd edilərsə, fikrimcə, bu, üçüncü dünya savaşı ilə nəticələnər. Bəşəriyyət isə hələ yaşamaq istəyir...

-Deməli, perspektivdə hər şey ürəkaçan olacaq?

-Bu cür düşünməyin əleyhinəyəm. Yeni hakimiyyətin oturaqlaşması, məncə, çox ağırılı keçəcək. Niyə? Birincisi, Rusiya bizi əldən buraxmaq istəmir. İkincisi, xaçpərəst Avropa və Amerika ikinci güclü türk respublikasının yaranmasına qısqançlıqla yanaşır. Dördüncüsü, bu üç amil nəticəsində Azərbaycanda daxili siyasi-iqtisadi sabitlik pozulur. Bu sonuncu isə Ermənistanla müharibənin sağalmaz yaraya çevrilməsində, milli münaqişə ocaqlarının yaranmasında, hakimiyyət anarxiyasında, istehsalın ölgünləşməsində, pulun tam dəyərsizləşməsində, əhalinin dilənçiyə çevrilməsində... öz əksini tapır. Bu problemlərin həllinin hər birinə illərcə vaxt gərəkdir. Ancaq qəti əminəm ki, demokratların hakimiyyəti bu çətinliklərin öhdəsindən gələcək. Azadlıq mübarizəmiz şərəfli qələbə ilə başa vurulacaq.

- Sizdə bu əminliyi yaradan nədir?

- İlk növbədə beynəlxalq siyasi durum. İkincisi isə, Əbülfəz bəyin şəxsi keyfiyyətlərinə bələdliyim. Tam səmmimiyyət və qətiyyətlə deyirəm: Əbülfəz bəy xalqı istənilən sınaqdan uğurla çıxarmağa qadirdir. Ancaq onun vəziyyəti dözülməz dərəcədə ağırdır – istər xarici, istərsə də daxili düşmənlərimizin amansız müqavimətini qırmalıdır, özü də indiki kimi süstlüklə yox, daha çeviklik və qətiyyətlə.

- «Daxili düşmənlərimiz» dedikdə kimləri nəzərdə tutursunuz?

- Bizi Rusiyanın boyunduruğunda saxlamaq istəyən partokrat kommunistləri, güclü silahlı dəstələri olan mafioz təbəqələri və başqalarını. Yeni hakimiyyətin əsas işi ilk növbədə rüşvətxorluğun yerimədiyi sistem yaratmaqdır.

Ancaq Azərbaycanın yeraltı və yerüstü sərvətlərini indiyədək xarici ölkələrə, Rusiyaya paylayıb yalnız özünü varlandıraraq qazanclarını xarici banklara qoyanlar, elm, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, ticarət sahələrindən pudlarla qızıl və brilyantlar əldə edənlər elə indidən baş qaldırırlar. Əbülfəz bəyin küçələrə, binaların divarlarına yapışdırılmış seçkiqabağı

şəkillərinin, demək olar, hamısının aşılıb-daşan kin və qəzəblə cırılması onların barışmazlığının ilkin göstəricisidir. Son göstərici isə ordudakı təxribatçılıq meyilləri sayılmalıdır. Mənim fikrimcə, Əbülfəz bəyi, ümumiyyətlə yeni hakimiyyəti devirmək üçün hətta Ağdamı da düşməinə təslim etmək istəyən qüvvələr var. (Əslində mayın ortalarında belə bir cəhd olmuşdu).

- Ancaq siyasi rəqibləri Əbülfəz bəyi yox, daha çox onun komandasını tənqid edirlər. Sizcə, bu komandanın heç bir «günahı» yoxdur?

- Unutmayaq ki, 1990-cı ilin yanvarından bəri Azərbaycanda dəfələrlə labüdləşmiş qardaş qırğınının qarşısını alan, xalqı azadlıq mübarizəsinə qaldırıb onu məqsədinə yaxınlaşdıran, respublikamızı indi bütün dünyada demokratik ölkə kimi tanıdıb ona nüfuz qazandıran məhz Əbülfəz bəy, onun komandası – AXC-nin liderləri olub. Prezidentlə birgə hakimiyyətə gələndən sonra da onlar çox gərgin və faydalı işləyirlər. Fikrimcə, komandanın ən çox hücumu uğrayan öncüllərindən biri – İsa Qəmbərov hazırda Azərbaycanda ağıllı, uzaqgörən siyasətçilərdən biridir və haçansa onu prezident kürsüsündə görsəm, qətiyyətlə təəccüblənmərəm. Ancaq prezident komandası haqlı tənqidlərə də əsas verir. Bu, ilk növbədə kadr siyasətindəki səhvlərlə bağlıdır. Belə ki, mənim müşahidəmə görə, kadr siyasəti birxətli gedir – burada İsa bəyin rəyi həlledicidir. Məhz bu subyektiv təsir və bəzi obyektiv amillər kadrların yerləşdirilməsində bir çox əyintilərlə nəticələnir.

- Bu amillər, sizcə, hansılardır?

- Birincisi, kadr sahəsində dövlət siyasətinin yoxluğu. Bundan qabaqkı 72 illik dövrdə olduğu kimi indi də kadrlar şəxsi istək prinsipi ilə müəyyənləşdirilir. Əslində, başqa əyintilərin səbəbkarı da elə bu qüsurdur.

İkincisi, respublikada yüksək ixtisaslı kadrların, peşəkarların çatışmazlığı. Xüsusən bacarıqlı iqtisadçılarımız, siyasətşünaslarımız, hərbi mütəxəssislərimiz çox azdır. Bu isə çoxlu diletantın – həvəskarın vəzifəyə qoyulması ilə nəticələnir.

Söz yox ki, yeni kadrlar nəslinin yetişməsi uzun illər çəkəcək. Ancaq gərək heç olmazsa, prezidentin komandası əsl peşəkarlardan ibarət olsun. Doğrudur, bu sahədə vəziyyət bütövlükdə götürdükdə hələlik normaldır, ancaq Nəcəf Nəcəfov kimi bir sıra əvəzəlməz siyasi xadimlərin boş qalmış (yaxud başqası tərəfindən tutulmuş) kürsüləri, zənnimcə, bu komandaya başucalığı gətirmir. Sonradan kimlərisə qurban verməmək üçün bu komanda indidən düzgün yaradılmalıdır. Axı xalqın taleyi məhz ona tapşırılıb.

- Əslində, müxalifət də Əbülfəz bəyin komandasını ən çox kadr siyasətinə görə məzəmmət edir...

- Mənə nə deyirsiniz, deyin, Azərbaycanda bu gün siyasi müxalifət yox, nəyin bahasına olursa olsun, hakimiyyət kürsülərində əyləşməyə çalışan, buna imkan verilməyəndə isə rəqibini gözdən salmaq üçün ən yolverilməz üsullara belə əl atan söyüşçül və qışqırıqçı adamlar toplusu var. Bu incik adamlar görülən işlərdə müsbət heç nə tapa bilmir, indiki iqtidarı proqramsızlıqda, qətiyyətsizlikdə, bacarıqsızlıqda günahlandırılar da özləri heç bir əməli təklif irəli sürmür, dünən söylədiklərini bu gün asanlıqla danır, hərəkətləri ilə milli birliyə yox, parçalanmaya aparırlar. İş o yerə çatır ki, özünü ziyalıların başçısı sayan şəxs Azərbaycan ordusunun Ağdərədəki qələbəsinin yalan olduğunu dünyaya car çəkərək «intiqam alır», yaxud qəzəbli qəzetlərdən biri prezidentin Moskva televiziyasında ana dilində danışmasına kinayə edir. Bu, müxalifət yox, rəzalətdir! AXC-yə, yeni hakimiyyətə düşmən kəsilən bütün qüvvələr indii «müxalifət» adı altında birləşib. Ancaq müxalifət ilk növbədə siyasi mədəniyyəti ilə seçilməlidir.

- Müxalifət qüvvəsi kimi AMİP-in roluna necə baxırsınız?

- Azərbaycanda partiyaçılıq heç vaxt kütləvilik qazanmayıb. Burada həmişə mürşid-mürid münasibətləri aparıcı olub, indii də elədir; bir nəfər mürşid ortaya çıxır, onun ətrafına xeyli müridlər toplaşır, sonra isə müridlərin özləri də mürşidə çevrilir. Mürşidlərin aradan çıxması ilə o birlik də dağılıb yox

olur. Cəsarətlə deyirəm: Azərbaycan Xalq Cəbhəsi də, AMİP də, başqa siyasi partiyalar da məhz Əbülfəz bəyin, Etibar bəyin, başqa mürşid bəylərin ətrafına yığılmış on minlərcə insanların – müridlərin birlikləri deməkdir. Həmin liderlərin bu birliklərdən getməsi AXC-nin də, AMİP-in də, başqasının da sonu olacaq. Ona görə də Etibar bəy hər vasitə ilə çalışır ki, Əbülfəz bəy AXC sədrliyindən uzaqlaşsın. Təsadüfi deyil ki, AMİP hələ yaranmamışdan AXC-ni danmağa başlayıb, yaranandan sonra isə məqsədi onu əvəz etmək olub.

Bir şeyi də demək istəyirəm – Əbülfəz bəyin taleyinə Məmməd Əmin Rəsulzadənin başladığı işləri sona yetirmək vəzifəsi yazılıb və onun bu vəzifənin öhdəsindən şəərəflə gələcəyinə inanıram. Ancaq bugünkü milli istiqlalçılar, nədənsə, mənə bir zaman Məmməd Əminlə eyni cəbhədə çarpışmış hümmətçiləri – sonrakı bolşevikləri xatırladırlar. Onların Məmməd Əminə qarşı mübarizəsi 28 apreldə Azərbaycanın müstəqilliyinin məhvi ilə nəticələndi. Bu dəhşətli səhvi Azərbaycan xalqı 72 ildən sora, indi-indi düzəltməyə başlayıb. Azadlığımızı ikinci yol boğdurmağa mənəvi haqqımız yoxdur!

- Ədalət bəy, Siz, səhv eləmirəmsə, prezident seçkilərində Əbülfəz Elçibəyin təbliğatçılarından idiniz. Bu sahədə xeyli faydalı iş də gördünüz. Üzünüzdə dediyim üçün, xahiş edirəm, sözlərimi səmimi qəbul edin – Sizi tanıdığım gündən görmüşəm ki, xalq üçün həmişə sakit, hay-küysüz, təmənnəsiz nə isə bir iş görmüsünüz. Xalq Cəbhəsinin işində də fəal olmusunuz. Siz və sizin kimi yüzlərlə namuslu adam yenə də cəbhənin sırası əsgəri kimi öz postundadır və əmrə müntəzir dayanıb...

- Mən cəbhəçi kimi həmişə qələmimlə öyünmüşəm. Tankların, güllələrin altında olanda da qələm əlimdən düşməyib və xalq hərəkətimizin keçdiyi yolların, necə deyirlər, canlı tarixini yazmışam. Sağlıq olsa, istəyirəm ki, 1988-ci ilin fevralından bəri yazdığım iri həcmli qeydlərimi ayrıca kitab şəklində buraxdıram. Fikrimcə, bu, sıralarında olmağımla həmişə qürur duyduğum Azərbaycan Xalq Cəbhəsinə və Azərbaycan xalq hərəkətinə kiçik töhfəm olar.

- Səmimi söhbət üçün təşəkkür edirəm.

Üç ilin yorğunuyuq biz...

Bəsdir təvazökarlıq elədik – bir az da özümüzdən deyək!..

Son illərdə Azərbaycanda yaranan ilk demokratik jurnal, ilk dəfə sözünü cəsarətlə deyən mətbuat orqanı "Gənclik" idi. Birinci sayından başlayaraq, iki ilə yaxın müddətdə mən orada məsul katib kimi Məmməd İsmayılın başına yığdığı istedadlı, zirək, qorxmaz gənc jurnalistlərlə çalışmışam. Jurnalın hər işıq üzü görən nömrəsi illərdən bəri Azərbaycanın üzərinə örtülən qat-qat qara pərdələri qaldırır, yatanların isti bədənlərini sərin bir mehlə gizildədirdi. Azərbaycan oyanırdı. Bəbalarımızın qanı tökülən meydanlarda barışmaz ruhlar dolaşırdı.

Belə bir anda "Azərbaycan"(*qəzet-red.*) dünyaya gəldi. Meydanlar insan nəfəsindən kükrəyən zaman, qəzəbdən pörtmüş çöhrələrin od-alovu, bürokratik mətbuat orqanlarının təbirincə desək, "əlaqədar təşkilatları", "yuxarı orqanları", "partiya-sovet rəhbərlərini" qarsadığı zaman, ziyalılar, ağsaqqallar tribunallara həsrət qaldığı zaman... "Azərbaycan" meydana ayaq açdı - gecələr hər bir azərbaycanlı ailəsinin həmsöhbətinə çevrildi, bu qaynayan meydana nə demək olduğunu, xalqın nə istədiyini, bu istəyin necə həyata keçiriləcəyini, onun yollarını təmkinlə, sözə qədər-qiymət qoyaraq izah etməyə başladı.

Hər şeyin başlanğıcı, hər bir hərəkətin ilk tərpənişi onun sonrakı vəziyyətini, sürətini, inkişafını və nəhayət, məqsədini müəyyən edir. Bu gün mənim deyəcəyim bəzi məqamları, ola bilsin heç deməmək də olardı. Lakin tarixin elə dövrləri gəlir ki, bir çox həqiqətlərin açılması bəzən kiçik detallardan da asılı olur. İlk dəfədir yazımda "mən" sözünü çox işlədəcəyəm. İstəkli oxucularım-

dan artıq dərəcədə xahiş edirəm, bu "mən"ləri səmimi qarşılasın. Özünüz də görəcəksiniz, bu "mənlər" mənə yox, daha çox həqiqətin bərpasına xidmət edir.

İlk sayından "Azərbaycan" qəzetində çalışıram. Və buradakı ilk işim də qəzetin başlığından, yəni adının yazılışından başlayıb. Sabir Rüstəmxanlı mənə qəzetin rəssamı Fikrət İbrahimov tərəfindən ərəb qrafikası üslubunda yazılmış başlığı göstərəndə qəti etirazımı bildirdim. Lakin o dedi ki, bunu artıq Bayram Bayramov (*QXYK-nın sədri, xalq yazıçısı-red.*) da görüb, bir neçə rəssam da baxıb, hörmətli ziyalılarımız da bəyənib.

Qəzetin materialları bir gündən sonra yığılmaq üçün mətbəəyə göndərməli idi. Mən Sabir bəydən xahiş etdim ki, bircə gün mənə möhlət versin, qəzet üçün başqa başlıq gətirəcəyəm. Elə həmin dəqiqə qaçdım "Gənclik" jurnalına, "Gənclik" in rəssamı Gündüz Əlizadəyə dedim: "Gündüz, bu gecə evə getdi yoxdur. Bu, tarixi və şərəfli bir təsadüfdür ki, biz "Azərbaycan" adlı bir qəzetin adını yaradıırıq".

Hər ikimiz evə zəng edib dedik ki, gəlməyəcəyik, narahat olmayın, gecəni meydana qalacağıq. (O vaxtlar camaat meydana gecələyirdi).

Axşam saat 6-dan səhər saat 6-dək işlədik. Həyatımda belə yuxusuz və hər saniyəsi sevinclə keçən gecə olmamışdı. Həmin gecəni, sözün əsl mənasında, mən insan kimi, vətəndaş kimi, yaşayırdım. "Azərbaycan" ın başlığına fikir verin: görün nə qədər simvollar, rəmzlər var. Azərbaycan mətbuatında ilk dəfə idi əsrlərdən bəri qan yaddaşımda qoruya-qoruya, ötürə-ötürə bu günümüze gətirdiyimiz milli rəmzlər bərpa olunurdu, bizim qədimliyimizdən, varlığımızdan, əzəliyyətimizdən xəbər verirdi.

Gündüzlə bütün gecəni bir-birimizə ürək-dirək verə-verə, bir-birimizin səhvini düzəldə-düzəldə, məsləhətləşə-məsləhətləşə "günəş"i, "aypara" nı, "səkkiz guşə"ni, "od"u həyatımza, bu günümüze, çağdaş mətbuatımıza qaytarırdıq...

Səhərə yaxın başımızı stola söykəyib bir az mürgü vurduq... və saat 9 olmamış mən Qarabağa Xalq Yardım Komitəsinə gəldim.

Sabir bəyi gözlədim, gəlib çıxmadı. Əhməd Elbrus o vaxt redaktor müavini idi. İki dəfə Bayram Bayramovun kabinetinə girdi. Hər dəfə çıxanda da qanımı qaraltdı. Bayram Bayramov başlığı qəbul etmirdi. Gecənin zərrə qədər də yuxusuzluğunu duymadığım halda, bu münasibət məni lap əzdi, halsızlaşdım. Əhməd Elbrusun əlindən başlığı əsəbiliklə alıb özüm içəri daxil oldum. Komitənin ideologiya şöbəsinin müdiri rəssam Firudin Abbasov və sədrin I müavini Yaşar Əliyev də burada idilər. Və mən başlığın müdafiəsinə qalxdım... Bayram Bayramovun son sözü bu oldu: "Oğul, elə etməyin ki, ilk nömrədən qəzetimizi bağlasınlar. Hər halda redaktorla da məsləhətləşin və dediklərimi nəzərə alın".

Mən bayıra çıxanda Firudin Abbasov mənə yaxınlaşdı (hələ o vaxtlar yaxşı tanış deyildik) və başlığı bəyəndiyini söylədi, bir-iki iradını da bildirdi.

Sabir bəylə razılıq, başlığı və materialları mətbəyə göndərdik... Qəzet səhifələndərkən "Qlavlit" ilişdi bizə. Məsələ böyüdü və Mərkəzi Komitə işə qarışmalı oldu. Biz - Əhməd Elbrusla mən, MK-ya getdik. Axşam saat 7-dən 11-dək gözləməli olduq. 11-də yuxarı göndərdiyimiz səhifələrdən xəbər gəldi. Müəyyən düzəlişlər etmək şərtilə qəzetin buraxılmasına icazə vermişdilər. Lakin başlığa görə demişdilər ki, Vəzirov Moskvadadır, gəlsin, özü baxıb fikrini deyər.

Biz mətbəyə qayıdıb yalan danışdıq. Dedik ki, materiallara da, başlığa da icazə aldıq. Qəzeti montaj sexinə düşürəndə birdən mətbəənin rəhbərliyi ayıldı ki, başlığın arxasında MK rəhbərliyinin qolu yoxdur. Gecə saat 1 olardı. "Kommunist" nəşriyyatının baş mühəndisi, direktor müavini əvvəl hədə-qorxu ilə, sonra dilə tutmaqla məni başlığı dəyişməyə məcbur etmək istəyirdi. İnad edirdim. Arada Əhməd Elbrus da hirsləndi ki, əşi, dəyiş, qoy qəzetimiz çıxsın da...

Baş mühəndis Vixaylevski göstəriş verdi ki, qəzet çapa götürülməyəcək. Biz yollar axtarmağa başladıq. Xatırladım ki, bu, 1989-cu ilin oktyabr ayı idi. O vaxtlar QXYK-nın məsul katibi işləyən Cümşüd Nuriyev də gecə mətbəyə gəlib çıxdı.

Qəzetin sosial-iqtisadiyyat şöbəsinin müdiri Oqtay Abbasovla çap sexinin fəhlələrinin yanına düşdük. Cəbhənin üzvlərini aradıq, fəhlələrin qarşısında çıxışlar etdik. Mən Sabir Rüstəmxanlının qəzetin 1-ci səhifəsində gedən redaktor sözünü bərkdən oxumağa başladım. Yavaş-yavaş qəzetin nədən yazdığını, hansı yolu tutduğunu fəhlələrə başa salmağa başladım. Birdən qadınlardan kimsə dedi: "Pravda", "İzvestiya" mənim nəyimə lazımdır, öz qəzetimiz "Azərbaycan"ı qadağan edirlərsə, heç o birilərdə də işləməyəm!".

Hadisələrin gedişi özü bizə necə hərəkət etməyi diqtə edirdi. Mətbəədə AXC-nin fəallarından olan Yusifi kənara çəkib dedim: "Əgər siz "Pravda" və "İzvestiya"nı çap etməkdən imtina etsəniz, onlar bizimlə danışığa gələcəklər..."

Beş dəqiqə keçməmiş Yusif sexin o başından ucadan məni çağırırdı və qollarını başının üzərində çarpazlayıb işarə etdi ki, işi saxladım! Heç on dəqiqə olmamış MK-nın məsul işçiləri axışdılar "Kommunist" nəşriyyatına. Əvvəl hədə-qorxu, sonra tanışlıq, sonra komplimentlər, sonra vədlər, daha sonra xahişlər - tanış metodlar, sınaqdan keçirilmiş taktiki gedişlər...

Lakin nəhayətdə bizim şərtlər: "Pravda", "İzvestiya" o vaxt çap olunacaq ki, "Azərbaycan"a icazə veriləcək! (Mən fürsətdən istifadə edib o günlər bizim arxamızda həm mənəvi, həm fiziki dəyər olan üst-başı toz-torpaqlı, üz-gözü mazutlu fəhlə qardaş-bacılarımız "Azərbaycan"ın taleyində oynadıqları böyük, gərəkli rollarına görə dərin minnətdarlığımı bildirirəm!)

Baş mühəndis məni kənara çəkib dedi: "Şərif, xoçəş ya pered toboy na koloni stanu, ne isport moyu sudbu! Ya ostanus bez rabotı, esli tı otkajesya... Mı s toboy eşə dolqo budem rabotat vmeste, ya budu vo vsem pomoqat tebe..."

Mətbəə rəhbərliyinin və MK-nın istəyi nə idi: başlıqda **A** hərfindəki ayparanı düz xətlə əvəz etmək, səkkizguşəni ləğv etmək və **Y** hərfinin üzərindəki odu nöqtə ilə dəyişdirmək.

Uzun mübahisədən, dəyişmədən, çəkişmədən sonra bircə şeyi dəyişdirməyə razı oldum. Səkkizguşəni rombla əvəz etdim... (Növbəti nömrədə onu da bərpa etdik).

Gecə saat 4-ün yarısında qəzetdən bir qucaq bağrımıza basıb 8-ci kilometrə - Sabir Rüstəmxanlıgilə getdik. Həmin gecə İbrahim Bozyel (*Allah rəhmət eləsin!- red.*)də onlarda idi. Bir qazan soyuq quzu bozartmasını və bir banka şərabı qarşımıza qoyub nədir bir gecənin əzablarını unuttuq...

Sabir Rüstəmxanlıdan başqa redaksiyamızda heç birimiz Xalq Cəbhəsinin üzvü olmamışıq. Lakin hamı bizi cəbhənin üzvü bilirdi. Çünki "Azərbaycan" özü bir cəbhə idi. Burada ideyalar mübarizəsi gedirdi. Respublikamızın, dövlətçiliyimizin, söykənəcəklərimizin, dilimizin taleyi ilə bağlı yollar araşdırılırdı.

"Bu məsələ ilk dəfə "Azərbaycan"da..."

İndi həyatımızda rişə vermiş bir çox dəyərlərin önündə cəsarətlə bu sözləri işlədə bilərik.

90-cı ilin yanvarından sonra dəfələrlə bağlanmış, açılmış, döyülmüşük, söyülmüşük. Dəfələrlə iş otaqlarımızda gecə yoxlanışları gedib, özümüzə, ailəməzə sui-qəsdlər olub, müxtəlif yollarla təzyiqlərə, təhqirlərə məruz qalmışıq. Lakin məsləkimizdən dönməmişik. Bizim üçün yeganə bir meyar, ölçü olub: Azərbaycan xalqının milli mənafeyi, Azərbaycan dövlətçiliyi, Azərbaycançılıq! Heç bir partiya və qrupların, heç bir hərəkət və fraksiyanın mənafeyinə xidmət etməmiş, daim onların fəvqündə dayanmışıq.

"Azərbaycan"ın mövqeyini müəyyənləşdirən ifrat demokrat və ifrat humanist, eyni zamanda inadkarbaş redaktorumuz Sabir Rüstəmxanlının, yorulmaq bilməyən peşəkar jurnalist Şaiq Bəhramoğlunun, duzlu-məzəli, sarsıdıcı, satirik qələmli Aydın Sadiqin, türk poeziya dünyamızda xüsusi yeri olan, hərəkətimizin ilk ilhamvericilərindən, redaksiyada "şair işləyən" (*zarafatdır – Bayram Bayramovun sözüdür*) Rüstəm Behrudinin, qəzetimizin bədii redaktoru, qəzetçilik rəssamlığını "Azərbaycan"da öyrənib onun zirvələrinə üz tutan Fikrət İbrahimovun, özünəməxsus publisistik üslubu olan "söz janqlyoru" gənc qələm dostum Mir Şahin Ağayev

vin, daim cəbhələrdə olan, döyüşçülərimizə, yaralılarıma ana-bacı təskinliyi verən "Qəminform" (iş yoldaşları zarafatla belə deyirlər) Fəridə Ləmanın, maraqlı, sensasion müsahibələr ustası, öz kəskin və çıpaq sualları ilə müsahibini açıq danışmağa sövq edən Elman Gədiklinin, olduqca məhsuldar işləyən, axıcı, səlis, rəvan dillə göndərdiyi yazıları oxuyanda yeganə dincəldiyim adam - Naxçıvan üzrə xüsusi müxbirimiz Akif Səttaroğlunun, rus və türkmənə şöbəsi işləyib öz milli psixologiyasını qoruyan zəhmətkeş Nərgiz Sadıqovanın, qəzetin ilk dövrlərində böyük zəhmətlər çəkmiş Oqtay Abbasovun, Eyvaz Həsənovun, Nicat Verdizadənin, Vidadi Hüseynovun, Rafiq Hacıyevin, Elçin Süleymanovun, Dəyanət Osmanlının, Kəmalə İsgəndərovanın, Qarabağ üzrə xüsusi müxbirimiz Teylor Fətişoğlunun, qəzetimizin ilk oxucusu, mətbu dilin təmizliyinin məsuliyyətini dərk edən, öz işini hər bir işdən üstün tutan korrektorumuz Mahizər Kərimovanın, Təranə Feyzullayevanın və başqalarının xidmətləri əvəzsizdir. "Azərbaycan"ın bu günədək yaranan hər bir sayından gələcək nəsillər dövrümüzün salnaməsini yazmaq üçün bəhrələnməyə bilərlər. Bu gün biz 1918-20-ci illərdə çıxan "Azərbaycan" qəzetindən ən maraqlı materialları seçib dərc edirik, onların müəllifləri haqda məlumat veririk. Demokratik cümhuriyyətimizi bərpa etdiyimiz indiki çağımızda çıxan "Azərbaycan" da beləcə tarixə çevriləcək və haçansa bizim də yazılarımızdan yeni nəsillər ibrət götürəcək. Mənim onlara yeganə bir arzum var: tale onlara hər gün bizim dilimizdə səslənən birçə kəlməni heç vaxt dedirtməsin - "tarix təkrar olunur"...

90-cı ilin yanvarında qəzetimiz uzun müddət çıxmadı. Bir dəfə Sabir Rüstəmxanlı mənə dedi ki, xəbərin var, "ÇP" adlı qəzet çıxıb? Dedim ki, var. "İmkanın olsa, ona kömək elə, öz aramızda qalsın, bu işlə Ağamalı məşğul olur", - dedi.

Ağamalı Sadiq mənim tələbə yoldaşım idi. O vaxtlar bu işə girişmək böyük risk tələb edirdi. İnformasiya blokadasına alınmış xalq divara yapışdırılmış adicə bir vərəqəni də acgözlüklə oxuyur-

du. Həmin vərəqənin sahiblərini isə KQB hər cür vasitələrlə ələ keçirmək üçün bütün imkanlarını səfərbər etmişdi.

Axtarib Ağamalı Sadiqi tapdım. Çox primitiv usulla, zövqsüz çıxan birinci nömrəni müzakirə etdik və mən qəzetin növbəti nömrələrinin nəşrinə öz köməyimi təklif etdim.

Biz Ağamalı ilə birgə iki nömrə buraxdıq. 3 nömrəli mətbəədə linotipçilərlə danışib gecələr işarası gizlincə qəzeti yığdırdım. Həmin vaxtlar biz "Azərbaycan"ın da nəşrinə icazə aldıq. "Azərbaycan"ın səhifələrini hazırlayan kimi onları gizlədir və "ÇP-FV" ilə məşğul olurduq, soruşanlara isə "Azərbaycan"ı işlədiyimizi deyirdik. Bu iki nömrədə "Azərbaycan"da imkan tapıb verə bilmədiyimiz xeyli gərəkli materialları, fotoları dərc etdik. Bu işdə mənə "Azərbaycan"ın rəssamı Fikrət İbrahim, məsul katibin müavini Eyvaz Həsənov, buraxıcı Arif Hüseynov çox böyük kömək göstərdilər. Korrekturasını isə evdə həyat yoldaşım ilə oxuyurdum.

Qəzeti çap etmək üçün Ağamalı ilə Tovuzla getdik və orada cəbhənin fəallığının köməyi ilə məbəyə yol tapa bildik.

"ÇP-FV"-nin iki nömrəsindən sonra mən yenə də Ağamalının xahişi ilə gizli nəşr olunan "İstiqlal" bülleteninin bir nömrəsini çıxardım.

Bir az sonra isə İsa İsmayılzadə ilə redaksiyada görüşərkən Abbas Abdullanın məni görmək istədiyini söylədi. Bu vaxtlar Gürcüstanda da soydaşlarımızın vəziyyəti ağır idi. Erməni ara qarışdırıcıları orada da milli zəmində qarşıdurmalar yaradırdı. Gürcü millətçilərinin azəri türklərinə qarşı uzun müddətdən bəri apardıqları soyuq müharibə getdikcə istiləşirdi. Azərbaycan dövləti isə hələ də seyrçi rolunda çıxış edirdi.

"Borçalı"nın yaranmasının da əsas səbəbi bu idi. Materialları hazırladıq, mətbəə işçiləri ilə danışdım və komendant saati, fəvqədə vəziyyət şəraitində heç kimin ağına gəlməyən bir yerdə - rus ordusunun cəza dəstələrinin yerləşdiyi klub-kazarmanın zirzəmisində gecə çapına başladım. Çapçı oğlan tək qalmağa qorxduğundan mən də səhərə kim onun yanında qalıb başını söhbətlə qarışdırdım və... "Borçalı"nı dünyaya gətirdik.

Onsuz da bir neçə ay idi işdən maaş ala bilmirdik. Əlimdə-ovcumda olan "qara günlük" ehtiyatımı da bu qeyri-leqal nəşrlərə sərf etmişdim... Nəticədə başda həyat yoldaşım olmaqla evdə uşaqlar mənə müharibə elan etdilər!..

"Azərbaycan" Azərbaycanın orbitindən çox-çox kənara çıxırdı. QXYK-nın Beynəlxalq əlaqələr şöbəsi dünyanın 40-dan çox ölkəsinə qəzetimizi ünvanlayırdı. Azərbaycan həqiqətini dünyaya yaymaq üçün, milli varlığımızın Antraktida buzunu əridib onu əcnəbilərə tanıtdırmaq üçün, xaricdəki soydaşlarımızla, cəmiyyətlərlə, tanınmış ictimai-siyasi xadimlərlə əlaqələr yaratmaq üçün Vətənin əlçatmaz, yaxud unudulmuş bölgələrinin - Təbrizin, Borçalının, Dərbəndin qapılarını döyəcləmək üçün... "Azərbaycan" misilsiz işlər görürdü. Bu gün də həmin əlaqələr davam edir. Amerikadan, Finlandiyadan, Türkiyədən, İrandan, İraqdan, Fransadan qonaqlarımız gəlir, məktublaşıyıq, qəzet göndəririk, qəzet alırıq.

"Azərbaycan"ın öz ənənələri olub və onlara sadıqdır. Biz heç vaxt sensasiya dalınca qaçmamışıq, heç vaxt şəxsi ambisiyalara yuvarlanmamışıq. Qəzet oxucunun qəlbinə girməlidir, lakin onun səviyyəsinə enməməlidir. Bəzi hay-küyü qəzetlər mətbuat aləminə atıldıqdan sonra belə iradlar da eşitmişik: "Qəzetimiz zəifləyib". Lakin belə bir həqiqət də var: qəzet hadisələrin dalınca getməməlidir, hadisələri öz dalınca aparmalıdır, onları qabaqlamalıdır. Xalqımızın intellekt səviyyəsi çox-çox yüksək olan əksər hissəsi bu gün də bizim daimi oxucumuzdur, yaxıd bizimlə əməkdaşlıq edir.

"Azərbaycan"da Borçalı bölgəsinə həmişə xüsusi qayğı olub. Həmin bölgə ilə sıx əlaqələrimin olduğundan redaksiyada bu sahənin əsas aparıcısı mən olmuşam. Borçalıda bir sıra cəmiyyətlərin, təşkilatların işində müəyyən xidmətlərim var. Borçalılar Azərbaycan dövlətinin diqqətsizliyini "Azərbaycan" qəzetinin diqqəti ilə udmuşlar. Qəzet heç vaxt bu bölgənin çırpıntılılarına biganə qalmamış, onun nəbzini tuta bilmişdir.

Azərbaycan o vaxt yenilməz və əzəmətli bir dövlət olacaq ki, onun ağrıları millətin ən uzaq yerlərdə, Avstraliyada belə yaşayan övladının qəlbindən keçsin, o bu ağrını duyub-yaşasın.

Azərbaycan o vaxt yenilməz və əzəmətli bir dövlət olacaq ki, onun millətinin ən uzaq yerlərdə, Avstraliyada belə yaşayan övladının burnu qanayanda bütün millət ayağa dursun.

Milli biganəlik xərcəng xəstəliyi kimi bir bəladır.

Fəqət... "Azərbaycan"ın Borçalıya olan bu diqqəti yenə də bəzilərinin xoşuna gəlmədi. Müxtəlif dairələrdə, elə QXYK-nın özündə belə söhbətlər eşitdim ki, "Azərbaycan" Qarabağdan çox Borçalıdan yazır, biz kənar respublikanın daxili işinə qarışa bilmərik, öz dərdimiz, problemlərimiz başımızdan aşır və s.

Bu iradlarda həqiqət vardı. Çünki biz başımızı o qədər aşağı tutmuşdük ki, indi dərd gəlib başımızdan yuxarıda dayanmışdı. Ancaq bir həqiqət də vardı ki, Azərbaycan tək Qarabağdan ibarət deyil. Qarabağ bizim yaralı sağ qolumuzdursa, Dərbənd kəsilmiş sol qolumuzdu. Təbriz paralanmış ürəyimizdi, Borçalı ovulmuş gözü müzdü, Naxçıvan qərribə bayatımızdı, Göyçə - Zəngəzur itirilmiş ümidimizdi... Azərbaycanı xanlıqlar təmsilində görənlərdi "başqasının işinə" qarışmayanlar.

Bəstəkar Cavanşir Quliyevdən vaxtilə çox ucuz qiymətə aldığım "Jiquli-011" markalı maşınımı məcburiyyət qarşısında qalıb çox ucuz qiymətə də satmışdım. Onun pulunu aparıb Mətbuat Komitəsinə keçirdim və Gürcüstan türkləri üçün "Sabah" adlı bir qəzet təsis etdim. Elə bu da mənim gələcək işlərimdə bir əngələ çevrildi. Qəzetin ilk sayını Sabir Rüstəmxanlıya oxudum. Çox bəyəndi, təbrik elədi. Az keçmiş Sabir bəyi Mətbuat Komitəsinə sədr təyin etdilər. "Azərbaycan" qəzetinin kollektivi redaktorluğu üç nəfərin namizədliyini irəli sürdü və səs çoxluğu ilə məni seçdilər. Lakin QXYK-nın rəhbərliyi kollektivin rəyini özbaşınalıq kimi qəbul etdi, hətta məni işdən çıxarmaqla hədələdi və "Kommunist" qəzetindən İlham Rəhimlini "Azərbaycan"a redaktor gətirdi.

"Sabah"ın səsi hələ zəif eşidilirdi, "Azərbaycan"ı isə bütün türk dünyası eşidirdi. QXYK rəhbərliyi bir neçə dəfə mənə çatdırmışdı ki, "Sabah" çıxır, get orada da işlə. Mənim qollarım üstündə dünyaya göz açan bir qəzetdə bu gün məni ögey sayanlar güman etmirdilər ki, ananı baladan ayırmaq mümkün olmayan kimi, heç bir qüvvə məni "Azərbaycan"dan ayıra bilməzdi. Mən məcbur olub istedadlı jurnalist dostum Nəriman Əbdülrəhmanlıya "Sabah"ın redaktorluğunu təklif etdim və QXYK rəhbərliyindən fərqli olaraq redaktora tam səlahiyyət və sərbəstlik verdim...

"Azərbaycan" getdikcə zəifləyirdi. İlham Rəhimli qəzetə rəsmi don geyindirmək, qəzetin sanbalını artırmaq məqsədilə kollektivin qəti etirazına baxmayaraq, əvvəl qəzetin formatını (ölçüsünü), sonra böyük əzablar, mübarizələr bahasına yaratdığımız, yaşatdığımız başlığı dəyişdi, bunlar isə məzmunu da öz təsirini göstərdi. İstedadlı jurnalistlərimiz redaksiyadan çıxıb getdilər, əvvəlki şövqlə, həvəslə, yanğı ilə işləmək mümkün olmadı.

...İlham Rəhimli prezident aparatına getdikdən sonra QXYK sədri Bayram Bayramov ələcsiz qalıb mənə qəzetin redaktorluğunu təklif etdi. Bu, möhkəm, sağlam, sərt daşları sökülüb ayrı-ayrı tikililərə yamaq edilmiş möhtəşəm bir binanın xarabalıqları üzərində yeni bir məbəd ucaltmaq arzusu idi. Kim ucaltmalı idi bu məbədi? Bacarıqlı, qabiliyyətli söz ustaları incidilmiş, küsdürülmüş, perikdirilmişdi. Yalnız durnalar kimi qərubsəyən iki-üçü nəfərlə əvvəlki düzümlü qaytarmaq qeyri-mümkün idi. "Azərbaycan" əldən gedirdi. Bu mürəkkəb işin altına girə biləcək adamlarla biz yığışdıq, düşündük, daşındıq və qolumuzu çırmalayıb uçurulmuş məbədin özülündən işə başladıq. Daşı daş üstünə qoyduqca bu işin ağırlığını bir daha duyduq, sanballı müəlliflərimizi, perikmiş müxbirlərimizi qaytarmağa cəhd etdik, lakin gün-güzəran qayğısı, dolanışıq problemləri onları daha "sərfəli" işlərdən yapışmağa vadar edirdi...

Son yarım ildə gərgin zəhmətlər bahasına məqsədlərimizə müəyyən qədər nail olmuşuq. Qəzetlərin güclü rəqabət meydanında "Azərbaycan"ın adını yenə də öncüllər sırasında saxlaya bilmişik. İqtisadi vəziyyətimizin ağırlığına baxmayaraq, əməkdaşlarımızın əksəriyyəti doğma ocağa sadıq qalmış, digər qəzetlərdə təklif olunan yüksək maaşlı vəzifələrdən imtina etmişlər. Vaxtilə ən yüksək maaş "Azərbaycan" qəzetində olduğu halda, bu gün biz ən aşağı maaş alanlar sırasındayıq. Bunun da obyektiv səbəbləri var: qəzet tək özünü yox, QXYK əməkdaşlarını da dolandırır, lazım gələndə qəzetin hesabından Qarabağa yardım kimi də istifadə olunub. Komitənin tez-tez Qarabağda ezamiyyətdə olan işçilərinin, rayonlardakı QXYK şöbələrinin xərci də qəzetin hesabından ödənilib. Bu gün nə ötən illərdəki kimi QXYK-ya yardım olunur, nə də "Azərbaycan" əvvəlki kimi qazana bilir. İndi ən müasir qəzetlər müasir texnologiya ilə çıxanlardır. Təəssüflər olsun ki, vaxtilə qəzetin iki aylıq gəlirinə kompüter, diktafon ala biləcəyimiz halda, bu gün onlar bizim üçün əlçatmaz arzu olaraq qalmaqdadır.

Bir az da QXYK ilə münasibətlərimiz haqda. "Azərbaycan" qəzetinin təsis edilməsi, şəksiz ki, Bayram Bayramovun adı ilə bağlıdır. Bu onun, mən deyərdim ki, (bilmirəm özü necə hesab edir), bu vaxtacan yaratdığı əsərlərin baş qəhrəmanıdır. Bayram Bayramov bu qəhrəmanın adını qoyub və arabir də onun taleyi ilə marqlanıb, bəzən özünün düşündüyü süjetlərdə də sınaqdan keçirib. Qəhrəmanın bir şəxsiyyət kimi formalaşması, püxtələşməsi, müsbət obraz səviyyəsinə qalxması isə redaksiyanın yaradıcı kollektivinin əməyidir. Ancaq bununla belə, bu kollektiv ən hüquqsuz, ən təminatlı kollektiv olub. Mən desəm ki, "Azərbaycan" bu günədək hüquqi şəxs deyil, yəqin ki, təəccüb edəcəksiniz. Qəzetin bankda hesabı var, ancaq redaktorun həmin hesabı idarə etməyə ixtiyarı yoxdur. Dəfələrlə redaksiya kollektivi ilə (hələ S.Rüstəm-xanlının dövründən) QXYK rəhbərliyi arasında ciddi ixtilaflar olmasına baxmayaraq, bu vaxtacan qəzetin Nizamnaməsi və Komitə ilə müqaviləsi təsdiq orlunmayıb. Ən dözülməzi odur ki, qəzetin

möhürünün düzəldilməsinə imkan verilməyib. Çoxları elə güman edir ki, (elə Bayram Bayramov özü də) biz müstəqilik, ancaq "Azərbaycan"ın düşdüyü vəziyyət qul İzauranın vəziyyətindən heç də yaxşı deyil...

İndi qayıdaq əsas məsələyə. "Azərbaycan"ın ilk nömrəsi 1989-cu ilin 5 oktyabrında çıxıb. Bəs qəzetin 3 yaşını niyə 1 ay əvvəl qeyd edirik?

**Azərbaycan Respublikası
Ali Sovetinin Sədri İsa Qəmbərova**

**1918-20-ci illərdə
Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti parlamentinin
orqanı olan, 70 ildən sonra böyük əziyyətlər bahasına
onu yenidən həyata qaytaran
"Azərbaycan" qəzetinin əməkdaşları adından**

Müraciət

Bildiyiniz kimi, 1989-cu ildə demokratik hərəkatın ilk carçısı olan "Azərbaycan" qəzeti yenidən fəaliyyətə başladı. Varisçilik ənənələrini davam etdirən qəzet Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin prinsiplərinə sadıq qalaraq, Azərbaycandakı xalq hərəkatının güzgüsünə çevrildi. Bu yolda kollektiv bir çox maneələrə - qadağalara, rəhbər orqanlar tərəfindən edilən təzyiq və təsirlərə sinə gərrib, Azərbaycan xalqının mənafeyinə xələl gətirə biləcək hər cür yabançı, antidemokratik hallara qarşı mübarizə apardı. Qəzetin bərpa olunduğu gündən bir məqsədi olub: hadisələri birtərəfli, müəyyən partiya və qrupların, müxtəlif fraksiyaların mənafeyi baxımından deyil, onların fəvqündə dayanıb, Azərbaycançılıq, Azərbaycan xalqının milli mənafeyi, demokratik təsisatlar və hüquqi dövlət quruculuğu baxımından şərh eləmiş və xalqı bu yolda mübarizəyə səsləmişdir.

Hörmətli İsa bəy! Bu gün Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin bütün atributları rəsmi şəkildə bərpa olunmağa başlamış-

dır. Lakin təəssüflər olsun ki, bunlarla yanaşı, Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin ilk və son mətbu orqanı olan "Azərbaycan" qəzeti unudulmuşdur. Varisçilik ənənələrini əlində rəhbər tutan indiki demokratik respublika öz ilk mətbu orqanına da biganə qalmamalıdır. Həm varisçilik ənənələri, həm də demokratik hərəkətdəki obyektiv mövqeyi baxımından "Azərbaycan" qəzetinin bu gün Azərbaycan Dövlətinin rəsmi orqanı olmağa mənəvi haqqı vardır. Bu həm də Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti uğrunda qanlar axıtmış şəhidlərə, onun ilk redaktoru olmuş Ü.Hacıbəyova, cümhuriyyətin atası M.Ə.Rəsulzadənin ruhuna böyük ehtiram olardı.

"Azərbaycan" qəzetinin əməkdaşlarıən ağır anlarda belə, bu böyük işin öhdəsindən layəqətlə gəlmiş və onun 1918-1920-ci illərdə qazandığı nüfuz və şöhrətini gərgin zəhmətləri bahasına qoruyub saxlamışlar.

Bütün bunları nəzərə alaraq, "Azərbaycan" qəzetinin kollektivi Sizdən xahiş edir ki, qəzetin əvvəlki statusunun bərpa edilməsinə kömək göstərsiniz.

Hörmətlə:

"Azərbaycan" qəzeti redaksiyasının kollektivi.

Bəli, Müraciətimiz Azərbaycan Respublikasının rəhbərləri tərəfindən müsbət qarşılanmış və milli mənafe, ənənəçilik baxımından təqdir olunmuşdur. Bununla belə, böyüyə hörmət, ağsaqqala ehtiram prinsipinə sadıq qalan parlament sədri QXYK rəhbərliyi ilə də bu məsələni razılaşdırmışdır.

Yaxın günlərdə "Azərbaycan" rəsmi dövlət qəzeti kimi yeni sürət götürəcək. Mənə elə gəlir ki, kollektivimizin hər bir üzvü bu ləngərli gəminin ən sırası üzvü olmağı özünə şərəf bilir, bəndəniz də həmçinin...

*"Azərbaycan" qəzeti,
3 sentyabr 1992-ci il*

Qarabağa Xalq Yardım Komitəsinə, "Azərbaycan" qəzetinin baş redaktoruna

Qarabağa Xalq Yardım Komitəsinin yaradılması və onun orqanı "Azərbaycan" qəzetinin ilk nömrəsinin çapdan çıxmasının 3 ili münasibətilə Komitənin üzvlərini və fəalları, redaksiyanın əməkdaşlarını və oxucularını ürəkdən təbrik edirəm, xeyirxah işlərinizdə, nəcib əməllərinizdə böyük uğurlar arzulayıram!

Komitənin və qəzetinizin adlarında Xalq, Birlik və Müstəqillik yazılmışdır. Bu ülvə sözü, pak amalları öz fəaliyyətinizdə həmişə rəhbər tutun, doğma Azərbaycanımıza sədaqətlə xidmət edin! Biz yalnız bu minvalla azadlığın nurlu yolunda inamla addımlaya bilərik!

Hörmətlə,

**Əbülfəz Elçibəy,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti.**

**Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsinə,
“Azərbaycan” qəzetinə**

QXYK fəaliyyətə başladığı o ağır günlərdən artıq 3 il keçir. Xalq hərəkatının dalğasında real yardım, əməli iş arzusundan yaranmış Komitənin əməkdaşları bu ağır yolu inamla, böyük zəhmət, gərgin əmək hesabına keçmişlər.

Komitənin orqanı “Azərbaycan” qəzeti mətbuat tarixinə 1918-20-ci illərdən sonra eyni adla, eyni amalla daxil olmuş, ictimai-siyasi fikrin istiqamətləndirilməsində, gerçəkliklərin aşkarlanmasında müstəsna rol oynamışdır. Xüsusilə qəzetin redaktoru – meydan hərəkatının öncülü S.Rüstəmxanlı müstəqillik, demokratiya ideyalarını mitinqlərdən adladıb qəzet səhifələrinə gətirmiş, demokratik mətbuatın yaranmasına bir nəfəs vermişdir.

Kollektivin Azərbaycan hökumətinə müraciətlə qəzetin dövlət mətbu orqanı kimi tanınması xahişini bu gün ancaq təqdir etmək olar. Təbii, qanunauyğun prosesdir. Müstəqilliyimizin simvolu üçrəngli, ay-ulduzlu bayrağımız da Alı Sovetin iclas zalında öz yerini meydanlardan, mübarizədən, 20 Yanvar yolundan keçib tutmuşdu.

Məqsədimiz bir, yolumuz birdir. Qarşılıqlı, məqsədyönlü əməkdaşlığın xalqımız üçün daha xeyirli olduğunu görür və bu yolda sizə uğurlar arzulayıram. Səmimi təbriklərimi qəbul etməinizi xahiş edirəm.

Hörmətlə,

**İsa Qəmbərov,
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri.**

TƏB R İ K L Ə R

“Azərbaycan” qəzetinə

Uğur diləyirəm!

Yayım həyatında 3 ilini dolduran “Azərbaycan” qəzetini maraqla izləyirəm.

Mövzu baxımından dəyərli olan bu qəzetin bundan sonra da Azərbaycan xalqına xidmət edəcəyinə inanıram. Bu baxımdan bütün əməkdaşlarını təbrik edir, cansağlığı və uğur diləyirəm!

**Altan Karamanoğlu,
Türkiyənin Azərbaycandakı böyük elçisi.**

**“Azərbaycan” qəzetinin
baş redaktoru Şərif Kərimliyə**

Hörmətli cənab Kərimli!

“Azərbaycan” qəzetinin üçüncü ildönümü münasibətilə şəxsən Sizə və qəzetinizin bütün əməkdaşlarına özümün ən saf arzularımı və təbriklərimi yetirirəm!

Haqq-ədalət sözünü Azərbaycan oxucusuna çatdırmaq, islam ümməti və bəşəriyyətin müdafiəsi üçün apardığınız işlərdə Sizə uğurlar arzulayıram!

Fürsətdən istifadə edib qəzetinizin şərəfli qələm sahiblərinə öz irləqlı qardaşlarını ağır gündə müdafiə etdikləri üçün təşəkkür edirəm.

**Faruq Salman Daud,
İraq Respublikasının
Azərbaycanda Müvəqqəti İşlər vəkili.**

Təbrik edirəm!

"Azərbaycan" qəzetəsinin üç yaşını ürəkdən, candan qutlayıram. Babağımsızlıq uğrunda açdığı milli mücadilədə böyük başarılar diləyirəm.

**Abbas Abdulla Hacıoğlu,
Azərbaycan Respublikasının Türkiyə Cümhuriyyətinin
İstanbul Baş Konsulu.**

Поздравляю

Бакинский комитет общества тюрков (Ахыска) «Ватан» поздравляет коллектив газеты «Азербайджан» с юбилеем – третьей годовщиной со дня появления первого номера; она последовательно отстаивала демократические принципы, завоевала широкую популярность среди читателей. Мы, тюрки-ахыска, изгнанные со своей исторической родины в 1944 году сатрапами Сталина-Берия и разбросанные по всем республикам бывшего СССР и до сих пор фактически не реабилитированные, ибо лишены права жить на своей родине, помним, что именно в «Азербайджане» с первых номеров стали появляться статьи о жертвах репрессий 30-40-х годов, в том числе и о нас, фотографии и другие документы, непосредственно связанные с массовой репрессией отдельных людей и целых народов. Мы благодарим «Азербайджан» за правдивые информации о тюрках-месхетинцах, благодарим и азербайджанский народ, приютивший на своей земле около сто тысяч наших братьев, в том числе более пятидесяти тысяч после страшной ферганской трагедии.

**Председатель комитета Сейфеддин Бунтурк,
член комитета Ибрагим Ибрагимов**

Demokratiyaya sadiqlik

Fikrət Əli oğlu İbrahimov (1989-cu ildən qəzetdə çalışır), İllüstrasiya və bədii tərtibat şöbəsinin müdiri, rəssam.

- "Azərbaycan" qəzeti bir rəssam kimi mənim fikir və arzularımın ən böyük ifadəçisi oldu. "Azərbaycan" mənim nəzərimdə xalqın ideya məktəbinə çevrildi. Və inanıram ki, "Azərbaycan" qəzeti gələcək saylarında da öz əvvəlki ənənələrinə sadiq qalacaq, eyni zamanda demokratik mətbuat prinsiplərinə daha dolğun şəkildə riayət edəcək.

Üçüncü övladımız

“Azərbaycan” mənim üçün vətən qədər doğma, övlad qədər şirin bir varlıqdır. Mən bu üç ildə həmişə onun ilk oxucusu - korrektorü kimi fəxr etmişəm. Hər dəfə təmiz səhifələri təhvil verəndə ilk imladan “beş” alan şagird qədər sevinmişəm. “Azərbaycan”ın uğurlarını öz uğurlarım, çətinliklərini öz çətinliklərim hesab etmişəm. Çünki “Azərbaycan” bizim ailəliklə boya-başa çatdırdığımız üçüncü övladımızdır.

Sənə xoşbəxt bir gələcək arzulayıram, “Azərbaycan”! 3 yaşın mübarək!

**Mahizər Kərimova,
“Azərbaycan”ın korrektorü**

Üç ildən sonra

“**A**zərbaycan” qəzetinin üç il öncə yarandığına inanmaq çətinidir. Onun dalınca gələn demokratik mətbuatımız indi elə bir səviyyədədir ki, bu boyda inkişafın cəmi üçcə ildə baş verdiyi adamın ağlına sığmır.

Mətbuata cəmiyyətin güzgüsü deyiriksə, qoy Azərbaycanın bugünkü durumunun böyük tarixi xoşbəxtlik olduğunu başa düşməyənlər və boğazından bir tikə gec ötəndə demokratiyanı da, qəzetləri də günahkar sayıb köhnə günləri üçün heyfslənənlər bu güzgüyə diqqətlə baxsınlar.

Bu gün Azərbaycanın böyük gələcəyi kərpic-kərpic hörülür. O kərpicin biri mənəm, biri sən. Mücərrəd millət yoxdur. Millət bu kərpiclərdən ibarətdir. İçərisində nə qədər çürükləri olacaqsə, gələcəyimiz də o qədər laxlayacaq.

“Azərbaycan” qəzeti millətin hər bir övladına müraciət etmək, milli ruhu və milli məsuliyyət duyğusunu oyatmaq məqsədi daşıyırdı. İndi bütövlükdə həmin ruhun qanadlarındayıq.

“Azərbaycan” mənim ömrümün bir parçasıdır. Tələbəlikdən ürəyimdə gəzdirdiyim arzu – müstəqil qəzet çıxarmaq – “Azərbaycan”da reallaşdı. Bütün maneə və təzyiqlərə baxmayaraq, sözüümüzü qismən deyə bilirdik.

“Azərbaycan” birinci idi. Və formal məsələlərdən tutmuş məzmunə, ifadə tərzinə qədər sonrakı mətbuat orqanlarının heç biri onun təsirindən yan keçə bilməyib.

Qəzetin ilk nömrələrini, mətbəələr arasındakı didərgin günlərimizi xatırlayanda o ağır yükü daşıyan hər bir əməkdaşı bağrıma basmaq istəyirəm.

Qəzetin, demək olar ki, hər nömrəsindən sonra mənə müxtəlif səviyyələrdə məhkəmələr qurulurdu. Bir neçə nömrəni Vəzirovdan “müdafiə” eləməli olmuşdum. Kimsə bütün səhifələri

qırmızı xətlə cızıq-cızıq edib ona verirdi. O da işarə olunmuş cümlələri oxuyub hər cümlədən sonra “Fantomas” filmindəki komissar kimi, göyə tullanırdı. “Bax, bu birinci səhifə, nə demək istəyirsən burda?” – deyə qışqırır və səhifəni cırıb üstümə yağdırırdı. Beləcə, səkkiz səhifəlik sözüümüz üzümüzə çırpılırdı. V.Polyaniçko da kənarda oturub bic-bic gülümsəyir və “sən” öz taleyinlə oynayırsan, başında çatlayacaq bu qəzet”, - deyirdi.

O təhqirləri, təzyiqləri şəhər komendantlarının qapısına ayaq döydüyümüz günlərin acısını birçə şey unuttururdu. Aldığımız qalaq-qalaq məktublar. Xalqın səsi, təsəllisi, sevgisi...

Burda tarix açmaq fikrim yoxdur. Amma bir həqiqəti də deyim. “Azərbaycan” təkcə yurdumuzda deyil, digər türk cümhuriyyətində də demokratik fikrin inkişafına təsir göstərmiş. Bu gün Tatarıstanın müstəqillik hərəkatına rəhbərlik edənlər ilk yazılarını bizim qəzetdə dərc etdirmişdilər.

1990-cı il yanvarın sonunda Türkmənistan milli hərəkatının üzvləri mənə müraciət etdilər. Hələ küçələrdə qanımızın qurumamasına, fəvqəladə vəziyyətə baxmayaraq, onların ilk qəzetini rataprin üsulu ilə buraxdırdım. Çünki Türkmənistanda buna da imkan yox idi. Türkmən qardaşlarımızla əməkdaşlığımız indi də davam edir.

Təəssüf ki, Qarabağ Komitəsinə bağlı olması “Azərbaycan” qəzetinin tam müstəqil fəaliyyət göstərməsinə imkan vermirdi...

Bir haşiyə:

Sabir müəllimin bəlkə də özünün unutduğu və bu günlərdə arxivimdən tapdığım 1991-ci ildə yazılmış bir məktub dediklərini çox tutarlı şəkildə təsdiq edir. Həmin məktubu yeri gəlmişkən təqdim edirəm (Ş.Kərimli):

**Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsinin sədri
Bayram Bayramov yoldaşa**

Hörmətli Bayram müəllim!

“Mətbuat və digər informasiya vasitələri haqqında” SSRİ Qanununun 4-cü maddəsinin göstərişinə müvafiq olaraq, kütləvi informasiya vasitəsinin redaksiyası öz Nizamnaməsi əsasında fəaliyyət göstərən hüquqi şəxsdir. Sizə məlum olduğu kimi, redaksiyamız indiyədək bu statusu ala bilməyib. Müxtəlif idarə, təşkilat, müəssisələrlə münasibətdə mövcud vəziyyət müəyyən çətinliklər yaradır.

Qanunun 17-ci maddəsində nəzərdə tutulduğu kimi, redaksiyanın təsisçi ilə qarşılıqlı münasibətləri onların arasında bağlanmış müqavilə ilə nizama salınır. Hazırda belə müqavilənin olmaması redaksiyanın gələcək fəaliyyətində, onun QXYK ilə münasibətlərində konflikt və anlaşılmaqlıqlara səbəb olmuşdur. Redaksiya kollektivi mövcud Qanuna əsaslanaraq Dövlət Mətbuat Komitəsinin mütəxəssisləri ilə birgə redaksiyanın Nizamnaməsini və redaksiya-təsisçi arasında bağlanacaq müqaviləni işləyib hazırlamışdır. Bu sənədlər redaksiya kollektivinin ümumi yığıncağında bəyənilmiş və təsdiq üçün sizə göndərilir.

Redaksiyanın normal fəaliyyətini davam etdirmək üçün xahiş edirəm ki, həmin sənədlərin təsdiqini tezlaşdırəsiniz.

**Sabir Rüstəmxanlı,
“Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru**

İndi qəzetlərimiz, jurnallarımız çoxdur. Buna baxmayaraq, “Azərbaycan” öz mövqeyini qoruyub saxlayır. Onun üç illik ömrü mətbuat tariximizin parlaq səhifələrindəndir.

“Azərbaycan” bugünkü və gələcək Azərbaycanımızın fikir, əqidə qurucularından biridir.

Qəzetin ilk redaktoru kimi, arzum budur ki, 1918-1920-ci illərdə çıxmış sələfindən fərqli olaraq, bu “Azərbaycan”ın ömrü yarımçıq qırılmasın, məmləkətimiz, millətimiz durduqca onun adını daşıyan, demokratik, mərd, namuslu sözün bayraqdarı olan qəzetimiz də yaşasın!

**Sabir Rüstəmxanlı,
Mətbuat naziri**

*“Azərbaycan”
03 sentyabr 1992-ci il*

Daş qəlbləri "Azərbaycan"da görmədim

Hörmətli Şərif bəy!

-Redaktoru olduğunuz qəzetin dərc olunmasının üçüncü ildönümü münasibəti ilə Sizi, özümə doğma sandığım qəzetin bütün əməkdaşlarını ən səmimi arzularla təbrik edirəm.

Qarabağ dərdinin alovu ilə ilk şölələnən "Azərbaycan" mənim üçün tək ona görə doğma deyil ki, demokratik ruhlu qəzetlərimizə ilk yol açan olub. "Azərbaycan"a həm də ona görə minnətdaram ki, doğma Xankəndindən didərgin düşüb Bakıya pənah gətirəndə iş tapmaq qayğısı ilə bir çox kabinetlərdə sərt üzləri, daş qəlbləri hələ ilk addımlarını atan "Azərbaycan"da görmədim. Sizin və başqa qayğıkeş adamların köməyi ilə bu qəzetdə işləmək nəsimim oldu.

Hərdən məndən soruşurlar ki, jurnalist təhsilini nə vaxt, harada almışam, müəllimlərim kim olub. Mən bu suala iftixarla, fəxrlə cavab verirəm: 1990-cı ildə "Azərbaycan" qəzetində, "dekanım" Sabir Rüstəmxanlı, "müəllimlərim" Şərif Kərimli, Oqtay Abbasoğlu olub.

Bir daha ən xoş arzularla redaksiya əməkdaşlarına yaradıcılıq uğurları diləyirəm. Arzum budur ki, Ulu Tanrının köməkliyi ilə növbəti nömrələrinizi Xankəndinin qəzet köşklərindən alaraq, daşnak ünsürlərin yuva saldığı kabinetlərdə "Azərbaycan"ın müxbir postunu yaradaq.

**Hikmət Cəmilzadə,
polis mayoru**

“Azərbaycan”lı günlərim

Vaxt vardı ki, gündəlik qəzetləri beş-on dəqiqəyə gözdən keçirir, baxışın tutan, imzasına rəğbətə olan müəlliflərin yazılarını uzağı bir saata oxuyub qurtarırdın...

Vaxt vardı ki, qəzetlər üçün qapalı mövzular çox-çox idi... amma qeyrətli, tərərli oğullar onda da sözlərini deməyə formalar tapırdılar.

Vaxt vardı ki, senzuranın domokl qılıncı başımızın üstündən asılsa da, jurnalistlər arasında sözü bütövlük, tanıdığının şəxsiyyətinə, şəxsən tanımadığının imzasına hörmət-izzət vardı...

...İndi isə mövzu qadağaları yox, senzura qayğısı yox, redaktor “şiltaqlığı” yox, qəzetin sayı iki yüzdən çox, işıqlı beyni, kəsərli qələmi, məntiqli fikri olan jurnalistlər də kifayət qədərdir. Amma... amma məni göyüm-göyüm göynədən odur ki, “bir ovuc” Azərbaycan jurnalistləri arasında əqidə, siyasi baxış həyat mövqeyi səviyyəsini aşaraq gətirib şəxsi-qərəzliyə çıxarıb. Və bu qərəzin qəzet səhifələrində eninə-uzununa at oynatması rəzalətdir.

Bu sətirləri yazı-yaza “Azərbaycan” qəzeti barədə düşünürəm. Onun embleminə çevrilmiş qaranquşu (başqa sözlə, oğuz igidinin yayından qopan ox) xatırlaya-xatırlaya “Azərbaycan”ın özünün azad mətbuat yolundakı qaranquşluğunu sevinclə, qürrəylə, məhəbbətlə yadıma salıram.

Mənim üçün – iyirmi il mətbuatda işləyən jurnalist-teatrşünas, 109 gün onun çapına imza atan baş redaktor, bu gün də qəzetin adı oxucusu olan adi vətəndaş İlham Rəhimli üçün “Azərbaycan” qəzeti nədir? 1989-cu ildə çapa başlayan “Azərbaycan” qəzeti 1919-cu ildə onun bünövrəsini qoyan məsləkdaşlarımızın ruhuna çağdaşlarımızın ehtiramıdır.

“Azərbaycan” qəzeti əqidəli, məsləkli aydınlarımızın ürək yanğılarını, Vətən qeyrətlərini öz səhifələrində birləşdirib ərşə qalxan haraydır.

“Azərbaycan” qəzeti dağ Qarabağın dərdlərini, faciələrini, insan müsibətlərini tarixləşdirən arxiv xəzinəmizdir.

“Azərbaycan” qəzeti tarixi gərdişin dünənindən, bu günlərə, bu günündən sabahına çıraq tutan həqiqət aynasıdır.

“Azərbaycan” qəzeti bütövlükdə Azərbaycan haqqında düşünməklə yanaşı, redaksiyaya müraciət edən ən adi torpaq övladının da dərdinə qulaq kəsən, güzəran dolaylarında inamsızlığa yuvarlanmamaq üçün ona həyan durmağa çalışan ümid qapısıdır.

“Azərbaycan” qəzeti Şərif Kərimli, Rafiq Hacıyev, Elman Gədikli, Fəridə Ləman, Rüstəm Behrudi, Nərgiz Sadıxova, Kəmalə İsgəndərova, Gülməmməd Məmmədzaadə, Nijad Verdizadə, Mirşahin, Mahizər Kərimova, Fikrət İbrahimov, Təranə Feyzullayeva kimi vətən övladlarından ibarət bir kollektiv kimi yaddaşımda yaşayır. Elə kollektiv ki, bəzən aralarında fikir ayrılığı da olur, bəzən dəhlizdən ancaq şaqraq gülüşlər gəlir, bəzən bir-birinin sözü tutmur, arada umu-küsü, giley-güzar da olur. Ancaq adlarını çəkdiyim bu peşə yoldaşlarımdan hamısı üçün bir müqəddəs birləşmək, eyni zindana vurmaq həqiqəti olub: “Azərbaycan” qəzetinin şərəfini uca tutmaq, namusunu (məhz namusunu!) qorumaq.

“Azərbaycan” qəzeti Azadlığın, Vətənin, Torpağın, Dilimizin, Azərbaycan türklərinin, İnsanlığın, Sənətin, Həyatsevərliyin... mübariz yolçusudur.

Bu həqiqətə inamla sizi bağrıma basıram, “Azərbaycan”lılar! Tanrı sizə (özümü sizdən ayırmıram) yar olsun...

**Keçmiş baş redaktorunuz, hazırkı oxucunuz –
İlham Rəhimli**

“Azərbaycan”ın öz yeri var

Hörmətli baş redaktor!

Demokratiya uğrunda mübariz olan sevimli “Azərbaycan” qəzetinin yubileyini təbrik edirəm!

“Azərbaycan” qəzeti çətin, eyni zamanda lazımlı bir vaxtda dünyaya gəldi və öz sənətinin ənənəsini yaşadaraq şərəf, ədalətsizliyə, həyatımızdakı eybəcərliyə, ən nəhayətdə rəzil sovet imperiyasına qarşı yorulmadan mübarizə etdi. Bugünkü müstəqilliyimizdə, demokratik fikir tariximizdə “Azərbaycan”ın öz yeri var. İstərdim ki, qəzet bundan sonra da öz ənənələrinə sadıq qalsın, milli dövlət quruculuğumuzda öz mövqeyi, öz sözü olan mətbuat orqanı kimi uzunömürlülüynü təmin etsin, nəsillərin tərbiyəsində daim öncüllərdən olsun.

**Bəxtiyar Vahabzadə,
xalq şairi**

İndiki qəzetlərin beşiyi “Azərbaycan”dır

Azərbaycan Demokratik Respublikasının ilk mətbu orqanı olan “Azərbaycan” qəzeti çox böyük tarixi yol keçib. O yol ki, heç də həmişə hamar olmayıb. “Azərbaycan” qəzeti elə hadisələri deyib ki, o hadisələr oxuculara məlum deyildi. Daşnakların Azərbaycanda törətdikləri cinayətləri oxuculara ilk dəfə çatdıran “Azərbaycan” qəzeti olub. Məhz buna görə də “Azərbaycan” oxunaqlı, qabaqcıl, sevilən qəzet olub. İndi fəaliyyət göstərən, demokratik mövqedə dayanan, bu günümüzün, keçmişimizin ağrılarını xalqımıza çatdıran qəzetlər “Azərbaycan”dan öyrənməyə başladı. Mən deyərdim, indiki qəzetlərin beşiyi

“Azərbaycan” qəzetidir. “Azərbaycan” qəzeti istər tarixi keçmişimiz, istərsə də bu günümüz haqqında obyektiv, düzgün məlumat verən mətbuat orqandır və öz demokratik ənənələrini saxlayan qəzetdir. İstərdim ki, qəzet həmişə sevilən, oxunan, hörmətlə yad edilən qəzet olsun.

QXYK və “Azərbaycan” qəzeti əməkdaşlarını üç illik yubiley münasibətilə təbrik edir, onlara düşdüyümüz bu çətin, böhranlı anlarda dözümlülük, mübarizlik arzulayıram. Arzu edirəm tezliklə torpağımızda gedən müharibə başa çatsın, xalqımız əmin-amanlığa, sülhə, birliyə nail olsun.

**İsmayıl Şıxlı,
Xalq yazıçısı**

Vətəndaşlıq yanğısı ilə

“Azərbaycan” qəzeti ikinci ömrünün bu üç ilində ənənəyə və adına sadıq qalaraq Azərbaycan adına bağlı olan bütün problemlərə, o cümlədən, Borçalı, Qarabağ, Dərbənd, Zəngəzur, Göyçə, ümumən dünyanın hər hansı nöqtəsində yurdumuzla bağlı məsələlərə də eyni vətəndaşlıq yanğısı ilə yanaşır. Onun səhifələrində milli-mənəvi bütövlüyümüz və oyanmamız, milli-tarixi yaddaşımız, istiqlal vuruşmalarımız barədə də maraqlı yazılar çap olunmaqla milli özünüdərk prosesinin, milli mənlilik şüurumuzun formalaşması mərhələsinə çatması yolunda qəzet özünə rol oynayır. Xalqımızın milli mənlilik şüurunun formalaşması, parlaq istiqlal və istiqbalının möhkəmliyi və daimiliyi uğrunda şərəfli mübarizədə qəzetin kollektivinə qətiyyət, dönməzlik və uğurlar diləyirəm!

**Alxan Bayramoğlu,
professor**

Üsyan edən səs

“Azərbaycan” qəzeti qılınc qınından sıyrılan kimi Azərbaycan mənəviyyatının üsyankar ruhundan doğdu, demokratik mətbuatın ilk cərcısına çevrildi. Azərbaycanın mətbuat tarixində “Azərbaycan” ilk qaldırılan tuğ, səhifəsinə ilk dəfə qurd yapan qəzet, millətin və məmləkətin bədəninə ruh, həmin ruhun təhqir edilməsinə ilk dəfə üsyan edən səsdir. Bu qəzet millətə “ölümə xoş gəldin” deməyi, “dar ağacına salam verməyi” öyrətdi.

Rüstəm Behrudi,
“Azərbaycan” qəzetinin baş redaktor müavini

Müqəddəs ağır

“Azərbaycan” hər şeydən əvvəl mənimçün sözdür. Mən o sözü demək üçün ölüb-dirilirəm. Hər dəfə ölüb-dirildə TORPAĞA yaxınlaşıram.

“Azərbaycan” hər şeydən əvvəl mənimçün səsdir. Hər dəfə bu səsi eşidəndə TANRIYA yaxınlaşıram.

“Azərbaycan” hər şeydən əvvəl mənimçün bir ovuc yarpaqdı, içi çıxarılmış balıqları xatırladır mənə.

“Azərbaycan” hər şeydən əvvəl mənimçün müqəddəs ağırdır. Bu ağırını ürəyimdə hiss edəndə “barmaqlarım ovcumu dəşir”.

... “Azərbaycan”dan Azərbaycana bir söz başlamışam. Bu sözün əvvəli də VƏTƏNDİR, sonu da VƏTƏN.

Elman Gədikli,
məsul katib

*“Azərbaycan”
03 sentyabr 1992-ci il*

“Azərbaycan”ın yeri var

QXYK-nın 3 yaşı tamam olur. Üç il ərzində komitənin fəaliyyəti nəticəsində Dağlıq Qarabağın azərbaycanlılar yaşayan kəndlərinə xeyli kömək göstərilmiş, adamlara yardım edilmişdir. Qaçqınların problemlərini həll etmək sahəsində də komitənin müəyyən xidmətləri var.

QXYK-nın orqanı kimi nəşrə başlayan, respublikamızdakı demokratik mətbuatın ilk qaranquşlarından olan “Azərbaycan” qəzeti isə tək Qarabağın problemləri, dərd-səri ilə məşğul olmamış, milli-azadlıq və demokratiya uğrunda xalqımızın apardığı çətin mübarizədə onun ən yaxın yardımçılarından biri olmuşdur. Bu gün Azərbaycan xalqının qazandığı istiqlaliyyətdə “Azərbaycan” qəzetinin də öz yeri, öz payı var.

Ona görə də bu əziz yubiley günlərində həm QXYK-nın, həm də “Azərbaycan” qəzetinin kollektivini ürəkdən təbrik edirəm, doğma Vətənimizin yüksəlişi və tərəqqisi uğrunda onların bundan sonra da yorulmadan çalışacağına inanıram.

Mehman Cavadoğlu,
“Həyat” qəzetinin baş redaktoru

Sözü xəncərə çevirdi

Elə bil bu millətin bəxtinə həmişəlik acı talelər düşüb. Azərbaycan adlanan bir diyar yarandığı ilk gündən ta bu günə kimi çarpışmalarla, mübarizələrlə qarşılaşmışdır.

“Azərbaycan”ın da taleyi belə həyatda geri qalmadı. İlk sayı işıq üzü görəndə zaman “Azərbaycan”ı XX əsrin ən dəhşətli

faciələri ilə qarşılaşdırdı. Qarşılaşdıqca möhkəmləndi, sözü xəncərə çevrildi. İndi o ilk gündən nə az, nə çox – düz üç il keçir. Bu illərdə xalqımızı, millətimizi işıqlığa doğru sürükləyən “Azərbaycan”ımıza ağırlı-acılı günümüzdə dözümlü, təmkinli olun, deyirəm.

Qəzetin yaradıcı kollektivinə uğurlar diləyir, tutduğunuz haqq yolunda dönməzlik arzulayırıq.

**Vüqar Rəhimzadə,
“İki sahil” qəzetinin redaktoru**

Qəzet ilk sayından bir amala qulluq edib

Bu qəzeti ilk gündən mənə sevirən yazıların dolğunluğu, obyektivliyi, əməkdaşların yüksək peşəkarlığı, ən başlıcası isə köhnə kommunist mətbuatından fərqli olaraq pula, hakimiyyətə səcdə etməmələri idi.

Açıqı, bu üç ildə qəzetimizin bəzi büdrəmələri, bəzi səhvləri də olub. Lakin bunları redaksiyanın mövqeyi ilə izah etmək düzgün olmaz. Qəzet ilk sayından bu günə kimi yalnız bir məsləkə, bir amala qulluq edir ki, bu da Azərbaycanın birliyi və müstəqilliyidir.

**Vidadi Yusifoğlu (Hüseynov),
Sosial-iqtisadiyyat şöbəsinin müdiri**

*“Azərbaycan”
03 sentyabr 1992-ci il*

Milli mətbuatımıza əvəzsiz xidmət

Əziz həmkarlarımız, “Azərbaycan” qəzetini araya-ərsəyə gətirən qələmdaş dostlarımız, yubileyinizi “Gürcüstan” qəzeti və onun simasında Gürcüstan Respublikasında yaşayan soydaşlarımız adından təbrik edirik. Yarandığı gündən nəfəsi vətən, millət, azadlıq, demokratiya havası ilə gəlib-gedən “Azərbaycan” qəzeti milli mətbuatımıza əvəzsiz xidmət etdi, mətbuatda hökm sürən üfunətli, pərdəli kommunist ab-havasını dağıtdı, həyatı olduğu kimi bütün çılpalığı ilə əks etdirdi və oxucu bu qəzetin simasında öz dostunu, həmfikrini tapdı. Məhz bunun sayəsində qəzet az bir vaxtda populyarlaşdı, oxucu marağının önündə addımladı. Bizim üçün fərəhlidir ki, “Azərbaycan” qəzeti yarandığı gündən bu günə qədər Gürcüstanda yaşayan qardaşlarının üzləşdiyi problemlərə öz səhifəsində bol yer vermiş, onları gürcü xalqı ilə dil tapmaqla ümumi düşməne - rus imperiyasına qarşı əl-ələ verərək vuruşmağa çağırmış, hər hansı təxribata uyaraq imperiya marağına xidmət etməkdən çəkindirmiş, həmçinin onların vətəndaş hüquqlarının qoruyucuna çevrilmişdir. “Azərbaycan” qəzetinin Gürcüstanda çoxlu oxucusu, müəllifi var. Qəzeti səbrsizliklə gözləyir və ona inanırlar.

Biz “Gürcüstan” qəzetinin kollektivi həmişə “Azərbaycan” qəzetində çalışan həmkarlarımızın iş təcrübəsindən öyrənir və öz işlərimizə tətbiq etməyə çalışırıq.

Əziz həmkarlarımız, bayramınız mübarək! Sizə Azərbaycan Respublikasının milli dövlət quruculuğu işində öncüllər sırasında olmağı arzu edir, bu yolda hər əziyyətə sinə gərəcəyinizə inanır və uğur qazanacağınıza şübhə etmirik!

“Gürcüstan” qəzetinin kollektivi

Sizdən ayrılısam da...

A yrılığın qəlbimizə yaxın iki üzü, könlümüzdə sirdaş iki səsi olub həmişə. Birinci üzündə, birinci səsinə göynərti, sızıltı, əl çatmayan anlara, illərə acı təəssüf, ən əziz doğma adamının əbədi yoxluğuna axıdılan göz yaşları, içimizdən keçib bizi qıyma-qıyma doğrayan bağıran, bayatı köynəkli sözlərimiz, bir daha və heç zaman görüşməmək, qarşılaşmamaq nisgili, kədəri ünvanlaşıb. İkinci üzündə, ikinci səsinə isə haradasa, kiminləsə rastlaşmaq, getdiyin ünvana nə vaxtsa təkrar qayıtmaq, ünsiyyətdə olduğun adamlarla yenidən kəlmə kəsmək, kövrək mahnıların işığında mürgülü xatirələri oyatmaq, bir daha yaşamaq, yaşamaq ümidi gizləniş...

Və mən də bu gün ötəri günlərin əllərindən tutub ayrılığın ümid, sevinc, fərəh sahilindəyəm. Bu sahilə ayrılığın ikinci üzünün, ikinci səsinin kövrəkliyini daha yaxından duyuram, hiss edirəm.

Hər şey bir göz qırpımında yaşadı taleyimdə, 22 illik mətbuat fəaliyyətimdə, sən demə, altı ay da “Azərbaycan”ın ömür payından qismətimə düşəcəkmis. O “Azərbaycan”ın ki, düz üç il bundan əvvəl “ən məhrəm söz kimi, ən böyük kitab kimi, ən etibarlı iti silah kimi” qəzet və jurnallarımıza çıraq tutdu. Yeni milli demokratik mətbuatımız tarixində örnəyə çevrildi, yol açdı, özünəməxsus ənənə yaratdı, ən əsası isə qəzetlər içində önəmli, bayraqdar, əsl xalq qəzeti oldu. Ta o gündən bu günə kimi millətimizin keçmişi və gələcəyi, tarixi, mədəniyyəti, mənəvi dünyası, yaradıcılıq aləmi, sosial-iqtisadi problemlər, ümumiyyətlə, hamımızı rahatsız edən bütün dərd-bəlalalarımız “Azərbaycan”ın gözündən yayınmadı və belə bir şərəfli vəzifəni dişiyə, dırnağıyla döyüşə-döyüşə, çarpışa-çarpışa həyata keçirən

yaradıcı kollektivdə işlədiyim altı ay bir göz qırpımına çevrildi mənimçün. Xatirə yaddaşıma isə çox şeylər yazıldı...

“Azərbaycan”ın məsul katibi kimi qayğılarım, işim həddən ziyadə çox idi: materialların vaxtlı-vaxtında mətbəyə göndərilməsi, nömrənin maketinin tutulması, rəssamla, şöbələrlə, əməkdaşlarla iş. Üstəlik, qəzet çıxan günü mətbəədə nömrənin hazırlanmasına və buraxılışına nəzarət. Bütün bunlarla yanaşı, xalqımızın dünəni, bu günü və gələcəyi ilə bağlı ən çeşidli yazıların məzmunundan doğan rəngarəng, oynaq forma axtarışları. Əsası isə qarşımıza qoyulmuş məqsəd aydınlığını – yeni, cəsarətli, aşkar sözün – inqilabi sözün carçısı, qeyrət və hünər kürsüsü, ümumxalq hərəkatına güzgü tutmaq ideyasının alovlu təbliğatçısı olmaq məsuliyyətini, bizə tapşırılan işin ağırlığını qəzetimizin o biri üzvləri kimi mən də başa düşür, dərk edirdim. Buna görə də həmişə çalışırdım ki, hər bir kəs köşkdən qəzetimizi alanda tək cə məzmunundan yox, eyni zamanda materialların təqdim olunmuş formasından, tərtibatından da bəhrələnsin, oxuduğu işıqlı səhifələr onun estetik ruhunu oxşasın. Axı, qəzetdə tərtibat da bir siyasətdir!...

Mənə bu “siyasət”in həyata keçirilməsində yaxından kömək edən qəzetin yaradıcı və texniki əməkdaşlarının – İlham Rəhimlinin, Şərif Kərimlinin, Rüstəm Behrudinin, Elman Gədiklinin, Fikrət Əlioğlunun, Mir Şahinin, Vidadi Hüseynovun, Fəridə Ləmanın, Nərgiz Sadıqlının, Mahizər Kərimovanın, Təranə Feyzullayevanın səmimiyyətini, yoldaşlığını, insani münasibətlərini hər zaman minnətdarlıq hissilə xatırlayıram.

Bu gün həyatımızın yeni mündəricəylə dolmasının bəhrəsi olan, ölkəmizin gənclərinin əsl vətəndaş kimi tərbiyəsində böyük rol oynayan, özünəməxsus səslə, həqiqət, düzgünlük, obyektivlik soraqlı “Azərbaycan”ın üç yaşı tamam olur. Bu üç yaşın ayrılıq sahilində sizə nələr arzu edərdim. Əlbəttə ki, çox şey. Qəlbimdə olan isti duyğuları, şirin kəlamları sizin adınıza yazıram, əziz həmkarlarım. Ad gününüzdə “Azərbaycan”ın bütün yaradıcı və texniki işçilərinə uğurlar diləyirəm. Hamınızı bağrıma basıb

səadət, sevinc hisslərimi sizinlə bölüşürəm. Onu da bildirirəm ki, sizdən ayrılısam da qəlbim “Azərbaycan”ladır. Bir də sizdən nə gizlədim, ürəyim mətbəədədir. Həmişə yorulmaq bilmədən, bütün rahatlığımı da, ömrümün bəlkə də lap şirin saatlarını da keçirdiyim, elə mahnıda deyildiyi kimi, “arım, balım, pətəyim”, üzündən mətbəə qoxusu tökülən dəzgahın – taleyin yanındadır. Bir də... Azərin sətirtökən maşında yığıdığı qurğuşun sətirlərin hərərətindən, səhifələyicilər Bəxtiyarın, Ağamalının, Səməndərin həmin qurğuşun sətirlər üzərinə qayğı ilə, arı kimi uçub qonan əllərindən, çiçək barmaqlarından şirə çəkən, 8 səhifəlik şanısından bal süzülən “Azərbaycan”dadır!..

**Rəfiq Hacıyev,
“Odlar yurdu” qəzetinin baş redaktoru**

*“Azərbaycan”
23 sentyabr 1992-ci il*

**“Azərbaycan” qəzetinin
“Rəsmi dövlət qəzeti” statusu
alması münasibətilə göndərilən
rəsmi təbriklər**

**“Azərbaycan” qəzetinin
Baş redaktoruna**

Azərbaycan xalq hərəkatının genişlənməsində, demokratik fikrin formalaşmasında “Azərbaycan” qəzetinin xidmətləri əvəzsizdir. M.Ə.Rəsulzadə ənənələrini cəsarətlə davam etdirən, “Azərbaycanın birliyi və müstəqilliyi uğrunda” şüarı ilə siyasət meydanına atılan bu qəzet özündən sonra nəşrə başlayan bütün qəzetlər üçün böyük məktəb olub.

“Azərbaycan”ın “Həyat” qəzeti ilə birləşərək yenidən parlament qəzeti olmasını təqdir edirəm. Əminəm ki, 1918-1920-ci illərdə xalq cümhuriyyətinin qəzeti kimi çıxan “Azərbaycan”ın redaktoru olmuş Üzeyin bəyin, Ceyhun bəyin, Şəfi bəy Rüstəmbəylinin, Xəlil İbrahimnin ruhu şad olacaq.

İnanıram ki, “Azərbaycan” 1918-1920-ci illərdəki dövlətçilik ənənələrini özünəməxsus ləyaqətlə qoruyacaq. Azərbaycan xalqına, Azərbaycan dilinə sadıq qalacaq, böyük Məmməd Əminin arzularının həyata keçməsinə kömək göstərəcəkdir.

Bu yolda bütün əməkdaşlara yaradıcılıq uğurları, yüksək qəzetçilik mədəniyyəti arzulayıram. Ürəkdən xeyir-dua verirəm.

**Əbülfəz Elçibəy,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti**

“Azərbaycan” qəzetinin yaradıcı kollektivinə və oxucularına

Tarixən cəmi 23 ay mövcud olsa da, milli dövlətçiliyimizin yaranmasında, milli şüurun oyanmasında əvəzsiz rol oynamış Azərbaycan Demokratik Respublikasının həmişəyaşar ənənələrinin və dövlət atributlarının bərpası sahəsində növbəti addım kimi 1918-1920-ci illərdə dövlət mətbu orqanı olan “Azərbaycan” qəzetinin bərpası münasibətilə qəzetin yaradıcı kollektivini və oxucularını səmimi qəlbədən təbrik edirəm.

Kommunist-totalitar rejimin 70 ildən çox davam edən hökmranlığından sonra həqiqi dövlət müstəqilliyinə nail olmuş Azərbaycan Respublikası indi öz tarixinin son dərəcə çətin və məsuliyyətli dönüş dövrünü yaşayır. 74 il əvvəl olduğu kimi, müstəqil, demokratik Azərbaycan dövlətinin bünövrəsinin qoyulması torpaqlarımıza ardı-arası kəsilməyən xarici təcavüzlə, iqtisadiyyatın böhran vəziyyətində olması ilə, qanunların işləməməsi ilə, intizamın, qayda-qanunun zəifliyi ilə müşayiət olunur. Lakin dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi və ərazi bütövlüyümüzün qorunması nəminə demokratik qüvvələr başda olmaqla bütün xalqın sağlam əqidəli nümayəndələrinin səyləri, 14 may dövlət çevrilişi cəhdindən sonrakı qısa müddət ərzində görülən məqsədyönlü işlər sübut edir ki, lap yaxın vaxtlarda Azərbaycan dünya birliyinin üzvləri arasında layiq olduğu yeri tutacaq.

Bu böyük məqsədin həyata keçməsində, indi qarşımızda duran çətin vəzifələrin həllində dövlət mətbu orqanı kimi fəaliyyətini bərpa edən “Azərbaycan” qəzetinin də öhdəsinə məsul vəzifələr düşür. Xalqın sıx birliyinə nail olmaq, demokratik islahatların həyata keçməsinə, dövlət quruculuğu işinə, yeni Azərbaycan parlamentinin formalaşmasına sanballı kömək etmək üçün sözün qüvvəsindən səmərəli istifadə olunmalıdır. Rəsmi

dövlət qəzeti bütün fəaliyyətində öz statusuna uyğun hərəkət etməli, “dördüncü hakimiyyət”də öncül rol oynamalıdır; partiyaların mənafeyi deyil, xalqın mənafeyi üstün tutulmalıdır. “Azərbaycan” qəzeti 1918-1920-ci illərin burulğanlı hadisələrinin bu gün bizim üçün çox qiymətli olan salnaməçisi rolunu müvəffəqiyyətlə yerinə yetirmişdir. Əmin olmaq istərdik ki, həyata yenidən vəsiqə alan “Azərbaycan” bizim günlərin də obyektiv aynası, zəngin salnaməsi olacaqdır.

Sizi bir daha təbrik edir, müstəqil Azərbaycan Respublikasının, istiqlalın mübarizə yollarında ilk inamlı addımlarını atan xalqımızın işıqlı sabahı nəminə çətin və məsuliyyətli işinizdə uğurlar arzulayıram.

Qələminiz iti, sözünüz kəsərli olsun!

Hörmətlə:

**İsa Qəmbərov,
Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri**

Ruhumuzun bütövlüyü naminə

Qoca olduğu qədər də cavan “Azərbaycan” qəzetinin yenidən nəşrinin 3 ili olur. İlk baxışda bu müddət azdır. Ancaq bu illər ərzində “Azərbaycan” sayı durmadan artan mətbu orqanlar arasında sanballı yer tutub, çətin mərhələlərdən keçən demokratiya uğrunda hərəkətin öncüllərindən olub, şəxsiyyət, fikir, mövqe azadlığının qarçısı kimi tanınıb.

Bu da təsadüfi deyildi ki, “Azərbaycan” qəzeti nəşrini bərpa edəndə orqanı olduğu təşkilatın çərçivələri içərisinə sığınıb qalmadı, “Azərbaycanın birliyi və suverenliyi” yolunda mübarizəyə qoşuldu, Cənubi Azərbaycandan, Kərkükdən, Dərbənddən, Borçalıdan, indi Ermənistanda yağı tapdığı altında qalmış yurdlarımızdan belə didərgin düşmüş ruhumuzun bütövlüyünü yaşatmaq yönümündə ölçüyəgəlməz işlər gördü.

Gürcüstandakı yurdlarımız, “Borçalı” deyimi ilə bütövləşdirdiyimiz torpaqlarımız, burada yaşayan 600 mindən çox soydaşımızın ağrı-acısı, sevinc-kədəri, dünəni-bugünü, mədəniyyəti həmişə “Azərbaycan” qəzetinin başlıca mövzularından olub. Ümid edirik ki, bu ənənə unudulmayacaq.

“Azərbaycan” bir də ona görə əzizdir ki, Gürcüstan türklərinin “Sabah” qəzeti, sözün əsl mənasında, onun bətnində yaranıb, dünyaya gəlib. İlk vaxtlar qəzetin məsul katibi, indi baş redaktoru olan Şərif Kərimli “Azərbaycan”ın ənənələrini qoruyaraq, “Sabah”ı araya-ərsəyə gətirdi, Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımızın söz kürsüsünə çevirdi.

Dünyanın harasında bir azəri türkü yaşayırsa, ora Azərbaycandır. Əminəm ki, bu həqiqəti “Azərbaycan” qəzetinin gür alovlu ocağı başına yığışanlar unutmayacaqlar, “sərhəddən qıraqda qalan yerlər”də ruhumuzu yaşatmaq naminə burada yaşayan soydaşlarımıza mənəvi dayaq olacaqlar.

**Nəriman Əbdürrəhmanlı,
“Sabah” qəzetinin baş redaktoru**

"Azərbaycan"ın redaktorları

Simali Azərbaycanda çıxan qəzet və jurnallar arasında 1918-ci ilə qədər "Azərbaycan" adlı mətbu orqana rast gəlmirik. Hələ keçən əsrin sonlarında "Azərbaycan" adında bir qəzet nəşr etmək uğrunda təşəbbüslər olsa da, hökumət onun qarşısını qətiyyətlə almışdı. Çünki buna yol vermək, Azərbaycan adında bir ölkənin varlığını etiraf etmək demək idi.

Belə bir imkan ancaq çar Rusiyasının dağılmasından sonra yaranmışdı. 1918-ci ildə "Azərbaycan" adında iki qəzet nəşrə başladı. Bunlardan biri həmin ilin yanvar-mart aylarında siyasi, ədəbi orqan kimi həftədə iki dəfə (cəmi 13 nömrə) çıxan "Azərbaycan" idi ki, Azərbaycan və fars dillərində Bakıda nəşr olunurdu. Qəzetin nəşri və baş redaktoru F.Əliquluzadə idi.

1918-ci ildə Gəncədə nəşrə başlayan digər "Azərbaycan" isə milli mətbuat tariximizdə əlamətdar bir hadisəyə çevrildi. "Azərbaycan"ın ilk 4 nömrəsi 14 sentyabr 1918-ci ildən (8 zilhəccə 1336) başlayaraq Gəncədə çıxmış, 5-ci nömrədən isə (3 təşrin-i-əvvəl) 3 oktyabr 1918-ci ildən Bakıda davam etdirilmişdir.

Ceyhun bəy Hacıbəyli xatirələrində yazır: "Azərbaycan"ımızın ilk sayı sentyabrın 15-də çıxdı... "Azərbaycan"ımız Azərbaycan paytaxtının qurtuluşu günü nəşrə başladı.

Üç-dörd gündən sonra Bakıya gəldik. "Azərbaycan" ikiləşdi. Biri türkcə, biri də rusca çıxırdı. Türkcəni mən, ruscanı Şəfi bəy idarə edirdik".

Ceyhun bəyin bu qiymətli şəhadətində də bəzi qeyri-dəqiq məqamlar vardır. Çünki Ceyhun bəy xatirələrini uzun illər keçdikdən sonra - 1951-ci ildə yaddaşına əsaslanaraq yazmışdır. Əvvəla, "Azərbaycan" elə Gəncədə ikiləşmişdi, yəni türkcə olduğu kimi, rusca "Azərbaycan"ın da 4 nömrəsi orada çıxmış, sonra 1918-ci il oktyabrın 7-dən Bakıda davam etdirilmişdir. Bu barədə türkcə "Azərbaycan"da oxuyuruq: "Sabiqdə Gəncədə rus dilində nəşr olunan "Azər-

baycan" qəzetəsi şənbə günündən (7 oktyabr 1918) etibarən Bakıda nəşr olunmağa başlayacaqdır".

İkincisi, "Azərbaycan"ı kimlərin idarə etməsi haqqındakı məlumatlarda da qeyri-dəqiqlik vardır ki, onu aşağıda qeyd edəcəyik.

"Azərbaycan" qəzeti 8-ci nömrəyə qədər heyəti-təhriyyə, 8-49-cu nömrələrdə Ceyhun bəy Hacıbəyli və Şəfi bəy Rüstəmbəylinin (50-ci nömrədə müdir göstərilir), 51-ci nömrədən 1919-cu il 16 kanunisanidə (yanvarda) çıxmış 89-cu nömrəyə qədər Ceyhun bəy Hacıbəylinin, 89-cu nömrədən 1919-cu il 4 temmuz (iyul) tarixli 216-cı nömrəyə qədər müvəqqəti olaraq Üzeyir bəy Hacıbəylinin, 4 temmuz 216-cı nömrədən 1 eylül (sentyabr) 265-ci nömrəyə qədər bir müddət Xəlil İbrahimin, 1 eylül 265-ci nömrədən 31 kanun-əvvəl (dekabr) 1919-cu il tarixli 358-ci nömrəyə və 1 kanunisanidən (yanvar) 28 nisan (aprel) 1920-ci il tarixli 85-ci nömrə də daxil olmaqla Üzeyir bəy Hacıbəylinin müdirliyi ilə çıxmışdır.

Qəzetin redaktorlarından olan Şəfi bəy Mustafa oğlu Rüstəmbəyli Azərbaycan Demokratik Respublikası daxili işlər nazirinin müavini kimi Azərbaycanın milli istiqlal uğrunda gedən mübarizələrin fəal iştirakçısı olmuşdur. O, 1918-1920-ci illərdə həm də rusca "Azərbaycan"a redaktorluq etməklə bərabər, 1918-ci ilin 7 dekabrında fəaliyyətə başlayan Azərbaycan parlamentinin deputatı olmuşdur. 1919-cu ildə mətbuat qanununun hazırlanmasında və parlamentdə müzakirə edilməsində onun xidmətləri böyükdür. Bu qanun layihəsi haqqında məruzəçi Şəfi bəy Rüstəmbəyli idi.

Şəfi bəy Rüstəmbəyli 1960-cı ildə Türkiyədə vəfat edib.

"Azərbaycan"ın digər redaktoru Ceyhun bəy Hacıbəylinin fəaliyyəti xüsusi qeyd edilməlidir. O, çətinliklərə baxmayaraq, hələ Gəncədə "Azərbaycan"ın ilk nömrələrini çıxarmış, sonra Bakıda onun davamı üçün əlindən gələni əsirgəməmişdir. İlk nömrələr "Heyəti-təhriyyə" qeydilə çıxsada, bu ad altında vətən və istiqlal eşqilə coşub-çağlayan 27 yaşlı Ceyhun bəyin redaktorluq fəaliyyəti nəzərdə tutulurdu. "Azərbaycan"ın 1919-cu ilin 16 yanvarına qədər nəşr edilən 88 nömrəsi məhz C.Hacıbəylinin həyat salnaməsində, özünün də etiraf etdiyi kimi, unudulmaz bir xatirəyə çevrildi.

Fransada təhsil almış C.Hacıbəyli 1919-cu ilin əvvəllərində Versal Sülh konfransında iştirak edəcək Azərbaycan Cümhuriyyəti nü-

mayəndə heyətinin tərkibində Ə.M.Topçubaşov, M.H.Hacinski, Ə.Ağaoğlu, Ə.Şeyxülislamzadə, M.Məhərrəmov, M.Y.Mirmehdiyev, Ə.Hüseynzadə və başqaları ilə birlikdə Parisə yola düşdü.

Qəzetin ağırlığı Üzeyir bəyin boynunda qaldı.

Ceyhun bəy xatirələrində bu səfərin nəticələrini belə nəql edir:

"Bundan 32 il əvvəl idarə etdiyim milli "Azərbaycan" qəzetimizi istəklə qardaşım Üzeyirə həvalə edərək, yeni bir vəzifə ilə Avropaya gəldik. Yeni təşkil etdiyimiz Azərbaycan dövlətinin başqa mədəni millətlər və Sülh konqresinə toplanmış dövlətlərin ali məclisi tərəfindən rəsmən tanınmasına nail olduq".

Siyasi, ictimai, ədəbi və iqtisadi gündəlik qəzet olan "Azərbaycan" 1918-ci ildə kiçik formatda 4 səhifədən ibarət çıxırdısa, 1919-cu ildən qəzetin formatı iki dəfə böyüdüldü və bayram və əlamətdar günlərdə isə 6 səhifə buraxılırdı.

Zamanın, istiqlalımızın düşmənlərinə qarşı gərgin mübarizənin, yersiz, ədalətsiz və təhqiramiz hücumların nəticəsində səhhəti pozulmuş Üzeyir bəy 1919-cu il iyulun əvvəllərində bir müddət Bakıdan getməli oldu. Bu barədə "Azərbaycan"ın 1919-cu il 6 iyul tarixli nömrəsində oxuyuruq:

"Qəzetimizin müvəqqəti müdiri Hacıbəyli Üzeyir bəy əfəndi səhhətini düzəltmək məqsədilə bir müddətdə Bakıdan gedib. Müvəqqəti müdir vəzifəsi Xəlil İbrahim əfəndi öhdəsinə vəgüzar edilmişdir".

Beləliklə, göstərilən səbəb üzündən "Azərbaycan"ın 1919-cu ilin 4 iyulundan 1 sentyabrına qədərki 49 nömrəsi Xəlil İbrahimin müvəqqəti müdirliyi ilə nəşr edilmişdir.

Xəlil İbrahim dövrünün tanınmış jurnalistlərindən biri idi. Kəskin ruhlu məqalələri və felyetonları ilə xalqın milli istiqlalını müdafiə edən bu gənc həmkarları arasında hörmət qazana bilmişdi. Məhz buna görə ona iki aya yaxın bir müddətdə "Azərbaycan" kimi bir qəzetin redaktorluğu etibar edilmişdi.

Müalicədən qayıtdıqdan sonra "Azərbaycan"ın 1 sentyabr 1919-cu il tarixli 265-ci nömrəsindən işə başlayan və Ceyhun bəyin tezliklə geri dönəcəyinə ümidini üzən Ü.Hacıbəyli artıq qəzetin son nömrəsi-nədək müdir kimi idarə etmişdir.

Mətbuatımız tarixində ibrətamiz bir fakt kimi bunu da qeyd edək ki, Hacıbəyli qardaşları firqə üzvü olmadıqları halda onlara "Azər-

baycan" kimi rəsmi dövlət orqanının redaktorluğu etibar edilmişdi. Bu etimadı yüksək qiymətləndirən Ceyhun bəy Hacıbəyli xatirələrində yazırdı ki, rəhmətlik Nəsim bəy özü firqə üzvü olduğu halda, hökumətin rəsmi orqanını firqəçi olmayan bir şəxsə həvalə etməsi onun şəxsiyyəti ilə bağlı simvolik bir hərəkət idi. Onun nəzərində millət firqədən öndə gedirdi. Halbuki indiki firqəçilər bəzən firqə təəssübünü o qədər irəli götürdülər ki, milləti bilmərrə unutmağa başladılar".

Bu, Azərbaycan Cümhuriyyətini quranların söz və fikir azadlığına dərin hörmət bəslədiklərini, fəaliyyətlərinin bütün sahələrində demokratik ideyalara sadıq qaldıqlarını əks etdirən parlaq bir misaldır.

Ceyhun bəy kimi Üzeyir bəy də "Azərbaycan" qəzetini partiya qəzeti, "Müsavət" firqəsinə mənsub bir orqan adlandıranlara qarşı qəti etirazını bildirərək yazırdı:

"Danışır ki, "Azərbaycan" qəzeti guya "Müsavət" partiyasına mənsub firqəvi bir qəzetə imiş. Bu fəqirə barəsində bunu bəyan etməyi lazım bilərəm ki, qəzetimiz partiya qəzetəsi degildir".

Məhz bu keyfiyyətinə, Ceyhun bəyin təbiri ilə desək, "milli bir orqan" olduğuna görə idi ki, "Azərbaycan"ın səhifələrində dövrünün müxtəlif əqidəli, müxtəlif dünyagörüşlü ziyalıları böyük məmnuniyyətlə çıxış edirdilər. Bunların sırasında biz Məmməd Əmin Rəsulzadə, Mirzəbala Məhəmmədzadə, Əbdülvəhab Məhəmmədzadə, Xəlil İbrahim, Əhməd Həmdi Qaraağazadə, Məhəmməd Hadi, Əhməd Cavad, Əlabbas Müznib, Fərhad Ağazadə, Ömər Faiq Nəmanzadə, Məhəmmədəğa Şaxtaxlı, Fəridun Köçərli, Yusif Vəzir Cəmənzəminli, Seyid Hüseyn, Salman Mümtaz, Yusif Ziya Talıbzadə, Abdulla Şaiq Talıbzadə, Mirzə Abbas Abbaszadə, İslam bəy Qəbulov, Şəfiqə xanım Əfəndizadə, Rəşid bəy Əfəndizadə, Yusif Qasımov, Cəfər Cabbarzadə, Əlimişan Hüseynzadə və onlarla başqa ziyalılarımızı görürük.

Azərbaycan Demokratik Respublikasının ən nüfuzlu qəzeti olan "Azərbaycan"ın ilk redaktorlarının həyatının sonu eyni oxşarlıqla bitib. Ceyhun bəy 1962-ci ildə Fransada, Şəfi bəy isə Türkiyədə dəfn olunub.

"Azərbaycan"ın isə son nömrəsinə 28 aprel 1920-ci ildə nöqtə qoyulub.

Siyasət və ədəbiyyatın, maarif və mədəniyyətin, ictimai həyatın rəngarəng məsələlərindən yazmalarına baxmayaraq, bütün bu qələm sahiblərini birləşdirən yeganə bir amal vardı: AZƏRBAYCANIN İSTİQLALI!

Abbas Çingiz
23 sentyabr 1992-ci il

Hörmətli Abbas Çingizin ““Azərbaycan”ın redaktorları” adlı yazısını dərc etməkdə məqsədimiz 1918-1920-ci illərdəki məsləkdaşlarımızı bir daha ehtiramla yad etməklə yanaşı, onlardan biri (Xəlil İbrahim) haqqında yazıya keçid almaqdır.

Şərif KƏRİMLİ

*"Azərbaycan" qəzeti.
21 oktyabr 1992-ci il*

100 il... 100 min dolaşığında

"Hörmətli Solmaz Xəlil qızı! Sizin ərizenizlə bağlı bildiririk ki, 1892-ci il təvəllüdlü atanız İbrahim Xəlil İbrahim oğlu 1923-cü il iyunun 21-də keçmiş Azərbaycan ÇK-sı tərəfindən Müsavat

Partiyasına mənsubluğuna görə həbs olunub, az sonra azad edilib. 1938-ci il martın 12-də elə bu işüstündə də

X.İ.İbrahimova üçlüyün qərarı ilə güllələnmə kəsilmiş və 1938-ci il martın 25-də hökm yerinə yetirilmişdir.

Xahiş edirəm başsağlığımızı qəbul edin...

**Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin
bölmə rəisi B.A.Cabbarov.
24.10.90-cı il".**

*Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizlik
Komitəsinin arayışından*

"İbrahimov Xəlil İbrahim oğlu 1917-1919-cu illərdə fəal müsavatçı olub və onun təşkilatçılarından biri kimi əksinqilabi müsavat qəzetinin işçisi olmaq və partiyanın lideri Məmməd Əmin Rəsulzadə ilə şəxsi əlaqəsinə və Azərbaycan Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra da mövcud hakimiyyətə qarşı mübarizədə günahlandırılmışdır. Xəlil İbrahimov 1933-1934-cü illərdə Ruhulla Axundov, Əli Kərimov, Hənəfi Zeynallı və başqaları ilə əlaqələri bərpa etmiş və müsavatın xaricdəki bürosu haqqında onlarla söhbətlər aparmışdır. Məmməd Əmin Rəsulzadə ilə gizli əlaqə yaradan və onun birbaşa direktivləri əsasında 1930-cu ildə Müsavatın qeyri-qanunlu mərkəzinin rəhbər heyətini təşkil edən İbrahimov X.İ. mövcud hakimiyyətə qarşı düşmən mövqedə dayanmış adamların Dağlıq Qarabağda yerli təşkilatını yaratmışdır. O bu təşkilata rəhbərlik etməklə praktik olaraq Sovet hakimiyyətinə qarşı silahlı üsyan hazırlayırdı".

Bu "xoş xəbər" in təskinliyində Xəlil İbrahim oğlu Elxandan başqa (o, 1981-ci ildə vəfat edib) hamı, xüsusilə qızları Solmaz və Gülər xanım rahatlıq tapdılar. Öz qoynunda şəhidlər adasını gizlədən Xəzərin pıçıltılarına bu ailənin də hıçqırıqları qarışdı. Ləpələrində günahsız qanlar qızaran Xəzər, Xəlil İbrahim oğlunun sonbeşiği Gülər xanımın da göz yaşlarını Nargin adasının müdhiş zamanının ağır-acıları hopmuş qumsallıqlarında günahsız qurbanların ruhuna çilədi...

Kim idi Xəlil İbrahim?

Xəlil İbrahim oğlu İbrahimov 1892-ci ildə Şuşa şəhərində anadan olub. İlk təhsilini şəhərdəki rus-tatar məktəbində alıb. Uzun müddət Gəncə, Tiflis, Bakı şəhərlərində iş axtarıb və nəhayət, 1912-1913-cü illərdə Əmircan məktəbində işə düzəlib. 1913-1830-cu illərdə "Səda", "Açıq söz", "Azərbaycan", "Kəndli" qəzetlərində müxtəlif vəzifələrdə çalışıb.

- Anamın söylədiyinə görə, bədənə çox zəif olmasına baxmayaraq, atam çox çalışqan və zəhmətkeş idi. - Gülər xanımın yaddaşında atası beləcə qalıb, - zövqlə geyinməyi xoşlamış. Hər axşam ailəsi ilə birlikdə teatra gedər və səhər tamaşa barədə qəzetlərdə mütləq öz münasibətini bildirərmiş. Məmmədali Sidqi, Əhməd Cavid, Abdulla Şaiq, Hüseyn Cavid atamın yaxın dostları idilər...

1919-cu ildə "Azərbaycan" qəzetinin redaktoru işləyən Ceyhun bəy Hacıbəyli görkəmli ictimai və siyasi xadim Əlimərdan bəy Topçubaşovun rəhbərliyi ilə Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində Parisə getdiyindən Xəlil İbrahim iyul ayının 4-dən sentyabrın 1-dək qəzetin 49 nömrəsinə redaktorluq və müdirlik etmişdir. Bu dövrdə özünün kəskin tənqidi yazıları ilə dövrünün ən mübariz jurnalistləri sırasında xüsusi hörmət qazanan Xəlil İbrahim yeni yaranmış dövlətin mənafeyindən çıxış edirdi.

Atamı 1937-ci il noyabrın 11-dən 12-nə keçən gecə aparıblar. Anam çox əziyyətlər çəkib. Üç uşaqla soyuq, yaş zirzəmilərdə günlərlə gecəməli olub. Lakin bütün məhrumiyyətlərə baxmayaraq, üçümüzdə də ali təhsil verib. Bir də - Gülər xanım köksünü ötürür, - atamın əlyazmalarının bir qismini qoruyub saxlaya bilib.

- Yeri gəlmişkən, Xəlil İbrahimin nəşriyyatdakı əlyazması barədə. Mən bilən, əlyazma çoxdandır nəşriyyatdadır...

- Düzdür, mən atamı şəxsən xatırlaya bilmirəm, ancaq öz övladlıq borcunu az da olsa ödəmək naminə onun dərc olunan və olunmayan yazılarını toplayıb "Yazıçı" nəşriyyatına təqdim etmişəm. Mənə elə gəlir ki, bu yazılarda nəinki atamın, eləcə də Demokratik Cümhuriyyət qurucularının ruhu çırpınmaqdadır. Lakin görünür, azadlıq və müstəqillik yolunda fəda getmiş bu insanların taleyinə hələ də biganəlik var. Əlyazmanın qarşısına elə bir sədd çəkilib ki, onun işıq üzü görəcəyinə daha inamım qalmayıb. Nəşriyyat kitabın çapına sponsor tələb edir. Qərribə oxşarlığı olan rəqəmlər çarpazlığında sarsılmışam: bir tərəfdən bu il Xəlil İbrahim 100 yaşı tamam olur (onu çoxları eşitməzliyə vurur), digər tərəfdən, nəşriyyat kitab üçün 100 min tələb edir (bunu isə tez-tez eşitdirirlər). Döymədiyim qapı qalmayıb. İnanın ki, atamın fiziki repressiyası onun mənəvi repressiyasına nisbətən dözülməli imiş...

Bilmirəm kimdən küsüm, kimdən umum: köhnə hökumətdən, ya təzədən. Yəqin ki, atamın taleyindən...

- Hamımızdan, Gülər xanım, hamımızdan...

P.S.

Varislik ənənəsinə sədaqəti bəşəri dəyərlərin ən önəmlisi hesab edərək, "Azərbaycan" qəzetinin redaktorlarından biri kimi Xəlil İbrahimin "Yazıçı" nəşriyyatındakı kitabının xərcini "Azərbaycan" qəzeti redaksiyası öz üzərinə götürür.

Xalq istəyir

Azərbaycan həyatında elə anlar var ki, tarix səhifələrinə qeyd olunmağa layiqdir. Bilərsən, bunlar yalnız Azərbaycan həyatında deyil, sair məmləkətlərin də həyatında görülmüş şeylərdir. Tarixi-məşrutəyə baxıldıqda adətə iki böyük cərəyan müşahidə edilir:

1. Hürriyyət fikrinin ali siniflərdə doğub da aşağı təbəqələrə yayılması.

2. Aşağı təbəqələrdə oyanıb da yuxarı sinifdən istənilməsi.

Burası da isbat olunmuş bir həqiqətdir ki, ayıxlığı aşağı təbəqədən başlanmış olan məmləkətlər daha məsud, daha azad və daha müasir bir həyata nail olurlar.

Xoşbəxtənə Azərbaycan həyatında dəxi bu ikinci cərəyan bütün qüvvəsi ilə müşavhidə edilməkdədir. Həyatımızda sevinclə qeyd olunacaq cərəyanlardan birisi də xalq arasında istiqlal fikri və istiqlali mühafizə çarələrini düşünmələri və camaatımızın əsgərlik məsələsinə nə nəzərlə baxmasıdır. Quru fəlsəfədən isə fikrimizi dəlillər ilə anlatayım.

Qazax qəzası türkləri sahib mənəb bir zatın hüsuruna gələrək şikayət edirlər.

Aclıqdanmı? Bahalıqdanmı? Xeyr.

Camaat şikayət edir ki, Azərbaycanın qoşunu azdır. Onların əsgərliyə yarananlarını əsgər almayırlar. Əsgər əvəzinə onlardan pul istyirlər. "Əgər bizdən doğruluqla əsgər yığsalar, həpimiz gediriz və dövlətimizin qüvvəsi neçə qat artar. Amma, əsgər istəmir-lər, bədəl yığır-lar" - deyə məmurlardan şikayət edirlər.

İkinci bir şikayət:

Suraxanı, Bülbülə, Əmirhacıyan və sair kəndlərin əhalisi kərətlə gəlib şikayət edirlər ki, onları əsgər almayıblar. Təqribən 100 nəfərdən 30-nu qəbul edib, yerdə qalanlarını "sağ-səlamət olduğu halda buraxdılar ki, "get, sən yaramazsan". Kəndlilər təəc-cüb edirlər, mütəəssir qalırlar ki, dövlətimizə əsgər lazım olan bir zamanda nə üçün əxz əsgər idarələri belə edirlər?

Şayani qeyd fəqəraların ən ümdəsi bunlarda deyildir. Əsl mətləb Bakı dükançıları bir təşəbbüsüdür.

Nəçə vaxt bundan əvvəl Bakı dükançıları məqam aidinə müraciətlə bütün azərbaycanlıların əsgəri nizama bilmərrə ehtiyacı olduğunu bəyanla kəndliləri (özləri - Ş.H.) dəxi əsgər düşmədikləri halda nizam öyrənmək istədiklərini bildirmiş və onlara məşq vermək üçün müəllim zabitlər istəmişlərdi. Hərbiyyə idarəsi, əlbəttə, bu xahişə laqeyd baxa bilməzdi. Ona görə dükançıların iddiasını qəbul edib müəllimlər vermişdir. Bu cümə günüindən etibarən Salyan qışlasında dükançılar əsgəri məşq almağa başlamışlardı. Eşitdiyimizə görə birinci gün məşqə 600 adam gəlmişdir. Və bütün alış-verişçilər hər cümə günü gəlməyə qərar vermişlərdir. Gələn cümədən, şübhəsiz, bunların miqdarı minləri təcavüz (həddini keçmə - Ş.H.) edəcəkdir...

Millət, camaatın böylə ayıqlığı hökumət məmurları üçün o qədər böyük bir ibrət dərsi olmalıdır.

Ayıqlıq, milli qayğıkeşlik və müdafiə-milliyə hissənin camaatın aşağı təbəqələrində bu qədər geniş və açıq surətdə təzahürü-ibrazı (aşkara çıxması - Ş.H.) istiqlalıyyət fikrinin əsl demokratiya içərisində nə qədər möhkəm yerləşmiş, kök salmış olduğunu göstərməklə bərabər, istiqlalımızın əbəda paydar olacağına və millət tərəfindən hər vasitə və vəchlə müdafiə və mühafizə ediləcəyinə əsaslı bir dəlildir.

Şayani təqdir odur ki, yazılanlar cümləsində cümə günü məşq-də 65 yaşında bir qoca kişi ilə 11 yaşında bir cəuq da varmış.

Allah tofiq versin.

X.İ. (Xəlil İbrahim).

"Azərbaycan" qəzeti, N 192,
1 iyun 1919.

"Azərbaycan" qəzeti,
28 oktyabr 1992-ci il

BMT-nin məlumatına görə dünyada on altı milyon qaçqın var.

Onun on altıda biri türk millətinin payına düşür.

Türklər isə dünya əhalisinin cəmi otuzda bir hissəsini təşkil edirlər...

Borçalı ağırları

GÜRCÜSTAN TÜRKLERİNİN "QARAÇÖP" CƏMİYYƏTİNİN SİYASİ PARTİYA VƏ CƏMİYYƏTLƏRLƏ BİRGƏ KEÇİRDİYİ "DƏYİRMİ STOL"DA BU AĞRILARDAN HAMI DADDI...

Son dövrlərdə Gürcüstan türklərinin ictimai-siyasi, social-iqtisadi vəziyyətinin gərginləşməsi ilə əlaqədar bir sıra rəsmi dairələrdə bu problemin müzakirələri rtçirilib. Lakin problemin həlli yolları hələ ki görünmür...

Problemin mənzərəsi

1988-ci ildən sonra imperiya sütunlarının laxlaması milli azadlıq mübarizəsini oyatmaqla bərabər, etnik burulğanların da qabarmasına səbəb oldu.

Belə qabarmalardan biri də 1988-ci ildən bəri (yeni mərhələdə) Gürcüstandakı soydaşlarımızla bağlıdır. Əslində onların mənəvi və fiziki diskriminasiyasının tarixi kökü daha uzaqlara gedir, daha doğrusu, Gürcüstanın Rusiya ilə birləşdirilməsi dövründən başlanır. Ötən əsrin ortalarında Ahıska və Adıgün türklərinin sıxışdırılması və onların dədə-baba yurdlarına ermənilərin yerləşdirilməsi ilə başlanan bu siyasət Borçalının Türkiyə ilə olan bütün əlaqələrinin kəsilməsi demək idi. Daha sonralar, yəni Rusiyada Oktyabr inqilabı baş verəndən sonra isə Borçalının parçalanması prosesi başlandı.

1918-ci ildə Borçalı uğrunda Ermənistan - Gürcüstan müharibəsi tarixən Azərbaycan torpağı olan Borçalının tamamilə parça-

lanması və onun böyük bir hissəsinin - Gümrü, Cəlaloğlu, Pəmbək, Loru hissəsinin əbədi olaraq itirilməsi demək idi. Rusların və fransızların ermənilərə himayəsi nəticəsində Azərbaycan üçün bu strateji əhəmiyyətli ərazinin itirilməsi (Azərbaycanın Türkiyədən bir qədər də uzaqlaşdırılması) nəinki o yerlərdə yaşayan minlərlə soydaşlarımızın repressiyasının başlanğıc günü, eləcə də Azərbaycanın qıraq-bucağının qayçılanması ilk biçimləri idi. Və sonrakı hadisələr göstərdi ki, rus-türk çəkişmələrində qabaqdan qalan artıq sür-sümüyü gəmmək də ermənilər üçün sərfəlidir və ola bilsin ki, haçansa onun da payına bu siyasət süfrəsindən bir yağlı tikə düşsün.

Rus imperiyasının antitürk "soldat siyasəti"nin Azərbaycan üzərində əks-səda verən ritmlərinə uyğun qol qaldıran erməni, gürcü şovinstlərinin 1930-40-cı və 1948-52-ci illərdəki reveransları nəticəsində Borçalı türklərinin tam deportasiyası həyata keçirilməyə başlandı. Nəticədə Borçalı əhalisinin minillər boyu nəsildən nəsilə ötürülən milli, mənəvi dəyərlərinə, zəngin intellektual potensialına böyük zərbələr dəydi. Türkiyə isə rus-erməni iştahasından qurtarmaq üçün özünü NATO-nun "ağuşuna atdı".

50-80-ci illərdə zahirən yaranan siyasi sakitlik Azərbaycanda "beynəlmiləçilik", "qonaqpərvərlik", "torpaq paylamaq səxavəti" ilə müşayiət olunurdusa, Gürcüstanda bu, gürcü millətinin sayını artırmaq naminə ağına-bozuna baxmadan gürcüləşdirmə siyasəti ilə müşahidə olunurdu. Nəticə etibarilə hər iki respublikada erməni siyasəti həyata keçirilirdi. Azərbaycan "əliaçıqlığı" və onun ağır nəticələri barəsində bir daha xatırlatmağa ehtiyac görmürəm.

"Gürcüləşmə" siyasətinə gəldikdə isə onu deməliyəm ki, bu siyasət hamıdan çox gürcülərin özlərinə ziyan gətirdi. Burada udan isə yenə də ermənilər oldu.

Təxminən 1990-cı ildə Gürcüstanda vaxtilə soyadını dəyişmiş ermənilərin siyahısını çıxarmağa başladılar. Ancaq bir müddətdən sonra çox müəmmal şəkildə bu kampaniya dayandırıldı. İndi məlum olduğuna görə bu sirrin açılması heç kimə - nə erməniyə, nə gürcüyə sərf eləyirdi. Əvvəla ona görə ki, bu siyahı çox uzun alı-

nırdı və buraya Gürcüstanın elə "hörmətli adamları"nın adları düşürdü ki... Nə isə. Bir daş altından, bir daş üstündən. Keçənə güzəşt deyiblər...

Ancaq gəlin sadələvh olmayaq. Məsələ heç də siyahıda deyil. Məsələ ondadır ki, siyahıya düşəcək "hörmətli adamlar"ın əksəriyyəti Gürcüstanın türklər yaşayan bölgələrində rəhbər vəzifələrdə idilər!.. Və belə kadrların itirilməsinə bir ovuc gürcü şovinsti heç vaxt yol verməzdi!

Niyə ermənilər də, gürcülər də Borçalıdan türklərin çıxarılmasının tərəfdarlarıdır? Ancaq insafla danışmaq lazımdır: ermənilər bu bölgədən soydaşlarımızın tamamilə çıxarılmasının tərəfdarıdırlarsa, gürcülər bunu qismən etmək fikrindədirlər.

Əvvəlcə ermənilərin niyyətlərini açıqlayaq. Gürcüstan - Ermənistan sərhədi boyunca əsasən türklər yerləşir və onlar Azərbaycanla Türkiyə arasında (Sınıq körpü - Başkeçid- Ərzurum) haçansa bir dəhliz rolunu oynaya bilər (oynamışdı da). Digər tərəfdən, Borçalı, Ahıska (Mesxeti), Axırkələk (Axalkalaki). Boqdanovka və Adıgündə türklərin 1937-ci il repressiyasından sonra məskunlaşan ermənilərlə Ermənistan arasında bir divapıdır. Və bu divarın uçurulması "Böyük Ermənistan" cəfəngiyyatının tərkib hissələrindəndir.

Bəs gürcülər niyə qismən çıxarılma ilə kifayətlənirlər? Tarixi təcrübə göstərir ki, gürcülər hansı ərazidən türkləri çıxarıblarsa ora dərhal ermənilər yiyələniblər. İndi təzə-təzə tarix yaratmağa başlayan gürcülər də onun ilk dərslərini unutmağa çalışırlar və türklərdən boşaltdıqları ərazilərdə tezliklə məskunlaşırlar. Lakin demografik vəziyyətin ağırlığı, milli-fizioloji çatışmazlıq hələlik böyük miqyasda ərazi boşluqlarını doldurmağa imkan vermir. Bu məqsədlə 1988-ci ildən bəri Svanetiya dağlılarının ("svanların") türklər yaşayan bölgələrə köçürülməsi isə nəinki bu problemin həllinə kömək edib, əksinə, yeni-yeni etnik konfliktlərə səbəb olub.

Qısaca olaraq problemin mənzərəsi belədir. Lakin onun konfliktlərini daha dəqiq cizgiləməyə cəhd göstərsək, gərək burada Abxaziya və Osetiya münaqişə ocaqlarından da, Qax və Zaqatala ra-

yonlarında yaşayan yengiloyların son vaxtlar qəfildən gürcü olmaları kəşfindən və bu "unudulmuş" gürcü bölüyü"nə Gürcüstan hökumətinin yiyə durmasından da, Gürcüstan-Türkiyə, Gürcüstan-Rusiya əlaqələrindən də yan ötməyə.

Ancaq güman edirəm ki, göstərdiyim mənzərəni seyr etməyə dediklərim də kifayət edər.

"Dəyirmi stol" açıldı...

Gürcüstan türklərinin "Qaraçöp" cəmiyyətinin ağsaqqallar şurasının sədri **Zahid Qaralov** "məclisə" gələnləri Gürcüstandakı son hadisələrlə və ümumi siyasi vəziyyətlə tanış etdi. Məlum oldu ki, soydaşlarımızın əsrlər boyu yaşadıkları doğma torpaqlarından sıxışdırılması son beş-altı ildə sistemli xarakter almış, bunun nəticəsində də Azərbaycana yüz mindən artıq köçkün gəlmişdir. Köçənlər Gəncə, Şamaxı, Abşeron bölgələrində yeni yurd-yuva salmışlar. Dmanisi və Bolnisi rayon mərkəzləri, Qazreti qəsəbəsi, Dmanisinin Muğanlı, Saatlı, Salamməlik kəndləri tamamilə boşaldılmış, Tbilisi və Rustavi şəhərlərində müxtəlif təzyiqlər nəticəsində soydaşlarımızın sayı kəskin dərəcədə azaldılmış, köçürülənlərin evlərinə gürcülər və svanlar yerləşdirilmişdir.

Son vaxtlar gürcülər Qabal bölgəsində də fəallaşıblar. Burada da əsas məqsəd Kaxetini türklərdən təmizləməkdir. Z.Qaralovun fikrincə, Qabalın 15 minlik əhalisini yerindən perikdirməklə gürcülər bir şeyə can atırlar: incidilmiş qaballılar Qax, Zaqatala rayonlarında məskunlaşan yengiloyları sıxışdırıb Gürcüstana qovmalı, əks-təsir kimi gürcülər də Marneuli və Qardabanidən soydaşlarımızın çıxarılması üçün əsaslı argument əldə etməlidirlər.

Gürcü-türk münasibətlərində siyasi partiya və cəmiyyətlərin rolunu yüksək qiymətləndirən məruzəçi bu münasibətlərin ilıqlaşmasında əlaqələrin böyük əhəmiyyət kəsb edəcəyini xüsusi ilə qeyd etdi.

Ağsaqqallar şurasının sədri çıxışını bu arzu ilə yekunlaşdırdı: Azərbaycan hökumətindən xahişimiz odur ki, Gürcüstanla olan

bütün siyasi, iqtisadi münasibətləri bizim oradakı soydaşlarımızın mənafeyinə uyğun şəkildə qursun.

Laqodexi rayonunun Qabal kəndindən gəlmiş müəllim **Fərman Əliyev** son yarım ildə Qabalda yaranmış gərgin vəziyyətlə yığışanları tanış edərək bildirdi ki, Gürcüstan hüquq-mühafizə orqanları soydaşlarımızın heç bir hüququnu qoruya bilmir, əksinə, onlara qarşı törədilən cinayətləri ört-basdır edirlər. Zərərçəkən bacı-qardaşlarımız şikayət etməyə yer tapmırlar, çünki hüquq-mühafizə işçiləri cinayətkar gürcünün yanından nəinki papağı gözlərinin üstünə basıb keçir, eyni zamanda şikayətə gələnləri soğan kimi soyub buraxırlar. Bölgədəki kriminogen vəziyyət əsəblərimizi tarıma çəkib.

"Qaraçöp" cəmiyyətinin üzvü **Hüsyen Ağacanov** isə Gürcüstan - Azərbaycan sərhədindəki polis və gömrük işçilərindən şikayətləndi. Məlum olduğu kimi, Gürcüstan türklərinin əsas məşğuliyyəti kənd təsərrüfatıdır. Soydaşlarımızı dövlət idarələrindən qovub onların əməyini qul əməyinə çevirmək fikrində olan gürcü rəsmi dairələri kəndlinin halal zəhmətlə yetişdirdiyi məhsulunu iri şəhərlərin bazarlarında satmağa belə, imkan yaratmırlar. Məcburiyyət qarşısında qalan Gürcüstan türkləri öz məhsullarını Azərbaycana gətirməli olurlar. Təbii ki, əldə etdikləri pulu dəyərsiz bir kağız parçası kimi geri aparmaq onlara sərf etmir. Çünki onu Gürcüstanda yaşayış üçün ərzaqla reallaşdırma bilmirlər. Ona görə də Azərbaycanda xərcəlməli olurlar. Ancaq gələn görək həmin ərzağı balalarına necə çatdırırlar? Bizə məlum olan faktlara görə Qazax-Marneuli, Balakən-Laqodexi sərhəd zolaqlarında iki kilo yağın, iki kilo qəndin, 1 kanistr benzinin, iki kilo çörəyin üstündə hansı bərbəzliklər açılır!

Şair Zəlimxan Yaqub söz istədi:

-Ləngimədən parlament nümayəndə heyəti təşkil olunmalı və həmin heyətin tərkibinə üç-beş nəfər gürcüstanlı ziyalı daxil edilib Gürcüstan hökuməti ilə danışıqlara başlanmalıdır. Gürcüstanlı ziyalılarından bu işdə maksimum istifadə olunmalıdır. Özgənin balası-

nı bayatı ilə ağlayarlar. Hətta iqtisadi müqavilələr bağlananda da bu faktoru unutmaq olmaz.

Məni göynədən bir məsələ də var. Dünyanın elə müsəlman ölkəsi yoxdur ki, Allahşükür Paşazadə ora səfər etməsin. Qulağımızın dibində Borçalı saman tayası kimi od tutub yanır, ancaq Qafqaz müsəlmanları şeyxülislamının nə özünün, nə də bir nümayəndəsinin vecinədir.

Tarix elmləri namizədi **Nəsib Nəsibzadə**:

- Bu danılmaz faktıdır ki, Borçalı nəinki Gürcüstan türklərinin, eləcə də bütün Azərbaycanın bir nömrəli problemlərindən biridir. Ancaq mənə elə gəlir ki, bu problem birdəfəlik aksiya ilə yerli-yataqlı həll oluna bilməz.

Bildiyiniz kimi, milli dövlət quruculuğu prosesi qanunauyğun şəkildə mərhələlərlə gedir. XIX əsrdə bu proses Avropada başa çatdı. İndi bu proses Şərqi Avropada gedir, Rusiyada gedir, Qafqazda gedir, bir azdan Cənuba enəcək. Bu proseslərdən kim nə qazanacaq, kim necə çıxacaq? Əsas məsələ budur. Sonra sabitləşmə gedəcək. Bu, təbii prosesdir. Elə Qarabağ məsələsi də onun tərkib hissələrindəndir. Bu prosesdə ləzgi məsələsi də qalxa bilər, talış məsələsi də, kürd məsələsi də... o cümlədən Borçalı məsələsi də.

Bəs Azərbaycan dövləti buna necə yanaşmalıdır? Burada çox fikirlər söyləndi, təkliflər oldu, ancaq bütün bunlar problemin həlli üçün kifayət deyil.

Biz nəyisə açmaqla bilirik, diqqəti bu səmtə yönəldə bilirik, ictimai fikrə təsir edə bilirik, ancaq bu problemin bir sahibi var - o da dövlətdir.

O fikirlə mən də razıyam ki, əvvəlki rejim dövründə müəyyən adamlarla Həsənova sözüümüzü çatdırmaqla bilirdik, əslən Borçalıdan olan bir adam kimi umurduq ondan, çünki gürcü psixologiyasını, gürcü dilini gözəl bilirdi.

Bu gün hakimiyyətdə olan bəylərdən də bizim ummağa haqqımız var. Çünki onlar milli azadlıq hərəkatında bismiş adamlardır və bu problemi gözəl bilirlər. Mənə elə gəlir ki, ləngimədən Gürcü

cüstanda Azərbaycan Respublikasının nümayəndəliyi açılmaqla yanaşı, XİN-də, DİN-də və MTN-də Borçalı ilə bağlı müvafiq şöbələr işə başlamalıdır. Onların işini əlaqələndirmə isə Prezident Aparatının milli münasibətlər müşavirliyində həyata keçirilməlidir, bir şərtlə ki, həmin vəzifə problemi bilən və ondan baş çıxaran şəxsə tapşırılsın. Problem və onun həlli yolları haqqında bilirsiniz ki, bu cəmiyyətdə işləyən gürcüstanlı ziyalıların konsepsiyası var. Sadəcə olaraq, dövlət onun əsasında dövlət proqramı tutmalı və özünün fəaliyyət istiqamətini müəyyənləşdirməlidir.

Gürcüstandakı "Qeyrət" xalq hərəkatının fəaliyyətinin gücləndirilməsi, Borçalı tarixinin yazılması, "Sabah" qəzetinin maliyyə imkanının və iş şəraitinin qaydaya salınması və s. və i.ə. kimi işlər isə vacib ideoloji fəaliyyətimizin tərkib hissələrindəndir. Çünki gürcülərin cidd-cəhdlə beynimizə yeritmək istədikləri "qonaq", "gəlmə" ifadələrinin biza yox, onlara aid olduğunu sübut etməliyik.

N.Nəsibzadə yarana biləcək bir təhlükə haqqında da öz fikrini bildirdi: "Bir məsələdə də camaatı ayılmaq lazımdır: erməni və gürcü şovinistləri Borçalı sindromundan Qarabağ məsələsində istifadə edə bilirlər".

Sosial Demokratik Partiyasının sədri **Araz Əlizadə**, Ahıska türklərinin mədəniyyət mərkəzinin sədri **Vəli Aslanov**, Azərbaycan Respublikasının Estoniyadakı səlahiyyətli nümayəndəsi **Fərhad Heydərlili**, Milli Münasibətlər İnstitutunun müəllimi professor **Həmid Əliyev**, "Ana Vətən" partiyasından **Bayram İsmayilov**, "Birlik" partiyasının sədri **Hüsyen Artıkoğlu**, "Əski Müsavatçılar Nəslisi" beynəlxalq cəmiyyətindən **Fuad Zeynalı**, Xalq Azadlıq Partiyasından **İlham Mirzəliyev** və digər iştirakçılar da Borçalı problemi ilə bağlı bir çox maraqlı fikirlər söylədilər.

Yığıncaqda iştirak edən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin milli münasibətlər üzrə müşaviri **Hidayət Orucov** qaldırılan problemin ona tanış və yaxın olduğunu söyləyərək təşkil olunmuş "Dəyirmi stol"un son dərəcə vacibliyini bildirdi. Lakin iqtidarın ünvanına söylənilən bəzi iradların əsassız və obyektivlikdən uzaq olmasını da bildirməklə müşavir yaxın vaxtlarda Gürcüstanla real danışıqlara başlanılacağı barədə toplaşanları əmin etdi.

Rafael Muhammetdinov:

"Qalanlar dostumuzdur, gedənlər qonağımız"

Rafael Muhammetdinov Fardiyeviç

1947-ci ildə Sverdlovsk yaxınlığında anadan olub.

Milliyyətə tatarıdır. Leninqrada Şərqişünaslıq Universitetinin türk dili fakültəsini bitirib. 1981-ci ildə Kazana köçüb və H.İbrahimov adına Tatarıstan Elmi Tədqiqat İnstitutunun ictimai fikir tarixi şöbəsində çalışır.

"Yusif Ancura və türkçülüynün evalyusiyası" adlı dissertasiya üzərində işləyir.

Türk xalqları Assambleyasının sədridir.

Assambleya öz tərkibində 25-ə yaxın ictimai təşkilat və cəmiyyəti birləşdirir.

Müsavat Partiyasının III (bərpa) qurultayında əməkdaşımız Şərif Kərimli onunla görüşüb söhbət etmişdir.

- * **Türk Xalqları Assambleyası nə iş görür?**
- * **Çoxpartiyalılıq demokratiya ilə yola gedə bilərmə?**
- * **Azərbaycan kənardan necə görünür?**
- * **İmperiyaların dörd sütunu.**

* **Bildiyiniz kimi,** perestroyka rus imperatorluğunun əsaslarını sarsıtdığı zaman ümumi demokratik prinsiplərin içərisindən milli azadlıq xətti ayrıldı. Belə bir dövrdə keçmiş SSRİ tərkibindəki türk xalqlarının da bu səpkili hərəkətləri güclənməyə başladı. Kazanda belə hərəkət Tatar İctimai Mərkəzi (TİM) adı altında forma-

laşdı və o digər ictimai türk mərkəzləri ilə işgüzar əlaqələr yaratdı. Bu da nəticədə Türk Xalqları Assambleyasının (TXA) meydana çıxmasına səbəb oldu. Bu təşkilatın maksimum proqramı türk dövlətlərinin konfederasiyasını yaratmaqdır.

TXA yarandığı gündən bura daxil olan cəmiyyətlərin liderlərinin iki yığıncağı - biri Alma-Atada, digəri Mahac-Qalada keçirilib. Apreldə isə Nalçikdə "Türkçülük: keçmiş və müasirlik" adlı elmi-praktik konfrans təşkil etmişdik. Assambleyanın tədbirlərində Azərbaycanda fəaliyyət göstərən "Turan", "Birlik" və "Dirçəliş" partiyaları yaxından iştirak edirlər.

* **Azərbaycanda** demokratiyanın və dövlət quruculuğunun çoxpartiyalılıq yolu ilə getməsi məsələsinə gələndə isə mənim bu barədə şəxsi mülahizələrim var. Bu məsələdə mən bir az ehtiyatlılığın tərəfdarıyam. Əgər dövlət hələ sərbəst şəkildə ayaq üstə dura bilmirsə, tam müstəqil deyilsə, cəmiyyətdə yaranan bütün partiyalar öz intellektual potensialı, təcrübəsi, nüfuzu ilə aparıcı partiyanın ətrafında birləşməli və onun yardımçısı olmalıdırlar. Bu belə olmazsa, yəni siyasi partiyaların əsas fikri keçid dövründə quruculuq işlərinə yönəldilməzsə, nəticədə yeni yaranan dövlətin əsası sarsıla bilər. Burada bir cəhətə də xüsusi diqqət yetirmək vacibdir. Cəmiyyətin siyasi, iqtisadi durumunun qeyri-sabit vəziyyətində bundan məharətlə istifadə edən xarici amillərin hər cür təxribat, xaos, qarşıdurma törətməsi üçün münbit şərait yaranır. Bu müdaxilənin isə sosial-ictimai əsasları onlardır. Bunlardan biri mövcud türk dövlətlərində yaranan partiyaların şəxsiyyətlərə söykənməsi, onların adı ilə nüfuzlanmasıdır. Liderlərin düşüncə tərzinin, siyasi əqidəsinin dəyişməsi və yaxud bir liderin digəri ilə əvəz olunması isə bütövlükdə partiyanın ideya istiqamətinə, mücadilə obyektinə güclü təsir göstərməyə bilmir. Bu onu göstərir ki, cəmiyyətin sosial bazası hələ möhkəm deyil.

Avropadakı dövlət quruculuğu ilə, demokratizm ilə bizdəki - Şərqdəki dövlət quruculuğunu, demokratizmi qətiyyənlə eyniləşdirmək olmaz. Belə səhv nəticələr bəzən iqtisadi və siyasi həyatda

kor-koranə təqlidçiliyə gətirib çıxarır. Bir şeyi dərk etmək lazımdır ki, bizim indiki müstəqil dövlət quruculuğumuz yarımfeodal prinsiplərə əsaslanır - biz müstəmləkəçilikdən - millətçiliyə - müstəqilliyə - demokratiyaya, nəhayət, - müasirliyə doğru təkamül keçiririk. Fikir verin, bizim hərəkətimizin nüvəsi nə oldu? Millətçilik, milli özünüdərk. Millətin özünüdərkindən sonra müstəmləkə zülmünə dözümsüzlük və milli azadlıq hərəkəti başlandı. Bu hərəkət də təbii olaraq beynəlxalq aləmdə gözdən düşməmək üçün, təcrid olunmamaq üçün demokratik ab-hava ilə yaşamalardır.

Bizdə yaranan bütün partiyalar da oxşar olaraq bu prinsiplərə söykənir - millətçi partiyalar demokratizm suyunda çiməndirildikdən sonra xalqın içində buraxılır. Ola bilsin, ola bilsin yox, bu gerçəklikdir, bizlərdə də milli məsələlər həll olunacaq və Qərbdə dövlətlərində olduğu kimi, yəni milli problemlər olmadan, sosial demokratiya xarakterli partiyalarla cəmiyyəti idarə edəcəyik.

Tatarıstanın dörd milyonluq əhalisinin təxminən yarısını yerli əhali - tatarlar təşkil edir. Təbii ki, partiyaların sayı da sizdəki qədər deyil. Əsas fərq isə ondan ibarətdir ki, bizdə partiyalararası rəqabət hələ ki, yoxdur. Hamısının məqsədi birdir, müstəmləkə zülmündən qurtulmaq, Tatarıstanın suverenliyinə, müstəqilliyinə nail olmaq və tatar xalqının, onun dilinin, mədəniyyətinin mövcudluğunu qorumaq. Bizdə hələlik əqidə ayrılığı hiss olunmur. Çoxpartiyalılıq mənə o vaxt alqışlayaram ki, onlar hamısı bir melodiyanı ifa edələr. Fərqi yoxdur - biri skripkada çalsın, yaxud kantrabasdada... Bizim mübarizələrimizin bir fərqi də ondadır ki, Tatarıstanda olan rus problemi Azərbaycanda, demək olar ki, yoxdur.

* **Mən Azərbaycanda** bir il əvvəl olmuşdum. İndi gördüyüm Azərbaycan iki şeylə məni heyran elədi. Birincisi, latın əlifbasının kiril üzərindəki şəksiz qələbəsi, ikincisi isə, Azərbaycan mətbuat aləminin, xüsusilə televiziyanın türkçülük istiqamətinə kəskin dönüş alması. Ənənəvi informasiya mənbələrindən sizin imtina etməyiniz və demək olar ki, müxtəlif informasiya kanalları ilə türkçülük, qərbçilik, müasirlik səmtində inkişafınız məni hədsiz sevin-

dirdi. Məndə belə qənaət yarandı ki, Azərbaycan televiziyası Türkiyə televiziyasının proqramlarını göstərməklə, eyni zamanda beynəlxalq hadisələrə, ictimai-siyasi məsələlərə geniş yer verməklə əyalətçilikdən uzaqlaşdı və böyük dünya ekranına çıxdı.

* **Rus imperiyası** dörd əsas atributla səciyyələnir: **KPSS, KQB, armiya, russkoe naselenie**. Bu atributlardan ikisi, demək olar ki, ləğv olunub, sonuncular isə qalır - tam müstəqillik üçün bunların da həlli vacibdir. Mənə belə gəlir ki, üçüncünü də tamamilə ləğv etmək mümkündür, sonuncu atributda isə bir az ağılla hərəkət etmək vacibdir: yaşadıqları dövlətin konstitusiyasına, dilinə, adət-ənənəsinə hörmət edirlərsə, özlərini həmin ölkənin vətəndaşı sayılsa, qalıb yaşaya bilərlər. Yox, imperiya ədaləti ilə yerli xalqa həqarətlə baxılsa, onda yol açıqdır. Qalanlar dostumuzdur, qardaşımızdır, gedənlər müvəqqəti qonağıdır.

Aşqabat üzərində "Gümüş Aypara"

Aşqabat: 15-22 noyabr. Bu tarix dilimizin duruluğunu, xalqımızın ululuğunu qədim türk səltənətləri salnaməsinə təkrarən bir də yazdı.

Bu tarix mənim yaddaşımda nə ilə qalacaq? Ömrümdə birinci dəfə idi ki, türk xalqlarının birliyini gördüm. Mən, Azərbaycan türkü, çox asanca başqırdla, qaraqalpaqla, qırğızla, qazaxla, özbəklə, türkmənlə... öz ləhcəmdə - azəri türkcəsində danışdım... İstər-istəməz dünyanı soldat çəkmələri ilə yox, sözlə fəth etməyin tərəfdarı olan rus şairi Lermontova rəhmət oxuyurdum ki, nə yaxşı, öz dilimizdən üz çevirdiyimiz anlarda onun dilimiz haqqında dediyi məşhur bir kəlam bizi ayıltmışdı: "...bu dillə bütün Şərqi dolaşmaq olar".

Uzun illərin gərginliklərindən sonra 1992-ci il noyabrın 15-də qədim türk məskənlərindən olan Türkmənistanın Aşqabat şəhərində türk xalqları kinematoqraflarının Birinci Beynəlxalq Festivalını təşkil edən Akmurad Xakiyev və festivalın 31 yaşlı gənc sponsoru Cümə Altıyev necə bir müqəddəs iş gördüklərini yəqin ki, dərk edirlər.

Akmurad Xakiyev, milli kinematoqrafların beynəlxalq regional şurası icraiyyə komitəsinin baş direktoru:

- Axır ki, türk xalqlarının yaradıcı kinematoqraflarını bir yere yığıb dərdləşmək üçün real imkan yarandı. Tarixin yeni səhnəsində bir-birimizə gərək olmağımızı dərk etməyimiz bizim ən böyük qələbəmizdir. Bizim bu festivalda yeganə devizimiz belədir: "Mədəni və mənəvi dəyərlərin yüksəlişi uğrunda!". Nəinki bir-birimi-

zə, eləcə də bütün dünyaya göstərməliyik ki, biz kimik, bizim mədəniyyətimiz hansı qaynaqlar üzərində boy atır.

Cümə Altıyev, festivalın sponsoru.

Türkmənistanın Cərcö şəhərində kasıb bir ailədə anadan olub. Doqquz bacı, bir qardaşdılar. Xalq təbabəti və ekstrasenslik sahəsindəki bacarığına görə 1989-cu ildə doktor rütbəsi alıb. Elə həmin ildən də bizneslə məşğuldur. Özünün "Dabara" ("Şadlıq"), həyat yoldaşı Gülbahar xanımın isə "Gülbahar" adlı firması var. Dörd uşaq atasıdır.

- Son vaxtlar yaxşı bir dəb yaranıb: incəsənətə sponsorluq etmək. Bu çox xeyirxah işdir. Bizim də firmanın fəaliyyəti əsasən, bu yöndədir - müxtəlif şənliklərin, yubiley, bayram gecələrinin keçirilməsində öz maddi köməyimizi əsirgəmirik.

Hazırda tarixin burulğanlarında dünyanın müxtəlif guşələrinə səpələnən türk xalqlarının intensiv yaxınlaşması prosesi gedir - biz də bu yekdilləşmə prosesinə öz köməyimizi əsirgəmirik.

Bu gün xeyirxah məqsəd və açıq ürəklə Türkmənistana təşrif gətirən eyniköklü xalqların kinematoqrafçılarına yüksək səviyyədə iş şəraiti yaratmaq mənim üçün ən böyük qazandır.

Firuzə yaylası

...Bir neçə sərhəd postunu keçəndən sonra vaxtilə İran şahının bağ yeri olan Firuzə yaylası bizi uca çinarların ayaqlarımız altına döşədiyi minbir rəngli təbii xalılarla qarşıladı. Və bu xalılara ayaq basdıqca bədənim ürpəşirdi, uca-qoca çinarlar, üzümüzə dağ-təpələr, ürkək-ürkek daşların-qayaların qoltuğuna sığmıb keçən Firuzəcik çayı mənə nəşə pıçıldayırdı, məndən nəşə sorurdu.

İlahi, bu daşları mən harda görmüşəm, bu sulara haçan yunmuşam, bu çinarın nə vaxt boyuna sevinmişəm? Bu nədir? Fayton səsi gəlir qulağıma! Bu atlar mənə tanışdır! Bu meydan mənə tanışdır. Kimdir orda meydan sulayan?

Yaddaşımı didib-gəmirən ömrün zaman qayçısı bu günümlə əlaqəmi kəsdi... və mən bir andaca əsrin əvvəllərinə düşdüm:

"1929-cu il, Aşqabat sirki. Hakim elan edir:

- Fransız güləşinin fəxri və yaraşığı Nikolay Bredixin və Qafqaz şiri Rəşid Yusifov!

...Mübirzə cəmi on yeddi dəqiqə çəkdi. Tamaşaçılar Rəşidi atıb-tutmağa başladılar. Həmin axşam o, mehmanxanaya qayıda bilmədi, sirkin çıxış qapısının ağzında fayton gözləyirdi. Bir dəstə adam onu götürüb faytona oturtdu. Atları birbaşa Firuzə yaylasına sürdülər. Yaylada azarkeşlərin mahnı və rəqsləri səhərdək davam etdi..."

Bəli, sən demə, düz on il bundan öncə, əsrimizin ən nəhəng bəhəddarlarından olan Rəşid pəhləvanın xatirələrini çözləyib onun ömür kitabını yaradarkən mən xəyalən bu dağı-torpağı birər-birər gəzmişdim. İndi nə Rəşid pəhləvan var, nə İran Şahı, nə də Nikolay Bredixin... Az-çox tutqun yaddaşlı mən varam. Mən də bu dünyanın qonağıyam. İstər çinarın torpağın məxməri sinəsinə söykənən budağında ol, istərsə də zirvəsində - biz hamımız bir yarpaq ömrü yaşayırıq. Firuzə yaylası isə... O, tarix salnaməmizin bir səhifəsi kimi hələ çox tale yazıları ilə bəzənəcək...

Aşqabatda avtomat telefonlar pulsuzdur

Və çox qəribədir ki, telefonlar hamısı işləyir. O dəqiqə yadıma bizim telefonlar düşdü. Ürəyimdə onların halına acıdım. Bicarə avtomatların nə günahı? Vaxtilə Moskvada keçirilən bir kommunizm eksperimentini xatırlayıram. "Hər kəsdən qabiliyyətinə görə, hər kəsə tələbatına görə" prinsipini həyatda əyani şəkildə sınaqdan keçirmək üçün şəhərin mərkəzi küçələrindən birinə böyük bir qutuda pulsuz kibrit qoyurlar. (Yadınıza salın ki, o əyyamlarda bir qutu kibritin qiyməti 1 qəpik idi...). Kənardan baxıb ən ucuz şeyə

qarşı camaatın tamamını öyrənirlər. Nə görsələr yaxşıdır? Kibrit uğrunda bir qalmaqla, bir dava-dalaş düşür ki, gəl görəsən!..

Aşqabatda isə telefonlar pulsuzdur. Ancaq hamısı işləyir... Bakıda avtomat telefondan zəng etmək fikrinə düşənlər gərək əli pullu birə-beş qiymətə jeton axtaralar. Amma telefonlar hamısı sınıq-salxaqdır... Zarafat deyil, güc-bəla ilə bir-iki jeton tapırsan, onu da avtomat çox qəddarcasına alıb yeyir və sən də qalırsan yana-yana... Bircə o qalır ki, acığını telefondan çıxasan!

Qərībā paradoksdur: Aşqabatda telefonlar pulsuzdur, ancaq hamısı yaxşı işləyir. Bakıda isə telefonlar pulludur, amma hamısı sınıq-salxaqdır...

Hə, pul söhbətini nahaq salmadım axı. Eşidəndə ki, festivalın sponsoru var, hamı bu qəhrəmanı görməyə tələsdi. Eşitdiyimizə görə həmin qəhrəman festivalın keçirilməsinə otuz milyon pul qoymuşdu! Və... ilk tanışlıqdaca çoxlarının dodağı qaçdı. Təsəvvürümüzdə iri cüssəli, bazburutlu, ədalətli bir bay sandığımız sponsor, sən demə, arıq,çəlimsiz, uşaq kimi səmimi gənc bir oğlan imiş...

Festival işə başladı

Elə ilk andaca çoxlu kəm-kəsir üzə çıxdı: tamaşaçılarla ünsiyyət, demək olar ki, yox dərəcəsində idi; filmlərin baxışı qrafiki tez-tez dəyişdirilirdi: diskusiyalar zəif təşkil olunurdu; qonaqların şəhər gəzintisinə ayrılan vaxt filmlərin nümayişi ilə eyni vaxta düşürdü; fevtivalda fəaliyyət göstərən "Karvansaray" kinobazarı sönük işləyirdi: reklam işi zəif idi və s. və i.a. Lakin bununla belə, hamının ürəyindən keçən bir hissə var idi: öz evimizdir, yaxşısı da bizimdir, yamanı da. İlk təcrübəmizdir, düzəldərik...

Festivalda 11 türk respublikası ilə yanaşı Almaniya, Finlandiya, Əfqanıstan, İran, Malayziya, Türkiyə dövlətlərindən də iştirakçılar var idi. Xarici qonaqlar türk xalqlarının milli kinematoqrafiyasına, onların mənəvi oyanışının təəcəssümünə böyük maraq və həvəs göstərirdilər.

Dediyim kimi, festivalın işinin bir qolu da kinobazar idi. Burada ən yaxşı filmlər öz müştərisini tapırdı. Çox təəssüf ki, Azərbaycandan "Şirbalanın məhəbbəti"ndən başqa bu bazara mal çıxaran olmadı, "Şirbalanın məhəbbəti" isə növbəti "uğursuzluğa" düçar oldu. Belə ki, nə Şirbalanı başa düşdülər, nə halına "acıdılar". Dublyajsız və tərcüməsiz bazara gəlmiş "Şirbala" heç kəsin ürəyini "kövrəldə" bilmədi.

Filmin redaktoru Elxan Ocaqovun səyinə baxmayaraq, tələm-tələsik edilmiş tərcümə lazımı effekti vermədi.

Bazarın öz qanunları var. Görünür, bizim kino kommersantları həmin qanunları diqqətlə öyrənməlidirlər. Kinobazarlarda filmlərimizin satışı nəinki onsuz da ağır maliyyə sıxıntısı keçirən kinostudiyalarımızın vəziyyətini yüngülləşdirər, eyni zamanda Azərbaycan həyatının, onun tarixinin, mübarizəsinin dünyanın müxtəlif xalqlarına göstərilməsi üçün kütləvi təbliğat vasitəsi ola bilər. Elə festivalın sonuncu günkü Əlaqələndirmə Şurasının iclasında da bu barədə danışıldı. Qərara alındı ki, gələn ildən etibarən priz alan bütün filmlər festivalın icraiyyə komitəsinin üzvü olan ölkələrə satılsın.

"Türk olmaq istəyirəm"

Açığını deyim ki, hər gün verilən "banket"lərdən lap xəcalət çəkirdik. Ancaq hər dəfə Cümənin səmimi çöhrəsini görəndə, üzrxahlığını eşidəndə, özünün borclu qaldığını söyləyəndə, tez-tez Azərbaycan havalarına rəqs etməyinə tamaşa edəndə bir az rahatlanırdıq, sərbəstləşirdik. Təxminən üç yüz-üç yüz əlli nəfərə verilən bu ziyafətlər vaxtı əksərən Azərbaycan musiqisi səslənirdi. Bəlkə də elə bir nümayəndə heyəti tapmaq olmazdı ki, Azərbaycan xalqının uğurları şərəfinə, Əbülfəz Elçibəyin şərəfinə bədə qaldırıb söz deməsin. Azərbaycan nümayəndə heyəti əgər festivalda belə bir priz müəyyən olunardısa, ən çox simpatiya qazanan bir heyət idi. Bizim gənc rejissorların, operatorların, ağsaqqal kino xadimlərimizin davranışı, səviyyəsi, ünsiyyəti hamıda böyük hör-

mət oyatmışdı. Bəlkə də bunların nəticəsi idi ki, Almaniyadan gəlmiş bir kinorejissor burada eşitdiyi Azərbaycan musiqisinə və görüldüyü Azərbaycan rəqslərinə öz heyranlığını bildirdi.

Bəzən biz öz qədrimizi bilmirik, bəzən biz özümüzə qiymət qoymağı bacarmırıq, ancaq millətlər arasında millətimizin adını görəndə, millətimizin qabiliyyətli oğullarını görəndə... və görəndə ki, Azərbaycan oğlunun yanında qürrələnməyə, Azərbaycan mədəniyyətinin yanında söz deməyə ehtiyat edirlər, dönüb Azərbaycana bir də vurulursan, onun torpağının-daşının bircəsinin belə burnunun qanamasına dözməmirsən. Vətən - oğulları ilə basılmazdır! Oğullar - Vətənlə oyunməlidir!

Birinci mükafatı biz aldığımız!

Azərbaycan kino sənəti festivalda müxtəlif janrlarla təmsil olunsada sənədli filmlər üstünlük təşkil edirdi. Və təsadüfi deyil ki, festivalın birinci mükafatına da məhz "Bozçalı" kinostudiyasının istehsalı olan "Fövqəldünya" sənədli filmi layiq görüldü. Filmin ssenari müəllifi və rejissoru Yavər Rzayev, operatorları Rafiq Səfəroğlu və İsrail Ağayevdir.

Yavər Rzayev, kinorejissor:

- Aşqabat festivalı mənim ilk beynəlxalq kinofestivalımdır. Burada gətirdiyimiz "Fövqəldünya" sənədli filmi üzərində uzun müddət işləmişik.

Maliyyə çətinlikləri hələ ki, düşündüklərimizi tam təcəssüm etdirməyə imkan vermir. Bura gəlməkdə əsas məqsədim məni başa düşən, incəsənəti qiymətləndirməyi bacaran sponsor tapmaq idi. Ancaq iş elə gətirdi ki, üstəlik mükafat da verildilər...

Daha iki filmimiz: "Yaddaş" studiyasının istehsalı olan "Sərhəd" filmi - ssenari müəllifi Nəriman Əbdülrəhmanlı, rejissoru və operatoru Nizami Abbas - ən yaxşı sənədli reportaja görə; C.Cab-

barlı adına Azərbaycanfilm kinostudiyasının istehsalı olan "Ölülər" bədii filmi isə - ssenari müəllifi və rejissoru Tofiq Tağızadə, operatoru Ələkbər Muradovdur - sosial mövzunun komik həllinə görə prizlərinə layiq görüldülər.

Qazaxıstan kinematoqraflarından sonra prizlərin sayına və sanballığına görə ikinci yeri tutan Azərbaycan kino işçilərinin bu uğuru, şəksiz ki, sevindiricidir. Ancaq nümayəndə heyətimizin rəhbərlərindən biri kimi bu festivalda iştirak edən Azərkinovideo İstehsalat Birliyinin baş direktoru Oqtay Mirqasımov kinomuzun taleyi ilə bağlı bərk narahatçılığını bildirdi. Gənc kinematoqraflarımızın indiki sevincinə məyusluq qatmamaq, oxucularımızın qələbə ovqatına xələl gətirməmək naminə biz Oqtay bəyin narahatçılığını gələn nömrələrimizdə dərc etməyi qərar aldığımızı.

Qran-Pri-"Gümüş Aypara" isə qazaxlara nəsib oldu...

Türk xalqlarının Birinci Beynəlxalq kinofestivalının ən yüksək mükafatını - Qran-Pri - "Gümüş Aypara"-nı Qazaxfilm kinostudiyasının direktoru, kinorejissor Ardaq Əmirkulov "Qibel Otrara" bədii filminə görə qazandı.

Bir neçə günlük tanışlığımızdan istifadə edib, "Azərbaycan" qəzeti adından ayaqüstü ilk müsahibəni mən götürdüm:

- Siz jürinin bu qərarı ilə razısınız?

- (Gülür).

- Ardaq, hansı mövzularda film çəkməyə daha çox üstünlük verirsiniz?

- Əsasən tarixi mövzuları sevirəm. Müasir sosial problemlərin həllinə tarixi mövzularda daha çox nail oluram.

- Azərbaycanın gənc rejissor və operatorları ilə bir həftə ərzində yəqin ki, yaxından tanış oldunuz. Onlara münasibətiniz?

- Mən onların əsasən sənədli filmlərinə baxdım və xoşuma gəldi. Problemə özünəməxsus baxış, mövzu rəngarəngliyi və rejissor həlli yüksək səviyyədədir.

- Festival barədə nə deyə bilərsiniz?

- Bu vaxtaca biz ancaq bir ittifaq daxilində yaşamışıq. İndi həmin ittifaq dağıldıqdan sonra müxtəlif ittifaqlar yaranmağa başlayır. Mənə elə gəlir ki, bizim festival da belə ittifaqlardan birinin - türk xalqlarının ittifaqının baş tutması nəticəsində həyata atıldı. Bu festivalı bəlkə də öz evimizin festivalı adlandırmaq olardı. Çünki biz hamımız bir ailənin övladlarıyıq...

Yenə də Cümə...

Aşqabatda dünyaya gətirilmiş bu festival köçəri həyat sürməliydi. Və növbəti festivalın keçiriləcəyi yer, çox güman ki, Bakı olacaqdı. Lakin Cümə... yenə də bu arıq, çəlimsiz, səmimi Cümə... hər şeyi "korladı". Festivalın "Məkan" sarayındakı bağlanış günü elan etdi ki, əgər festival hər il Aşqabatda keçirilsə, o, festivalın daimi sponsoru olacaq!

Nə etmək olar. Cümənin bu qəribə şərtindən sonra bəlkə də bir çox dövlət rəhbərlərinin üzərindən ağır yük götürüldü. Zalda oturanlar dərinə nəfəs aldılar və... alqış sədaları Cüməyə daha başqa "şərtlər" irəli sürməyə imkan vermədi.

Demək, gələn il Aşqabatda görüşənədək...

Ruhumuzun yaddaş sərgisi

***Hüseyn Hüseynzadə** 1951-ci ildə Aşqabadda anadan olub. Atası cənublu, anası şirvanlıdır. Aşqabadda orta məktəbi bitirdikdən sonra incəsənət məktəbində oxuyub. Təhsilini 1971-1977-ci illərdə Moskvada Ümumittifaq Kinematoqrafiya İnstitutunun kino rəssamlığı fakültəsində davam etdirib və Türkmənfilm kinostudiyasında quruluşçu rəssam kimi fəaliyyət göstərməyə*

başlayıb. Bu vaxtadan 10-a yaxın filmin tərtibatını verib. “Kişi tərbiyəsi” filmindəki işinə görə SSRİ Dövlət mükafatına layiq görülüb.

- Hüseyn bəy, biz bilirik ki, Türkmənistanda məşhur rəssamlar çoxdur. Bəs necə oldu ki, türk xalqlarının I Beynəlxalq kino festivalının ən yüksək mükafatını – Qran-Prini – “Günəş Yarımay”ı (“Gümüş Aypara”) hazırlamaq sizə həvalə olundu?

- Nə deyim vallah, görünür, azdan-çoxdan məni də tanıyırlar... Açıqı, məni kinostudiyaya dəvət edəndə ilk dəfə Gümüş Aypara adını eşitdim və bu ad elə o dəqiqə məni sehlədi, daxilimdə insanı xoşhallandıran bir ilıqlıq yaratdı, qanımı coşdurdu, böyük məmnuniyyətlə işə başladım.

- Eşitdiyimə görə, prizin eskizi ilə hazır variantı arasında bəzi fərqlər var.

- Bəli, bu istehsalat prosesində üzə çıxdı və mənim dostum, həmkarım prizin ikinci müəllifi Arif Məhərrəmovun çox gərgin zəhməti sayəsində bəzi rekonstruktiv dəyişikliklərlə həll edildi.

Arif Məhərrəmov əslən Basarkeçərlidir. Atasının xidməti işləri ilə əlaqədar uzun müddət Azərbaycanın müxtəlif rayonlarında yaşamalı olublar. Nəhayət, Bakıda məskunlaşıblar. Arif əvvəl Ə.Əzimzadə adına rəssamlıq məktəbini bitirib. Sonra Moskvada Ümumittifaq Kinematografiya İnstitutunda oxuyub. İnstitutu bitirdikdən sonra 1981-1983- cü illərdə Bakıda animasiya filmləri üzrə rəssam işləyib. Ailə-məişət rahatsızlığından 1984-cü ildə Latviyaya köçüb. Azanfilm studiyasının yaradıcılarından biridir. Onun ilk bədii redaktoru və direktoru olmuşdur. Hazırda Riqada yaşayır və “SARİF” adlı animasiya filmləri çəkən xüsusi firmaya rəhbərlik etməklə yanaşı, rəssamlıqla da məşğul olur. Azərbaycanfilm kinostudiyasına qayıtmaq arzusunda.

- Qran-Pri yaşıl xrustaldan, gümüş ayparadan və qızıl ulduzdan ibarətdir. – Hüseyn sözünə davam edir. – Yaşıl büllurun üzərinə dolanmış lentdə dostum Arifin əvəzsiz zəhməti şərəfinə qızıl haşiyə var. Biz Ariflə adi dost deyilik, həm də sənət dostuyuq.

Haşiyə: *Hüseyn Hüseynzadə artıq 5 ildir ki, kinodan ayrılıb peşəkar rəssamlıqla məşğul olur. Həddən artıq mehriban, nəzakətli, istiqanlı olan bu türk oğlu öz qonaqpərvərliyi ilə bizi heyran qoydu. Hüseyn Azərbaycan nümayəndələrindən bir neçə sənət adamını öz emalatxanasına dəvət etdi. Və bu işıqlı insanın əsərlərindəki humanizm, ululuq, tarixi-milli kökə bağlılıq bizi şaşırmaya bilmədi.*

Hüseyn qərribə bir sağlığa bədə qaldırdı: “Gəlin, qanımızın sağlığına içək!”. Çox qərribə də olsa, məhz bu sözlər onun ruhunun ulu keçmişini ağ kətana möhürlədiyi yaşantılarında güclü bir işıq seli kimi bərq vururdu. Təbrizin, Şirvanın onların özündən də qədim tarixindən xəbər verirdi.

“Gəlin, qanımızın sağlığına içək!”. Bu sözləri deyəndə mən Hüseynin əsərlərinə işıq saçıyan qan yaddaşını duydum.

- Azərbaycan rəssamlığını mən diqqətlə izləyirəm. Və belə qənaətə gəlmişəm ki, bütün müsbət keyfiyyətləri ilə yanaşı, Azərbaycan rəssamları mövzu sarıdan korluq çəkmirlər. Yəqin ki, bu nə iləsə bağlıdır...

- Mənə elə gəlir ki, Hüseyn bəy, bunun səbəbini bizim xalqımızın ağıl-qaralı taleyində və son illərdəki milli özünüdərkə axtarmaq lazımdır. Çox güman ki, milli azadlıq mücadiləmizin sənətə və bəlkə də əksinə, sənətin milli oyanışa təsiri az olmayıb.

- Bəli, tamamilə doğrudur, - Arif söhbətimizə müdaxilə edir, - ancaq burada bircə şeyi xüsusi qeyd etmək lazımdır. Azərbaycan rəssamlığındakı bu mövzu axtarışı, rəngarənglik məhz

milli əsaslar üzərində qurulur. Bu isə sənətlə xalqın ruhunun qovuşduğu yerdir.

...Bir həftə ərzində Hüseyn və Ariflə dəfələrlə görüşdüm. Hər dəfə də söhbətimiz xoş ovqatla keçirdi. Və mən belə duydum ki, vətəndən kənarda onu vəsf edən bu türk oğulları ulularının ruhlarının dolaşdığı yerdə genetik yaddaşlarını sənət dili ilə yurddaşlarına göstərmək arzusundadırlar. Belə bir yaddaş sərgisinin tamaşaçısı olmaq özü də dönüb ruhumuza baxmaq qədər qeyri-adidir.

Sizi Bakıda gözləyirik, qardaşlar!

*Bakı-Aşqabat-Bakı.
14-23 noyabr 1992-ci il*

*«Азербайджан».
28 ноября - 4 декабря 1992 г.*

Боль Борчалы

Расшатавшиеся после 1988 года устои империи наряду с пробуждением борьбы за национальную свободу, стали причиной и межэтнических бурь. Одно из подобных волнений (на новом этапе) связано с нашими соплеменниками в Грузии. В действительности исторические корни их моральной и физической дискриминации уходят в более далекие времена, точнее связаны с началом периода присоединения Грузии к России. Начавшаяся политика притеснения турков Ахыска и Адыгюн в середине прошлого столетия и искусственное расселение на землях их предков армян, означало по сути прекращение всех связей Борчалы с Турцией. После же Октябрьской революции в России начался процесс раздробления Борчалы! Война Армении с Грузией за Борчалы в 1918 году означала полное разделение Борчалы — исторически азербайджанские земли и потерю навсегда такой большой ее части, как Гюмру, Джалалоглу, Пембек, Лору. В результате покровительства армян русскими и французами потеря столь стратегически значимых для Азербайджана территорий (еще большее отдаление Турции от Азербайджана) явилось для живущих там тысяч наших единокровцев не только началом их репрессии, но и началом расчленения окраин Азербайджана. И последующие события показали, что обглаживание брошенных костей, оставшихся в результате русско-турецкого спора, выгодно армянам хотя бы потому, что в перспективе возможность того, что когда-нибудь перепадет жирный кусок и им.

Эхо антитурецкой «солдатской политики» Российской империи, прокатившееся над Азербайджаном, нашло свое воплощение и в деяниях активизировавшихся в 1930—40 и в 1948—52 годах армянских и грузинских шовинистов, результатом чего стало возможным проведение в жизнь полной депортации турков Борчалы.

Если внешнее политическое спокойствие, образовавшееся в 50—80 годах в Азербайджане, проходило под знаком «интернационализма», «гостеприимства и добрососедства», «щедрой раздачи земли», то в Грузии наблюдалась политика искусственного увеличения численности грузин, «огрузинивания» части негрузинского населения. В результате на самом деле в обеих республиках проводилась в жизнь армянская политика. Нет необходимости в напоминании о проводившейся политики «щедрости» прежних руководителей Азербайджана и о тяжелых последствиях от этого. А политика «огрузинивания» больше всего, можно сказать, принесла вред самим грузинам.

Где-то в 1990-м году в Грузии стали составлять списки армян, поменявших свои фамилии на грузинские. Но через некоторое время эту кампанию в спешном порядке свернули. Теперь выяснилось, что открытие этой тайны невыгодно ни армянам, ни грузинам. И в первую очередь, потому, что список этот оказался слишком длинным, да и попадали в него имена столь «уважаемых людей» Грузии, что...

Но давайте не будем наивными. Дело вовсе не в списке. Дело в том, что большинство попавших сюда «уважаемых людей» оказались на руководящих должностях в тех районах Грузии, где в основном проживают турки... И потери таких кадров ни в коей мере не допустила бы купца грузинских шовинистов.

Каковы мотивы? Каковы причины для выселения турков Борчалы армянскими и грузинскими шовинистами? Правда, здесь требуется оговорка: если армяне вожде-

полного изгнания наших единокровцев с этой земли, то грузины — сторонники лишь частичного.

Прежде раскроем замыслы армян. Вдоль грузино-армянской границы в основном проживают турки и они между Азербайджаном и Турцией (Сыныг Корпу - Башкечид - Эрзурум) когда-либо могут сыграть (и играли) роль оборонительной стены.

Учитывая, что в Ахыска (Месхети), Ахыркалаке (Ахалкалаки), Вогдановке и Адыгуне после репрессии турков в 1937 году укрепились армяне, Борчалы стали прочной естественной границей между Грузией и Арменией. А разрушение этой стены является составной частью абсурдного плана воссоздания «Великой Армении».

Отчего же грузин удовлетворяет лишь частичное выселение турков? Исторический опыт показывает, что изгнанию турков на какой-либо территории всегда сопутствовал факт немедленного проникновения армян в эти места. И грузины, вновь создающие свою историю, не забывая ее первые уроки, прилагают все усилия для скорейшего укрепления в местах, освободившихся от турков. Но собственное тяжелое демографическое положение не дает возможности для масштабного осуществления этого плана.

Вкратце такова панорама проблемы. Но если более точно очертить ее контуры, то необходимо будет обозначить и причину конфликтов между Абхазией и Осетией, остановиться на причинах скоротечного превращения в последнее время ингилойцев, проживающих в Кахском и Закатальском районах Азербайджана, в Грузии, проанализировать взаимоотношения Грузии с Турцией и Россией.

Я верю в мудрость грузинского народа, прекрасно отличающего друзей от врагов.

Шариф КЕРИМЛИ

“Qərəzkar jurnalist” mənəm!

Gümanım məni aldatdı...

Bu yaxınlarda Tbilisi şəhərində Süleyman Süleymanov «Birlik» cəmiyyətini yaradanda elə güman eləmişdim ki, gec də olsa, indən belə «Gürcüstan» qəzeti xidmət elədiyi bölgənin əhalisinin dərdinə qarışacaq, onun ağrılarını bütün dünyaya car çəkəcək.

Çünki «Gürcüstan» qəzetinin redaktorunun bundan belə vəzifəsiz qalmaq və dolanışıq sarıdan korluq çəkmək qorxusu olmayacaq - ən azı «Birlik» cəmiyyətindəki vəzifəsi dar gündə “karına” çatacaq. Ancaq çox təəssüf ki, zənnim məni aldatdı...

Oxucularımızın yaxşı yadındadır ki, bu yaxınlarda Gürcüstanda parlament seçkiləri keçirildi və yarım milyonluq soydaşımızdan bir nəfər belə olsun parlamentdə yer tuta bilmədi (daha doğrusu, buna imkan verilmədi). Ancaq sizi sevindirmək istəyirəm: belə bir imkan açılıb. Deyəsən, Siqua və Kitovani cənabları tutduqdarı vəzifənin tələbinə görə öz mandatlarını yerə qoymalı olacaqlar. Və soydaşlarımızın yaşadığı bölgədə yeni seçkilər keçiriləcək. Həmin iki yerdən birinə mənim bugünkü tənqidimdən sonra yəqin ki, «Gürcüstan» qəzetinin redaktoru Süleyman Süleymanovun namizədliyi irəli sürüləcək...

Yadınızdadırsa, oktyabrın 15-də Azərbaycanın xalq deputatı M.Məmmədov Gürcüstanın Marneuli rayonunda səfərdə olmuşdu («Azərbaycan» qəzeti, 31 oktyabr 1992-ci il, N 28). Sakinformun müxbiri M.Məmmədovla Marneulidə görüşmüş və ondan götürdüyü müsahibəni «Gürcüstan» qəzetində dərc etdirmişdi. Müsahibədə soydaşlarımızla bağlı deyilmiş siyasi cəhətdən bir sıra

ziyanlı fikirlər (yeri gəlmişkən, biz M.Məmmədovla əlaqə yaratdıq və millət vəkiliyinə dediyinə görə, onun söylədikləri müxbir tərəfindən təhrif olunmuşdur, ancaq çox təəssüf ki, bu vaxtacan hörmətli deputatımız bu saxtakarlığa rəsmi etirazını bildirməyib) «Azərbaycan» qəzetində tənqid olunmuş və «Gürcüstan» qəzetinə də irad tutulmuşdu ki, milli məsələ ilə bağlı yazılarda bir az ayıq olsunlar, belə diqqətsizlik xalqın tarixini təhrif etməklə yanaşı, milli-mənəvi dəyərlərə də ağır zərbə vurur.

Qərribə təsadüf nəticəsində mənim hazırladığım həmin yazı nömrəyə gedərkən S.Süleymanov redaksiyamıza gəlib çıxdı və mən doğurdan da sevindim, çox səmimi şəkildə yazdıqlarımı ona oxudum, həmin məsələ ilə bağlı xeyli söhbət də etdik. Mənə elə gəldi ki, biz bir-birimizi başa düşə bildik, o hətta dedi ki, bu da sizin mövqeyinizdir, nolar, yazırsız-yazın...

Lakin S.Süleymanov Tbilisiyə qayıtdıqdan sonra bu məsələyə tamamilə yeni rakursdan yanaşmış, sanki kiminsə təhrikiylə mənə cavab yazmağa vadar edilmişdi. Ancaq çox təəssüf, hörmətli Süleyman müəllim, siz bu hərəkətinizlə birlik dediyiniz müqəddəs bir amaldan növbəti teli sındırmış oldunuz. Biz ikimiz də Borçalı balasıyıq, demək olar ki, eyni kənddən, ancaq Tanrı bizim hər ikimizin üzərinə müqəddəs bir missiya qoyub: taleyi kəşməkeşlərlə dolu olan bu xalqın qəlbinə sözlə məlhəm olmaq, onun haqqını-hüququnu müdafiə etmək, onu çapıb-talayanlara qarşı mübarizə aparmaq. İkimiz də dövlət qəzetinin redaktoru yuq – siz “Gürcüstan”ın, mənə “Azərbaycan”ın. Mən sizinlə bütün münasibətlərimdə səmimi və açıq idim. O yazını sizə oxuyanda da. Bəsne üçün siz, həmin yazının müəllifinin mən olduğumu bilə-bilə öz cavabınızda «hansısa qərəzkar bir jurnalist», «məkrli jurnalist», «kiminsə dəyirmanına su tökən jurnalist» və s. və i.ə. kimi müəmmalı təşbehlərlə oxucularımızın ürəyində bir «düşmə jurnalist» obrazı canlandırmağa cəhd etmisiniz? Bəlkə mənim adımlı yazmağa ona görə cürət etməmisiniz ki, qarşınızdakı ağ kağıza həkk edəcəyiniz «Şərif Kərimli» imzasının şəffaflığı gözlərinizi qamaşırdardı, yaxud yazınızda mənim adımlı oxuyan

adamlar sizi daşqalaq edərdilər? (Yaxşı düşünmüşünüz: hər halda, «Qərəkər jurnalı» obrazınız aydınlaşana qədər bəzilərinə («Azərbaycan» qəzetini oxumayanları) müvəqqəti də olsa aldada bilmisiniz. Ancaq buna görə də çox sağ olun. Sağ olun ki, çoxdandır məni narahat edən bir mövzuda söhbət açmağa təkan vermiş oldunuz. Həmin mövzunun adı belədir: «Gürcüstanda vəzifəli ziyalılarımız və onların mövqeləri». Bu barədə çox ciddi və açıq söhbətlərimiz olacaq.

İndi isə yazınızda sizi qeyzləndirən bəzi mətləblərin izahını verməyə çalışaq. Elə şey var ki, doğrudan da onları aşkar demək düzgün deyil, lakin sizin qəzetin fəaliyyəti (bəlkə də fəaliyyətsizliyi) və şəxsən sizin sonuncu yazınız (hərçənd ki, öz adınızın əvəzində «Gürcüstan» yazmısınız - bəlkə də siz bu imzanı seçməkdə düzgün iş görmüşünüz: «Gürcüstan»ın «Azərbaycan»a etirazı!..) mənə bir şeyi xatırlatmağı məcbur edir. Azərbaycan xalqı heç kəsdən torpaq istəmir, Azərbaycan xalqı öz soydaşlarının öz tarixi torpaqlarında rahat yaşamalarını istəyir. Azərbaycan dövlətinin və qonşu dövlətin isə borcu həmin xalqın qanuni insani hüquqlarını qorumaqdır.

Bəs bu sahədə bizim, konkret halda əslən Gürcüstandan olan ziyalıların vəzifəsi nədən ibarətdir?

-Yarım milyonluq soydaşımızın vəziyyəti barədə ictimai və rəsmi fikri formalaşdırmaq;

-Azərbaycan və Gürcüstan dövlətləri arasında bütün diplomatik əlaqələri soydaşlarımızın mövcud vəziyyətinə uyğunlaşdırmaq;

-Normal əlaqələr yarandıqdan sonra ictimai təşkilatların, görkəmli ziyalıların, elm və incəsənət xadimlərinin köməyi ilə mədəni və mənəvi integrasiya prosesini gücləndirmək.

Əziz həmkarım, siz çox nahaq yerə yazınızın sonunda rişxəndlə bildirirsiniz ki: “Aşığın sözü qurtaranda neynim-neynim deyər. Bəlkə siz də... o söz!..”

Xeyr! Bizim hələ deyiləsi sözüümüz çoxdur. Mən bayaq xatırlatdım ki, «Gürcüstanda vəzifəli ziyalılarımız və onların mövqeləri» mövzusunda söhbətimiz hələ uzun çəkəcək. Siz bu söhbətdə öz kəndçisinin dərisini soyan - başını aşağı əyəndə boynunu vuran, başını dik tutanda gürcünün zopası ilə başını yaran azərbaycanlı sovxoz direktoru haqqında da, kəndinin böyür-başını qayçılayıb kəsən, otaracağını satan, camaatın iradəsinin əksinə olaraq tibilisili gürcüyə bağ yeri adı ilə hektarlarla münbit torpaq verən kənd soveti sədri barəsində də, Bakıda, Mərdəkanda “bərayi-ehtiyat”, mülk alıb xalqın içində pozuculuq işi aparan, qaçqınlıq əhval-ruhiyyəsi yaradan keçmiş vəzifə sahibləri haqqında da eşidəcəksiniz. Bəlkə... Millət başsız olanda onu çapıb-talamazlar! Gürcüstanda cərəyan edən hadisələr tamamilə nəzarətdən çıxıb. Burada elə məsələlər var ki, Azərbaycan ona birbaşa müdaxilə edə bilməz. Lakin arxasını kiməsə söykəyən «öz ziyalılarımızın» əli ilə əgər öz xalqımız incidilirsə, səfalətə, məhrumiyyətə düşər olursa, bütün insani hüquqları tapdalanırsa, bir qarın yemək dalınca öz doğma torpağını atıb didərgin düşürsə... burda susmaq, burda naxələfin hərəkətini cilovlamamaq, burda qonşu dövlətin rəhbərlərinə öz etirazını bildirməmək, burda belə hərəkətlərə dözməyib, namərdin cəzasını təkbəşinə verən vicdanlı adamların sığınacağına çevrilməmək... özü də xəyanətdir!

“Gürcüstan” “Azərbaycan”dan nə istəyir?

Azərbaycanlıların son illərdəki deportasiyasına rəvac verənlər aydındır. Lakin onun icraçılarının ancaq qeyri millətlər olduğuna da özümüzü inandırmağımız sadəlövlükdür. Nəhayət, bir şeyi dərk etmək lazımdır ki, bizi təkcə gürcü deyil qovan. Bu, el-obasının artımının qarşısını alan “öz kənd soveti sədrimiz”dir, bu, babasının torpağını nəvəsinə fantastik qiymətə satan “öz sovxoz direktorumuz”dur, bu, xalqın beyninə köləlik psixologiyası aşılayaraq fəal gürcü təbliğatı aparan öz mənəviyyətsiz “jurnalistlərimiz”dir, bu, on nəfər soydaşını bir nəfər gürcünün

“dostluğuna” qurban verən “öz tacirimiz”dir, bu, bir istedadlı adamın görünməsinə dözə bilməyib onu mənəvi və fiziki cəhətdən məhv edən rəhbər vəzifələrdəki “öz ziyalılarımız”dır. Bizim mübarizəmizin üçüncü mərhələsi məhz belələriylə olacaq.

Sizi ən çox narahat edən “...Yaşamaq üçün yollar arayan, müxtəlif orqanlara müraciət edən... Gürcüstan azərbaycanlılarının yeganə mənəvi dayacağına hansı məkrli jurnalistinsə qəsd-qərəzidir”.

Bu gün Gürcüstanda azəri türkcəsində danışan bircə nəfər belə azalırsa, bu bizim hamımızın faciəmizdir.

Əgər azərbaycanlılar yaşayan bəzi bölgələrdə bu gün onların doğma dilində qəzetlər çıxmırsa, bax bu, birinci növbədə sizin və sizin rəhbərlik etdiyiniz qəzetin günahıdır. Doğrudanmı siz dərk etmirsiniz ki, abunəçini, sizin ibarənizcə desək, “yeganə qəzet” olmaqla qazanmazlar, oxucunun qəlbinə girib onu qısqandığı, çəkidiyi, utandığı hiss və həyəcanlarını, çırpıntılarını var gücünlə kar qulaqlara qışqırmaqla, kor gözləri oxlamaqla, don ürəkləri hənləndirməklə qazanarlar. Sizcə... Yaratdığınız cəmiyyət kimi çıxardığınız qəzeti də ancaq statistika xatirinə yaşadırsınız. Xalqdan tamamilə uzaq düşmüş, onun yaşantılarından xəbərsiz, çaşıb yolayrıcında tərəddüd keçirən bir nəfərin belə fikrinə aydınlıq gətirə bilməyən, əksinə, aydın fikirlilərin qəlbinə şübhə toxumu, qorxu hissi, mütilik vahiməsi təlqin edən, başdan-ayağa gürcü təbliğatı aparan bir cizmaqaraçı qəzetlə «Gürcüstan azərbaycanlılarının yeganə mənəvi dayacağı»na çevrilmək istəyirsiniz. Ancaq bircə şeyi unutmayın: kollektivinizin bütün üzvləri haqda bu sözləri deməyə vicdanım heç vaxt yol verməz. Onların içərisində mənim istedadlı, cəsarətli jurnalist dostlarım az deyildir. Adlarını bir-bir sadalamağa ehtiyac yoxdur. Siz sadəcə olaraq «Azərbaycan» və «Sabah» qəzetlərini vərəqləsəniz, onlارın adlarını görə bilərsiniz. Bunlar sizin qəzetin səhifələrində lazım olanda özlərinə yer tapa bilməyən vicdanlı müxbirlərdir.

Xalq sizdən böyük bir şey istəmir: onun əleyhinə danışmayın! Sizi qeyzləndirən kiçik yazımızda biz də bunu istəmişdik: milli

məsələdə aid yazılarda xalqın mənafeyini öz mənafeyinizdən üstün tutun. Sizcə... «Azərbaycan» qəzeti haqqında ən çılğın mənfi emosiyalarınızı cilovlaya bilməmişiniz.

«Azərbaycan» qəzeti respublikamızda azadlıq hərəkatının ilhamçılarından, demokratik həyatın qurucularından, onun tərənnümçülərindən biri olduğu kimi, Gürcüstandan da onun işığına üz tutan minlərlə soydaşımızın ümidgahı olmuşdur. İlk dəfə olaraq məhz bu qəzetdə Borçalı problemi sistemli şəkildə öyrənilmiş, öyrədilmiş və problem ətrafında ictimai və rəsmi fikir formalaşdırılmışdır. Sizin adını çəkmədiyiniz bu sətirin müəllifi də qəzetdə dərc olunmuş yazılarla bağlı dəfələrlə gürcülərlə dialoqa girmiş, gürcü jurnalistləri ilə, Gürcüstan azərbaycanlıları ilə “dəyirmi stol”lar təşkil etmişdir.

Bu gün Gürcüstanda xalqın sözünü, arzusunu, dərdini, onu eşitməyə borclu olan bütün rəsmi idarələrə, ən müxtəlif nüfuzlu təşkilatlara çatdıran «Qeyrət» adlı bir cəmiyyət, «Sabah» adlı bir qəzet var. Siz onların heç birini qəbul etmək istəmirsiniz. Bu gün gürcüstanlı ziyalıların Bakıda “Borçalı”, “Qaraçöp” adlı rəsmi cəmiyyətləri var. Siz nəinki qəzetinizdə bu barədə yazmısınız, əksinə, onların adını çəkməklə, yuxarıdakı rəhbərlərinizin xətrinə dəyməkdən çəkinmişiniz. Axı ora yığışanlar dağ-dərəni kəsib azərbaycanlıları çapıb-talayan gürcü reketləri deyil ki, adlarını çəkməkdən utanasınız? Orada Azərbaycan elminə, incəsənətinə töhfələr vermiş akademiklər, elmlər doktorları, görkəmli incəsənət xadimləri var; orada Azərbaycan diplomatiyasında öz ağı, qabiliyyəti, vətənpərvərliyi ilə ad çıxarmış güclü şəxsiyyətlər var; orada humanist təfəkkürlü, geniş dünyagörüşlü, səriştəli tarixçilər, filoloqlar, Azərbaycan mətbuatının sayılan jurnalistləri var, orada varını-yoxunu Borçalı - Bakı arasındakı altı yüz kilometrlik yolda kül edən qeyrətli oğullar var... Bunları siz niyə görmək istəmirsiniz, niyə adlarını çəkməkdən qorxursunuz? Əksinə, uzaqdan baxıb rişxənd edirsiniz, onları xalqın gözündən salmağa cəhd edirsiniz. «Bəli, bəli, liderlər, millət ataları peyda olur». Əhsən sizin meyvəyə!

Siz həyatla ayaqlaşa bilmirsiniz. “Vaxtilə Dilarə Əliyeva və Aydın Məmmədov... əməli iş aparırdılar. Bəs indi?” - deməklə hadisələrin necə cərəyan etdiyindən xəbərsizliyinizi büruzə verirsiniz. Əvvəla, indi də soydaşlarımız arasında iş aparılır, ancaq bəli, əvvəlki kimi yox. Bunun səbəbini izah edirəm.

Elə əvvəl də, indi də gürcüstanlı ziyalıların əsas məqsədi xalqı yerindən tərpənməyə qoymamaqdır. Bu yöndə də, bayaq yuxarıda qeyd etdiyim kimi, ictimai və rəsmi fikri formalaşdırmaq lazım idi. Artıq birinci məqsədə mümkün qədər nail olmuşuq. İndi fəaliyyətimizin ikinci mərhələsi başlanır, daha doğrusu, ictimai-siyasi cəmiyyətlərin, ayrı-ayrı ziyalıların əməllərinin, arzularının rəsmiləşmə mərhələsi başlayır: Azərbaycan və Gürcüstan dövlətləri arasında diplomatik əlaqələr yaradılır və həmin diplomatik münasibətlər soydaşlarımızın real vəziyyətinə uyğunlaşdırılacaq. Bu danışıqlarda uğur qazanmaq üçün Azərbaycan coğrafi-siyasi baxımdan tarixi şans əldə edib. Əgər əlaqələrimiz rəsmi yolla nizamlanarsa, münasibətlərimiz ilıqlaşarsa, onda biz fəaliyyətimizin üçüncü mərhələsinə keçəcəyik: bölük-bölük düşmüş xalqımızın milli-mədəni, mənəvi integrasiyasının güclənməsinə çalışacağıq. Budur məsələnin əsas mahiyyəti, budur problemin mərhələli həlli yolu. Birinci və üçüncü mərhələ biz ziyalıların boynundadır. İkinci mərhələ isə rəsmi dövlət qurumlarının. Son nəticədə isə onlar bir-birini tamamlamalıdır.

Hörmətli həmkarım! Sizin bütün qəzəbinizin mənə ünvanlandığını duymamaq daşürəklilik olardı. Bircə: “Ehtiyatlı olun, cənablar! Hələ köçün arası kəsilməyib. Vaxt-vədə yetişib, xalq haqq-hesabı çürüdəndə gec olacaq, qaçıb yaxanızı qurtara bilməyəcəksiniz!” - hədə-qorxunuzun, ittihamlarınızın obyektini araşdırmaqda bir az çətinlik çəkdim. Bilmədim siz bu sözləri azərbaycanlıları öz doğma dədə-baba torpaqlarından didərgin salanlara deyirsiniz, yaxud bu köçün qarşısını hər vəchlə almağa cəhd göstərən sizin doğmaca bacı və qardaşlarınız olan bizlərə? Əgər onlara deyirsinizsə, mən bu günədək elədiyiniz bütün

günahlarınızdan keçib sizin qarşınızda baş əyirəm! Yox, bizə deyirsinizsə, xahiş edirəm, yeni bir köçün başında oturub yola çıxmayın. Çünki o yolun sonu yoxdur...

“Və sonuncu... “Azərbaycan” qəzeti heç bir əsası olmadan... qərəzli bir jurnalistin ehtirasına uymuş və öz səhifəsində “Gürcüstan”a qara yaxmaq yolunu tutmuşdur.” – deyə, iftira və böhtanlarınızı yekunlaşdırmağa çalışmışınız.

Mən də son sözümü demək istəyirəm:

-Və sonuncu! “Azərbaycan” qəzeti harda bir azəri türkünün haqqını tapdalayırlarsa, varlığını danırıqlarsa, milli mənliliyini, ləyaqətini alçaldırıqlarsa - orda öz səsini qaldıracaq - istər bu Gürcüstan olsun, istər Dağıstan, istərsə də İran!.. Çünki həyat insana bir dəfə verilir! Və onu elə yaşamaq lazımdır ki, ikinci dəfə doğrulmaq eşqinə düşməyəsən! Onsuz da dünyamız darısqaldır...

Fərhad Heydərlı:

“Şərqlə öz müdrikliyinə qayıdır”

Azərbaycan Respublikasının Estoniyadakı səlahiyyətli nümayəndəsi Fərhad Heydərlı siyasi fəaliyyətə “Ocaq” Azərbaycan Mədəniyyət Cəmiyyətinin əsasını qoymaqla başlayıb. Estoniya İncəsənət Universitetinin ilk azəri məzunudur. “Estoniya-Azərbaycan” və “Estoniya-Türkiyə” cəmiyyətlərinin sədridir. 1988-1992-ci illərdə siyasi xidmətlərinə görə Estoniya Siyasi Ensiklopediyasına düşən ilk azərbaycanlıdır. 1990-cı ildən Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin rəsmi nümayəndəsi, 1992-ci ilin may ayından isə Azərbaycan Respublikasının səlahiyyətli nümayəndəsidir. Salihi və Günel adlı iki övlad tərbiyə edir.

- Demokratik cümhuriyyət... Demokratik respublika... Bu, zaman-zaman bizim idealımız olub. İndi arzumıza çatmağa - demokratik cümhuriyyət yaratmağa doğru gedirik. Az bir müddət ərzində demokratik respublikada görülən işlər sizi qane edirmi?

- Demokratik hərəkət başlanan gündən çox işlər görülüb. Bu işlərin ən vacibi o olub ki, Gürcüstanda gedən proseslərin Azərbaycandakı ehtimalının - Azərbaycan dövlətinin parçalanması təhlükəsinin qarşısı alınıb. Türkiyəyə oxumağa yüzlərlə tələbə göndərilib. Milli ordumuz yaranıb, Estoniyadan sonra ilk dəfə olaraq milli valyutamıza keçmişik. Bütün bunlar Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin və dövlətimizin düzgün siyasətinin nəticəsidir. Ancaq çox təəssüf ki, bəzi qüvvələr bunu görmür və qiymətləndirmir, əksinə, dövlət quruculuğuna pozucu fəaliyyətlərlə mane olmağa cəhd göstərirlər. Əminəm ki, zaman keçdikcə onlar öz səhvlərini

dərk edəcəklər. Hazırda iqtidarı tənqid edənlər bir şeyi dərk etmək istəmirlər ki, düz 170 illik imperiya işğalından qalan bir dövlətdən qısa müddətdə böyük işlər tələb etmək olmaz. Bu müddət ərzində üç nəsil dəyişib, çoxları soykökünü, soyadını unudub, manqurtlaşıb, dediyi sözlə gördüyü iş arasında uçurum yaranıb. Odur ki, belə bir vəziyyətdə, tənqiddən dəqradasiyası dövründə demokratik, hüquqi dövlət qurmaq o qədər də asan deyil.

- Fərhad bəy, bir ayağınız Azərbaycanda, bir ayağınız Estoniyada ola-ola siyasi-ictimai hadisələrin qaynarlığında siz də xalqımızın mənafeyi naminə xeyli iş görmüşünüz; əvvəlcə Tallində «Ocaq», sonra isə «Estoniya - Azərbaycan» və onun əsasında «Estoniya - Türkiyə» cəmiyyəti yaradıbsınız. Bu cəmiyyətlərin yaranması hansı zərurətdən doğmuşdur?

- “Ocaq” adı “Dədə Qorqud”dan qalıb. Çox təəssüf ki, bu müqəddəs ad altında öz şəxsi, ticarət mənafeyini qorumaq xatirinə “İnterdvijeniya”ya qoşulanlar da vardı. Bu isə Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin demokratik prinsiplərinə zidd idi. Belə bir siyasi səhv Baltikyanı ölkələrdə yaşayan 6 minə yaxın azəri türkünün taleyini təhlükə altında qoya bilərdi. Bu məsələ ilə əlaqədar o vaxt AXÇ-nın idarə heyətinin üzvləri - indi dövlət katibi olan Pənah Hüseynovun və Azərbaycanın Moskvadakı səlahiyyətli nümayəndəsi Hikmət Hacıadənin məsləhəti ilə vəziyyətdən çıxmaq üçün yeni bir qurumun yaranmasının vacibliyini dərk etdik. Bu məqsədlə yenidən Estoniyaya ezam olundum. «Estoniya – Türkiyə» cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə Estoniyada yaşayan türkdilli xalqları yazıçı Andres Ehinlə birgə toplayıb “Estoniya – Türkiyə” cəmiyyəti yaratdıq. Onu da qeyd edirəm ki, Estoniya ictimaiyyəti ilk dəfə bildi ki, respublikada 12 min türkdilli xalq, 7 min müsəlman yaşayır. Cəmiyyətin yaranması, öz mövqeyini açıqlaması, «İnterdvijeniya»ya xoş gəlməyə də, Estoniyadakı milli azadlıq hərəkatının həqiqi qavranılmasına bir aydınlıq gətirdi. Vaxtında səmərəli fəaliyyətimiz imkan verdi ki, qədim Tallində məscidin tikilməsinə icazə alaql. Məscidin Azərbaycan ərazisində (səfirliyin ərazisi nəzərdə tutulur) tikilməsi orada

yaşayan türkdilli xalqların Azərbaycan Cümhuriyyətinin bayrağı altında birləşməsi deməkdir.

- **Biz onu da bilirik ki, adını çəkdiyiniz cəmiyyətlərdəki siyasi fəaliyyətinizdən əvvəl siz rəsam və heykəltəraş kimi tişə və fırça vasitəsilə «vuruşmusunuz», siyasi-milli plakatlar işləyibsiniz, Milli atributların variantlarını hazırlamaq üçün çalışıbınız. İndi isə Azərbaycan Respublikasının Estoniyada səlahiyyətli nümayəndəsi – səfirisiniz. Bu çox böyük missiyadır. Estoniya Avropaya, Baltikyanı ölkələrə, Skandinaviya ölkələrinə, bir növ, qapıdır. Bu qapıdan Azərbaycan Avropaya maneəsiz daxil ola biləcəkmiz?**

- Əslində Estoniya Avropa ölkələri üçün qapı yox, pəncərədir. Azərbaycan özü isə Şərq ölkələri üçün qapıdır. Mən çalışıram ki, bu «qapı və pəncərə», obrazlı dillə desək, hər iki xalqın üzünə açıq olsun. Məhz bu cəhətdən də yəqin təsadüfi deyildir ki, bu yaxınlarda Azərbaycan Respublikasının prezidenti Əbülfəz Elçibəy Baltik ölkələri arasında ilk dəfə Azərbaycan səfirliyi açmaq üçün Estoniya Respublikasının prezidenti Lennart Meriyə məktubla müraciət etmişdir. Prezident Lennart Meri cavab məktubunda göstərmişdir ki, səfirliyin açılması hər iki dövlətimiz üçün sərfəlidir və bu, xalqlarımız arasında tarixi dostluğun möhkəmlənməsinə, iqtisadi və mədəni əlaqələrin inkişafına təkan verəcəkdir. Estoniya siyasi ictimaiyyəti islam və türkdilli xalqların diplomatik nümayəndəliyini məhz Azərbaycanın təmsil etməsinin marağındadır.

- **Mətbuatdan bilirik ki, Azərbaycanın Estoniyadakı səlahiyyətli nümayəndəliyi xəttilə bu yaxınlarda xeyirxah bir iş görüldü: xəstələrimiz, yaralılarımız Estoniyaya aparıldı, müalicə olundu. Bu barədə nə deyərdiniz? Bunun siyasi mahiyyətini necə açıqlayardınız?**

- Əvvəla onu deyim ki, biz dünya ictimaiyyətinə sübut etməliyik ki, Azərbaycan Ermənistan tərəfindən işğal olunur. Azərbaycan xalqı öz torpağının müdafiəsinə qalxıb. Bu, məsələnin bir tərəfi. Digər tərəfdən sübut etməliyik ki, yaralıların əksəriyyəti

hərbiçi deyil. Bunlar XX əsrin ən böyük faciələrindən olan Xocalıda fiziki-mənəvi işgəncələrə məruz qalmış qocalar, qadınlar və uşaqlardır. Məni məsələnin siyasi tərəfi də çox düşündürürdü. Faciəni geniş ictimaiyyətə çatdırmaq üçün bu yaxınlarda yerli və xarici jurnalistlərin iştirakı ilə mətbuat konfransı keçirdik. Konfrans Estoniya televiziyasında göstərildi. Qeyd edim ki, Estoniyadakı verilişlər birbaşa Skandinaviya ölkələrinə translyasiya olunur. Bu imkan nə Latviyada, nə də Litvada var. Eston mətbuatı Xocalı faciəsini - rus və ermənilərin törətdiyi vəhşilikləri növbəti «Qernika» ilə müqayisə etdilər («Veçerniy kuryer» qəzeti). Sonra cəmiyyətin iştirakı ilə Tallindəki rus səfirliyi qarşısında piket təşkil edildi. Xocalı faciəsi zamanı ata-anasını itirmiş 9 yaşlı Xatirə Orucovanın Yelsinə yazdığı məktub rus səfirinə çatdırıldı. Estoniya dövləti bundan sonra da azərbaycanlı xəstələri müalicə etməyə hazır olduğunu bildirib.

- **Estoniya və Azərbaycan müstəqilliyə çatandan sonra EXC ilə AXC-nin fəaliyyətində oxşarlıq və ya fərqlər varmı?**

- EXC parlament seçkilərində azlıq təşkil etdi. Üçüncü qurultayında isə partiya çevrilməyə cəhd göstərsə də alınmadı. Hərçənd ki, o öz funksiyasını vaxtında layiqincə yerinə yetirmişdi. AXC isə bir siyasi hərəkət kimi sübut etdi ki, o, böyük demokratiya akademiyasıdır. Növbədənəkənar II qurultayda AXC-nin lideri və sədri Əbülfəz Elçibəyin çıxışı da göstərdi ki, AXC hərəkətin yeni mərhələsinə qədəm qoyur. AXC-nin son dövrlərdəki fəaliyyəti də onu göstərir ki, o, keçmiş İttifaqda yaşayan türkdilli xalqların birliyində aparıcı rol oynayır.

- **Azərbaycanda siyasi partiyaların, cəmiyyətlərin, hərəkətlərin sayı gün-gündən artır. Çoxpartiyalı parlament seçkilərinə gətirdiyimiz bir vaxtda bunu təbii proses hesab eləyirsiniz, yoxsa?**

- Bəli, bu təbii prosesdir. Ancaq bu partiyaların önündə gedənlər, camaatı arxasınca aparmaq istəyənlər nə edəcəklərini gərək əvvəlcədən götürqoy eləsinlər. Çoxpartiyalılıqdan qorxmaq

da lazım deyil. Əksinə, onlar bizdə siyasi mədəniyyəti formalaşdırma biləcək qüvvələrdir. Ancaq Vətən azadlığı, torpaq amalı ortaya çıxanda bu partiyalar böyük məqsəd yolunda birləşməlidirlər.

- Hərdən adama elə gəlir ki, sənətkarlarımız siyasət aləminə atılanda xalq nəyisə itirir. Məsələn, siz bir heykəltəraş kimi, özünüzün sənət meydanından çəkilməyinizə necə baxırsınız?

- İş elə gətirib ki, azadlığa getdiyimiz bu yol çox şeyləri qurban verməyi tələb edir. Buna baxmayaraq, yenə də özümü sənət meydanında his edirəm. Hələlik imkanım siyasi-millətçi plakatlara çatır. Əvvəla, onu deyim ki, demokratik cümhuriyyət qurmaq üçün demokratik şüur və demokratik mühit vacibdir. Ancaq bizdə demokratik cümhuriyyət qurulmur, bərpa olunur. Bərpa prosesində isə əvvəlki dövlət atributları təhrif olunmadan qəbul edilməlidir, o cümlədən bayraq, himn, gerb və s. Qaldı sənətkarların diplomatiya sahəsində çalışmasına, mən bununla bağlı uzun bir siyahı tuta bilərəm: Pablo Neruda, Yaqub Nədiri Qaraosmanoğlu, Rubens, Jorj Pompidu və başqaları dövlət quruculuğu işində uğurla çalışıblar. Bu gün heç kəs deyə bilməz ki, onlar sənət meydanından çəkiliblər.

- Tariximizin unudulmaz səhifələri gözüümüz önündə yaranıb. Yadımdadır, o unudulmaz günlərin birində – mayın 15-də siz də azadlıqsevər oğullarımızın cərgəsində parlamentə yürüş edənlərin arasında idiniz...

- O gün yaralananlardan biri də mən oldum. Anadan olduğum gündən 19 ocaq (yanvar) 1990-cı ilə kimi olan ömrümü təbii ömür hesab edirəm. Ondan sonrakı günlərimi - 19 ocaq – 15 mayıs günlərimi isə Allahın mənə bağışladığı ömür payı sayıram. Siz Allah, lovğalıq saymayın, bunu özüm üçün yox, haqsız tökülən qanların yerdə qalmamasına sərf edəcəyəm...

- Azərbaycanda iki prezident seçkisinin şahidi olan Estoniya onları necə fərqləndirir?

- Estoniya siyasi-ictimai dairələrinin fikri budur: Şərq öz müdrikliyinə qayıdır...

- Beynəlxalq diplomatiyada hansı modelə üstünlük verirsiniz ?

- Bir-birinin işinə qarışmamaq, qarşılıqlı anlaşma və bir-birinin fikrinə hörmətlə yanaşmaq... Məndən ötrü ən müdrik diplomatiya - xalq diplomatiyasıdır.

- Hələlik qütbətdə yaşadığınıza görə sizə, şablon da olsa, belə bir sual vermək istəyirəm: sizcə, Vətən hardan başlanır?

- Hələlik qütbətdə yaşamıram. Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin üçrəngli simvolla bayrağının keşiyində dayanmışam. Sualın digər hissəsinə gəlincə isə, mənim üçün Vətən Şəhidlər xiyabanından – özünüdərkədən başlanır...

Əslində, hər şey sıfırdan başlanır

**Prezident Əbülfəz Elçibəy yanvarın 5-də
Borçalı əsilli ziyalılarla iki saatlıq görüş keçirdi.
Gürcüstandakı soydaşlarımızın vəziyyəti
müzakirə edildi.**

On nəfərlik heyətlə təmsil olunmuş Borçalı əsilli ziyalılar – Azərbaycan EA-nın müxbir üzvü Kamal Talıbzadə, professorlar Pənah Xəlilov, Şamil Qurbanov, Azərbaycan Respublikasının Türkiyənin İstanbul şəhərindəki konsulu Abbas Abdulla, şair İsa İsmayilzadə, «Kirpi» jurnalının baş redaktoru Eyvaz Borçalı, «Qaraçöp» cəmiyyətinin sədri Hacan Hacıyev, «Azərbaycan» qəzeti baş redaktorunun birinci müavini Şərif Kərimli, şair Zəlimxan Yaqub, «Yeni Müsavat» qəzetinin redaktoru Xələddin İbrahimovun prezidentlə görüşlərinin əsas mətləbi belə idi: **yaxın 3-4 ay ərzində Gürcüstanlı soydaşlarımızın vəziyyəti ilə bağlı Azərbaycan – Gürcüstan münasibətlərində müsbət dəyişiklik yaranmasa, ağır nəticələr verə biləcək fəlakətin qarşısını almaq müşkül olacaq!**

Bu problemin həllini ləngitmək, müxtəlif bəhanələr gətirməklə arxa plana atmaq Gürcüstan üçün də, Azərbaycan üçün də arzuolunmaz sonluqla qurtara bilər. Ən azı ona görə ki, «iki faktoru heç vaxt unutmamaq olmaz: Gürcüstanda bizim çoxlu soydaşlarımız yaşayır; Azərbaycanda isə əslən Gürcüstandan olan çoxlu azərbaycanlı var» (İsa Qəmbərovun Gürcüstan parlamentinin nümayəndələri ilə söhbətindən) və iki respublika

arasındakı münasibətlərə bu iki faktorun güclü təsiri danılmazdır. Xüsusilə də bu respublikaların mövcud geopolitik vəziyyətində.

Yəqin ki, hər iki respublikada 1920-1921-ci illərin amansız dərslərini heç kəs unutmayıb. Və bircə şeyi nəhayət qəti dərk etmək lazımdır ki, Şimaldan özünü yetirən qırmızı «xilaskarlar» Azərbaycana gəlmək üçün Gürcüstandan da keçə bilərlər, yaxud Gürcüstana getmək üçün Azərbaycandan da adlaya bilərlər...

İki qonşu respublikanın azadlığa və müstəqilliyə can atan vaxtlarında düçar edildiyi hərbi-siyasi vəziyyət onların yaxınlaşmasına, ittifaqa gəlməsinə çox zəif təsir göstərir, demək olar ki, təsir göstərmir.

Gürcüstan – Ermənistan arasındakı torpaq-ərazi mübahisələri bəlkə də Azərbaycan – Ermənistan arasındakı oxşar mübahisələrdən daha kəskindir. Elə isə Gürcüstanın Azərbaycanla münasibətlərinin Gürcüstanın Ermənistanla münasibətlərinə nisbətən soyuq olması yəqin ki, ya bizim xarici diplomatiyamızın zəifliyidir, ya da yarım milyonluq soydaşımızın taleyinə tarixi biganəliyin nəticəsidir. İqtisadi gərginlik baxımından da təbii ki, Azərbaycanla əməkdaşlıq haqqında danışdığımız respublika üçün daha sərfəlidir. Bu münasibətləri isitmək üçün əlimizdə güclü arqumentlər ola-ola uzun illər respublikalarımızın təkəbbürlü rəhbərləri «kim kimin ayağına getməlidir?» prinsipi ilə mehriban qonşuluq münasibətlərini dondurmuşlar.

Bəli, bu danılmaz faktdır ki, Azərbaycan Qafqazda həm iqtisadi, həm siyasi, həm də hərbi-strateji baxımdan ən güclü respublikadır. Lakin bu da danılmaz faktdır ki, qonşusuz, təməssiz yaşamaq qeyri-mümkündür. Və bunu da gərək insani münasibətlər timsalında etiraf edək ki, güclünün xofu həmişə zəifləri birləşməyə sövq edir. Bir incə psixoloji məqam da var: güclünün bir təbəssümü zəiflərin ittifaqını pozub onun birini öz tərəfinə çəkə bilər.

Təkəbbür səddini birinci aşan Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyi ilk addımı atdıqdan sonra Gürcüstan Respublikasının da

çoxdan bunu gözlədiyi elə o dəqiqə aşkara çıxdı və qarşı tərəf böyük məmnuniyyətlə ikinci addımı atdı. «Münasibətlərdə kəşfiyyat xarakteri daşıyan bu addımlar bir çox qaranlıqları aşkarladı və daha geniş görüşlərə ehtiyac olduğunu təsdiq etdi» (Əbülfəz Elçibəy).

Lakin həmin addımların əks-sədası Borçalıda müxtəlif cür eşidildi. Soydaşlarımızın əksəriyyəti bu addımları ənənəvi «kommunist qardaşlığı»nın davamı hesab edib, ruh düşkünlüyünə qapıldı, gələcəyə, Borçalının sabahına inamlarını azalttdılar. Əvvəla, bu görüşlərin əsas obyekti olan soydaşlarımızın arasında şanına-şöhrətinə, adına-arxasına güvəndikləri Azərbaycanın rəsmi nümayəndələrinin görünməməsi, ikincisi, bu görüşlərdən sonra gürcülərin soydaşlarımıza münasibətində heç bir dəyişikliyin olmaması pessimist ovqatın intişarına rəvac verdi. Və bu ovqatla da öz doğma yurd-yuvasında «darıxanlar» tapıldı. Bayaq dediyim kimi, Azərbaycan respublikasının prezidenti ilə Gürcüstanlı ziyalıların görüşü də sodaşlarımızın məhz bu təlaşını tezliklə aradan götürmək üçün müəyyən tədbirlər planının hazırlanması və onun işləmə mexanizminin həlli yollarının müzakirəsi oldu.

Prezidentlə söhbətdə bir çox maraqlı təkliflər verildi. Məsələn, müəyyən təzyiqlər nəticəsində öz vətəninə tərk etmiş soydaşlarımızın Gürcüstana qaytarılması, işlərinə bərpa olunmaları, tam təhlükəsizliklərinin təmin olunacağı barədə təminat verilməsi ilə bağlı Gürcüstan hökumətinə müraciət qəbul etsin; öz doğma el-obalarına qorxmadan-çəkinmədən, rahat gedib-gəlmək, soydaşlarının mədəni-kütləvi tədbirlərində, doğulduqları bölgənin ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak etmək, seçib-seçilmək hüququna malik olmaq üçün respublikadan kənarda yaşayan Gürcüstan əsilli bütün soydaşlarımıza (eyni zamanda, bu əslən Azərbaycandan olan gürcülərə də aiddir) ikili vətəndaşlıq hüququ verilsin; soydaşlarımızın əsas məşğuliyyətinin kənd təsərrüfatı olduğunu nəzərə alıb, şəxsi təsərrüfatlarda, qış və yaz tarla işlərində onlara yanacaq sarıdan yardım göstərmək məqsədilə

Qazaxda, Ağstafada, Balakəndə xüsusi icazə ilə buraxılan yanacaq bazaları təşkil olunsun və s.

İki saatlıq görüş ərzində borçalıların problemlərinə aid bütün məsələlərə öz münasibətini bildirən və onları özünün AXC lideri kimi fəaliyyəti dövründə əyani şəkildə görüb-duyan, Borçalının əksər kəndlərinin qonağı olmuş prezident Əbülfəz Elçibəy bir məsələni açıq söylədi ki, gərək indi hakimiyyətdə olan gürcü dostlarımız unutmasınlar ki, əgər Gürcüstandan olan azərbaycanlı ziyalılar və Azərbaycan Xalq Cəbhəsi olmasaydı, indi Gürcüstan üçüncü cəbhəni də açmaq məcburiyyətində qalardı. Məhz bu baxımdan görüş iştirakçılarının indiki narahatlığına şərik olan prezident Azərbaycan - Gürcüstan münasibətlərində soydaşlarımızın vəziyyətinin bir tənzimləyici rol oynadığını qəti şəkildə bildirdi.

Borçalıya aid problemlərin həlli ilə bağlı son vaxtlar xeyli təşəbbüs irəli sürmüş prezidentin milli münasibətlər üzrə müşaviri Hidayət Orucov da görüşdə iştirak edirdi.

"Borçalı: Dünən, Bu gün, Sabah" forumu baş tutdu...

Lakin bir məsələ yenə də qaranlıq qaldı:
Gürcüstanda azərbaycanlıların diskriminasiyası
dövlət səviyyəsində həyata keçirilir, yoxsa bu,
respublikadakı kriminogen vəziyyətlə bağlıdır?

Forumun əsas məqsədi Borçalıda soydaşlarımızın vəziyyətini müzakirə etmək, onunla bağlı Gürcüstan və Azərbaycan respublikalarının rəsmi mövqelərini müəyyənləşdirmək, iki respublika arasındakı münasibətlərin nizama salınmasına kömək etmək və Azərbaycan parlamenti nümayəndələrinin Gürcüstana qarşıdakı işgüzar səfəri ərəfəsində fikir mübadiləsi aparmaq idi.

Ümumiyyətlə, forum pis keçmədi. Məruzələr, onların ətrafındakı çıxışlar son vaxtlar ictimai təşkilatların, ayrı-ayrı ziyalıların xeyli fəallaşdığını göstərirdi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin və Parlament Sədrinin foruma təbrik məktubları və onun təşkilatçılarının niyyətinin alqışlanması da respublika rəhbərliyinin bu işə çox ciddi yanaşdığına sübut idi. Forumda Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Sədrinin birinci müavini Tamerlan Qarayev, Prezidentin milli münasibətlər üzrə müşaviri Hidayət Orucov, millət vəkilləri Vaqif Qasimov, Sabir Rüstəmxanlı, Bayram Bayramov, Firudin Cəlilov, əliyyə naziri İlyas İsmayılov və başqaları iştirak edirdilər.

Bəs Borçalı probleminə baxışlar necədir? Açığını deyim ki, bu problemə müxtəlif prizmalardan baxışlar mövcuddur. Bir neçəsini sadalamağa ehtiyac duyuram: Gürcüstanın, Azərbaycan Respublikasının, Rusiyanın, Türkiyənin, Ermənistanın baxışı, o cümlədən Borçalıdakı soydaşlarımızın, Azərbaycandakı borçalıların baxışı, eləcə də Azərbaycan və Türkiyə işbazlarının baxışı və s.

Əlbəttə, bu baxışların hərəsinin öz mövqeyi var. Lakin birçə şey aydındır ki, Borçalı möhkəm bir səddir. Bu sədd Gürcüstanla Ermənistan arasında tikanlı sərhəd məftilidir; Azərbaycanla Türkiyə arasında qan damarıdır; Rusiya ilə Qafqaz arasında barıt fitilidir. Ən dəhşətlisi isə odur ki, Azərbaycan və Türkiyə işbazları üçün "xam torpaq"dır.

Düzdür, Tamerlan bəy Gürcüstana münasibətdə Azərbaycan dövlətinin siyasətinin bəzi cəhətlərini açıqladı və ümumilikdə bu siyasətin strategiyasını məqbul hesab etmək olar. Lakin forumda irəli sürülən bir fikir, yəni Borçalıdakı proseslərin Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətinin tərkib hissəsi olması fikri, əgər heç olmazsa Azərbaycan dövləti tərəfindən qəbul olunmasa, Borçalı probleminin həlli yollarını tapmaq çətin olacaq. Bu aksiomu biz hələ də inadkarlıqla eşitmək istəmirik ki, xəstəliyin törədiciyi məlum olmasa, onun müalicəsi mümkün deyil. Gürcüstan rəsmi dairələri ciddi-cəhdlə inandırmağa çalışırlar ki, (çox vaxt buna nail olurlar da) Borçalıdakı "qeyri-qanuni hərəkətlər" ayrı-ayrı cinayətkar qrupların, xuliqanların işidir. Elə isə azərbaycanlı əhalinin kütləvi şəkildə vəzifələrdən qovulması, kənd və yer adlarının gürcüləşdirilməsi kimin işidir? Bunudamı "xuliqanlar" edir?

Azərbaycan-Gürcüstan münasibətlərində çox doğru olaraq bir faktor kəskinliyi ilə qoyulur: bu münasibətlər bizim soydaşlarımızın vəziyyətinə uyğunlaşdırılmalıdır. Lakin burada diplomatlarımız bir mətləbi də unutmamalıdır: biz Borçalıdakı soydaşlarımızın vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün Gürcüstana müəyyən iqtisadi, siyasi güzəştlərlə yanaşı, beynəlxalq hüquq normalarına riayət etmələrini də tələb etməliyik. Bu cür güzəştlər nə Azərbaycana sərfəlidir, nə də borçalılara. Çünki Gürcüstan belə güzəştlərə adət

edərsə, istənilən anda "Borçalı kartı" ilə Azərbaycana daha alçal-dıcı tələblər irəli sürə bilər. Odur ki, Azərbaycan-Gürcüstan siyasi münasibətlərində aydınlıq olmasa, iqtisadi münasibətlərdən söhbət açmaq tələskənlik olardı.

Gürcüstanlı soydaşlarımız yaşayan dağ rayonlarında iqtisadi vəziyyət olduqca ağırdır. Vaxtilə Azərbaycanın, Türkiyənin, İranın, Svanetiyanın təbii fəlakət rayonlarına və yaxud xeyir-şər gün-lərinə karvan-karvan ərzaq dolu maşın yola salan bu adamların ək-səriyyəti indi bir kilo çörəyə möhtacdırlar. Qazı, işığı, yanacağı Azərbaycandan gələn Gürcüstanın azərbaycanlı əhalisi həftələrlə işıqsız qalır, evlərdəki sobaların bacaları soyuqdan sırsıra bağlayır. Həyat şəraiti hər tərəfdən pisləşmiş əhalinin öz doğma yurd-yuvalarını tərk etmə səbəblərindən biri də indiki iqtisadi qıtlıqdır. Dağ kəndlərinin əksəriyyətindən cavanların kütləvi axını başlayıb. Kö-zərən ocağının işartısına baxa-baxa öz ölümünü gözləyən qocalar ümidlərini hər yerdən kəsiblər. Borçalıya təcili kömək lazımdır.

"BORÇALI: DÜNƏN, BU GÜN, SABAH"
Forumunun iştirakçıları adından

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
cənab Əbülfəz Elçibəy
Gürcüstan Respublikasının Ali Sovetinin sədri
cənab Eduard Şevardnadzeyə

Hörmətli cənab Prezident!
Hörmətli cənab sədr!

Azərbaycanda yaşayan Gürcüstan əsilli ziyalıların Bakı şəhərində keçirilən forumunun iştirakçıları hər iki respublikanın hazırkı iqtisadi, siyasi və hərbi vəziyyətini başa düşməklə yanaşı, bir sıra narahatçılıq doğuran problemləri də sizin diqqətinizə çatdırmağı lazım bilir.

Son illər Gürcüstanda yaşayan soydaşlarımızın ən adi insani hüquqlarının belə pozulması sizə yaxşı məlumdur. Biz bu

proseslərə milli don geyindirmək fikrindən uzaq olsaq da, bir daha qeyd etməyi vacib sayırıq ki, belə hallar müstəqilliyə yenidən qədəm qoymuş və bu müstəqilliyi qorumaq üçün gözəgörünən və görünməyən qüvvələrlə qanlı çarpışmalar aparan Azərbaycan və Gürcüstan dövlətləri arasında münasibətləri xeyli soyutmuş, arzuolunmaz gərginlik yaratmışdır. Eyni taleyi yaşayan iki dost xalqın indiki zamanda bir-birinə söykənməyə ehtiyacı olduğu halda, mövcud vəziyyət xoşagəlməz nəticələr verə bilər. Bunun isə bölgədə vəziyyəti daha da gərginləşdirmək arzusunda olan xarici və daxili qüvvələrin yenidən fəallaşmasına gətirib çıxarmayacağına zəmanət yoxdur.

Bilirsiniz ki, gürcüstanlı soydaşlarımız heç vaxt torpaq iddiasında olmamış, vətəndaşı olduqları dövlətin bütün qanunlarına hörmət edərək, onun sosial-iqtisadi tərəqqisində əllərindən gələni əsirgəməmişlər. Onların yeganə istəyi, tələbləri isə adi insani hüquqlarının qorunması və ona hörmət edilməsidir. Ancaq bu həqiqəti mütilik kimi başa düşmək istəyənlər də var.

Xoşagəlməz fikirləri sadalamaq fikrində deyilik, arzumuz bir qrup təxribatçı və millətçinin əlləriylə həyata keçirilən bu miskin əməllərin dövlət siyasəti olmadığına yəqinlik hasil etməkdir.

İki dövlət arasındakı münasibətlərdə müəyyən səhvlər buraxılmasına baxmayaraq, onları düzəltmək mümkün və vacibdir. Ona görə də hər iki tərəfi cəsarətlə bir-birinə tərəf getməyə və problemləri ən yüksək səviyyədə həll etməyə çağırırıq. Sərhədin hər iki tərəfində yaşayan neçə yüz minlərlə soydaşımız adından bunu bildiririk ki, biz gürcüstanlı azərbaycanlılar hər iki tərəfdə bu problemləri ürəkdən həll etmək istəyən qüvvələrlə əməkdaşlıq edəcəyik.

Allah köməyiniz olsun!

(Forum iştirakçıları adından hazırladı: Şərif Kərimli)

Gürcüstan Respublikasına gedəcək
Azərbaycan dövlət nümayəndə heyətini
müşayiət edən ekspert qrupunun

s i y a h ı s ı

Hacan Hacıyev –	“Qaraçöp” cəmiyyətinin sədri, Neft Akademiyasının dosenti
Şamil Qurbanov –	BDU-nun professoru
Şərif Kərimli –	“Azərbaycan” qəzeti baş redaktorunun birinci müavini
Zahid Qaralov –	Elmi Tədqiqat Pedaqoji İnstitutunun direktoru
Xaləddin İbrahimov–	“Müsavət” qəzetinin redaktoru
Mahal Məmmədov–	AXDİ-nin professoru
Nəbi Nəbiyev –	təqaüdçü
Eyvaz Borçalı –	“Qaraçöp” cəmiyyəti ağsaqqallar şurasının sədri
Tofiq Mirzəyev –	iqtisadçı, müvəqqəti işsiz
Fikrət Əhmədov –	“Elm” nəşriyyatının direktoru
İlyas İsmayılov –	Ədliyyə naziri
Akif Bayramov–	Gürcüstan azərbaycanlıları Xeyriyyə Cəmiyyətinin sədri, Gəncə
İsa İsmayilzadə –	“Azərbaycan” juranlı baş redaktorunun müavini
Əhməd Musayev –	politoloq
Abbas Abdulla –	Azərbaycanın İstanbuldakı konsulu
Zəlimxan Məmmədov –	Xətai rayonu İH-nin başçısı
Zəlimxan Yaqub –	Aşıqlar Birliyinin sədri
Hüseyn Artıkoğlu –	“Birlik” partiyasının sədri
Əli Xəlilli –	“Qaraçöp” cəmiyyəti İH-nin üzvü
Nəriman Əbdürrəhmanlı –	“Sabah” qəzetinin redaktoru
Ramiz Məmmədov –	Nəsimi rayonunun xalq hakimi
Arif Məmmədov–	Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin katibi

Şevardnadze hər şeyi etiraf etdi

Məqsəd heç də o deyildi ki, Gürcüstan Respublikasının dövlət başçısı Eduard Ambrosiyeviç Şevardnadze qaldırdığımız problemlərə dərhal reaksiya versin və onların təcili olaraq həll ediləcəyini vəd etsin. Məsələ ondadır ki, bu gün Gürcüstanda cərəyan edən hadisələr heç də həmişə Gürcüstan rəhbərlərinin iradəsinə tabe olmur. Hakimiyyətdə və xalqın arasında hələ sabiq prezident Z.Qamsaxurdianın təəssübkeşləri qalmaqdadır. Moskva özünün bütün kanallarını səfərbər edərək çoxşaxəli işlər görür, digər tərəfdən də Gürcüstan parlamentinin qəbul etdiyi qərar və qanunlardakı demoqrafik xof, gürcü olmayanlara qarşı qışqanclıq, şovinizm təzahürləri sosial və mənəvi mühiti tamamilə zəhərləyib.

Bu gün hər bir azərbaycanlı özünün və doğma respublikasının taleyi naminə nəinki vətəninə, xalqını sevməli, onun ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak etməlidir, həmçinin xalqının və respublikasının uzun əsrlər boyu həyatı tellərlə bağlandığı qonşu xalqlarla da münasibətlərinin nizama salınmasına, yaxşı ənənələrin bərpasına və inkişaf etdirilməsinə öz töhfəsini verməlidir.

Məhz bu məqsədlə də E.Şevardnadzenin Bakıya gəlişindən istifadə edərək biz, bir qrup Gürcüstanlı ziyalı – Azərbaycanın İstanbuldakı baş konsulu Abbas Abdulla, «Kirpi» jurnalının baş redaktoru Eyvaz Borçalı, BDU-nun professoru Şamil Qurbanov və «Azərbaycan» qəzeti baş redaktorunun birinci müavini Şərif Kərimli – Gürcüstan dövlət rəhbərləri ilə 20 dəqiqəlik görüş ala

bildik. Əslində, bu 20 dəqiqə Borçalının 20 min dərini saymağa da yetməzdi. Və digər tərəfdən dünya şöhrətli diplomat və siyasətçi söhbəti elə səmtə yönəldə bilərdi ki, bir dərdimizi də söyləməyə imkan olmazdı. Odur ki, əsas suallarımızı yazıb hamısını birgə ona oxumağı qərara aldığımızı. Suallarımız bunlar idi.

1. Bu inkaredilməz bir faktdır ki, 4-5 ildə Gürcüstanın azərbaycanlı əhalisi güclü deportasiya siyasətinə məruz qalıb. Proses bu gün də davam edir. Vəziyyəti düzəltmək və prosesi dayandırmaq nəminə bizə elə gəlir ki, Siz, hörmətli Eduard Ambrosiyeviç, öz vətəndaşlarımıza – doğma yurd-yuvasından zorla didərgin salınmış Gürcüstanlı qaçqınlara müraciət etməli və onların hər bir insani hüquqlarını qorumaq şərti ilə geri çağırılmalısınız.

2. Hazırda fəaliyyət göstərən Gürcüstan Respublikasının konstitusiyası gürcü olmayan xalqların, o cümlədən azərbaycanlıların hüquqlarına toxunur. Sizə elə gəlmirmi ki, həmin konstitusiyanın bəzi maddələrinə yenidən baxmaq lazımdır?

3. Gürcüstanda kriminogen vəziyyətin kəskinləşməsi ilə əlaqədar təklif edirik ki, kəndlərdə milli tərkibə uyğun olaraq özünümüdafiə dəstələri yaradılsın.

4. Azərbaycanlılar yaşayan bölgələrdə kadrların milli mənsubiyyətə görə kütləvi surətdə işdən çıxarılması, toponomik adların əsassız olaraq gürcüləşdirilməsi Azərbaycan ictimaiyyətinin ciddi narazılığına səbəb olub.

5. Bütün dediklərimiz və demədiklərimiz Azərbaycanda yaşayan biz Gürcüstan əsilli ziyalıları da narahat etməyə bilməz. Çünki taleyimiz elə gətirib ki, biz iki respublikanın vətəndaşlarıyıq və onların sevincinə də, qəminə də şərik olmalıyıq. Azərbaycan-Gürcüstan münasibətlərinin nizamlanmasında Azərbaycanda yaşayan yarım milyonluq gürcüstanlı azərbaycanlıların da rolu və nüfuzu şəksizdir. Bütün bu münasibətlərinə fəvqündə Gürcüstan dövlətinin soydaşlarımıza münasibəti durur. Biz istərdik ki, siz bu faktorları da nəzərə alasınız.

Görüşdə iştirak edən Gürcüstan Respublikasının dövlət başçısı E.Şevardnadze, baş nazir T.Siqua, xarici işlər naziri A.Çikvaidze, parlament sədrinin birinci müavini V.Rçeulişvili, digər ictimai təşkilatların sədrləri, yazıçılar və başqa rəsmi şəxslər qaldırdığımız bütün problemlərə diqqətlə yanaşdılar və onların mövcudluğunu qeyd-şərtsiz olaraq etiraf etdilər. Bu isə konstruktiv söhbət üçün yaxşı bir zəmin yaratmış oldu.

E.Şevardnadze:

– Biz bu gün sizin respublikanın prezidenti ilə çox mühüm sənədlərə qol çəkirik. Biz öz üzərimizə böyük öhdəliklər götürürük, onların məsuliyyətini dərk edirik. Həmin öhdəlikləri yerinə yetirməyə biz borcluyuq. Başqa tərzdə bunun Gürcüstan üçün də yaxşı nəticələr verməyəcəyini başa düşürük.

Biz bu gün eşitdik ki, Azərbaycanda yarım milyondan artıq qaçqın var. Sizin dediyiniz problemlər də mövcuddur. Lakin bunların düzəldilməsi üçün yəqin ki, xeyli vaxt tələb olunur. İndi əsas məsələ odur ki, biz hamımız bu problemlərin həllinə kömək edək. Biz etiraf edirik ki, yeni dövlət quruculuğunda kobud siyasi səhvlərdən yaxa qurtara bilməmişik. Sizin dedikləriniz doğrudur, lakin biz onları təcili şəkildə düzəltməyə başlasaq, inandırırıram sizi, əks kampaniya başlayacaq və bu da vəziyyəti daha da kəskinləşdirəcək. Ona görə də bu işlərin ən ağıllı variantlarını, ən optimal üsullarını axtarmaq lazımdır. Elə olmasın ki, bir tələsik hərəkətimizlə yeni milli münaqişəyə rəvac verək.

Dmanisi rayonundakı vəziyyətə mən yaxşı bələdəm. Oraya tamamilə başqa şəraitdə yaşamış adamların kütləvi surətdə köçürülməsi siyasətinin izahını hələ də tapa bilmirəm. Mənə elə gəlir ki, bölgədə bütün problemlərin yaranmasının əsas səbəbi də məhz budur. Ancaq biz söz veririk ki, bu vaxtadan nə olubsa, bundan sonra təkrar olunmayacaq. Bizim üçün gürcü də, azərbaycanlı da, osetin də, erməni də, abxaz da, rus da eyni hüquqlara malikdir. Azərbaycanda da xeyli gürcü yaşayır. Onlar da siz deyən problemələrə münasibətdə hissiyyətliidirlər, siz də

onları nəzərdən qaçırmayın və müəyyən məsələlərin həllində birgə səy göstərin. Gələn birlikdə bütün mədəni, əbədi, iqtisadi əlaqələrimizi bərpa edək, inkişaf etdirək, ümumi magistrala çıxaraq, parlament səviyyəsində, cəmiyyətlər səviyyəsində tez-tez görüşlər keçirək. Mənə elə gəlir ki, biz bu gün həmin münasibətlərin əsasını qoyuruq.

T.Siqua:

– Mən bir məsələyə öz münasibətimi bildirmək istərdim. Gürcüstanda hazırda baş verən oğurluq, quldurluq hadisələrini törədənlərin heç bir milli mənsubiyyəti yoxdur. Respublikamızın bütün xalqları bu soyğunçuluqdan əziyyət çəkirlər. Ən çox zərər çəkən isə gürcü xalqıdır. Mənim əlimdə 1992-ci ilin yekun məlumatı var. Fikir verin, müxtəlif növ təcavüzə məruz qalan millətlərin vətəndaşları: azərbaycanlılar – 5,2 faiz, ermənilər – 5,7 faiz, ruslar – 4,8 faiz, gürcülər – 68 faiz. Biz bu soyğunçülüğün qarşısını almaq üçün artıq ciddi tədbirlərə başlamışıq.

Qaldı ki, sizi və eləcə də bizi narahat edən kadr məsələsinə, o faktlar olub və onları biz etiraf edirik. Ancaq 1992-ci ildən bəri mən qətiyyətlə deyə bilərəm ki, bu neqativ proses dayandırılıb və biz buraxılmış səhvləri düzəltməyə çalışırıq.

...Görüş üçün əvvəlcədən qoyulmuş reqlament pozulmuşdu. 20 dəqiqəlik vaxt artıq 1 saat idi ki uzanırdı. Əlbəttə, hadisələrin dərin təhlilini verə bilən, çıxış yollarının ən optimal variantlarını göstərən, görülməli tədbirlərin perspektivini, nəticələrini izah edən, respublikalarımız arasında əsaslı rol oynaya biləcək vətəndaşların bir qrupu ilə söhbət, yəqin ki, gürcü yurddaşlarımızın da ürəyindən idi.

Əminik ki, belə görüşlər Gürcüstan rəhbərliyi ilə gürcüstanlı soydaşlarımız arasında da olacaq, Azərbaycan rəhbərliyi də soydaşlarımızla görüşəcək və iki respublikanın müstəqilliyinin qorunmasında bu görüşlərin, bu yaxınlaşmanın uğurlu nəticələri görünəcək.

Journalistlərin "Qızıl Qələm"i özlərinə qaytarıldı

Dünən iyulun 22-də qeyd ediləcək Milli Mətbuat günü münasibətilə "Azərbaycan" nəşriyyatında yığıncaq keçirilmişdir. Azərbaycanın ilk mətbu orqanı olan "Əkinçi" qəzeti 118 il bundan əvvəl məhz həmin gün nəşrə başlamışdır. Yığıncaqda AzƏKİVİHİ RK-nın sədri Oqtay Salamzadə jurnalistləri bu əlamətdar gün münasibətilə təbrik etmiş və onlara yaradıcılıq uğurları arzulamışdır. Azərbaycan Respublikasının millət vəkili, mətbuat və informasiya naziri Sabir Rüstəmxanlı yığıncaqda çıxış etmişdir. O demişdir ki, Azərbaycan jurnalistləri qısa müddətdə böyük mübarizə məktəbi keçmiş, demokratiya və müstəqillik yolunda respublikanın əzmlə irəliləməsinə dəyərli töhfələr vermişdir. Sözsüz ki, cəmiyyətimizi neçə vaxtdan bəri sarmış iqtisadi böhran jurnalistlərin həyatından da yan keçməyib. Demək olar ki, hazırda jurnalistlər ən aşağı əmək haqqı alan peşə sahibləridir. Nazir daha sonra yığıncağa toplaşanları Milli Mətbuat günü münasibəti ilə təbrik etdi, onlara işlərində uğurlar dilədi.

Sonra Mədəniyyət İşçiləri Həmkarlar İttifaqları Respublika Komitəsinin sədri Həmid Abbas, jurnalist Valid Sənani və "Azərbaycan" nəşriyyatının direktoru Şəddat Cəfərov da çıxış etdilər. Qeyd edildi ki, AzƏKİVİHİ mətbuat və kütləvi informasiya vasitələri işçiləri üçün doğma olan "Qızıl Qələm" mükafatını yeni statusla bərpa etməyi və onun təltif dairəsini genişləndirməyi qərara almışdır. Bu mükafat ildə bir dəfə - iyulun 22-də Milli Mətbuat günü və ya müstəsna hallarda başqa bir vaxtda mətbuat və kütləvi informasiya vasitələri işçilərinə çap olunmuş və teleradio proqramlarında efirə çıxarılmış kamil publisistik əsərlərinə, habelə mətbuat sahəsində xeyirxah əməli fəaliyyətlərinə görə veriləcək-

dir. Mükafatın laureatlarına "Kamil sənətkar" diplomu təqdim edilməklə pul mükafatı da verilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Mətbuatda çalışan gəncləri təltif etmək üçün (35 yaşadək) "Ağ lələk" adlı illik mükafat da təsis edilmişdir.

Yığıncaqda Azərbaycan demokratik mətbuatı ənənələrinin bərpasında, inkişaf etdirilməsində, mətbuat və söz azadlığı prinsiplərinin təbliğində və həyata keçirilməsində, eləcə də AzərKİVİHİ-nin yaradılmasında, təşkilat kimi formalaşmasında səmərəli fəaliyyətlərinə görə bir qrup jurnalistə və nəşriyyat işçisinə "Kamil sənətkar" diplomu təqdim edilməklə "Qızıl Qələm" mükafatı verilmişdir. Əməkdə və yaradıcılıqda fərqlənən bir sıra jurnalist və mətbəə işçisi isə AzərKİVİHİ-nin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikası Mətbuat Fondunun mükafatını və fəxri dərmanını almışdır.

AzərKİVİHİ-nin 1993-cü il "Qızıl Qələm" mükafatları, "Kamil sənətkar" diplomu təqdim edilməklə aşağıda adları çəkilən mətbuat və informasiya xadimlərinə verilmişdir:

Azərbaycan demokratik mətbuatının ənənələrinin bərpasında, inkişaf etdirilməsində görkəmli xidmətlərinə və çoxsahəli ictimai fəaliyyətinə görə **Sabir Xudu oğlu Rüstəmxanlıya**;

Mətbuat və söz azadlığı prinsiplərinin təbliği və həyata keçirilməsi sahəsində səmərəli fəaliyyətlərinə görə **Şərif Həmid oğlu Kərimliyə** ("Azərbaycan" qəzeti - əsas 1918-ci ildə qoyulmuşdur); **Mehman Cavad oğlu Məmmədova** ("Müxalifət" qəzeti); **Mail Abbasəli Dəmirliyə** - "Açıq söz" qəzeti (əsas 1915-ci ildə qoyulmuşdur);

Azərbaycan Kütləvi İnformasiya Vasitələri İşçiləri Həmkarlar İttifaqının yaradılmasında fəal iştirak etdiklərinə görə **Şəddat Muqdat oğlu Cəfərova** ("Azərbaycan" nəşriyyatı), **Vaqif Yaqub oğlu Rüstəмова** (AzərTAC), **İmamverdi İbiş oğlu İsmayılova** (Azərbaycan Respublikası Mətbuat Fondu), **Əlirza Məmməd oğlu Balayevə** ("Savalan" qəzeti), **Emin Mədat oğlu Quliyevə** (Eminbəyliyə) ("7 gün" qəzeti), **Zərdüşt Məmməd Mübariz oğlu Əlizadəyə** ("İstiqlal" qəzeti), **Vaqif Mustafa oğlu Hacıbəyliyə**

("Müxalifət" qəzeti), **Valid Əlirza oğlu Qardaşlıya** ("And" qəzeti).

"Ədalət" qəzetinin birinci səhifəsində dərc edilən ənənvi satirik və yumorlu atmacalarına görə qəzetin yaradıcı kollektivinə (baş redaktor Aqil Abbas).

Azərbaycan Jurnalistlər Birliyi və Milli Mətbuat günü münasibətilə respublikanın bir qrup jurnalistini Zərdabi mükafatına layiq görmüşdür:

Sədaqət Qayınbəy qızı Kərimova ("Azərbaycan" qəzeti);

Əminə Yusif qızı Əhmədova ("Yevlaxda çıxan "Kür" qəzeti);

Əliş Fəyyaz oğlu Nəbili (M.Ə.Rəsulzadə adına BDU-nun jurnalistika fakültəsi);

Ziyəddin Kamal oğlu Sultanov ("Xalq qəzeti");

Rauf Rəfael oğlu Talışinski ("Ayna" - "Zerkalo" qəzeti);

İbrahim Şükür oğlu Şükürov ("Bakinski raboçi" qəzeti);

Bəşir Mövsüm oğlu Şükürov (Azərbaycan televiziyası).

"Azərbaycan"ın qonağı

Dünən Misir Ərəb Respublikasının Azərbaycandakı müvəqqəti işlər vəkili cənab Faruq əl-Həvari "Azərbaycan" qəzeti redaksiyasının qonağı olmuşdur.

Misir Ərəb Respublikasının İstiqlaliyyət gününə həsr edilmiş bu görüşdə cənab əl-Həvari mərhum prezident - Misirin ilk prezidenti Camal Əbdül Nasirin başçılığı altında ölkədə olmuş milli azadlıq hərəkatından, İyul inqilabının təntənəsindən danışmış və qeyd etmişdir ki, həmin inqilab Asiya, Afrika xalqlarının müstəmləkəçiliyə qarşı mübarizəsində təkan rolunu oynamışdır. Misirdə Azərbaycan haqqında çox birlirlər və bu ölkəni sevirilər. Xatırlatmaq lazımdır ki, hələ 1957-ci ildə Camal Əbdül Nasir Azərbaycanda olmuş və səmimi qarşılanmışdır.

Cənab Faruq əl-Həvari Misir-Azərbaycan əlaqələrinin inkişaf yollarından da danışmış və bildirmişdir ki, iqtisadi, mədəni əlaqələrin genişləndirilməsi ölkələrimiz arasında yaxınlaşmaya, ünsiyyət körpüsünün yaradılmasına imkan verəcəkdir. Misir müvəqqəti işlər vəkili təmsil etdiyi dövlətin rəsmi informasiya vasitələrinin "Azərbaycan" qəzeti ilə əməkdaşlıq əlaqələrinin yaradılması məsələsinə də toxundu. Bunu hər iki ölkə vətəndaşlarının bir-birini daha yaxşı tanımasına doğru atılan real addım kimi qiymətləndirdi. Cənab əl-Həvari Misiri Azərbaycanda tanımaq üçün "Azərbaycan" qəzetində müntəzəm ictimai-siyasi, mədəni sahələri əhatə edən materiallar təqdim olunmasına razılıq vermişdir.

"Azərbaycan" qəzetinin baş redaktor əvəzi **Şərif Kərimli** cənab Faruq əl-Həvarini Misir Ərəb Respublikasının İstiqlaliyyət günü münasibətilə təbrik etmiş və Azərbaycan mətbuatı ilə Misir mətbuatı arasında informasiya mübadiləsinin zəruriliyini xüsusi qeyd edərək bildirmişdir ki, "Azərbaycan" qəzetinin ölkələri Bakıda təmsil olunmuş səfirliklərlə belə işgüzar əlaqələri yaranıb və bu sahədə redaksiyanın kifayət qədər iş təcürbəsi vardır. Ş.Kərimli demişdir ki, xalqlarımızı bir-birinə tanımaq baxımından biz Misirin Bakıdakı nümayəndələri ilə əməli münasibətlər quracağıq.

Əbülfəz Elçibəyin prezidentliyi kimə lazım idi?

Bu sualın birmənalı cavabını hələ prezident olmamışdan Ə.Elçibəy özü vermişdi: «Əşi, məndən prezident çıxmaz...». Lakin Ə.Elçibəyi prezident etmək istəyən qüvvələr, görünür, Ə.Elçibəyin iradəsindən daha güclü imişlər. Vaxtilə Milli Şurada hakimiyyət bölgüləri gedərkən, ölkənin ən əzəmətli kreslosunda kimin oturacağı araşdırılarkən və bu ovqat təbii olaraq sadə xalq arasına sirayət etdirilərkən «Güclü əl», yoxsa «Ədalətli şah» qarşıdurması yaradan hakimiyyətə gəlmək şansı əldə etmiş qüvvələr hər vəchlə ölkənin nicatının «Ədalətli şah»ın əlində olduğunu göstərməyə cəhd edirdilər. «Güclü əl»in vahiməsi ilə adamları qorxudurdular. Bu zaman onlar nə «Güclü əl»in - «Qurani-Kərimə əl basmışam ki, mən Azərbaycanda vəzifə üçün mübarizə aparmayacağam» (fikir təxminən belə idi) andını, nə də o zavallının, «Ədalətli şah»ın – «Əşi, məndən prezident çıxmaz...» etirafını eşitmək istəyirdilər. Məqsəd hələ rejimin korlamadığı və zamanənin kələklərindən uzaq bir adamın arxasında pərdələnib hakimiyyət kreslolarına səlib yürüşü etmək idi. Bicarə xalqın müəyyən hissəsi isə Ə.Elçibəyin simasında yaradılmış ağıllı, uzaqgörən, bütün türk dünyasının, demokratik Amerikanın müdafiə edəcəyi bir siyasətçiyə, Rusiya ilə, Ermənistanla kəllə-kəlləyə gələ biləcək cəsur bir komandana, Azərbaycanı bütövləşdirə biləcək yeganə nüfuzlu şəxsə ümidlə seçki məntəqələrinə yollanmışdı...

70 il Azərbaycan xalqının bir məqsədi, bir amalı, bir mübarizəsi olmuşdu – imperializmin buxovundan xilas olmaq, müstəqil dövlət qurmaq və pərən-pərən düşmüş bölgülərini vahid millət şəklində bütövləşdirmək. Bu ali məqsədlər uğrunda ancaq fikirlərdə mübarizə aparılmışdı, bütün maneələr üzərində ancaq

Şərif Kərimli və İdman Akademiyasının professoru Dilsuz Novruzov
Borçalının Gorarxı kəndində Rəşid Pəhləvanın yubileyində. 1990-cı il.

ADU-nun jurnalistika fakültəsinin 628-ci qrup tələbələri. 1973-cü il

Atalı-analı günlərim...

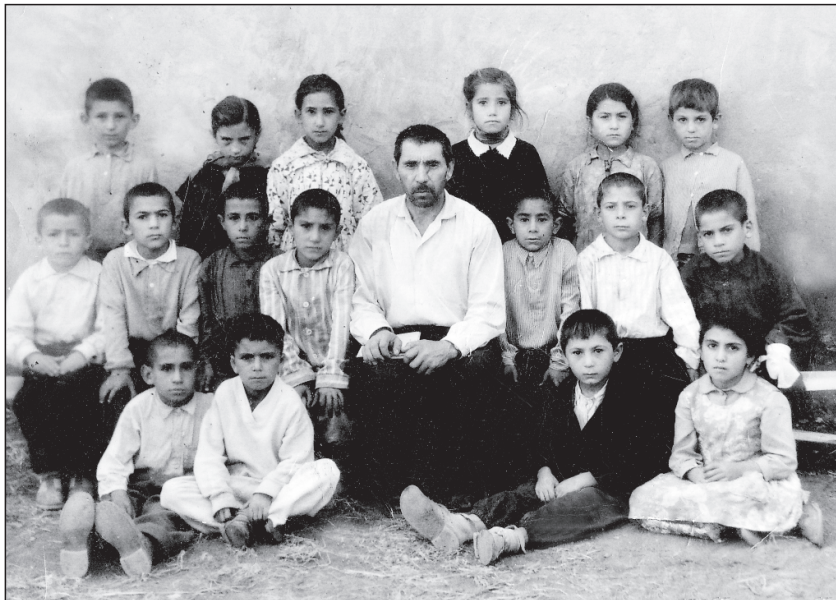
Baydar natamam orta məktəbinin 3-cü buraxılış, 7-ci sinif şagirdləri.
İkinci cərgədə sağdan 2-ci: anam Nazxanım, üçüncü cərgədə sağdan 4-cü:
atam Həmid. 1940-cı il.

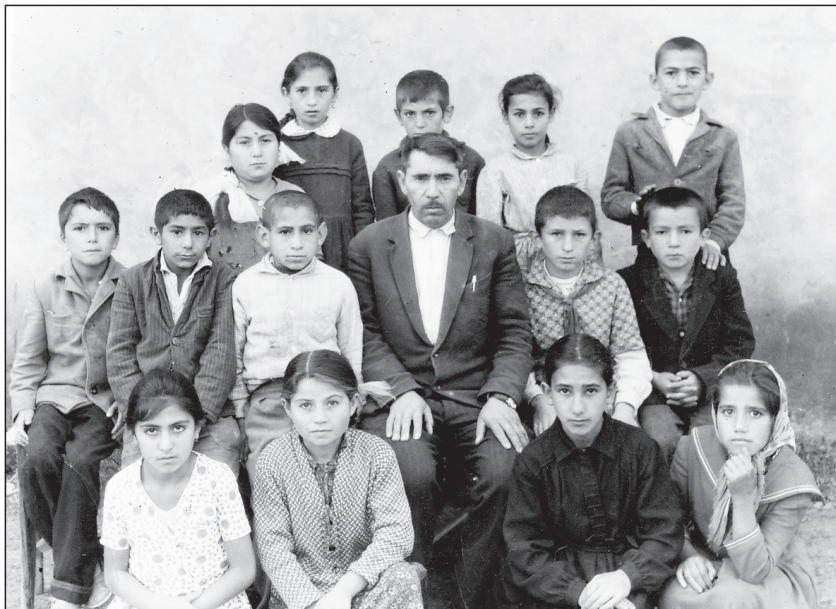
Solda atamın dayısı qızı Qızıyətər və
anam Nazxanım. 1973-cü il.

Anam Nazxanım.
3 fevral 1980-ci il.

Üçüncü cərgədə soldan 1-ci: Şərif (Aflan). 1963-cü il.

İkinci cərgədə sağdan 2-ci: Şərif (Aflan). Ortada ibtidai sinif müəllimi Əlləz müəllim. 1964-cü il.

Baydar eli Dağ Borçalıdakı (Daşır – Kalinino rayonu) Soyuqbulaq yaylağında. Şərif tay-tuşları ilə. 1973-cü il.

Soldan sağa: atam Həmid, anam Nazxanım, həyat yoldaşım Mahizər, solda qardaşım qızı Yeganə və qızım Günay. 1987-ci il.

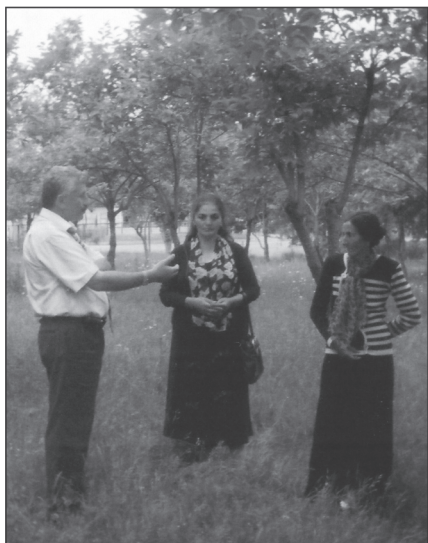

Baydar orta məktəbinin X sinif şagirdləri. Ortada tarix müəllimi Fərrux İrişov, onun arxasında, solunda Ş.Kərimli. 1972-ci il.

40 ildən sonra... Gürcüstan, Baydar orta məktəbi. 2012-ci il.

Məktəbin direktoru İlyas İlyasov

Ötən günləri xatırlayarkən

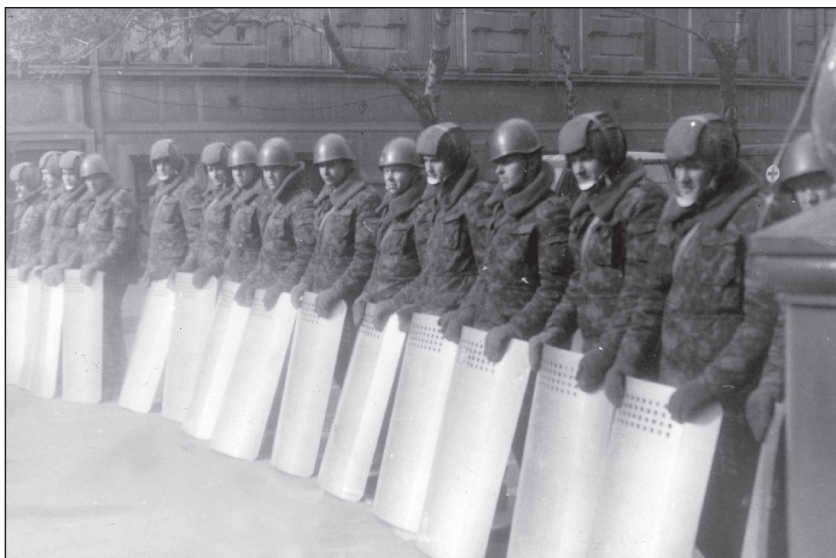

“Azərbaycan” qəzetinin foto-müxbirləri Şahvələd Eyvazov,
Rasim Sadıqov, Seymur Səlimovun qaynar
nöqtələrdən çəkdikləri şəkillər.

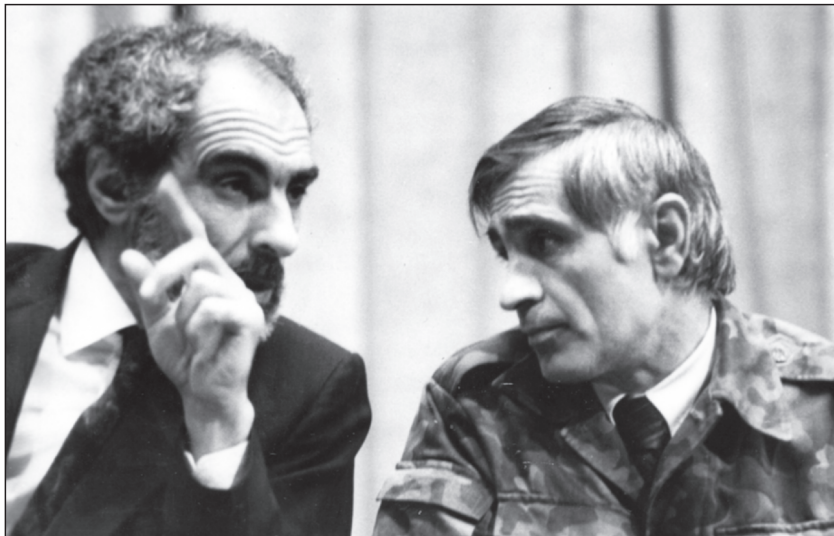

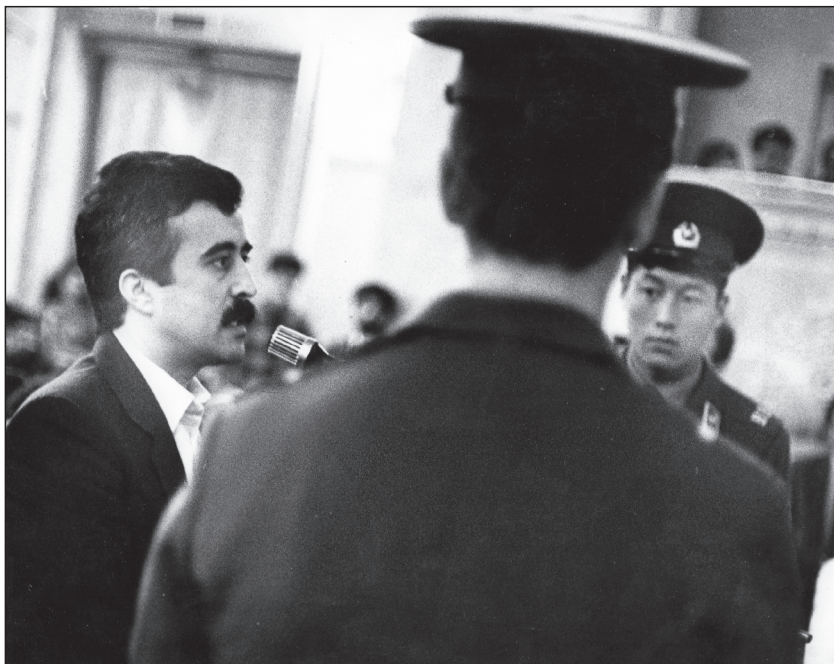
XI Qırmızı ordu Bakıda. 1918-ci il

Rus əsgərləri Azadlıq meydanında. 1990-cı il.

-Rəhim bəy, özünü düz aparmırsan a...

Etibar Məmmədovun məhkəməsində.

Xəlil Rza Ulutürk.

Naxçıvan Ali Məclisinin
sədri Heydər Əliyev Milli Məclisdə
çıxış edərkən. 1993-cü il.

Ayaz Mütəllibovun hakimiyyətə yenidən qayıdışı.

20 yanvar günlərində Borçalıdan
gələn yardım karvanı.

S.Rüstəmxanlı və Şərif Kərimli yardım
gətirən soydaşlarımız arasında.

Sabir Rüstəmxanlı və Şərif Kərimli 1990-cı ilin matəm günlərində Borçalıdan dərdimizə şərik olub gələn soydaşlarımızla.

1990-cı ilin matəm günlərində.
Soldan sağa: “Qeyrət” cəmiyyətinin sədri Zünrüd Qurbanlı, Ş.Kərimli, “Sakinform”un müxbiri Şahvələd Eyvazov və “Qeyrət” cəmiyyətinin fəalllarından biri.

Yanvar 1990-cı il.

Tbilisidə Aprel hadisələri ilə əlaqədar Ş.Kərimli Azərbaycan nümayəndə heyəti adından əklil qoyarkən. 1990-cı il, Rustaveli prospekti.

1990-cı ilin yanvar günlərində “Azərbaycan” qəzetinin bir qrup əməkdaşı İsmayılının İvanovka kəndində.

Qafqazda stülh istəyi: iki prezident - iki dost

-Qərb məni satdı, müqəddəs ata...
 -Bəs sən özün? Bir düşün,
 sən kimi satmışan, hə?..

nəzəri cəhətdən qalib gəlmişdi. Xalqın çox az bir hissəsinə gələcək mübarizənin bütün dəhşəti göstərilmişdi, xalqın çox az bir qisminə bu yolda qanlar töküləcəyi dərk etdirilmişdi.

Lakin böyük həyat təcrübəsinə malik olan, imperiya qüvvələrinin bütün daxili və xarici siyasətinə bələd olan, öz maraqları naminə hər hansı bir milləti istənilən anda qırğına sürükləməyə qadir xarici «demokratlar»ın iç üzünü gözəl bilən Azərbaycan xalqının tək-tək oğullarının harayı eşidilmədi. Xarici və daxili «patriotlar»ın sayəsində ölkənin əzəmətli kreslosunun sahibinə çevrilən «Ədalətli şah»ın dövrəsində ədalətsiz, səriştəsiz, qabiliyyətsiz adamlar da özlərinə isti, yumşaq kreslolar tuta bildilər. Və... Xalqın 70 ildə nəzəri mübarizələrdə nail olduğu bütün maddi və mənəvi dəyərləri məhv etməyə başladılar. Bu idimi müstəqillik? Bu idimi birlik? Bu idimi azadlıq? Ən böyük zərbə bu suallar qarşısında aciz qalan xalqın inamına dəydi.

Təbii bir ehtiras coşdu? Təbii bir etiraz qopdu!.. Xalqa bir güc gəldi – «Güclü əl» lazımdır! Xalqın çıxardığı nəticə, xalqın gəldiyi qənaət belə oldu. Bu, təbliğatsız, bu, təşviqatsız, bu, təzyiqsiz verilən məntiqi hökm idi.

Bu gün son beş ildə baş verən olaylara nəzər yetirəndə ancaq təəssüf hissi keçirməli olursan. Birlik uğrunda mübarizə heç bir dövrdə aparılmamışdı. Ancaq təəssüf ki, son beş ildə parçalandığımız kimi heç bir dövrdə parçalanmamışıq... Bir də ona təəssüf etməyə bilmərsən ki, son beş ildə 70 ilin hamiləliyindən azad olan Azərbaycan bəşərin əbədiyyəti naminə yüzlərlə oğul doğdu. Lakin təəssüflər olsun ki, bu oğulların bir hissəsi şəhid oldu, bir hissəsi də bir-birinə arxa olmaq əvəzinə, qara qüvvələrin əməlləri nəticəsində bir-birinə qənim kəsildi.

Hərdən adama qərribə bir təskinlik də gəlir – axı biz «beşilliklər dövrü»nün övladlarıyıq. Bəlkə bu dövr də «yuxarıdan» xüsusi planlaşdırılmış bir dövr idi?

Bəsdir meydanlarda səsini başına aldın, Azərbaycan oğlu! Bir az da ağılını başına yığ! Televizoru da söndür, radionu da eşitmə, qəzet də oxuma – öz ürəyinin hökmünü, öz ağılının kəsərini dinlə! Dinlə və ayıl!..

Şamaxı Rəsədxanasının sirləri

On ildir ki, bu sirləri çoxları açmağa cəhd edir...

Birinci yazı

Yer kürəsi çox da böyük olmayan planetlərdəndir. Təbii ki, onun sirləri də tez açılmalıydı. Lakin bu sirlər Yerin ətrafında olan milyonlarla səma cisimləri ilə bağlı olduğundan onların açılması da əsrlər boyu milyon-milyon alimin zəkasını məşğul edib.

Balaca Yer kürəsinin balaca bir Pirqulusu da var. Bu Pirquluda böyük planetləri öyrənən böyük bir rəsədxana var. Bu rəsədxananınsa, elə böyük sirləri var ki!.. Ancaq başqasının sirlərini açmaq etikadan kənar olduğundan biz çalışacağıq ki, "rəsədxanalılar" özləri bu barədə danışsınlar.

Birinci sirri açmamışdan rəsədxananın tarixi barədə qısa arayış vermək yerinə düşərdi.

Şamaxı Astrofiziki Rəsədxanası (ŞAR) 1960-cı ilin yanvarında yaradılıb. Rəsədxana Pirqulu dağının dəniz səviyyəsindən 1.435 metr yüksəkliyində yerləşir. Elə o vaxtlar ŞAR-ın ərazisində elmi işçilər və texniki heyət üçün kiçik şəhərcik də salınıb.

ŞAR yarandığı gündən sabiq SSRİ rəsədxanaları sisteminə aparıcı yerlərdən birini tutub. 1969-1971-ci illərdə ŞAR alimləri tərəfindən Marsın yüksək keyfiyyətli spektrləri alınmışdı ki, onun atmosferinin öyrənilməsində bu nəticələr müsbət əhəmiyyət kəsb edirdi.

1971-ci ildə Marsın Yer ilə üzləşməsi zamanı ŞAR-ın əməkdaşları ukraynalı həmkarları ilə SSRİ-də ilk dəfə olaraq Marsın müxtəlif rənglərdə genişmiqyaslı şəkillərini çəkmişdilər.

2 metrlik teleskopda nəhəng planetlər - Yupiter və Saturnun spektr müşahidələri də onların atmosfer quruluşu barədə maraqlı məlumatlar almağa imkan vermişdir. Vaxtilə həmin teleskopda 20-dən artıq sovet və xarici astronomiya müəssisələri müşahidələr aparıblar.

ŞAR-ın ərazisində Almaniya Demokratik Respublikasının daimi fəaliyyət göstərən müşahidə stansiyası da yerləşirdi. Artıq neçə illərdir ki, həmin stansiyanın qapısına böyük bir qıfıl vurulub. Almanlardan isə səs-soraq yoxdur.

Vəziyyət bu gün necədir? Bunu bir sözlə də ifadə etmək olar, bir cümlə ilə də, lap elə bir kitabla da. Biz çalışacağıq ki, hər halda rəsədxananın vəziyyəti barədə dolğun təsəvvür yaradaq.

1-ci sirr:

Rəsədxananı göydəkilər deyil, yerdəkilər dağıdır

Nəriman İsmayılov, *Ulduz və dumanlıqlar fizikası şöbəsinin kiçik elmi işçisi, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi.*

1956-cı ildə anadan olub. ADU-nun fizika fakültəsini bitirib. 1982-ci ildən rəsədxanada işləyir. Qeyri-stasionar cavan ulduzların tədqiqatı ilə və cavan qoşa ulduzlarla məşğul olur.

- İki-üç il əvvəldək rəsədxanada müşahidə işini az-çox aparmaq mümkün idi. Baxmayaraq ki, texniki səviyyəimiz 60-70-ci illərə uyğun idi, lakin müəyyən elmi nəticələr ala bilirdik. İndi tələb başqadır. Rəsədxanada olan cihaz və avadanlıqlar mənəvi cəhətdən öz ömrünü başa vurub.

Rəsədxanada olan qiymətsiz teleskoplar cinayətkarcasına baxımsızlıq üzündən elə vəziyyətə salınıb ki, demək olar ki, indi istifadəyə yaramır. Güclü kapital qoyuluşu olmadan onları iş vəziyyə-

tinə qaytarmaq qeyri-mümkündür. Rəsədxananın cihaz parkını təxminən on il bundan qabaq bəlkə də daxili imkanlar hesabına bərpa etmək mümkün olardı. Ancaq getdikcə bu imkanlar əldən çıxdı və son beş-altı ildə rəsədxana dağılmaq üzrədir.

Hazırda rəsədxananın olan-qalan elmi-texniki potensialı intuziastların çiyində qalıb. Nə rəsədxananın direktoru, nə onun müavinləri nəinki bu dağılma prosesinin qarşısını almaq iqtidarındadırlar, əksinə, onun canvermə spektrini çox etinasızcasına müşahidə etməklə məşğuldurlar. Onların qeyri-normal mövqeyi və işçilərə qarşı subyektiv münasibətləri rəsədxanada elmi atmosfer bir yana qalsın, mənəvi-psixoloji mühiti tamamilə korlayıb.

2-ci sirr:

Vəzifə davası döyənələr

Rəsədxananı çoxdan tərk edəblər

Soltan-Məcid Ömərov, *Ulduz və dumanlıqlar fizikası şöbəsinin böyük elmi işçisi, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi.*

1931-ci ildə anadan olub. ADU-nun fizika-riyaziyyat fakültəsini bitirib. 1953-cü ildən Şamaxıda müxtəlif ekspedisiyalarda və nəhayət, rəsədxanada işləməyə başlayıb. 1961-ci ildə Pulkova (Leningrad) rəsədxanasında aspiranturanı bitirib və müdafiə edib. Ulduzların fotometrik və poyarimetrik tədqiqinin əsasını qoyanlardan biridir. AZT-7 teleskopunun qurulmasında və istifadəyə verilməsində xüsusi xidmətləri olub. 50-yə yaxın elmi məqalənin müəllifidir.

- Vaxtilə bu rəsədxanada çox işgüzar kollektiv olub. Həqiqi mənada elm yarışı gedib. İşçilər arasında xüsusi bir mehribanlıq olub. İndi bir qrup araqarışdıran bizi bütün respublikada bədnam edib. Aidiyyəti olan təşkilatların hamısının, demək olar ki, xəbəri var, ancaq əlac eləməyə nədənsə heç biri tələsmir. İndi də eşitmişik ki, Ali Sovetin daimi komissiyası bu işlə məşğul olacaq. Qoy

olsun, təki tezliklə rəsədxanada işlər yoluna qoyulsun. Burada dövlət komissiyası qəti sözünü deməlidir.

Rəsədxanada elmin inkişafına nəinki şərait yaradılır, əksinə, elmi işçilərə maneçilik törədilir. Bəzilərinə elə gələ bilər ki, bəlkə direktor öz kreslosuna görə qısqanclıq edir, ancaq sizə deyim ki, vallah, burda qalıb işləyənlər öz taleyi ilə razılaşan fanatiklərdir, vəzifə davası döyənlər rəsədxananı çoxdan tərk ediblər.

Hər vasitə ilə direktor Şmidt Əhmədov işçiləri bezikdirməyə, əllərini işdən soyutmağa, müxtəlif bəhanələrlə onları işdən çıxarmağa çalışır. Son vaxtlarda onun növbəti kaprizlərindən biri cavvan, istedadlı alim Ədalət Ətayinin başında çatlayıb. Təbii qol çəkməmək üstündə onu beş aydır ki, işdən azad edib. İstər elmi işçi olsun, istər texniki rəhbər, birinci növbədə öz işçilərinə insani münasibət göstərməlidir. Əhmədov isə hüsrü düşmüş Ətayinin kədərinə şərək olmaqdan, onu müəyyən müddət işə çıxarmamaq üstündə işdən qovur. Mən belə hesab edirəm ki, bu, təsəffüf deyil. Şmidt belə fərsəti çoxdan gözləyirdi, çünki Ədalət müəllim müxtəlif səviyyələrdə - rəsədxana ilə bağlı keçirilən bütün müşavirə və seminarlarda, elmi şuranın iclaslarında direktorun yarıtmaz işini tənqid edirdi.

3-cü sirr:

Elə bil qəsdən Rəsədxananı başsızlaşdırırlar

Əsgər Həsənelizadə - *Günəş fizikası şöbəsinin böyük elmi işçisi, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi.*

1930-cu ildə anadan olub. 1959-cu ildən rəsədxanada işləyir. 1961-1967-ci illərdə Leninqradda Pulkovo rəsədxanasında işləyib. 1967-ci ildə fizika-riyaziyyat elmləri namizədi alimlik dərəcəsi alıb. Elə həmin ildən də üç uşağı və həyat yoldaşı ilə ömrünü Şamaxı Astrofizika Rəsədxanası ilə bağlayıb. 50-dək elmi məqaləsi respublika və xarici ölkə mətbuatında dərc olunub. Xarici elmi

məcmuələr üçün məqalələrini ingiliscə yazır. 1991-ci ildən Avropa Astronomiya Cəmiyyətinin üzvüdür.

- Maddi imkansızlıq üzündən xarici alimlərlə əlaqələrimiz itmək üzrədir. Xaricə getmək bir tərəfə, heç illərlə birgə elmi işlər gördüyümüz keçmiş SSRİ-nin müxtəlif respublikalarındakı elmi mərkəzlərlə əlaqə saxlamağa şərait yaradılmır. Avqustun 18-21-də Polşanın Torun şəhərində N.Kopernikin kainatın dərkində inqilab etmiş "Göy dairələrinin fırlanması haqda" kitabının çapdan çıxmasının 450 illiyi ilə əlaqədar keçiriləcək beynəlxalq elmi müşavirəyə mən də dəvət olunmuşdum. Ancaq təəssüflər olsun ki, 120 dollar ucbatından belə bir mötəbər məclisdə iştirak edə bilmədim... Belə faktlar onlardadır. Bəlkə də bizə olan bu cür etinasızlığa görə neçə zəkali alimimiz rəsədxananı tərk edib. Elə bil qəsdən rəsədxananı başsızlaşdırırlar. Bütün aparıcı qüvvələr, lider alimlər müxtəlif üsullarla uzaqlaşdırılır.

- **Əsgər müəllim, mən rəsədxananın baş kopusunu gəzərkən iş stollarının üstündə ingiliscə-azərbaycanca və azərbaycanca-ingiliscə lüğətlər gördüm. Mənə dedilər ki, hər bir elmi işçi müstəqil şəkildə ingiliscə yazıb-oxumağa çalışır, çünki bu dili bilmədən beynəlxalq aləmə çıxmaq mümkün deyil. Necə bilirsiniz, bəlkə bu problemi həll etmək üçün rəsədxanada dil kursları təşkil etmək vacibdir?**

- Əlbəttə, onun faydası çox olardı. Lakin başqa yollar da mövcuddur. Məsələn, yaradıcılıq ezamiyyətləri, yaxud xarici alimlərin rəsədxanamıza dəvəti. İnanın ki, bu cür elmi ünsiyyətdən hər birimiz 3-4 aya ingilis danışq dilini lazımi səviyyədə mənimsəyə bilərik. İngilis dili isə astronomiya elminin açarlarından biridir.

- **Əsgər müəllim, özünüz yaxşı bilirsiniz, indi respublikanın bütün iqtisadiyyatı ağır gündədir. Mən o fikri inkar etmirəm ki, rəsədxanada yaxşı bir təsərrüfatçı rəhbər olsaydı, bəzi məsələləri daxili imkanlar hesabına həll etmək olardı. Məni başqa bir şey düşündürür. Burada olduğum müddətdə Pirqulu kimi dünyanın ən füsunkar yerlərindən birində - belə bir gözəl iqlim şəraiti olan dağlar qoynunda yaranmış qeyri-sağlam**

mikromühitin baiskarı kimdir? İqtisadi problemləri qoyaq bir tərəfə, burada mənəvi-psixoloji iqlim zəhərlənib. Direktordan narazı olanlar da çoxdur, direktorun narazılıq etdiyi adamlar da var. Bax, bu anlaşılmazlıqlar niyə yaranıb, siz kollektivin qocaman işçilərindən biri kimi bu incikliyin kökünü harda görürsünüz?

- Mən belə hesab edirəm ki, bunda bir nəfəri təqsirləndirmək düzgün deyil. Burada direktorun da təqsiri var, Akademiyanın da günahı az deyil, bizim də nöqsanlarımız var, elə rəsədxananın ilk direktoru Hacıbəy Sultanovun da. Bir dəfə Nyutondan soruşurlar ki, sən necə oldu ki, kainatın Cazibə Qanununu kəşf etdin. O, cavabında deyir ki, mən nəhənglərin çiyində dayanıb həmişə bu barədə düşünmüşəm. Çox təəssüflər ki, bu gün bizim astronomiya elmimiz belə çiyinlərdən - həm maddi, həm mənəvi dayaqlardan məhrum olub.

- **Yaxşı, mən bir anlığa sizlə razılaşıram. Ancaq gəlin belə danışaq: bu, dünən, ya bu gün yaranan sahə deyil axı - 40 ilə yaxındır ki, fəaliyyət göstərir, neçə nəfər bu elm üzrə namizədlik, doktorluq müdafiə edib, akademik olub. Yəni bu müddətdə rəsədxana öz maddi və mənəvi potensialından məhrum olubsa, bunu ancaq onun rəhbərlərinin nöqsanı saymaq olar. Bu, bir. İkincisi, axı hər bir düşünməyi bacaran vətəndaş dərk etməlidir ki, uzun illərin əziyyəti və xalqımızın alın tərindən yaranmış milyonların hesabına əmələ gəlmiş (hərçənd ki, burada çoxları belə hesab edir ki, bu, SSRİ-dən bizə miras qalıb) bu nadir elm məbədgahını nəinki göz bəbəyi kimi qoruyub saxlamaq, hətta onun dağılmasını etinasızcasına seyr edənləri və buna şərait yaradanları xalqın mühakiməsinə vermək lazımdır.**

- 34 ildir mən rəsədxanada işləyirəm, bu vaxtacan şəhərdə nə evim, nə mənzil növbəm var. Bizdə təsərrüfatla məşğul olanlara, texniki işçilərə elmi işçilərdən daha artıq qiymət qoyulur. Halbuki bir nəfər elmi işçiyə üç nəfər texniki işçi xidmət etməlidir. Həqiqətdə isə aylarla xidməti otaqlarımız, laboratoriyalar silinib-süpü-

rülmür, elektrikin, texnikin işini də özümüz görməli oluruq, şişirdilmiş ştat cədvəlindəki texniki işçilərin əlindən şəhərciyimizdəki yeganə çörək mağazasına günlərlə yaxın düşə bilmirik. Bu, rəsədxana rəhbərliyinin elmi işə və elmi işçiyə olan münasibətidir ki, hamının işdənkənar vaxtlarda və işdə daim təmasda olduğu şəhərciyimizin məişətində öz əksini tapır.

4-cü sirr:

Arılar yoxa çıxıb

Şirin Hüseynov, *Günəş fizikası şöbəsinin elmi işçisi.*

1948-ci ildə anadan olub. Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunu bitirib. Moskvada Fizika-Texnika İnstitutunda təcrübə müşahidələrinin avtomatlaşdırılması ixtisasına yiyələnib.

- Son on ildə rəsədxanaya 6 direktor təyin olunub. Direktorlar bir-birini əvəz edir, ancaq vəziyyət gün-gündən daha da pisləşir.

Növbəti direktor Ş.Əhmədov lap uğursuzlarındanındır. Belə ki, o, 48 yaşnda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmiş, 56 yaşına qədər Leninqradın Pulkovo rəsədxanasında kiçik elmi işçi işləmiş, idarəçilikdə heç bir təcrübəsi olmayan adamdır, elmdə müstəqilliyə malik deyildir, elm aləmində tanınmır.

Elmi rəhbərimin biri Sankt-Peterburq Dövlət Universitetinin qocaman professoru Molçanov Andrey Pavloviçdir, digəri isə Qazaxıstan Elmlər Akademiyasında çalışır. Hər ikisi hörmətli adamdır. Ancaq görün, bizim direktor onların yanında özünü və bizi necə alçaldıb. Mənim haqqımda elmi rəhbərlərimə böhtan dolu məktublar yazıb ki, müdafiəmə mane olsun.

İşlərimi müdafiəyə aparmaq üçün mənə əzamiyyət vermir. Axır demişəm ki, yaxşı, əzamiyyət xərclərini öz boynuma götürürəm, icazə ver gedim. Onsuz da keçən dəfə 40 min borc edib getmişdim, hələ də borcu qaytara bilməmişəm. Mənə nə desə yaxşı-

dır: "İxtiyarım yoxdur sənə icazə verim, özbaşına getsən, za proqul işdən qovacam". Qalmışam çıxılmaz vəziyyətdə.

- **Şirin müəllim, nə qədər maaş alırsan?**

- 1.100 manat. 5 nəfər də uşağım var. Mən başa düşürəm, indi respublikanın hər yerində vəziyyət ağırdır. İmkandan xaric olan şeyi tələb etmək də insafsızlıqdır. Ancaq biz biləndə ki, kollektivlə hesablaşmadan rəsədxananın direktoru Şmidt Əhmədov idarənin hesabına 40 arı ailəsi alıb və bunlara baxmaq üçün xüsusi ştatlar ayırıb, onda onun imkansızlığına bizdə şübhə yarandı.

- **Heç olmasa, arıların məhsulundan rəsədxananın işçiləri dadırmı?**

- Çox təəssüf ki, bu gün həmin arıların taleyi bizə məlum deyil...

5-ci sirr:

Azərbaycan kimi kiçik xalqa
astronomiya elmi gərək deyil!

Şmidt Əhmədov – Y.Məmmədəliyev adına Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının direktoru, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi.

1934-cü ildə anadan olub. 1956-cı ildə ADU-nun fizika-riyaziyyat fakültəsini bitirib. 1958-ci ilədək Fizika İnstitutunda çalışıb. Sonra işləmək üçün ŞAR-a gəlib. 1959-cu ildə radioastronomiya üzrə ixtisaslaşmaq üçün Leningradda gedib və 1986-cı ilədək Leningrad Pulkovo rəsədxanasında işləyib.

27 ildən sonra ŞAR-a direktor müavini kimi dəvət olunub. 1988-1990-cı illərdə direktor vəzifəsini icra edib, 1991-ci ildən bu günədək rəsədxananın direktorudur.

-...

-...

- **Nədən başlayaq? Mənə elə gəlir, hər şey sizə aydındır.**

- Onların döymədikləri qapı qalmayıb. İndi də sizə şikayətə gediblər yəqin?

- **Görürəm, siz boyasız danışan adamsınız. Ona görə mən də suallarımı açıq verməyə çalışacağam. Şmidt müəllim, kollektiv niyə sizdən narazıdır?**

-...

- **Rəsədxana şəhərciyi çox da böyük deyil, 100-120 nəfər sakini var. Siz bu adamlarla işdə də görüşürsünüz, işdən sonra da. Belə bir şəraitdə kəsülü qalmaq qeyri-mümkündür. Siz həm elm müəssisəsinin rəhbərisiniz, həm də belə demək mümkünsə, təsərrüfatın. Həm idarənin ağsaqqalsınız, həm də bu "el"in. Elə isə bu narazılığı aradan qaldırmaq üçün olubmu ki, ilk addımı siz atasınız?**

- Əşi, hansını çağırırsan, o dəqiqə deyir, maaşım azdır, komandirovka pulu ver, nə bilim xaricə dəvət ediblər - mənə şərait yarat. Başa düşmərlər ki, pul yoxdur, yox...

- **Mən bilən, onlar ancaq pul davası döymürlər. Mənim müşahidəmə görə, onlar ən çox isti münasibətin acıdırlar. Hansı elmi işçini danışdırdımsa, hamısının fikri belə oldu: "Biz hamımız fəhlə, kəndli balasıyıq və öz əslimizi danmırıq, ancaq rəsədxanada təsərrüfatla məşğul olan adamlara elmi işçilərdən daha artıq hörmət qoyulur. Axı bir şeyi dərk etmək lazımdır ki, elmi işçilər olmasaydı, nə bu rəsədxana olardı, nə də onun təsərrüfat işçiləri. Hətta bizim maaşımız belə onların əksəriyyətinin maaşından aşağıdır. Biz belə hesab edirik ki, bu, elmi işə və elmi işçiyə hörmətsizliklə bağlıdır".**

- Düzünü bilmək istəyirsiniz?

- **Əlbəttə.**

- Bu elm heç kimə lazım deyil! Azərbaycan kimi balaca bir respublikaya isə dənədən...

- **Siz nə danışırırsınız, Şmidt müəllim?! Məgər elmin böyüklüyü-kiçikliyi xalqın sayı ilə ölçülür?!**

Məgər Faradey elektriki kəşf edərkən ancaq ingilislərini düşünmüşdü, yaxud xərçəngin müalicəsini tapacaq həkim ancaq öz xalqını bu dəhşətli ölümdən xilas edəcək?

Ölkəmizdə beş ildir ki, müharibə gedir. Müharibə isə daha çox dağıtmaq və insan öldürmək yarışdır. Sizin məntiqə görə onda gərək bu xalqa - beş ildə ancaq adam öldürmək və dağıtmaq qaydaları öyrədiləydi. Müharibə qurtarandan sonra bu xalqın nə vəziyyətə düşəcəyini təsəvvür edirsinizmi? Ürəyində ancaq nifrət və pislik yaşatmış millət yəqin ki, başları indi də bir-birini öldürməyə. Ona görə də bu xalqın qəlbinə bu gün düşməyə nifrət hissi ilə yanaşı, öz gələcəyimiz nəminə məhəbbət və mərhəmət hissləri də doldurmaq gərəkdir. Mən hesab edirəm ki, sabahkı günə inamsız yaşamaq vəzifəli şəxs üçün xüsusilə bağışlanılmazdır...

- Elə döyül e... İndi hər şeydən ağılla istifadə etmək lazımdır. Türklərin heç rəsədxanası yoxdur, bizimki kimi, ancaq onlara lazım olan, deyək ki, astronomik bir spektri ən qabaqcıl xarici ölkəyə sifariş verib tezliklə cavabını ala bilirlər. Biz isə - bu qədər işçini saxla, bu qədər teleskopa qulluq elə, əsəbiləş, nə bilim daha nə...

- Sizin sözünüzdən yenə bir məntiqi sual doğur: güclü rəsədxanaları olmayan Türkiyə kimi və başqa dövlətlərin sifarişlərini məgər siz yerinə yetirə bilməzsinizmi?

Mənə elə gəlir, sizə xatırlatmaq artıqdır ki, elə elmlər var, onun real nəticəsini birçə gün sonra həyatda görmək mümkündür, ancaq elə elmlər də var ki, lap elə sizinki kimi qeyri-adi astrofizik hadisələri görür, müşahidə edirik, ancaq ola bilsin, hələ onların mahiyyətini dərk edə bilmirik. Onun tədqiqi və izahı isə ola bilsin, yarım əsrdən, bir əsrdən sonra Yer adamının zəkası ilə açılsın və bəşəri dəyərə çevrilsin. Yəqin yadınızda olar, Qaliley üç dəfə böyüdən linza kəşf edərək ilk dəfə Saturn planetinə baxanda sevincindən və təəccübündən az qala ürəyi getmişdi. Öz kəşfindən doğan sevinci anası ilə bölüşmək üçün onu bayıra çağıraraq Saturnun planet olduğunu və ət-

rafında şlyapayaoxşar disk fırlandığını söyləmişdi. Anası isə Qalileyin ikinci dəfə böyük təəccübünə səbəb olan tərzdə sakitcə demişdi: "Burda qeyri-adi nə var ki, mən bunu bilirəm".

Sən demə, Qalileyin anasının çox iti gözləri varmış və ona elə gəlirmiş ki, hamı bunları görür... Qalileyin məhz xidməti o oldu ki, anasının yarım əsr əvvəl və ola bilsin onun da itigözlü əcdadlarının görə bildiyi bu hadisəni izah edə bildi.

- ...

- Şmidt müəllim, xahiş edirəm, məsləhət bildiyiniz adamlarla məni görüşdürün, istərdim fikrim birtərəfli olmasın.

- (Gülür. *Kommutatora zəng edir, əsəbi və bir az da kobud şəkildə Bakını tələb edir*). Qoy görək də Rəhim müəllim gəlib çıxacaq mı...

(Ardı var)

Şamaxı Rəsədxanasının sirləri

(Davamı)

İkinci yazı

6-cı sirr:

Rəsədxanada elmi işçiləri döymək
mağaza müdirinin qardaşı oğlu üçün
adi bir məşğuliyyətdir

Abbəsəli Rüstəmov, *Günəş fizikası şöbəsinin elmi işçisi.*

1947-ci ildə anadan olub. 1972-ci ildə Leningrad Dövlət Universitetinin riyaziyyat-mexanika fakültəsinin astronomiya şöbəsini bitirib.

- Bir neçə ildir Günəş teleskopunda apardığımız müşahidələrdə yeni elmi faktlarla, fiziki proseslərlə rastlaşırıq. Bu, Yer atmosferində müəyyən şəraitdə turbulent, digər naməlum hərəkət və strukturların, kondensasiya prosesinin təbii vizuallaşması (görünən olması) hadisəsidir. Bu işin ilkin müşahidə materialları keçən ilin sentyabrında Akademiyə rəhbərliyinə nümayiş etdirilmişdi. Sonrakı çətinliklə aparılan müşahidələr daha yeni faktlar üzə çıxardı. Lakin rəsədxanada son illər ərzində gündən-günə dərinləşən rəhbərlik böhranı nəticəsində, qeyri-sağlam mənəvi psixoloji atmosfer şəraitində bu işin aparılması tam pozuldu. Keçən ilin oktyabr, noyabr aylarında müşahidələrin ən məhsuldar və məsul dövründə çəkiliş üçün istifadə olunan əsas cihaz - videokamera direktorun dostu tərəfindən əlimizdən alındı, dəfələrlə xahiş etməyimizə baxmayaraq, alınan nəticələri uyğun elm sahəsi mütəxəssisləri ilə mü-

zakirə etmək üçün əzamiyyət verilmədi. İndi şahidi olduğum, lakin hər cür dünya elmi ictimaiyyətinə çatdırma bilmədiyim, sakit, rahat tədqiq edə bilmədiyim yeni elmi faktların ağırlığı qarşısında, rəsədxanada iqtisadi böhranlarla daha da eybəcərləşmiş qeyri-insani şəraitdə tam bədbinləşmişəm. Son günlər rəsədxanada başıma gələn hadisələr məni məhv etmək üzrədir.

Rəsədxananın 3-4 kilometrliyində yerləşən kəndin əhalisinin müəyyən qrupu rəsədxanada son illər mövcud olan rəhbərlik böhranından və digər vasitələrdən istifadə edərək, rəsədxana qəsəbəsi mənzillərinin xeyli hissəsini ələ keçirmiş, özlərinə heç bir iş görmədən xidmət personalı adıyla havayı maaş yerləri düzəltmişlər, rəsədxana ərazisini mal-qaraların, qoyunların otlağına, teleskop pavilyonlarını tövləyə çevirmişlər.

Rəsədxanaya sahib çıxmış belə adamlardan biri - böyük arıxanaya və qonşu kənddə mülkə, minik maşınına malik mağaza müdiri ikinci arvadını rəsədxanada saxlayır, qohum-əqrəbalarını işlə, mənzillə təmin edir, tez-tez məni və başqa elmi işçiləri təhqir edir, döyməklə hədəyir. Elmi işçilərin olan-qalan heysiyyətləri belə adamların, onların mal-qaralarının, yayda rəsədxanaya tökülüşüb gələn qohumlarının, direktorun icazəsilə qonaq evlərində yaşayan milyonçuların ayaqları altında tapdalanır... Dost-tanışdan abır edib, başımıza açılan bəzi xuliqanlıq hərəkətlərini açıb-ağartmaq istəmirəm.

Rəsədxananı itirməmək üçün respublikamızın ağır şəraitini nəzərə alıb ləngimədən reorqanizasiya işləri aparmaq lazımdır. Kollektiv heç bir əsas olmadan üç yerə parçalanıb: Batabat, Bakı şəhər bölməsi və Pirqulu. Mən təklif edirəm: hər üç bölmənin işçilərini birləşdirib Bakı şəhər bazasında yerləşdirmək və aylıq qrafik əsasında elmi işçilərin rəsədxanada növbətçiliyini tərtib etmək. Belə olan halda külli miqdarda vəsaitə qənaət etmiş olarıq. Rəsədxanaya müşahidəyə gələn elmi işçilərin sayına münasib də texniki işçi saxlamaq olar. Bu hesabla indiki texniki işçilərin üçdə iki hissəsini ixtisar etmək mümkündür. Bundan əlavə, bu yolla əllyə yaxın mənzili (hərəsini 3-5 otaqdan götürsək, təxminən 200-250

otaq) boşaltmaq və yay aylarında körpələrin ixtiyarına vermək olardı.

Təcrübə göstərir ki, astronomların sivilizasiyadan kənarda, dağ başında teleskopun yanında daimi yaşaması bir sıra həlledilməz çətinliklər ortaya çıxarır. Ona görə də teleskoplar qurulan yerdə müşahidə stansiyaları yaratmaq, elmi personalı və institutu isə şəhərdə yerləşdirmək daha məqsədəuyğundur.

7-ci sirr:

Mən Beynəlxalq Astronomiya İttifaqının üzvüyəm, ancaq ŞAR Elmi Şurasının üzvü deyiləm...

Ədalət Ətəyi, *Günəş sistemi cisimlərinin fizikası və dinamikası şöbəsinin (səbiq) böyük elmi işçisi, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi.*

1951-ci ildə anadan olub. 1973-cü ildə ADU-nun fizika fakültəsinin astrofizika bölməsini bitirib, təyinatla N.Tusi adına ŞAR-a göndərilib. Beynəlxalq Astronomiya İttifaqının Ali Məclisində adı Mars planetinin səthindəki kraterlərdən birində əbədləşdirilən görkəmli Azərbaycan alimi Nadir İbrahimovun laboratoriyasında çalışıb (Xatırladım ki, Günəş sistemi cisimlərindən ikisinin xəritəsində - Ayda və Marsda Azərbaycan alimlərindən N.Tusi və N.İbrahimovun adını daşıyan kraterlər var). N.İbrahimovun vəfatından sonra 1977-1981-ci illərdə Ə.Ətəyi Alma-Ataya gedərək elmi fəaliyyətini davam etdirmiş və 1981-ci ildə Kiyevdə müdafiə edib alimlik dərəcəsi almışdır. 1977-ci ildən SSRİ EA Astrosovetin "Nəhəng planetlər atmosferinin tədqiqi" işçi qrupunun üzvü, 1985-ci ildən isə "Planetlərin yüksək dispersiyalı spektrlərinin alınması" qrupunun yarımqruplarından birinin sədri seçilib. 1986-cı ildən Beynəlxalq Astronomiya İttifaqının üzvüdür. 80-ə qədər elmi və elmi-kütləvi mövzuda məqaləsi dərc olunub. Onun təxminən yarısı xarici mətbuatda çıxıb.

- Rəsədxana öz elmi simasını tam itirib. Rəsədxananın alim ordusu pərən-pərən düşüb. Ona görə də birinci növbədə parçalanıb ayrı-ayrı institutlara birləşmiş elmi potensialı - Fizika İnstitutunda, BDU-da, Kosmik Tədqiqatlar İnstitutunda "məskunlaşan" alimlərimizi bir yerə cəmləmək lazımdır.

Teleskoplarımız təkmilləşdirilmək əvəzinə, bərbad hala salınıb. Hazırda baxımsızlıqdan dayanmış 2 metrlik teleskopumuzun indiki qiymətlərlə dəyəri təxminən 90 milyard rubldur. Həmin teleskopda 1 saatda alınan ekspozisiyanın spektrinə amerikalılar 200 dollar verir. Astronomiya aləminə az-çox bələdliyim mənə imkan verir deyəm ki, hələ bundan yüz il ötsə belə, bütün Şərq ölkələri birləşsə, həmin teleskopdan nə ala, nə də qura bilərlər. Vaxtilə SSRİ-nin müxtəlif regionlarında qurulmuş və bir sistem şəklində idarə olunan teleskoplar içərisində ən keyfiyyətli bu teleskop idi. Çünki bu teleskop Almaniyada istehsal olunmuşdu. İlk nümunələrdən biri kimi istismara verilən, forma və təchizatına görə tayibərabəri olmayan bu nadir teleskopla almanlar öz markalarını dünyaya göstərmək istəyirdilər. İndi o "yorulub", uzun müddət qəddarcasına istismar olunduğundan elektrik cihazları, mexaniki hərəkət vasitələri, yağlama sistemi sıradan çıxıb. Ancaq biz vaxtında çox demişdik...

Burda bir ricət: ("Elm" qəzeti, 2 fevral 1991-ci il).

Canməmməd Rüstəmov (fizika-riyaziyyat elmləri namizədi): Rəsədxana dağılır. Rəsədxananın canı 2 metrlik teleskopdadır, o da bərbad gündə. İnanın ki, yaxın vaxtda o teleskop dayanacaq. Onda gərək rəsədxana bağlansın...

- Nəyə görə sizə elə gəlir ki, 2 metrlik teleskop son günlərini yaşayır!

Mən müşahidəçiyəm. Bu işdə səriştəm var. Bilirəm ki, dayanacaq. Çünki bərpaya ehtiyacı var, özü də neçə vaxtdır ki, təmir olunmur. Üç ildən çoxdur teleskopda spektral müşahidə aparılmır. Teleskopun müdiri Pyotr Şustarevaylarla işdə tapılmaz.

(Bir azdan öyrənirəm ki, Pyotr Şustarev hazırda məzuniyyətədir, teleskopda isə onu əvəz edən var və iş gedir).

(Ertəsi gün 2 metrlik teleskopda oluram, Rüstəmovun sualları ilə işçilərə müraciət edirəm. Hamısı çiyini çəkib onun bu "faktları" haradan aldığına təəccüblənir və bildirirlər ki, teleskop qaydasınca işləyir, yersiz yerə əl-ayağa düşməyin mənası yoxdur və müşahidəçilər buyurub işləyə bilirlər).

Mənim həmkarım Mahir Qarayev də (indi o, "Azərbaycan" qəzetinin işçisidir) çox təəssüf ki, o vaxtlar uzun illər sahibinə sadəqətlə xidmət edən Azərbaycan elminin nadir incisinin iniltisini eşidə bilməmiş və onun başına yığışanların harayına qoşulmamışdı.

Digər teleskoplarımız da o kökə düşmək üzrədir. Ancaq çıxış yolu var. Yəni mənəvi cəhətdən köhnəlmiş teleskopların iş qabiliyyətini yüksəltmək mümkündür. İndiki vəziyyətdə onların gücü müasir elmitəhlilin səviyyəsinə uyğun gəlmir. Ona görə də elektron hesablama maşınları alınmalı, teleskopların mexaniki və elektrik cihazları, idarəetmə sistemləri kompüterləşdirilməlidir. Bununla da həm onlar cavanlaşar və müasirləşər, həm də biz daha effektiv elmi nəticələr ala bilərik.

Yenə də bir ricət. İnsafən, bu işləri görmək üçün rəhbərlik gec də olsa, bəzi addımlar atıb. Məsələn, Almaniyanın Karl Seys İena müəssisəsi ilə uzun danışımlardan sonra belə razılığa gəlinib ki, əgər Azərbaycan 7 milyon alman markası, yaxud 5 min ton yüksək keyfiyyətli pambıq verərsə, həmin müəssisə 2 metrlik teleskopun profilaktikası və modernləşdirilməsini boynuna götürər. Bu barədə rəsədxana Azərbaycan EA-ya, EA rəhbərliyi isə öz növbəsində Nazirlər Kabinetinə məktubla müraciət edib, lakin iş yenə də labirintə düşüb.

Bütün bunlar ona aparıb çıxaracaq ki, mənim üçün ağır da olsa, bu sözü deməliyəm, uzağı bir ilə, ya iki ilə, ümumiyyətlə, rəsədxana barədə danışmaq tamamilə lüzumsuz bir söhbət olacaq.

Daha bir vacib məsələ. Çox qeyri-müəyyən şəkildə Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasına mənsub qiymətli optik cihaz və qurğular təmir və təkmilləşdirmək adıyla Rusiyanın ayrı-ayrı yerlərindəki rəsədxanalara, yaxud müəssisələrə aparılır və çox qərībā də olsa, geri qayıtmır.

AZT-15 teleskopu barədə. Bu başibəlalı teleskop akademik H.Sultanovun vaxtından gətirilib. Uzun illər itmiş hesab olunan baş güzgüsünün diametri 1,05 metrdir, yəni rəsədxanamızda 2 metrlik teleskopdan sonra ikinci olmalı idi. Ancaq bu teleskop nəinki ikinci, ümumiyyətlə, olub-olmamaq dilemması qarşısında qalıb. İndiki qiymətlərlə dəyəri milyardlarla ölçülən AZT-15 teleskopunun haqqında çox yazılıb. Həmişə də belə olub: təzə rəhbərlik öz səriştəsizliyini ört-basdır etmək üçün mütləq bu faktdan yapışib. Lap elə bu yaxınlarda direktor müavini Rəhim Zeynalov sizin qəzetdə də yazıb. Məsələni belə qoymaq lazımdır: "24 ildən sonra baş güzgü tapılıb (o elə istehsal olunduğu zavodun anbarında qalıbmış), bu tapıntıdan artıq 4 il keçir. Bəs bu dörd ildə onu quraşdırmaq mümkün deyildimi? Əlbəttə, mümkün idi! Bir az işgüzarlıq, bir az məsuliyyət, bir az başağrısı, bir az da vətənpərvərlik... Başqa şey tələb olunmurdu.

Ancaq müdiriyyət teleskopu quraşdırmaq əvəzinə, onu hesabdən silməyə bir neçə dəfə cəhd göstərmişdi. Lakin 1989-cu ildə təşkil olunan komissiya teleskopun rəsədxanada olan detallarının və hissələrinin vəziyyətini yoxladıqdan sonra məlum oldu ki, baxmayaraq ki, 24 il teleskop istifadəsiz qalıb, ancaq onu bu gün də quraşdırıb istismara vermək olar.

Rəsədxananın vəziyyəti doğurdan da ağırdır. Biz xahiş etmişik ki, ŞAR-ın işini kompleks şəkildə yoxlamaq üçün Ali Sovetin komissiyası gəlsin. İndi bütün ümidlərimiz bu komissiyayaadır. Akademikanın inzibati təbəçiliyindən qurtarmasaq, rəsədxanada mənəvi-psixoloji mühit sağlamlaşmayacaq. Sıfır vəziyyətinə endirilən kollektivin səsi, nəhayət, eşidilməlidir.

8-ci sirr:

Rəsədxana üzərindəki uğursuz sınaqlar bitib-tükənməyir...

Bayram Rüstəmov - *Ulduz və dumanlıqlar fizikası şöbəsinin elmi işçisi.*

1954-cü ildə anadan olub. 1976-cı ildə ADU-nun fizika fakültəsini bitirib, təyinatla ŞAR-a gəlib.

- Son illər elmi seminarlar, demək olar ki, keçirilmir. Elmi Şuranın nadir hallarda olan iclasları cari məsələləri həll etmək üçün formal şəkildə keçirilir. Rəsədxananın gələcək inkişafını təmin edəcək kadr çox zəifdir. Son 10 ildə bura təyinatla gənc mütəxəssis, demək olar ki, göndərilməyib. Mən belə hesab edirəm ki, rəsədxananın bugünkü vəziyyətə düşməsi EA rəhbərliyinin bizə ögey münasibətinin və rəsədxana rəhbərliyinin səriştəsizliyinin, elmi təşkilatçılığının olmamasının birbaşa nəticəsidir. Təəssüflər olsun ki, 80-ci illərin əvvəllərindən rəsədxana üzərində uğursuz sınaqlar aparılır. Burada yığılıb qalmış problemləri həll etmək əvəzinə, bu problemləri EA rəhbərliyi qarşısında qaldıran kollektivin üzvlərinə "demoqoq" damğası vurulmuş və yeganə çıxış yolu kimi direktor axtarışı aparılmışdır. Bu müddətdə 6 direktor dəyişdirilmişdir.

Ona görə də belə hesab edirəm ki, rəsədxana Akademiyanın tərkibindən çıxarılmalıdır. Rəsədxananı bu gün elə bir səviyyəyə salıblar ki, onu normal fəaliyyət yoluna çıxarmaq üçün mütləq dövlət himayəsi lazımdır. Təklif edirəm ki, rəsədxana xüsusi bir statusla (Azərbaycan Milli Rəsədxanası) Nazirlər Kabinetinin təbəçiliyinə verilsin.

9-cu sirr:

Açıq danışmaq lazımdır!

Dmitri Şestopalov, *Günəş sistemi cisimlərinin fizikası və dinamikası şöbəsinin baş elmi işçisi, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi.*

1952-ci ildə anadan olub. 1974-cü ildə Xarkov Dövlət Universitetinin fizika fakültəsini bitirib. 1974-78-ci illərdə XDU-da aspiranturada oxuyub. Həyat yoldaşı da elmi işçidir, onunla bir şöbədə çalışır.

- Açıq danışmaq lazımdır. Qoy bizim rəhbərlərimiz özlərində cəsarət tapıb etiraf etsinlər ki, iqtisadi imkansızlıq bizim əl-qolumuzu bağlayıb, əziz elm fədailəri, beş-altı il bu sahəni işlədə bilməyəcəyik. Zəhmət çəkin, evlərinizə dağılışın. Beş-altı ildən sonra yığışarıq.

10-cu sirr:

Sən demə, Rəsədxanada işin canlanması səma cisimlərindən deyil, müavinlərdən asılı imiş...

Rəsədxananın direktoru Şmidt Əhmədovun yolunu səbirsizliklə gözlədiyi müavinini, daha doğrusu, rəsədxananın şəhər bölməsinin müdiri **Rəhim Zeynalov** axşam gəlib çıxdı. Və bununla da gərilmiş əsəblər bir az da dartıldı. Səbəbi mənə aydın idi. Təxminən bir ay əvvəl R.Zeynalov "Azərbaycan" qəzetində "Güzgü əməliyyatı: itki, yaxud xəyanət" adlı bir yazı ilə başibəlalı AZT-15 teleskopunun otuz ilə yaxın bir dövrdə qurulmamasından, bunun təqsirinin köhnə rəhbərlikdə (konkret olaraq ŞAR-ın fəxri direktoru, akademik Hacıbəy Sultanovda) olduğundan yazır və rəsədxanadakı ab-havanın da pozulmasını köhnə rəhbərliyin öz günahlarını ört-basdır etmək üçün törətdiyi süni qarşıdurma kimi izah edirdi.

Elmi işçilərin narazılığını artıran da məhz R.Zeynalovun, onların fikrincə, diqqəti global məsələlərin - elmi, texniki problemlərin ciddiliyi, rəsədxanada mənəvi-psixoloji mühitin qeyri-elmi və qeyri-sağlam şəkildə formalaşması, Azərbaycan xalqının milli sərvətinin talan və məhv edilməsi və b. kimi məsələlərin həllindən yayındırması, rəsədxanada cərəyan edən olayları xırda məişət

konflikti səviyyəsində, yaxud vəzifə davası, dostbazlıq kimi yozması idi.

Gecə təxminən saat 21-dən 22.30-dək ŞAR-ın direktoru Ş.Əhmədov, elmi məsələlər üzrə müavini Z.Seyidov və R.Zeynalovun xahişi ilə mehmanxanada - mənim nömrəmdə söhbət etdik. Məlum oldu ki, daha bir çox problemlər var ki, məsələn, rəsədxananın qazlaşdırılması, elektrik təchizatı, yaşayış binalarının, laboratoriyaların, iş otaqlarının qızdırılması, ərzaq məsələləri, çörək qıtlığı, bir çox maliyyə çətinlikləri və s. həlli vacib məsələlərdəndir. Və bu işlərin əksəriyyəti barədə yazışmaların artıq beş-altı ildir getməsinə baxmayaraq, irəliləyiş çox azdır.

Məni bu söhbətdə ən çox maraqlandıran kollektivin əksəriyyətinin rəhbərlikdən narazılığının motivləri və rəhbərliyin buna münasibəti idi. Lakin təəssüf ki, qaneedici cavab ala bilmədim. Onda məndə belə bir fikir yarandı: narazılıq edənlərdən iki-üç nəfər, mən və rəhbərlik bir-iki saat yuxumuza haram qataq və lap xırda da olsa, iki-üç konfliktli məsələni yoluna qoymağa çalışaq. Çünki bu cür qarşıdurma uzandıqca bir-birinə kin-küdurət də artır. Razılaşdıq. Yarım saatdan sonra yığışmaq şətilə dağılışdıq.

Qısa fasilədən istifadə edərək gecə saat 23-də bir neçə elmi işçi, o cümlədən R.Zeynalovla Saturn planetinə teleskopda baxıb mehmanxanaya - mənim otağıma qayıtdıq. Hamı öz yerini tutdu, təkcə direktor Ş.Əhmədov və elmi məsələlər üzrə müavin Zakir Seyidovdan savayı. Bir azdan ümumi məsələlər üzrə direktor müavini A.Soltanov da gəldi. R.Zeynalov "əsas simaların" olmadığını bildirib çıxıb getmək istədiyini söylədi. Lakin mən xahiş etdim ki, ona aid olan məsələlərə heç olmasa, münasibətini bildirsin. Və!..

3-ün yarısında qurtaran bu görüşdən (bəlkə də "döyüş" demək daha düzgün olardı) mən bircə şeyi yəqinləşdirdim: tezliklə qəti tədbirlər görülməsə, rəsədxanada nəinki teleskoplar dağılacaq, hətta xoşagəlməz kriminal hadisələr də baş verəcək.

Bir neçə kəlmə **müavinlər haqqında** da demək istəyirəm. Təbii ki, müavinlər həm rəhbərliyin səlahiyyətinin, həm də məsuliyyətinin

yətinin müəyyən hissəsini öz üzərinə götürənlərdir. ŞAR kimi elmi müəssisədə adətən elmi məsələlər üzrə müavin daha səlahiyyətli (və daha məsuliyyətli) müavin hesab olunur. Lakin Z.Seyidovun rəsədxana problemlərinə, xüsusilə elmi işçilərin taleyinə bu dərəcədə qeyri-ciddi, laqeyd, lağlağı (ifadəm üçün üzr istəyirəm) münasibətini mən heç bir çərçivəyə sığışdırı bilmirəm. Axı direktordan qabaq elmi işçinin qeydinə o qalmalıdır, bütün elmi məsələlərə o istiqamət verməli, gənc elmi işçilərə o kömək etməlidir. Öyrəndiyimə görə Z.Seyidov elmlər doktorudur. Ancaq görünür, təşkilatçılıq işi başqa qabiliyyət də tələb edir. Direktor Ş.Əhmədovun zərbələrin ilk hədəfinə çevrilməsinin başlıca səbəblərindən biri də yəqin ki, müavinləri ilə səlahiyyət və məsuliyyət bölgüsünün olmamasındadır.

Təsərrüfat üzrə direktor müavini A.Soltanovun və şəhər bölməsinin rəhbəri R.Zeynalovun da bu sahədəki "xidmətlərinə" xüsusi yer ayırmağa ehtiyac görmürəm.

Neytral bir zona kimi axşam yığışdığımız yerdə - mənim nömrəmdə R.Zeynalovla belə bir söhbətimiz oldu:

- **Rəhim müəllim, çox təəssüf edirəm ki, Şmidt müəllim gəlib çıxmadı, ancaq eybi yoxdur, siz də uzun müddətdir burda işləyirsiniz. Artıq mən bilirəm ki, Ş.Əhmədovun ailəsi - həyat yoldaşı və oğlu Sankt-Peterburqda pasport qeydiyyatındadırlar və orada yaşayırlar. Təbii ki, Şmidt müəllimin burada bişirib-düşürəni də yoxdur. Çox da böyük olmayan bu rəsədxana şəhərciyində daimi olaraq 50-60 ailə yaşayır. Rəsədxananın bir rəhbəri kimi, bir ağsaqqalı kimi, mənə elə gəlir, Şmidt müəllim üçün heç də çətin olmazdı, deyək ki, hər axşam işçilərinin birinin evində şam edəydi, eyni zamanda bu işçisinin ailəsinin qayğıları ilə maraqlanaydı, problemlərini öyrənəydi, bir-iki ilq söz deyəydi, bununla da aradakı dedi-qodunu, kin-küdurəti yığışdırmış olardı. Mən inanıram ki, Şmidt müəllimin bu gəlişinə rəsədxanada elə bir azərbaycanlı ailəsi tapılsın ki, sevinməsin. Necə bilirsiniz, mümkündürmü belə bir addım?**

- İndi münasibətlər çox kəskinləşib...

- Yaxşı. Rəhim müəllim, rəsədxananızın böyük elmi işçisi, cavan, istedadlı alim Ədalət Ətəyini işdən çıxarmısınız. Dörd aydır bu adam bazarın quduzcasına hamını daladığı bir vaxtda hər axşam ailəsinin yanına əliboş qayıdır. Siz əsaslandırırırsınız ki, Ə.Ətəyi intizamsızlıq edib, işə çıxmayıb, tabelə qol çəkməyib, ona görə də işdən çıxarılıb. Ə.Ətəyi isə belə hesab edir ki, siz onu işdən çıxarmaqda xalqımızın milli əxlaq qaydalarını, adət-ənənələrini pozmusunuz. Onun hüsrü düşüb, işə çıxmayıb, siz isə çoxdan "dərsini vermək" istədiyiniz bu adama ilk fürsətdəcə zərbə vurmusunuz. İndi Ədalət müəllim də müdiriyyəti məhkəməyə vermək fikrindədir. Axı konfliktin bu dərəcədə inkişafına niyə rəvac verirsiniz? Olmazmı ki, bir-birinə tərəf qarşılıqlı addım atılsın? Mən Şmidt müəllimlə də bu barədə danışmışam! Pirnsipə o da razılaşırsınız, bir şərtlə ki, Ə.Ətəyi başını aşağı salıb işi ilə məşğul olsun. Olmazmı ki, siz arada körpü olasınız? Axı buna ehtiyac var: biri idarənin rəhbəridir, sözünün yerə düşməsinə istəmir, digəri özünə arxayın olan, bacarıqlı, tanınmış alimdir, özü də deyir ki, onun rəsədxanada yeri çox görünür. Siz isə onları barışdırma bilərsiniz, bununla da müəssisənizdəki gərginliyi xeyli yumşaldardınız. Şəxsən mənə ağır gəlir ki, alimlər məhkəmə yolu ilə öz münasibətlərini aydınlaşdırırsınız.

- Baxım da... Səhər Şmidt müəllimlə söhbət edirəm.
- Baxın, xahiş edirəm...

(Ardı var)

*"Azərbaycan" qəzeti,
10 sentyabr 1993-cü il*

Şamaxı Rəsədxanasının sirləri

(Davamı)

Üçüncü yazı

...Səhər gördüyüm mənzərə bu işlərin yaxşıqla qurtaracağına olan ümidlərimi alt-üst elədi.

Bakıya gəlmək üçün mindiyim maşının qarşısını 3-4 nəfərlik bir dəstə kəsdi. Onlardan birini tanıdım. Bu, axşam mənim nömrəmdə yığışanda Rəhim müəllimi müşayiət eləyən şəxs idi (adını çəkmək istəmirəm). O, axşam da mənimlə söhbət etmək istəyirdi, lakin ayaqüstə güclə dayandığından mən söhbəti səhərə saxladım. İndi isə...

Rəhim müəllim ultimativ şəkildə bəyan etdi ki, mən hökmən bu adamları da dinləyim. Çox qəribədir, rəsədxanada olduğum neçə gündə Şmidt müəllimdən xahiş etdim ki, məsləhət bildiyi adamlarla məni görüşdürsün ki, ürəyində şübhə yeri qalmasın. O bircə Rəhim Zeynalovun adını çəkdi. Rəhim müəllim Bakıdan gələndən sonra isə... belə bir dəstə düzəldildi...

Mən Rəhim müəllimdən başqa şey gözləyirdim. Gözləyirdim ki, müdiriyyətlə gələcəyə ümidini tamamilə itirmiş yazıq, kasıb elmi işçilər arasında bir ünsiyyət körpüsü olacaq, bir mehribanlıq yaratmağa başlayacaq. Fikrim var idi ki, əgər belə bir addımı hiss etsəm, həmin gün mən də qalacaqdım və bu işə öz köməkliyimi göstərəcəkdim. Təəssüflər olsun ki, mitinq əhval-ruhiyyəli belə dəstənin təşkil olunması gözləri Bakının insafına dikilmiş "rəsədxana qurbanları"nın taleyinə daha artıq narahatlıq keçirməyimə səbəb oldu. Nə yaxşı ki bir neçə ağsaqqal bu dəstəni

və onun rəhbərini kənara çəkilməyə məcbur etdi ki, mən yoluma davam edir...

11-ci sirr:

**Nə yaxşı ki, kainat
hələ qanunlarla idarə olunur!..**

Dünyanın ən böyük astronomlarından, eləcə də Şərqdə astronomiya elminin banilərindən olan Azərbaycan alimi Nəsirəddin Tusi Hülaki xanı uzun müddət dilə tutur ki, səma cisimlərini öyrənmək üçün hökmən rəsədxana tikdirmək lazımdır. Özü də bu iş taxt-tacın hesabına görülməlidir. Xan çox etiraz etsə də, bu işin heç kəsə lazım olmadığını bildirsə də Tusi əl çəkmir. O, xanı inandırmaq üçün, nəhayət, belə bir üsula əl atır.

Gündüzdən xanın gözünün qabağında dağın başına böyük təştlər yığıdır. Başqa tərəfdən qoşunun arasında şayiə yaydırır ki, guya düşmən tərəfdən hücum gözlənilir.

Qoşun axşam gəzintisindən qayıdarkən əmr edir ki, təştləri dağın zirvəsindən üzəşəğı buraxsınlar. Təştlər daşa-qayaya dəydikcə bir gurultu qoparır, bir şaqqıltı yaradır ki, gəl görəsən. Vahiməyə, çaxnaşmaya düşən əsgərlər bir-birinə dəyir, başıpozuqluq yaranır, hərə bir tərəfə qaçıb gizlənməyə yer axtarır.

Hülaki xan əvvəl qoşunun arasında baş vermiş bu hadisəyə şaqqanaq çəkib ürəyi gedincə gülür, sonra isə döyüşçülərinin belə qorxaqlığına görə onları cəzalandırmağı əmr edir. Bu zaman Nəsirəddin Tusi müdaxilə edib deyir:

- Xan sağ olsun, onların taqsırı yoxdur. Taqsır onun sərkərdəsindədir. Sərkərdə onları vaxtında xəbərdar etsə idi, onlar bu hadisədən nəinki vahimələnər, əksinə, sizin kimi, yaxşıca ləzzət alıb gülərdilər...

Hülaki xan bir anlığa fikrə dalır, sonra alimi yanına çağırır deyir:

- Sən məni inandırdın. Bu böyük kəndin vergisi sənindir, get, göylərin xəbərini Yerə gətir!

Vəssalam!

**Bu da Şamaxı rəsədxanasında mənim açacağıam əsas sirr...
Rəsədxana haqqında söylədiyim hekayət də burda sona yetdi.**

Bilmirəm danışılardan öz payını kim necə götürəcək, ancaq mənim payıma da bir çox «nemətlər» düşdü. Sadəcə, mən onları nə uda bilirəm, nə də dərd eləyib yaxamdan asaraq nümayiş etdirməyə heysiyyətim yol verir.

- Məsələn, mən onu uda bilmirəm ki, səmaya gül kimi səpələnmiş milyonlarca ulduz seli ilə yuyunan, xəyalı səmanın adı insan fikrinin gedib çıxma bilməyəcəyi ənginliklərini fəth edən bu səma adamlarının qol-qanadlarını sındıraraq başlarını Yerənin ən lazımsız qayğıları ilə niyə qatırlar?

- Yer adamlarından heç nə ilə fərqlənmədiklərinə dəlalət edən köynəklərinin süzülüb, sökülmüş boyunluqlarını, cəfəkeş ömür-gün yoldaşlarının məharətli barmaqları ilə pencəklərində edilmiş yamaqları yaraşdıra bilmirəm, axı, bu adamlara!...

- Günəş Yer kürəsinin hər bir adamına öz işığını bərabər payladığı halda mənə ağır gəlir ki, biz bu Günəş adamlarından öz məhrimimizi azaltmışıq.

- Lap elə direktorun bir insan kimi taleyi də dərd oldu mənə. Necə ola bilər ki, Azərbaycanda doğulub boya-başa çatasan, Azərbaycanda məsul vəzifə tutasan, ancaq Azərbaycan vətəndaşı olmayasan. 60 yaşında kirayənişin olar? Axı, vəzifə insanın boyuna biçilmir ki? Vəzifədən gedəndən sonra Azərbaycandan birdəfəlikmi getməlidir? (Otağı tərk elə!).

- Səma adamlarından mənə bir dərd də qaldı. Yəqin ki, mən nəyi unutsam da bunu unuda bilməyəcəyəm: **zıl qaranlıq gecədə sayrışan ulduzlar kimi onların çuxura düşmüş gözlərindəki ümid qığılçımları! Bunları unutmaq mümkünmü? İnsafımı**

sonuncu qığılçımları söndürmək, axı, hələ kainat qanunlarla idarə olunur? Nə yaxşı ki, kainat hələ qanunlarla idarə olunur!...

*Bakı - Pirqulu - Bakı,
9-11 avqust.*

P.S.

Əhsən...-in dəstəsinə! Çox operativ işləyir. Məhməd hələ Bakıya çatıb, eşidib-gördüklərini qəzet səhifəsinə çıxarmağa macal tapmamış, artıq mənim yazacağım yazının rəyi hazır idi:

**«Azərbaycan» qəzetinin baş redaktoru
Əmir Mustafayev cənablarına**

Hörmətli redaktor!

Sizin qəzetin müxbiri Şərif Kərimli həzrətləri 9-11 avqust 1993-cü ildə rəsədxanada işgüzar ezamiyyətdə olmuşdur. Çox güman ki, bu ezamiyyət qeyri-rəsmi idi... Bütün bunlar bizdə belə təəssürat yaradır ki, müxbir rəsədxanaya sifarişlə göndərilmişdir...

Yuxarıdakıları nəzərə alaraq sizdən xahiş edirik məlumat tam toplanana qədər, müvafiq dəqiqləşdirmələr aparılanadək həmin məqalənin çapını təxirə salasınız”.

Yox, əzizlərim! XX əsrin ən mühüm kəşfi məhz astrofizikada olub - Həbl Qanunu! (Kainatın genişlənməsi qanunu.)

Kainat genişləndikcə, onun həmişəyaşarı olduğu haqqındakı əminliyimiz artır. Rəsədxananın da yaşamaq axtarırları sizin qoyduğunuz hər hansı bir əngəldən asılı olmayaraq davam edir. O bu gün daxili proseslər nəticəsində qaynayır. Bu gün rəsədxananın ətrafında çoxlu meteorlar var. Ancaq sönmüş meteoritlər laboratoriyalarda tədqiq olunmaqdan başqa heç nəyə lazım deyil. Daxili təkamül sayəsində, inanırıq ki, Şamaxı Astrofizika

Rəsədxanasının yeni meteorları peyda olacaq. Bu prosesin qarşısını isə artıq heç bir dəstə ala bilməyəcək!

P.P.S.

Mənim Pirquluya ezamiyyətə gedib-qayıtmağımdan təxminən bir ay keçir. ŞAR-la bağlı yazının bir ay ləngiməsinin səbəbi nə baş redaktorun «ehtiyatlı»lığı ilə bağlıdır, nə müəllifin «tərəddüd»ü, nə də tərəflərin təkid və təhdidi ilə. Əsas səbəb və məqsəd mənzərənin obyektiv lövhəsini yaratmaq olub. Bu bir ay müddətində ŞAR rəhbərliyindən narazı deyil, razı olan bir neçə elmi işçi ilə də redaksiyada söhbət etmişik, onların söylədiklərinin əsas məgzi belə olub: ŞAR-ın direktoru Ş.Əhmədov işləməyə qoymurlar. Ondan narazı qalan işçiləri isə yoldan çıxaran adam Bakıda, Akademiyada məsul vəzifədə çalışır. Əgər həmin adam yerində oturdulmasa və onun «felinə uyan» işçilərin də «dərsi verilməsə», rəsədxanada işlər qaydaya düşməyəcək. «O adam uzun müddət rəsədxanada ziyankar fəaliyyət göstərüb, qeyri-milli mövqe tutub və onun nəticəsidir ki, bu gün İsraildə ŞAR-ın «filialı» yaradılıb (ŞAR-dan köçüb gedən yəhudi alimlərin hesabına). Həmin adamın bəzi əməlləri ilə artıq istintaq orqanları məşğuldur».

Nə olar. Biz də o istintaq orqanlarının son sözünü gözləyək. Ona görə də bizə məlum olan həmin adamın adını çəkmirik. Ancaq bütün deyilənlərdən asılı olmayaraq, yenə də bircə həqiqəti unutmaq olmaz: **təcili olaraq Rəsədxanada qayda-qanun yaradılmalıdır!**

Yazdıqlarımızın nəticəsi:

Şamaxı Rəsədxanasının sirləri açılmaz ki, açılmaz...

(Davamı)

Dördüncü yazı

1993-cü il sentyabrın 8-9-10-da «Azərbaycan» qəzetində Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasına həsr olunmuş «Şamaxı Rəsədxanasının sirləri» adlı geniş yazı dərc olunmuşdu. Yazıda rəsədxananın son illərdəki acınacaqlı vəziyyətindən, elmi-texniki potensialın katastrofik vəziyyətindən, rəhbərliyin bu neqativ prosesin qarşısını almaq iqtidarında olmamasından və onun canvermə spektrini etinasızcasına müşahidə etməsindən, eyni zamanda, ayrı-ayrı elm fədailərinə, astrofizika elminin, sözün həqiqi mənasında, fanatiklərinə qarşı subyektiv, qərəzli münasibətindən bəhs olunurdu. Yazı geniş əks-səda doğurmuş, bir çox alim və mütəxəssis, eləcə də digər oxucularımız bu məsələ barəsində öz narahatlıqlarını bildirmiş, qəti və təcili tədbirlər görməyə çağırmışlar. Azərbaycan Elmlər Akademiyasında və Milli Məclisin Təhsil, elm, din və mədəniyyət məsələləri komissiyasında ŞAR ilə bağlı tədbirlər planı hazırlanmış və... təəssüflər olsun ki, hələ də ciddi addımlar atılmamışdır. Rəsədxanada elmi-texniki və mənəvi aşınma bu gün də davam edir.

Adını çəkdiyimiz yazıda ŞAR rəhbərliyinin səhv hərəkətlərindən biri kimi Günəş sistemi cisimlərinin fizikası və dinamika şöbəsinin böyük elmi işçisi, Beynəlxalq Astronomiya İttifaqının üzvü, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi Ədalət Ətayinin qanunsuz olaraq işdən çıxarılması və həmkarlar təşkilatının, elmi kollektivin, eləcə də Şamaxı rayon Xalq Məhkəməsinin qərarına məhəl qoymaması tənqid olunmuşdu.

10 fevral 1994-cü ildə Əzizbəyov rayon Xalq Məhkəməsinin C.Cabbarovun sədrliyi ilə keçən iclasında yuxarıda adını çəkdiyimiz səlahiyyətli təşkilatların çıxardığı qərara öz etirazını bildirən ŞAR direktoru Şmidt Əhmədovun iddiasına baxılmış və iddia əsassız olduğundan təmin edilməmişdir. Ətayı Ədalət Əbülfət oğlunun işə bərpa olunması qərarı düzgün və ədalətli sayılmışdır.

Qeyd edək ki, Ə.Ətayı 11 aydır işsizdir və təbii ki, aylıq əmək haqqından da məhrumdur. 11 aydır Ş.Əhmədov Günəş fizikası sahəsində nadir mütəxəssislərdən olan bu gənc alimə mənəvi işgəncə verir. Direktor Əzizbəyov rayon Xalq Məhkəməsinin çıxardığı qətnamə ilə də razılaşmamış və mübahisənin Bakı şəhər Məhkəməsində yenidən baxılmasına nail olmuşdur. 10 mart 1994-cü ildə Bakı şəhər Məhkəməsi işi araşdırmış və bir sıra məsələlərin hüquqi baxımdan dəqiqləşdirilməsini vacib sayaraq məhkəmə materiallarını təkrar Əzizbəyov rayon Xalq Məhkəməsinə göndərmək barədə qərar çıxarmışdır. ŞAR həmkarlar komitəsi və Azərbaycan EA Azad Həmkarlar İttifaqı Rəyasət Heyətinin Ə.Ətayinin qanunsuz olaraq işdən çıxarılmasına etiraz edən və onun öz vəzifəsinə bərpa olunması barədə çıxardığı qərarına əsaslanaraq Şamaxı rayon Xalq Məhkəməsinin Ə.Ətayıya verdiyi işə bərpa vəsiqəsinin Ş.Əhmədov tərəfindən icra olunmamasını qanunun ciddi şəkildə pozulması kimi qiymətləndirən Bakı şəhər Məhkəməsi eyni zamanda, adı çəkilən təşkilatların səlahiyyət məsələsinin araşdırılmasını da diqqətə çatdırdı. Şəhər məhkəməsi işin daha bir cəhətinin - ŞAR rəhbərliyi ilə Azərbaycan EA-nın tərkibində

fəaliyyət göstərən və bilavasitə rəsədxanada elmi-tədqiqat işlərinin təşkilinə rəhbərlik edən, elmi işçiləri məqsədmüvafiq şəkildə istiqamətləndirən, işin keyfiyyətinə və aparılma müddətinə cavabdeh olan və rəhbərliyin fəaliyyətinə nəzarət edən fizika-riyaziyyat elmləri bölməsinin səlahiyyət hədlərini araşdırmağı vacib hesab etdi. Məsələ ondadır ki, EA-nın ŞAR-ın fəaliyyətinə cavabdehlik daşıyan həmin bölməsi direktor Ş.Əhmədovun Ə.Ətayini işdən azad etməsi barədəki əmrini qeyri-qanuni sayaraq ləğv etmiş və 08.07.1993-cü il tarixli 4 nömrəli qərarı ilə Ə.Ətayinin əmək kitabçasında müvafiq düzəlişlər aparılmasını zəruri saymışdır.

Qeyd edək ki, EA-nın bölməsi ilə ŞAR rəhbərliyi arasındakı bu anlaşılmazlıq, təəssüflər olsun ki, yeganə hal deyil. Belə ki, oxşar hadisə 1992-ci ildə də olmuşdu, o zaman da Ş.Əhmədov astronomiya sahəsində xüsusi xidmətləri və nüfuzları olan üç nəfər alimi - Ə.Həsənəlizadə, S.Ömərov və M.Kərimbəyli (müəllif şəxsən onlarla görüşüb söhbət etmişdir - Ş.K.) işdən azad etmişdi. Həmin alimlər da EA-nın fizika-riyaziyyat elmləri bölməsinin qərarından və prokurorluğun işə qarışmasından sonra vəzifələrinə bərpa olunmuşdular. Hələ 1992-ci il iyulun 9-da verilən həmin qərarın II bəndinə xüsusi diqqət tələb olunur;

2. Rəsədxana rəhbərliyinin diqqətini ona cəlb etmək lazımdır ki, ŞAR kadr potensialı cəhətdən zəifləməyə başlayıb və rəhbərliyin bu etinasızlığı EA-nın fizika-riyaziyyat elmləri bölməsini həddən artıq narahat edir.

Elmi işçilərlə ŞAR direktoru arasında olan konfliktin səbəbini aydınlaşdırmaq üçün 09.12.1992-ci ildə ŞAR elmi şurasının iclasında Ə.Ətayinin çıxışının bəzi məqamlarını göstərməklə fikrimizi yekunlaşdırmaq istərdik:

«Onun (Ş.Əhmədovun — Ş. K.) Günəş fizikası şöbəsinə rəhbərlik etdiyi müddətdə şöbənin elmi potensialı tam parçalanmışdır.

...Kadr yetişdirmək işinə də mənfi qiymət vermək lazımdır» və s.

Budur əsas məsələ. Elmi işçilərlə direktor arasında olan konfliktin kökünü burda axtarmaq lazımdır. İşçini işdən azad etmək üçün isə rəhbərlik istənilən anda istənilən qədər bəhanə tapa bilər.

Sağlam məntiqə sığışmayan bir hərəkət: Ş.Əhmədovun fikrincə, Ətayı əvəzedilməz işçidir (bu faktı danmaq direktor üçün, sadəcə olaraq, mümkünsüzdür), digər tərəfdən, Ətayı rəsədxanada işləməməlidir. Ağlın, fəhmin cilovlaya bilmədiyi eqoist bir hissənin girdabında çabalamaq... keçmiş SSRİ-də ən nadir elmi müəssisələrdən olan, texniki potensialı milyardlarla hesablanan, bəşəriyyət üçün görə biləcəyi işlərin əvəzi olmayan Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının direktoruna başucalığı gətirmir.

Respublikamızın maliyyə vəziyyəti onsuz da ürəkaçan deyil. ŞAR kimi bir elm mərkəzini yaratmaq on illər bundan belə də respublikamızın imkanları xaricindədir. Eşitdiyimizə görə, rəsədxanada çalışan alimlər dözülməz maddi və mənəvi şərait ucbatından öz iş yerlərini atmağa başlayıblar. Vəziyyət belə davam edə bilməz. Onun qarşısı təcili olaraq alınmalıdır. Əks təqdirdə, rəsədxanada çalışmaq üçün ya xaricdən mütəxəssis axtarmalı, ya da respublikamızdakı yüzlərlə tikililərdən biri kimi onu da kommersiya-ticarət təşkilatlarına icarəyə verməli olacağıq.

E P İ L O Q

Uzun-uzadı davam edən məhkəmə çəkişmələrinin sonunda Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının Günəş sistemi cisimlərinin fizikası və dinamikası şöbəsinin böyük elmi işçisi, Beynəlxalq Astronomiya İttifaqının üzvü, fizika-riyaziyyat elmləri namizədi Ədalət Ətayinin qanunsuz olaraq işdən çıxarılması təsdiq olundu və o, məcburi işləmədiyi müddətdə ala bilmədiyi əmək haqqının tam ödənilməsi şərtilə əvvəlki işinə bərpa olundu.

Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının direktoru Ş.Əhmədov isə işdə yol verdiyi nöqsanlara görə bir müddətdən sonra vəzifəsindən azad edildi.

P.S.

Eşitdiyimə görə, Ş.Əhmədov işdən azad olunduqdan sonra Leninqrada köçmüş və orada rəhmətə getmişdir...

Türkiyə Azərbaycanın yanındadırmı?

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Təhsil, elm, din və mədəniyyət məsələləri komissiyasının üzvləri dekabrın 7-dən 13-dək Dəyanət İşləri Başkanlığının (Dini İşlər İdarəsi) dəvəti ilə Türkiyədə səfərdə olmuşlar. Müxbirimiz komissiyanın üzvü, millət vəkili Sabir Rüstəmxanlı ilə görüşmüş və səfər barədə onun təəssüratını öyrənmək istəmişdir.

Sabir bəy, Türkiyəyə bu dəfəki rəsmi səfərinizin əsas məqsədi nə idi?

- Azərbaycan parlamentinin nümayəndə heyətinə komissiyanın sədri, millət vəkili Rauf İsmayılov rəhbərlik edirdi. Komissiyamızın üzvləri səfərimizin elə birinci günü Dəyanət İşləri Başkanlığının rəisi Məmməd Nuri Yılmazla görüşdü. Elə həmin gün Dəyanət Vəqfində də görüşümüz oldu. Bu səfərdən irəli gələn maraq qarşılıqlı idi. Qonağı olduğumuz tərəf Türkiyədə elm, təhsil, din və mədəniyyət məsələləri ilə bizi tanış edərək münasibətimizi öyrənmək və gələcəkdə birgə işləmək üçün yollar aramaq, məsləhətləşmələr aparmaq istəyirdisə, biz də gördüklərimizdən bəhrələnmək, onu ölkəmizdə intişar etdirmək niyyətindəydik. Ancaq nümayəndə heyətimizin əsas məqsədi Vətənimizin düşdüyü ağır vəziyyəti türk xalqına, Türkiyə rəsmi dairələrinə çatdırmaq və ictimaiyyət arasında geniş yardım kampaniyası başlamaq idi. Bununla bağlı biz Türkiyə Cümhuriyyəti Başkanı cənab Süleyman Dəmirəllə, dövlət naziri, parlamentin rəhbərliyi, millət vəkilləri ilə, nüfuzlu ictimai-siyasi xadimlərlə görüşdük.

TRT-nin baş müdiri Tayfun Akgünərlə görüşümüz, Türkiyədə televiziya işinin təşkili ilə bağlı söhbətlərimiz də faydalı oldu. Azərbaycan Respublikasının Ankaradakı səfirliyində yerli və xarici informasiya vasitələri üçün keçirdiyimiz mətbuat konfransının Azərbaycan həqiqətini dünyanın qulağına hayqırmaq üçün bizə çox böyük köməyi oldu. Bundan əlavə, radioda və bir sıra qəzetlərdə də görüşlərimiz barədə məlumatlar verildi.

- Siz əvvəllər də Türkiyədə olmusunuz. Respublikamızdakı son hakimiyyət dəyişikliyi Türkiyə - Azərbaycan münasibətlərinə təsir edə bilibmi?

- Bizə bir daha aydın oldu ki, Türkiyədə Azərbaycanın düşdüyü vəziyyəti, ümumiyyətlə, düzgün qiymətləndirənlər çoxdur. Ancaq vaxtilə "Qarabağ kartı"ndan Azərbaycanda siyasi kapital toplamaq üçün istifadə olunduğu kimi, Türkiyənin də bir sıra rəsmi dairələrində bu məqsədlə Azərbaycan mövzusunda istifadə meyllərinə təcavüz olunur. İlk baxışda bu mövqe tənqidi yox, alqışa layiqdir. Ancaq bizi narahat edən odur ki, hakimiyyətə can atan partiya niyyətinin təmin olunduğu məqama yetib rahatlanan kimi Azərbaycan unudulur. Bu da iki qardaş xalqın səmimi münasibətinə müəyyən kölgələr salır.

Nümayəndə heyətimizin üzvləri respublikamızdakı son hakimiyyət dəyişikliyinə sonrakı Türkiyə - Azərbaycan münasibətlərində yaranmış bəzi anlaşılmazlıqları da aradan götürməyə çalışdı. Biz rəsmi və qeyri-rəsmi görüşlərimizdə bu fikri dərinləşdirməyə cəhd etdik ki, Türkiyə - Azərbaycan münasibətləri siyasi liderlərin şəxsi simpatiyası, yaxud iqtidarda olan adamlara şəxsi münasibət üzərində deyil, Azərbaycan və Türkiyə xalqlarının maddi-mənəvi maraqları, maddi-tarixi kökləri üzərində qurulmalıdır.

Görüşlər zamanı daha bir vacib məsələyə münasibətimizi bildirməli oldum. Türkiyənin siyasi xadimlərinin dünyanın nüfuzlu dövlət rəhbərləri ilə görüşlərində, müxtəlif ölkələrə səfərlərində, beynəlxalq təşkilatların yığıncaqlarındakı çıxışlarında Azərbaycan barədə söhbət düşərkən mütləq belə bir fikir vurğulanır: "Biz Azərbaycanın yanındayıq". Mən çoxlarına sual verdim. Bu nə de-

məkdir? Coğrafi cəhətdən bəli, Türkiyə ilə Azərbaycan həmsərhəddir, iki dövlət arasında coğrafi yaxınlıq var, milli-tarixi yaxınlıq var. Hər bir azərbaycanlı da bu ifadəni ancaq mənəvi təskinlik kimi qəbul edir. İndi gəlin görək, bunu dünya ictimaiyyəti, xalqımızın düşmənləri, nəhayət, erməni lobbisi necə yozur: "Türkiyə Azərbaycana hərbi texnika və əsgəri qüvvə ilə yardım edir!".

Biz öz görüşlərimizdə çox təəssüflə bildirməli olduq ki, dəfələrlə açıq, yaxud eyhamla qardaş köməyi istəməyimizə baxmayaraq, bu vaxtacan Türkiyə tərəfdən ciddi hərbi, siyasi kömək alınmışıq. Xırda iqtisadi yardımlar edib "Biz Azərbaycanın yanında-yıq" deməklə Türkiyə siyasətçiləri nəinki bizə kömək edirlər, əksinə, "yalqız qalan Ermənistan" yardım etmək üçün dünyanın bütün ermənipərəst qüvvələrini din qardaşlarına kömək etmək üçün səfərbər etmiş olurlar. Əlbəttə, biz Türkiyəni bir dövlət kimi heç vaxt bu savaşa çəkmək istəmirik və ona da razı ola bilmərik ki, bizə görə Türkiyənin milli mənafeyinə, dövlət mənafeyinə xətər gəlsin. Ancaq dünyanın sayılan, sözü eşidilən güclü dövlətlərindən biri kimi NATO-nun üzvü olan Türkiyənin nüfuzundan, mövqeyindən biz çox şey umuruq.

- Sabir bəy, eşitdiyimizə görə, artıq Türkiyədə Azərbaycana yardım kampaniyası başlanıb...

- Mənə elə gəlir ki, görüşlərimiz səmərəli oldu və onun nəticələrini yaxın gələcəkdə görəcəyik. Azərbaycana maddi yardım etmək istəyən təşkilatlardan ilkcisi Türkiyə İşbirliyi və Kalkınma Ajansı (TİKA) oldu. Bu təşkilat müstəqillik qazanmış türk dövlətlərinə yardım məqsədi ilə yaradılıb. Elə o görüşdəcə elan olundu ki, TİKA Azərbaycan qaçqınlarına müxtəlif növ yardımlar etmək üçün 1,5 milyon dollarlıq maliyyə yardımı etməyi qərara alıb. Eyni zamanda burada belə bir razılaşma da oldu ki, Türkiyə İşbirliyi və Kalkınma Ajansı, Dəyanət İşləri Başkanlığı, bəzi iri banklar və Türkiyədəki Azərbaycan səfirliyi Azərbaycana yardım üçün böyük bir kampaniyaya başlasınlar.

Bu görüşlərdən əlavə, mətbuat və informasiya naziri kimi mən bir sıra problemlərimizi də müzakirə etmək üçün müvafiq təşkilat-

larda oldum. Birgə Türkiyə - Azərbaycan nəşriyyatını yaratmağın vacibliyi, latın qrafikalı çap maşınlarının, kompüterlərin alınması, poliqrafik təchizat məsələləri ilə bağlı fikir mübadiləsi apardıq. Azərbaycan Ensiklopediyası nəşriyyatının binasında yaratdığımız müasir texnika və texnologiyaya malik müştərək Türkiyə - Azərbaycan mətbəəsinin bəzi kəm-kəsirlərini həll etdik. Təxminən bir aya həmin mətbəə işə düşəcək. Ümumiyyətlə, sadaladığım məsələlərdə Türkiyə tərəfi bizə yardım etməyə hazırdır. TİKA rəhbərliyinin məlumatından belə anladıq ki, məhz bu sahədə Azərbaycana yardım, ola bilsin, gələn ilin dövlət büdcəsinə daxil edilsin.

Nümayəndə heyətimizin İstanbuldakı görüşləri də maraqlı oldu. Mən Türk Dünyası Araşdırmaları Vakfında oldum. Aydınlar Ocağında İstanbul ziyalılarının Balkan türklərinin problemlərinə həsr olunmuş yığıncağında Azərbaycan haqda geniş məlumatla çıxış etdim. Rəsmi dövlət qurumları səviyyəsində görüşlərin faydasından danışmaq, mənə, artıqdır. Belə görüşlərin intensivliyi isə, nəinki xalqlarımız arasındakı səmimiyyəti, mehribanlıq artırır, eyni zamanda bədxahlarımıza qarşı işbirliyi yaratmaq, vahid siyasi mövqedə birləşmək üçün dövlət rəhbərlərimizdə aydın təsəvvür və sağlam fikir oyatmaqda yardımçı ola bilər.

Cavanşir Məmmədov,
polis polkovniki:

“Polis siyasi oyunlara cəlb edilməməlidir”

Cavanşir müəllim, heç də gizli deyil ki, müxtəlif dövrlərdə daxili işlər orqanlarını bu və ya digər formada siyasətə qoşmağa cəhd göstərmiş və çox zaman da buna nail olmuşlar. Təbii ki, bu da polis orqanlarında, o cümlədən Bakı polis qornizonunun fəaliyyətində öz mənfi təsirini göstərmişdir. Bakı Şəhər Baş Polis İdarəsinin rəisi kimi, rastlaşdığımız problemlər barədə oxucularımıza məlumat verməyimizi xahiş edirik.

– Bəri başdan deyim ki, hakimiyyət bölgüsündə ordunun, dövlət təhlükəsizlik və daxili işlər orqanlarının müstəsna yeri olsa da, güc nazirliklərinin sırf siyasətə cəlb olunmasını qeyri-qanuni hesab edirəm və yeri gəlmişkən qeyd edirəm ki, dünyanın heç bir mədəni, sivilizasiyalı dövlətində adını çəkdiyim nazirliklərin siyasi cərəyanlara qoşulmalarına və ya cəlb olunmalarına rast gəlinmir. Təbii ki, müstəqil Azərbaycan Respublikası da beynəlxalq hüququn subyekti kimi dövlət quruculuğu yolunda dünya demokratiyasının zəngin təcrübəsindən bəhrələnmişdir. Amma dərin təəssüf hissi ilə qeyd etmək lazımdır ki, son vaxtlara qədər Azərbaycanda güc nazirliklərini, o cümlədən də konkret olaraq polis orqanlarını əsassız olaraq hər cür siyasi oyunlara cəlb edərək müəyyən dairələrin əlində alətə çevirmişdilər. Məhz bu cür səbatsız siyasət nəticəsində yalnız baxışları və əqidələri nəzərə alınmaqla peşəkarlıqdan tamamilə məhrum xeyli yararsız adam

polis sıralarına qəbul edilmiş, yüzlərlə bacarıqlı polis işçisi isə ayrı-ayrı adamların şəxsi ambisiyalarının qurbanı olaraq aşağı vəzifələrə keçirilmiş, yaxud daxili işlər orqanlarından tamamilə uzaqlaşdırılmışlar.

Polisi hər hansı bir siyasətə qoşmağın özü qanunsuzdur. Polisin əsas vəzifəsi ictimai asayışı qorumaq, vətəndaşların milliyyətindən, sosial mənşəyindən, siyasi əqidələrindən asılı olmayaraq, onların təhlükəsizliyini təmin etmək, hüquq qaydalarının, mülkiyyət hüququnun mühafizəsini təşkil etməkdir. Polis eyni zamanda, ölkədə sabitliyə təminat verməli və buna hərtərəfli yardım göstərməlidir. Burada bir məsələyə də diqqət vermək lazımdır: əgər cəmiyyət üzvlərinin mütləq çoxluğu tərəfindən qeyri-qanuni, zorakılıq yolu ilə pozularsa, onda təbii ki, polis dövlət idarə orqanı kimi, dövlət hakimiyyətini, mövcud siyasi rejimi sözsüz müdafiə etməlidir. Bu əslində cəmiyyətin, çoxluğun müdafiəsi deməkdir.

Burada bir vacib məsələni də qeyd etmək istəyirəm. Çoxları siyasi fəallıqla siyasətlə məşğul olmağı qarışıq salır. Cəmiyyətin hər hansı bir üzvü kimi, polisin də zəngin siyasi dünyagörüşünə malik olması, cəmiyyətdə baş verən hadisələrə ayıq münasibət bəsləməsi vacibdir. Lakin onun üçün vəzifə borcu bütün şəxsi, siyasi ambisiyalardan yüksəkdə durmalıdır.

– **Hüquq-mühafizə orqanları, o cümlədən polis dövlətin əsas dayaqlarından biridir. Belə demək mümkündürmü ki, polis, dövləti həm də yeri gələndə xalqdan «qorumaq» funksiyasını yerinə yetirir?**

– Əslində sualın mahiyyəti ilə razılaşmaq qətiyyən mümkün deyil. Xalqın qurduğu dövləti xalqdan müdafiə etməyə heç bir ehtiyac yoxdur. Xalqla dövlət arasında heç zaman uçurum ola bilməz. Söhbət isə yalnız ondan gedə bilər ki, polis qanunun aliliyini qoruyur və beləliklə, öz fəaliyyəti ilə dövlətçiliyin daha da möhkəmlənməsinə xidmət göstərir, öz vəzifə borcunu yerinə yetirir. Digər tərəfdən əgər respublika prezidentinin fərmanı və Milli Məclisin qərarı ilə Bakı şəhərində, yaxud respublikanın ayrı-

ayrı rayonlarında fəvqəladə vəziyyət tətbiq olunması ilə əlaqədar mitinqlər, küçə yürüşləri, nümayişlər və s. qanunla qadağan edilərsə, hər hansı bir siyasi partiya, təşkilat və cərəyanların kütləvi tədbirlər keçirməsinin qarşısı hökmən alınmalıdır. Qətiyyətlə deyirəm, polis orqanları belə cəhdlərin həyata keçirilməsinə yol verməməlidir. Bu dövlətin kimlərdənsə qorunması deyil, qanunların aliliyinə hörmət edilməsi, qanunçuluğun müdafiəsi deməkdir. Polis xalqın ayrılmaz hissəsidir, o xalqın içərisindən çıxmış ləyaqətli oğullardan təşkil edilmişdir. Odur ki, heç vaxt polisi xalqa, xalqı isə polisə qarşı qoymaq olmaz.

– **Polis dövlətin həm qanunçuluq, həm də güc rəmzidir. Polisin mənəvi keyfiyyətləri müəyyən qədər mənsub olduğu dövlətin siyasi, hüquqi quruluşundan, demokratik prinsiplərindən asılıdır. Bəs, hazırda polis işçilərinin mənəvi durumundakı bəzi ziddiyyətlər hansı amillərlə bağlıdır?**

– Son illərdə respublikada sabitliyin müntəzəm olaraq pozulması, gərgin ictimai-siyasi vəziyyətin hökm sürməsindən istifadə edərək, bayaq qeyd etdiyim kimi, polis orqanlarına mənəvi cəhətdən saf olmayan adamların gətirilməsi polis adını müəyyən qədər ucuzlaşdırmış, bir sıra mənəviyyatsız polis işçilərinin ucbatından adamlarda bəzi yanlış fikirlər formalaşmışdır. Bütövlükdə polisin mənəvi durumundakı ziddiyyətlərin yaranması barədə hökm verməklə razılaşmaq olmaz. Həmişə hadisələrin ən qaynar yerində olan Bakı polisində gəlincə isə, o, zəngin ənənələrə malikdir və bu ənənə bu gün də şərəflə davam etdirilir. Bununla belə, etiraf etmək lazımdır ki, polis orqanlarında tam sağlam mühitin yaradılması və möhkəmləndirilməsi sahəsində hələ xeyli işlər görülməlidir. Yeri gəlmişkən deyim ki, biz bəzən Bakı polis qarnizonu əməkdaşlarının bəzilərinin qanunsuz hərəkətləri barədə məlumatlar alırıq. Qətiyyətlə bildirirəm ki, belələrinin özbaşınalıqlarına heç zaman yol verməyəcək, onlara qarşı qanun çərçivəsində ən ciddi tədbirlər görəcəyik.

Qeyd etmək lazımdır ki, Bakı polisinin mənəvi-əxlaqi keyfiyyətlərini daha da zənginləşdirmək üçün xeyli işlər görülür. Bu günlərdə yekdilliklə ölkə prezidenti seçilən xalqımızın ağsaqqalı Heydər Əliyevin sentyabrın 20-də respublika DİN-də daxili işlər orqanları əməkdaşları ilə görüşməsi, onları demokratik cəmiyyət quruculuğunda fəal iştirak etməyə çağırması polis işçilərimizi sabahkı günə ruhlandıraraq, onların məsuliyyət hissini xeyli artırmış, kollektivlərdə mənəvi-psixoloji iqlimin əsaslı surətdə dəyişməsinə zəmin yaratmışdır.

– **Cənab polkovnik, beş ildən çoxdur ki, Azərbaycan Ermənistan tərəfdən zorla müharibəyə cəlb olunub. Bu qanlı savaşın elə ilk günlərindən Azərbaycan polisinin, o cümlədən Bakı polisinin şəxsi həyatı torpaqlarımızın müdafiəsinə qalxıb, yüzlərlə şəhid verib. Həm ön cəbhədə, həm də arxa cəbhədə mübarizə aparmaq polis işçiləri üçün, yəqin ki, ağırdır?..**

– Ermənistanın Azərbaycana qarşı torpaq iddiası, ortaya atılmış qondarma «Qarabağ problemi» artıq uzun illərdir ki, davam edən qanlı müharibəyə gətirib çıxarmışdır. Dəhşətli haldır ki, hazırda torpaqlarımızın 20 faizə qədər işğal altındadır. Müharibənin başladığı ilk günlərdən Azərbaycan polisi, o cümlədən Bakı polis qarnizonu əməkdaşları ön cəbhədə erməni işğalçılarına qarşı ölüm-dirim savaşına atıldılar. İnamlı demək olar ki, şəhər polisi Qarabağda və sərhəd rayonlarımızda qanıyla özünün şərəfli tarixini yazdı. İstisnasız deyə bilərəm ki, döyüş bölgələrinə göndərilən hər bir polis əməkdaşı əsl vətənpərvərlik nümunəsi, mərdlik, cəsarət və qəhrəmanlıq göstərmişdir. Ötən vaxt ərzində, ümumiyyətlə, şəhər polisi özünün 14 nəfər əməkdaşını itirmişdir. Onların əzizlərinə və doğmalarına, bir daha dərin hüznə başsağlığı verirəm. Qoy şəhid dostlarımızın ruhu şad olsun, onların adları və əməlləri qəlbimizdə əbədi yaşayacaqdır.

Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, Bakı polisinin işini çətinləşdirən bir sıra əlavə faktorlar da vardır. Nə gizlədim, keçmiş iqtidarın buraxdığı bir sıra səhvlər bizi hələ də ciddi çətinliklər qarşısında qoymuşdur. Adi bir misal. Ağır cinayətlər

üstündə məhkum olunmuş, heç bir hərbi təlim görməmiş, hərbi nizam-intizamın nə olduğunu bilməyən yüzlərlə məhbus vaxtilə hərbi düşərgələrindən buraxıldı və silahlandırılaraq ön cəbhəyə göndərildi. Onlardan böyük bir hissəsi silahlandıqdan sonra döyüş bölgələrindən fərariyyət edərək respublikanın ayrı-ayrı şəhərlərində, o cümlədən Bakıda ağır cinayətlər törətməyə başladılar. Təsəvvür edin ki, erməni işğalçılarına qarşı vuruşmaq üçün ön cəbhəyə ezam olunmuş əməkdaşlarımız paytaxta qayıtdıqdan sonra bəzi üzdənirə «döyüş yoldaşları»na qarşı mübarizə aparmalı olurlar. Məncə, əlavə şərhə ehtiyac yoxdur...

– **Müharibə ilə əlaqədar olaraq əhalinin müəyyən qisminin əlinə qeyri-qanuni yolla əldə edilmiş xeyli silah və döyüş sursatı keçmişdir. Bu da təbii ki, cinayətkarlığın inkişafına təkan verir, hətta mütəşəkkil cinayətkar qrupların yaranmasına gətirib çıxarır. Bu halların aradan qaldırılması üçün hansı tədbirləri həyata keçirirsiniz?**

– Təəssüf ki, sizin dedikləriniz həqiqətdir. Ölkədə ictimai-siyasi gərginliyin mövcud olması, sözün həqiqi mənasında xaosun hökm sürməsi ilə bağlı ayrı-ayrı adamlar müxtəlif yollarla qanunsuz olaraq xeyli silah və döyüş sursatı ələ keçirdilər.

Bu vəziyyətdən, hakimiyyətdə yaranmış boşluqdan cinayətkar elementlər məharətlə istifadə edərək silahlı cinayətkar dəstələr yaratmağa başladılar. Onlar erməni təcavüzünə qarşı mübarizə adı altında silahlı dəstələr yaradaraq qarət və quldurluq edir, qəsdən adamöldürmə kimi ağır cinayət hadisələri törədirdilər. Bunun qarşısını almaq, cinayətkar dəstələri tərkisilah etmək və eləcə də mülki əhalidə olan silah və döyüş sursatını yığmaq məqsədilə Bakı şəhərində kompleks tədbirlər planı işlənib hazırlandı və həyata keçirilir. Görülmüş tədbirlər nəticəsində cari ilin 9 ayı ərzində 40-a yaxın cinayətkar qrup və dəstə ifşa edildi. Onlardan yüzlərlə silah və döyüş sursatı müsadirə edilib. Əhalidən 437 silah, o cümlədən 276 avtomat silah, 50 minə yaxın müxtəlif növlərdən olan döyüş sursatı və s. götürülmüşdür.

Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl və Qubadlı rayonları ermənilər tərəfindən işğal edildikdən sonra döyüş bölgələrindən əvvəllər özünümüdafiə batalyonlarından, fərarilər və ayrı-ayrı qaçqınlar tərəfindən Bakıya silah gətirilmişdir. Hazırda onlarda olan silah və döyüş sursatını müsadirə etmək üçün müdafiə və milli təhlükəsizlik nazirliklərinin aidiyyəti xidmət sahələri ilə birlikdə kompleks tədbirlər hazırlanıb həyata keçirilir. Bu sahədə iş bu gün də davam etdirilir. Eyni zamanda, fürsətdən istifadə edərək özlərində qanunsuz və icazəsiz silah və döyüş sursatı saxlayan vətəndaşlara müraciət etmək istəyirəm: **Həmin silah və döyüş sursatını könüllü surətdə polis orqanlarına təhvil verməklə siz cinayət məsuliyyətindən azad olunur və eyni zamanda ailənizdə baş verə biləcək bədbəxtlikdən yaxa qurtarırsınız.**

Söhbətimizin sonunda qeyd etmək istəyirəm ki, prezident seçkiləri böyük uğurla başa çatmışdır. Doğrudur, seçkilər ərəfəsində qayğılarımız çox olsa da, kollektivimiz yorulmaq bilmədən üzərinə düşən vəzifəni şərəflə yerinə yetirmişdir. Bu gün xalqımızın ləyaqətli ağsaqqalı Heydər Əliyevin respublika prezidenti seçilməsi və böyük bir təntənə ilə xalq qarşısında and içməsi bizim hamımızı, Bakı polis qarnizonunun bütün kollektivini ürəkdən sevindirir. Prezidentin içdiyi anda, onunla birlikdə bütün polis işçiləri, bütün xalqımız da sadıq qalmalıdır ki, müstəqilliyimizi, azadlıq və suverenliyimizi göz bəbəyimiz kimi qoruya bilək. Biz hamımız əminik ki, müdrik el ağsaqqalı respublikamızı düşdüyü bu uçurumdan şərəflə çıxara biləcəkdir. Onun müdrikliyi və uzaqgörənliyi sayəsində respublikamızda, onun sərhədlərində əmin-amanlıq və sülh bərqərar olacaqdır. Daxili sabitlik üçün isə biz əlimizdən gələni əsirgəməyəcəyik.

Qanlı Yanvar faciəsindən 4 il keçir

Gül verdik – güllə aldıq

Yaxud, gül yüklü təyyarələrin güllə payı

**Azərbaycan Hava Yolları «AZAL» Dövlət Konserninin
prezidenti Ədalət Əliyevlə müsahibə**

Söhbətə ayaq:

QIRMIZI GÜL - MƏHƏBBƏT RƏMZİDİR

- Ədalət bəy, 90-cı ilin yanvarından əvvəl Rusiya ilə gül alveri yamanca qızıışmışdı. Eşitdiyimə görə, elə reyslər olub ki, təyyarənin yükü tamamilə gül olub. Siz o vaxtlar, səhv etmirəmsə, Bakı aeroportunun rəisi işləyirdiniz. Belə hallara necə dözürdünüz?

- 1986-cı ildə Sverdlovskda uçan təyyarənin komandiri mənə məlumat verdi ki, çox çətinliklə yerə enə bildik. Təyyarəyə 2 ton artıq yük vurduqlarından o, havada az qala tarazlığını itirəcəkmiş. Komandirin dediyinə görə, Sverdlovskda yükləri çəkmiş, qanunsuz mindirilən 2 ton gülü aktlaşdırıb milisə təhvil vermişdilər.

Mən bu hadisəni yoxlamaq üçün Sverdlovskda uçmağı qərara aldım. Təyyarəyə oturanda gördüm ki, aeroportun milis idarəsinin rəisi, onun müavini, bir neçə milis işçisi və OBXSS-in rəisi də mindilər təyyarəyə. Soruşdum ki, bəs siz hara gedirsiniz, dedilər, sizə kömək etməyə.

Nə isə, mən Sverdlovskda düşüb elə aeroportdaca istintaq işini təşkil edənəcən, məlum oldu ki, həmin polis işçiləri də bazarlara düşüb gül satanlara deyiblər ki, aradan çıxın...

Gecə saat 4-dən gündüz 4-dək mən Sverdlovsk milisindən aktın surətini ala bilmədim. Nəhayət, bəzi səlahiyyətli orqanlar işə qarışandan sonra aktın surətini üzə çıxardılar, ancaq... bildirdilər ki, 2 ton gül milisdən oğurlanıb. Məsələ böyüdü - Sverdlovsk prokurorluğu işi verdi SSRİ prokurorluğuna, SSRİ prokurorluğu Azərbaycan prokurorluğuna, Azərbaycan prokurorluğu Sverdlovsk... Hələ bu vaxtacan da həmin işin təqsirkarları müəyyənləşdirilib elan olunmayıb. Əvəzində Sverdlovskdan qayıdandan on gün sonra Əzizbəyov rayon partiya komitəsində mənim məsələmi büroya qoydular ki, Ədalət Əliyev Abşeronun ekologiyasını korlayır... Raykomda işləyən bir dostum məni kənara çəkib dedi ki, yaxşılıqla davransaydın, o güllərin hamısını Mütəllibov sənə bağışlaya da bilərdi. İndi gül başını qoru...

Keçək əsas mətləbə:

**90-CI İL ELƏ ƏVVƏLDƏN
SAZAQLI GƏLMİŞDİ**

Ermənistandan qovulan azərbaycanlıların əvəzində (biz ancaq olsa-olsa əvəz çıxmışıq!) Azərbaycan yüksək humanistlik göstərərək erməniləri yenə də ədəb-ərkanla yola salırdı. Qarlı dağlardan, sıldırım qayalardan ayaqyalın, başıaçıq, payı-piyadə canını götürüb qaçan soydaşlarımızdan fərqli olaraq, Azərbaycan «öz ermənilərini» yumşaq kreslolu “İkarus” avtobuslarda, TU-154 təyyarələrdə öz vətənlərinə göndərirdi. Bu gün dünyaya qarışıq-salıb deyən ki, Azərbaycan bizi blokadaya alıb, əslində isə öldürülmək təhlükəsindən ehtiyat edib Ermənistan ərazisindən keçməyən Azərbaycan dəmiryolçuları kimi təyyarəçilərimiz də 88-ci ilin axırlarında Yerevana uçmaqdan imtina etdilər. Çünki ermənilər təyyarələrimizin üstündə biədab sözlər cızırdılar, pilotlarımızı təhqir edir, onlara qarşı fiziki güc işlədirdilər. Buna baxmayaraq, bütün Rusiya mətbuatında, ittifaq

televiziyaşında ermənilər zariya-zariya imdad diləyir, hər dəfə ekranlara qadınları çıxarıb göz yaşı axıdırdılar. Və nəhayət...

- 90-cı il yanvarın təxminən 4-5-də Bakı aeroportuna 3 dolu İL-76 təyyarəsi endi. Onların içərisində «ALFA» qrupunun çoxlu üzvü vardı. Mən narahat olmağa başladım - şəhər daxili qoşunlarla dolu, milis gücləndirilib, üstəlik doqquz yüz nəfər də bu tərəfdən. Müavinlərimi yığıb tapşırıdım ki, diqqətli olsunlar, heç bir təxribata getməsinlər, aeroport işləməlidir. Həmin vaxt mülki aviasiyadan guya bizə kömək məqsədi ilə general-mayor rütbəli iki şəxs də gəlmişdi. Ancaq bir neçə gündən sonra gördüm ki, onlar bütün gücləri ilə çalışırlar ki, aeroportun işini dayandırsınlar.

Bu arada Bakının rusdilli əhalisi arasında da Azərbaycandan gedənlər çoxalmışdı. Bundan başqa, təyyarəçilərimiz hər reysdən qayıdanda narahatlıqla mənə bildirirdilər ki, Bakıya güclü texnika yeridilir. Bütün bunları təhlil edib belə nəticəyə gəldim ki, camaatın gözünün odunu almaq üçün şəhərdə mütləq təxribat törədiləcək. Artıq bir neçə yerdə qətlər baş verirdi. Elə bu ərafədə Əzizbəyov rayon partiya komitəsinin birinci katibi N.Nəcəfov (indi rəhmətə gedib) Heydər Əliyevin qarasına danışıb deyəndə ki, indi bu filankəs uşağına göstərəcəyik, onda mənə o da aydın oldu ki, özümüzünkülərin əli ilə dəhşətli bir qırğın hazırlanır. Mənə məlumat çatdı ki, Qala aeroportuna təxminən 60-70 ədəd İL-76 təyyarəsi çoxlu hərbi və tankçı gətirib.

Artıq yanvarın 19-da günortaya yaxın tanklardan bəziləri, görünür, kəşfiyyat məqsədilə yollara çıxmışdı. Mən dözə bilməyib Almaniyaya, Mirzə Xəzərə zəng etdim və dedim ki, «Azadlıq» radiosu vasitəsilə bütün dünyaya çatdırın ki, Azərbaycan xalqı azadlıq uğrunda mübarizəyə başlayıb, ancaq bu mübarizəni qanla boğmaq üçün rus qoşunları Azərbaycana yeridilir.

Bu müraciəti çatdırandan sonra bir az sakitləşdim və axşam təxminən 6-7 radələrində Moskvadan gələn dediyim iki general-mayor və «özümüzün KQB informatorlarımız» (mən onları tanıyırdım) təkid etməyə başladılar ki, aeroport işçilərini silahlandırmaq lazımdır. Mən bu məsələni qəsdən xeyli uzatdım və öz-özlüyümdə götür-qoy etməyə başladım ki, bunların məqsədi nədir. Axırda belə qənaətə gəldim ki,

onlar aeroport işçilərini də “qırğına” vermək istəyirlər. Silahlanmış adamlardan bir fakt kimi istifadə etməyə çalışırdılar ki, guya sovet ordusuna qarşı silah işlədilmişdir.

Yeri gəlmişkən deyim ki, bizim milis işçiləri arasında da çoxlu təxribatçılar var idi. Gecə saat 10 radələrində Binə yolunda camaatı dağıdıb Sabunçu yolundakılara deyəndə ki, ay qardaşlar, ay bacılar, vallah, bu tankların qarşısında dura bilməyəcəksiniz, inanın, hamınızı qıracaqlar, dağılışın, gedin evinizə... camaatın içərisindən mülki geyimdə olan Əzizbəyov rayon milisinin üzdən tanıdığım mayoru əlindəki dəmir dəyənəklə maşına möhkəm bir zərbə endirdi və kobud bir söyüşlə üzünü cavanlara tutub mənə öldürməyə çağırırdı. Yenə də sağ olsun camaatı ki, mənə tanıdıqlarından onun sözüne baxmadılar. Həmin adam sonradan SSRİ daxili işlər naziri Bakatının mükafatlandığı «şanlı sovet milis işçilərinin» arasında idi və bəlkə də indi yüksək vəzifəyə çatıb...

- Ədalət bəy, Yanvar hadisələrində sizin müsbət fəaliyyətiniz çox olub, Siz təvazökarlıq etsəniz də, iki illik tanışlığımız ərzində mən onların çoxunu öyrənmişəm və bilirəm ki, Sizin mənliyinizi alçaltmağa çalışan rus əsgərinin əlindən hətta avtomatını almısınız və layiqli cavabını da vermişsiniz. Ancaq mənə yenə də qaranlıq qaldı ki, Sizi kim və nə səbəbə işdən azad etmişdi?

- Səbəbləri çox idi, ancaq heç birini üzümə vurmurdular. Məsələn, 89-cu ilin axırlarında Səderəyin müdafiəsi üçün lazım olan yükü gecə Naxçıvana aparmağım, «Azadlıq» radiosu ilə çıxışım, rus hərbiçilərinə münasibətim, aeroportun işini dayandırmamağım... və s.

Yanvarın 17-si, ya da 18-i idi. Dəqiq yadımda deyil. **Vəzirov** mənə evə zəng elədi. Aramızda təxminən belə söhbət oldu:

- Aliyev?

- Da, Aliyev.

- Kak ponyat, Aliyev i Narodny Front?

Qəfil verilən bu birbaşa suala dərhal cavab verməkdə ləngidim. Bir azdan dedim;

- *Kak ponyat, eto nado ponyat tak, çto aeroport rabotaet i budet rabotat.*

O bir az dayanıb çox soyuqqanlıqla dedi:

- Xoroşo...

O vaxtlar Azərbaycanı tətil bürümüşdü. Mən indiyəcən də dərk edə bilmirəm ki, aeroportun işləyəcəyi fikri ona xoş gəldi, yoxsa yox. Ancaq bircə şeyi dəqiq bilirəm ki, buna rəhbərlikdə eyni cür qiymət vermirdilər...

Yanvarın axırlarında bizim konsernin idarə rəisi mənə zəng edib dedi ki, mən işdən getməliyəm. Bu, Mütəllibovun göstərişi idi.

İki ildən çox Azərelektroterm zavodunda işlədim. Sonra Yaqub Məmmədova müraciət etdim və o, mənə indiki vəzifəmə təyin etdi. Lakin 14 may çevrilişi olanda ilk zərbə yeyənlərdən birincisi yenə mən oldum. Mütəllibovu ayaqüstə sürəkli alqışlarla Ali Sovetin salonuna gətirən deputatlardan fərqli olaraq mən nə ayağa durdum, nə də əl çaldım. Elə həmin axşam da işdən azad olunmağım barədə fərmanım imzalandı. Ancaq bu fərmanı icra etməyə Mütəllibovun vaxtı çatmadı - o, Zaqafqaziya Hərbi Dairəsinin təyyarəsində əvvəlcə Tbilisiyə, oradan da Moskvaya qaçırıldı...

HESAB EDƏK Kİ, SÖHBƏTİMİZ BİTDİ...

Ancaq 20 Yanvar Azərbaycan faciəsinin qəribə traqik poetikası bu gün çox mətləblərin məzmununu saf-çürük etmək üçün sehrli açara dönüb. Məsələn: GÜL... GÜLLƏ...

*“Azərbaycan” qəzeti,
15 fevral 1994-cü il*

14 fevral Azərbaycan Hərbi Hava Qüvvələri günüdür

“Ayağım torpağa dəyəndə qocalıram...”

«N» nömrəli hərbi vertalyot alayından reportaj

“N” nömrəli xüsusi vertalyot alayındayıq. Pilotlar nə barədəsə qızgın mübahisə edirlər. Müdafiə Nazirliyinin kinooperatoru Etibar Şirinovla mən içəri daxil olan kimi söhbət kəsilir. Biz məqsədimizi açıqlayırıq: fevralın 14-də Azərbaycan Respublikasının Hərbi Hava Qüvvələri günündə alayın özünün də iki yaşı tamam olur.

Vertolyotları uçuşa hazırlamaq barədə operativ göstəriş verilir. Biz aerodroma səmt alırıq. Qarabağ səmasında erməni işğalçılarına qarşı yüzdən artıq döyüş əməliyyatı keçirmiş, düşmən gülləsindən bədənində sağ yeri qalmayan bu dəmir qanadlı at müstəqil Azərbaycan Respublikasının həyat salnaməsinə əbədi həkk olunmuş, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı kimi yüksək ada layiq görülən şahin oğullarının - kapitan Yavər Əliyevin, mayor Zakir Yusifovun, kapitan Yevgeni Karlovun, baş leytenant Zakir Məcidovun, mayor Sergey Senyuşkinin, baş leytenant Fəxrəddin Musayevin, leytenant Ruslan Polovinkonun, baş serjant Tahir Bağirovun, snayper-atıcı Cavanşir Rəhimovun göstərdikləri igidliklərin hələ bitib-tükənmədiyindən, onların döyüş dostlarının gənc davamçılarının Azərbaycanın Hərbi Hava Qüvvələri tarixinə hələ yeni qəhrəmanlıq səhifələri yazacaqlarından fəxrlə söhbət açır.

Bu isə gənc kapitan Faiq Məmmədovun vertalyotudur, o, son döyüşlərdə yüngül yara alıb. Lakin əməliyyatı uğurla başa çatdırıb. Bu döyüşdə ikinci pilot operator Hacı Məmmədov qolundan yaralanıb. İndi qəspitalda müalicə olunur.

Bax bu isə... qənimətdir! Erməni işğalçılarından götürülmüş qənimət! Yüngülcə yara almış vertalyotu daşnaklar atıb qaçmış, partlatmağa imkan tapmamışdılar. Bizim pilotlar isə onun “belinə atılmış və yalmanına yata-yata” sürüb gətirmiş, təmir etmiş və döyüşə hazır vəziyyətə salmışlar. Öz şərəfsiz ömrünün qara ləkələrini yumaq üçün bu maşına da tale imkan yaradıb. Hazırlaş! Sənin döyüş tarixin erməni üzərinə şığıdığın gündən başlayacaq! Nəzərə al ki, indi cilovun işğalçı erməninin caynağında yox, Vətən torpağını başı üzərinə qaldıran türk oğlunun əlindədir!

Start xəttində iki vertalyot dayanır. Biz vertalyota əyləşirik. Bizimlə yanaşı əyləşmiş kursantlar irəlində uçan vertalyotun hər bir manevrini acgözlüklə izləyirlər, təcrübəli komandirlərinin uçuşundan mümkün qədər daha çox şey öyrənmək istəyirlər.

Biz geniş bir dövrə vurub start xəttinə qayıdırıq. Vertalyotlar «dincəlməyə» gedirlər. Mən isə zabitə yaxınlaşıram:

- Sizin məharətiniz hamımızı heyran qoydu!

- Mən otuz ildir uçuram. Açığını deyim ki, havaya qalxanda ruhum və bədənim otuz yaş cavanlaşır. Qollarıma qüvvət, gözlərimə işıq gəlir. Elə ki, yerə enirəm, ayağım torpağa dəyir, elə bil ki, otuz yaş qocalıram.

- Müharibə Azərbaycan təyyarəçilərinin cərgəsindən də çox qurbanlar apardı. Lakin bu gün sizin alayda gördüklərimiz layiqli davamçıların yetişdiyinə bizdə əminlik yaradır.

- Bəli, biz o qədər də çox deyilik. Ancaq döyüşün hər yerində bizə ehtiyac var. Cəbhəboyu bölgələrin əksəriyyətində bizim vertalyotçularımız qəhrəmanlıqla vuruşurlar. Əlli dəfə, yüz dəfə döyüş uçuşları keçirən şahinlərimiz yorulmaq bilmədən piyadalarımızın ən ağır məqamlarında özlərini çatdırırlar.

Biz onlardan ayrılıb uçuşu idarəetmə mərkəzinə üz tuturuq. Mərkəzin yerləşdiyi bina köhnə olsa da buradakı aparatlar müasir tələblərə cavab verir və Azərbaycan səmasındakı bütün dəyişikliklər, yad uçuşlar burada dərhal öz əksini tapır. Mərkəzin rəhbəri ayaqüstə uçuşlara nəzarət edir, qısa, aydın, konkret göstərişlər verir.

Yenidən qərargaha qayıdırıq. Daha bir zabitə üz tuturam:

- “Yaralanmış” vertalyotları görəndə sizin yeni yetmə kursantlar döyüşə getməkdən qorxmurlar ki?

- Əksinə. Onların hamısı bu dəqiqə cəbhəyə can atır. Ancaq biz onlara qıymırıq. Çünki düşmən çox təcrübəli və hiyləgərdir. Hələ ki, onların qarşısına çıxarmağa bizim də şahinlərimiz az deyil. Kursantlarımız isə qoy onlara baxıb bir, az da ustalıqlarını artırırlar.

- Sizin alay həm döyüşür, həm də hərbi vertalyotçular yetişdirir. Bu iki işi birlikdə görmək çətinlik törətmir ki?

- Bəli, çətinliyi çoxdur. Bir var kursantlara kitabdən oxuduğun nəzəri məsələlərdən danışasan, bir də var, hər gün təcrübədə gördüyün, döyüşdə qarşılaşdığın çətinliklər, yeniliklər barədə məlumat verəsən. Kursantlarla təlimatçılar arasında anlaşma var. Çünki qarşılıqlı səhv, yaxud yanlışlığın nəticəsi hər iki tərəf üçün həyat məsələsidir.

Söhbətimiz burda bitir. Çünki qərargaha çatırıq. Kabinetdə dörd-beş nəfər hərbi rütbəli pilot əyləşib. Tanış oluruq. Hamısı mehriban, səmimi adamlardır. Öz peşələrindən razıdırlar. Razi qalmadıqları odur ki, «yuxarılar tərəfdən onlara diqqətsizlik edilir. Hələ də milli kadrlara lazımi qayğı göstərilmir. MDB ölkələrində olan yüzlərlə istedadlı mütəxəssis soyuq münasibətin ucbatından Azərbaycana gəlmək istəmir. Hərbi hissənin yerləşdiyi bağlı şəhərcikdə bu vaxtacan qaz yoxdur. Hərbçi ailələrin rahatlığına fikir verilmir», və s. və i.ə. Bunlardan başqa, müharibə ilə, hərbi kadrlarla əlaqədar zabitləri narahat edən digər məsələlər də var ki,

bu barədə qəzet səhifəsində geniş söhbət açmaq, yəqin ki, düzgün olmazdı. Yaxşı olardı ki, Müdafiə Nazirliyinin bu sahəyə baxan məsul şəxsləri həmin məsələlərlə maraqlansınlar və ciddi məşğul olsunlar.

Bəli. Azərbaycan Hərbi Hava Qüvvələri öz mətin addımlarını atmağa başlayıb. Onlar Azərbaycan səmasının aydınlığı naminə həyatlarını belə təhlükədə qoyurlar. Təyyarəçi həyatı romantika ilə dolu olmalıdır. Təəssüflər olsun ki, bu romantika iqtisadi qayğılar içərisində itib-batır. Səma adamını Yer in buxovundan azad etməsək, o, ənginliklər fəth edə bilməz.

*“Azərbaycan” qəzeti,
23 fevral 1994-cü il*

Borçalı probleminin həlli təkcə Gürcüstandan asılı deyil

*“Oeyrət” xalq hərəkətinin sədri
Seyid Əlibala Əsgərovla müsahibə*

Son illər Abxaziya və Osetiya münaqişələri nəticəsində Gürcüstanda çoxlu silahlı quldur dəstələri yaranmış və onlar respublikanın azərbaycanlılar yaşayan bölgələrində heç bir hüquqi və inzibati məsuliyyət daşımadan müxtəlif növ banditizm əməlləri törədirlər. Cəbhədən tərxis olunan müxtəlif könüllü silahlı birləşmələr, yaxud da fərarilər elə bil ki, Borçalıya öz döyüş mükafatlarını almağa gəlir, adamları oğurlamaqla, ev yarmaqla, maşın qaçırmqla məşğul olurlar. Bu barədə Gürcüstanın dövlət adamlarına, şəxsən dövlət başçısına dəfələrlə məlumat verilməsinə və təkidli xahişlər edilməsinə baxmayaraq, banditizmin qarşısını almaqda hüquq-mühafizə orqanlarının aciz olduğu etiraf edilib və dözümlü, səbrli olmağa çağırılıb. Əlbəttə, Gürcüstandakı bu vəziyyət qonşu respublika kimi, xüsusilə soydaşlarımızın daha çox yaşadığı bir ölkə kimi Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyini və onun vətəndaşlarını narahat etməyə bilməzdi. Bu səbəbdən də mütəmadi olaraq iki ölkə rəhbərliyi arasında müxtəlif səviyyəli görüşlər keçirilir, vəziyyəti sabitləşdirmək üçün birgə yollar araşdırılır. Gürcüstanın hökumət və parlament rəhbərlərinin Azərbaycana gəlişi, Azərbaycanın dövlət katibinin, parlament nümayəndə heyətinin Tbilisiyə səfərləri də məhz bu məqsədə xidmət edirdi.

Bununla yanaşı, ictimai təşkilatların, xüsusilə Gürcüstan azərbaycanlılarını birləşdirən «Qeyret» xalq hərəkatının fəaliyyəti, ayrı-ayrı ziyalıların şəxsi nüfuzu da vəziyyətin sabitləşməsinə müsbət təsir göstərir. Təsadüfi deyil ki, Borçalıda nəzarətdən çıxan kriminal hadisələrə öz aktiv münasibətini bildirən, bu münasibətlə müxtəlif siyasi aksiyalar keçirməyə müvəffəq olan “Qeyrət”lə artıq respublika rəhbərliyi də hesablaşmağa başlayıb. Bunun nəticəsi olaraq, bu yaxınlarda Gürcüstan Respublikasının dövlət başçısı E.Şevardnadze hərəkatın fəalları və bir neçə azərbaycanlı ağsaqqalı qəbul edib, bölgədəki vəziyyət barədə geniş söhbət aparıb.

Son günlər Borçalıdan alınan xəbərlər belə görüşlərin və məqsədyönlü işin səmərəsiz olmadığını bir daha sübut etməkdədir. Məlum olduğu kimi azərbaycanlılar yaşayan Marneuli, Qardabani, Dmanisi və Bolnisi rayonlarında Gürcüstan hüquq-mühafizə orqanlarının banditizmə qarşı bir sıra uğurlu əməliyyatları olub.

«Qeyrət» xalq hərəkatının sədri *Seyid Əlibala Əsgərova* söhbətimizdə Gürcüstanda, ələlxüsus Borçalıdakı sosial-siyasi məsələlər barədədir.

-Bu gün Borçalıda kriminal vəziyyətin kəskinləşməsinin səbəbi nədir? Vaxtilə üç-dörd rayonda asayışı qorumaq üçün 50-60 milis işçisi saxlamaq kifayət edirdisə, bu gün iki mindən çox rəsmi silahlı dəstə quldurlar qarşısında aciz qalıb.

- Bəli, bu gün Marneulidə, eləcə də digər rayonlarda yeddi-səkkiz hərbi birləşmənin guya asayışı qorumaq üçün müxtəlif silahlı dəstələri yerləşdirilib. Ancaq gəlin görək, onlar nə ilə məşğuldurlar. Əvvəla, onların arasında heç bir işbirliyi, səmimiyyət yoxdur və bir dəstə o biri dəstəni tanımaq istəmir. İkincisi, bildiyiniz kimi, Gürcüstan kuponu heç nəyə yaramayan kağız parçası olduğundan camaat iş yerlərini tərk edib alverə qurşanıb. Belə olan vəziyyətdə postda duran polis işçisi nə

etməlidir, ailəsini nə ilə saxlamalıdır? Həyatını risqə qoyaraq qaçaq-quldur dalınca düşüb dövlətdən heç nəyə məsrəf oluna bilməyən kupon mükafatı almaqdansa, daha asan bir yolla - müəyyən bandit qrupları ilə əlaqəyə girib onlara ortaqlıq olmaq, ya da dövlətin onlara geydirdiyi mundirdən və verilən səlahiyyətdən istifadə edərək, sözün əsl mənasında, yollarda rəsmi soyğunçuluqla məşğul olmaq daha sərfəli deyilmi? Bəla burasındadır ki, ha çalışırıq bu hərəkatları milli zəmində yozmayaq, ancaq yüzlərlə fakt fikrimizi təkzib edir. Son bir ildə 28 nəfər azərbaycanlı Dmanisidən, 15 nəfər Bolnisidən, 22 nəfər isə Marneulidən oğurlanıb. Vaxtilə Dmanisidə 37 sovxoz direktoru azərbaycanlı idi. Lakin bölgəyə köçürülən svanların quldurluğundan, hədə-qorxusundan, vəzifəli şəxsləri oğurlamasından tənqəd gələn azərbaycanlı direktorların əksəriyyəti öz ərizələri ilə işdən getdilər. Onda belə bir sual ortaya çıxır: bəs indi qeyri-azərbaycanlı olan sovxoz direktorları niyə belə təzyiq və təqiblərə məruz qalmır? İki ildə bir nəfər də olsun gürcü, yaxud svan sovxoz direktoru oğurlanmayıb.

- Seyid, Arıxlı kəndində məlum faciəli toqquşmadan sonra, bildiyimizə görə, Azərbaycan kəndlərində gecə növbələri təşkil olunur. Buna inzibati orqanlar necə baxır?

- Açıqı, belə tədbirlərin xeyiri az olmadı. Artıq gecələr quldurların sayı kəskin dərəcədə azalıb. Ancaq bu halın mövcudluğu, əslində dövlətin hüquq-mühafizə orqanlarına etibarsızlığına dəlilətdir. Halbuki bu orqanlar dövlətin əsas sütunudur. Bizə elə gəlir ki, dövlət belə tədbirlərin keçirilməsindən və hüquq-mühafizə orqanlarının yarıtmazlığından eyni dərəcədə narahatdır. Bu yaxınlarda respublika daxili işlər nazirinin birinci müavini C.Mikeladze, nazir müavini T.Mikadze və İnformasiya-Kəşfiyyat İdarəsi rəisinin müavini A.İoseliani bölgəyə ezam olunmuşdular. Bizim onlarla bir neçə dəfə əməli söhbətlərimiz oldu.

Qərribə bir fakt da deyim sizə. Azərbaycan Respublikası dövlət katibinin Marneuliyə gəlişindən sonra bəlkə də xoş məramla

rayonda «Mxedrioni»nin şöbəsi yaradıldı və heç üç gün keçməmiş şöbənin əməkdaşlarından biri mülki əhali tərəfindən cinayət başında yaxalandı. Bu bir daha təsdiq edir ki, dinc əhali arasında heç bir düşmənçilik, yaxud quldurluq yoxdur. Belə hallar ancaq müxtəlif siyasi təşkilatlara mənsub silahlı qurumlar arasındadır və ən təhlükəlisi də odur ki, onlar törətdikləri cinayət əməllərini milli zəminə yönəldir və xalqlarımız arasında ziddiyyət yaratmağa çalışırlar.

- Seyid, söhbəti mən daha bir ağırlı məsələyə yönəltmək istəyirəm. Bayaq söhbətimizdən də məlum oldu ki, Gürcüstanda yeganə rəsmi ödəniş vasitəsi olan kupon bu respublikanın vətəndaşlarının, demək olar ki, əksəriyyətini müflis edib. Əlbəttə, indi kommersiya ilə məşğul olmaq nə yasaqdır, nə də ötən dövrlərdəki kimi ayıb sayılır. Müəllimin aylıq əmək haqqı kuponla bir qutu siqaretə belə çatmır və artıq öz iş yerlərini tərk etməyə başlayan müəllimlərin ailəsini dolandırmaq üçün alverə qurşanması şagirdlərin məktəblərdən perik düşməsinə, bu da öz növbəsində məktəblərin bağlanmasına gətirib çıxarır və nəticədə zəngin mədəni irsə malik Borçalının mənəvi dünyasına ağır bir zərbə dəyir. Azərbaycanın iri şəhərlərində, xüsusilə Bakıdakı bazarların qarşısında, “tolkuçkalarda” yaşından asılı olmayaraq, ayağı yer tutan Gürcüstan azərbaycanlıların hər cür alverlə məşğul olmalarına, Gürcüstan maşınlarının metro stansiyalarının qarşısında, vağzalarda «xaltura» etmələrini görəndə, vallah, bu millətin Fələstin taleyi adamı dəhşətə gətirir. Marağ üçün mən belələrindən bir neçəsi ilə söhbət etmişəm. Məlum olub ki, qışı birtəhər başa vurmaq üçün bəziləri ailəlikə qohumlarının yanına gəlib, bəziləri kirayə evlər tutub, bəziləri də tamamilə köçüb gəlib. Etiraf edək ki, Gürcüstanda dolanışıq üçün şərait hədsiz dərəcədə dözülməzdir. Yanacaq yox, işıq yox, maaş yox, gecələr səhərədək səksəkə içində, günün günorta vaxtı qarət, soyğunçuluq...

Əlbəttə, belə ehtiyac üzündən gələnlərə isti bir bucaq verməmək insafdan deyil, ancaq onlara bəraət qazandırmaq da mümkün deyil. Bəs nə etməli? Necə edək ki, nə ora boşalsın, nə də burda sıxlıq yaransın. Mənə elə gəlir ki, bu sualın cavabını Gürcüstan və Azərbaycan respublikalarının rəhbərləri birlikdə axtarmalıdırlar. Belə məsələlərin həllində ictimai təşkilatların imkanı məhduddur.

- Bəli, özünün istehsal sahələri olmayan, istehsal müəssisələri işləməyən, hələ ki, sərhədləri açıq bir ölkənin milli valyutasının aqibəti elə belə də olasıdır, vətəndaşları da didərgin, sərgərdan vəziyyətə düşsəydi. Vaxtilə Gəncədən üzü Borçalıya tərəf Azərbaycan əhalisinin alış-verişi Gürcüstanla idi. İndi əks proses gedir - Gürcüstanın azərbaycanlı əhalisi azuqə dalınca Azərbaycana axışır. Borçalının elə kommersant oğulları var ki, respublikadakı vəziyyət onların əl-qolunu bağlayıb. Sınıq körpüdən Marneuliyədək 18 post var. Biz Gürcüstan rəhbərlərinə dəfələrlə demişik ki, bu soyğunçu postları götürün, biz Borçalını yaşadaq. Bir faktı da deməyə bilmirəm: əslində Gürcüstanın sərhədi Gəncədən başlanır. Gəncəyədək yollarda bir az qaydaqanun hiss olunur. Gəncədən o yana iki-üç kilo ərzaq aparan biçərə borçalıların qanını sorurlar - fərqi yoxdur, istər bu ərzaq Rusiyadan gətirilsin, istər Türkmənistandan, istərsə də uzaq xaricdən. Son vaxtlar Azərbaycanın bir sıra mətbuat orqanlarında gedən naşı, reallıqdan uzaq yazılar belə soyğunçulara bir az da artırılırlar.

Bu gün Gürcüstana mal aparmaq istəyən kommersantlarımız yollardakı rəsmi, ya qeyri-rəsmi soyğunçuluğu nəzərə alıb Rusiyanın müxtəlif şəhərlərindən, xarici ölkələrdən gətirdikləri məhsulları məcbur olub Azərbaycanda satmalı olurlar. Ona görə də Azərbaycanda bolluq və ucuzluqdur. Odur ki, bizim camaat da alış-verişini ancaq Azərbaycanla edir.

Qaldı neft məsələsinə, bu barədə bir sıra qəzetlərin, o cümlədən «Millət» qəzetinin çox məsuliyyətsiz ittihamları Borçalı camaatını hədsiz narazı salıb. Borçalıların apardıqları bir kanistr

benzin öz ehtiyaclarını güclə ödəyir. Eşalonlarla gedən benzinin sahiblərini isə burda da yaxşı tanıyırlar, orda da. Bu gün Ermənistana benzin satanlar orda gürcülərlə əlbir olan Azərbaycanın öz vətəndaşlarıdır. Bu barədə hüquq-mühafizə orqanlarının əlində yüzrlərlə fakt var, ancaq təəssüflər olsun ki, onları əhaliyə çatdırmaq istəmirlər. Bir fakt da deyim. Arıxlı hadisəsinə görə kəndin girişində və çıxışında biz post qoyarkən tək birçə gündə şahidi olduq ki, Rusiyanın bayrağı altında humanitar yardım adı ilə Ermənistana 120 sistern keçdi. Azərbaycandan vaqonlarla gələn benzin Rustavi, Qarayazı, Marneuli stansiyalarında iyirmi tonluq xüsusi çənli maşınlarla doldurulur və silahlı müşayiətçilərin nəzarəti altında birbaşa Ermənistanın gömrük məntəqəsindən keçirilib onun ərazisinə ötürülür.

Gürcüstanın kənd təsərrüfatı bərbad haldadır. Borçalıda bu gün bir hektar sahə şumlanmayıb. Bu gün - sabah yaz tarla işləri başlayacaq, ancaq heç bir hazırlıq yoxdur. Camaatımızın güngüzəranı Allaha qalıb. Bəla burasındadır ki, o tərəfdən də bir çox millətçi qüavvələrin əlinə girəvə düşür və belə tələblərlə çıxış edirlər: əgər torpağı əkib-becərə bilmirsinizsə, həmin sahələri Tbilisinin şəhər əhalisinə paylamaq lazıqdır.

-Bəli, tamamilə haqlısınız, işlər bu minvalla gedərsə, 2-3 ildən sonra əhalimiz Tbilisidə yaşayan “xozeyinlərin” plantasiyalarında qul kimi işləməyə məcbur olacaqlar!.. Özümüz isə öz içimizdə sıxıla-sıxıla artmaq əvəzinə, azalmağa başlayacağıq...

Bir məsələ barəsində də fikrinizi öyrənmək istərdim: 1988-89-cu illərdə “Qeyrət” xalq hərəkatı, qeyri-rəsmi də olsa, təzə-təzə formalaşmağa başlarkən Gürcüstanın azərbaycanlılar yaşayan digər bölgələri ilə yaxşı əlaqələrə malik idi. İndi elə bil ki, Korel, Kaspi, Qaraçön bölgələri ilə əlaqələriniz zəifləyib. Bu nə ilə bağlıdır: “Qeyrət”in maliyyə cəhətdən korluq çəkməsi ilə, yoxsa?..

- Düzünü deyim ki, təşkilatımızın maliyyə vəziyyəti sıfırdır. Vaxtilə Borçalının imkanlı adamları cüzi yardım edirdilər, indi onların da dediyim səbəblər üzündən imkanı tükənib. Azərbaycanda yaşayan borçalılar isə, Allah onlara insaf versin, hərəsi bir cəmiyyət yaradıb. Borçalının ümumi vəziyyətini hərə öz kəndinin barometri ilə ölçür.

Və bu da sövqtəbii olaraq ümumborçalı problemini parçalamağa, lokallaşdırmağa yönəldilib. Bakıda yaranan regional cəmiyyətlərin Gürcüstan azərbaycanlılarına təsiri «Qeyrət»in birləşdirici roluna sarsıdıcı zərbə vurur. Vaxtilə bir «Qeyrət» vardı, bir də Gürcüstan azərbaycanlılarının dərini Azərbaycana və başqa yerlərə çatdıran «Sabah» qəzeti. İndi «Qeyrət»in yan-yörəsində çoxlu cəmiyyətlər peyda olub, yəqin ki, «Sabah»larımız da artacaq...

- Məlumunuz olsun ki, Bakıda yaranan cəmiyyətlərin heç birinin təsiri altında olmayan “Sabah” qəzetinin adını dəyişdirmişik. Sağlıq olsun, bu yaxınlarda «Borçalı» adı ilə qəzet yenidən müstəqil nəşr kimi fəaliyyətini davam etdirəcək.

- Mənim deməyim odur ki, Bakıda Borçalı ilə bağlı yaranan cəmiyyətlər, istərdik ki, öz soydaşları ilə pərakəndə şəkildə yox, sistemli və məqsədyönlü şəkildə əlaqələnsinlər. Çünki heç bir inzibati qayda-qanunun işləmədiyi, idarəçilikdə başıpozuqluq hökm sürdüyü Borçalıda əhalisi çətin məqamlarında bizə müraciət edir və müxtəlif orqanlara «Qeyrət» vasitəsilə sözünü çatdırır. Ancaq bütün bunlarla yanaşı, Borçalı probleminin nizamlanması nə tək bizdən asılıdır, nə də Gürcüstan dövlətindən. Burada ən fəal və təsirli rolu Azərbaycan dövləti oynamalıdır. Biz bu ümidimizi hələ itirməmişik və Borçalının sazlı-sözlü çağlarının qayıdacağına inanırıq!

Müdafiə Nazirliyinin öz nəşriyyatı olmalıdır

Dövlətin əsas atributlarından sayılan ordu quruculuğu özünün yaranması ilə bəhəm bir sıra köməkçi sahələrin də spesifik şəkildə yenidən qurulmasını tələb edir. Belə sahələrdən biri və ən vacibi ordunun nizamnaməsindən tutmuş əsgər mətbəxinə qədər milli dil və üslubda adlandırılmasıdır. Əsgər ordudakı davranış və ünsiyyət qaydalarına çağırış vərəqəsini aldığı gündən alışmalıdır. O bilməlidir ki, soldat deyil – əsgərdir, priziçnik deyil – çağırıcıdır, yaxud prisiyaqa qəbul etməyəcək – and içəcək.

Uzun illər milli dövləti olmayan, eyni zamanda milli ordudan məhrum olan bir xalqın müstəqillik yoluna qədəm qoyub, güclü dövlətlər əhatəsində bu işlərə başlaması, təbii ki, onun böyük çətinliklərlə üzləşməsi deməkdir. Ancaq Azərbaycan xalqı zəngin ənənəsi və tarixi-mədəni irsi olan xalqdır. Artıq yazılmağa başlanmış yeni Azərbaycan əsri öz oğul və qızlarının qələminin məhsuludur. Bu əsrin salnaməçilərindən biri də Azərbaycan əsgəridir.

Əsgər və zabitlərin bir-birini asan və aydın qavraması üçün, əmrlərin anlaşılması üçün hərbi dil və üslub tələb olunur. Lakin təəssüflər olsun ki, bu problemin həlli həm nəzəri, həm də praktiki cəhətdən ləng gedir. Ayrı-ayrı nəşriyyatlar, MN-in nəzəri bülletenləri bu sahədə müəyyən işlər görüb. Məsələnin qlobal, sistemli həlli isə Müdafiə Nazirliyinin xüsusi nəşriyyatının vacibliyini tələb edir. Digər nəşriyyatın qovluqlarında yatan bütün hərbi səpgili əlyazmalar MH-nin xüsusi nəşriyyatında cəmləşdirilməli və vahid rəhbərlik altında planlaşdırılmalıdır. Bu,

bir tərəfdən nəşr məhsullarının məqsədyönlü şəkildə növbələşdirilməsinə və öz oxucularına operativ şəkildə çatdırılmasına kömək etmiş olardı, digər tərəfdən – aztirajlı (qeyri-rentabelli) işlərin başqa nəşriyyatlardan alınmasına və onların da maliyyə vəziyyətinin yüngülləşməsinə müsbət təsir göstərirdi. Əlbəttə, belə bir nəşriyyat yaranarsa, onun sırf təlimat xarakterli kitablar cap edəcəyini söyləmək yanlışdır. Əgər hər hansı bir nəşriyyat özünü yaşatmaq istəyirsə, geniş oxucu auditoriyasının maraq dairəsinə də baş vurmaldır. Belə ki, bu nəşriyyatda eyni zamanda hərbi-vətənpərvərlik mövzusunda bədii, bədii-publisistik kitablar, təbliğat, təşviqat plakatları və s. də nəşr etmək olar və lazımdır.

Azərbaycan Ordusu, faktiki olaraq, öz adından əvvəl yarandı. Ona görə də gah Milli Ordu, gah Azərbaycan Ordusu və b. cür adlandırıldı. Ordumuzun Ana Yazısı bu gün yazılır. Lakin burada heç yerdə rast gəlinməyən dil müharibəsi gedir. Uzun illər ordu həyatında qəlibləşmiş ifadələrlə hərbi üslub kimi özünə möhkəm yer tutmuş rus dili güclü müqavimət göstərəcək öz yerini milli dilə güzəştə getmək istəmir. Milli dil isə ordumuz milli kadrlarla zənginləşdikcə daha inadkarlıqla hakim dilə çevrilir. Bu mübarizədə Müdafiə Nazirliyinin mətbuat orqanları və yaranacaq nəşriyyat ciddi və əsaslı rol oynaya bilər. Məsələ ondadır ki, orta məktəblərin hərbi hazırlıq kurslarından tutmuş ali məktəblərin müvafiq fakültələrində bütünlükdə dərslər rus dilindədir. Rus hərbi sənətinin dünya hərbi elmindəki sanballı mövqeyini şübhə altına almadan, əksinə, onun bütün üstün cəhətlərindən öyrənməklə, bu sahədə yazılmış ən yaxşı hərbi ədəbiyyatı – döyüş hazırlığı, taktika, texnika, yeni silahların işlədilməsi və tətbiqi ilə bağlı elmi əsərləri dilimizə çevirməli, onları əsgərlərimizin daha yaxşı mənimsəməsinə çalışmalıyıq. Hələlik isə birinci növbədə əlimizdə olan rusdilli ədəbiyyatdan bəhrələnmək üçün təcili olaraq müxtəlif terminoloji lüğətlərin çapı təşkil olunmalı və tezliklə istifadəyə verilməlidir.

Nəşriyyatın görəcəyi işlər böyükdür və onların həyata keçirilməsi üçün kadr seçilməsi və ixtisaslaşdırılması da vacib məsələlərdəndir. Bu məqsədlə dilçi alimlər, hərbi mütəxəssislər cəlb olunmalı, nəşriyyatın öz hərbi rəssamları, tərtibat ustaları, redaktorları yetişdirilməlidir.

Ancaq indi başlanılan hər bir xeyirxah təşəbbüs güclü maliyyə yardımına söykənmirsə, onun uğuru şübhə altında qalır. MN-in nəşriyyatının uzunömürlü olması isə onun maddi-texniki bazasından asılıdır. Yaranacaq nəşriyyat əgər respublikanın digər mətbəələrindən asılı olacaqsə, onda nəşri operativ planlaşdırılan kitabları, çətin ki, alıcıları vaxtında oxuya bilələr. C.Hacıbəyli küçəsi, 26-dakı – keçmiş Fabritsus küçəsindəki mətbəə (indi həmin mətbəənin redaksiya korpusunda – «Azərbaycan Ordusu» qəzeti redaksiyası yerləşir) nəşriyyatın öz mətbəəsi kimi ona tabe etdirilməlidir. Hazırda bu mətbəədə «Kaspiets», «Xəzər dənizçisi» qəzetləri, digər hərbi bülletenlər, o cümlədən müxtəlif xarakterli kitab və albomlar nəşr olunur. Mətbəə müasir tələblərə cavab verən normal texnika və avadanlıqlara malikdir. Əgər burada əlavə kompüter sexi yaradılsa və yeni ofset maşınları qoyularsa, nəşriyyatın ehtiyacını 70-80 faiz ödəmək olar.

Əhalinin ən güclü və etibarlı təbəqəsi gənclərdir. Ölkənin taleyi isə bu gün hərbi meydanında çətin sınaqlardan keçən bu gənclərin düzgün yetişdirilməsi və istiqamətləndirilməsindən asılıdır. Bu sahədə dövlət siyasətinin, dövlət təbliğatının mexanizmləri olan mətbuat və nəşriyyat işinin təşkilinə isə xüsusi diqqət və qayğı göstərilməlidir.

Ömrümüzün bizə mənsub olmayan hissəsi

“Azərbaycan” qəzetinin 1000-ci sayının çapdan çıxması münasibətilə

Bu gün işıq üzü görməsini bayram kimi qeyd etdiyimiz “Azərbaycan” qəzetinin 1000-ci nömrəsi adi yubiley rəqəmlərindən deyil. Bu rəqəm 1001 də olsa, 1999 da olsa, yenə də adi rəqəmlərdən olmayacaq. Bu rəqəmlərin tutumu, çəkisi, mənası onlar sıralandıqca daha da artacaq. Ona görə ki... Ona görə ki, bu rəqəmlərin arxasında Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi təsdiqinin yazılı şahidi dayanır!

1918-ci ilin 5 sentyabrında Gəncədə fəaliyyətə başlayan “Azərbaycan” qəzeti milli mətbuat tariximizdə əlamətdar hadisəyə çevrildi. Qəzetin ilk nömrəsi Azərbaycan paytaxtının azad edilməsi ilə eyni günə təsadüf edirdi. Gəncədə “Azərbaycan”ın hər iki dildə - türkçə və rusca 4 nömrəsi çıxdıqdan sonra oktyabrın 7-dən etibarən qəzet öz fəaliyyətini Bakıda davam etdirdi.

“Azərbaycan” qəzetinin müdirlərindən Ceyhun və Üzeyir Hacıbəyli qardaşlarının, Şəfi bəy Rüstəmbəyli, Xəlil İbrahimin redaktor kimi fəaliyyətlərindən çox danışmaq olar. Ancaq mən onların qaldırdıqları məsələlərin aktuallığından, həyatı vacibliyindən danışmaq istəyirəm.

O dövrdə “Azərbaycan” qəzeti, sözün əsl mənasında, gənc dövlətin siyasi dayaqlarından biri idi. Qəzetin qaldırdığı bir çox məsələlər parlamentdə müzakirə obyektinə çevrildi. Eyni zamanda, o, əhalini müvəqqəti çətinliyə dözməyə, yenidən yaradılmış müstəqil dövlətimizi müdafiə etməyə və hökumət

işlərində kömək məqsədilə yaxından iştirak etməyə dəvət edirdi. 1919-cu ilin yanvarında qəzet yazırdı. “Yüz il fəziləsinə üstümüzdə davam edən təhəkküm bizim hər bir tərəqqimizə mane olan kimi, dövlət və vətən yolunda işləmək, mənfəətli ictimai təşəbbüsata bulunmaq bu növ işlərə adət etmək həvəsimizi dəxi qəlbimizdən silib məhv etmişdi.

Amma bu gün biz bu cürə dövləti və ictimai işlərə girişməyə məcburuq. Bu cürə işlərə kənardan baxmağa və biganə qalmağa haqqımız yoxdur. Çünki biz daha özgə vətənin ögey oğlu deyilik... Bu gündən belə hər bir əmri hökumətin boynuna atmaq, “hökumət özü bilər” demək... müstəqil yaşamaq iddiasında olan millət üçün günahdır...”

Fikir verin. Bu gün bu sözlər, bu məsləhətlər, nəhayət, bu iradlar məgər bizə də, indiki nəslə də aid deyilmə? Axı, bir nəfər, beş nəfər dövlət adlanan nəhəng bir mexanizmi işə sala bilməz. Ökinçidən prezidentə kimi hamı bu işdə əlindən gələni əsirgəməməlidir.

“Azərbaycan” qəzeti bu gün dövlət qəzeti kimi fəaliyyət göstərir. Və sələflərimizin bu tövsiyələri bizim də qayəməzdədir. Lakin təəssüflər olsun ki, dövrümüzün siyasi-ideoloji fikir müxtəlifliyində bizim fəaliyyətimiz bəzən düzgün anlaşılmır. “Azərbaycan” qəzeti əgər dövlət çevrilişlərini ifşa və ittiham edirsə, qanunların pozulmasına və onlara riayət olunmasına qarşı çıxırsa, dövlət qanunçuluğu məsələlərində nəinki dövlətə, hətta xalqın arzu və istəklərinə qarşı duran bəzi qüvvələrə öz qəti etirazını bildirib tənqid edirsə, bu o deməkdir ki, biz kiməsə xidmət edirik, yaxud kiminsə diqtəsi ilə hərəkət edirik? Bizə irad tutan siyasi qüvvələrə, dövlətə müxalifətdə dayanan həmkarlarımıza və bəzi oxucularımıza bəyan etmək istəyirik ki, Azərbaycan xalqının bir dövləti var, onun xalq tərəfindən seçilmiş prezidenti var, bu dövlətin və onun prezidentinin tutduğu siyasi və iqtisadi kursu təbliğ və müdafiə edən “Azərbaycan” adlı bir rəsmi orqanı var! Biz dövlətin yolunu tuturuq və başqa yol tanımırıq! Bizi sağdan, soldan tənqid atəşinə tutanlara bir daha

xatırlatmaq istəyirəm ki, biz iqtidar qəzeti yox, dövlət qəzetiyik və bu fərqi nəhayət anlamaq gərəkdir.

Qəzetimizin çox cəfəkeş kollektivi var. Əksər müxalifət qəzetlərinin rahat iş şəraiti, kifayət qədər maddi təminatı, müasir yığım və çap imkanları olduğu halda, biz hələ də “dədə-baba qaydası” ilə, hisin-pasın içərisində Afrikada belə çoxdan muzeylərə qoyulmuş avadanlıqlarla qəzet çıxarmalı oluruq. Evə ən tez getdiyimiz vaxt gecə saat 3-4, bəzən hətta səhər saat 8-9 olur. Bütün zəhmətkeş xalqımız kimi, xoş günlərin, rahat gecələrin, işıqlı səhərlərin gələcəyinə biz də inanırıq. Bunun üçün də darılmadan, usanmadan, deyinmədən öz boynumuza düşən vəzifəni yerinə yetiririk. Bir də ki, bu sənəti seçəndə biz gözəl bilirdik ki, ömrümüzün bizə mənsub olmayan hissəsini haçansa xalqa – bizə inananlara qaytarmalıyıq. Və bu gün biz öz borcumuzu veririk...

Sya Suyuan:

Çin-Azərbaycan əməkdaşlığının ışıqlı perspektivləri

**1994-cü il oktyabrın 1-də Çin Xalq Respublikasının
(ÇXR) yaradılmasının 45-ci ildönümü tamam olur.
Müsahibimiz ÇXR-in Azərbaycandakı fövqəladə
və səlahiyyətli səfiri Sya Suyuandır**

Son illər ölkələrimiz arasında yaranan diplomatik münasibətlər tarixən mədəni, iqtisadi əlaqələri olan ölkələrimizin bir-birini daha yaxından tanımasına imkan yaradıb.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin ÇXR-ə builki rəsmi səfəri və bu səfərin nəticəsi kimi meydana çıxan bir sıra sənədlər, xüsusən də iki dövlət rəhbərinin imzaladığı birgə bəyanat ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın növbəti inkişaf perspektivlərini necə əks etdirir?

-Bir-birinin daxili işinə qarışmamaq, ərazi bütövlüyünə hörmət etmək, bərabər hüquqlu əməkdaşlıq prinsipləri ölkələrimiz arasındakı münasibətlərin əsasını təşkil edir. Çin dövləti Azərbaycan xalqının müstəqillik uğrunda mübarizəsini, həyata keçirmək istədiyi iqtisadi tədbirləri müdafiə edir.

Ölkələrimizin rəhbərləri arasında olan görüşlərdən sonra ÇXR rəhbərliyi Azərbaycan Respublikasına təxminən 10 milyon dollarlıq aşağı faizli kredit verməyi planlaşdırıb.

Radiotexnika, elektrik cihazları sahəsində də Azərbaycanla əməkdaşlıq nəzərdə tutulub. Respublikanızdan kənd təsərrüfatı məhsulları, xüsusilə də pambıq alınması və əvəzində bizim ölkədən Azərbaycana toxuculuq sənayesi üçün lazım olan

avadanlıqlar göndərilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Baş naziri və onun müavinləri ilə bir sıra dəyərli danışıqlarımız olub. Artıq bu işə başlamağa bizim şirkətlər hazırdır. Yəqin ki, bir çoxları bilmir: bu il Çin Azərbaycandan 40 min ton pambıq aldı. Ancaq biz bu işi birbaşa görmədiyimizdən, yəni ingilis firmalarının vasitəçiliyindən istifadə etdiyimizdən, qazancımızın bir hissəsini vasitəçiyə verməli olduq.

Azərbaycanda yüksək keyfiyyətli pambıq yetişdirmək üçün əlverişli iqlim şəraiti mövcuddur.

Bildiyiniz kimi, Çinin də toxuculuq sənəti ilə bağlı zəngin təcrübəsi və qabaqcıl sənayesi var. Bizə elə gəlir ki, bu sahədə əməkdaşlığın ışıqlı perspektivləri ola bilər. Azərbaycan prezidentinin bizim ölkəyə səfəri zamanı ölkələrimiz arasında hava əlaqəsinin də inkişaf etdirilməsi barədə niyyət protokolu imzalandı.

Hazırda fəaliyyətdə olan Bakı-Urumçi çarter reysi ÇXR ilə Azərbaycanın yeganə hava yoludur. İmzalanmış niyyət protokoluna əsasən Bakı - Tyantszin reysinin işə salınmasına hər iki ölkənin aviasiya idarəsi hazırdır. Tyantszin şəhəri Çinin üçüncü böyük şəhəridir və Pekindən avtoməşinlə cəmi bir saatlıq məsafədədir.

Bir məsələni mən xüsusilə qeyd etmək istəyirəm. Dövlətlər arasında iri ticarət əlaqələri yaranmamışdan xırda alverçilər bu işin bünövrəsini qoyurlar. Mən sizin ticarət mərkəzlərinə Çinin istehsalı olan mallara təsadüf edirəm. Təəssüflə deməliyəm ki, onlar keyfiyyətcə çox aşağı mallardır. Və bu, sizin alıcıların təsəvvürünü aldadır. Bu yanlış təsəvvür bütün Çin məhsullarına aid edilə bilməz. Sadəcə, onlar ucuz olduğu üçün xırda alverçilərə bu malları alıb gətirmək sərfəlidir. Sağlıq olsun, Bakı - Tyantszin reysi işə düşdükdən sonra azərbaycanlılar bu şəhərdə satılan yüksək keyfiyyətli Çin məhsullarının şahidi olacaqlar.

Ölkələrimiz arasında mədəniyyət sahəsində də müqavilələr imzalanmışdır və bunlar artıq fəaliyyətə başlayıb. Yaxın vaxtlarda

hər iki ölkənin mədəniyyət işçiləri öz sənətlərini dost ölkənin tamaşaçılarına nümayiş etdirə biləcəklər.

Ölkəmizin rəhbərliyi Çində aparılan islahatları öyrənmək məqsədilə azərbaycanlı mütəxəssisləri qəbul etməyə də razılıq verib. Bir neçə azərbaycanlı tələbə artıq Çində oxuyur və onlar Çin dilini öyrənirlər. Bütün xərcləri dövlətimiz öz üzərinə götürüb. Səfirliyimizin bir əməkdaşı da Bakı Dövlət Universitetində Azərbaycan dilini öyrənməklə məşğuldur.

Çin siyasi məsələlərdə də Azərbaycanın qanuni hüquqlarının, onun ərazi bütövlüyünün, müstəqilliyinin qorunmasına çalışır. BMT TŞ-nin daimi üzvü kimi vaxtilə Azərbaycan - Ermənistan arasındakı münaqişənin nizama salınması ilə bağlı qəbul olunan dörd məlum qətnaməyə ÇXR hökuməti ilk səsverənlər sırasında idi. Biz şadıq ki, Azərbaycan - Ermənistan arasındakı müharibədə artıq beşinci aydır ki, sakitlik hökm sürür. Biz buna qəti əminik ki, baş vermiş bu silahlı münaqişə milli zəmində deyil və ona görə də Azərbaycan ərazisinin bölünməzliyinə hörmətlə yanaşıırıq. Qeyd etmək lazımdır ki, bu münaqişə o qədər də sadə münaqişə deyildir. Ən azı, ona görə ki, Azərbaycan və Ermənistandan başqa digər maraqlı tərəflər də var. Ancaq onların həlli mümkündür. Və bu yolda xalqınıza uğurlar arzulayıram.

Həkimlərin məvacibi simvolik xarakter daşıyır

*Ancaq bu heç kəsə əsas vermir ki,
xəstəni maddi təmənnə ilə müalicə etsin*

**Müsaibimiz M.Topçubaşov adına Elmi-Tədqiqat Klinik
və Eksperimental Cərrahlıq İnstitutunun direktoru
Fərman Ceyranovdur**

Fərman müəllim, biz sizinlə «Azərbaycan» qəzetində üçüncü dəfədir görüşürük: birinci dəfə 1990-cı ildə - onda işsiz idiniz; ikinci dəfə 1992-cü ildə - o zaman Səhiyyə Nazirliyində Elm İdarəsinin rəisi işləyirdiniz; üçüncü dəfə isə 1994-cü ildə - artıq siz M.Topçubaşov adına Elmi-Tədqiqat Klinik və Eksperimental Cərrahlıq İnstitutunun direktorusunuz. Respublikamıza hansı həvəs və işləmək eşqilə gəldiyiniz yaxşı yadımdadır. İşsizlikdən direktorluğacan həyat yolunuzdan razısınız mı?

- Ümumiyyətlə, həyatımdan narazı deyiləm. Belə ki, əmək fəaliyyətimə Moskvanın aparıcı cərrahi klinikalarının birində başlamaqla tanınmış alim-cərrahların rəhbərliyi altında təcili və təxirəsalınmaz cərrahiyyənin ən mürəkkəb problemləri ilə məşğul olmuşam. On ildən artıq bir müddətdə yaxşı həyat və sənət məktəbi keçmişəm. Vətənimə yetkin cərrah kimi qayıtmışam. Bu, mənim işsizliyə qədərki həyat yolum.

İl yarım işsizlikdən, yəni 1992-ci ildə SN-in Elm İdarəsinə rəis təyin olunandan sonra həyatımda bir qədər təlatümlər artdı. Belə ki, qısa müddət ərzində səhiyyə sahəsindəki görkəmli alim-mütə-

xəssisləri idarəmizin işinə cəlb edərək bir sıra vacib məsələlərin həllinə girişdik.

Mütəşəkkil və çevik işləmək qabiliyyətinə malik elmi-tibbi şura yaratdıq. Fəaliyyətdə olduğumuz 4 ay ərzində iki genişmiqyaslı elmi-praktik konfrans keçirdik. O cümlədən Müdafiə Nazirliyi ilə birgə təşkil olunan hərbi səhra cərrahliyinin aktual problemlərinə həsr olunan konfrans da bu qəbildəndir.

Lakin çox qərribə də olsa, siyasi motivlərə əsasən başladığımız iş yarımcıq qaldı: Elm İdarəsi ləğv olundu, mən isə işdən azad edildim. Çox çək-çevirdən sonra M.Topçubaşov adına ETKECİ-yə direktor müavini göndərildim. Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, nazirlikdə rəhbərlik dəyişdikdən sonra Elm İdarəsi yenidən bərpa olundu.

- Son vaxtlar Milli Məclisdə və bir sıra mətbuat orqanlarında Səhiyyə Nazirliyi ciddi tənqid olunur. Palatalardakı üzü cırıq-cırıq olmuş, içərisi üfunət iyi verən pambıq döşəklərdən tutmuş nəhəng xəstəxana binalarınadək hər şey aşınma prosesindədir. Xəstəxanalara dərman verilmir, birdə-fəlik şprislər on dəfə qaynadılıb xəstəyə yeridilir, yeməkdən danışmağa belə dəyməz. Səhhəti bu vəziyyətdə olan səhiyyənin perspektivindən danışmağa belə ürək etmirsən.

- Respublikamızın iqtisadiyyatının bütün sahələri dərin böhran içərisində olduğu bir dövrdə, təbii ki, səhiyyədə də vəziyyət çətinidir. Səhiyyə ayrıca, izolə edilmiş şəkildə götürülə bilməz, o, dövlət dediyimiz orqanizmin çoxsaylı üzvlərindən biridir. Səhiyyənin problemlərinin təkə nazirliyin gücü ilə, yaxud bir şəxsin hünəri ilə həll olunacağına ümid etmək sadəlövhlikdir. Dediğiniz bu xoşagəlməz vəziyyətdən çıxmaq üçün səhiyyə bu gün təkə inzibati orqanların deyil, xaqın mənafeyini əsas tutan dövlət səhiyyəsində hazırlanmış fəaliyyət konsepsiyası ilə silahlanmalıdır.

Bəziləri çıxış yolunu sığorta təbabətinə keçməkdə görürlər. Bu, gec-tez olmalıdır. Lakin günümüzün reallığı bunun hələlik mümkünsüzlüyünü diqtə edir. İqtisadiyyatı iflic vəziyyətinə

düşmüş, hərbi xərcləri, sosial qayğıları başdan aşmış bir ölkədə sığorta təbabətinə tələm-tələsik keçmək məqsədi ilə atılan hər bir addım bizi ancaq geriyyə çəkə bilər.

O ki qaldı bəzi mətbuat orqanlarındakı qərəzli tənqiddə, bunlar ümumi işimizə ancaq maneçilik törədir. Səhiyyənin spesifik problemlərindən deyil, kadr məsələlərindən hədsiz “narahat” olan bir sıra “arxalı” qəzetlər cəmiyyətimizi çulğayan qorxulu bir xəstəliyi - siyasi ambisiyanı Səhiyyə Nazirliyinə də yoluxdurmaq istəyirlər.

Nazirlikdə geniş islahatlar proqramı hazırlanması sahəsində intensiv iş aparılır. Tibb müəssisələrinə özünüidarə və kadrların seçilib yerləşdirilməsi məsələlərində tam sərbəstlik verilməsi, xarici firmaların köməyi ilə respublikamızda bir çox tibbi alət və ləvazimatların istehsalının təşkil edilməsi istiqamətlərində görülən konkret işlər buna əyani sübutdur. Bundan əlavə, sentyabr ayının axırlarında islahatlar proqramının, səhiyyə qanununun və elmi-tədqiqat institutlarının nümunəvi strukturunun geniş müzakirəsinə həsr olunacaq müşavirə keçiriləcək. İnstitutumuz və mən də bu işdə fəal iştirak edirik.

- Professor, son vaxtlar Səhiyyə Nazirliyi ilə Bakı şəhər səhiyyə şöbəsi arasında rayon səhiyyə şöbələrinin statusu barədəki fikir ayrılığına münasibətiniz necədir?

- Mənə elə gəlir ki, respublikanın indiki vəziyyətində rayon səhiyyə şöbələrinin buraxılmasından söhbət gedə bilməz. Bu səhiyyə sistemində hərc-mərcliyin artmasından başqa heç nəyə xidmət etmir. O ki qaldı Bakı şəhər səhiyyə şöbəsinə, bu, tamamilə lazımsız bir qurumdur və nazirliyin işini təkrarlamaqdan savayı bir şey deyil. İndi tibb müəssisələrinə tam özünüidarəetmə hüquqları verildiyi ərəfədə belə ikihakimiyyətlik məntiqə uyğun deyil.

- Fərman müəllim, mən bayaqkı fikrimi davam etdirmək istəyirəm. Əlbəttə, cəmiyyətin bütün sahələrində ciddi islahatlar getdiyi bir şəraitdə səhiyyə yerində sayə bilməz. Hər

bir islahatın nüvəsi də aydındır ki, insanların şüuru, təfəkkür səviyyəsidir. Elədirmi?

- Bəli, doğrudur.

-Elə isə, istisnasız demək olar ki, bütün tibb müəssisələrində, xüsusilə xəstəxanalarda, bıçağı xəstənin boğazına dirəyib açıq-aşkar, qorxub-çəkinmədən soyğunçuluqla məşğul olan bəlkə də doxsan doqquz faiz həkimin təfəkkür tərzilə hansı islahatdan danışmaq olar? Mən açıq demək istəyirəm: yəqin ki, bu hal sizin institutda da var. Siz institutun rəhbəri kimi bu vəzifədə təzəsiniz və sizi yaxşı tanıdığım üçün yəqin bilirəm ki, bu vəziyyət sizi də narahat edir. Bu günlərdə bir neçə «qəddar» əmrinizlə də tanış olmuşam. Institutunuzu əliyəri, rüşvətxor tibb işçilərindən təmizləmək istəyirsiniz. Yəqin sizin həkimlər arasında da - «maaşımız azdır, neynəyək» - deyə özünə bəraət qazandırmaq istəyənlər var. Əgər hamılıqla bu xəstə məntiqə söykənsək, təsəvvür edirsinizmi, cəmiyyət hansı fəlakətlərə düçar ola bilər?

- Günümüzün reallıqları ilə müqayisədə həkimlərin məvacibi, doğrudan da, simvolik xarakter daşıyır. Ancaq bu heç kəsə nə hüquqi, nə də mənəvi əsas vermir ki, öz xoşbəxtliyini başqasının bədbəxtliyi üzərində qursun. Xəstəni maddi təmənnə ilə müalicə edən həkim, ümumiyyətlə, həkimlik adına ləkədir. Təbabətdə rüşvətin kökünü inzibati yolla yox, hər kəsə öz əməyi müqabilində məvacib verməklə, onların həyat səviyyəsini yüksəltməklə kəsmək olar. Xəstəliyi müalicə etmək bir adamın sağlamlığına xidmət etməkdirsə, xəstəliyi törədən səbəbləri aradan götürmək bütöv cəmiyyətin sağlamlığına xidmət etmək deməkdir.

Bu mənada biz də uzun illər ərzində institutumuzda kök salmış anarxiyanı və «yüngül tənbeh» iş metodlarını aradan götürməyə çalışırıq. Mən bu işdə institutumuzda işləyən yaradıcı gənclərə arxalanıram. Direktorun elmi işlər üzrə müavini tibb elmləri doktoru F.Abbasov, klinikanın baş həkimi, tibb elmləri namizədi

Ş.Hacıyev, endokrin şöbəsinin müdiri A.Ağayev, anestezioloq-reanimatoloq, tibb elmləri namizədi N.Muradov bu işdə mənim arxalandığım təcrübəli və bacarıqlı həkimlərdəndir.

Dövlətimizin imkanlarını nəzərə alıb bəzi iqtisadi problemlərimizi də öz gücümüzlə yüngülləşdirmək fikrindəyik. Bu məqsədlə yaxın günlərdə konsultativ poliklinika şöbəsini pullu xidmətə keçirmək niyyətindəyik. İnstitutumuz ürək və damar cərrahlığı, döş qəfəsi və endokrin cərrahlığı, habelə mikrocərrahiyyə sahəsində yeganə mərkəz olduğundan belə bir xidmətin təşkil edilməsi həm xalqımızın, həm də işçilərimizin mənafeyinə uyğundur.

Bundan başqa, institutumuzda təsərrüfat hesablı aptek açılmasını nəzərdə tuturuq. Burada bizim profilimizə uyğun xəstələrin müalicəsi üçün lazım olan bütün dərmanlar olacaq. Bu da dediyiniz dərman möhtəklərinin əlindən xəstələrin yaxasını birdəfəlik qurtaracaq.

- Direktor Ceyranov Fərman həkimin işinə maneçilik törətmir ki?

- Əsla! Fərman həkim yenə də çalışır ki, ən ağır cərrahi əməliyyatları öz üzərinə götürsün. Özü də kimsəsiz, kasıb xəstələri, qaçqınları həyata qaytarmaqdan böyük həzz alır. Direktor Ceyranova gəldikdə isə, hazırda rəhbərlik etdiyi kollektiv altı problem üzrə 20-dən artıq mövzuda elmi-tədqiqat işləri aparır. Məqsədimiz odur ki, institutumuzda aparılan elmi-tədqiqat işləri birinci növbədə respublikamızda qarşıya çıxan tibbi problemləri əhatə etsin. Xalqımızın sağlamlığına öz köməkliyini göstərsin.

Beynəlxalq Mülki Aviasiya Təşkilatının 50 illiyi qarşısında

**Üç il bundan əvvəl beynəlxalq reyslər barədə
danışmaq belə qeyri-ciddi qarşılanırdı**

*Müsaibimiz “Azərbaycan Hava Yolları” Dövlət
Konserninin baş direktoru Ə.Əliyevdir*

Əlli il əvvəl ABŞ, İngiltərə və SSRİ-nin dövlət rəhbərləri Tehrandə II Dünya müharibəsinin taleyüklü məsələlərini həll edərkən Franklin Ruzvelt tərəfdaşlarına ilk baxışda bəlkə də yerinə düşməyən başqa bir sənəd də təqdim etmişdi. Həmin sənəddə müharibədən sonra hərbi hava qüvvələrinə məxsus bazaları mülki aeroportlara çevirmək və sülh quruculuğuna başlamaq ideyası irəli sürülürdü. Bu barədə “Azərbaycan Hava Yolları” Dövlət Konserninin baş direktoru Ə.Əliyev oxucularımıza daha ətraflı məlumat verəcək:

-1943-cü il Tehran görüşündən bir il sonra – 1944-cü il noyabrın 1-də dünyanın əlli iki ölkəsini təmsil edən aviasiya nümayəndələri ABŞ-ın təşəbbüsü ilə Çikaqoya toplasdı. Burada başlanan və otuz yeddi gün davam edən bu beynəlxalq konfrans həmin il dekabrın 7-də Ümumdünya mülki aviasiyasının taleyinə əlamətdar hadisə olan bir hüquqi sənədi – «Beynəlxalq Mülki Aviasiya Haqqında Konvensiya»-nı imzalamaqla Beynəlxalq Mülki Aviasiya Təşkilatının – International Civil Aviation Organization (İCAO-İKAO) – yaranmasına qərar vermiş, həmçinin onun nizamnamə sənədini təsdiqləmişdir. Lakin

konvensiya 1994-cü il aprel 7-də qüvvəyə mindi. Buna qədər isə mülki aviasiyaya aid beynəlxalq məsələlər ancaq 1919-cu il Paris Konvensiyası («Hava Nəqliyyatını Nizamlamaq haqqında») və 1928-ci il Hava Konvensiyası («Mülki Aviasiyada Kommersiya haqqında») əsasında biçimlənirdi.

Müharibədən sonrakı dövrün sosial-siyasi mühitinə uyğun beynəlxalq təşkilatın klassik modelini yaradan 1944-cü il Çikaqo konfransı əslində fundamental beynəlxalq hava hüququnun konsepsiyasını müəyyənləşdirmişdi. Həç bir təşkilati hazırlıq işləri görülmədən başlanan həmin konfrans təsis işləri və gələcək fəaliyyətə aid irimiqyaslı və çoxtərəfli Konvensiya ilə yanaşı, həm də müvəqqəti hava marşrutları haqqında ikitərəfli üç razılaşma, eləcə də son iki texniki əlavələr layihəsinin mətnini işləyib hazırlamış və təsdiqləmişdi. Çikaqo Konvensiyasında ancaq mülki aviasiya məsələləri nəzərdə tutulur və hər ölkənin hava sahəsi üzərində suverenliyindən çıxış edərək, bərabər hüquqlar əsasında beynəlxalq hava əlaqələrinin yaradılması, onların rəşional və faydalı istismar olunması beynəlxalq hava daşımaçılığında təhlükəsizlik və ölçülü-biçili inkişaf ön plana çəkilir.

Bu gün mülki aviasiya işçiləri üçün bu fakt da xüsusi rəğbət hissi doğurur ki, beynəlxalq linqvistikada ilk dəfə məhz Çikaqo Konfransında «birləşmiş millətlər», «beynəlxalq əməkdaşlıq» ifadələri səslənmiş və konseptual ideya kimi irəli sürülmüşdü. Konfrans materiallarında işlənən «assambleya», «şura», «aeronaviqasiya komissiyası», «avionəqliyyat komitəsi», «beynəlxalq katiblik kimi» anıamlardan isə bir il sonra yaradılan dünya miqyaslı digər təşkilatın – Birləşmiş Millətlər Təşkilatının özülünü qurmaqda istifadə olunmuşdu. Hazırda İKAO hökumətlərarası beynəlxalq təşkilat olmaqla yanaşı, bilavasitə BMT-nin ixtisaslaşdırılmış idarəsi hesab edilir. Ona görə də BMT-nin üzvü olan hər bir ölkə həm də İKAO-nun potensial üzvü sayılır.

Müxtəlif sosial-siyasi və ictimai-iqtisadi yönlü dövlətlərin cəmləşdiyi çox geniş çərçivə daxilində təşəkkül tapan İKAO öz

işini hava nəqliyyatının təhlükəsizliyini təmin etmək, uçuşların müntəzəmliyi və gəlirliliyini yaxşılaşdırmaq və daha da inkişaf etdirmək istiqamətində qurur, aviasiya elminin nailiyyətlərini ancaq sülh məramına xidmət etməyə yönəldir, mülki aviasiya sahəsində dünya təcrübəsini ümumiləşdirərək uçuş və onun idarə olunmasına aid standartları və tövsiyələri hava gəmilərinin və aerodromların müasir işıq-signal cihazları ilə təchiz olunmasını radionaviqasiya, meteorologiya və qəza zamanı axtarış-xilasetmə xidmət qaydalarını işləyib hazırlayır, əgər zərurət yaranarsa, bütün bunlara əlavələr və düzəlişlər edir, uçuş heyətinə şəhadətnamələr verir, hava gəmisini və ona aid sənədləri qeydiyyatda götürür.

İKAO öz fəaliyyətində beynəlxalq hava nəqliyyatının iqtisadi və statistik məsələlərinə, eləcə də beynəlxalq hava hüququ normalarına da böyük diqqət yetirir.

İKAO-nun ali orqanı olan Assambleya üç ildə bir dəfə çağırılır. Onun daimi fəaliyyət göstərən orqanı hesab edilən Şura isə öz ətrafında otuz üç ölkə nümayəndəsini birləşdirir.

İKAO-nun yeddi region üzrə şöbəsi var: Avropa (Paris); Yaxın və Orta Şərq; Şimali Afrika (Qahirə); Uzaq Şərq və Sakit Okean hövzəsi (Honkonq); Cənubi Amerika (Lima), Şimali Amerika və Karib dənizi hövzəsi (Meksiko); Qərbi Afrika (Dakar); Şərqi Afrika (Nayrobi).

İKAO-nun mərkəzi Kanadada (Monreal) yerləşir. Bu hökumətlərarası beynəlxalq təşkilatda rəsmi ünsiyyət vasitəsi kimi 5 dildən istifadə olunur: ingilis, rus, ərəb, ispan və fransız.

İKAO səmada qəsbkarlıq, terror aktları və mülki aviasiya obyektlərinə, hərbi güc işlətmək meyllərinə qarşı çıxmaqla yarandığı gündən başlayaraq, həmişə humanist beynəlxalq normalara tam riayət etmişdir. Təəssüf ki, hələ də dünyada İKAO-nun bir üzvü – digər üzvünə məxsus hava gəmilərinə qarşı silah işlədir. Bir neçə il öncə Uzaq Şərqdə Koreyaya məxsus mülki hava gəmisinin sovet qırıcı təyyarəsi ilə vurulması, Ağdamdan Şuşaya dinc əhalini daşıyan Azərbaycan vertolyotunun erməni silahlı qüvvələri tərəfindən yerdən açılan atəşlə yandırılması, sülh

məramı ilə Qarabağ səmasında havaya qalxan digər vertolyotumuzun isə Qarakənd yaxınlığında ermənilər tərəfindən vurulması və s. bu tipli antibəşəri hadisələr ümumdünya aviasiya tarixinə qara ləkələrdir. Əminik ki, hər cür terrorçuluq aktlarına qarşı çıxan İKAO özünün yubiley konfransında da belə mənfur faktlara qəti etirazını bildirəcəkdir.

Zorən müharibəyə cəlb edilmiş respublika əhalisini atəş xəttindən çıxartmaq üçün Azərbaycan mülki aviasiyasına məxsus vertolyotların risqli uçuşları, blokadada qalmış Naxçıvan əhalisi üçün, sözün əsl mənasında, həyat yolu olan Bakı-Naxçıvan-Bakı reysinin nə qədər təhlükəli trass olmasına baxmayaraq, hər gün yerinə yetirilməsi bir daha sübut edir ki, Azərbaycan təyyarəçiləri ən ağır məqamlarda belə beynəlxalq normalara sadıq qalırlar.

– Belə bir nüfuzlu beynəlxalq təşkilatın yaranması və inkişaf xronikası fonunda onun ən gənc üzvlərindən birinin – «Azərbaycan Hava Yolları» (AHY) Dövlət Konserinin beynəlxalq sahədəki fəaliyyətinə kiçik ekskurs da oxucularımız üçün maraqlı olardı.

– Məlumdur ki, respublikamızın nəqliyyat sistemində hava yolları xüsusi yer tutur. Onun tərkib hissəsi olan beynəlxalq hava daşımaları isə təkcə iqtisadi cəhətdən gəlirliliyi ilə deyil, həm də Vətənimizin müstəqilliyini nümayiş etdirən atribut kimi önəmlidir. Çünki Azərbaycan Respublikasının bayrağı altında yerinə yetirilən hər beynəlxalq reys həm də ölkəmizin müstəqilliyinə əyani sübutdur. Respublikamızın tarixində ilk dəfə 1990-cı ilin yanvarında «Azərbaycan Hava Yolları» tanınma nişanı ilə icra edilən Bakı-İstanbul-Bakı reysindən iki il sonra – 1992-ci ilin noyabrında Monrealdan Bakıya xoş müjdə gəlmişdi. Azərbaycan hökuməti də İKAO-ya üzv qəbul olunmuşdu.

Məlumat üçün onu da deyək ki, Azərbaycan keçmiş SSRİ respublikaları arasında İKAO-ya üzv olan ilk respublikalardan biridir. Bu fakt Azərbaycan aviatorlarına belə bir mötəbər təşkilatın üzvü kimi beynəlmiləl aviasiya dünyasına tam hüquqlu

və etibarlı tərəf kimi daxil olub fəaliyyət göstərmək səlahiyyəti vermişdir.

Artıq bir neçə ildir ki, «Azərbaycan Hava Yolları» Dövlət Konserni dünyanın bir çox tanınmış aviasiya nazirlikləri ilə işgüzar münasibətlər yaradır, müqavilələr bağlayır. Hazırda İngiltərə, Türkiyə, İran, Yunanıstan, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Pakistan, Küveyt, İordaniya, Almaniya və İsraildə AHY-nın təmsilçiləri fəaliyyət göstərir. Yaxın gələcəkdə isə Suriya, Fransa, İtalya, Səudiyyə Ərəbistanı və başqa dost ölkələrdə də nümayəndəliklər açmaq nəzərdə tutulmuşdur.

Bunu da xatırlatmaq yerinə düşər ki, AHY keçən il digər çox vaxib beynəlxalq səviyyəli bir təşkilata – Airline Telekommunikations And Information Services – «Aviasiyada Telekomunikasiya və Məlumat Xidməti» sistemində üzv olmuşdur.

«Qabriel-2» proqramı ilə işləyən bu sistem həm sənişin xidmətini, həm də uçuş rejiminin mədəniyyətini yaxşılaşdırmaq kimi kompleks məsələləri yüksək səviyyədə və operativ həll etmək imkanlarına malikdir. İKAO-nun üzvü olandan sonra Azərbaycan aviatorları 7300 beynəlxalq reys yerinə yetirmiş, o cümlədən 280,3 min sənişin, 3604,7 ton yük, 7 tonadək poçt daşımışdır. Konsern təyyarələri beynəlxalq xətlərdə hər həftə 300 saata yaxın uçuş vaxtı keçirir, 50-dək müntəzəm və çarter reysləri yerinə yetirir.

Bu göstəricilər Azərbaycan aviatorlarının potensial imkanları üçün qənaətbəxş hesab edilə bilməz. Aviaparkımızın mənəvi cəhətdən müasir tələblərlə ayaqlaşmaqda çətinlik çəkməsinə, həmçinin bir çox inkişaf etmiş dünya ölkələrinin Tupolev uçaqlarını öz aeroportlarına qəbul etmək istəmədikləri, eləcə də respublikamızda beynəlxalq avianormalara cavab verə biləcək uçuş-enmə zolağının olmaması, Binə beynəlxalq aerovağzalıının tikintisinin yubadılması bu sahədəki perspektivləri xeyli ləngidir. Respublikamızda layiqli hava limanı qurmaq üçün artıq bir neçə ildir ki, gərgin iş aparırıq. Saatda 1400 sənişinə xidmət göstərmək imkanı verən Binə aerovağzal kompleksinin bir

hissəsi keçən il istifadəyə verilmişdir. Bu kompleksin tikintisini 1995-ci ildə başa vurmaq planlaşdırılmışdır. Almaniyanın «Virtgen» şirkəti ilə birgə tikdiyimiz, uzunluğu 3200 metr, eni 45 metr olan uçuş-enmə zolağı İKAO-nun tələblərinə cavab verə biləcək işıq-signal avadanlıqları ilə təchiz ediləcək, yükötürmə qabiliyyəti 400 tonadək olan bütün tipli təyyarələri qəbul etmək imkanı yaradacaqdır.

Konsernin rəhbərliyi beynəlxalq reysləri ancaq Azərbaycan paytaxtı ilə əlaqələndirmək fikrində deyil, həm sosial-iqtisadi, həm də coğrafi baxımdan respublikamızın infrastrukturunda mühüm mövqeyi olan digər şəhərlərimizi də «beynəlxalqlaşdırmaq» niyyətindədir.

Şübhəsiz ki, Azərbaycan aviasiyasının perspektivi, xüsusilə də onun beynəlxalq hissəsi kadr hazırlığı işindən çox asılıdır.

Yenidənqurma «bayrağı» altında aparılan siyasət nəticəsində sovet cəmiyyətində başlanan çaxnaşmalardan və 90-cı ilin yanvarında guya Sovet hakimiyyətini bərpa etmək məqsədilə Qızıl ordunun Bakıda törətdiyi cinayətlərdən sonra Azərbaycan mülki aviasiya sistemində çalışan milliyyətçə rus və erməni kadrların şimala miqrasiyası başlamışdı. Ona görə də çox keçmədi ki, uçuş və mühəndis-texniki heyət arasında «boş yerlər» yarandı. Bütün perspektivli və strateji baxımdan gərəqli sahələr üçün milli kadrlarımızı hazırlamaqda çox ustalıqla qarşımıza sipərlər çəkilməsi heç kim üçün gizli deyil və aviasiya da bu baxımdan istisna təşkil etmirdi. Beləliklə, AHY-nın fəaliyyətində arakəsmələr yaranırdı, onun perspektivi isə real təhlükə altında idi. Beynəlxalq reyslər barədə düşünmək belə qeyri-ciddi səslənirdi. Mövcud şərait qatı addımlar atmağı tələb edirdi.

Buna görə də Binə aeroportu nəzdindəki ixtisasartırma kurslarının fəaliyyətini genişləndirdik, pilot, mühəndis-texnik, şturman, dispetçer və s. çox vacib ixtisaslar üzrə kadrlar hazırlayacaq ali məktəb hüquqlu Milli Aviasiya Akademiyasını yaratdıq və qəbullar keçirdik. İki ildən sonra onun ilk buraxılışı olacaq. AHY-nın xarici ölkələrdəki təmsilçilərində çalışacaq milli

kadrlar hazırlamaq üçün Kiyevin və Moskvanın müvafiq təmayüllü təhsil ocaqlarındakı pullu ixtisasartırma kurslarına müdavimlər göndərdik. “Boinq” tipli sərnişin və yük təyyarələrini istismar etmək üçün ABŞ-a xüsusi təyyarəçilər qrupu göndərilib oxutdurduq, İKAO-nun ən işlək dili sayılan ingilis dilini yaxşı mənimsəmək və bu dil üzrə əyani təcrübə keçmək, ingilis dilini məhz ingilis dilində öyrənmək üçün Avropa Birliyi və «Simens» firmasını sponsorluğa cəlb edib yerli kadrlarımızı, dispetçerləri, əcnəbilərə xidmət sahəsində çalışan əməkdaşlarımızı tanınmış «Anqlo-Kontinental Skul»a göndərdik. Əminik ki, bütün bunlar yaxın vaxtlarda öz bəhrəsini verəcəkdir.

Neçə ki “Azərbaycan” var...

Qədim oğuz igidləri dünyaya göz açarkən Dədəm Qorqud onlara ad qoyardı: birinə Buğac, birinə Qaraca Çoban, digərinə Qazan xan... Qoç Koroğlu da öz dəlilərini döyüşlərdə göstərdikləri şücaətlərinə görə adlandırardı: Dəmirçioğlu, Halaypozan, Tanrıtanımaz, Giziroğlu... Adlar müxtəlif dövrlərdə xalqın mənəvi-milliyetini, yetkinliyini, özünüdərkini salnaməsidir. Adlar tarixin canlı kitablarıdır.

Əsrimizin əvvəllərində oyanan xalqlar arasında öz haqqını başa düşüb ayağa qalxan Azərbaycan türklərinin də kökə qayıtma meylləri, milli şüurun oyanışı güclənirdi. Milli mətbuatın inkişafı, maarifin təşəkkülü xalqın mənəvi həyatında kəskin tələtlər yaradırdı.

Çarizmin müstəmləkəçilik siyasətinə, xalqların azadlığının buxovlanmasına qarşı mübarizəyə qalxmış Azərbaycan xalqının ziyalıları öz milli mətbuatını yaradır və ondan məharətlə istifadə edirdilər. Maraqlı burasıdır ki, yaranan qəzet və jurnalların adları da zamanın ruhuna və tələbinə uyğun idi: “Həyat”, “Füyuzat”, “Kaspi”, “İrşad”, “Qoç-Dəvət”, “Səda”, “Proqress”, “İttihad”, “Azərbaycan” və s.

“Azərbaycan” adını coğrafi, siyasi bir subyekt kimi unudurmağa çalışan, tarixdən silməyə can atan imperiya qüvvələrinin geniş ruslaşdırma siyasəti apardığı bir dövrdə “Azərbaycan” adlı qəzet çıxarmaq qeyri-mümkün idi. Çar senzurası hər bir sözün min cür yozumunu çözləyirdi. Bu adda qəzet nəşr etmək Azərbaycan türk mühərrirlərinin ən munis arzularından biri idi. Nəhayət, bu arzu 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin yaranması ilə reallaşdı.

Gənc respublikanın həyatında “Azərbaycan”ın rolundan bir az sonra söhbət açacağıq. İndi isə tarixi bir az qabaqlayıb 1920-ci ildən sonrakı olaylara diqqət yetirmək istərdik.

1920-ci il 28 aprelə Azərbaycanla bolşeviklər hakimiyyətə gəldikdən sonra 70 il ərzində doğulan körpələrin də, yaranan şəhər və kəndlərin də, yazılan kitabların da, dərc olunan qəzetlərin də adları sovetləşdirildi, beynəlmilləşdirildi, yadlaşdırıldı. Həyatımızın bütün sahələrinə təcavüz edən ideoloji təxribat nəinki idarə və müəssisələrin, şəhər və kəndlərin, orden və medalların, hətta insan adlarının, qəzet və jurnal adlarının dilimizə, şüurumuza, əxlaq və mədəniyyətimizə yabançı, qondarma şəkildə adlandırılmasına gətirib çıxarırdı. ADR-in süqutu ilə mətbuat tariximizdən silinən “Azərbaycan” adlı ictimai-siyasi qəzetin əvəzində “Kommunist”, “Sovet kəndi”, “Bakinskiy raboçiy”, “Vışka” və s. kimi mücərrəd, heç bir milli əlaməti olmayan adlar yaradıldı. Bunlar təsadüfi deyildi. Düşünülmüş, ardıcıl şəkildə həyata keçirilən ideoloji siyasət idi.

Və!.. 70 ildən sonra milli azadlıq hərəkatının məhbəs divarlarını parçalayıb meydanlara çıxdığı bir vaxtda “Azərbaycan” yenidən zübur etdi. 1989-cu ilin 4 oktyabrında nəşrə başlayan “Azərbaycan” qəzeti, M.Ə.Sabirin təbiri ilə desək, Azərbaycan inqilabına bir ordu qədər kömək etdi. Qəzetin hər bir nömrəsi meydanlarda kükrəyən, çoxğun fırtınalar qoynunda çapalayıb səmtini itirən minlərlə adamın əlində qütbləri aydın göstərən kompasa çevrildi.

Hər gün yüzlərlə oxucu məktubu redaksiyanın poçtuna axırdı. Meydanlarda kürsüyə həsrət qoyulmuş, rəsmi dairələrdə səsi eşidilməyən Azərbaycan ziyalıları “Azərbaycan”a üz tuturdu. 1990-cı ildə qəzetin bir müddət nəşri dayandırılarkən, daha sonra «Kommunist» nəşriyyatında çapı qadağan olunarkən redaksiya kollektivinin sonsuz fədakarlığı Azərbaycan mətbuat tarixinin ən parlaq səhifələrindəndir. Bütün respublikanı tətil dalğası bürüdüüyü vaxtlarda tətil komitəsinin razılığı ilə ancaq «Azərbaycan» qəzeti nəşr olunurdu.

Məhz «Azərbaycan»ın adının milli respublikamızın, milli bayrağımızın rəmzlərindən olan aypara və səkkizguşəli ulduzun, Azərbaycan oğlunun oddan törəndiyini rəmzləndirən alov dillərinin ilk dəfə qəzet başlığına çıxarılması 90-cı illərdə yaranan milli mətbuatın yeni nəslinin düzgün istiqamət tutmasında böyük rol oynadı. Fikir verin; «Azərbaycan», «Azadlıq», «Vətən səsi», «Müxalifət», «Millət», «Meydan», «İki sahil», «Qarabağ» və b. Bu adlar qəzetlərə təsadüfən, yaxud da oxucu cəlb etmək üçün qoyulmamışdı. Bu məfhumlar uzun-uzun illər boyu Azərbaycan xalqının qəlbində, yaddaşında, gizli saxladığı arzuları, çırpıntıları, yaşıntıları idi. Bu adlar Azərbaycan xalqının ürəyindən tikan çıxaran yangıları idi.

1918-1920-ci və 1989-1992-ci illərdə nəşr olunan «Azərbaycan» qəzetinin milli mətbuatımızın inkişafındakı müstəsna rolu şəksizdir. Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti dövründə nəşr olunan «Azərbaycan» qəzetinin redaktorları Ceyhun bəy Hacıbəyli, Xəlil İbrahim, Üzeyir bəy Hacıbəyli, Şəfi bəy Rüstəmbəylinin yazılarını oxuyarkən onların bilik və bacarığına, dünyagörüşünə, vətəndaşlıq qeyrətinə heyran qalmaya bilmirsən. Onların məqalələrində dövlət və hökumət qarşısında qaldırılan məsələlər öz vacibliyi və aktuallığı ilə nəinki o dövr, eyni zamanda indiki çağlarımız üçün də böyük əhəmiyyətə malikdir.

Müstəqil olmağa, azad yaşamağa və asudə nəfəs almağa hamıdan artıq möhtac olan Azərbaycan xalqına qəsd etməyə çalışan hər hansı bir payrtıyanı insaniyyət düşməni adlandıran «Azərbaycan» qəzeti hökuməti xalqa arxalanmağa, camaatı isə ictimai məsələlərə, dövləti işlərə biganə qalmamağa, kənardan baxmayıb hökumətə kömək etməyə çağırırdı: «Yüz il fəzləsilə üstümüzə davam edən təhəkküm bizim hər bir tərəqqimizə mane olan kimi, dövlət və Vətən yolunda işləmək, mənfəətli ictimai təşəbbüsatda bulunmaq bu növ işlərə adət etmək həvəsimizi dəxi qəlbimizdən silib məhv etmişdi... Bunun nəticəsi idi ki, biz Vətən yolunda işləmək, camaat işlərinə girişmək, dövlət işlərində iştirak etmək kimi təşəbbüsatdan kənar durub, bu yolda lazım olan

tərbiyə, tərəqqi və təcrübədən məhrum qalmışıq. Amma bu gün biz bu cürə dövləti və ictimai işlərə girişməyə məcburuq. Bu cürə işlərə kənardan baxmağa və biganə qalmağa haqqımız yoxdur. Çünki biz daha özgə Vətənin ögey oğlu deyilik: öz Vətənimizin doğma oğluyuq. Vətən də bizimdir, hökumət də bizimdir, camaat da bizimdir. Bu gündən belə hər bir əmri hökumətin boynuna atmaq, «hökumət özü bilər» demək, hökumətə əldən gələn köməyi etməmək istiqlalımızın, həm də şan-şöhrətimizin təmini yolunda işləməmək müstəqil yaşamaq iddiasında olan millət üçün günahdır...» (*«Azərbaycan» qəzeti, yanvar 1919, № 84*).

«Azərbaycan» qəzetinin 1989-1992-ci illərdə həmin yazılara dönə-dönə qayıtması da təsadüfi deyildi. 1918-ci ildə müstəqil dövlətini quran, 1920-ci ildə bu yolun yarısında dayandırılan xalqımız 90-cı illərdə yenidən bu böyük yolun yolçusuna çevrildi. Lakin bu yolda yenə də «içimizdəki denikinlər» at oynadırdı, daşnak tör-töküntülərini üstümüzə qısqırdan imperiya qüvvələri gecə-gündüz müxtəlif işğalçılıq planları cızırdı, xalqı uçuruma atacaqları ilə hədə-qorxu gəlib Məmmədəmin bəyləri divara qısnayırdı. 90-cı illərdə Məmmədəmin bəylərin, Üzeyir bəylərin, Fətəli xanların, Şəfi bəylərin 1918-20-ci illərdən gələn harayı xalqımızı oyadırdı, səfərbər edirdi. 1992-ci il 3 sentyabr tarixli nömrəsində «Üç ilin yorğunuyuq biz...» adlı yazıda bu sətirlərin müəllifi «Azərbaycan» qəzetində yazırdı: «Azərbaycan»ın bu günədək yaranan hər bir sayından gələcək nəsillər dövrümüzün salnaməsini yazmaq üçün bəhrələnəcəklər. Bu gün biz 1918-20-ci illərdə çıxan «Azərbaycan» qəzetindən ən maraqlı materialları seçib dərc edirik, onların müəllifləri haqqında məlumat veririk. Vaxt gələcək, Demokratik Cümhuriyyətimizi bərpa etdiyimiz indiki çağımızda çıxan «Azərbaycan» da beləcə tarixə çevriləcək və haçansa bizim də yazılarımızdan yeni nəsillər ibrət götürəcək. O zaman mənim onlara deyəcək sözümü vaxta etibar etmədiyimə görə indidən söyləmək istəyirəm: tale sizlərə hər gün bizim dilimizdə səslənən bircə kəlməni heç vaxt dedirtməsin: «Tarix təkrar olunur...» (*«Azərbaycan» qəzeti, № 40 (155), səh. 4*).

Nəhayət, 1992-ci ildə «Azərbaycan» qəzetinin kollektivi Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Məclisinə «Azərbaycan»ın tarixi haqqını - rəsmi dövlət statusunu bərpa etmək barədə müraciət etdi və müraciətə diqqət və qayğı ilə yanaşıaraq yekdilliklə razılıq verildi. «Azərbaycan» qəzeti kollektivi bu addımı atmaqla Azərbaycan mətbuatı tarixində özünə xüsusi səhifə ayırmış oldu.

Rəsmi dövlət orqanı kimi «Azərbaycan» qəzeti, bu gün fəaliyyətinin davam etdirir. Qəzetin son iki ildəki fəaliyyətində nəzərə çarpan bir sıra ziddiyyətli meyillər hər şeydən əvvəl cəmiyyətimizin ictimai-siyasi həyatındakı qeyri-sabitliyin, fikir və məslək ayrılığının nəticəsi kimi meydana çıxıb. Hakimiyyətdaxili çarpışmaların güzgüsünə çevrilmək, əlbəttə, rəsmi dövlət qəzeti üçün yolverilməzdir. «Azadlıq» o vaxt lazım olmayacaq ki, xalq tam azad olsun, «Müxalifət»ə o vaxt ehtiyac olmayacaq ki, yuxarılarla aşağılar öz aralarında bir-birilərinin anlayacaqları dildə danışsınlar, «Millət» o vaxt susacaq ki, iqtidar onun dərdlərinə əlac etsin, «Qarabağ»ın sızılıtları onda kəsəcək ki, onun yaralarına məlhəm qoyulacaq... Azərbaycan mətbuatına ağsaqqallıq etmək kimi şərəfli bir işi unudub müxtəlif qəzetlərlə deyişmək dövlət qəzetinə hörmət gətirməz. Bunu nəinki kollektiv, o çümlədən qəzetə nüfuz etməsinə imkan verilən bir sıra rəsmi dövlət adamları da nəzərə almalıdırlar.

Təəssüflər olsun ki, çox nadir hallarda qəzetin qaldırdığı məsələlər dövlət və hökumət orqanlarının diqqətini çəkir, redaksiyanın maddi və mənəvi ehtiyacına lazımi qayğı göstərilir. Əksinə, dövlət rəhbərlərinə müxtəlif üsullarla öz «sədaqətini» göstərməyə və daha ali kürsülərə ucalmağa can atanlar hay-küychü yazılarla, qərəzli, ambisiyalı məqalələrlə, təhqiramiz, dayaz fikir və ifadələrlə bəzən qəzet səhifəsinə yol tapmağa və dövləti də, onun rəhbərini də, eyni zamanda qəzeti də nüfuzdan salmağa müvəffəq ola bilirlər. Aşağıdan yuxarıya və yuxarıdan aşağıya hər bir şəxs tənqid oluna bilər və bunsuz təkamül mümkün deyil. Ancaq yenə də təəssüfümüzü bildirməli oluruq ki, tənqid olunan

şəxs və obyektlər qeydiyyatı və «nəzarətə alınmaq əvəzinə, müxtəlif vəzifəli şəxslər tərəfindən redaksiyaya hücumlar başlanır, yuxarılara qəzetin rəhbərliyi barədə «donos»lar yazılır. Təbii ki, belə bir şəraitdə fəaliyyət göstərmək, nəsə bir faydalı iş görmək «Azərbaycan» üçün çox çətinidir.

Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, «Azərbaycan» yenə də sözünü deməyə çalışır. Hakimiyyətə gələnin şəxsiyyətindən asılı olmayaraq bizim bir qayəmiz var: xalqın inanıb seçdiyi adamları müdafiə etmək, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə, müqəddəs torpaqlarına uzanan xain əllərin kəsilməsində, hakimiyyətə gəlməyin qeyri-qanuni yolunu, hərbi-silahlı yolu özünə asan yol seçənlərin ifşa və ittiham edilməsində, sosial-iqtisadi sabotajları təşkil edən mafioz qrupların xalqa tanıtdırılmasında, xarici və daxili «denikinlər»in əməllərinin açılmasında «Azərbaycan» bu gün də dövlətimizin uzaqvuran toplarından biridir.

Başqa qəzetlərlə müqayisədə maddi cəhətdən korluq çəkən «Azərbaycan» qəzetinin kollektivi hər cür məhrumiyyətlərə sinə gərməyə hazırdır, tək aydın sabahlar naminə, xalqın xoş güzəranı naminə, Azərbaycan dövlətinin, sözün əsl mənasında müstəqil və güclü dövlət kimi təşəkkül tapması naminə nəsə bir iş görmüş olsun. Bu yolun əzabı çox olsa da, sonu işıqlıdır və o işığın aydınlığında vaxt gələcək, hər şey zərrəbinlə saf-çürük ediləcək.

Mütəxəssis sözü

Əflatun Məmmədov:

«Azərbaycanın dünya telekommunikasiya şəbəkəsinə qovuşması qaçılmazdır»

Əflatun Məsim oğlu Məmmədov 1964-cü ildə anadan olub. Azərbaycan Politexnik İnstitutunun məzunudur. O, həmçinin İstanbul Mərmərə Universitetinin ingilis dili kursunu və həmin universitetin sənaye mühəndisliyi fakültəsini bitirib. Texniki elmlər namizədidir. Mərmərə Universitetinin beynəlxalq dərəcəli magistridir. Rus, ingilis, türk, erməni dillərini yaxşı bilir. Dünya Telekommunikasiya Şəbəkəsinin Texniki Tərəqqi Beynəlxalq Assosiasiyasının müxbir üzvüdür.

- Əflatun bəy, bu çağacan əldə etdiyiniz biliklər hər hansı xarici ölkədə sərbəst işləyib müəyyən bir karyera qazanmaq üçün, zənnimcə, kifayətdir. Bəs, Azərbaycana dönməyiniz nə ilə bağlıdır?

- Dağılan Sovet İttifaqının digər respublikaları kimi, Azərbaycan Respublikasının da telekommunikasiya şəbəkəsinin Dünya Telekommunikasiya Şəbəkəsi ilə inteqrasiyası günün vacib və qaçılmaz məsələlərindən biridir. Əlbəttə, bu sahədə işlər aparılır, amma nəticə hələ ürəkaçan deyil... Respublikamızın yerləşdiyi coğrafi-strateji məkan tələb edir ki, yeni qurulan Dünya Telekommunikasiya Şəbəkəsində öz yerini tutsun. Başqa sözlə,

digər ölkələrlə tranzit bağlantılar respublikamız üçün perspektiv bir faktordur.

Biz bilirik ki, nəhəng dövlətlərin Azərbaycana göstərdiyi maraq bilavasitə onun zəngin təbii sərvətləri, coğrafi-strateji yeri, digər bazarlara körpü olması ilə əlaqədardır. Aydındır ki, bu və ya digər dövlətlərin iş görmək istəyən instansiyaları respublikamızın telekommunikasiyasının bu gününü görüb heç də şad olmurlar və təbii olaraq, yüksək səviyyədə görüşlərdə bu mövzuya mütəmadi toxunurlar.

Bu sahədə bir beynəlxalq dərəcəli magistr olaraq mən də araşdırmalarım, layihələrim və nəzəri-praktiki fəaliyyətimlə respublikamızın düşmüş olduğu telekommunikasiya böhrarına köməklik göstərməyə hazıram.

- Siz əminsinizmi ki, qazandığınız elmi-praktiki biliklərin respublikada həyata keçməsi üçün şərait yaradılacaq?

- Etiraf etmək lazımdır ki, respublikamız telekommunikasiyasını yüksək səviyyədə qurmaq istəyir, eyni zamanda telekommunikasiyanın yeniləşməsini, müasir texnologiyanın mütəxəssis sözü və gözü ilə respublikamıza gətirilməsini vacib bir məsələ olaraq qiymətləndirir və bu səpkidə müəyyən işlər aparılır. Amma bütün bunların xaotik yox, aşağıda izah olunan şərtlər daxilində mümkündür olduğunu hesab edirəm: analoq sistemlər gələn texnologiya ilə ayaqlaşmır; rəqəmli sistemlər dünyada geniş yayılaraq həm texniki parametrlərinə, həm də iqtisadi göstəricilərinə görə analoq sistemlərdən çox üstündür – deməli, analoq sistemlər rəqəmli sistemlər tərəfindən əvəz olunmalıdır.

Bu işə cəlb olunan şirkət və təşkilatlar aşağıdakı norma və standartlara cavab verməlidirlər: istehsal olunmuş avadanlıqlar BTTMK-CCİT (Beynəlxalq Telekommunikasiya Teleqraf Məsləhət Komitəsinin) tələblərinə cavab verməlidir. Şirkətlərin beynəlxalq statusu, dünya və Avropa standart institutlarının sertifikatları olmalıdır. Əməkdaşlığa cəlb olunan telekommunikasiya avadanlığı istehsalı ilə məşğul olan şirkətlərin məhsullarının satışının ən azı son beş ildəki göstəriciləri; və

nəhayət, respublikamız üçün daha səmərəli variantlarla iş görmək istəyən telekommunikasiya şirkətlərinə üstünlük verilməlidir.

Bəhs edilən məsələnin həyata keçməsi üçün telekommunikasiya sahəsində təxirəsalınmaz reformalar tələb olunur. Konkret olaraq telekommunikasiya sektorunda mövcud vəziyyətlə əlaqədar olaraq hərtərəfli araşdırmalar aparmalı və bunların nəticələri dərin təhlil olunmalıdır. İdari-mühəndis dəyişmələri qaçılmazdır.

Mərhələlərlə yeni texnologiyaya keçid baş tutarsa, əminəm ki, Azərbaycan Dünya Telekommunikasiya Şəbəkəsinə inteqrasiya olunacaq və respublika iqtisadiyyatının inkişafına öz müsbət təsirini göstərəcək.

Problemlərin həlli öz əlimizdədir

Azərbaycanın qaz sənayesinin yaradılmasının 40 illiyi

Qaz sənayesinin 40 ildə keçdiyi yola öləri nəzər salmaq və bu ağır sənaye sahəsində qarşıda duran problemlərin həlli yollarını qısaca işıqlandırmaq məqsədilə, qaz sənayesinin 40 illik əmək fəaliyyətinə malik olan «Azəriqaz» Dövlət Şirkətinin Elmi-Tədqiqat Qaz Problemləri İnstitutunun laboratoriya rəhbəri, alim və jurnalist Vaqif ASLANOVA müraciət edirik.

– Sənayemizin bu növü son illərə qədər qonşu respublikaların xammal bazası rolunu oynamışdır. 50-ci illərin ortalarında Qaradağ qazkondensat yatağı kəşf edildikdən sonra, Azərbaycan Qaz Emalı zavodu (AzQAZ) inşa edilmiş, Ermənistan və Gürcüstana «Dostluq» qaz kəməri çəkilmişdir. 1951-ci ildən başlayaraq, qaz hasilatı 1,4 mlrd. kubmetrdən artaraq, 1961-ci ildə 6,6 mlrd. kubmetrə çatdırılmış və daha sonra 0,4 mlrd. kubmetrə qədər enmişdir. 1963-cü ildən başlayaraq, «Divannı - dəniz», «Bahar» və «Xərə Zirə - dəniz» qazkondensat yataqlarının hesabına təbii qazın hasilatı 1,3 mlrd. kubmetrdən artaraq, 1982-ci ildə rekord nöqtəyə – 15 mlrd. kubmetrə qədər qalxmışdır. Azərbaycanda 40 il müddətində 350 mlrd. kubmetr təbii qaz çıxarılmış, elə o qədər də qaz ehtiyatları «Azəri», «Naxçıvan», «Kəpəz», «Çıraq» və «Günəşli» yataqlarının ərazisində mövcuddur. Transiran magistral qaz kəmərləri vasitəsilə 1972-

1978-ci illərdə respublikamızın ərazisinə hər il 6 mlrd. kubmetrə qədər İran qazı daxil olmuş, lakin xeyli hissəsi Ermənistan və Gürcüstana ötürülmüşdür. Sonrakı dövrlərdə Rusiyadan və Türkmənistandan hər il 2-3 mlrd. kubmetr təbii qaz alınır.

Tədqiqatlar göstərir ki, yeni kəşf edilmiş dərin dəniz neft yataqlarının, o cümlədən «Günəşli» neft-qaz yatağının bazis qazkondensat horizontlarının istismara daxil edilməsi nəticəsində təkcə həmin yataqdan hər il 3 mlrd. kubmetrə qədər təbii qaz almaq mümkündür. Xəzər hövzəsində «Azəri», «Naxçıvan», «Kəpəz», «Çıraq» və «Günəşli» yataqlarında kəşf edilmiş bazis qazkondensat horizontlarına əlavə kəşfiyyat-istismar quyuları qazmaqla həmin neft-qazkondensat yataqlarının işlənməsinə başlanılması nəticəsində hər il 10 mlrd. kubmetr təbii qaz götürmək olar. Qurudakı 20-yə yaxın neft-qaz yataqlarında qazlı horizontların kiçik təzyiqli qazlarının da tutulub, yaxındakı yaşayış məntəqələrində istifadə edilə biləcəyini də qəbul etsək, onda hər il daha 0,5 mlrd. kubmetr mavi yanacağı əhalinin istifadəsinə vermək mümkündür.

Qazın mövsümü sərfinin qeyri-bərabərliyini nivelirləşdirmək üçün Qalmaz və Qaradağ yeraltı qaz anbarlarının (YQA) normal istehsal ritmi təmin edilməli, Qaradağ YQA-nın kompressor stansiyasının (KS), qazpaylayıcı məntəqənin (QPM) və digər mədən avadanlıqlarının ikinci növbəsi tikilməli, Qalmaz YQA-nın isə KS-i rekonstruksiya olunmalıdır. Əcnəbi şirkətlərin köməyi və investisiyası sayəsində yaxın gələcəkdə «Azəri», «Naxçıvan», «Kəpəz» neft-qaz yataqları sənaye işlənməsinə buraxılacaqdır. Həmin proses nəticəsində neftlə çıxarılan qazlar tutularsa, onda hər il əlavə olaraq 3,0-3,5 mlrd. kubmetr kiçik təzyiqli neft qazı sahələ göndərilə bilər. Bu məqsədlə əlavə olaraq qazın mədən hazırlığı avadanlıqları quraşdırılmalıdır.

Müasir geopolitik işğal zonaları azad edildikdən və bir milyondan artıq qaçqın həmin bölgələrə qayıtdıqdan sonra, maye qazın əhalinin yanacaq təchizatında mühüm yer tutacağını nəzərə alaraq, neft emalı prosesində propan-butan komponentlərinin

maksimum istehsalı təmin edilməlidir. Qaz balonlarının istehsalı artırılmalı, xüsusi təyinatlı vaqon və avtomobil çənlərin sayı çoxaldılmalı, izotermik yeraltı maye qaz anbarları inşa edilməli və onlar üçün yeni avtomatik qazdoldurma stansiyaları tikilməlidir.

80-ci illərin əvvəllərində qaz hasilatı özünün ən yüksək nöqtəsinə çatdığı bir dövrdə «Bakqazmaşavadanlıq» zavodunun əsas sexləri kimlərinə səriştəsizliyi üzündən demontaj edilmişdir. Həmin zavod hər il yüz minlərlə mətbəx qaz plitələri buraxırdı. Hazırda respublikamız qaz plitələrini xaricdən alır. Qaz plitələrinin, qaz kalonkalarının, radiator peçlərinin, qaz sobalarının və s. istehsalının normal məcraya düşməsi üçün işlər aparılır və bu sahədə xarici firmalarla birgə müəssisələr yaradılır. Gəncə maşınqayırma zavodu qaz plitələri və s. istehsal edəcək, «Bakı fəhləsi» zavodu isə qaz kalonkaları buraxacaqdır.

Naxçıvan MR-in enerji daşıyıcılarına tələbatını təmin etmək məqsədilə Xoy-Culfa qaz kəmərinin tikintisini sürətləndirmək və həmin regionda yeraltı təbii qaz və maye qaz anbarları, qazdoldurma stansiyası inşa edilməlidir. Ölkənin qaz sənayesinin səmərəliliyini artırmaq məqsədilə ilk növbədə magistral qaz kəmərlərində əsaslı təmir və təzələnmə işləri aparılmalı, ümumiyyətlə qaz təchizatı sistemi köklü rekonstruksiya olunmalı, sahənin elmi-texniki tərəqqisini təmin etmək lazımdır.

«Azəri», «Çıraq» və «Günəşli» (cənub-şərq periklinalı) neft-qaz yataqlarının əcnəbi konsorsiumun şirkətləri ilə neftin çıxarılması barədə 30 illik müqaviləyə daxil olunduqları üçün ilk növbədə «Günəşli» neft-qaz yatağının artıq istismarda olan mərkəzi və qərb hissələrinin və yeni «Naxçıvan» neft-qaz yataqlarının qazkondensat horizontlarının ilk mərhələdə işlənməyə daxil edilməsi məqsəduyğundur.

- Türkmənistandan təbii qazın alınması məsələsi hansı iqtisadi problemlərlə qarşılaşır?

- Hazırda Azərbaycanda hasil olunan 5,5 mlrd. kubmetr qazın 1 mlrd. kubmetri itkilərə gedir. Hesabda olmayan 50 mindən çox aranjereya-istixanalar hər il 1 mlrd. kubmetrdən çox qaz

yandırır. Dövlət tərəfindən qadağan edilmiş, lakin hələ də geniş istifadədə olan qeyri-standart qaz cihazlarının sayı 1 mln-dan çoxdur və onların yandırdıqları qazın həcmi 2 mlrd. kubmetrdən artıqdır. Ölkədə hasil olunan qazlar səmərəli istifadə edilərsə, lüzumsuz olaraq xaricdən təbii qazın alınmasına ehtiyac qalmaz. Müqayisələrdən məlum olur ki, 1993-cü ildə Azərbaycan Türkmənistandan aldığı 3,0 mlrd. kubmetr təbii qaza görə 240 mln. dollar (24 mlrd. man.) ödəmiş və həmin miqdarda daxilə satışından cəmi 3,8 mln. dollar (0,38 mlrd. man.) əldə etmişdir. Alınan və satılan qazın qiyməti mənfi saldoda – 236 mln. dollar (-23,6 mlrd. man) olmuşdur. 1994-cü ildə də həmin mənzərə təkrar olunmuşdur. Azərbaycan aldığı 2,4 mlrd. kubmetr təbii qaza görə 192 mln. dollar (480 mlrd. man.) ödəməli idi, lakin həmin miqdarda təbii qazın ölkə daxilində satışından cəmi 18 mln. dollar (45 mlrd. man) əldə etmişdir. Xaricdən alınan və ölkə daxilində satılan təbii qazın qiyməti mənfi saldoda – 174 mln. dollar (-463 mlrd. man.) olmuşdur. **Sual oluna bilər: respublikaya ümumiyyətlə, kliring-barter müqavilələri lazımdır mı?** Bəli, lazımdır, lakin qaz almaq üçün deyil, Türkmənistana lüzumsuz olaraq Azərbaycanın verdiyi strateji və defisit malların hesabına əcnəbi ölkələrdən ərzaq, sənaye malları və avadanlıqlar gətirilməlidir. Nəhayət, ölkənin qaz sənayesi 40 ildən sonra alver nəticəsində deyil, qaz hasilatının və sənaye istehsalının artırılması sayəsində inkişaf edib möhkəmləndirilməlidir.

- Aldığımız məlumata görə, yay mövsümündə 3 ay müddətinə yeraltı qaz anbarlarına təbii qaz vurulmamışdır...

- Hazırda Azərbaycanın dəniz mədənlərində sutkada 17 mln. kubmetr təbii və səmt qazları hasil olunur. Yay mövsümündə qaza tələbat azaldığı üçün yerli qazın orta hesabla sutkada 4 mln. kubmetrini yeraltı qaz anbarlarına (3 mln. kubmetrini Qalmaz YQA-na, 1 mln. kubmetrini Qaradağ YQA-na və 1 mln. kubmetrini Qaradağ YQA-na) vurmaq mümkün idi və bunun üçün texniki imkanlar mövcuddur. Beləliklə, bu yay mövsümündə Qalmaz YQA-na minimum 450 mln. kubmetr, Qaradağ YQA-na

isə 150 mln. kubmetr təbii qaz vurmaq olardı. Nəhayət, Azərbaycan qazının Daşgil və Səngəçal məntəqələrindən yeraltı qaz anbarlarına vurulması prosesi başlanmışdır. Yaxın illərdə isə yeraltı qaz anbarlarının normal iş ahəngi üçün aşağıdakıları tövsiyə edirik: qaz anbarlarının kompressor stansiyalarında orta təzyiqi 50 atm.-ə qədər sıxacaq KS aqreqatları qurulmalıdır. İşlənmənin son mərhələsində olan üç dəniz qazkondensat yatağında KS-lər qurulmaqla, sahilə nəql olunan qazın təzyiqini 50 atm.-ə qədər qaldırmaq mümkün olacaqdır.

- Son zamanlar xaricdən valyuta ilə alınan məişət qaz sayğacları barədə bəzi şübhəli söz-söhbətlər gedir...

– Azərbaycan import qazının hər 1000 kubmetrinə görə 80 ABŞ dolları qədər məbləğ (360 min manat) ödəyir. Yerli qazımızın hər 1000 kubmetrini isə dəniz mədənlərindən 16 min manata (3,5 ABŞ dol.) alır. Əhaliyə isə qazın hər 1000 kubmetrini 6235 manata (1,5 ABŞ dol.) satır. Bu o deməkdir ki, təbii qaz əhaliyə, demək olar ki, pulsuz verilir. Digər tərəfdən əhali kateqoriyası üçün adambaşına qazdan istifadə norması ayda 21, 5 kubmetr müəyyənləşdirilmişdir. Ötən bir il ərzində mənzillərdə cəmi 1000 ədəd məişət qaz sayğacları qurula bilmişdir ki, onların da bir hissəsi nasaz vəziyyətdədir. Nəzərə alınsa ki, ölkədə 1,1 milyon qaz abonenti vardır, onda qısa müddətdə Çindən alınan məişət qaz sayğaclarının mənzillərdə qurulacağı şübhə doğurur. Kommersiya-munisipal obyektlərində, sənayedə, istixana-aranjereyalarda və s. sənaye qaz sayğaclarının quraşdırılması çox vacibdir.

– Neft-qaz sənayesi və elektrik-istilik enerjisi istehsalı sahələrindəki mövcud infrastrukturların fəaliyyəti barədə nə demək olar?

– Hazırda «Azərineft» DŞ «Azərenerji» DŞ-ni, «Azəriqaz» DŞ-ni və Dövlət Yanacaq Komitəsini enerji daşıyıcıları – neft və qaz məhsulları ilə təmin etdiyinə baxmayaraq, həmin şirkət ağır zəhmətlə hasil edib, emal etdiyi neft-qaz məhsullarının pərakəndə satış qiymətlərinə təsir və nəzarət edə bilmir. Bütün yanacaq-

enerji strukturları əski İttifaq dövründə olduğu kimi substansiyalarla işləyir. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində səhmdar cəmiyyətlərin yaradılması məqsədyönlü hesab edilməlidir. Lakin bütün hallarda strateji obyektlər dövlətin monopoliyasında saxlanılmalıdır. İnkişaf etmiş ölkələrin praktikasını nəzərə alaraq, neft, qaz, energetika dövlət şirkətlərini və komitəsini üzvi surətdə özündə birləşdirən Azərbaycan Respublikasının Yanacaq-Energetika Nazirliyinin yaradılması, bizcə, məqsədəuyğun olardı. Xatırladıq ki, ABŞ kimi superdövlətə cəmi 16 nazirlik fəaliyyət göstərir. Respublikamızda isə həmin rəqəmlər 96-ya çatmışdır. Nazirliklərin, Şirkətlərin və Komitələrin sayının minimuma çatdırılması haqqında respublika prezidentinin dəfələrlə verdiyi sərəncamlara əməl edilməlidir.

– Qarşıda parlament seçkiləri gəlir. Yüksək potensiala malik olan alimlərimizin deputatlığa namizədliyə verilməsinə necə baxırsınız?

– Hər bir ölkənin regional və qlobal siyasətini və iqtisadiyyatını yüksək intellektə malik olan ziyalılar təyin edirlər. Fikrimcə, parlament seçkilərində ilk növbədə ölkənin iqtisadi inkişaf proqramlarını işləyib hazırlamış və onun problemlərini həll etməyə qadir olan yüksək potensiallı platformaya malik olan alimlərimiz deputatlığa namizəd verilməlidirlər. Yeni parlamentdə iqtisadi proqramlara malik olan alimlərin layiqli yer tutması sayəsində bazar iqtisadiyyatı şəraitində çağdaş Azərbaycanın hərtərəfli inkişafı təmin ediləcək və ölkəmiz öz müstəqilliyini qoruyub saxlaya biləcəkdir.

Saflıq və səmimilik

Xalq diplomatiyası bütün hallarda
rəsmi diplomatiyadan bu cəhətləri ilə fərqlənib

Aktor Mamuka Kikaleşvili ilə söhbət

Batano Mamuka, sizi bir aktyor kimi Azərbaycanda kifayət qədər tanıyırlar. İstedadlı kinorejissor Vaqif Mustafayevin «Yaramaz» filmindəki rolunuz sizə minlərlə tamaşaçı rəğbəti qazandırmışdır. Ancaq bu gün biz sizi siyasət aləmində görürük...

- Mənim həyatımda siyasət heç vaxt birinci yerdə dura bilməz. Bu yer artıq çoxdan tutulub - orada mənim yaradıcılığım, mənim sənətim durur. Ancaq iş elə gətirib ki, hər bir namuslu vətəndaş kimi, mən də bir neçə il əvvəl siyasətlə məşğul olmağa başlamışam. Belə ki, Gürcüstanda milli azadlıq hərəkatını vətəndaş müharibəsinə çevirmək istəyənlərə, milli ayrı-seçkilik salanlara, mafioz qruplara qarşı barışmaz olmuşam. Vaxt olub ki, öz sözümlü təkcə sözlə deyil, silahla da demişəm. Azərbaycanla bağlılığımıza gələndə isə, mənim bu xalqa dərin hörmətim, sevgim var. «Yaramaz» filmindən sonra mən İngiltərədə, Avstriyada, İsraildə, İspaniyada bir çox filmlərə çəkilməmişəm. Ancaq bu ölkələrin heç birini mən Azərbaycanla bir sıraya qoya bilmərəm. Burada mənim çoxlu dostlarım var - onların arasında sənətçilərlə yanaşı, siyasətçilər də az deyil. Açıqını deyim ki, Azərbaycanın siyasi həyatı, siyasi xadimləri məndə həmişə rəğbət doğurmuş və mən onlarla ünsiyyətə can atmışam və ondan bəhrələnmişəm. Görünür, bu respublikanın yaradıcı və siyasi mühitində də mənə qarşı etimad və ehtiram olub ki, Azərbaycanda Gürcüstan Respublikasının səfirliyi hələ açılmamışdan dövlət başçısının

şəxsi nümayəndəsi kimi fəaliyyət göstərməyə başlamışam və səfirliyin işləməyinə baxmayaraq, mənim fəaliyyətim bu gün də davam etməkdədir.

- Gürcüstan Respublikasının dövlət başçısı, indi isə prezidenti olan cənab Eduard Şevardnadze ilə tanışlığınız, yaxud yaxınlığınız nə vaxtdandır?

- Nə kommunist dövrünün, nə də Qamsaxurdia dövrünün liderləri ilə yaxınlıq etmişəm, əksinə, yeri gələndə öz sənətimlə onların rejimini ifşa etmişəm. O vaxtlar rəsmi dövlət tədbirlərində iştirak etmək üçün bir incəsənət işçisi kimi dəfələrlə göstəriş və dəvətlər almağıma baxmayaraq, onlardan imtina etmişəm. Nəticədə isə öz hərəkətlərimin altını çəkmişəm. Qamsaxurdianın vaxtında Gürcüstan qəzetləri yazmışdılar, yadınızda olar, məşhur rejissor Eldar Şengelaya, “Əskər atası” filmini çəkən Revaz Çxeidze və mənə qarşı cinayət işi qaldırılmışdı. Guya biz avtomobil hissələri satırıqmış... Xalq arasında nüfuzu olan, sözü eşidilən adamları, görün, necə çirkin yollarla sıradan çıxarmaq istəyirdilər.

Eduard Şevardnadze ilə tanışlığımız isə şəxsi maraqlardan deyil, Vətən təəssübündən başladı. Qamsaxurdianın ölkəni fəlakətə sürüklədiyi bir vaxtda biz görüşdük və ilk kəlmədənə ikimiz də bu görüşdən qarşılıqlı hörmət və məhəbbət duyduğumuzu izhar etdik. Xoşbəxtlikdən Eduard Amvrosiyeviç məni bir aktyor kimi tanıyırdı və mənimlə açıq, səmimi söhbətindən bir daha yəqin etdim ki, ölkəni düşdüyü fəlakətdən xilas etsə, ancaq bu adam xilas edə bilər.

- Azərbaycanda Gürcüstan Respublikasının səfirliyi olduğu halda prezidentin şəxsi nümayəndəsinin olması hansı zərurətdən irəli gəlir?

- Bildiyiniz kimi, bizim respublikanın rəsmi səfirliyi Azərbaycanda artıq fəaliyyət göstərir. Bu səfirlikdə gənc, işgüzar, enerjili adamlar çalışırlar. Mən deyərdim ki, bu adamlar Gürcüstan dövlətinin simasıdırlar, onu layiqincə təmsil edə bilirlər. Səfirliyə rəhbərlik edən Georgi Çanturiya Gürcüstan

ziyalılarının elə bir təbəqəsinəmi deyim, nəslinəmi deyim... mənsubdur ki, onlar dərin ümumxalq məhəbbəti qazanmış adamlardır.

Mənim missiyam isə qətiyyənlə səfirliyin missiyasına bənzəmir. Bu, nə təşkilatdır, nə də nümayəndəlik. Mən təkəm. Qısaca olaraq onu deyim ki, mənim başlıca işim Azərbaycan Respublikasının yaradıcı ziyalıları və mütərəqqi siyasətçiləri ilə ünsiyyət yaratmaq və bu ünsiyyətin Azərbaycan və Gürcüstan dövlətləri arasında mehriban qonşuluq və əməkdaşlıq əlaqələri zəmnində inkişaf etdirilməsinə yardımçı olmaqdır. Əgər belə demək olarsa, mənim fərdi təşəbbüsümə Gürcüstan Respublikasının prezidenti tərəfindən rəsmi status verilib...

- Mənə elə gəlir ki, bu işdə siz nə birinci, nə də sonuncusunuz. Əsrlərdən bəri azərbaycanlılarla gürcülər arasında qarşılıqlı etimad və mehriban qonşuluq əlaqələrinin artmasına çalışan görkəmli ziyalılar, ictimai-siyasi xadimlər az olmamışdır. Biz od qonşusuyuq, gor qonşusuyuq - bunu son illərin hadisələri də bir daha sübut etdi. Biz gördük ki, dərd gələndə bu iki xalqa eyni vaxtda gəlir, sevinc gələndə də bu xalqlar eyni dərəcədə sevinir. Dərdi, sevinci isə insanlar ancaq ən yaxınları, doğmaları ilə bölüşürlər. Hesab edirəm ki, siz üzərinizə həddən artıq məsuliyyətli, lakin şərəfli bir missiya götürmüşünüz.

- Bəli, mən bunu başa düşürəm. Ümumiyyətlə, mənim xarakterim elədir ki, kiməsə yaxşılıq etməkdən həzz alıram. İşlədiyim müddətdə Gürcüstandan bir neçə azərbaycanlı ailəsi mənə müraciət edib. Problemlərinin müsbət həll olunmasına kömək etmişəm. Bildiyiniz kimi, indi Gürcüstan parlamentində azərbaycanlıları dörd azərbaycanlı deputat təmsil edir. Bu, prezident Şvardnadzenin son illərdə apardığı milli siyasətin nəticəsidir. Onlar rəsmi dövlət səviyyəsində öz seçicilərini narahat edən məsələləri deyə bilirlər. Ancaq burada bir incə məsələyə toxunmaq istəyirəm: bir var ki, azərbaycanlıların problemlərini Gürcüstan dövlətinin nəzərinə azərbaycanlı çatdırsın, bir də var

ki, bunu gürcü mənşəli, gürcü fəsiləli bir şəxs desin. Əlbəttə, burada ciddi fərqli nəticələr ola bilər. Və yaxud Azərbaycanda da eynilə. Bax, bu sahədə bir çox qonşularımızdan biz hələ xeyli geri qalırıq. Məhz bu baxımdan, mənə elə gəlir ki, bir gürcü kimi, mənim ictimai fəaliyyətim, qeyri-rəsmi vəkilliyim Gürcüstanın azərbaycanlı vətəndaşlarına, eləcə də Gürcüstanla bağlı olan, lakin Azərbaycanda yaşayan bizim yurddaşlarımıza - mən yenə də azərbaycanlıları nəzərdə tuturam - ancaq fayda verə bilər.

- Bilirsiniz, milli məsələlər o qədər kövrəkdir ki, bəzən rəsmi dairələrin, elə deyək ki, lap dövlətin bu işə müdaxiləsi bir çox hallarda əks nəticə verir.

Cəmiyyətdə dərin hörməti, nüfuzu ilə seçilən adamlarla işləmək, ictimai cəmiyyətlərlə görüşmək bu işin effektivliyini bir az da artırardı. 1989-cu ildən SSRİ-nin dağılması ilə əlaqədar Gürcüstanda da milli məsələlərin kəskinləşdiyi bir dövrdə, özünü «təkcə nefti və pambığı» ilə, yaxud «təkcə şərabı və sitrus meyvələri» ilə dünyanın yenilməz dövlətinin rəhbərləri hesab edən yüksək iddialı adamların başları neftin və pambığın, yaxud şərabın və sitrusun haqq-hesabı ilə məşğul ikən... Borçalıdan Ermənistan qaçqınlarına qoşulub üzü Azərbaycana sarı gələn bir köç yola çıxmışdı...

Belə bir məqamda xalqın aydınları rəsmiyyətsiz-filansız Gürcüstan - doğma el-obalarına yollandılar.

Hərə öz ailəsində, əmələsində, kəndində coşmaqda olan fırtınanı ram etməyə çalışdı. O vaxtlar Gürcüstanda «Qeyrət», «Ozan», «Rustaveli», Azərbaycanda «Borçalı», «Qaraçöp» cəmiyyətləri fəaliyyətə başladı, «Sabah» (sonralar «Borçalı») qəzeti nəşr olunmağa başladı, tarıma çəkilmiş tellər bir az boşaldıldı. Xalq diplomatiyası bütün hallarda rəsmi diplomatiyadan əsas bir cəhəti ilə fərqlənib: saflığı və səmimiyyəti ilə.

- Tamamilə haqlısınız. İnanın ki, hər bir qeyri-gürcünün Gürcüstandan köçüb getməsi Gürcüstan üçün böyük ağrıdır. Hesab edirəm ki, Gürcüstanın gücü və gözəlliyi orada yaşayan

millətlərin çoxluğundan asılıdır. Gürcü xalqının özünün mənəvi atası hesab etdiyi böyük klassik İlya Çavçavadze yazırdı ki, əgər insan digər xalqları sevib, hörmət etmirsə, o, heç vaxt öz xalqını sevə bilməz. Ancaq məsələ ondadır ki, biz - həm gürcülər, həm azərbaycanlılar çox tənbel xalqıq. Arzularımıza, istəklərimizə rəsmi təkan verilməsə, tərpənən deyilik. Biz ayrılıqda nə qədər məğrur yaşasaq da, bir-birimizdən savayı heç kimimiz yoxdur. Dostumuz da, düşmənimiz də eynidir. Mən Azərbaycan və gürcü xalqını bu dostluğu yeni tellərlə möhkəmləndirməyə çağırıram.

- Batano Mamuka, mən yenə də sizin yaradıcılığınıza qayıtmaq istəyirəm. Sonsuz vaxt və enerji tələb edən ictimai fəaliyyətiniz yaradıcılığınızı sıxışdırmayıb ki?

- Qətiyyənlər. Mən ayrı-ayrı sahələrdəki bütün fəaliyyətimi bir-biri ilə əlaqələndirməyə çalışıram. Ümumiyyətlə, «konkret bir işlə məşğul olmaq lazımdır» - deyənlərin əleyhinəyəm. İnsan oxunmamış bir kitabdır. O, bütün sahələrdə özünü sınamalıdır, gücünü nümayiş etdirməlidir. Hazırda mən Gürcüstan Dövlət Satira və Yumor Teatrının direktoru və bədii rəhbəri olmaqla yanaşı, eyni zamanda həmkarlarımdan da çox şeylər öyrənirəm. Nikita Mixalkovla, Qiya Daneliya ilə, «Don Kixot» filmi çəkən Rezo Çxeidze ilə və əlbəttə ki, mənim sevimli dostum Vaqif Mustafayevlə işləməkdən xüsusi həzz alıram, onların sənətkarlığından bəhrələnirəm. Yüksək peşəkarlığına, istedadına hörmət etdiyim Vaqif Mustafayevlə çəkdiyimiz «Yaramaz» filmi, cəsarətlə deyərdim ki, mənim yaradıcılığında yeni mərhələdir. Bu filmin də daxil olduğu trilogiyanın artıq üçüncü filmi üzərində işləyirik.

- Mamuka Andreyeviç, mən sonuncu sualımla söhbətimizi yekunlaşdırmaq istəyirəm. Gürcü xalqı bəxtindən razıdır mı ki, məhz onun taleyinin keşməkeşli bir dövründə bəxtinə Eduard Şevardnadze kimi bir prezident düşüb?

- Mən sizin sualınızın sonundakı sual işarəsini nida işarəsi ilə əvəz edərdim... Amerika filmlərinə baxanda, eləcə də son illərin Amerika ədəbiyyatını oxuyanda bu xalqa bir məsələdə həmişə

həsəd aparmışam: onlar prezident kultu yarada bilirlər. Bunu prezident yaratmır - bunu xalq özü yaradır. Xalq seçir - xalq sevir, prezidentinin şərəfinə sağlıq deyir, ona pərəstiş edir. Mənim ən böyük arzumdur ki, bizim də xalqımız - mən bunu eləcə də azərbaycanlılara arzu edərdim - heç bir təsirsiz, təhriksiz, daxili bir ehtiyacdən irəli gələn istəklə durub öz prezidentlərinin şərəfinə sağlıqlar deyəydilər... O vaxt ən qəddar və güclü düşmənlər belə bu məmləkətə batmağa cəsarət edə bilməzdilər!

- Maraqlı söhbət üçün təşəkkür edirəm!

*“Azərbaycan” qəzeti,
11 iyul 2001-ci il
“Sabah” qəzeti,
24 iyul 2001-ci il*

Gürcüstan azərbaycanlılarının ziyalıları birləşirlər

Bu günlərdə Marneuli şəhərində Birliyin təsis konfransı keçirilib. Konfransda Gürcüstan azərbaycanlılarının Ziyalılar Birliyinin proqramı və nizamnaməsi qəbul olunub, təsdiq üçün rayon məhkəməsinə təqdim olunub.

Qeyd edək ki, Gürcüstan qanunçuluğuna görə respublikada ictimai təşkilatların fəaliyyətinə iki formada icazə verilir: birlik və fond şəklində. Birliklər yerli məhkəmələr, fondlar isə Ədliyyə nazirliyi tərəfindən qeydiyyatda alınır.

Artıq respublikanın azərbaycanlılar yaşayan bir sıra bölgələrində, o cümlədən Qardabani, Dmanisi, Tbilisi, Rustavi, Marneuli, Kaspi, Karel, Saqareco, Laqodexi, Msxeta və başqa yerlərdə birliyin özəkləri yaradılmışdır.

Təşəbbüs qrupuna Gürcüstan EA-nın üzvü, professor Valeh Hacıyev, Gürcüstan prezidentinin regional siyasət və idarəetmə xidmətinin sədr müavini İmir Məmmədli, Gürcüstan parlamentinin deputatları Hidayət Hüseynov və Ramiz Bəkirov, Aşağı Kartli quberniyasının qubernator müavini Əli Yüzbaşov, S.S.Orbeliani adına Tbilisi Dövlət Universitetinin Marneuli filialının direktoru Novruz Bayramov, Vətəndaşlar İttifaqı partiyası Marneuli şöbəsinin rəhbəri David Əhmədov, Gürcüstanın energetika nazirinin müavini İshaq Novruzov, Gürcüstan Sosialist Partiyası Marneuli şöbəsinin sədri Ramiz İgidov, Bolnisi rayon İH başçısının müavini Qaraxan Xiyalov, S.S.Orbeliani adına TDU-nun Marneuli filialının direktor müavini Mustafa

Bayramov, Marneuli rayonu Aqroservisnin direktoru Əli Həsənov, Qardabani rayon Vergi Müfəttişliyinin rəis müavini Xanəhməd Qəribov, Marneuli rayon xəstəxanasının həkimi Zülfüqar Əliyev, işadamı Rafiq Musayev və başqaları daxildir.

Birliyin ilk qurultayını iyul ayının ikinci ongünlüyündə Tbilisi şəhərində keçirmək nəzərdə tutulub.

“BORÇALI”, “SABAH” qəzetləri

*“Borçalı” qəzeti.
yanvar 1990-cı il*

Mənə «qonaq» deyirsən?

Əziz oxucular!

Bu gün - tarixi gündür: böyük, ulu, bizdən ötrü hər daşı-qayası, dağı-dərəsi, eniş-yoxuşu, bir sözlə, hər qarışı müqəddəs olan bir mahalın - BORÇALININ adını daşıyan qəzetin ilk nömrəsi işıq üzü gördü. Gəlin, ulu babamız Dədə Qorqudun dili ilə deyək:

- Adınla yaşa, «Borçalı»! Ayağın sayalı olsun, gözün iti, qələmin kəsərli olsun!

Bir zaman, gözünü açanda dünyanı qaranlıq görən ölməz ustadımız Mirzə Cəlil doğmaca balası kimi ömrü boyu üstündə əsim-əsim əsdiyi «söygülü» məcmuəsinin ilk nömrəsində yazırdı ki, «Molla Nəsrəddin»i zəmanə yaratdı... O vaxtdan nə az, nə çox, 83 il keçib. Zaman çalxalana-çalxalana, yağı yağ, ayrıanı ayrıan eləyə-eləyə son 70 ildə həqiqətə min bir rəng vursa da, saxtakarlığın, qəddarlığın hər üzünü işə salıb siyasi, mənəvi repressiyalarla başımıza min bir oyun açsa da, gözəgörünməz zəhərli şpirslərlə iliyimizdən-qanımızdan milli hisslərimizi sorub yerinə simasızlıq xofu yeritməyə çalışsa da, biz, azərbaycanlı ləyaqətimizi, Borçalı saflığımızı qoruya bildik. Nəyin bahasına? İtirilən oğullarımızın, bölük-bölük, çərək-çərək əldən çıxarılan, şaqqalanan torpaqlarımızın ağrı-acısı hesabına... Boynu vurulmuş ağaclar yazbaşı sağlam kökündən saysız-hesabsız pöhrələrlə

ölümə meydan oxuduğu kimi, dikəlib zaman-zaman gözümüz gördüyünə, qulağımız eşitdiyinə inanmaq istədik, amma... «ayılıb gördük ki, gec ayılmışıq»: sən demə, gördüyümüz də, eşitdiyimiz də oyun imiş - Tarixin gözbağlayıcılıq oyunu!

Gözəgərünməz əllərlə siyasət qılıncını başımıza elə endirdilər ki, bir şaqqamız Arazın bu tayına düşdü, bir şaqqamız - o tayına; bir şaqqamız Göyçəyə, Zəngəzura, Vedibasara düşdü, bir şaqqamız Borçalıya, Dərbəndə... Tarix, üstünə qan ləkəsi düşməsin deyə, nə qədər kənara çəkilsə də, bir şey çıxmadı - əliqanlı tarix olaraq arxivlərdə qaldı... Ancaq onun yaxasından yapışb bu şaqqaların ədalət məhkəməsinə quran hələ ki, yoxdur; uzun illərdir ürəyimizdə bir əbədi məhkəmə qurulub - Nifrət məhkəməsi...

Məhkəmə davam edir. Eh, ürəyimizdə təkcə Borçalı ağrıları olsaydı, nə dərdimiz...

Mətləbdən uzaq düşməyək: Mirzə Cəlilin dili ilə desək, «Borçalı» qəzetini də zaman özü yaratdı - borçalılara qarşı çevrilmiş haqsızlıqlar, qanunsuz-məhkəməsiz siyasi, mənəvi, iqtisadi sıxışdırmalar, hər addımbaşı Gürcüstan hökumətinə arxalanan zorakılıqlar, milli ayrışdırıcılıqlar özü yaratdı. Bircə fərqi var: 70 ildə bu siyasət gizlicə, maskalanmış şəkildə həyata keçirilirdi, indi isə açıq-aşkar - yenidənqurma bayrağı, şovinizm bayrağı altında - «Gürcüstan gürcüləridir! Hərə öz vətənidə yaşamalıdır!» Dayan, gürcü qardaş, buradaca saxla, gəl əyri oturaq, düz danışaq, Borçalı iki min ildir borçalıların vətənidir, Borçalı türk tayfalarının adı yeni eradan əvvəl yeddinci əsrdə çəkilir. Sən isə mənə «qonaq» deyirsən.

Biz, iki qonşu xalqın tarixində silinməz izlər qoymuş tarixi həqiqətləri, olub-keçmişləri niyə tez unuduruq? Gəlin, böyük Nizami ilə Rustavelini bir-birinə bağlayan qırılmaz mənəvi telləri, Şirvan şahlarının gürcü hökmdarları ilə qohumluğunu, «Koroğlu» dastanını və Azərbaycan bayatılarını, nağıllarını gürcü mənbələrində orijinalda olduğu kimi qoruyub saxlayanları, M.F.Axundov, C.Məmmədquluzadə, N.Nərimanov, M.Ş.Vazeh

kimi sənətkarların formalaşmasında Tiflis ədəbi mühitinin əvəzsiz rolunu, qüdrətli söz ustaları İ.Çavçavadzenin, M.Cavaxışvilinin Borçalı azərbaycanlılarına məhəbbətini xatırlayaq. Yüz illər, min illərdir ki, Gürcüstanda azərbaycanlılarla gürcülər obalarda - oymaqlarda, şəhərlərdə - kəndlərdə od qonşusu kimi üz-üzə, göz-gözə yaşayırlar. Onlar bir-birinə qaynayıb-qarışıblar, bir-birinin xeyrinə-şərinə yarayıblar, zaman-zaman yadelli işğalçılara qarşı birgə mübarizə aparıblar. Qrzanisi döyüşündə çar II İrəklilyə arxa-dayaq olan, gürcülərlə birləşib «özündən qat-qat güclü İran ordusuna qarşı qəhrəmanlıqla vuruşan borçalıları nə tez unutdunuz?! İndi bu iki xalqı bir-birinə qarşı qoymaq istəyən müasir ümumi düşmənlər peyda olub: yalançı millətsevərlər, yalançı vətənsəvərlər, özünü «millət qəhrəmanı» kimi tanıtmmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxanlar, xalqın taleyi ilə oynayanlar... hələ bir ağacda oturub min bir budağı silkələyən şeytan erməni mafiyası...

O torpaqda gürcülərlə birgə yaşamaq borçalıların tarixi taleyidir, bu taledən, bu qismətdən qaçmaq olmaz. Heç kəs heç kəsin yerini dərləyə bilməz. Ulu Borçalıya, ulu yurd yerlərimizə, dünyadan köçənlərimizin başdaşlarına, müqəddəs ruhuna naxələf çıxıb qaçanları «nə biz bağışlaya bilərik, nə də gələcək nəsillər... Onsuz da son bir-iki ildə ölkəmizin neçə regionunda odla oynamaq istəyən ekstremistlərin əli ilə milli münasibətlər üstündə nə qədər faciələr törədilib, insan qanı axıdılıb. Bütün bunlara necə göz yumasan? Bundan da böyük ibrət dərsi?..

Babalarımızın, nənələrimizin, bizi həmişə birliyə, mehriban qonşuluğa çağırən el müdriklərinin qəbirləri uyuyan o torpağı ancaq əl-ələ verməklə, əlbir, dilbir olmaqla qoruyub göz üstündə saxlaya bilərik. Hər nə isə, hədə-qorxudan, kölgəsindən hürküb bir yanını qaçaraq qoyanlara, Azərbaycana üz tutmağa bəhanə axtaranlara qarşı elliklə amansız olmalıyıq.

Görürsünüzmü, «Borçalı» qəzetinin qarşısında nə qədər böyük problemlər durur. Qəzetin ümdə vəzifələrindən biri

gürcülərlə münasibətləri sağlam yola yönəltməkdir. Bu, tarix qarşısında borcumuzdur.

«Borçalı»nın bir müqəddəs borcu da var: Azərbaycandan kənarda yaşayan bütün qan qardaşlarımızın təəssübünü çəkmək, onlara mənəvi dayaq olmaq...

Əziz oxucularımız!

Yazın görək, sizə arxa olmaq istəyən bu qəzeti necə görmək istərdiniz? Taleyinizlə, narahatlığınız və qayğılarınızla bağlı məktublarınızın yolunu gözləyirik.

Sizi, hissə qapılmadan, böhtanlara, şayiələrə uymadan, damarında qeyrət qanı axan ağır elli Borçalının başını uca eləməyə çağırırıq. Sizə də, bizə də uğur olsun.

İnsan... yaşamalıdır!

Qazaxdan Başkeçidə kimi uzanan yol boyu düymələnib düzülmüş Borçalı kəndlərini bir-bir ötüb keçdikcə qəlbimi qərribə hisslər çulğayırdı. Qeyri-adi və son dərəcə füsunkar gözəllikləri ilə könül oxşayan, mehriban, qonaqpərvər camaatı ilə tanınan Borçalının da qəmli günü, qəmli çağıdır. Oğulları şəhid olub... oğuzları şəhid olub... Üzlərdən hüzn yağır, gözlərdə kədər toru sezilir, evlərinin damından, taxtapuşlardan, qapı-pəncərələrdən asılmış qara bayraqlar Bakının faciəsinin bu torpaqda, oğuz elində nə qədər böyük bir əks-səda doğurduğundan xəbər verir.

Tikə-parça olmuş Azərbaycan xalqının yarım milyondan çoxu Borçalı çökəyində yaşayır. Artıq neçə illərdir ki, olmazın mənəvi məhrumiyyətlərə düşər edilmiş, öz tarixini öyrənmək hüququndan məhrum olunmuş bu cəfəkeş xalqı ağır dərd sarsıtsa da, onun təmkinini, dəyanətini, vüqarını əlindən ala bilməmişdir.

Bu günlərdə Borçalının qədim mərkəzi olan Sarvanda böyük bir insan dənizi təlatümə gəlmişdi. Bakıda dinc əhaliyə qanlı divan tutulmasına qarşı gürçülərin və azərbaycanlıların birgə etiraz mitinqində əlli mindən çox adam iştirak etmişdir.

Dərd adamları birləşdirir, mehribanlaşdırır, - deyirlər. Mitinqdə iştirak edən Gürcüstan Xalq Cəbhəsi idarə heyətinin üzvləri bu ağır günlərdə Azərbaycanla birgə və həmrəy olduqlarını bildirmişlər. Etiraz əlaməti olaraq, mitinq iştirakçılarının bir hissəsi öz kommunist biletlərini cırıb atmışdır. Qarayazıda, Başkeçiddə, Rustavidə və başqa yerlərdə də “Rustaveli” cəmiyyətinin, GXC-nin, Borçalıdakı “Ozan” cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə Azərbaycanla həmrəylik mitingləri keçirilmiş, şəhid ailələrinə və iş ahəngi pozulmuş Bakıya kömək üçün pul toplanışı təşkil edilmişdir.

Təkcə Marneuli rayonunda 200 min manata yaxın pul vəsaiti toplanmışdır.

Marneuli rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi R.Memarnişvili “Ozan”ın könüllü ianə toplanışı üçün təşkil etdiyi çadıra 300 manat pul keçirmişdir. Ümumiyyətlə, bu çadırdə 4.745 manat pul toplanmışdır.

Bundan başqa, Bakıya kənd təsərrüfatı məhsulları ilə yüklənmiş karvanlar yola salınmışdır. Şəhidlərin qırxı üçün yeni maşın karvanları və ictimaiyyət nümayəndələri gəlməkdədir.

**Dizini yerdən üz, zalım,
Uşaqların görsün, bari.
Səndən hündür duranların
Çoxu sənin düşüncədi...**

“Mən əlimi bu müqəddəs kitaba basıb and icirəm ki, ən çətin anlarda belə öz ata-baba yurdumu tərk etməyəcəyəm. Ömrüm boyu satqınlıq və çuğulluq etməyəcək, xalqımın birliyi və rifahı naminə əlimdən gələni asırğamayacağam.”

Borçalı camaatının bu günlərdə məscidlərə toplaşib içdikləri andın mətni belədir. Bu nədir? Yetmiş ildən çoxdur ki, ruhumuza hakim kəsilmiş qara-qorxudan, mütilikdən birdəfəlik qurtarmaq cəhdimi, üstümü zəhmət yeri müdhişliyin önündə birləşmək istəyimi? Bir qədim filosof deyib: “Nə ölüm-ölüm salmışsınız, mən ölümdən zərrə qədər də qorxmuram. Neçə ki, mən varam - ölüm yoxdur, ölüm olanda isə mən olmayacam”. Doğrudan da ölümdən bu qədər qorxmağa dəyərmi? Ən dəhşətlisi mənəvi ölümdür. O, adamın öz sağlığında, öz gözləri qarşısında baş verir.

Lakin ölümdən də betər bir dərd var - biganəlik... Gərək quş dimdiyindən səpələnən buğda dənələri kimi palanetimizin ən qaranlıq küncünə belə atılmış qardaşlarımıza biganə olmayaq. Ən bədbin, ən ağır anında da gərək onun öyünməyə güman yeri, söyünməyə iman yeri ola. İnsan inamla yaşamalıdır, insan imanla yaşamalıdır, insan gümanla yaşamamalıdır!..

Gəlin sabahın yolunu birlikdə arayaq

Sabahlarınız xeyirliyə açılsın, hörmətli oxucular!
Ömür tariximizin bir səhifəsi də açılacaq “Sabah”la.
Hər günün bir hökmü var, hər sabahın bir müjdəsi.
İnsan yarandığı gündən üzü sabaha gedib, sabahın
həsrəti ilə yaşayıb. Mübarizələrlə dolu günlərimizdə neçə-neçə
oğul qovuşub əbədiyyətə, neçə-neçə oğul doğulub bu xalqa.

Borçalıda, Dərbənddə ulularımızın, uluslarımızın keşikçiləri
düyünə düşmüş ömrü yaşayır hələ. Qarsda, Ərzurumda 20-ci
illərdə qolçomaq adı ilə didərgin salınmış azəri türkləri kökünü,
soyunu unutmaqdadır.

Saatlı, Sabirabad, Xaçmaz, Abşeron, Dəvəçi rayonlarında
mesxeti türkü adı ilə 40-50-ci illərdə Gürcüstandan sürgün edilmiş
minlərlə Ahıska türkü Vətən həsrəti ilə qovrulmaqdadır.

Və nəhayət, elində-obasında, dağında-düzündə, ulularının
sümükləri daşlaşmış torpağında kirayənişinə çevrilmiş soydaşımız
sızlamaqdadır.

Bəzən respublikamızda son vaxtlar yaranmış mətbuat bolluğu
adamı təşvişə salır. Mən inanıram ki, mətbuat işçilərinin əlverişli
imkanı olsaydı, indikindən iki dəfə çox qəzet-jurnal çıxara
bilərdilər. İlahi, bu xalqın nə qədər dərdi varmı?! Nə qədər
deyiləsi, yazılası problemləri yığılıbmı?! Tarixində, taleyində nə
qədər yanlışlıqlar nə qədər ədalətsizliklər, haqsızlıqlar
gizlədilibmi?!

Bu gün Gürcüstanda azəri türklərinin böyük bir qolu yaşayır
- onu qandallayıblar. Sındırmalıyıq!

Bu gün Gürcüstanda azəri türklərinin qocaman bir kökü
yaşayır - onu baltalayıblar. Cücərtməliyik!

Bu gün Gürcüstanda azəri türklərinin türk dünyasına açılan
bacasını qapayıblar. Açmalıyıq! Borçalıdan Bakıya bir köç gəlir -
qaytarmalıyıq!!!

Arzunuzu, istəyinizi yazın bizə. Diləyinizi, qayğınızı açın
bizə. Birlikdə düşünək, sabahın yolunu birlikdə arayaq, istəkli
oxucular.

Təsisçidən

Yarım ilin ayrılığından sonra...

İlk sayımızın çıxmağından düz yarım il keçir. Bu sayla bağlı xeyli təbrik, şikayət, giley-güzar dolu məktub aldım. Bir şeyi qət etdik ki, “Sabah”ın yolunu çoxları gözləyirmiş. Çoxları öz ürək sirlərini “Sabah” üçün saxlayıbmiş. Ancaq nə edəsən ki, biz oxucularımızın sirdaşına çevrilə bilmədik. Bir tərəfdən sevindik ki, azadlığa çıxmışıq, müstəqillik qazanmışıq, digər tərəfdən də keçmiş imperiyanın asılılıq siyasəti respublikaların iqtisadiyyatını elə iflic vəziyyətinə salıb ki, qazanılmış azadlıq formal xarakter alıb. Bizim də qarşımıza belə bir çətinlik çıxdı. Məqsədi, məramı tarixən Azərbaycan torpağı olmuş ərazilərdə - Borçalı, Axıska, İrəvan bölgələrində yaşayan, müxtəlif imperiyaların siyasətlərinin qurbanı kimi öz yurd-yuvasından didərgin salınmış soydaşlarımızın həyatı, məişəti, mədəniyyəti ilə bağlı problemləri araşdırıb onların həlli yollarını göstərmək olan “Sabah”, bir çox daxili və xarici təzyiqlər nəticəsində uzun müddət bu missiyanı yerinə yetirə bilmədi. Nəhayət, biz bu əngəllərin bəzilərini aradan götürəndən sonra yenidən görüşünüə gəlmişik, əziz oxucular.

Biz bu qəzetin nəşrinə başlayanda güman etdik ki, nəinki respublikamızda və ondan kənarda yaşayan bir çox imkanlı adamlar, cəmiyyətlər hər cür köməklik göstərəcəklər, eləcə də Azərbaycan Respublikasının rəhbər dairələri, ictimai təşkilatları belə bir başlanğıcı təqdir edəcək və bu işi Azərbaycanın milli siyasət proqramının (əgər belə proqram varsa) ən ümdə bir şəxəsi hesab edib yaxından maraqlanacaqlar. Ancaq təəssüflər olsun ki, Azərbaycanda bu dəqiqə hakimiyyətdəkiləri və hakimiyyətə can atanları ali məqsədlərdən daha çox xırda fərdi məqsədlər

düşündürür. Bir şeyi dərk etmək gərəkdir ki, Azərbaycan o vaxt həqiqətən müstəqil, azad dövlət olacaq ki, onu biz butöv şəkildə - Təbriz, Dərbənd, Borçalı, Bakı vəhdətində görə bilək. Milli vəhdət konsepsiyası olmadan, bütöv Azərbaycan məfhumu olmadan pərən-pərən düşmüş bölüklərimiz irinli çibənlərə dönəcək və bu millətin ağırılı yeri kimi düşmənlərimizin hədəf mənbəyinə çevriləcək. “Daşnaksütyun” partiyasının proqramı erməni xalqının bir ili, beş ili, bir əsrə üçün nəzərdə tutulmayıb. Bu proqram, necə ki erməni adlı xalq tarixdə mövcud olacaq, onun gələcək çarpışmalarını, özünü qoruyub-yaşatmaq ehtirasını istiqamətləndirəcək. Əfsuslar olsun ki, bir il sonra bizim nə edəcəyimizi, nədən özümüzü qoruyacağımızı göstərən nəinki proqram, heç proqnozlar da yoxdur.

Əziz oxucular, qəzetimizin bu istiqamətdə görəcəyi işlər çoxdur.

Bir incə mətləb barədə də istəyirəm oxucularımızda aydınlıq olsun. Sizə məlum olduğu kimi “Sabah” qəzetinin ilk nömrəsi mənim redaktorluğumla çıxmışdı. Lakin “Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru kimi indi mənim üzərimə böyük ağırlıq düşüb. Təbii ki, iki qəzeti çıxarmaq fiziki cəhətdən imkan xaricimədir. Ona görə də ağıllı, mütərəqqi dünyagörüşlü, incə duyumlu jurnalist dostum Nəriman Əbdülrəhmanlıni dəvət edib məsləhətləşdim və “Sabah”ın yükünü çəkməyi ondan xahiş etdim. Ümidvaram ki, Nəriman bəy sizin də, mənim də etimadımızı doğruldacaq. Təbii ki, biz də onu darda qoymayacağıq.

Redaksiyanın hələlik daimi iş yeri yoxdur. Ona görə də xahiş edirik, yazılarınızı və məktublarınızı “Azərbaycan” qəzetinin ünvanına göndərin. Sizə də, “Sabah”a da uğurlar diləyirəm!

“Sabah”dan gələn yollar

Xoş gördük sizi, istəklili oxucular. Düz üç il əvvəl “Sabah”qəzetində eyni ovqatla görüşmüşdük. Sizinlə nələrdən danışmadıq, nələrdən gileylənmədik, nələrə sevinmədik... Borçalının sazlı-sözli adamlarını, sinəsi dolu sənətkarlarını, el yolunda ömrünü şam edən hünərli cavanlarını, gözlərində həsrət yuva qurmuş agbircək nənələrimizi görüşünüze gətirdik. Sizinlə birgə Borçalının aranı da,dağını da ələk-vələk elədik-neçə ömürəçirəq tutduq, neçə ocaq başına yığışdıq - ocaq oldu istisinə qızındıq, ocaq oldu tüstüsünə acışdıq, ocaq oldu köksümüzə dağ oldu-külündən dəsmal bağladığımız... Ancaq gördük! Borçalının nəşəsini də gördük, ələmini də. Bəlkə də “Sabah “ qəzetinin ən böyük xidmətlərindən biri də o oldu ki, Borçalını ancaq kef məkanı bilən kəslərə göstərdi və anlatdı ki, bu torpağın nəşəli bulaqları, nəz-nemətli torpaqları əldən gedir. Ayılmaq vaxtıdır! Bütün əzaların ağrıca da ayıl kefilikdən, döz ayıqlığa! Gör və eşit ki, illər boyu sənin kefini pozmamalıq üçün üzündə təbəssüm, ürəyində min dir qayğı gəzdirən eloğluların nə deyir, nə söyləyir.

Nə isə... Dedik də, gördük də, bildik də. Eşidən eşitdi, görən gördü, bilən bildi. Eşitmək istəməyən dedi karam, görmək istəməyən dedi koram, bilmək istəməyən dedi lalam. Ürəymizi bizi görəndə acdıq, varlığını bizi eşidənə göstərdik, dərdimizi dil bilənə ovundurduq.

Qədim Borçalıdan perik düşmüş neçə eloğlumuz üzü “Sabah”a gəldi. Elə güman etdilər ki, “Sabah”da böyük jurnalist kollektivi çalışır, “Sabah”ın arxasında Borçalının var-dövlətinin hesabını itirmiş, Bakıdan Borçalıyadək “puldən zəncir düzəldən” oğulları dayanıb. Ancaq biləndə ki qəzetin vur-tut, cəmi-cümlətanı

ikicə işçisi var - o da maaşsız- filansız - kinostudiyadan aldığı qəpik-quruşu qəzeti ərsəyə gətirən mətbəə işçilərinə xərcləyən Nəriman Əbdülrəhmanlı və kitablarının, yazılarının qonorarını evdə böyük ümüdlərlə gözləyən ailəsindən gizlədib “Sabah”ın qeydiyyatına və çap xərclərinə məsrəf edən Şərif Kərimli. Bizi tanıyan inandı, tanımayan yox.

“Sabah”ın xidmətlərindən biri də onda oldu ki, borçalılar bir-birinin ününü-harayını eşidib “Sabah”ın işığına yığışdılar, qədim Oğuz ellərinin üzərində toplaşan qara buludları qovmaq üçün güclərini birləşdirmək fikrinə düşdülər-“Qaraçöp” cəmiyyəti yarandı.

Əsas özəyini qaraçöplülər təşkil edən bu cəmiyyətin ətrafında Gürcüstanın digər bölgələrindən olan ziyalılar da yığışdı. Eloğlularına həyan olmaq arzusu ilə ilk dəfə heç bir siyasi mənsəbiyyəti olmayan güclü bir təşkilat yaratmaq istəyi çoxlu sağlam qüvvələri bu cəmiyyətə sövq etdi. Cəmiyyətdə əsas müzakirə obyektini olan Borçalının dünəni, bu günü və sabahı, Azərbaycan-Gürcüstan əlaqələrinin siyasi-iqtisadi əsasları, Azərbaycan-Borçalı, Borçalı və Ermənistan, Borçalı türkləri və oradakı ermənilər, Azərbaycandakı gürcülər, Azərbaycandakı Borçalı əsilli əhali və s. və i. a. məsələlər saf-çürük edildi, müxtəlif proqramlar, konsepsiyalar eşidildi.

Hər şey yaxşı idi, hər şey gözəl idi - gecə yarıyadək uzanan mübahisələr də, qızıxmış ehtirasını cilovlaya bilməkdən ehtiyat edərək küsüb gedənlərin hikkəsi də, cəmiyyətin sədri Hacı müəllimin natiqlərin xətrinə dəymədən saatlarla danışmasına dözən səbrinə iclasdakıların səbirsizliyi də... Bircə şey çatmırdı - əməli iş. Buun çatmamasının səbəbi isə başqa bir şeylə bağlı idi - maliyyə ehtiyatımız yox idi. Maliyyə ehtiyatının olmaması isə daha bir məsələ ilə əlaqədər idi-Borçalının imkanlı adamları “Qaraçöp” cəmiyyətində birləşmək istəmirdilər. “Niyə Borçalı problemi Qaraçöp adı ilə hallanmalıdır?”

Bu fikir getdikcə cəmiyyətdə özünə tərəfdarlar topladı və doğurdan da böyük əziyyətlər bahasına araya-ərsiyə gətirdiyimiz

bu cəmiyyəti və orada kəşf etdiyimiz zəkalı insanları, yenicə rişə atan ideyaları birdəfəlik itirməmək üçün ümumgürcüstan türklərini birləşdirən “Borçalı” adlı bir cəmiyyət yaratmaq fikrini irəli sürdük. Çox təəssüflər olsun ki, “Qaraçöp”ün bir sıra aparıcı qüvvələri bu fikirə şərik çıxmadı və biz yenidən parçalandıq.

Əgər “Qaraçöp”ün ideoloji arsenalının əksəriyyəti cavanlar idisə, yeni yaranan “Borçalı” cəmiyyətində nisbətən yaşlı nəsil ön plana keçməyə müvəffəq oldu. Bunun səbəbi o deyildi ki, gənc nəsil nədəsə uduzmuşdu. Əsla! Əsas məqsəd o idi ki, biz Borçalı adı altında bütün gürcüstanlıları birləşdirmək və təhlükədə olan ellərimizin gələcəyi naminə məqsədyönlü hərəkət edək. Belə məsələlərdə biz heç vaxt ağsaqqal sözünə asi olmamışıq – “su kiciyindir, yol böyüyün” demişik. Lakin... (yəqin ki, bu “lakin”lər, “təəssüf”lər olmasaydı, bəşər tarixi çox cansıxıcı, maraqsız, sönük olardı, onların varlığı bəşər övladının keçmişdən ibrətinə dəlalət edir.) Lakin.. “Borçalı”nın idarə heyətini təşkil edən qüvvələr - kommersantlar və saatlarla səni qarşısına qoyub öyüd-nəsihət verməkdən ləzzət alan ağsaqqallar həm əsas məqsədə nail ola bilmədilər (regional cəmiyyətləri birləşdirmək), həm də cavan, enerjili işçi qrupdan və gələcək ideoloji potensialdan məhrum oldular.

Nəticədə yeni bir cəmiyyət də yarandı - “Başkeçid” və... bütün bunların ən ağır zərbəsi Borçalıya, onun hüquqları uğrunda Gürcüstan Respublikasının siyasi və inzibati orqanları ilə çarpışan Gürcüstan türklərinin yeganə rəsmi təşkilatı olan “Qeyrət” Xalq Hərəkatına dəydi.

Vaxtilə Gürcüstanın ən ucqar kəndlərindən “Qeyrət”ə üz tutub hökumətə sözünü çatdıranlar, indi köçkün qardaşlarının Bakıda yaratdıqları cəmiyyətlərdə nicat axtarmağa başladılar. Və bu cəmiyyətlər də təbii olaraq, ümumborçalı probleminə çox məhdud dairədə, regional səviyyələrdə yanaşdılar. Beləliklə, nəinki problemin həlli yollarında müxtəlif səriştəsiz, dayaz proqnozlar, təkliflər verildi (müxtəlif cür yardımlar, müxtəlif cür müdaxilələr və s. və i. a.), o cümlədən vaxtilə “Qeyrət” Xalq

Hərəkatı ilə hesablaşmaq məcburiyyətində qalmış nüfuzlu gürcü siyasi dairələrinin onlara qarşı etinasızlığına rəvaç verdi. Borçalı adı altında birləşmək fikri bizi “Sabah” qəzetinin də adını dəyişməyə vadar etdi. Burada yenə məqsədimiz o oldu ki, qəzet heç bir cəmiyyətə bağlanmasın, tam müstəqil olsun və Borçalı ilə bağlı cəmiyyətlər tərəfindən maliyyələşdirilsin. Lakin öz gizli və açıq maraqları ilə cəmiyyətə gəlmiş və cəmiyyətin müəyən imkanları hesabına kommersiya-ticarət fəaliyyətini, özü və işi keçəcək hökumət adamlarını reklam etmək istəyən el “oğulları” döşlərini qabağa verib qeyzləndilər: necə yəni, biz pul verək, qəzet də bizim olmasın?!

Düzü, bir ildir “Sabah”dan “Borçalı”ya yol gəldik. İndi qəzeti yaşatmaq nə Şərif Kərimlinin imkanı daxilindədir, nə də Nəriman Əbdülrəhmanlının. Ancaq deyəsən, hər qaranlığın bir işıq ucu varmış!.. “Borçalı”ya o işıq səmt verənlər tapıldı. (Bu barədə gələn nömrələrimizdə danışacağıq.)

Borçalının tarixin dərin-dərin qatlarına işləyən türk kökündən aralanmaması, Azərbaycan xalqının bölüklərinin bütövləşdirilməsi, nəsillər arasında salınmış körpülərin çat verməməsi naminə bu gün mənəvi, mədəni əlaqələrin əhəmiyyəti heç vaxt indiki qədər qayğı və məsuliyyət tələb etməyib. Cəmiyyət-cəmiyyət, partiya-partiya parçalanan, “öz” qəzetini çıxarmaq xəstəliyinə mübtəla olan eloğlularımıza üz tuturuq: tarixi-milli durumumuz elə gətirib ki, yarım milyonluq Borçalı əhalisinin bir o qədər də törəməsi Azərbaycanın indiki hüdudları daxilində yaşayır. Bizim əsas məqsədimiz kökü o torpaqdan su içən, göbəyi o torpaqda ulularının yanında basdırılan Borçalı törəmələrinin qanına unutqanlıq mərzinin yeriməsinə imkan verməmək.

Bu gün Gürcüstanda öləziyən şam kimi hərdən qırpınan “Gürcüstan” qəzeti çıxır. Bu qəzetin respublika səviyyəsində azərbaycanlıların kürsüsü olmaq baxımından böyük maddi və mənəvi yardıma ehtiyacı var. Ancaq təəssüflər olsun ki, həmin qəzet də bu imkandan məhrumdur. Əksinə, bəlkə də “Gürcüstan”

qəzetini gürcü, yaxud rus dilində nəşr etmək vacibdir. Zira burda da kasıb qəzetçilər acizdir.

“Gürcüstan” və “Borçalı” qəzetləri milli varlığımız naminə yaşamağa məhkumdur. Bütün imkanları bu qəzetlərə yönəltmək və onları haqq sözün carçısı olacaq məbədgaha çevirməliyik.

“Qeyrət” cəmiyyəti Borçalıda taleyin qismət etdiyi ən əziz nemətlərdən biridir. Biz hələ də bu cəmiyyətin əhəmiyyətini dərk edə və onun layiqli qiymətini verə bilmirik. Lap kobud da olsa, belə bir müqayisə edin: ermənilər Azərbaycanda rəsmi siyasi cəmiyyət yaradıb və tələbkarcasına açıq fəaliyyət göstərirlər. Erməni siyasi dairələrinin bu cəmiyyətə göstərəcəkləri böyük qardaş qayğısını, onu beynəlxalq arenaya çıxarmaq himayəsini təsəvvürə gətirə bilmək belə mümkünsüzdür.

Bəs biz?! Yaxşısı, bu barədə danışib qanımızı qaraltmayaq...

Nəhayət, “Borçalı” cəmiyyəti. Borçalı törəmələrini birləşdirmək missiyasını üzərinə götürmüş cəmiyyətin ambisiyalı, müxtəlif siyasi dairələrə meyli olan idarə heyəti saflaşmasa, onun ümumi evə çevrilməsi ehtimalı azdır.

Beləliklə, ilk nömrəmizdəcə bəzi məramlarımızı açıqladığım bu yazımda ola bilsin bir az kəskin danışdım, nədənsə tez nəticə çıxarmağa çalışdım. Ona görə də sözü-söhbəti olan hər bir kəsi qəzetimizdə dinləməyə hazırıq. İnanıram ki, soydaşlarımızın Borçalı ilə bağlı yaratdıqları bütün regional cəmiyyətlər də bizimlə ünsiyyətdə olacaq və ümumi məqsədimiz naminə düşüncələrini bizimlə bölüşəcəklər. Bircə şeydən narahatıq: qeyzlənib hərə bir qəzet açmasın, qeyzlənib kiminsə acığına hərə bir cəmiyyət yaratmasın! “Borçalının səsi”, “Borçalının nəfəsi”, “Borçalının nəşəsi”... adı ilə qəzet çıxarıb öz hikkəsini yeritmək istəyənlər bilməlidirlər ki, Borçalı adı ilə alver etmək olmaz! O, snikers reklamı deyil ki, kiflənmiş fikirlərini cəmiyyətə sıırıyan! Bu, Borçalı problemini hallandırmaqla ucuz populyarlıq qazanmaq istəyən bəzi siyasi partiyalara və onların qəzetlərinə də aiddir.

Biz isə öz növbəmizdə söz veririk ki, iradlarınıza, gileylərinizə də yer tapacağıq, təkliflərinizə, təbriklərinizə də. Qələminin dadını-duzunu göstərmək istəyənlərin üzünə qapımız həmişə açıqdır. Borçalı adını uca tutun, onun paklığını qoruyun, onun işığına yığışın!

Redaksiyamızın qonağı

Söhbətimiz qalsın Qarayazıya...

Söz versəm də və buna ürəkdən çalışsam da ki şəkildə gördüyünüz bu cənabı Həcər qeyrətli həyat yoldaşının əri kimi deyil, Qardabani şəhər merinin birinci müavini kimi təqdim edim... sözümə xilaf çıxdım. Ona görə ki, Mayak Məhəmməd oğlu Nemətovun ailəsini Azərbaycan oxucuları Mayakın şəhər merinin müavini olduğuna görə deyil, məhz həyat yoldaşı Gülşən xanımın qərar məqsədi ilə evə soxulan əli avtomatlı gürcü basqınçılarına qarşı mətanətlə dayanıb silahla cavab verməsinə görə tanıyırlar. Bu barədə respublika televiziyası və «Azərbaycan» qəzetində (6 aprel 1994-cü il) məlumat verilmişdi.

Ancaq nə olsun... Mayak yenə də özünü sındırmır. Deyir, mən evdə kişi qırığı qoyub getmişdim! 14 yaşlı pələngim olmasaydı, anası belə ürəklənməzdi. Neynək, biz də öz növbəmizdə təslim olmaq istəmirik: elə həmin kişi qırığını da Gülşən xanım dünyaya gətirməyibmi, qardaş?

Əlbəttə, bu deyilənlər Mayakla ünsiyyət yaratmaq, onu söhbətə tutmaq üçün bir zarafat idi. Çünki Mayakı kifayət qədər tanıyır və hörmət edirdilər. Elə onun Qarayazının tən ortasında uçulub-dağılmış qədim məscidi bərpa etmək işindəki xidmətlərini eloğluları yaxşı bilir və layiqincə qiymətləndirirlər. Hazırda məsciddə tamamlama işləri görülür. Mayak deyir ki, açılışına Azərbaycandan da qonaqlar dəvət edəcəyik. Qoy bizim camaat da, qonaqlar da, elə gürcülər də görsünlər ki, bizim burdan heç yərə

köçüb getmək fikrimiz yoxdur. Çünki daha dünya bölüşdürülüb qurtarıb, kim təzə torpaqlar kəşf edibsə, qoy onlar da köçüb getsinlər. Biz öz tariximizi bərpa edirik, tarixi məkanımızı abadlaşdırırıq.

Mayakla Borçalıdakı ictimai-siyasi, iqtisadi vəziyyətlə bağlı da söhbət etdik. Əhalinin dolanışığı, qayğı və istəkləri, vəziyyətdən çıxış yolları barədə bizi xeyli məlumatlandırdı. Cavanların, elə nisbətən yaşlıların da ailəsini dolandırmaq məqsədi ilə Rusiyanın bazarlarına səpələnmələrindən, kuponla bir aylıq əmək haqqına üç yumurta ala bilməyən müəllimlərin məktəblərdən uzaqlaşmasından, bazarların ancaq rus pulu ilə işləməsindən ürək ağrısı ilə danışdı. Dedi ki, camaatımızın bircə təskinliyi, bircə ümidi var: neçə ki bu torpaqda yaşamağı onlara çox görmürlər, torpaq onları yaşadacaq. Bu xalqın xoşbəxtliyi ondadır ki, torpaqla aralarında qırılmaz bir məhəbbət var.

«Borçalı»nın ilk nömrəsini alıb təbrik üçün redaksiyamıza gələn Mayakla mükəlliməmiz xeyli çəksə də görüşümüzün təəssüratını bu qısa yazı ilə yekunlaşdırmaq istəyirəm. Onun «kişi qırığı» ilə birgə geniş söhbətimiz isə qalsın Qarayazıya...

*“Sabah” qəzeti,
03 oktyabr 1997-ci il*

İnsan yarandığı gündən üzü sabaha gedir

*Sabahlarınız xeyirliyə açılsın, hörmətli oxucular!
Ömür tariximizin bir səhifəsi də açılacaq “Sabah”la. Hər günün
bir hökmü var, hər sabahın bir müjdəsi. İnsan yarandığı gündən
üzü sabaha gedib, sabahın həsrəti ilə yaşayıb. Mübarizələrlə dolu
günlərimizdə neçə-neçə oğul qovuşub əbədiyyətə, neçə-neçə oğul
doğulub bu xalqa”.*

*Düz altı il öncə - 1991-ci il sentyabrın 20-də “Sabah”ın ilk
sayında beləcə demişdik. Bu altı il ərzində “Sabah”ın səhifələrində
qalaq-qalaq kitablara çevriləcək neçə-neçə dərdimizi çözlədik, neçə-
neçə acılarımızı düyünlədik. Müxtəlif zaman qırıqlarında görüşsək də
düyünə düşmüş yumaq ömrü yaşayan millətimizin çarpıntılarını
yaşadıq, yaşatdıq... Zəmanənin bozaran üzünü görüb susmaq istədik,
susduq, susduq... dözülmədik. Yenidən görüşünüza gəldik.*

*Necə deyərlər, dərdini dindirməyin, onu dərd özü dilləndirəcək.
Gəlin yenidən birlikdə düşünək, sabahın yolunu birlikdə arayaq, istəkli
oxucular.*

Qaytarılan köç karvanı

“Borçalıdan Bakıya bir köç gəlir - qaytarmalıyıq!!!”

**Bu sözlər 1991-ci il sentyabrın 20-də “Sabah” qəzetinin 1-ci
sayında deyilmişdi.**

Dünyada ən böyük borc analıq borcudur. Dünyada ən ağır
yük ana məhəbbətinin övlad çiyinlərinə qoyduğu yüküdür.
Bu yükün altında duruş gətirə bilən, bu yükü həyat
yollarını işıqlandıran bir ulduz seli kimi başı üzərinə

qaldıra bilən, bu yükün ağırlığına sevinə bilən övlada ana məhəbbəti
ana laylası, ana südü kimi halaldır!

Dünyada ən qatı zülmkarlıq ananı öz ciyərparasından ayırmaq,
övladı ana laylasına həsrət qoymaqdır. Anamız Azərbaycanın gözü
həsrət dağlı neçə-neçə övladı kimi... Təbrizimiz, Dərbəndimiz,
Borçalımız, Zəngəzurumuz, Göyçəmiz, Lorumuz... Zaman-zaman bu
həsrətin ağrısından göynəməkdədir.

80-ci illərin sonlarında Qafqazda xüsusi ehtirasla qızıqdırılan milli
münasibətlər Borçalının da taleyində ciddi təbəddülatlar yaratdı.
Postsovet məkanında yerləşən Azərbaycan və Gürcüstan
Respublikalarının müstəqillik mübarizəsini milli münasibətlərlə
zəiflətməyə və sarsıtmağa çalışan imperiypərəst qüvvələr və onların
xidmətçiləri 3 Qafqaz respublikasının mərkəzində yerləşən Borçalını
ziddiyyətlərin episentrinə çevirməyə çalışdılar. Təxribat və çaxnaşma
yaratma metodlarının, demək olar ki, bütün variantları Borçalıda
sınaqdan keçirildi. 70 illik sovet beynəlmiləçiliyi ilə keyləşdirilmiş
milli hisslər oyadıldı və xalqın yaddaş damarları tarıma çəkildi.
Gərilmiş əsəblərdə yad havalər səsləndirildi. Lakin şükürlər olsun ki,
belə yad havalərə qol qaldırıb çılğıncasına süzənlərlə yanaşı, təmkinlə
onları seyr edənlər və nəhayət, bu havaləri tədricən milli ruh üstündə
kökləyənlər də tapıldı.

Bu gün yüzlərlə belə adamın adını çəkmək olar. Lakin istər-
istəməz yüz birinci inciyəcək. Çünki bütövlükdə Borçalı ayağa
qalxmışdı. Hər kəs Vətən, xalq borcunu ödəmək üçün mübarizəyə
qurşanmışdı. Cahillərə öz kökünü, yerini tanıtdırdı, aqillərə öz süfrəsini
açdı. Əsrlər boyu qaynayıb qovuşmuş iki xalq arasında düşmənçilik
toxumu səpən və bundan bəhrələnmək istəyən mənafə, mənəsb
düşkünlərini ifşa etdi, lənətlədi və sübut etdi ki, dar gündə yenə də
birinci hay verən qonşudur.

Gürcüstan Respublikasının dövlət müstəqilliyini müdafiə edən, bu
məqsəd uğrunda gürcülərlə çiyin-çiyinə dayanan Borçalı türkləri eyni
zamanda Azərbaycanın azadlığı və bütövlüyü uğrunda da şəhidlər
verdi. Atalar oldu ki, bir gündə evindən iki cənazə götürdü: biri
Gürcüstanın, digəri Azərbaycanın azadlığı uğrunda şəhid olmuşdu!..

Bu mübarizənin ön sıralarında gedənlərdən biri də Borçalı ziyalıları idi. Qəzet-jurnallarda, radio-televiziya, meydanlarda, müxtəlif tədbirlərdə silahdansa qələmə, ayıq başa, ağıllı sözə, tarixi reallığa daha çox üstünlük verən, sözün əsl mənasında, bu fədailər heç bir şəxsi mənafe güdmədən izahat aparır, tarixi keçmişimizi açıqlayır, haqsızlıqları ifşa edir, ara qarışdırırları lənətləyirdilər. Bu yolda onların ən böyük kürsüsü 1989-90-cı illərdə nəşrə başlayan “Azərbaycan”, “Sabah”, “Borçalı” qəzetləri idi. İlk dəfə Borçalı mövzusu sistemli şəkildə bu mətbuat orqanlarında araşdırılmış və öyrənilmişdir. Yaxın günlərdə işıq üzü görəcək kitab halında oxuculara təqdim edəcəyimiz həmin yazıları yenidən nəşr etdirməkdə məqsədımız onların xidmətini bir daha xalqa çatdırmaq və öz təşəkkümüzü bildirməkdir.

Bu gün min səhifəlik onlarla kitab yarana bilər, lakin əsrlər keçəcək, cildlərlə kitablar tarixin bircə səhifəsinə çevriləcək. Və əgər bizim toplumumuz da həmin səhifənin bircə abzasını təşkil edərsə, demək hədəfə yaşamamışıq.

Toplumumuzdakı yazıların sonunda onların ilk nəşr tarixini və mənbəyini göstərmişik. İlk nəşrlərlə indiki nəşr arasında heç bir müasirləşdirmə, yaxud təfəsilat aparmamaqla onların Borçalı məsələsində hansı rolu oynadığını və proqnostik fikirlərin dürüstlüyünə oxucularımızı da şahid etməkdir.

Vaxtilə biz deyəndə ki, Gürcüstan- Azərbaycan arasında bağlanan hər bir iqtisadi-siyasi münasibətin mayasında Borçalı sindromu dayanmalıdır - ötən iqtidarların dövründə bunu siyasi avantüra kimi qiymətləndirirdilər.

Bu barədə dəfələrlə mətbu yazılarla çıxışlar etmişik. Dövlətin nəzər-diqqətini bu məsələyə yönəltmişik və ikinci sökümlə təhlükəsinin aradan qaldırılması üçün əks-təsirli tədbirlər həyata keçirilməsi yollarını sadalamışıq və qeyri-rəsmi, xalq diplomatiyası yolu ilə ciddi işlər görmüşük. Şükürlər olsun ki, Azərbaycan dövlətinin bugünkü xarici siyasətində bu faktlar önəmli yerdə dayanır və öz müsbət nəticələrini göstərir.

İndi Azərbaycan və Gürcüstan arasında nəinki siyasi-iqtisadi əlaqələrdə, eləcə də mədəni, milli məsələlərdə xeyli nəzərəcarpacaq ilıqlıq, qarşılıqlı anlaşma və mehribanlıq bərqərar olmuşdur. Hüquq-mühafizə orqanlarının birgə səmərəli fəaliyyəti nəticəsində hər iki qonşu respublikada cinayətkarlıq halları kəskin şəkildə azaldılmış, cəmiyyətin keçid dövründə, mülkiyyət münasibətlərinin dəyişdiyi bir dövrdə insanlar dinclik və əmin-əmanlıq şəraitində rahat yaşamağa başlamışlar. Lakin... Fakt faktlığında qalır: 1989-1993-cü illərdə Gürcüstanda soydaşlarımızın sıxışdırılması faktı danılmaz idi, oda yağ tökənlər məlumdu, Gürcüstan rəsmi dairələri nəinki buna göz yumurdular, əksinə, deportasiya siyasətinə rəvac verirdilər. Azərbaycan iqtidarı isə kompassız gəmi kimi dərəcəyə çəşib qalmışdı.

Bu faktları gizlətmək olmaz - bunlar tarixdir! Bunlar Gürcü və Azərbaycan xalqının başına gətirilən fəlakətlərdir. Ancaq tarixi unutmamaq - onların gələcək təzadları qarşısında ələcsiz qalmaq deməkdir. Böyük siyasətin böyüklüyü məhz ondadır ki, kiçik siyasi gedişləri vaxtında zərərsizləşdirənsən.

Bu gün qeyd etdiyimiz xırda, eyni zamanda böyük siyasi gedişlərin piyadaları bizə çox yaxşı məlumdur. Bunlar kimlər idi. Gürcüstanda soyadını dəyişmiş ermənilər, siyasi karyera xəstəliyinə düşər olmuş gürcü millətçiləri, hegemon dövlətlərin kəşfiyyət idarələrinin milliyyəti “məlum olmayan” nöqərləri (bura azərbaycanlılar da daxildir) və ... Azərbaycan rəsmi dairələrinin buz donuqluğu, biganəliyi, etinasızlığı, padşahlıq üçün, soyub-talamaq üçün bir rayon da bəsimdir düşüncəsizliyi!

Borçalı böyük fəlakətin axtarışından qayıtdı. Ancaq bu arxayınlaşmağa, sərbəstliyə əsas vermir. Biz tarix kitablarını döndə-döndə vərəqləməliyik. Təkrar-təkrar öyrənməliyik. Hesab edirik ki, topluda da öyrənməli, nəticə çıxarılmalı məqamlar az deyil. Təkcə tarixçilərimiz, ziyalılarımız yox, təhsil müəssisələrimiz də, Borçalı məktəbliləri, tələbələri də bu tarixi diqqətlə öyrənməlidirlər. Tarixi başı üzərində şam kimi şöləndirməsən, gələcəyin qatı qaranlığından keçib işıqlı sabahlara qovuşa bilməzsən.

Vaqif Mustafaoğlu Mustafayev

Dünyanın bütün ölkələrinə Borçalıdan axın var...

*1950-ci il sentyabrın 17-də doğulub.
Bakıda M.F.Axundov adına Pedaqoji İnstitutu və
Tbilisi Kənd Təsərrüfatı İnstitutunu bitirib.
Marneuli rayon təhsil şöbəsinin müdiri işləyib.
1997-ci ildən Borçalı (Aşağı Kartli) bölgəsi üzrə
qubernatorun muavinidir. Evlidir, üç övladı var.*

Vaqif müəllim, Gürcüstanda qarşıdan bələdiyyə, parlament və prezident seçkiləri gəlir. Rəhbərlərindən biri olduğunuz Aşağı Kartli quberniyası öz iqtisadi, siyasi, etnik durumu ilə Gürcüstanda diqqət mərkəzində duran bölgələrdəndir. "Sabah"-ın oxucuları bu bölgənin Gürcüstandakı ab-havaya təsiri ilə bağlı fikirlərinizi eşitmək istərdilər.

- 90-cı illərin əvvəllərində müstəqilliyə gedən yollar həddən artıq ziqzaqlı idi. 1993-cü ildə Eduard Ambrosyeviç dövlətə rəhbər gələndən sonra nəinki daxili ictimai-siyasi, kriminogen vəziyyət, etnik münaqişələr qaydaya düşdü, eləcə də respublikanın beynəlxalq aləmdə müsbət imici formalaşmağa başladı.

Hazırda yerli bələdiyyə seçkilərinə ciddi hazırlıqlar gedir. Cənubi Qafqaz üçün çox strateji bir bölgə olan və əhalisinin altmış faizindən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edən Aşağı Kartli bölgəsində də əhalinin fəallığı artıb. Quberniyanın ərazisində yeddi yüz minə yaxın əhali yaşayır, onun təxminən altmış faizdən çoxu azərbaycanlılardır.

- **Vaqif müəllim, quberniya hansı rayonları əhatə edir?**
- Qardabani, Marneuli, Bolnisi, Dmanisi, Zalqa, Tetri Skaro rayonları və Rustavi şəhəri.

- **Mənim bildiyimə görə, quberniya ərazisində yaşayanların böyük əksəriyyəti torpaq adamıdır. Öz ruzilərini torpaqdan çıxaran bu adamların indi Rusiyanın, Tbilisinin bazarlarına getmək imkanları məhdudlaşıb. Belə olan halda onların torpağa münasibətində dəyişiklik yaranmayıb ki?**

- 1995-ci ildən Gürcüstanda torpaq islahatı başlanıb. Özü də bu islahat məhz bizim bölgədən başlandı. Adətən, belə islahatlar əsrdə bir dəfə, ya iki dəfə aparılır. Tale elə gətirdi ki, bu islahat bizim dövrümüzdə düşdü, həm də çox ağır bir dövrə. Əlbəttə, bu kampaniya sakit və hamar keçmədi. Xüsusilə, Bolnisi rayonunda çoxlu əyintilər oldu. Ancaq biz onu 1997-98-ci illərdə düzəldə bildik.

- **Yeri kəlməşkən, torpaq islahatı haqqında qəbul olunan qanunda müəyyən bölgələr üçün istisnalar, yaxud xüsusi güzəştlər nəzərdə tutulurmu?**

- Əvvəlcə var idi, Qamsaxurdianın vaxtında ədalətsiz, qərəzli, düşünülmüş şəkildə belə məhdudiyyətlər qoyulmuşdu. Yəni, Gürcüstan ərazisi boyunca, dairəvi sistemdə sərhəddən 21 km məsafədə torpaq islahatı aparmaq qadağan edilmişdi. Bu qadağaya görə əsasən sərhəd bölgələrində yaşayan azərbaycanlılar, demək olar ki, torpaqdan məhrum olurdular. Sonralar azərbaycanlı əhalinin ciddi etirazlarını eşidən Gürcüstan hökuməti bu əsassız qadağanı ləğv etdi. Eyni zamanda həyətyanı sahələr üçün nəzərdə tutulan kateqoriyalar da ləğv olundu və bundan sonra hər bir müstəqil ailə torpaqla təmin olundu.

Qaldı əhalinin torpaqdan çıxardığı ruzisini bazarlara çıxarmaq məsələsinə, düzdür, əvvəlki kimi olmasa da, yenə də bölgənin əhalisi Rusiyanın bazarlarına gedə bilir və Gürcüstanın müxtəlif şəhərlərində sərbəst ticarət əlaqələri qura bilir.

- **Vaqif müəllim, Azərbaycan məktəblərində təhsil məsələləri ilə bağlı da danışmağınızı istərdik. Bildiyimizə görə,**

şagirdlər dərs vəsaiti ilə tam təmin oluna, müəllimlər vaxtlı-vaxtında maaş ala bilmir. İqtisadi cəhətdən korluq çəkən əhali isə yuxarı siniflərdə oxuyan övladları üçün müəyyən məbləğ ödəməli olurlar. Keçmiş maarif işçisi kimi, bu məsələyə də bir aydınlıq gətirməyinizi istərdik.

- Düzdür, indi bu sahə ilə məşğul deyiləm, ancaq müəyyən məlumatlarım var. İlk növbədə onu deyim ki, yuxarı siniflərdə pullu təhsil sisteminə keçilməsi tək azərbaycanlılara aid deyil, Gürcüstan parlamentinin qərarı ilə respublikada yaşayan bütün xalqlara şamil edilir.

Düzdür, əhalinin indiki vəziyyətində xırda bir ödəniş də onlar üçün ağırdır, ancaq bu, dövlətin qərarıdır. Bu sahədə bir sıra iş adamları məktəblərə yardımlar edir və təhsili ağır vəziyyətdən çıxarmaqda böyük işlər görürlər. Eyni zamanda yuxarı siniflərdəki pullu təhsilin otuz faizini yenə də dövlət öz üzərinə götürüb. Qalan yetmiş faizin müəyyən hissəsini isə yerli rayon rəhbərliyi büdcənin hesabına ödəyir.

Dərsliklərə qalanda isə, bu sarıdan Azərbaycan hökumətinə minnətdarıq. Övvəlki illərdə olduğu kimi, indi də Azərbaycanda çap olunan dərsliklər humanitar yardım şəklində Gürcüstana gətirilir və məktəblərdə yayılır. Təbii ki, göndərilən bu kitablar bizim ehtiyaclarımızı tam ödəmir, ancaq nə etmək olar, buna görə də minnətdarıq, hələ bu kitabları çap etməyə bizim öz imkanlarımız yoxdur.

- **Mədəniyyət məsələləri ilə məşğul olmaq heç də siyasi-iqtisadi məsələlərdən az önəmli deyil. Müşahidələrimiz bizə əsas verir deyək ki, vaxtilə gözəl, yaraşığı mədəniyyət evləri, abidələri dağılmaq təhlükəsi qarşısındadır, hətta Borçalının bəzi kəndlərindəki bir çox rayon mərkəzlərinin malik olmadıqları mədəniyyət evləri ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən özəlləşdirilib, yaxud başqa məqsədlər üçün istifadə olunur. Onların bərpası, yenidən işə salınması, mədəniyyət işçilərinin özlərinin təminatı barədə perspektivdə müəyyən planlarınız varmı?**

- Dediklərinizdə həqiqətlər çoxdur. Əhalinin mədəniyyət məsələlərindən nisbətən uzaqlaşması, eyni zamanda dövlətin bu sahəyə maraq və diqqətinin nisbətən zəifləməsi, hesab edirəm ki, əsasən iqtisadi problemlərlə bağlıdır. Ancaq sizi bir faktla sevindirmək istəyirəm. 1998-ci il Gürcüstan azərbaycanlılarının mədəni həyatında əlamətdar bir il oldu. Belə ki, 1947-ci ildə fəaliyyəti dayandırılmış Tbilisidəki Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı E.Şevardnadze cənablarının sərəncamı ilə yenidən bərpa olunur və tezliklə azərbaycanlıların istifadəsinə veriləcək. Bu sərəncama əsasən on nəfərədək azərbaycanlı gənc Tbilisi teatr institutuna müsabiqəsiz qəbul ediləcək, Gürcüstan və Azərbaycan teatrşünaslarının köməkliyi ilə təhsil alacaqlar. Şübhəsiz ki, bu fakt özü də Azərbaycan və gürcü xalqlarının qədim mənəvi dostluq tellərini daha da möhkəmləndəcək, dövlətlərimiz arasında etibarlı əməkdaşlığa öz töhfəsini verəcəkdir.

- **Vaqif müəllim, vaxtilə gürcüstanlı ziyalıların Azərbaycana böyük bir axını vardı və bu da təhsillə bağlı təbii bir proses idi. İndi buna başqa bir axın da əlavə olunub. Bu da əhalinin nisbətən bacarıqlı, işgüzar təbəqəsinin, xüsusən də ziyalıların çörək dalınca Rusiyanın müxtəlif şəhərlərinə, Belarusiyaya, Orta Asiyaya və s. axınıdır. Bu axına düşənlərin Borçalıda yeri görünürmü?**

- Siz təkcə MDB ölkələrini saydınız. Mən isə deyərdim ki, dünyanın bütün ölkələrinə Borçalıdan belə bir axın var. Özü də bu, təsirini çox ciddi şəkildə göstərir. Bunu etiraf etmək lazımdır. Hər hansı vacib bir posta layiqli kadr tapmaqda, görürsən ki, bəzən çətinlik çəkirik. Buna baxmayaraq, Borçalı öz təbiəti ilə zəngin və rəngarəng olduğu kimi, qabiliyyətli oğulları ilə də ad çıxarıb. Onlar dünən də vardı, bu gün də var, sabah da olacaq. Borçalıdan kənarda bu elin-obanın adını ucaldan eloğlularımızla biz həmişə fəxr etmişik və onların adı ilə öyünürük.

Bu məsələyə bir fikir də əlavə etmək istəyirəm. Hazırda Marneulidə üç dövlət universitetinin filialı fəaliyyət göstərir. Təhsil rus və gürcü dillərində gedir. Tələbələrin əksəriyyəti

Borçalıdandır, Azərbaycan Respublikasından - Bakıdan, Gəncədən və s. rayonlardan da təhsil alanlar var.

Borçalıda ədəbi, mədəni həyat öz məcrasına düşməyə başlayır. Sadəcə, bir az qayğı lazımdır...

-Müsaibəyə görə təşəkkür edirik.

*"Sabah" qəzeti,
14-21 avqust 1998-ci il*

Senzura ləğv olundu

**Bu, dördüncü hakimiyyətdən daha çox,
birinci hakimiyyətə lazım idi...**

Senzura ləğv olundu. Ancaq açığını deyək ki, bu qurumun mövcudluğu mətbuatın müasir vüsəti qarşısında elə də ciddi bir sədd deyildi. Bəlkə də hazırkı siyasi proseslər fonunda bu gediş dördüncü hakimiyyətdən daha çox birinci hakimiyyətə lazım idi. Bunu qarşıdakı seçimdə dövlətin, eyni zamanda iqtidarın imici baxımından vacib manevrlərdən saymaq olar.

Rəsmi senzura siyasi bir meyit kimi artıq çoxdan üfunət iyi verirdi. Sadəcə, ağız-burnunu yaxşı-yaxşı bağlayıb bu leşi ayağının ucu ilə itələyərək xəndəyə atmağa cəsarəti çatan və atasına rəhmət qazandıran adam lazım idi.

Bəs gərəksiz bir şeyin atılması cəmiyyətə nə verəcək? Kimsə fikirləşirsə ki, mətbuatın inkişafına böyük təkan verəcək, hesab edirik ki, bu özünü aldatmadır. Hazırda ölkədə kifayət qədər mətbuat orqanı, eləcə də ayrı-ayrı jurnalistlər var ki, senzuranın mövcudluğu illərində də öz iti ağı, kəsərli sözü, obyektiv təfəkkürü, mənalı, məzmunlu, progressiv fikirləri ilə yüzlərlə oxucu qəlbini fəth edib özünə inandıra bilmişdi. Yox, əgər kimsə hesab edirsə ki, sözün kəsəri artacaq, burada da bir yanlışlıq var. Söz nə qədər çıpaqlaşarsa, bir o qədər də gözədən düşür. İctimai-siyasi münasibətlərin yeni çalarları, meydan psixologiyasının müzakirə qabiliyyəti ilə əvəzlənməsi - münasibətlərin küçə və xiyabanlarda deyil, masa arxasında aydınlaşdırılması, təbii ki, sözün də əndamına bir abır-həyə libası geydirir.

Belə fikirləşmək də yəqin səhv olardı ki, senzuranın ləğvi ilə elə gecənin birindəcə Azərbaycan mətbuatı keyfiyyət sarıdan bir

boy artacaq, professionallıq aşırı-daşacaq. Ancaq çox təəssüf... Bu gün ən təəssüfləndirici fakt odur ki, Azərbaycanın jurnalist ordusunun əksəriyyəti döyüşə yararsızdır. Bu ordu halal zəhmət cəbhəsindən qaçan fərarilərlə doludur. Bu fərarilər isə Azərbaycan jurnalistikasına bir ləkə olub onun səviyyə etibarilə aşınmasında xüsusi rol oynayırlar. Onların sayəsində Azərbaycan mətbuatı orta səviyyəli oxucunun yedəyində gedir.

Bu gün Azərbaycan jurnalistikasının ən çox ehtiyac hiss elədiyi keyfiyyətlər nədir? Birincisi - obyektivlik (qərəzsizlik), ikincisi - sözün abır-həya libasını özünə qaytarmaq.

Əgər belə demək olarsa, biz rəsmi senzuradan qurtulduq. Bəs dörd-beş mətbuat orqanından başqa, əksəriyyəti “müxalifət”, yaxud “tərəfsiz” hesab olunan digər mətbuat orqanlarının öz içərisindəki senzura? Onlar öz içərilərindəki senzuradan azad ola biləcəklərmi?

Azadlıq kiminsə azadlığına təcavüz etmək deyil, azadlıq özünün öz içindən azad olmağıdır.

Senzura isə... dilimizə müvəqqəti gəlmiş bir qonaq idi - yola saldıq, getdi. Biz isə qalırıq: mən, sən, o və bir də... vicdanımız - təklək yoldaşımız. Onun səsinə qulaq asmaq və göstərdiyi səmtə getmək isə hər vicdanlı adamın işi deyil...

*“Sabah” qəzeti,
28 avqust – 03 sentyabr 1998-ci il*

Eşq və raket cəngavəri

Hillari Klinton:

«İnanıram ki, sən hər şeyi qaydasına qoyacaqsan...»

Hiss edəndə ki, hərbi hava qüvvələrinin komandanı dövlət başçısına qarşı sui-qəsd hazırlamaq fikrinə düşüb və onu işdən kənarlaşdırmaq üçün dövlət başçısının əlində elə bir tutarlı alibi yoxdur, onda M.Qorbaçov bütün dünyada SSRİ Silahlı Qüvvələrini bədnam etdi: həvəskar alman turistinin idman təyyarəsi Kremlə «dəvət olundu»... Və bununla da hərbi hava qüvvələrinin rəhbərliyi istefaya göndərildi.

...1905-ci ildə isə Rusiya yetişməkdə olan inqilabı boğmaq üçün Yaponiya ilə müharibə taktikasını seçmişdi.

Dövlət başçılarından belə manevrlərindən çoxlu misallar çəkmək olar.

Klintonun amerikasayğı «manevri»ni isə Amerika tarixçiləri heç nə ilə müqayisə edə bilmirlər? Monika Levinski ilə eşq macərasının faş olduğunu və bu hadisənin dünyanın diqqət mərkəzinə çəkildiyini görən prezident və onun siyasi dayaqları, bir sıra politoloqların fikrincə, Sudan və Əfqanıstanı raket atəşinə tutmaqdan başqa çıxış yolu tapa bilmədilər.

Bununla da onlarla sudanlı və əfqanıstanlı “monikaların” ah-naləsi Monika Levinskinin məhkəmə səhnəsindəki hay-küyünü batırdı - günahsız insanlar bir eşq macərasının qurbanı oldular...

Əslində B.Klintonun belə qalmaqallı məhəbbət macəraları 1991-ci ildən məhkəmə salonlarını gəzməkdədir. Sadəcə, amerikalılar öz prezidentlərinə çox hörmət edirlər və bu hörməti qorumaq üçün FTB dəridən-qabıqdan çıxır. Hər dəfə də bu

qalmaqlı Klintonun siyasi düşmənlərinin fitnə-fəsadı kimi qələmə verir. Ancaq Monika...

Deyəsən, bu daha «fitnə-fəsada» oxşamır. Bu zərbə Klintonu Ağ Evin öz içərisindən, prezident dəftərxanasının keçmiş praktikantı Monika Levinskidən dəydi...

Los-Anjelesin varlı həkimlər ailəsində dünyaya gələn M.Levinski Pasifik Xayn Skul xüsusi məktəbini və Santa- Monika kollecini bitirmişdir. Kollecın rektoru onu belə xarakterizə etmişdir: «Şirin səslı, başı boş, qəşəng bir qız...»

1996-cı ilin aprelindən pentaqonun Ağ evdəki press-burosunda assistent işləyən M.Levinski gözlənilmədən Klintonun «seksual kələklərini» açmağa başladı.

Əvvəllər buna o qədər də ciddi əhəmiyyət verməyən prezident və onun ətrafı məsələnin böyüdüynü görüb, narahat olmağa başladılar. Prezidentə qarşı olan digər hücumların atəş nöqtələrinin çoxalması Demokratlar Partiyasının yüksəlişinə rəvac verirdi.

Keçmiş jurnalist, indii isə rəqqasə olan Cenifer Flauersin mətbuatda çıxışından sonra isə hücumda «iri topların» gurultusu eşidilməyə başladı. O, çəkilmədən bəyan etdi ki, iki ildən artıqdır ki, prezidentin məşuqəsidir.

Beləliklə, qalmaqlı məhəbbət macəralarının mətbuatda yaratdığı hay-küy içərisində, nəhayət ki, Bill Klinton «düzgün olmayan əlaqə»ni boynuna aldı.

Amerikalıların öz prezidentlərinin etirafına nə qiymət verəcəklərini dünya ictimaiyyətinin səbirsizliklə gözlədiyi bir məqamda «eşq cəngavəri» gözlənilməz gediş etdi – Sudan və Əfqanıstana raket zərbələri endirdi. Zərər çəkmiş ölkələrin «Dövlət terrorizmi» kimi qiymətləndirdikləri bu addım Amerika ictimaiyyətinin böyük əksəriyyəti «öz prezidentlərinin ətrafında sıx birləşdirdi» və «xırda-para dedi-qodular» səngiməyə başladı.

*“Sabah” qəzeti,
16 noyabr 1999-cu il*

Geriyyə yol yoxdur – qarşıda seçkilərdir

Ölkəmizdə ilk dəfə keçirilən bələdiyyə seçkilərinə cəmi-cümlətanı 1 ay qalır... Ancaq xalqımız bu seçkilərə hazırımı?

Bələdiyyə üzvlüyünə namizəd göstərilməsi kompaniyası göstərdi ki, əhali bələdiyyələrin mahiyyətini hələ də lazımi səviyyədə dərk etmir və bu seçkilərə də əvvəlki kimi inamsızlıq nümayiş etdirir. Xalqın etimadını doğrultmayan, yaxud dövlət orqanları qarşısında seçicisinin mənafeyini müdafiə etmək qabiliyyətindən məhrum olan, yaxud buna o qədər də can atmayan bir sıra millət vəkillərinin korrupsiyaya qurşanması, beş illik deputatlığı müddətində mümkün qədər öz ailəsinin, qohum-əqrəbasının güzəranını düşünmələri... əhalidə yeni seçiləcək bələdiyyə üzvlərinə və ümumiyyətlə, bələdiyyələrə qarşı bir biganəlik hissi yartmışdır. Necə deyərlər, xalqın ağzı öz deputatından yanıb...

Bu, əhalinin bələdiyyələrə münasibətinin ümumi mənzərəsidir. Bəs bələdiyyələrə öz namizədliyini vermiş şəxslərin münasibəti necədir? Bax, burda xalqın inamsızlığına doğrudan da haqq qazındırmaya bilmirsən. Namizədlərin siyahısında kimlər yoxdur - keçmiş sovxoz direktorları, icra hakimiyyətindən qovulmuş rüşvətxor məmurlar, səriştəsizlikləri ucbatından böyük bir sənaye müəssisəsini iflic vəziyyətə salmış zavod-fabrik direktorları, əliəyriliyinə görə işdən qovulmuş JEK rəisləri, keçmiş ticarət işçiləri və b...

Bu siyahıda əlbəttə namuslu, xalqın rifahını düşünən adamlar da az deyil. Ancaq təəssüflər olsun ki, naturaca müsbət adamlar

mənəvi zənginliklərini başqaları kimi gözə soxa bilmədiklərindən xalqdan gizli qalıblar. Məhz burada ən böyük məsuliyyət xalqın üzərinə düşür. Belə adamlar tapılıb seçilməlidirlər. Hər halda xalq gözü sərrafdır.

Yuxarıda dediyimiz kimi, seçimində yanılmış və aldadılmış xalqın siyasi fəallığı bu gün heç vaxt olmadığı kimi aşağı səviyyədədir. Bu fəaliyyətsizlik hərdən xırda şifahi etirazlar şəklində təzahür edir. Lakin bir şeyi dərk etmək lazımdır ki, belə münasibətlə biz ancaq öz gələcəyimizi baltalayırıq.

Müstəqil respublikamızın on illik tarixində keçirilən seçkilər göstərdi ki, xalqın fəallığı yüksək olanda saxtakarlığa, naqisliyə yer az qalır. Bu gün dövlətdən küsməklə, deputatdan küsməklə öz içində zamanəyə üsyan etmək gələcək əzablarınla təkbətək, üzbəüz qalmaq deməkdir. Seçki günü əgər birimiz öz incikliyimizi unuda bilməyib seçki məntəqəsinə getməyiriksə, əmin olun ki, həmin birimizin bülleteni elə bir naqis adamın adına yazılacaq ki, onun əzablarını yenə də özümüz çəkməli olacağıq.

Bələdiyyə seçkiləri ölkəmizdə ilk dəfədir keçirilir. Bu seçkilərin ən böyük mahiyyəti ondadır ki, geniş xalq kütlələri dövlətin bir sıra vəzifələrinə şərik çıxır, idarəetmə işlərinə daha yaxından qatılır.

Bələdiyyə əhalinin yerli əhəmiyyətli həyat və fəaliyyəti ilə bağlı məsələləri məhz yeni yaradılacaq orqanların köməyi ilə həyata keçirəcək. Bir nəfərin istəyi ilə çıxarılan qərarlar kollegial şəkildə həll olunacaq. Təhsil, səhiyyə, mədəniyyət işçilərinin, işsizlik probleminin, aztəminatlı, kimsəsiz ailələrin, sosial ədalət prinsipinin həllində bələdiyyələrin böyük gələcəyi var. Xalqımız bu işdən kənarda qalmamalıdır. Əgər yerlərdə bir nəfərin irarəsindən asılı vəziyyətdə qalmaq istəmirsinizsə, seçkilərə gəlin, fəallıq göstərin. Özünüz öz taleyinizi həll edin. Seçdiyiniz adamı tanıyın, onun qarşısında tələblərinizi qoyun.

Seçkilərə gəlməmək saxtakarlığa rəvac verməkdir. Biz bataqlığın tən ortasındaıyıq. Bu vəziyyətdə dayanmaq ölümlə üz-üzə durmaq deməkdir. Arxada çətin keçidlər qalıb. Qarşıda isə xoş gələcəyin ümidləri sayrışır.

Geriye yol yoxdur - qarşıda seçkilərdir. Seçkiyə gəlin, seçiminizi edin!

Qafqaz ümumi evimizdir

Azərbaycan” və “Sabah” qəzetlərində işlədiyim dövrlərdə Borçalı mövzusu mənim həyatımın ayrılmaz bir hissəsi və jurnalistlik fəaliyyətimin aparıcı mövzusu olub. Lakin Gürcüstanda yaşayıb fəaliyyət göstərən soydaşlarımızla yanaşı, Azərbaycandakı gürcülər barəsində də daimi olaraq marqlanmış və onların həyatını əks etdirən müxtəlif səpkili materiallar hazırlamışam. Zaqatala və Qaxa növbəti ezamiyyəmdə də bu niyyətlə gürcü kəndlərində olmuşam.

Zaqatala rayon Təhsil şöbəsinin müdiri Tahir Ramazanzadəyə xahişimi bildirəndə ki, ikidilli məktəblərdə olmaq istəyirəm o, məmnuniyyətlə xahişimə əməl edib Aydın Babayev adına Mosul və Ramazan Muradov adına Yuxarı Çardaxlar kənd orta məktəblərinin adını çəkdi...

Gürcüdülli kənddən qalxan azan səsi

*...Söhbətimizin şirin yerində həzin bir azan səsi
hisslərimizə hakim kəsildi və bizi
qeybanə bir təsirə saldı.*

Mosul kəndində azərbaycanlılarla yanaşı, ingiloylar da yaşayır. Kəndin 3 minə yaxın əhalisi var. Məktəbdə tədris iki dildə – Azərbaycan və gürcü dilində aparılır. Mosul kənd orta məktəbində 730-a yaxın şagird təhsil alır. 1991-ci ildə istifadəyə verilən ikimərtəbəli yaraşqlı məktəb binası müasir avadanlıqlarla, su və istilik sistemi ilə təchis olunub. Məktəbdə 86 nəfər müəllim fəaliyyət göstərir. İngilis və rus dilləri

üzrə linqafon kabinələri var. 300 nəfərlik yeməxana müəllim və şagirdlərin ixtiyarındadır. Məktəbin həyətdəki idman meydançasından başqa 380 kv.metrlik idman zalı var.

2 hektarlıq sahəyə malik olan məktəb bu il 10 hektar əkin sahəsi icarəyə götürüb. Müəllim və şagirdlərin əməyi ilə bu torpaqda becərilən qarğıdalının satışından əldə olunan gəlir işçilərin zəhmət haqqına və məktəbin təmirinə sərf olunub.

Mosul kənd orta məktəbinin direktoru 1994-cü ildə bu vəzifəyə təyin olunan Novruz İsrailovdur.

Qısa tanışlıq:

Novruz İsrailov 1975-ci ildə M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Rus dili və Ədəbiyyatı İnstitutunu bitirib, təyinatla Göyçay Kənd Təsərrüfatı texnikumunda və texniki peşə məktəbində çalışıb. 1981-ci ildən 1984-cü ilədək Mosul kənd sovetinin sədri (icra nümayəndəsi) vəzifəsində fəaliyyət göstərüb. 1994-cü ildən Mosul kənd orta məktəbinin direktorudur. Milliyyətə ingiloydur.

İlk andaca xoş rəftarı, mədəniyyəti və qonaqpərvərliyi ilə seçilən direktor yoldan gəldiyimizi nəzərə alıb, bizə elə öz kabinetində çay, şirniyyat təşkil etdi və söhbətə körpü saldı.

– Bu məktəbin tikintisinə mən özüm nəzarət etmişəm. O vaxtlar icra nümayəndəsi işləyirdim. Kəndimiz Zaqatalada ən abad kəndlərdəndir. Adamları zəhmətsevər və işgüzdürlər. Kənddə hamı azərbaycan və gürcücə təmiz danışır. Dilimizdə fərq olsa da, dinimiz eynidir – hamı müsəlman dininə sitayiş edir. Məktəbimiz dəfələrlə ümumrespublika müsabiqələrində fərqlənib. Keçən tədris ilində Təhsil Nazirliyinin kənd məktəbləri arasında keçirdiyi fənn kabinələri üzrə baxış – müsabiqədə bizim azərbaycan dili kabinəsi 2-ci yerə layiq görüldü. Bu uğurun qazanılmasında müəllimlərimizdən Aybəniz Ağasıyevanın xüsusi xidmətləri var.

Məktəbimizdə tədris etdiyi fənnin gözəl bilicisi və öyrədicisi olan istedadlı müəllimlərimiz çoxdur. Onlardan ali dərəcəli müəllimlər – ötən il Təhsil Nazirliyinin fəxri fərmanına layiq

görülən Nurbikə Mirzəyevanı (gürcü dili və ədəbiyyatı), 1-ci dərəcəli müəllimlər Fatma Kərimovanı, Səfər Rəhimovu (rus dili və ədəbiyyatı), Çələbi Abdürrəhmanovu (riyaziyyat), Laləzar Məmmədovanı (riyaziyyat), Südəbə Məmmədovanı (rus dili və ədəbiyyatı) və b. göstərə bilərəm.

Ötən tədris ilində məktəbimizin 47 məzunundan 17 nəfəri müxtəlif ali məktəblərə sənəd vermişdi. Onlardan 11 nəfərinin xoş xəbərini almışıq.

Bir məsələni xüsusi qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan və Gürcüstan respublikalarının prezidentləri hörmətli H.Əliyev və E.Şevardnadze cənablarının söyləri nəticəsində əvəllər olub sonradan dayandırılmış ali məktəblərə qəbul güzəştləri bərpa olunduqdan sonra məzunlarımız Gürcüstan ali məktəblərinə müsabiqəsiz qəbul olunmaq şansı qazanmışlar.

Lakin bizi bir məsələ çox narahat edir. Gürcü dilinlə yeni proqramlar və dərsliklər əldə etmək olduqca böyük problemə çevrilib. Son on ildə bu sahədə ciddi çətinliklərlə rastlaşırıq. Hər iki respublikanın təhsil nazirliklərindən xahiş edərdik ki, bu məsələni tezliklə həll etsinlər – təhsildə, elmdə və ictimai həyatımızdakı yeniliklərdən, biliklərdən gənc nəsli təcrid etməsinlər.

...Söhbətimizin şirin yerində həzin bir azan səsi hisslərimizə hakim kəsildi və bizi qeybanə bir təsirə saldı. Əlini saqqalına çəkib salavat çevirən Novruz müəllim dilləndi:

– İstər gürcü-ingiloy, istərsə də azərbaycanlı olsun, 5-ci sinifdən yuxarı bütün şagirdlər oruc tutur, namaz qılır. Bizdə müsəlman dininə etiqad olduqca güclüdür.

...Dilləri azərbaycan və gürcü, dinləri müsəlman olan bu kəndin sakinlərinə Qafqazın iki qədim xalqının dostluq və qardaşlıq nümunəsi kimi uğurlar və firəvanlıq diləyərək Mosul kənd orta məktəbinin direktoru Novruz müəllimlə və pedaqoji kollektivlə vidalaşib Qax rayonunun ingiloylar-gürcülər yaşayan kəndlərinə yola düşdük.

“Sabah” qəzeti,
28 sentyabr 2000-ci il

Bina darısqallıq edir

Zaqatala rayonundakı Ramazan Muradov adına Yuxarı Çardaxlar kənd orta məktəbinin əsası dünyəvi məktəb kimi 1923-cü ildən qoyulub. Məktəbdə 465 nəfər şagirdə 44 nəfərlik pedaqoji kollektiv təhsil verir. 1933-34-cü illərdə ibtidai məktəb məqsədi ilə tikilən və sonralar 7 illik və 8 illik kimi fəaliyyət göstərən məktəb 1971-ci ildən orta məktəbə çevrilib. Hazırda bir neçə kiçik korpusdan ibarət olan məktəbin köhnə binası tələbatı tam ödəməsə də mövcud tikililərlə valideynlərin, pedaqogi və qismən də olsa rayon təhsil şöbəsinin yardımını ilə cari dərslər üçün təmir olunub və istifadəyə yararlı hala salınıb.

Məktəbin səliqə-sahmanlı bağ-bağatı, idman meydançası var. Baxanda adamın başından papağı düşən zəngin meşəli uca dağların ətəyində yerləşən Yuxarı Çardaxlar məktəbinin yeni binaya böyük ehtiyacı var. Kənd böyüyüb, əhalisi artıq 2 mini keçib.

Məktəbin direktoru **Məhəmməd Davudov** bu barədə köks ötürərək danışır:

– Məktəbimizdə savadlı və sağlam pedaqoji kollektiv fəaliyyət göstərir. Kollektiv məni öz sıralarına razılıq və etibarla qəbul etdi. Mən də öz növbəmdə kollektivdən tam razıyam və hər bir müəllimin əməyinə hörmətlə yanaşıram.

Qısa tanışlıq:

Məhəmməd Davudov 1980-ci ildə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstitutunu bitirib. 18 il Zaqatala rayon idman komitəsinə rəhbərlik edib. 3 il öz kəndlərində kolxoz sədri işləyib. Müxtəlif vaxtlarda məktəblərdə bədən tərbiyəsi dərslərini aparıb. Bacarıqlı idmançılar yetişdirib.

Əsas problemimiz bina məsələsidir. Kəndə girəndə mərkəzdə qurulmuş uca kranı yaqın ki, gördünüz. 1990-cı ildə 500 şagirdlik məktəb binası üçün kəndin mərkəzində geniş bir sahədə yer ayrıldı, binanın özülü töküldü. Lakin Ermənistan-Azərbaycan müharibəsinin yaratdığı iqtisadi və siyasi problemlər bu binanın tikintisini davam etdirməyə imkan vermədi.

Ancaq həyatımızın təbii inkişafının reallıqlarına tabe olmalıyıq. Əhali artır, şagirdlərin sayı çoxalır, köhnə məktəb binası isə darısqallıq edir. Qarşımızda duran bir nömrəli məsələ tikintisi yarımçıq qalmış məktəb binasını dövlət hesabına başa çatdırmaqdır.

R.Muradov adına Y.Çardaxlar məktəbinin ilk buraxılış ilindən bu günədək məzunlarının 82 nəfəri ali, 103 nəfəri isə orta ixtisas məktəblərini bitirib. Bu illər ərzində 994 nəfər insana ilk dəfə «ANA» kəlməsini yazdıran məktəbin indi özünün qayğıya ehtiyacı var.

Son vaxtlar ali təhsilli kadrların hazırlanması ilə həyatı tələbat arasındakı uyğunsuzluq tədrisin ritmik konveyer mexanizmində qeyri-ritmik ahənglərin yaranmasına gətirib çıxarıb. Belə ki, məcburi orta təhsildən yayınanların, təhsilini davam etdirmək istəməyənlərin sayının artması kimi hallar bizdə də özünü göstərməyə başlayıb. Məsələn, 1970-80-ci illərdə Y.Çardaxlar məktəbinin məzunlarının 25-30 faizi ali məktəblərə daxil olurdusa, bu il cəmi 2 nəfər – biri M.Ə.Rəsulzadə adına BDU-nun kimya fakültəsinə, digəri Bədən Tərbiyəsi İnstitutuna qəbul olunub. Bu heç də məktəbdə tədrisin keyfiyyətinin aşağı düşməsi ilə bağlı olmayıb ali təhsilli mütəxəssislərin işsizlik problemi ilə üzləşməsinin digərlərinə mənfi təsiri ilə bağlıdır.

Y.Çardaxlar orta məktəbində indi də işini sevən və tədris etdiyi fənni şagirdlərinə sevdirən bacarıqlı müəllimlər az deyil. Onlardan ibtidai sinif müəllimləri Lətif Rüstəmov, Şəmsiyyət Hüşənova, Xədicə Əhmədova, Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimləri Nərmənə Əhmədova, Fatma Şirinova, Məhəmməd Həsənov, Məhəmməd Hacıəhmədov və başqaları bu gün də gənc nəslin tərbiyəsinə ömürlərini çıraq edirlər.

Yolumuz Qaxadır...

Şagirdlər müəllimlər arasında rəqabət yaradır

Dərsini yüksək səviyyədə tədris edə bilməyən, savadını tam nümayiş etdirə bilməyən, müəllim ömrünü şagirdi üçün çıraqlı etməyən, şam kimi əriməyən öyrətmənin (burda məhz bu söz yerinə düşür)... yanına heç bir şagird fərdi hazırlaşmağa getməz.

Müəhəbbətimiz Qax rayon D.Əliyeva adına 1 saylı orta məktəbin direktoru Mədinə Heydərovadır

– Qaxın orta yaşlı nəslinin, demək olar ki, böyük əksəriyyəti bu məktəbin yetirməsidir. Hazırda məktəbin yerləşdiyi bina 1926-cı ildə inşa edilib. Vaxtilə bu məktəbin məzunları olmuş görkəmli ziyalılar – şairlər, yazıçılar, nazirlər, elm və incəsənət xadimləri respublikanın ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak etmiş, Vətənin layiqli övladları olmuşlar. Bir vaxtlar respublikaya rəhbərlik etmiş el ağsaqqalı akademik İmam Mustafayev, Su Təsərrüfatı naziri Əhməd Əhmədzadə, uzun müddət Nərimanov rayonunun icra başçısı işləmiş Mübariz Rəcəbov, partiya-təsərrüfat rəhbəri olmuş Sadıq Murtuzayev, M.Nağıyev adına xəstəxananın bacarıqlı həkimlərindən Afər Əfəndiyev, yazıçı-jurnalist Gəray Fəzli də bu məktəbin yetirmələridir.

Hazırda məktəbimizdə 4 yüzə qədər şagird təhsil alır. Onlara 60 müəllim təlim-tərbiyə verir. Qocaman müəllimlərimizdən «Şərəf nişanı» ordenli Əfruz Kərimova, Əməkdar müəllim Şərqiyyə Məmmədova, ali kateqoriyalı Fətmət

Rəşidova ilə yanaşı, cavan, enerjili müəllimlərimiz də çoxdur. Çəkdiqləri zəhmət müqabilində aldıkları məvacib çox olmasa da bütün müəllimlərimiz öz işlərinə vicdanla yanaşır, bilik və bacarıqlarını şagirdlərindən əsirgəmir. Keçən tədris ilində təhsilin humanistləşdirilməsi ilə əlaqədar məktəbimiz rayonda ikinci yeri tutub. «İlin ən yaxşı şagirdi» və «İlin ən yaxşı müəllimi» müsabiqələrinin hər ikisində məktəbimiz qalib gəlib. 4 ali kateqoriyalı müəllimimiz var.

Keçən il kamal attestatı verdiyimiz 23 nəfər məzunumuzdan 4 nəfəri ali məktəblərin ödənişsiz fakültələrinə qəbul olunub.

İki nəfər əlaçı şagirdimizə kənarda qalıb. Yəni burda bir ədalətsizlik və ya qeyri obyektivlik olmayıb. Sadəcə olaraq, onlardan biri ödənişli fakültəyə düşüb – ancaq valideynlərinin imkanı olmadığından imtina edib, digəri isə ancaq BDU-nun hüquq fakültəsinə girmək arzusunda olduğundan həmin fakültəyə tələb olunan balı toplaya bilməyib.

– Məktəbin yanacaq-enerji təchizatı nə vəziyyətdədir?

– Açığını deyim ki, çox pis. İşıq problemi bizim ən yaralı yerimizdir. Bir sıra fənn kabinetlərində olan aparatları, cihazları və digər avadanlıqları işığın vaxtılı-vaxtımda olmaması ucbatından işlədə bilmirik. Bu da dərslərin effektivliyinə mənfi təsir göstərir.

Yanacaq sarıdan bu il vəziyyətimiz pis deyil. Təhsil şöbəsinin, yerli təşkilatların, xüsusi valideynlərin köməyi ilə qış üçün odun tədarükünü görmüşük.

Etiraf etmək lazımdır ki, ölkənin iqtisadi potensialının zəif olduğu belə bir vaxtda məktəblər valideynlərin qayğısı olmasa tamamilə dağılıb gedərdi. Mən bizim valideynlərdən çox razıyam. Onlar məktəbi darda qoymurlar. Sınıf otaqlarının, dəhlizin, partaların təmirində bizə əllərindən gələnlərin köməyi əsirgəmir.

– Mədinə müəllimə, Qax rayonunda qəribə bir adətin şahidi olduq. Hədiyyə məsələsini deyirəm...

– Ən biabırçı bir adətdir! Düz deyirsiniz, var belə bir adət, son vaxtlar dəb düşüb 11-lərlə 1-cilər arasında. Bir də görürsən 11-i qurtaran 1-ci sinfə gələnlə bir televizor alır, o birisi isə ona

xalça. Yaxud, biri o birinə bahalı kostyum alır, digəri isə əvəzində qızıl zəncir, saat, üzük, ayaqqabı... nə bilim daha nələr. Bunun məktəbdə keçirilən tədbirə – «Son zəng»ə qətiyyənlə daxil yoxdur. Biz belə hallara qarşı məktəbdə qəti mubarizə aparırıq, uşaqları başa salırıq. Ancaq hələ ki, tamamilə aradan götürə bilmirik.

Bu, imkansız və aztəminatlı ailələrin uşaqlarını əzir, təhqir edir, alçaldır, əksinə, digər təbəqənin «gül balalarını» isə lovğalandırır, şişirdir, ərköyünləşdirir.

– **Şagirdlərin meyl və maraqları, müəllimlərinə münasibət barədə sorğular keçirmisinizmi?**

– Bəli, belə sorğular mütəmadi olaraq bizdə keçirilir. Onların nəticələrini təhlil edir və gələn tədris ili üçün dərs bölgüləri və yerdəyişmələr aparırıq. Məsələn, keçən il şagirdlərin böyük əksəriyyəti tarixçi Vidadi müəllimə daha çox üstünlük vermişdilər.

– **Bəlkə onlar tələbkər müəllimləri çox da arzu etmirlər?..**

– Əksinə. İndi uşaqlar tələbkər müəllimləri daha çox istəyirlər. Məsələn, sizə bir misal deyim. Bilirsiniz ki, son vaxtlar fərdi hazırlaşmaq geniş yayılıb. Bizim müəllimlər də bu işlə kifayət qədər məşğul olurlar. Biz buna pis baxmırıq. Soruşa bilərsiniz ki, gündəlik dərs dediyi uşaqla fərdi məşğul olmaq nə dərəcədə məntiqidir.

– **Soruşuram: nə dərəcədə məntiqidir? Bu həmin müəllimin keçdiyi dərslə keyfiyyətinə təsir göstərmirmi? Yaxud, başqa şəkildə desək, maddi maraq mənəvi məsuliyyəti üstələmirmi?**

– Qətiyyənlə! Birincisi, müəllimlik özü bir «xəstəlik»dir. Xəstə adamın içindəki yara qövr eləyən kimi, bildiyini uşağa öyrədə bilməyən müəllimin də ürəyi həmişə ağrılı olar. Biliyini uşaqdan gizlədən müəllimi mən ağılıma yerəşdirə bilmirəm. Əgər varsa, deməli, onun bildiyi elə o qədərdir.

İkincisi, dərslərini yüksək səviyyədə keçə bilməyən, savadını tam nümayiş etdirə bilməyən, müəllim ömrünü şagirdi üçün çıraq

etməyən, şam kimi əritməyən öyrətmənin (burda məhz bu söz yerinə düşür)... yanına heç bir şagird fərdi hazırlaşmağa getməz.

Bax, görürsünüzmü, istər-istəməz şagirdlər özləri müəllimlər arasında sağlam rəqabət yaranmasına rəvac verirlər. Şübhəsiz ki, seçim tamamilə şagirdlərin ixtiyarında qalır. Seçimdə bu müstəqillik isə gənc nəslimizin özünün həyatı üçün, Vətənin taleyi üçün məsuliyyət hissini dərk etməsi deməkdir.

*“Sabah” qəzeti.
28 sentyabr 2000-ci il*

Azərbaycan torpağı, gürcü şərəbi və “azsayılı xalqlar”

**Nə azərbaycanlılar Gürcüstanı, nə də gürcülər
Azərbaycanı tərk etmək fikrində deyillər.
Çünki hər ikisi bizim Vətənimizdir!**

Qax rayonunun səfali guşələrindən biri də gürcülərin və ingiloyların yaşadığı Qaxingiloy kəndidir. Kəndin coğrafi şəraiti çox əlverişlidir. Üç tərəfdən nadir, qiymətli meşə və bitki örtüyü ilə dövrələnmiş kəndin əhalisinin əsas məşğuliyyəti tütün və qarğıdalı becərməkdir. Deyirlər ki, dünyanın 11 iqlimindən 9-u Azərbaycanda var – bu, həqiqətdir. Ancaq o da həqiqətdir ki, Qaxda 11 iqlimdən 10-u mövcuddur. Burada tropik iqlimdə yetişən meyvələrdən başqa, elə bir meyvə göstərmək mümkün deyil ki, yetişməsin. Münbit qara torpağı var. Təkcə su problemini tam həll etmək hələ mümkün olmayıb.

Qaxingiloy kəndində fəaliyyət göstərən məktəbin əsası 1898-ci ildə qoyulub. Həmin məktəb 1936-cı ildən orta məktəbə çevrilib. Hazırda burada 400-ə yaxın şagird təhsil alır. Onların tərbiyəsi ilə 66 müəllim məşğuldur.

Arayış:

Qax rayonunun 55 min əhalisi var. Onun 7 minə yaxını gürcüdəllilə əhəlidir. 1500-ə yaxın şagird gürcü dilində təhsil alır.

Qaxingiloy orta məktəbinin direktoru **Otarəşvili Natella Semyonovnadır.**

Qarşımıza çıxan məktəblilərlə salamlayıram:

– **Qamarcobat, bəvşəbi!**

– Qaqimarcos!.. – Onlar mənə sevincək cavab verirlər.

Bəziləri:

– Salam müəllim!.. – deyirlər.

Bu isə bizi müşayiət edən Qax rayon Təhsil şöbəsinin işçisi Vaqif müəllimə ünvanlamışdı.

Biz dəhlizimizin uzun divarları boyu Azərbaycan və gürcü klassiklərinin portretləri ilə, 20 yanvar və 9 Aprel şəhidlərinin fotosendləri ilə bəzədilmiş şəkillərə baxa-baxa direktorun kabinetinə yaxınlaşıyıq. Üz-gözündən qayğı və yorğunluq seçilən məktəb direktoru bizi mehribanlıqla qarşılayır.

...Söhbətinə Natella xanım gileylə başladı:

– Dərslik sarıdan çox əziyyət çəkirik. Yeni proqramlarımız yoxdur. Vallah, mən bilmirəm bunun günahı kimdədir. Azərbaycan Təhsil Nazirliyində, yoxsa Gürcüstan hökumətində. Bir onu bilirəm ki, gürcü dilində olan dərsliklər Gürcüstandan gəlməlidir. Ancaq son beş-altı ildə bir dənə də olsun dərs kitabı almamışıq. – Natella xanım azərbaycanca çox səlis və savadlı danışdı.

– Qeyri-dövlət yolu ilə, deyək ki, humanitar yardım yolu ilə, xeyriyyəçilərin şəxsi təşəbbüsləri hesabına necə, dərslik sarıdan köməklik olunmur?

– Olunur... – bunu kinayə ilə dedi, – lazımsız, yararsız kitablar, nə bilim, siyasi ədəbiyyat... Bir də gürcü qəzetləri alırıq – «Sakartvelos Respublika», «Axali Qanatleba».

Arada bir az Lado Piliyeviç Aslamazaşvilinin – o, əslən Qaxlıdır, indi Gürcüstanda yaşayır – yaratdığı «Hereti» cəmiyyəti kömək edirdi, indi o da soyuyub...

– Azərbaycanda bu işlə məşğul olan konkret bir şəxs yoxdurmu?

– Bəli, var. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin Qax rayon Təhsil şöbəsindəki nümayəndəsi Şarmazi Tartarəşvili. O təkcə bizim rayonun yox, gürcü-ingiloylar yaşayan bölgənin metodistidir.

– **Natella xanım, burada hamı azərbaycanca çox gözəl danışır, özü də Qax ləhcəsində. Gürcü məktəblərində Azərbaycan dili dərslərini kimlər aparır?**

– Həm gürcülər, həm də azərbaycanlılar. Biz artıq 1-ci sinifdən Azərbaycan dilini tədris edirik.

– Məlumat üçün deyim ki, Gürcüstanın Azərbaycan dilli məktəblərində də gürcü dili 1-ci sinifdən tədris olunur.

– Məktəbimizdə 16 nəfər 1-ci dərəcəli müəllim fəaliyyət göstərir. Ötən tədris ilində «İlin müəllimi» respublika müsabiqəsində kollektivimizin üzvü Dariko Tartarəşvili 3-cü yeri tutdu. Dərs hissə müdiri İbrahim elmlər namizədidir.

– **Məzunlarınızın ali məktəblərə qəbul məsələsi necədir?**

– Bizim üçün nəzərdə tutulmuş güzəştli qəbul Gürcüstanda hələ ki qüvvədədir. Bu il 15 nəfər məzunumuz ali məktəbə daxil olub.

– **Ali təhsil dalınca gedənlər qayıdırlarmı?**

– Qayıdanı da olur, qalanı da. İş tapan tapır, iş tapmayan qayıdır... Ya orda, ya burda – fərqi nədir, təki i° olsun.

Bəli, gözəl sözlərdir: «Təki iş olsun». Belə bir məsələ də var: «Günün harda xoş keçirsə, ora vətəndir». Bu məsələ razılaşmaq da olar, razılaşmamaq da. Ancaq zamanımızın ən böyük lotereya uduşuna çevrilən iş məsələsi milyonları narahat edən məsələdir. İş olan yerdə dedi-qodu olmaz, iş olan yerdə firavanlıq olar, iş olan yerdə... Torpaq Vətənləşər!..

...Ürəyimdən keçənləri sanki Natella Otaraşvili oxuyurmuş kimi:

– **Bizə gedək, – dedi, – bir tikə çörəyimizi kəsin...**

Mən Gürcüstanda gürcü ailələrində çox olmuşam. Ancaq Azərbaycandakı gürcü ailələrində olmaq, onların yaşayışı, məişəti ilə

tanış olmaq arzum Natella xanımın təklifi ilə üst-üstə düşəndə məmnuniyyətlə razılaşdım.

...Geniş, yaraşqlı həyətdəki səliqə-sahman, nəvazişlə qulluq görən rəngbəreng gül kolları, növbənöv üzüm sortlarından düzəldilmiş çardax, çardağın altındakı 10-12 nəfərlik qonaq stolu, adama gəl-gəl deyən qırmızıyanaq alma, bal kimi şipşirin şaftalı, gavalı, zoğal ağacları və bir də həyətin bir küncündə torpağa basdırılmış şərab küpləri... eynən Gürcüstandakı kimi idi. Bircə fərq onda idi ki, məclisin təmtərağını bir az da artıran, yeyib-içənlərin ünsiyyətini bir az da isidən məşhur gürcü sağlıqları orda gürcücə, burda isə Azərbaycanca deyilirdi.

Natella xanımın həyat yoldaşına müraciətlə:

– **Şakro, bu bədələri də Gürcüstanda və Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqların – gürcülərin və azərbaycanlıların sağlığına qaldıraq, – deyəndə, mənim sözlərimə bərkdən güldülər. Mən isə:**

– **Niyə gülürsünüz, Gürcüstanda yaşayan biz azərbaycanlıları gürcülər, Azərbaycanda yaşayan siz gürcüləri isə azərbaycanlılar azsaylı xalqlar adlandırırlar. Belə çıxır ki, siz də, mən də azsaylı xalqların nümayəndələririk, – cavabını verəndə gözləri yaşara-yasara bir az da ürəkdən gülüşdülər, – Əslində isə biz Qafqazın ən qədim və köklü xalqlarındanıq. Biz bir-birimizin adət-ənənəmizi yaxşı bildiyimiz kimi, dilimizi də yaxşı öyrənməliyik. Çünki bu iki xalq əsrlər boyu yanaşı yurd salıb. Deməli, bizim babalarımız mehriban olub, bir-biri ilə dil tapıblar. Bəs biz niyə bu ənənəni inkişaf etdirməməliyik?**

Sözlərimdən təsirlənən Şakro qucaqlayıb məni öpdü və:

– **Gözəl sözlər deyirsiniz, qardaşım. Mən inanıram ki, hər iki xalqın xoş günləri hələ qabaqdadır. Nə azərbaycanlılar Gürcüstanı, nə də gürcülər Azərbaycanı tərk etmək fikrində deyillər. Çünki hər ikisi bizim Vətənimizdir! – dedi.**

Bədələr cingildədi. Və bu xoş cingiltinin sədaları altında biz ayrıldıq.

-Görüşənədək!

Şəkər xanımın gileyləri, Qamxaraşvilinin Aslan həsrəti və biz jurnalistlər

Qax rayonunun ən böyük məktəbi 2 saylı beynəlmiləl orta məktəbdir. Burada dərslər üç dildə – azərbaycan, gürcü və rus dillərində aparılır. Məktəbdə 1066 nəfər şagird təhsil alır.

Qax rayonu Təhsil şöbəsinin müdiri, gözəl ziyalı Məhəmməd Xasıyevin məsləhəti ilə bu məktəbdə olduq. Lakin... rayonun ən böyük məktəbi barədə az danışmaq məcburiyyətindəyik. Çünki məktəbin direktoru Şəkər xanım Abdullayeva bizi çox həvəssiz qarşıladı və məktəb barədə, demək olar ki, heç bir məlumat vermədi. Və biz məcbur olub ancaq məktəbin gürcü dili bölməsinin dərslər hissə müdiri Lüdmila Qamxaraşvili ilə söhbət etdik.

Bəs Şəkər xanım bizi niyə həvəssiz qarşıladı – bu barədə sonra.

2 saylı məktəbin gürcü bölməsində 136 şagird təhsil alır. Onlara 26 nəfər müəllim təhsil verir.

Dərslər hissə müdiri özü əslən Qaxlıdır. 1975-ci ildə Tbilisi Dövlət Universitetinin kimya fakültəsini bitirib. 11 il Qaxbaş gürcü məktəbində müəllim işlədikdən sonra, artıq 15-ci ildir ki, 2 saylı orta məktəbdə dərslər hissə müdiri vəzifəsində çalışır.

– Söylədiklərinizdən anladım ki, siz Qax, Zaqatala rayonlarının qarışıq dilli məktəblərində olmusunuz. Və yaqın ki, gürcü məktəblərinin əsas problemləri ilə tanışsınız, – **Lüdmila Qamxaraşvili** söhbətinə belə başladı, – eşitdiyiniz gileylər -

dərslərlərin çatışmaması, yeni proqramların olmaması bizim məktəbə də xas olan problemlərdir. Gürcü məktəbləri üzrə metodist bu məsələ ilə bağlı dəfələrlə Gürcüstan və Azərbaycan təhsil nazirliklərinə müraciət etsə də hələ ki bir nəticəsi olmayıb. Gürcüstandan bir çox dərslər vəsaitləri təklif etsələr də onların tədrisi qeyri-mümkündür.

Son vaxtlar ayrı-ayrı müəlliflərin müxtəlif dərslər vəsaitləri geniş reklam olunur. Lakin şəxsi cəlbələri doldurmaq məqsədi ilə çap olunan belə kitablar olduqca qüsurlu və birtərəflidir. Dərslər sahəsində Gürcüstanda vahid xəttin olmaması lazımı kitabların əldə olunmasında çox əngəllər törədir. Yenə də ağırlıq öz müəllimlərimizin üzərinə düşür. Ayrı-ayrı fənnlər üzrə əlavə ədəbiyyatlardan etdiyimiz tərcümələrlə vəziyyətdən birtəhər çıxırıq.

- Xətrinizə dəyməsin, Ludmilla xanım, çox vaxt gürcüləri qatı millətçi sayırlar. Məlumunuz olsun ki, Gürcüstandakı azərbaycan məktəblərinə bir az təhsil nazirliklərinin xətti ilə, bir az azərbaycanlı iş adamlarının təşəbbüsü ilə, bir az da Gürcüstandan kənarda - Bakıda, Rusiyada yaşayan əslən bu respublikadan olan azərbaycanlıların yardımı ilə dərslərlər gətirilir və problemin qismən həllinə kömək olunur. Şəmkir rayonunun icra başçısı var - Aslan Aslanov, məsələn, o, nəinki Gürcüstandakı Azərbaycan məktəblərinə, eləcə də gürcü məktəblərinin özünə nəzərəcarpacaq köməkliklər göstərir. Allaha şükür, Rusiya bazarlarının əksəriyyəti gürcü iş adamlarının əlindədir, sizin belə bir Aslanınız yoxmudur?

Gülür:

- Nə bilim, vallah, bəlkə də var, ancaq biz görmürük. Bəlkə də başqa sahələrdə edirlər, ancaq tədrislə bağlı biz heç nə görmürük... Kaş bizim də belə bir Aslanımız olaydı...

Burada Ludmila Qamxaraşvili ilə söhbətimizi saxlayırıq. Və güman edirik ki, toxunacağımız mətləblər digər gürcü məktəblərində gördüklərimizə yaqın olduğundan təkraraçılıq olacaq.

İndi isə bir mətləbin üzərinə qayıdırıq: məktəbin direktoru Şəkər xanım bizi niyə həvəssiz qarşıladı?

Sən demə, 2-3 ay bundan əvvəl Bakıda nəşr olunan və özünü Gürcüstanla bağlı hesab edən bir qəzetin baş redaktoru, 3-4 müxbiri, 1 fotoqrafı, sürücüsü... nə az, nə çox - düz 4 saat onun vaxtını alıb, şaqqaşaraqla iki kaset şəkil çəkib və hörmət -izzətlə yola salınıb. Ancaq nə yazıdan xəbər çıxıb, nə qəzetdən, nə də şəkillərdən. Belə “qəzetçilərdən” ağzı yanan Şəkər xanımın da bütün jurnalistlərdən ürəyi qırılıb. Hətta qızından da... O da gələcəyin jurnalistidir...

Ancaq məsələyə ciddi yanaşcaq, “həmkarlarımızın” bu hərəkətinə ad qoya bilmədik. Biz onların adlarını və hansı qəzeti təmsil etdiklərini yaxşı bilirdik. Onu da bilirdik ki, qəzetin başında duran da, onunla belə “işgüzar” səfərlərə çıxanlar da qeyripeşə adamlarıdır. Jurnalistika kimi həsas, məsuliyyətli bir sənətin cəfəkeşləri görəkdir ki, ayrı-ayrılıqda şəxsin-şəxsiyyətin, fərdin-fərdiyyətin taleyi ilə bağlı yazılarda hər bir sözün, cümlənin çəkisini, yükünü, təsirini, sanbalını, salğarını, uyarlığını, codluğunu, hamarını, çalarını, qoxusunu-ətrini, qüvvəsini-gücünü, incəsini, kobudunu hiss eləyib duya bilsin, qafasını günə yandırсын, ayağını suda islatsın, barmaqlarını qabar, dizlərini yağır etsin... və gördüyünü saf-çürük edib, irdələyib, sovurub ürəyinin süzgəcindən keçirsin... mədəsinin xəlbirindən yox.

Söz var - yaraya məlhəm qoyar, söz var - yaranın gözünü qoparar.

Söz var - dağa qaldırar, söz var - dağdan endirər. Söz var - qılınc kimi kəsər, söz var - gül-çiçək ətri verər.

Biz cöhrəsində ağbırçək, nurani, cəfəkeş müəllimlərimizin ümumiləşmiş obrazını təcəssüm etdirən Şəkər xanımın gileylərinə haqq qazandırıb “həmkarlarımızın” xəcalətini tək çəkdik. Ancaq arzu edirik ki, bu xəcalət payından onlar da öz qablarına çəkəydilər...

Ruhun şad olsun, Dilsuz müəllim!

XIX əsrin sonralarından XX əsrin ortalarınaqədər dünyanın peşəkar pəhləvanlarının qəniminə çevrilən məşhur Azərbaycan bahadırı Sali Süleyman haqqında yazdığım ilk kitabın rəyçisi idin. Sən öz müsbət rəyini yazıb nəşriyyata təqdim edəndən sonra biz görüşdük. Köhnə tanışlar kimi məni qucaqlayıb öpdün, əlyazmam haqqında xoş sözlər dedin, məsləhətlərini verdin. Bizim 20 illik ailəvi dostluğumuz başladı.

Bədən Tərbiyyəsi İnstitutunun güləşmə və fiziologiya kafedralarının dosenti olmağına, minlərlə idmançı yetişdirməyinə, idman və pedaqoji sahədə zəngin təcrübəyə malik olmağına baxmayaraq, fundamental əsərin - “Güləşmə” kitabının hazırlığı və nəşri prosesində sən də mənimlə məsləhətləşirdin, fikir mübadiləsi aparırdıq.

Sən həyata vurğun adam idin. Həyatdan zövq almağı bacarırdın. Bununla yanaşı, ünsiyyətdə olduğun adamları da buna sövq edirdin.

Ən qayğılı və əsəbi anlarında belə duzlu-məzəli zarafatlarından qalmırdın. Öz dərdlərini içində çəkərdin, müsahibini öz problemlərlə heç vaxt yükləməzdin.

Borçalıda zamanımızın nəhənglərindən olan Rəşid pəhləvanın yubileyini keçirən zaman yaşadığımız günlər, görüşdüyümüz adamlarla ünsiyyət, Borçalıya vurğunluğun, yol-yoldaşlığımız Sənin xatirəni əbədi yaşadacaq.

Sovet deportasiya siyasətinin qurbanı olmuş doğulub boya-başa çatdığın Yardımlının Deman kəndinin xarabalıqları içində

gözlərin dola-dola keçirdiyin hissləri heç vaxt unutmayacağam - o hissləri mənə də yaşatdırdın. Bununla bağlı “Azərbaycan” qəzetində yazdığım “Bir köç qayıdır geri” yazısını həmişə kövrələ-kövrələ oxuyub mənə razılığını bildirərdin.

Gözəl ailə sahibi idin. Balalarını ağıllı, tərbiyəli, Vətənə layiqli övlad kimi böyütmüştün.

Ancaq bu gün sən hamımızı insafsızcasına atıb getdin. Həyatı bu qədər gözəlləşdirən insan ona belə vəfasızlıq etməzdi axı!..

Eşitdim ömrünün son günlərində bir də Demana qayıtmısan. Geri qayıdan gecə baxıb kövrəlmişən. Ananı, uşaqlığını, dostlarını xatırlamısan. Qohum-əqrəbə ilə sağollaşanda demisən: “Bəlkə bu yerlərə bir də gəlmədim...”

Hardan ürəyinə damışdı belə?! Kimin ruhu idi səni Demana çağıran?

Mən belə anlayıram ki, o dünyaya müjdə apardın. Ananın ruhunu sevindirmək üçün ki, rahat yat, ay ana, ay ata, ay qohumlar, ay eloğlular, bir köç qayıdır geri - üzün Demana sarı, qaralan yurd yerləri yenə də göyərəcək... Bir vaxt göyərəcək ruhun kimi...

Əlvida, Dilsiz müəllim, ruhun şad olsun!

Sən yaxşıların ruhunda yaşayacaqsan!

*“Sabah” qəzeti,
20 aprel 2000-ci il*

“Meyitini aparıb doğulduğun kəndə tullayırıq!”

“Bunu Vaqif Hüseynov mənə demişdi.”

- Hətta Vaqif Hüseynov mənə xəbər göndərmişdi ki, ona deyən özünü yığışdırın, yoxsa gecəynən meyitini aparıb doğulduğu kəndə tullayırıq. Bununla ürəkləri soyumadı. Polyaniçko bura gəlib mənə dedi: “Sən üzüsulu ərizəni ver, çıx get! Yoxsa, sənə pis olacaq!”

Məhəbbət Qarabağlı

Mingəçevir şəhər icra hakimiyyətinin başçısı

10 il bundan əvvəl olmuşdum Mingəçevirdə. O vaxtlar “Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru idim. Şəkiyə ezamiyyətə gedərkən yolüstü Mingəçevirə dönmüşdüm. Məhəbbət müəllim onda şəhər məclisinin sədri işləyirdi. İcraiyyə komitəsinin binası qarşısında ayaqüstü hal-əhval tutmuş və yol yoldaşım Dilsuzla yolumuza davam etmidik. Açıq, o vaxtlar Mingəçevirdə olmağıma baxmayaraq, şəhərlə ətraflı tanış ola bilməmişdim.

Bu dəfəki səfərim isə təbiətin oyanan vaxtına düşmüşdü. 1991-ci ilin siyasi burulğanlarından siyasi durğunluğa sarı səmtlənən bu 10 ilin süzgəcləri bir az beynimin dumanlarını seyrəltmiş və ətrafdakıları olduğu kimi duymağa, dərk etməyə kömək etmişdi.

... Təsəvvürümdəki “çarxların çaxnaşığı səsi”ndən qulağı tutulan Mingəçevir elə ilk təmasdan məni ovsunladı. Səliqə-sahmanlı küçələr, küçələr boyu yaşıllığa bürünmüş yaraşlıq tuf daşından tikilmiş evlər, son illərin tikilisi olan binalar, nadir

ağaclarla zəngin hər cür istirahətə şəraiti olan xiyaban və parklar, müasir geyimli adamlar... Şəhərlə kəndin ən yaxşı keyfiyyətlərini özündə təcəssüm etdirən bir yaşayış məskəni kimi dərhal məndə doğmalığ, yaxınlıq duyğuları oyatdı.

“YARIMIZ ORDA, YARIMIZ BURDA...”

Günortaya qədər şəhəri gəzib dolaşdım. Şəhər sakinləri ilə söhbətləşdim. Qayğı və problemləri ilə maraqlandım. Şəhər rəhbərliyinə münasibətlərini öyrəndim. Və... icra hakimiyyətinin binası qarşısına etiraz aksiyalarına gələn toxuculuq kombinatının işçiləri ilə görüşüm daha məzmunlu oldu.

Biri dedi:

-Əşi, bu yazıq 8 aydı işləyir, neyləsin? Dövlət malını çapıb-talayıb aradan çıxan başqalarıdır. 4 illik əmək haqqımızı ala bilmirik.

Digəri onun sözünə söykək verdi:

-Yenə sağ olsun, kombinata borclu olan müxtəlif təşkilatlardan 300 milyon manatı o almadımı? Kişi bizdən də çox narahatdır.

Bir başqası:

-Məhəbbət müəllim gözütox adamdır. Hamı ilə qaynayıb-qarışır. Toyumuzda-yasımızda həmişə tapılır,- dedi.

Elə bu təəssürlərlə də şəhər icra hakimiyyətinə daxil oldum. Açıq, son illərdə bir sıra qələm əhlinin rayonlardakı qeyri-peşəkar hərəkətlərindən sıxılısam da başçının köməkçisi Telman Həsənlinin xoş rəftarı və qayğıkeşliyi bu hissləri tez unutturdu...

Köhnə dost-tanış kimi məni qarşılayan Mingəçevir şəhər icra hakimiyyətinin başçısı Məhəbbət Qarabağlı şəhəri gəzib-dolaşdığımı bilən kimi dedi:

-Bir eloğlu kimi soruşuram: camaatın mənə münasibəti necədir?

Bu qəfil sualdan bir az tutuldum. Çünki bir jurnalist kimi müsahibimə onun haqqında olan rəyimi qabaqcadan bildirmək

istəmirdim. Təbii ki, mənim təsəvvürüm görüşdüyüm adamların mülahizələri əsasında formalaşmışdı. Gülümsədim və onun gözlərinə baxdım. Qərribə bir uşaq marağı, nigarançılıq, sevgisinin cavabsız qalıb-qalmadığını öyrənmək istəyən məhəbbət dolu bir ürəyin gözlərində bərq vuran qılgımlarını sezdim.

- Mən də bir jurnalist kimi yox, bir eloğlu kimi deyirəm, - deyə dilləndim. - Sizin haqqınızda deyilənləri eşidəndə ürəyim dağa döndü! Nə yaxşı ki, Siz qədim Borçalının ər kişilərinin başını bu torpaqda da uca edirsiniz.

O, başını aşağı saldı. Çöhrəsində xəfif bir qızartı göründü. Sonra başını qaldırıb üzümə baxdı. Gözləri dolmuşdu...

- Mən 1966-cı ildə Mingəçevirə təyinatla gələn il anam Güləbatın

rəhmətə getdi. Mingəçevir mənə qucaq açdı, ana kimi bağrına basdı, ovundurdu...

Şəhərdəki 11 nömrəli orta məktəbdə müəllim kimi əmək fəaliyyətinə başladığım gündən 35 il keçir. Doğma kəndim Kəpənəkçi məni yaşamaq üçün həyata gətirmişdisə, Mingəçevir mənə yaşamaq haqqı verdi. İnanın mənə, əgər iki ürəyim olsa, birini orda qoyardım, birini burda. Ancaq nə edəsən ki, biz Borçalılar ürəyi dağlıyq - yarımız orda, yarımız burda...

“ORTADA QALMAQDAN ZƏHLƏM GEDİR...”

Yaradıcı müəllim kimi 3 il ərzində özünü tanıtdıran və qabaqcıl təcrübəsi şəhərdə təbliğ olunan Məhəbbət Qarabağlıya səkkizillik məktəbə direktor vəzifəsi təklif olunanda o, qəti şəkildə etiraz etdi. Çünki...

- Mənim ən yüksək idealım müəllim olmaq idi - yaxşı müəllim. Az-çox buna nail olmuşdum. Məni bir məsələ narahat edirdi: yaxşı direktor ola biləcəyəmmi? Axı, burda heç də hər şey həmişə sənin özündən asılı olmur. Asılı olduğun adamlar istəsələr səni ucaldarlar, istəsələr batırlar. Müəllim isə Allahdan başqa

heç kəsədən asılı deyil. Ümumiyyətlə, mənim ortada qalmaqdan zəhləm gedir. Ya qabaqda, ya da arxada!

Səkkizillik məktəbin direktoru kimi Məhəbbət Qarabağlı nəinki göstərilən etimadı doğrultdu, eyni zamanda geridə qalan məktəbi qısa müddətdə qabağa çıxardı. Yeni kabinetlərlə, emalatxana, idman zalları, istedadlı müəllim kollektivi, qabaqcıl təlim-təربiyə, tədris metodları ilə zənginləşən məktəb şəhərdə ən nümunəvi məktəbə çevrildi. Və... 1976-cı ildə ona 2 min şagirdi olan yeni bir məktəb həvalə olundu.

Məhəbbət müəllim bu məktəbi də respublika miqyasında tanıtdırdı. Bir il sonra isə bütövlükdə şəhərin təhsil sisteminə rəhbərliyi ona etibar etdilər.

1982-ci ilə kimi mən bu vəzifədə işlədim. İşlədiyim müddətdə Mingəçevir maarifinin kompleks iş təcrübəsi keçmiş SSRİ miqyasında yayıldı və öyrənilədi.

Üç dəfə MK-nın keçici bayrağını aldıq və bir dəfə SSRİ üzrə maarif şöbələri arasında birinci yerə çıxdıq. Bütün bu nailiyyətlərə görə mənə "Şərəf nişanı" ordeni, "Əməkə də fərqlənməyə görə" medalı, SSRİ-nin və Azərbaycanın maarif xadimi fəxri adları verildi.

“MEYİTİNİ APARIB DOĞULDUĞUN KƏNDƏ TULLAYARIQ!..”

1982-ci ildə seçki yolu ilə şəhər icraiyyə komitəsi sədrinin birinci müavini seçilən Məhəbbət Qarabağlının ömrünün narahat günləri başladı. 1990-cı ilə kimi bu vəzifədə (2 il sədri əvəz edib) çalışan M.Qarabağlı 1990-cı ildə məcburi surətdə siyasi mübarizələrə qatıldı. SSRİ ərazisində Kommunist Partiyasının ləğvi ilə əlaqədar bütün hakimiyyətin sovetlərə verilməsi ərəfəsində hakimiyyət uğrunda mübarizə qızıışmışdı.

- Bununla bağlı keçiriləcək sessiyaya bir həftə qalmış özümdən xəbərsiz büro məni işdən azad etmişdi. Mən dərhal mübarizəyə başladım. Nəticədə şəhər partiya komitəsinin birinci

katibi, mən və daha üç nəfər seçki marafonuna qoşulduq. Və... mən apponentlərimə qalib gələrək şəhər sovetinin sədri seçildim. Bu, Azərbaycanda ilk və nadir hadisə idi ...

Lakin Məhəbbət Qarabağlının respublika rəhbərliyinin iradəsindən asılı olmadan belə demokratik yolla seçimi yuxarıların xoşuna gəlmədi. A.Mütəllibov, V.Polyaniçko, V.Hüseynov M.Qarabağlıya qarşı barışmaz mövqə tutdular.

Hətta Vaqif Hüseynov M.Qarabağlıya xəbər göndərmişdi ki, ona deyən özünü yığışdırın, yoxsa gecəynən meyitini aparıb doğulduğı kəndə tullayırıq.

Bununla urəkləri soyumadı. Polyaniçko bura gəlib mənə dedi: "Sən üzüsulu ərizəni ver, çıx get! Yoxsa, sənə pis olacaq!"

Məhəbbət müəllimi bu hədə-təhdid qorxutmadı və o, cəsarətlə qolunu çırmayıb işə girişdi. İşlədiyi bir ildə 1286 yerlik 2 orta məktəb, üç mərtəbəli müasir təcili yardım mərkəzi, 1 doğum evi tikdirdi, şəhərə yeni su xətti çəkirdi, şəhərdə ali məktəbin açılmasına nail oldu (Mingəçevir Politeknik İnstitutu) və s. və i.ə.

“1995-Cİ İLDƏ ÇAMADANIMI GÖTÜRÜB MİNGƏÇEVİRİ TƏRK ELƏDİM”

1991-ci ildə icra hakimiyyətlərinin yaranması ilə əlaqədar M.Qarabağlının şəhər sovetinin sədri kimi səlahiyyətləri azaldıldı və o, quruculuq işlərindən kənarlaşdırıldı. Buna baxmayaraq, o, “soveti” “məclis” edib respublikada ən yaxşı şəhər məclisinin sədri kimi fəaliyyət göstərdi - ta 1995-ci ilə qədər.

-Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğun olaraq, sovetlərin ləğvindən sonra 1995-ci il dekabrın 30-da bir kəsə bir söz demədən çamadanımı götürüb Mingəçeviri tərk elədim. Çünki Mingəçevir mühitini dərinədən bilən, ahılına-cahılına yaxından bələd olan, dərini-sərini qəlbindən keçirən bir rəhbər işçi olduğumdan rəqiblərim məni çox qısqanırdı. 1991-ci ildən üzə bu yana dəfələrlə şəhər icra hakimiyyətinə başçı məsələm ortaya

çıxanda bədxahlarım hər dəfə müxtəlif yollarla əngəllər törədirdilər.

...3 il yarım işsiz qalandan sonra 1999-cu il iyun ayının 28-də məni möhtərəm prezidentimizin yanına dəvət etdilər və... təxminən yarım saatlıq söhbət əsnasında biz Mingəçevirin problemlərini həlledik, çıxış yolları aradıq. Sonra cənab Heydər Əliyev dedi:

- Mingəçevirdə vəziyyət yaxşı deyil. Təcrübəli adam kimi get orada vəziyyəti düzəlt!

...Mingəçevirə qayıtmağımdan artıq doqquz ay keçir. Doğrudan da nə qədər problemlərin qalaqlanıb yığıldığını görürəm. Lakin mən problemlərdən qorxmuram, ona görə ki, işləməkdən yorulmuram. Bir halda ki, prezidentimiz etimad göstərüb məni bu şəhərə göndərüb, mən onun etimadını doğrultmalıyam.

Mən müəlliməm, pedaqoji fəaliyyətim haqqında da sizə danışdım. Ancaq bir səmimi etirafımı da əşidin: Heydər Əliyev irsi, yolu böyük məktəbdir, o özü böyük pedaqoqdur. Onunla işləyən, ondan dərs alan, onun təlim-tərbiyəsindən doğru-düzgün, vicdanla bəhrələnən hər bir kəs həyatda heç vaxt büdrəməz. O, sədaqəti, düzgünlüyü, işgüzarlığı və vicdani münasibəti dəyərləndirən insandır. Mən bir müəllim kimi onun tələbəsi olmağımla fəxr edirəm.

“ƏN ÇOX DOSTLARIM HƏMİŞƏ AŞAĞILARDAN OLUB”

- Baxmayaraq ki, respublikada hazırda vəzifədə olan adamların əksəriyyəti ilə kifayət qədər duz-çörək kəsmişik, ancaq ən çox dostlarım həmişə aşağılardan olub. Məsələn, Mingəçevirdə sürücü var ki, qırx ildir mənim dostumdur, jurnalist var ki, otuz ildir dostluq edirəm, çəkməçi var ki, iyirmi beş ildir dostumdur, müəllim var ki, otuz beş ilin dostuyduq. Ürək dostlarım ancaq aşağılardan olub.

Mingəçevir çoxmillətli şəhərdir. Buranı bəlkə də Azərbaycanın millətlər çəlgəsinə bənzətmək olar.

Şəhərdə elə bir xeyir-şər iş olmaz ki, mən orada tapılmayım. İmkanım daxilində hamı ilə qaynayıb-qarışmağa çalışıram.

Bildiyimiz kimi, Borçalı da çoxmillətli bölgələrdəndir. Biz Borçalıların mübarizliyi olmasaydı, qeyri millətlər çoxdan bizi ya sıradan çıxarar, ya da öz içərilərində əridərdilər. Bəlkə də millət içində yaşamağın ağrısını-acısını, bərkini-boşunu gördüyümdəndir ki, mən burada heç bir milli azlığın incidilməsinə, küsdürülməsinə yol verməmişəm.

Təsədüfi deyildir ki, 1988-ci ildə Mingəçevirdə başlanan mitinqdə on minlərlə adam məni tələb etdi və məni eşitdi. On iki günlük mitinqi mən idarə etdim və heç bir xoşagəlməz hadisəyə yol vermədim.

“YETİMLİYİ ANAMDAN SONRA DUYDUM...”

- Atam İkinci Dünya müharibəsinə yollanandan sonra mən dünyaya gəlmişəm. Üzünü belə görmədiyim atamın qəhrəmanlıqla həlakından sonra anam bizi çox çətinliklə saxlayırdı. Onun yeganə arzusu mənə ali təhsil vermək idi...

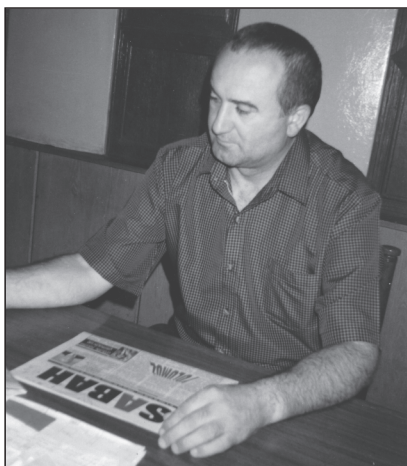
Lakin Gələcətin xala bu arzusunun şirinliyini dada bilmədi. Oğlu institutu bitirən il ana dünyasını dəyişdi.

- Sonuncu kursda olanda fikirləşirdim ki, birtəhər təyinatdan yayınıb kəndimizə qayıdaram, anama həyan olaram. O da bir züryət çörəyi dadar. Ancaq bu vaxtacan yetimliyən nə olduğunu mənə hiss elətdirməyən anam qəfləti ölümüylə yetimliyən nə olduğunu bütün əzab və üzüntüləri ilə mənə əyan etdi.

Anamın mənə verdiyi diplomla gəlib bütün məhrimi-məhəbbətimi işlədiyim bu şəhərə saldı. Böyük Vurğunun qəhrəmanlar şəhəri mənim həyatımı, mübarizəmi mənalandırdı. Üstəlik mən burda atamın cəbhə dostunu tapdım və bu torpaq mənə bir az da doğmalaşdı. Heç şübhəsiz məni hazırda bu şəhərə

Misir Өrөb Respublikasının Azərbaycanı müvəqqəti işlər vəkili cənab Faruq əl-Həvari “Azərbaycan”ın qonağıdır.

Vaqif Mustafayev, Aşağı Kartlı bölgəsi üzrə qubernatorun müavini. Avqust 1998-ci il.

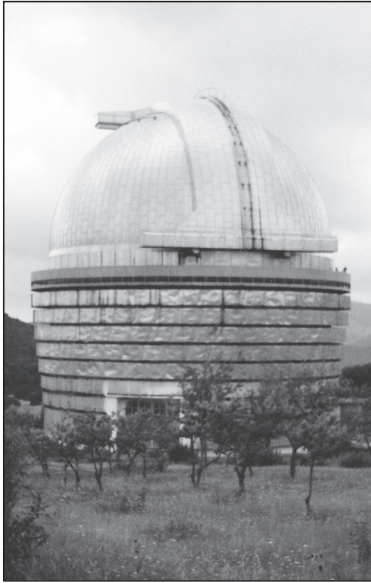
Məhəbbət Qarabağlı, Mingəçevir şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı. Aprel 2000-ci il.

Novruz İsrəfilov, Mosul kənd orta məktəbinin direktoru. Sentyabr 2000-ci il.

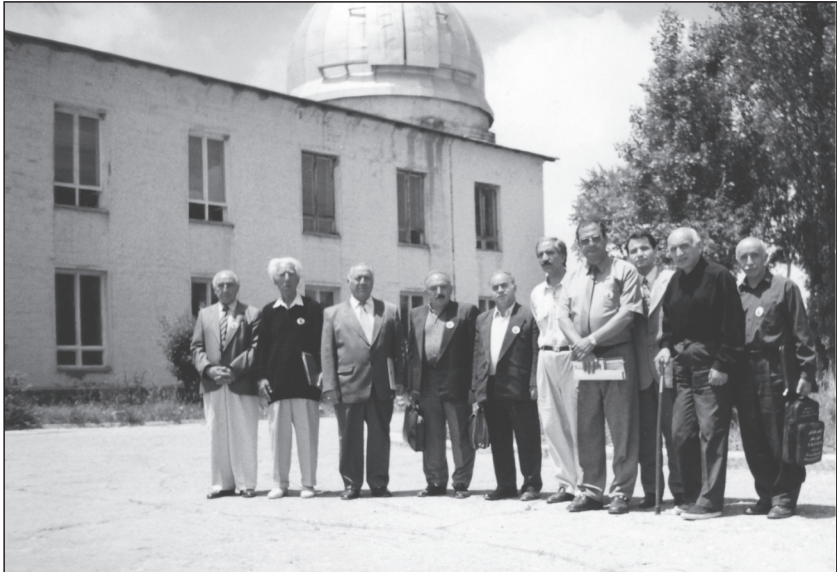
Sağdan sola: qardaşım Bəkir, bacım Mahirə, Şərif Kərimli, həyat yoldaşım Mahizər, bacım Gülnarə, onun həyat yoldaşı Akif. Bakı, 1979-cu il.

Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının
2 m-lik teleskopu.

Solda: Şamaxı Astrofizika
Rəsədxanasının elmi işçisi Ədalət
Ətəyi. 1993-cü il.

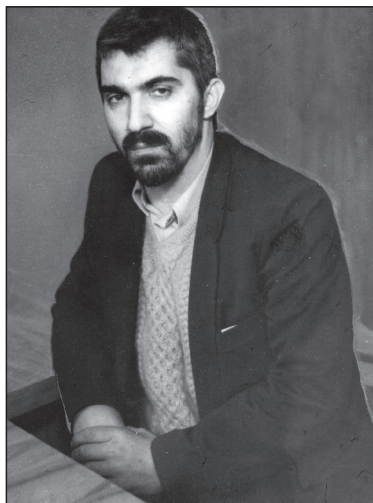
Rəsədxanada N.Tusinin 850 illik yubileyi ilə bağlı
keçirilən elmi konfrans iştirakçıları.

Mənim ən sevimli müğənnim olan
Elnarə Abdullayeva
hələ o qədər də məşurlaşmamışdı...
1993-cü il

Qax rayonu Qaxingiloy
kənd məktəbinin direktoru
Natella Otaraşvili

“İslami Birlik” qəzetinin
redaktoru Malik Qaya.
Oktyabr 1992-ci il.

Mamuka Kikaleyşvili.
Yanvar 1996-cı il.

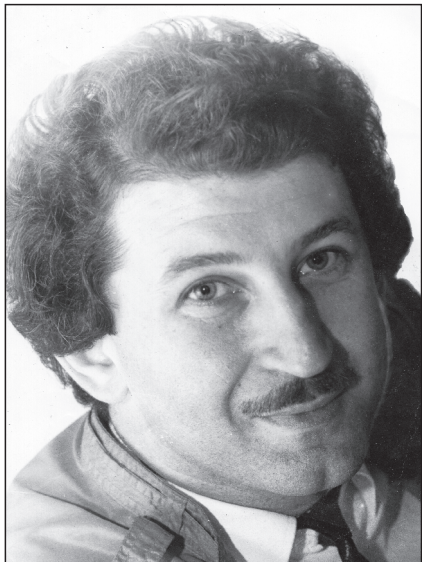
Leninqrad (S.Peterburq). 1985-ci il.

Neftçalada 2 aylıq hərbi toplanışda. 1976-cı il.

“Yazıçı” nəşriyyatının əməkdaşları ilə Moskvada. 1980-ci il.

“Gənclik” jurnalı. 1987-ci il.

Milli Parkda. 1983-cü il.

Tələbə yoldaşım
Adil Əliyevlə.
Şuşa, 1976-cı il.

“Çətini ilk kəlməni kağız üzərinə
yazmaqdır...” “Sabah”
qəzeti, 2001-ci il.

Dostum Süleymanla. 1972-ci il.

Bibim oğlu=məktəb yoldaşım=yeznəm Qaraca ilə. 1973-cü il.

Baydar eli Dağ Borçalıdakı (Daşır – Kalinino rayonu) Soyuqbulaq yaylağında. 1973-cü il.

Kəndçilərım: (soldan sağa) Orta məktəb yoldaşım Gündüz Bayramov, Afət Şərəfov, uşaqlıq dostum Süleyman Məmmədov ("Barama"), əmim Hümət Kərimov və Binnət Qurbanov.

bağlayan ən böyük amillərdən biri də üç mingəçevirli övladımın atası olmağımdır...

“MƏNİM YANIMA UŞAQ DA GƏLƏ BİLƏR, BÖYÜK DƏ”

1992-1999-cu illərdəki işıqlı şəhərin rəhbərləri M.Qarabağlıya problemlərlə dolu böyük bir miras qoyub gediblər: planlı şəkildə dağıdılmış iqtisadiyyat, sərfəli qiymətlərə özəlləşdirmək məqsədilə müflis olunmuş sənaye obyektləri, kütləvi işsizlik, dövlət başçısına, ölkənin gələcəyinə inamsızlıq, mədəni- mənəvi dəyərlərin aşınması və yoxsullaşmış, lüt bir şəhər...

- Bu problemləri siz təkbaşına həll edə biləcəksinizmi?

- Əlbəttə təkbaşına həll edə bilmərəm. Ancaq mən bu gün əsas bir şeyə nail olmuşam: camaatın şəhər və ölkə rəhbərliyinə inamını yaratmışam, şəhərin ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi həyatındakı əvvəlki münasibətlərimiz, dayanmış obyektlər barədə onlarla da mütəmadi danışqlar aparır və Mingəçevir iqtisadiyyatını dirçəltmək üçün yollar arayırıq.

Artıq "Azyolmaş" İstehsalat Birliyi öz profilinə uyğun məhsul istehsalına başlayıb, Rezin-texniki məmulat zavodu, Azərizolent zavodu fəaliyyətini bərpa edib və digər müəssisələri də yavaş-yavaş hərəkətə gətirəcəyik. Qarşımızda duran belə böyük məsələlərdən biri də artıq tamamilə dayanmış Toxuculuq Kombinatını işə salmaqdır. Vaxtilə burada 6 minədək adam işləyirdi. Təsəvvür edin ki, bu gün ancaq sənaye obyektləri ilə dolanan Mingəçevir kimi bir yaşayış məskənində 6 min ailə qazancsız qalıb. Bu hal bizi çox ağrıdır.

Azərbaycanın 62 faiz elektrik enerjisini verən Azərbaycan DRES-in bir an da olsun işinin dayanmasına yol verməmişik. Orada hamı öz işini bilir və şəhər rəhbərliyinin daimi qayğısı və himayəsi altındadır.

Təvazökarlıqdan uzaq olsa da mən bir məsələni də diqqətinizə çatdırım: Mingəçevirdə hamı - 125 min adam Məhəbbət müəllimi özününkü bilir. Mənim yanıma uşaq da gələ bilər, böyük də. Qapım hamının üzünə açıqdır. İndi siz deyin: mən bu inamı, ümidi qıra bilərəmmi?

Bütün kollektivlərdə oluram, adamlarla görüşürəm, dərdlərini-sərlərini eşidirəm. Mən özümü möhtəşəm qala divarlarıyla bu xalqdan təcrid edə bilmərəm!

Sözdər:

- Kəpənəkçi üçün darıxmamısınız?

- Çox darıxıram. Bircə dəfə Borçalıda olan kəs ora üçün darıxmaya bilərmə? Hərdən bir kəndimizə baş çəkirəm. Getməyə imkanım olmayanda Zəlimxan Yaqubun şeirlərindən Borçalının ətrini qoxulayıram.

- Şeir yazmırsınız?

- Bir Zəlimxan Yaqub verib kəndimiz, mənə elə gəlir o, nəinki Borçalıya, elə Azərbaycana da bəsdir.

- Bir az da Borçalıdan danışaq.

-Tanrı Borçalını bizə heç vaxt boynubükük göstərməsin. Bizim xalqımız zəhmətsevər xalqdır, mübarizdir, dostluqda sədaqətlidir, dara düşəndə heç düşməyə də xəyanət etmir, kişi kimi döyüşür.

Borçalının tədricən əvvəlki xoş günlərinə qayıtması Heydər Əliyev və Eduard Şevardnadze cənablarının gördükləri nəhəng işlər və şəxsi dostluqları sayəsində bir az da vüsətlənib. Biz bu iki şəxsiyyətə buna görə də minnətdar olmalıyıq. O sözsüzdür ki, Borçalılar hər qarış torpaq üçün ölümlərmənə belə hazırdırlar. Çünki Borçalıda hər oğul bir igid, hər ağsaqqal bir müdrikdir. Ədavət qalası basılar, dostluq qalası basılmaz!

Biz Borçalıya Azərbaycanın dostluq qalası kimi baxırıq.

P.S. Ortada qalmaqdan zəhləm gedir - yaxşı sözlərdir. Məhəbbət müəllimlə iki saatlıq söhbətimdə mən qəti əmin oldum ki, bu adam ya ordunun başında gedib onu qabağa çıxarmalı, qələbəyə qovuşdurmalı, ya da özü demiş, çamadanını götürüb məclisi tərk etməlidir. Özünə güvənən, şəxsiyyətinə hörmət edən adam ancaq bu cür hərəkət etməlidir!

*Bakı - Mingəçevir - Bakı
20 aprel 2000-ci il.*

*"Sabah" qəzeti,
20 aprel 2000-ci il*

Azərbaycanın kənardan Işığa ehtiyacı yoxdur

Mingəçevirdə olasan və Dəli Kürü ram edən, onun cilovunu yığışdıran, kürlüyünü sərinlədən insan qüdrətinin şahidi olmayasan, deməli, Mingəçeviri görməmişən. Bütün bunları mənə göstərən, səbr və təmkinlə maraqlı məlumatlar verən Mingəçevir şəhər icra aparatının əməkdaşı, Əfqanıstan və Qarabağ müharibələri veteranı Tahir Əzizli, sözün əsl mənasında, bu işıqlı şəhəri mənə sevdirə bildi. Azərbaycanın elektrik enerjisinin 62 faizini verən DRES-də olmaq arzumu da o reallaşdırdı.

Bu ilki qış mövümündə ölkədə olan enerji böhranının Azərbaycanımızın baş şəhərinə də sirayət etməsi faktı bu müəssisədə olmaq, buradakı iş prosesləri ilə tanış olmaq həvəsimizi bir az da artırmışdı.

Azərbaycan Dövlət Rayon Elektrik Stansiyasının (DRES) direktoru Nazir Əsədovun inamlı və arxayın danışığı ilk andaca məndə onun öz işinin bilicisi olması, kollektivdə sayılması, ölkə və xalq qarşısında məsuliyyətini dərk edən və bütün maneələri dəf etməyi bacaran bir şəxs, bir vətəndaş təəssüratı oyatdı. 1979-cu ildə Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunu bitirib təyinatla bu müəssisəyə gələn N.Əsədov fəhləlikdən direktorluğacan gərəkli bir ömür yolu keçmişdir.

- İlin-günün bu vaxtında 3 minədək işçisi olan bir müəssisəni saxlamaq asan məsələ deyil. Hətta müəyyən xammal çatışmazlığı vaxtlarında belə çalışmışıq hər birinin gücü 300 min kilovattan çox olan 8 enerji blokunda problemlər yaranmasın.

Əhali başa düşməlidir ki, enerji haqqının vaxtlı-vaxtında verilməməsi gecə-gündüz onların evini nura qərq edən fəhlənin ocağının qaralması, işə həvəsinin ölməsi deməkdir. Bunun ucbatındandır ki, biz işçilərimizin əmək haqqını 4 ay gecikmə ilə veririk.

- Nazir müəllim, dünyada elə bir şey yoxdur ki, əbədi hərəkətdə olsun. Hətta ulduzlar belə doğulur, qocalır və ölürlər. Günəş də onlardan biri kimi. Builki qış mövsümündə enerji böhranının yaranması nə ilə bağlı idi: müəssisənin qocalması ilə, yaxud digər problemlə?

- Tamamilə düz buyurursunuz. İşləyən hər bir mexanizm ona düzgün qulluq etməsən, tezliklə sıradan çıxmaldır. Düzdür, bu mövsümdəki problem yanacaq ilə bağlı idi, ona görə də ötəri, müvəqqəti oldu. Ancaq qarşıda daha ciddi bir problem dayanır: DRES-in əsaslı təmiri. Bu gündən biz təmir kompaniyasına başlayırıq. Bu iş üçün külli miqdarda vəsait lazımdır. Bunun isə bir ucu yenə vətəndaşların insafına keçib dayanır. Müəssisənin əsas avadanlıqlarını qrafik üzrə təmir etmək və qismən yeniləşdirmək üçün təxminən 60 milyon dollar tələb olunur. Biz bu işi vaxtında görməsək, enerji sarıdan Azərbaycan böyük fəlakətlərlə üzləşə bilər. Hələ ki, gec deyil.

- Artıq son günlərdə ölkədəki enerji probleminin qaydaya düşməsi nə ilə əlaqədardır?

- Bircə şeyə fikir verin: 15-20 gün bundan əvvəl 1800 meqavat elektrik enerjisi verirdik, amma çatmırdı. İndi 1350 meqavat veririk – ölkəyə bəs edir. Bu, o deməkdir ki, qış aylarında ölkədə digər qızdırıcı sistemlərin bərbadlığı üzündən elektrik enerjisinin məsrəfi artır.

Bir məsələdə də obyektiv olmalıyıq. Məlumdur ki, Azərbaycanın mazut istehsalı ildə 12 min ton olur. Mən də bunun müqabilində işıq verirəm. 15 min ton ver – onun müqabilində işıq verim. İstehsal olunan elektrik enerjisinin maya dəyərinin 90 faizini yanacaq təşkil edir.

Bu gün Azərbaycanda istehsal olunan elektrik enerjisi ölkənin tam təminatını ödəməyə bəs edir. Sadəcə, digər enerji mənbələrinin nizamlanması və onların yükünün bizim boynumuzdan götürülməsi gərəkdir.

- Evlərimizə nur, əhvalımıza xoş ovqat gətirən bu müqəddəs işinizdə sizə uğurlar arzu edirəm.

Rəşid Yusifov – 100

Ona, sadəcə, Rəşid Pəhləvan deyərdilər...

Hətta 80 yaşında belə bədən mütənasibliyini, cazibədarlığını, kişi gözəlliyini itirməyən bu qartal burunlu «mavi gözlü dev»in (Nazim Hikmətin bənzətməsidir) söhbətlərindən doymaq mümkün deyildi.

Azərbaycanda XV111-XIX əsrlərdə qüvvətli və adlı-sanlı pəhləvanlar çox olub. Belələrindən Hüseynqulu Hacı Mürsəliqulu oğlu, Məşədi Əbdülməli Axundov (Altıaylıq), Mirzə Həşim oğlu Hüseynqulu, Sar Pənci, Atababa, Əhmədli Məmməd, Şonu oğlu Məmməd Hüseyn... bahadır görkəmləri və gücləri ilə xüsusi şöhrət qazanmış cəngavərlərdən idilər.

XX əsrin başlanğıcında Azərbaycanda daha bir çox el pəhləvanları yetişməyə başladı. Bunlardan Səli Süleyman, Rəşid Yusifov, Eldar Göyçaylı, Məhəmmədəli Qazaxlı, Cümşüd Yusifov, Çingiz Göyçaylı, Qara Rüstəm elə nəhəng gücə malik idilər ki, tezliklə bütün ölkədə tanındılar. Bir çox Avropa və Şərq bahadırları ilə sənət və şəxsi dostluqları onları beynəlxalq aləmə çıxardı.

Maraqlı və neçə-neçə nəsilərə nüsxə ola biləcək bir tale yaşayan bu adamlar Azərbaycan güləşinin inkişafında misilsiz xidmətlər göstərdilər. Nadir gücə, xüsusi pəhləvanlıq istedadına malik olan bu bahadırların gərgin əməyi sayəsində Azərbaycan güləşi yeni fəndlər və üsullarla zənginləşdi, özünün əsl mənada əlvanlığını, cəlqinliğini, humanist və mədəni keyfiyyətlərini qabarıqlaşdırdı.

Azərbaycan sirk mədəniyyətinin inkişafında, yeni forma və məzmun kəsb etməsində də adlarını çəkdiyimiz pəhləvanların çox böyük əməyi olmuşdur. Onlar özlərinin mübariz və vətəndaşlıq

keyfiyyətləri ilə sirk sənətinə yeni rəng və çalar verdilər, bir çox istedadları üzə çıxardılar və öz sənətlərini onlara öyrətdilər.

Bu el bahadırlarından biri olan Rəşid Əliməmməd oğlu Yusifov xalça üzərində və sirk maneşində ən uzunömürlü pəhləvanlardan sayılır. 60-65 il ərzində arxası yerə gəlməyən “Qafqaz şiri” təxəllüslü bahadır 1900-cü ildə Borçalı mahalının Goraxı kəndində anadan olub. Hələ gənc yaşlarında böyük idmana güləşçi kimi gələn, dünya xalqlarının müxtəlif güləş növləri üzrə rəsmi yarışlarda bir dəfə də olsun məğlubiyyət bilməyən Rəşid pəhləvan sonralar Azərbaycan professional sirkinin şöhrətini “Zorxana” proqramı ilə görünməmiş zirvəyə qaldırmışdır.

Rəşid Yusifovu şəxsən tanıyan şair Vilayət Rüstəməzadə yazırdı: “...O son dərəcə nurani, mehriban, sadə, cəmiyyətdə öz mövqeyini və ləyaqətini gözləyən harmonik şəxsiyyət idi. Hətta 80 yaşında belə bədən mütnasibliyini, cazibədarlığını, kişi gözəlliyini itirməyən bu qartal burunlu, “mavi gözlü dev”in (Nazim Hikmətin bənzətməsidir) söhbətlərindən doymaq mümkün deyildi. O, böyük mədəniyyət sahibi, dərin mütaliəli, geniş dünyagörüşlü, mənən zəngin bir ziyalı idi, canlı xəzinəydi. “Böyük Vətən müharibəsi illərində Rəşid pəhləvan əsl xalq qəhrəmanı, əsl vətəndaş kimi səhərdən axşamacan qan-tərə bata-bata, istirahət, dinclik bilmədən rayonları, kəndləri qarış-qarış gəzir, cəbhələrdə, qəspitallarda yorulmaq bilmədən tamaşalar göstərir, müdafiə fonduna, kimsəsiz körpələrin toplaşdığı uşaq evlərinə, cəbhəçi ailələrinə kömək fonduna minlərlə manat pul keçirirdi.

Rəşid pəhləvanın el sənəti ilə, meydan tamaşaları ilə qaynayıb-qovuşmuş bəhədirligi onu hər yerdə əziz və hörmətli qonağa çevirirdi. Onun çıxışlarından sonra gənclər uzun müddət evlərinə getməyib pəhləvanın ətrafına yığışardılar. Belə görüşlər zamanı o, gənclərin kütləvi surətdə idmana cəlb olunmasında, onların güclü və çevik olmasında, Vətənin dəyanətli, mübariz müdafiəçisi kimi yetişməsində misilsiz xidmətlər göstərirdi.

O, Azərbaycan milli güləşini gözəl bilirdi. Bu güləş isə insanda cəldlik, dözümlülük, qüvvət kimi müsbət keyfiyyətlər yaradır. O, başqa xalqların güləşlərini də gözəl bilirdi. İran, yəhudi, özbək, rus-isveç, qafqaz, çin, qaraçı, hind, fransız, amerika sərbəst güləşlərini

mükəmməl mənimsəmişdi. O vaxtlar da ki qayda beləydi: pəhləvan birini güləşməyə çağıranda əgər onun qarşısına çıxan pəhləvan meydan oxuyan güləşçinin istədiyi güləş növü üzrə yarışa bilmirdisə, məğlub hesab olunurdu. Bax, elə bunları bildiyi üçün də Rəşid pəhləvanın tayı-bərabəri yox idi.

“Pəhləvan gərək hərtərəfli olsun”, - bu sözlər Rəşid pəhləvanla son müsahibələrimizdəndir, -təkcə bir güləş növü üzrə məhdudlaşmasın. Əsl pəhləvan birinci növbədə, mənsub olduğu xalqın milli güləşini bilməlidir. Bunsuz nə fransız güləşini, nə amerika sərbəst güləşini, nə sambonu, nə də klassik güləşi mükəmməl bilmək olar. Azərbaycan milli güləşi idmançını həm akrobat kimi, həm ağır atlet kimi, həm də sirk atleti kimi formalaşdırır. Çünki bu güləşlə məşğul olan idmançı lazım gəlsə, ağır şalbanları boynunda sındıra bilər, yoğun mismarları burğuya döndərə bilər. Bütün bunlara sahib olmaq üçün bir şərt var: inadkar və əməksevər olmaq...

Azərbaycan milli güləşi kütləvidir. O, geniş meydanlar üçün yarandığı kimi, çoxlu da tamaşaçı tələb edir. Çünki bu güləş ecazkar Azərbaycan musiqinin müşayiəti ilə keçirilir. “Cəngi” pəhləvanlara ikiqat güc gətirir. Güləşin meydangəzmə (açılışma), qulunc sındırma (əllərini yerə qoyaraq xalça üzərində uzanıb qolları dirsəkdən büküb-açma), zərgöstərmə (xalçanın ortasında əl verib pəncələşmə, bir-birini çiynilə itələmə) kimi başlanğıc hissələri milli rəqslərin ritminə uyğun hərəkətlərlə icra edilir”.

Rəşid pəhləvan haqqında xatirələrin birində belə yazılıb:

“Mədəniyyət Nazirliyindən zəng vurub deyirdilər:

- Rəşid müəllim, axşam təzə klubun açılışı olacaq. Çıxış etməyiniz vacibdir. Kluba pul lazımdır:

Cavab çox qısa olurdu:

- Baş üstə.

Ertəsi gün telegram alırdı. Telegram uşaq evindən göndərilmişdi. Məsələ aydın idi: uşaq evinin maliyyə vəziyyəti yaxşı deyildi. Buna Rəşid pəhləvan dözərdimi?..”

Rəşid Yusifovun Vətən qarşısındakı xidmətləri hədəf getməmişdir. 1957-ci ildə Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanı ilə ona Azərbaycan SSR-in əməkdar artisti, 1981-ci ildə isə xalq artisti fəxri adı verildi.

Rəşid Yusifovun haqqında sağlığında çox yazılmışdır. Əgər bu yazılanları bir-birinin üstünə yığıb cildləsək, ən azı on cildə yaxın kitab alınar.

Yevgeni Kuznetsovun 1957-ci ildə “İскусство” nəşriyyatı tərəfindən buraxılan “Sovet sirkinin ən güclü pəhləvanları” adlı kitabında yazılmışdır:

“SSRİ-də Azərbaycan pəhləvanı Rəşid Yusifov kimi ikinci bir ağır atlet yoxdur. Onun ağır çəki daşları ilə göstərdiyi proqramlar təkrarolunmazdır. Rəşid Yusifov həm də qüvvətli pəhləvandır.

Ölkənin, eləcə də dünyanın bir çox pəhləvanları onun qarşısında məğlub olmuşdur. Rəşid bu gücü, qüvvəti doğma Azərbaycan torpağından və peşəsinə bəslədiyi hədsiz məhəbbətdən almışdır. Ona “Azərbaycan Poddubnisi” demək, bizim üçün necə də xoşdur!”

1982-ci il fevralın 25-də pəhləvanın böyük qəlbi əbədi olaraq dayandı. Bu qəfləti ölüm çoxlarını mütəəssir etdi. Rəşid Yusifovun vəfatı ilə əlaqədar olaraq “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin 5 mart 1982-ci il tarixli nömrəsindəki vida məqaləsini SSRİ-nin Əməkdar idman ustası Rza Bəxşəliyev belə bir cümlə ilə başlayırdı:

“Ona, sadəcə, Rəşid Pəhləvan deyirdilər...”

P.S.

Pəhləvanın ömrünün son iki ilində, mən Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin tələbəsi olarkən, bu qeyri-adi insanla tanış oldum və xoş ünsiyyətimizin nəticəsi olaraq 1987-ci ildə “Rəşid Pəhləvan” adlı bədii-sənədli povestim meydana gəldi.

*“Sabah” qəzeti,
15 iyun 2000-ci il*

Azərbaycanda qeyri-rəsmi qəzet varmı?

Diqqətli oxucular yəqin hiss edirlər ki, son aylarla çıxan sayımızla biz ayrı-ayrı bölgələr haqqında doğru-dürüst, geniş və dolğun məlumatlar verməklə ictimaiyyətin diqqətini siyasi məsələlərlə bir az yayındırıb ölkədəki sosial-iqtisadi problemlərə, onların həlli yollarına, bu yönümlə iş adamlarının, iqtidar yetkililərinin əməli fəaliyyətinə cəlb etmək istəyirik.

Ötən saylarımızda Mingəçevir şəhərindəki sənaye, energetika, mədəniyyət problemləri, Naxçıvan Muxtar Respublikasıyla aqrar, tikinti, enerji, telekommunikasiya, səhiyyə, təhsil, ictimai iaşə, sosial və s. problemlər, Füzuli rayonuna xas olan yenidənqurma, köçkünlərin, geri qayıdanların məişət problemləri, münaribə əlillərinə, şəhid ailələrinə diqqət və qayğı, sərhəd bölgəsi kimi digər çətinliklər, o cümlədən İmişli, Tovuz, Şəmkir və başqa rayonlarımızdakı sosial-iqtisadi, mədəni-siyasi iqlimin vəziyyəti də bizim güzgü tutduğumuz sahələrdəndir. Bu istiqamətdə biz fəaliyyətimizi davam etdirəcəyik və bölgələrimiz haqda oxucularımızı mütəmadi bilgiləndirəcəyik.

Son dövrlərdə bəzi rayon rəhbərlərində qərribə bir fikir formalaşmış: “Biz rəsmi qəzetlərdən başqa heç bir qəzetə müsahibə vermirik”. Əvvəla, xoş soraqlı, könülaçan fəaliyyəti ilə öyünən, el arasında yaxşı ad qazanan, dövlət qarşısında üzüaçaq, alnıaçaq olan heç bir məmur gördüyü yaxşı işi gizlətməz. Sonrası, ölkənin ali qanununa - Konstitusiyasına hörmət edən kəs siyasi mövqeyindən asılı olmadan bütün mətbuat orqanlarına qanunçuluq çərçivəsində və ehtiramla yanaşmalıdır. O ki qaldı hansısa qəzetdən “küsmə”,

“incimə” hallarına, əslində bu, bəzən mətbuat işçilərinin obyekt barədə məlumatlılığı ucbatından baş verir. Obyektiv və ətraflı informasiyaya malik olan müxbir heç vaxt gümanlara və fərziyyələrə söykənməz, dərc etdiyi material da qərəz və qəsd kimi qiymətləndirilməz.

Yeri gəlmişkən, bir müşahidəmi də əziz oxucularımla bölüşmək istərdim. “Rəsmi qəzetlər”i (əslində rəsmi qeydiyyatdan keçmiş bütün qəzetlər rəsmidir. Azərbaycanda hələ ki qeyri-rəsmi qəzet yoxdur) guya oxuduğunu gözə soxan və bununla da iqtidara hüsn-rəğbət “sərgiləyən” bəzi məmurlar iş masalarının üstündə özlərinin təsnifatlandığı “rəsmi qəzetlər”i nümayiş etdirlərlər də, evdə oxumağa, ailəsinin içərisinə yenə də “qeyri-rəsmi” qəzetləri aparır. Burda heç bir qəbahət yoxdur. Əslində siyasi mənsubiyyətdən asılı olmayaraq, hər bir vətəndaşın daxili və xarici siyasətin bütün qütblərində cərəyan edən olaylarla tanış olmağa, müxalif fikirləri öyrənməyə və müstəqil düşünməyə və qərar üçün düzgün orientasiya aramağa haqqı var.

Bunu yəqin ki, ona heç kəs qadağan etmir, əgər edən varsa, deməli, o, ən böyük qanun pozandır. Qəbahət başqa şeydədir - riyakarlıqda! Evdə arvad-uşağını, dost-tanış məclisində ürək dostlarını, idarədə rəhbərini aldadan, ikiüzlülük, riyakarlıq edən, amalı-məsləki, əqidəsi- niyyəti toza-torpağa, zığa- palçığa bulaşmış belə adamlardan nə iqtidara, nə də müxalifətə xeyir gəlməz!

Əksər adamlarda belə fikir yaranıb: xalq Allah ümidi ilə yaşayır, dövlətin gücü və qayğısı hiss olunmur.

Əslində bu sözlərdə müəyyən həqiqətlər var. Yəni tarixi zərurətin yox, süni maraqların təsiri ilə üzləşdiyimiz ictimai-siyasi formasiya dövləti xalqdan uzaqlaşdırıb. Xalq və dövlət ayrılıqda mövcuddur. Belə bir həqiqəti də yəqin ki, inkar etmək olmaz: xalqdan təcrid olunmuş dövlətin aqibəti açmaçaqlı nəticə ilə sonuclandır.

Lakin ölkə miqyasında əcnəbi təşkilatların, xarici iş adamlarının, eləcə də az da olsa dövlətin və ayrı-ayrı yerli

təşkilatların ölkə iqtisadiyyatını dirçəltmək sarıdan atdıqları kövrək addımlar ümumilikdə qlobal, uzlaşdırılmış, planlı təsərrüfat yaratmaq təsiri və məqsədi daşımaqla da qeyri-ritmik nəbzın döyünməyə başladığından xəbər verir.

Dövlətin gücünün, qüdrətinin mövcudluğunun, onun nüfuzunun səviyyəsi təkcə hüquq-mühafizə orqanlarının ayıq-sayıqlığından, ordu və polis sayından, silahından deyil, xalqla mütəmadi təmasda olan məmurların özünün səviyyəsindən, əqidəsindən, əxlaqi və mənəvi keyfiyyətlərindən də çox asılıdır.

Bu mənada hətta rayon səviyyəsində belə xalq iqtidara, müxalifətə bölən, mətbuatı “rəsmi” - “qeyri-rəsmi”yə bölən məmurların Azərbaycan qanunlarına hörmətsiz münasibəti xalqda dövlətə rəğbət oyada bilərmə? Əlbəttə yox. İstər-istəməz “müxalif” və “qeyri-rəsmi”lər belə fikirləşməyə məcbur olacaqlar: bizim dövlətimiz hələ qurulmayıb. Xalq arasındakı bu ayrı-seçkilik dövlətdə də parçalanmaya gətirib çıxara bilər.

Yekun olaraq bir daha əvvəldə dediklərimizə qayıdıram: xalq ölkədə baş verən bütün hadisələrdən xəbərdar olmalıdır. Bunun üçün də məmurlar mətbuata hörmət və sayqı ilə yanaşmalıdırlar. Heç kəs onlara parçalamaq, ayrı-seçkilik salmaq haqqını verməyib. Onların vəzifəsi yerlərdə dövləti layiqincə təmsil etmək, qurub-yaratmaq və öz əməllərindən utanmadan, xəcalət çəkmədən onları nümayiş etdirmək, fəxarətlə öyünmək, ölkə və xalq qarşısında hesabat verməkdir. Özünü gizlədən eybli adamdır. Eybini dərk edən, onu görüb və söyləyən ağıllı adamdır. Ağıllı adamlar isə həmişə mətbuatın dostudur.

*“Sabah” qəzeti,
15 iyun 2000-ci il*

Göz yaşına heykəl qoyanlar

Mən bu yazıda bir-birindən 600 km məsafədə yaşayan iki foto-müxbir haqqında danışmaq istəyirəm: Rasim Sadıqov və Şahvələd Eyvazov.

1990-cı ildə 20 Yanvarda Azərbaycanın başına gətirilən müsibətin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılmasında, onun tarixi bir fakt kimi əbədləşməsində və törədilən cinayətin araşdırılmasında bütün jurnalist ordusu ilə birgə foto-müxbirlərin, ümumiyyətlə, fotoqrafların böyük fədakarlığı olub.

Ayazlı, şaxtalı bir qış axşamı... Şimaldan gələn sazaq meydanlarda kükrəyən minlərlə azadlıq aşiqini bir-birinin nəfəsilə hənilənməyə, bir-birinə sığınmağa vadar edirdi. Bakının giriş-çıkış qapılarında izdihamlı gecələr gur tonqallar qırağında mürgü vururdu. Küçə-küçə, məhəllə-məhəllə düşüb adamları meydana səsləyirdilər. Yuxusuzluğa, soyuğa məhəl qoymayan Bakı sakinləri gecə gəzintisinə çıxmış kimi xoş ovqatla deyə-gülə gəzişirdilər.

Lakin... Bir azdan ildırım sürəti ilə bütün dünyanı dəhşətli bir xəbər sarsıdacaqdı. Bakirəliyi pozulmuş gözəl kimi Bakı qıvrılacaq, əlacsızcasına inləyəcəkdi. Sonuncu imperiyanın ana sütunlarından biri laxlayacaqdı...

... Bu müsibətdən dövlət özünü itirsə də, xalq təmkinini pozmadı, parçalanıb dağılmadı. Əksinə, bu dərd insanları birləşdirdi, arındırdı, saflaşdırdı. Kəfini-küfünü dibinə çökdürdü. Səbrini basıb, qəzəbini cilovlayıb ölüsünü urvatladı. Qəzetimizin nəşrini faciədən hələ iki həftə əvvəl dayandırmalarına baxmayaraq, redaksiyanın yaradıcısı heyəti hər gün öz işini görürdü.

Yanvarın 20-si günü səhər tezdən redaksiyaya yollandım. “Azərbaycan” qəzetinin, demək olar ki, bütün kollektivi iş başında idi.

Biz 10-15 dəqiqəlik hal-əhvaldan sonra şəhərin müxtəlif yerlərinə səpələndik. Mən o vaxtlar redaksiyada foto-müxbir işləyən **Rasim Sadıqovla** Tbilisi prospektindən keçib XI Qızıl Ordu (indiki 20 Yanvar) meydanına gəldik. Yolboyu gördüyümüz dəhşətli mənzərələr bizim üçün tamamilə gözənlilməz idi. Bir jurnalist kimi hətta bir anlığa öz missiyamızı da unutduq. Heyrətdən şüurumuzda tormozlanma yarandı. Qan gölməçələri, eybəcər hala salınmış meyitlər, gülləbaran edilmiş maşınlar, tankların tırtılları altında əzilmiş, sındırılmış ağaclar, kol-koslar, uçurulmuş divarlar, dəmir məhəccərlər, gözlərindən qan daman soldatlar... həyatda görmədiyimiz mənzərələr idi. Lakin birtəhər özümüzsə toxdaqlıq verib işə başladıq...

Yanvarın 20-si günü biz Rasimlə cinayətin izlərini isti-isti çəkməyə başladıq. Rus soldatları bir neçə dəfə Rasimin əlindən aparatını almağa cəhd etdilər. Hətta bir dəfə başımızın üstündən avtomatdan atəş də açdılar. Biz onların tələbi ilə aparatı verməli olduq. Mayor rütbəli bir şəxs aparatın içərisindəki lenti çıxarıb yandırdı. Lakin biz işimizi ehtiyatlı tutmuşduq. Əvvəla Rasimdə iki fotoaparat vardı. Əsas anları çəkdiyimiz aparatı Rasim gizlətmişdi. Digər tərəfdən də çəkilmiş dolu kasetləri mən cibimə qoymuşdum. Əlimdə aparat olmadığımdan isə məndən şübhələnmirdilər.

İllər keçsə də, Rasimin çəkdiyi fotolara baxanlar onları yəqin ki, heç vaxt adi fotolar kimi qiymətləndirməyəcəklər. Əgər bu unikal kadrlara sənətkar gözü ilə baxılsa, onları həyata gətirənin ürək döyüntülərini eşitməmək mümkün deyil. Xatirimdədir, rus soldatları onu görməsinlər deyə, Rasim mənim arxamda gizlənib gah çiyinlərimin üstündən, gah əyilib ayaqlarımın arasından, gah əlimi belimə qoyduğum vəziyyətdə qolumun arasından, gah da mən güzgünü obyektə yönəldir, o isə güzgüdəki əksi çəkirdi...

Məhz Rasimin o dövrdə çəkdiyi neçə-neçə belə kadrlar cild-cild təhqiqat-istintaq materiallarının, onlarla kitabın, televiziya, kino əsərlərinin mayasını təşkil etdi. Rasim Azərbaycan xalqının 20 Yanvar faciəsinin canlı tarixini yaratdı.

Ümumxalq matəminin üçündə “Sakinform” və “Gürcüstan” qəzetinin foto-müxbiri, Tbilisidə yaşayan Şahvələd Eyvazov Bakıya gəldi. Mən onu Şəhidlər Xiyabanına apardım. O, qəzet üçün bir neçə şəkil çəkmək istəyirdi. Lakin xiyabandakı matəm selinin axarına düşəndə Şahvələdin gözləri böyüdü, havalı adamlar kimi özünə yer tapa bilmədi. Vay-şivən içərisində ağlayanların, ürək dağlayan ağların, göylərə ucalan “Həsən-Hüseyn” fəryadının, “oğul” deyib fəqan edən anaların, “qardaş” deyib üz-gözünü cırıq-cırıq edən bacıların, “igidim”, “mələyim”, “sevgilim” deyib için-için göynəyən “göyərçin” timsallı qız-gəlinlərin ah-naləsindən güclə eşidiləcək titrək bir səslə mənə dedi: “Şərif, qardaşım, tut məni...”

Həmin anlarda mən öz aparatımı götürmədiyimə heyfşiləndiyim kimi, hələ heç vaxt belə heyfşilənməmişəm. Çünki Şahvələdin düşdüyü vəziyyətlər, tapdığı nadir rakurslar, qarşısındakının halına müvafiq aldığı pozalar, gah baş daşının arxasından, gah qazılmış boş qəbirin içərisindən, gah ağaca dırmaşmış başıaşağı vəziyyətdə, gah dizlərini yerə qoyub, üzüqoylu uzanıb... çəkdiyi şəkillər... gülə-gülə ağlayan bir aktyorun oynadığı faciənin ən dramatik səhnələrindən biri idi.

Dəfələrlə ürəyini tutdu, halsızlaşdı. Lakin hər yeni nalə səsi onu dikəltdi, ana-bacılarımızın gözündən tökülən hər damla yaş onun obyektivinin gözüne düşdü... Və tarixə əbədi həkk olundu.

Rasim və Şahvələd - bu iki böyük sənətkar Azərbaycan xalqının göz yaşına heykəl qoydular...

Balakənin öz xəstəlikləri var

Akif Uluxanov, Balakən mərkəzi xəstəxanasının baş həkimi. 1954-cü ildə Balakəndə anadan olub. 1977-ci ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirib. 1997-ci ildən rayon mərkəzi xəstəxanasının baş həkimi vəzifəsində çalışır. 1999-cu ildən YAP rayon təşkilatının sədridir.

Balakən mərkəzi xəstəxanasının baş həkimi işlədiyi müddətdə Akif Uluxanov rayon və kənd xəstəxanalarının təmirinə və təminatına ciddi fikir vermiş, tibb personalını gücləndirmişdir. Mərkəzi xəstəxana, demək olar ki, yenidən qurulmuş, cərrahiyyə, reanimasiya, poliklinika, terapevt şöbələrində əsaslı təmir işləri aparılmış, xəstəxananın həyatında ölkə prezidentinin ad günü şərəfinə abadlıq işləri görülmüş və göz oxşayan səliqə-sahman yaradılmışdır. İctimai işinin çoxluğuna baxmayaraq, həmişə iş başında olan Akif həkimlə səhər erkən görüşdük. Vaxtının məhdudluğuna baxmayaraq, qəzetimizə müsahibə verməyə razılaşdı.

- Akif müəllim, Balakən rayonunda səhiyyə işinin təşkili və onun bugünkü vəziyyəti zamanın tələbləri ilə ayaqlaşırırmı?

- Balakən mərkəzi xəstəxanası bir uşaq və dörd xəstəxanayı özündə birləşdirir. Mərkəzi xəstəxanada 130 həkim və 500-ə qədər orta tibb işçisi fəaliyyət göstərir. Bundan başqa, rayonda 8 kənd həkim ambulatoriyası, 22 feldşer-mama məntəqəsi yerləşir. Bu da 85 minlik Balakən əhalisinə tibb xidməti göstərmək üçün normal rəqəmlərdir.

Son vaxtlar cəmiyyətin müxtəlif sahələrində olduğu kimi, səhiyyədə də ciddi islahatlar gedir. İş keyfiyyəti aşağı olan sahələrdə işləri yenidən qururuq. Bəzi sahələrdə ixtisaslar aparırıq, bəzi şöbələrdə pullu xidmətlər təşkil edirik və s. Xüsusilə də laborator-dioqnostik, ultrasəs, rentgen müayinəsi və stomatoloji xidmət və son qərarlara əsasən stasionar xidmətin müəyyən hissəsi pullu

xidmətə cəlb olunub. Pullu xidməti tətbiq etməyimizdə əsas məqsəd xəstəxanaların maddi-texniki bazasını möhkəmlətmək, tibb işçilərinin əmək haqqını artırmaq, bunula da bəzi neqativ halların qarşısını almaqdır. Eyni zamanda imkanlı xəstələrin hesabına cəmiyyətin imtiyazlı təbəqəsinin, aztəminatlı şəxslərin müalicəsinə əlavə vəsait yönəltməklə sosial ədalət prinsipinin həyata keçirilməsidir. Büdcə vəsaiti hesabına səhiyyəni təmin etmək qeyri-mümkündür. Bütün ölkələrdə bu xidmət növü tətbiq olunur. Sevindirici haldır ki, əhali bizi başa düşür və imkanı olanlar bu işə öz köməkliklərini göstərirlər. 1997-ci ildə əgər il ərzində pulu xidmətdən rayon üzrə 3 milyon manat vəsait toplanmışdısa, 2000-ci ildə bu rəqəm 60 milyonu ötüb.

- Akif müəllim, rayon ərazisində ən çox hansı xəstəliklərlə üzləşirsiniz?

- Bizim rayonun təbii iqlim şəraiti rütubətli subtropik zonaya aiddir. Eyni zamanda bu zonanın suyunda yodun miqdarı normadan aşağıdır. Bu səbəblərdən də sakinlərində revmatizm, endemik zob xəstəlikləri geniş yayılmışdır.

Bu yaxınlarda Səhiyyə Nazirliyinin yardımı ilə bölgədə xarici mütəxəssislərdən ibarət ekspert-həkim briqadası fəaliyyət göstərirdi. Onlar məktəblərdə uşaqları müayinə edərkən məəttəl qalmışdılar. Təsəvvür edin ki, məktəblilərin doxsan faizinin qalxanabənzər vəzlərində yod çatışmazlığı aşkar olundu.

Bu məqsədlə YUNİSEF təşkilatı məktəb uşaqlarına paylamaq üçün lipodol preparatı gətirdi və biz onları yüksək mütəşəkkilliklə məktəblilərə payladıq.

- Akif müəllim, bölgədə yaşayan əhali talenin hökmü ilə bu xəstəliklərə mübtəla olmağa məhkum olunub. Yəni bu xəstəliklərdən xilas olmaq üçün onlar ya buranı tərk etməli, ya da öz taleləri ilə barışıb siz həkimlərin köməyi ilə xəstəliklə mübarizə apara-apara yaşamalıdırlar. Bu xəstəliklərə düçar olmuş insanlar necə, pullu xidmət onlaradımı tətbiq olunur?

- Siz tamamilə düz buyursunuz. Həm revmatizm, həm də zob xəstəliyinə tutulmuşlar, o cümlədən şəkərli diabet, vərəmli xəstələr pulsuz dərmanla təmin olunurlar. Bir sıra xəstəliklər var ki, Səhiyyə Nazirliyinin göstərişi ilə pulsuz xidmət kateqoriyasına daxil edilib.

Bunlara eyni zamanda onkoloji xəstələr də aiddir. Məsələn 2000-ci ildə biz belə xəstələrin pulsuz müalicəsi üçün 45 milyon manat vəsait ayırmışıq.

- Dərman təchizatı kifayət edirmi?

- Açıqını deyim ki, bu sahədə vəziyyət çətinidir. Xəstələri tam təmin edə bilmirik. Vəsait çatmır. Əldə olan vəsaitin əsas hissəsini imkansız xəstələrə yönəldirik. Əgər pullu xidməti genişləndirə bilsək, bu problemi həll etmək mümkündür.

- Akif müəllim, söhbətimizin sonunda ictimai işiniz barəsində də bir neçə kəlmə danışmağınızı istərdik. Bildiyimizə görə, siz YAP Balakən rayon təşkilatının sədrisiniz. Bu iki işiniz bir-birinə mane olmur ki?

- Əsla. İnsan vaxtın ölçü-biçisini düzgün qurarsa, hər bir işin öhdəsindən gələ bilər. Bizim partiyanın rayon təşkilatında 1900 nəfər üzv var. Rayon təşkilatının fəaliyyətində partiyanın I qurultayından sonra mən deyərdim ki, böyük bir dönüş yaranmışdır. Bu, həm əhalinin Yeni Azərbaycan partiyasına üzv yazılmaq istəyində, həm də təşkilatın yerlərdə apardığı təbliğati işlərdə özünü qabarıq göstərir. Partiyanın rayon təşkilatında idarə heyətinin üzvlərindən ibarət ideoloji mərkəz fəaliyyət göstərir. Bu mərkəzin üzvləri vaxtaşırı yerlərdə olur, əhali ilə ünsiyyət yaradır, onların problemlərinin həllinə köməklik göstərir, partiyamızın sədri, möhtərəm prezidentimizin aparlıq daxili və xarici siyasəti, sosial-iqtisadi sahədə götürdüyü kursu izah edir və təbliğat işi aparırlar. Bu da öz təsirini göstərir və sıralarımız günü-gündən sıxlaşır. Son vaxtlar rayon təşkilatı tərəfindən üzvlük biletlərinin dəyişdirilməsi işi aparılır. Artıq 1300 nəfərədək partiya üzvü yeni biletlərlə təmin edilmişdir.

Fürsətdən istifadə edib ölkə prezidenti, Yeni Azərbaycan partiyasının sədri möhtərəm Heydər Əliyev cənablarını ad günü münasibətilə YAP Balakən rayon təşkilatı adından, eləcə də rayonumuzun səhiyyə işçiləri adından təbrik edir, uzun ömür, cansağlığı arzulayırlıq!

-Müsahibə üçün təşəkkür edirik!

*"Sabah" qəzeti,
11 may 2001-ci il*

Qazanan Azərbaycandır!

Balakənə yolum düşəndə ora baş çəkməsəm, təəssüratımda nəyinsə çatmadığını hiss edirəm. Və hər dəfə oradan ürəkaçan xəbərlər eşidirəm. Bu dəfə də içəri daxil olanda valideynin iştirakı ilə direktorun təxminən 7-8-ci sinifdə oxuyan şagirdə verdiyi tövsiyələrin şahidi oldum. Nəzakət xanım təmkin və aramla deyirdi:

- Sən artıq uşaq deyilsən. Böyük oğlansan. Bir az özünə inamı artır. Müstəqil olmağa çalış. Daha sən məmının-papanın əzizi kimi, incə-mincəsi kimi deyil, möhkəm iradəli kişi kimi özünü göstərməlisən. Mən inanıram ki, sən heç də zəif uşaq deyilsən, əksinə, bir çox keyfiyyətlərlə yoldaşlarından güclüsan. Sənin digər cəhətlərdən də özünü tam göstərəcəyinə mən əminəm...

Hiss elədim ki, qonağı çox gözlətmək istəmədiyindən Nəzakət xanım sözünü yekunlaşdırdı.

Mən:

- **Məktəb direktorları var ki, günlərlə axtarıb yerində tapa bilmirsən, tapanda da ki, ya vedomost və şotka ilə başını qarışıq görürsən, ya da ki, məktəbin çayxanasında vaxtla əlbəyaxada. Sizi də ki, haçan görürük, elə hey uşaq danlayırsınız...** – deyə, dilləndim.

Nəzakət xanım sözlərimi zarafat kimi qəbul edib dodaqucu gülümsədi:

- Uşaqlara daimi nəzarət, diqqət və qayğı olmasa məktəblə küçəyə fərq qoymazlar. Bir də ki, bunu sizə demək artıqdır – siz bizim uşaqları yaxşı tanıyırsınız.

Bəli, Balakən rayonundakı texniki və humanitar təmayüllü liseyi biz yaxşı tanıyırdıq. Bu təhsil ocağı nəinki Balakəndə, eləcə də bütün ölkədə sayılıb-seçilən liseylərdəndir.

Liseyin yaranmasından söz düşəndə Nəzakət Rüstəmovə belə deyir:

-Bu lisey üç rəfiqənin - hazırda liseydə təlim-tərbiyə işləri üzrə direktor müavini işləyən Səlimət Paçalova və riyaziyyat müəllimi Güləfət Teymurovanın və mənim çiyinlərimiz üzərində ucalıb. Sonradan ona köməkçi dayaqqlar da əlavə olunduqdan sonra daha sarsılmaz olub.

Artıq yeddinci ildir ki, lisey Balakən gənclərinin təlim-tərbiyəsində özünün layiqli yerini tutub. Onun gənc direktoru Nəzakət Rüstəmovə 4 ildir ki, bu kollektivə ağıl və bacarıqla rəhbərlik edir. Liseyə gəlməyimizin əsas səbəbi bir şad xəbərin soracağına düşməyimiz oldu. Məktəblilərin respublika fənn olimpiadalarında Balakən rayonundan 4 nəfər şagird fəxri yerlər tutmuşdur. Ən önəmlisi isə bu idi ki, bu 4 nəfərin 4-ü də Balakən rayonu texniki və humanitar təmayüllü liseyin şagirdləridirlər. Daha bir faktı demək yerinə düşərdi ki, bu 4 nəfər qalib olimpiadaya göndərilən 8 nəfərin arasından seçilmişdi. Və olimpiada iştirakçısı olan bu 8 nəfərin də hamısı yenə də liseyin şagirdləri idilər...

Darısqal bir binada yığcam bir kollektivlə qazanılan bu uğurlar, əlbəttə, pedaqoji kollektivin böyük nailiyyətidir.

Olimpiadanın qalibləri

Cumayeva Könül Zahid qızı, XI sinif şagirdi. Azərbaycan tarixi üzrə 2-ci yer.

-8-ci sinifdədək Nəsimi adına Balakən şəhər orta məktəbində oxumuşam. Liseydə Azərbaycan tarixi fənninə maraq və həvəsi məndə tarix müəllimin Məhərrəm Əliyev oyadıb. İngilis dili, rus dili, coğrafiya fənnlərinə də böyük həvəsim var. Allah qismət eləsə, hüquqşünas kimi xalqımıza xidmət etmək istəyirəm.

Padarova Xatirə Aydın qızı, XI sinif şagirdi. Azərbaycan dili və ədəbiyyatı üzrə 3-cü yer.

- Mən də 8-ci sinifdək Nəsimi adına məktəbdə oxumuşam.

Mədat Bağirov və Əyyub Abdullayev mənim ən sevimli müəllimlərimdəndirlər. Hər ikisi Azərbaycan dili və ədəbiyyatı fənnini tədris edir. Sağlıq olsa, sənədlərimi III qrupa –xarici dillərə vermək fikrindəyəm.

Orucova İlahə Rasim qızı, XI sinif şagirdi. Biologiya üzrə 3-cü yer.

- 6-cı sinifdək Nəsimi adına məktəbdə oxumuşam. 7-ci sinifdən liseyin şagirdiyəm. Olimpiadada yüksək nəticə qazanmağında müəlliməm Nəcibə Qəndirovanın böyük xidmətləri var. Mən ona öz minnətdarlığımı bildirirəm. Eyni zamanda liseyin bütün pedaqoji kollektivindən də çox rayziyam. Sinif rəhbərimə, valideynlərimə də minnətdarlıq edirəm ki, mənim təhsilimə xüsusi diqqət yetirirlər. Arzum həkim olmaqdır.

Nəcəfov Fəriz İftixar oğlu, IX sinif şagirdi. Azərbaycan tarixi 3-cü yer.

- 1992-ci ildə Qullar kənd orta məktəbinə getmişəm. Artıq ikinci ildir ki, liseydə oxuyuram. Tarix müəllimimiz Qüdrət Ramazanovun qazandığım uğurda əməyi böyükdür. Mən ona öz təşəkkürümü bildirirəm. Onu da deyim ki, liseydə uşaqların hərtərəfli inkişaf etməsində bütün müəllimlərin xidməti var. Hamısı da biz şagirdlərin və valideynlərimizin dərin hörmətini qazanıb.

...Qaliblər kimlərdir? Onlar, yoxsa müəllimləri? Bunu uşaqlar demədi. Bir də ki, nə fərqi. Qalibin kimliyindən asılı olmadan, onsuz da qazanan Azərbaycandır!

*“Sabah” qəzeti,
11 may 2001-ci il*

Elba – babanın yadigarıdır

Elba Abbasov, Balakən rayonu, A.Balayev adına İtitala kənd orta məktəbinin direktoru.

1960-cı ildə Basarkeçər rayonunun Qaraqoyunlu kəndində anadan olub.

1984-cü ildə Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirib. Təyinatla Balakən rayonunun İtitala kəndinə göndərilib. Bir il müəllim işlədikdən sonra təlim-tərbiyə üzrə direktor müavini təyin olunub, 1993-cü ildən isə dlirektor vəzifəsində çalışır.

Məktəbimizin ilk buraxılışı 1953-cü ildə olub. Hazırda burada 50-55 il stajı olan müəllimlər çalışır. İtitala kəndində təxminən 5 mindən yuxarı əhali yaşayır. Kənd, demək olar ki, ingiloylardan ibarətdir. Son zamanlar xeyli qarışıq ailələr də yaranıb: azərbaycanlı-ingiloy, avar-ingiloy və s. Buna baxmayaraq, məktəbdə təhsil alan 443 nəfər şagirdin 234-ü Azərbaycan, 209-u gürcü şöbəsinə oxuyur. Bu da xüsusi etnik qrup olan ingiloyların öz ana dillərini saxlamaq şərti ilə vətəndaşı olduqları ölkənin dövlət dilini yaxşı mənimsəmək, idarəetmə orqanlarında təmsil olunmaq, eyni zamanda başqa dillərlə təmasda öz ana dillərini zənginləşdirmək istəklərindən irəli gəlir.

Şagirdlərin dil seçimi məsələsi tam könüllülük əsasında. May ayının sonlarında biz kənd icra nümayəndəsi ilə birlikdə birinci sinif gedəcək uşaqların siyahısını çıxarıyıq və onların valideynləri ilə söhbətdə uşağın oxuyacağı şöbəni müəyyənləşdiririk.

Azərbaycan əlifbasının latın qrafikasına keçməsi ilə əlaqədar Azərbaycan şöbəsinə axın bir az da artıb. Bu ölkədə yaşayıb onun

dilində yazıb-oxumağı bilməmək, əlbəttə o ölkənin vətəndaşına hörmət və etimad gətirməz.

- Elba müəllim, ikidilli məktəbə direktorluq etmək sizin üçün çətin deyil ki?

- Əvvəla, burada hamı Azərbaycan və gürcü dillərində sərbəst danışır. İkincisi də artıq mən özüm də gürcü dilində yazıb-oxumağı, bir az da danışmağı öyrənmişəm. Kənd camaatı zəhmətkeş adamlardır, mehribandırlar, qonaqpərvərdilər. Kollektivimizdə 58 müəllim çalışır. Yaşlılar öz təcrübələrini məmnuniyyətlə cavanlara öyrədirlər. Hər sahədə bir-birlərinə görə olurlar.

- Gürcü şöbəsinin dərsləklə təmianatı necədir?

- Yaxşıdır. Demək olar ki, korluğumuz yoxdur. Təhsil Nazirliyinin xətti ilə lazımı dərsləkləri və dərs vəsaitlərini ala bilirik.

- Gürcüstana ali təhsil almağa gedən məzunlarınız institutu bitirdikdən sonra doğma kəndlərinə qayıdırlarını?

- Demək olar ki, hamısı qayıdır. Hətta bu kənddən getmiş və neçə illərdir ki, Gürcüstanda yaşayanlar da geri dönürlər. Keçən il 4 məzunumuz Gürcüstan ali məktəblərinə qəbul olunub. Bu il də qabiliyyətli uşaqlarımız az deyil. Ancaq təəssüflər olsun ki, valideynlərinin onları oxutmağa maddi imkanı yoxdur.

-Elba müəllim, məktəb binanızın xarici və daxili görkəmi pis deyil. Təmiri öz gücünüzlə etmisiniz?

- İki il bundan qabaq icra hakimiyyətindən 50 milyon manat vəsait ayrıldı. Həmin vəsaitlə binanın tamamilə dam örtüyünü dəyişdik. Sınıf otaqlarını, dəhlizi rənglədik.

Bu il də kənd bələdiyyəsi söz verib ki, cari təmirə kömək etsin. Bildiyiniz kimi, məktəb hər il təmir olunmasa, sonra söküntülərin, dağıntıların qarşısını almaq qeyri-mümkün olur.

- Bir az da tədrislə bağlı...

- Səkkiz fənn kabinəsi düzəltmişik. İdman zalımız olmasa da yaxşı idman meydanımız var. Burada müxtəlif idman və hərbi idman oyunları, yarışlar keçirilir.

Öz işini sevən, bütün bilik və bacarığını yetirmələrinə öyrətməyə çalışan müəllimlərimiz də az deyil. Onlardan baş müəllim

Üzeyir Ramazanov, Elmira Eminova, Cahan İsgəndərova, Məhəmməd Mustafayev, Həzrətəli Vəliyev, Zeynəb Hacıyeva, Mirvari Muradova, Şəlalə Bayramova müxtəlif müsabiqələrin qalibi olmuş, məktəb və rayon üzrə ən yaxşı müəllim kimi fərqlənmişlər.

Şagirdlərimizin dərsə davamiyyəti yaxşıdır. Yaz aylarında tarlada işlərin çoxaldığı dövrdə yuxarı sinif şagirdlərindən ata-analarına kömək məqsədilə dərs buraxanlar olsa da biz onlara qarşı tələbkarlığımızı bir az da artırıb, buraxılan dərsləri əlavə saatlarla əvəzini çıxırıq. Ən yaxşı şagirdlərimizdən Abdullayeva Əlfanə, Muradova Elnaz, Abdullayeva Humay, Məhmeddinov Vüsal, Vəliyeva Eteri, Balayeva Tünzələ, Zurabaşvili Nino, Musayeva Patimat, Mollayeva Tükəz, Musayev Rəşad, Aynur və Elnur Abbasovlar və başqaları məktəbimizin adını istənilən bilik yarışında uca tutmağa qadir olan uşaqlardır.

Məktəbdə tədrisin və nizam-intizam işinin yüksək səviyyədə qurulmasında təlim-tərbiyə işləri üzrə müavin Məhəmməd Mustafayevin və təşkilatçı müavin Musaxan İsgəndərovun köməyini daim hiss edirəm. Hər ikisi vaxtilə mənim şagirdlərim olublar. Ümumiyyətlə, məktəbdə çalışan gənc müəllimlərin, demək olar ki, hamısı öz məzunlarımız olublar.

-Elba?..

- Bayaqdan gözləyirdim ki, soruşacaqsınız... Bu babamın yadigarıdır. O, Böyük Vətən müharibəsi iştirakçısı olub. Elbadakı ən gərgin döyüşlərdə niyyət edib ki, sağ-salamat qurtarsalar, nəvəsinə Elba adı qoyacaq.

Yeri gəlmişkən, bu gün də Vətənimiz dardadır. Onu bu dardan qurtaranın adını yəqin ki, milyonlarla adam öz övladına verəcək. Bu yolda mən Heydər babamıza – möhtərəm prezidentimizə uğurlar arzu edirəm və fürsətdən istifadə edib, onun ad gününü təbrik edir, İtitalılar adından ona möhkəm cansağlığı arzulayıram.

Torpaq sevgisi aqrar məsələ deyil

Bu, milli siyasətin tərkib hissəsidir

Xalqımızın torpaq barədə hikmətli deyimlərindən biri də "Torpaq deyir: öldür məni, dirildim səni" zərb-məsəlidir. Əsrlər boyu çörəyini torpaqdan çıxaran xalqımız son on ildə bu çörəyi sanki daşdan çıxarır. Torpaqların tələm-tələsik, məqsədli şəkildə özəlləşdirilməsi kompaniyası, aqrar sektorun vəhşiçəsinə talan edilməsi prosesi kəndçini on illərləgeriyə - feodal dövrünə atdı. Artıq bu gün ağacdan düzəldilmiş xışı, kotanı görmək üçün tarix-diyarşünaslıq muzeylərinə getmək lazım deyil. Vaxtilə ən müasir kənd təsərrüfatı texnikasının işlədiyi kəndlərdə indi siz əcdadlarımızın istifadə etdikləri alətləri görə bilərsiniz.

Bəs, kəndlini kim tarixin orta əsrlərinə qaytardı? Qədimi alətləri işlətməyə onu kim vadar etdi?

Tamamilə mexanikləşdirilmiş təsərrüfatların texnikasını torpaq adamı dağıtmadı, kəndçi satmadı. Onu dəllallar satdı, torpaqdan çörəyini çıxaranlara nifrət edənlər dağıtdı.

Kəndçini daşdan çörək çıxarmağa vadar edənlər də, xalqın və dövlətin əmlakını külli miqdarda mənimsəyən, daha doğrusu, oğurlayanlar da öz dəllallarımızdır. Aqrar sektorla bağlı olan sənaye obyektləri bilərəkdən məhv edildi. Məhv edildi ki, yumurtadan yun qırخانlar əcnəbi ölkələrdən hər gün yüzlərlə treyler keyfiyyətsiz yumurta gətirsinlər. Məhv edildi ki, insan, meymun və s. canlıların genlərindən götürülmüş komponentlərlə şişirdilən yüz tonlarla bud yedirtsinlər xalqımıza. Məgər Xırdalan,

Üçtəpə, Siyəzən və b. yerlərdəki müasir, nəhəng quşçuluq komplekslərini saxlamaq belə müşkül məsələ idi?

Fransızların bir litrindən üç litr şərab düzəlttikləri kəhrəba, qaragilə üzümlərimizi emal edən zavodları xammalları təchiz edə bilmirdik ki dağıtdıq?

Ya şərablarımızı alanı yoxdu? Bütün Rusiyanın kefini kökəldən bizim şərablar deyildimi?

Məhz bu gün belə-belə bəd əməllərlə kəndçini bazardan, emaldan məhrum edib torpaqla birgə öldürürlər. Kəndçi torpağı öldürür ki, onu yedirtsin, dəllallarsa kəndçini öldürür ki, onun bazarına girməsin.

Azərbaycan özü boyda topdansatış bazasıdır. Burada "kələ-kötür, əyri-üyrü, çürük-mürük yerli məhsula" o qədər də ehtiyac yoxdur. Əslinə qalsa, Azərbaycanı, dəllalların təbirincə desək, optovoy bazaya çevirən bu adamlar üçün heç torpağın çoxluğu-azlığı da o qədər önəmli deyil.

Hələ ki, təkcə göy-göyertini xaricdən gətirə bilmirlər...

Azərbaycan kəndçisinin dirilməsi üçün iki başlıca şərtə əməl olunmalıdır: birincisi, onu orta əsrlərdən götürüb dövrümüze qaytarmaq - texnika ilə, aqrokimyəvi preparatlarla təmin etmək; ikincisi, ona lazım olan emal müəssisələri yaratmaq, bazarları dəllalların əlindən alıb kəndçiyə qaytarmaq və bununla da xaricdən gətirilən kənd təsərrüfatı məhsullarını sıxışdırmaq. Bazarı olmayan istehsal müflisləşməyə və süquta məhkumdur.

Belə olmasa, torpağı öldürə-öldürə çörəyini çıxarmaq istəyən Azərbaycan kəndçisi bir gün özü də ölü torpağın bir zərrəsinə çevriləcək. Kəndçinin torpaq sevgisini özünə qaytarmaq lazımdır. Bu, təkcə aqrar siyasətin yox, eləcə də milli siyasətin tərkib hissələrindən biri olmalıdır.

*"Sabah" qəzeti,
07 iyun 2001-ci il*

Sabirin vətəninə

Azərbaycanın qədim diyarlarından olan Şamaxı bu gün hansı qayğılarla yaşayır, ölkədə gedən ictimai-siyasi proseslər bölgəyə öz təsirini necə göstərir, mülkiyyət münasibətlərinin dəyişməsi, yeni qurumların fəaliyyəti, əhəlinin sosial-iqtisadi vəziyyəti, aqrar siyasətin nəticələri hansı səviyyədədir? Bütün bu və digər məsələlərə aydınlıq gətirmək və buradakı yeniliklərlə oxucularımızı da tanış etmək məqsədi ilə Şamaxı rayonunda səfərdəyik.

Statistik rəqəmlərə nəzər saldıqca optimist hisslərlə yüklənirik. Meyvə-tərəvəz, biçin sahələri, bostançılıq, maldarlıq, quşçuluq sahələrində cüzi də olsa artım, yüksəliş var. Rəqəmlər gələcəyə nikbinliklə baxmağa əsas verir. Təkcə Şamaxının şöhrətini dünyaya yayan üzümçülük və şarabçılıq sahəsində, təəssüflər olsun ki, hələ də geriləmə davam edir. 1999-cu ildə rayon üzrə 10.050 ton üzüm tədarük olunduğu halda 2000-ci ildə bu rəqəm 7.800 tona enmişdir. Dövlət səviyyəsində bu sahəyə xüsusi diqqət yetirilməsi yəqin ki, Şamaxı rayonunda da üzümçülüyn inkişafına təkan verəcəkdir.

Rayon icra hakimiyyətinin başçısı cənab Akif Əliyev xidməti işi ilə bağlı Bakıda olduğundan təhsil, mədəniyyət, səhiyyə üzrə müavini Əşrəf Şükürovlə görüşdük. Əşrəf müəllimin xüsusi xidməti və qayğısı sayəsində biz rayon barəsində kifayət qədər məlumat toplaya bildik.

Topladığımız məlumatları oxucularımıza təqdim etməmişdən əvvəl qeyd edim ki, rayonda rəhbərliyə güclü inam və hörmət hissi hökm sürür. Yeganə rayonlardandır ki, Şamaxıda evlərə qaz və işıq verilməsi sarıdan əhali gileylənmir, ticarətdə halallıq və nizam-intizam var, rayon icra hakimiyyətində, bələdiyyələrdə, eləcə də digər icra və xidmət strukturlarında idarə

rəhbərləri öz işlərinə məsuliyyət və vicdanla yanaşırlar. Əlbəttə, rayon xırda nöqsanlardan da xali deyil, ancaq özünütənqid hissi bu nöqsanların da aradan götürüləcəyinə ümid verir. Çünki bura Sabirin vətənidir, böyük satirikimiz Mirzə Ələkbər Sabirin!

“Biz xalqı ucdantutma məhkəməyə verəsi deyilik ki...”

Şahnəzər Qasimov, Şamaxı şəhər bələdiyyəsinin sədri.

1954-cü ildə anadan olub. Şamaxı şəhərindəki 5 sayılı orta məktəbi bitirdikdən sonra hərbi xidmətə yollanıb. Əsgəri xidmətini başa vurduqdan sonra bir müddət rayondakı kəlağayı sexində fəhlə işləmiş və buradan ali məktəbə - Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutuna daxil olmuşdur.

İnstitutu bitirdikdən sonra Ş. Qasimov müxtəlif vəzifələrdə işləmişdir: yol istismar idarəsində, şəhər sovetində mühəndis, şəhər sovetində müavin, mənzil kommunal təsərrüfatı idarəsində, mənzil istismar sahəsində rəis və nəhayət, Şamaxı rayon icra hakimiyyəti başçısının şəhər üzrə nümayəndəsi.

Keçdiyi ömür yolunda qazandığı zəngin istehsalat təcrübəsi və adamlarla işləyə bilmək bacarığı Şahnəzər müəllimi ən ali bir vəzifəyə - xalqa təmənnəsiz xidmət vəzifəsinə yönəldib.

2000-ci ilin yazında xalq onu şəhər bələdiyyəsinə sədr seçib.

Açığını söyləmək lazımdır ki, ötən dövr ərzində çox az rayonlarda bələdiyyələr öz işlərini lazımi səviyyədə qura biliblər. Bəziləri hələ təqlidçiliklə məşğuldurlar – “qoy qonşum qabağa düşsün, görək nə göstərir” prinsipi ilə yaşayırlar, bəziləri hələ də maariflənmə mərhələsini keçə bilməyib, bəziləri yerlərdə mənəmlilik iddiası ilə iş qurmaq istəyir - icra hakimiyyətini saya salmaq istəmir, bəziləri isə əksinə, yenə də mütillik göstərir - icra hakimiyyətinin əl

buyruqçusuna çevrilib. Bəs, Şamaxı bələdiyyəsi öz işini neçə qurub? Bu barədə bələdiyyə sədri özü məlumat verəcək, biz isə bircə onu nəzərinizə çatdırmaq istəyirik ki, xalq arasında da, icra hakimiyyətində də, bir sıra müxalifət özləklərində də Şamaxı şəhər bələdiyyəsi haqqında ancaq xoş sözlər eşitdik.

-Bildiyiniz kimi, Şamaxı şəhər bələdiyyəsinə 2000-ci ilin mart ayında təkrar seçkilər keçirildi və seçilən üzvlər digər rayonlardan fərqli olaraq öz bələdiyyələrini yarım il gec formalaşdırma bildilər. Şamaxı rayonunda şəhərqarışıq 50 bələdiyyə fəaliyyət göstərir. Hazırda Şamaxı şəhər bələdiyyəsinin işçi orqanı 7 nəfərdən ibarətdir. Bələdiyyənin nəzdində bir təmir qrupu da fəaliyyət göstərir. Məqsədimiz odur ki, qrupu gələcəkdə geniş fəaliyyət imkanları olan müəssisəyə çevirək. Hələlikse bu qrup bir çox işləri görməkdə bizə çox kömək edir. Görəcəyimiz işləri hər hansı tikinti təşkilatına sifariş vermiş olsaydıq, iki-üç qat artıq xərcimiz çıxardı. Təzə ayaq tutan təşkilat kimi, bizim bir manatı da artıq xərcəlməyə nə haqqımız, nə də imkanımız var. Əksinə, bu təmir qrupu özü büdcəmizə pul gətirir.

Bundan əlavə, müqavilə yolu ilə işə 3 nəfər vergi toplayan götürmüşük. Topladıkları verginin 10 faizi əmək haqqı kimi həmin şəxslərə verilir.

Bələdiyyəmiz yarandığı gündən mütəmadi olaraq təmir və abadlıq işləri ilə məşğul olur. İlk işimiz yerləşdiyimiz binanın əsaslı təmiri və onun qarşısının abadlaşdırılmasından başladı. Əhalinin isti yay günlərində küçələrdə içməli suya tələbatını nəzərə alaraq icra hakimiyyətinin köməkliyi ilə binamızın qarşısında yaraşıqlı bir bulaq inşa etdirdik.

Uzun müddət imkansızlıq və laqeydlik ucbatından bərbad hala düşmüş şəhər istirahət və mədəniyyət parkında Şamaxı bələdiyyəsi geniş abadlıq işləri gördü. Əlbəttə, yenə də icra hakimiyyəti ilə birlikdə.

Bundan əlavə, Böyük Vətən müharibəsinin 56-cı ildönümü ilə əlaqədar "Naməlum əsgər" in abidəsi ətrafında da xeyli abadlıq işləri gördük.

Şamaxının fəxri olan böyük satirikimiz M.Ə.Sabirin anadan olmasının ildönümü ilə əlaqədar rayonda geniş tədbirlər planı həyata keçirilir. Rayon icra hakimiyyətinin gördüyü bu işlərdə bizim də payımıza bir sıra vəzifələr düşür - heykəlin ətrafında abadlıq işləri, təmir- bərpa işləri və s.

Ümumiyyətlə, mən bir məqamı xüsusi vurğulamaq istəyirəm: Şamaxıda bələdiyyə nə yaxşı, faydalı bir iş görürsə, mütləq icra hakimiyyəti ilə birgə görür. Açıqını deyim ki, 2000-ci ilin avqustundan Akif Əliyevin Şamaxı rayon icra hakimiyyətinə başçı təyin olunmasından sonra bizim də işimizdə bir canlanma, inkişaf yaranıb. Biz heç vaxt icra hakimiyyətinin tədbirlərindən kənarda qalıb əks mövqe nümayiş etdirmirik. Əksinə, biz minnətdarıq ki, rayon icra hakimiyyəti bizi sayır, öz tədbirlərinə dəvət edir, xalq üçün faydalı və bizim adımızı hörmətləndirən bəzi işləri bizə həvalə edir. Bütün bunlar ancaq və ancaq bələdiyyənin xalq arasında nüfuzunun artmasına və xalqın inamının güclənməsinə xidmət edir. Bizim işimizin xeyrinə və ümumilikdə dövlət və xalq mənafeyi naminə atdığı addımlara görə şəxsən rayon icra hakimiyyətinin başçısı Akif Əliyev cənablarına şəhər bələdiyyəsi və öz adımdan minnətdarlığımı bildirirəm.

Bütün bələdiyyələrin ən ağırlı yeri vergilərin toplanması məsələsidir. Bu proses hələ bizdə də lazımi səviyyədə getmir. Bunların bir qismi əhalinin sosial vəziyyəti ilə bağlıdırsa, digər qismi yeni qanunlara, yeni yaşayış prinsiplərinə alışı bilməyən insanların dünyagörüşü ilə bağlıdır. Düzdür, bunun təsir mexanizmi qanunçuluqda nəzərdə tutulur. Lakin bir şeyi nəzərə almaq lazımdır ki, bizi xalq seçib, biz də xalqı ucdantutma məhkəməyə verəsi deyilik ki... Hələ ki, təbliğata üstünlük veririk, insanların şüurunda dəyişiklik etməyə çalışırıq. Başa salmağa çalışırıq ki, ayrı-ayrı fərdlərdən toplanan vergi ümumilikdə xalq üçün, onun gələcəyi üçün, vətənimiz üçün, vətənin gələcək övladları üçün sərf olunur.

Biz kənd bələdiyyələri ilə də işimizi əlaqələndirməyə çalışırıq. Bu məqsədlə Şamaxı bələdiyyələrinin Əlaqələndirici Şurasını yaratmışıq. Məqsəd qarşıya çıxan problemlərin vaxtında və birgə həll

olunmasına kömək etməkdir. Artıq müəyyən işlər görülmüşdür. Məsələn, avtomobillərə texniki baxışla əlaqədar bələdiyyələrə veriləsi rüsumlar barədə məlumatlar hazırlanıb paylanmış, yeni nəşrə başlayan “Yerli özünüidarə” adlı aylıq jurnalın abunəsi ilə əlaqədar məktublar kənd bələdiyyələrinə çatdırılmış, ixtisasartırma kursuna 3 nəfər bələdiyyə üzvünün göndərilməsi təmin olunmuş, bələdiyyələrlə bağlı yeni qanun və qərarların sənədləri paylanmış, bu barədə seminar keçirilmiş və s. və i.ə.

Biz rayon miqyasında mədəni-kütləvi tədbirlərin, idman yarışlarının keçirilməsində də fəallıq göstəririk. 27-ci yay olimpiya oyunlarının azərbaycanlı çempionlarına həsr olunmuş səkkiz rayon komandasının, o cümlədən Bakı və Sumqayıt pəhləvanlarının iştirakı ilə cüdo üzrə yarış keçirilmiş və rayon icra hakimiyyəti ilə birlikdə bu yarışın təşkilatçılığı və sponsorluğu yüksək səviyyədə təmin olunmuşdur. Bundan əlavə, sərbəst güləş, atıcılıq üzrə yarışlarda da icra hakimiyyəti ilə birgə bizim şəhər bələdiyyəmiz də qüvvə və imkanlarını əsirgəməmişdir.

Məktəblərdə və məktəbəqədər müəssisələrdə də müəyyən işlər görməyi planlaşdırmışıq. O cümlədən təmir-tikinti işləri, həvəsləndirici mükafatlar, mənimsəmə keyfiyyətinə görə şagirdlərə fərqi təqaüdlər, imkansızlara qayğı və s. bu qəbildəndir.

Ümumiyyətlə, görəcəyimiz işlər çox, arzularımız böyük, lakin təəssüflə deməliyəm ki, imkanlarımız zəifdir. Lakin inanıram ki, xalqımız bizi başa düşəcək, hərə öz vətəndaşlıq borcunu yerinə yetirəcək, bələdiyyələrin güclü bir təşkilata çevrilməsinə kömək edəcəkdir. Bu istiqamətdə Şamaxı rayon icra hakimiyyətinin qayğı və köməyini bir daha minnətdarlıq hissi ilə qeyd edirəm və bugünkü inkişafımızda göstərdikləri faydalı əməkdaşlığa görə şəhər bələdiyyəsi adından təşəkkürümü bildirirəm. Məqsəd aydın, əməl təmiz, niyyət saf olarsa, görülən hər bir işin sonu uğurlu və faydalı olar.

Tarixini qorumayan xalq mədəniyyətini itirər

Cavanşir Əbilov, Şamaxı rayon Mədəniyyət şöbəsinin müdiri.

1946-cı ildə Ağdərə rayonunun Umudlu kəndində anadan olub. Azərbaycan Dövlət Universitetini bitirib. 1970-77-ci illərdə Dağlıq Qarabağ Vilayətinin radio verilişləri komitəsində xüsusi müxbir, 1977-80-ci illərdə vilayət icraiyyə komitəsində təlimatçı, 1980-82-ci illərdə vilayət partiya komitəsində mühazirəçi, 1982-92-ci illərdə Şuşa mədəni-maarifməktəbində direktor vəzifəsində çalışıb.

1998-ci ilin iyul ayından Şamaxı rayon Mədəniyyət şöbəsinin müdürüdür.

Şamaxı rayon mədəniyyət şöbəsinin nəzdində 3 muzey, 1 incəsənət məktəbi, 1 musiqi məktəbi, 1 şəkil qalereyası, 28 klub, 9 mədəniyyət evi, 1 rayon mədəniyyət evi, 1 istirahət parkı, 5 səyyar mədəniyyət müəssisəsi və 54 kütləvi kitabxana fəaliyyət göstərir. Həmin müəssisələrdə 392 nəfər işçi çalışır ki, onların da 51 nəfəri ali təhsilli, 174 nəfəri orta ixtisas təhsilli, qalanları isə orta təhsillidir. 142 bədii özfəaliyyət kollektivi fəaliyyət göstərir. Bu kollektivlərdə 2500 nəfərədək mədəniyyət işçisi rayon sakinlərinin istirahətinin mənalı təşkil olunması üçün öz istedad və bacarıqlarını əsirgəmir. Şamaxı rayon mədəniyyət evinin nəzdində fəaliyyət göstərən 17 özfəaliyyət kollektivi öz ətrafına xeyli istedadlar toplaya bilmişdir. Bu özfəaliyyət kollektivlərindən “Gülüstən” xalq çalğı alətləri ansambli (rəhbəri Gəray İsmayılov), “Şirvan” folklor ansambli (rəhbəri əməkdar mədəniyyət işçisi Rasim Ələsgərov), “Koroğlu nağarası” ansambli (rəhbəri Şirzad Fətəliyev), muğam üçlüyü, xalq teatri (rejissoru Vaqif

Məmmədov) və b. artıq özlərini təsdiq etmiş, öz tamaşaçı və pərəstişkarlarını toplamış kollektivlərdəndir.

Mütəmadi olaraq kənd günləri, rayonda baxış-müsabiqələr keçirir, istedadları üzə çıxarır və onları respublika miqyasında tanıtırıq. Bu yaxınlarda təşkil etdiyimiz tədbirlərdən biri - "Mahnı festivalı" bir çox istedadlı gəncləri kəşf etdi. Onlardan Vüsal və Ramal Yaquboğlu qardaşları (Mələkxanım Əyyubovanın qardaşı uşaqları), Alxas Kərimov, Vasif Nuriyev, mən deyərdim ki, Alim Qasimovun, Mələkxanım Əyyubovanın layiqli davamçıları olmağa qadir gənclərdir.

Bundan başqa, gənclərin hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi ilə əlaqədar müntəzəm olaraq tədbirlər keçiririk. Bu məqsədlə rayon ərazisində olan hərbi hissələrdə tez-tez əsgərlərlə görüşür, maraqlı konsert proqramları ilə, mənalı kiçik tamaşalarla onların istirahətini gözəlləşdirir, vətən, xalq, torpaq uğrunda göstərdikləri xidmətə görə onları ruhlandırır və yeni-yeni qəhrəmanlıqlara həvəsləndiririk. Biz o cümlədən rayonumuzun digər bölgələrdə hamiliyə götürdüyü hərbi hissələrdə də olur, rayon rəhbərlərinin göstərdikləri maddi yardımla yanaşı, biz də öz mənəvi köməyimizi göstəririk.

Qeyd edirəm ki, təşkil etdiyimiz tədbirlərin əksəriyyətində şəhər bələdiyyəsi yaxından iştirak edir, öz maddi və mənəvi yardımını əsirgəmir. Güman edirəm ki, kənd bələdiyyələri də yaxın gələcəkdə bu tədbirlərə qoşulacaq və özləri də onun təşkilatçılarından olacaqlar.

Şamaxı, bildiyinnz kimi, Azərbaycanın qədim şəhərlərindəndir. Burada hər qaya parçasının altında bir tarix gizlənib, hər daş parçasının özəyində bir sirr yatır.

Rayonumuzun ərazisində 9 memarlıq, 23 arxeoloji abidə mövcuddur. Onlar işçilərimiz tərəfindən ciddi şəkildə mühafizə olunur. Bu abidələrdən IX-XII əsrlərin yadigarı Gülistan qalası, yenə də həmin dövrlərdə Şirvanşahların mühafizə istehkamlarından olan, Şamaxının şimal-qərbində - 20 km məsafədə yerləşən Qaladərəsi kəndindəki Buğurt qalası, XV-XVII əsrlərin yadigarı

Yeddi Günbəz abidələri, XV əsrin yadigarı Şah Xəndan türbəsi, XIII əsrin yadigarı Pir Mərdəkan abidəsi, XV-XVII əsrin yadigarı Kələxana türbəsi və başqa tarixi yerlərimiz Şamaxıda çoxsaylı zəlzələlərin olmasına baxmayaraq, necə deyərlər, Tanrı tərəfindən hiş olunub. Bizim isə borcumuz qədim tariximizin canlı şahidlərini indiki və gələcək nəsillərimizə tanıtmadır. Həmin abidələrin bəzilərinin bu gün ciddi təmirə və restavrsiyaya ehtiyacı var. Bu yaxınlarda Mədəniyyət Nazirliyindən gələn xüsusi komissiya onları yoxladı və bəzi abidələrin tezliklə bərpasına başlanılacağını söylədilər. Əlbəttə, onların yüksək səviyyədə bərpası üçün milyard dollarlarla vəsait tələb olunur. Lakin ölkəmizin indiki iqtisadi durumunda abidələrin tamamilə sıradan çıxmasının qarşısını almaq üçün göstərilən ən kiçik təşəbbüsü belə alqışlamaq lazımdır. Maddi abidə mənəvi sərvət simvoludur. Mənəvi sərvət mədəniyyətin daim çağlayan və tarixi durulaşdıran qaynaqlarındandır. Biz, mədəniyyət işçiləri isə bu bulağın gözünlə tutulmaması üçün onu qoruyanlarıq. Tarixini qorumayan xalq mədəniyyətini də itirir, mədəniyyətini itirən xalqın tarixində kim nə istəsə yazı bilər. Azərbaycan xalqı qədim tarixə malik olduğu qədər də qədim və zəngin mədəniyyətə malikdir. Şamaxı isə bu mədəniyyətin məhək daşlarından biridir.

Napoleon Şamaxının “Reyhani” şərabını içərmiş

**“Yerevan” konyakının xammalı da
Azərbaycandan gedirdi**

Seyran Hacı oğlu Quliyev, 1946-cı ildə Şamaxı şəhərində ziyalı ailəsində anadan olub. Orta məktəbi bitirdikdən sonra aqronom ixtisasına yiyələnən S.Quliyev ikinci bir ali məktəbi - Moskva Yeyinti Sənaye İnstitutunun şərabçı-texnoloq fakültəsini də bitirib. İnstitutu bitirdikdən sonra S.Ə.Şirvani adına sovxozda laboratoriya müdirliyindən şərab zavodunun direktoru vəzifəsinə istehsalat yolu keçib. 30 ildən yuxarı bu vəzifədə zəngin təcrübə toplayıb. Kənd təsərrüfatı ilə uzun müddət təmasda olan Seyran müəllim Şamaxının aranını-dağını qarış-qarış gəzmiş, onun bitki aləminin sirlərinə bələd olmuş və bu bitkilərin hər birinin insan orqanizminə təsirini öyrənmişdir. Uzun illərin sınaqlarından sonra o, el arasında xalq təbabətçisi kimi tanınmış və “Əbədi şafə xəzinəsi” (Sağlamlıq reseptləri) adlı qiymətli bir kitabı araya-ərsəyə gətirmişdir.

Həmyerliləri arasında qazandığı hörmət və nüfuzuna rəğmən S.Quliyev Şamaxı şəhər bələdiyyəsinə sədr müavini seçilmişdir.

Bu gün Seyran müəllim bələdiyyədəki faydalı və gərgin işinə baxmayaraq, öz sevimli məşğuliyyətindən də ayrılırmır. Şamaxı dağlarına səpələnmiş gül-çiçəklərin nadir müalicəvi əhəmiyyətini öyrənir, onları əli hər yerdən üzülən xəstələr üzərində tətbiq etməklə neçə-neçə qırılmış ümidləri, itirilmiş inamları həyata qaytarır.

Aqrar islahatların çoxşaxəli istiqamətlərindən biri kimi ölkədə üzümçülük və şərabçılığın bərpası və inkişafı ilə əlaqədar son günlər Milli Məclisdə müzakirələr açılib. Seyran Quliyevin bu

sahədə zəngin təcrübəsini nəzərə alaraq, onun fikir və mülahizələri ilə oxucularımızı da tanış etməyi məsləhət bildik.

-Şamaxı vaxtilə respublikamızın keyfiyyət və kəmiyyət sarıdan ən məhsuldar üzüm sortlarının yetişdirildiyi bir diyar olub. Rayonumuzun Cəlilabadla yarışdığı bu dövrlərdə respublikada 245 min ton üzüm yetişdirilirdi. Təkcə Şamaxıda 22 min hektar üzüm plantasiyası vardı. Bir məsələni də vurğulayım ki, üzümlüklərin doxsan faizi dəmyə şəraitində becərilirdi. 70-ci illərdə respublikamızda birinci katib işləyən möhtərəm Heydər Əliyev cənablarının gərgin zəhməti və səyi nəticəsində bu sahənin məhz Azərbaycanda inkişaf etdirilməsi xalqımızın rifahı və gələcəyi üçün qiymətli bir hədiyyə idi. Azərbaycan şərab istehsalını o dövrlərdə SSRİ miqyasında ən yüksək zirvəyə - 1,5 milyon tona çatdırmışdı. Respublikanın xalis gəlirinin 45 faizini üzüm istehsalından gələn gəlir təşkil edirdi.

Şamaxı rayonunda əhalinin sosial-rifah vəziyyəti heç vaxt o dövrdəki səviyyədən yüksək olmayıb. Üzüm və şərabçılıq sahəsində çalışan fəhlənin illik gəliri, dollara çevirsək, 10-15 mini ötürdü.

O vaxtlar Şamaxıdakı zavodların hər birisinin 20-25 min ton üzüm qəbul etmək imkanı vardı. Qəbul etdiyimiz həmin üzümü il ərzində emal edir və Rusiyanın müxtəlif regionlarına göndərirdik. Gələn ilə artıq zavod boşalırdı və biz növbəti məhsulu gözləyirdik.

Məhsulun keyfiyyətinə gəldikdə isə onu deyə bilərəm ki, Şamaxıda yetişdirilən “Mədrəsə”, şampan şərabı üçün “Alleqoti”, “Bayan”, “Bayanşirə” sortları şərabçılıq sənayesində dünya şöhrəti qazanan sortlar idi. Bir tarixi faktı da demək yerinə düşərdi. Vaxtilə Napoleon Şamaxı sortlarından olan “Reyhani” üzümündən hazırlanan şərab içməsi ilə həmişə fəxr edirmiş. O eyni zamanda bu şərabın müalicəvi əhəmiyyətini yüksək qiymətləndirdiyindən öz əsgərlərinə də bu şərabdən içməyi məsləhət bilərmiş. Lakin fransızlar nə qədər səy göstərsələr də nə Şamaxı sortlarını, nə də «Kürdəmir» sortunu Fransada yetişdirə

bilmədilər. Onlarda yetişən üzümün şəkərliliyi çox aşağı oldu. Bizdə isə 20-25 faiz, hətta Kürdəmirdə 30 faizədək şəkərlilik olurdu. Bu üzümlərdən əsasən kaqor şərabları hazırlanırdı.

İndi belə bir sual ortaya çıxır. Bəs necə olur ki, belə qiymətli üzüm sortlarından hazırlanan Azərbaycan şərablarının markası həmişə Gürcüstan şərablarından aşağı mərtəbədə dayanırdı?

Yaxud, Ermənistan konyakının şöhrəti Azərbaycan konyakından qat-qat yüksək idi?

Burada da mənfur imperiya siyasəti öz işini görmüşdü. Bizim şərablar əsasən Rusyanın daxili tələbatını ödəmək üçün nəzərdə tutulurdu.

Bizim şərabların gürcü şərablarından geri qalmasına gəldikdə isə bu, əslində belə deyildi. Bizim üzümlərdə şəkərlilik yüksək olduğundan (16-24 faiz), bu şəkər də qıcqırmada təbii olaraq spirtə çevrildiyindən şərabımızın tündlüyü 12-14 dərəcə olurdu. Gürcüstan üzümünün isə 13-14 faiz şəkərliliyi olurdu. Onların ən məşhur şərablarından olan Kaxeti şərabında, məsələn, tündlük, 7-8 dərəcədən yüksək olmurdu. Odur ki, səhərəcən içsələr də təsiri olmur. Bizim şərablar isə insanı tez tutur və uzun müddətli məclislərə yaramır.

Dünya bazarına Azərbaycan şərabının çıxma bilməməsi ancaq ögey münasibətlə bağlı idi. Dünyanın ən mötəbər dequstasiya salonlarında Azərbaycan şərabları həmişə öz keyfiyyəti ilə yüksək yerlər qazanmışdır. Ancaq əfsuslar olsun ki, bizim şərablar bu salonlarda özgə ad altında təmsil olunub.

Azərbaycan markası altında bir dənə də olsun şərabımız xaricə göndərilməyib. Məsələn, məşhur şərabçımız, dünya şöhrətli dequstatorumuz mərhum Əli Qarayevin resepti ilə hazırlanan “Şirvan” konyakı dequstasiyalarda fransız konyakı “Napoleon”dan qat-qat yüksək qiymətlər qazanırdı. “Şirvan” konyakının dünya bazarına çıxması “Napoleon” konyakını xeyli dərəcədə arxa cərgələrə atdı. Yaxud “Moskva” konyakı. Üzüm bizim, istehsal bizim, ad özgənin. Bu, dünya bazarında ən nüfuzlu konyaklardan biri idi. “Yerevan” konyakının xammalını da biz verirdik, ancaq

bazara “Yerevan” adı ilə çıxırdı. Bizi isə SSRİ-də “Ağdam”, “Dəllər” kimi şərablarla tanıtdırırdılar. Bu şərablar heç dequstasiyalardan da keçmirdi.

Maraqlı bir faktı da söyləyim. Mikoyan öz ad gününü həmişə Kremldə keçirərmiş. Məclisə də şərabı Şamaxıdan apardırırmış. Bizdə bir Xristik adlı erməni şərabçı işləyirdi. Mikoyanın hər il ad günündə bu Xristik ona “Mədrəsə” sortundan şərab yollayırdı...

Maraqlı orası idi ki, Mikoyan bu şərabın adını “Xristik” qoyubmuş və öyünərək deyərmiş ki, görün, erməni Xristik necə şərab istehsal edir!

İndi bir suala da cavab vermək lazımdır: Azərbaycanda üzümçülük və şərabçılıq sənayesi niyə dağıdıldı?

Bunun obyektiv və subyektiv səbəbləri vardı.

Obyektiv səbəblərdən biri o idi ki, 80-ci illərin axırları, 90-cı illərin başlanğıcında əvvəl Xanlar rayonunda, sonra isə Şamaxıda üzümlərdə flokseriya (üzüm xərcəngi) xəstəliyi sürətlə yayılmağa başladı. Mən tam məsuliyyətimlə deyirəm ki, bu, kənardan bizə edilmiş təxribat idi!

Müəyyən aqrotekniki tədbirlər tələb edən bu xəstəliyin hakimiyyət boşluğuna düşməsi isə onun tam nəzarətdən çıxmasına və plantasiyaları məhv etməsinə səbəb oldu.

Subyektiv səbəblərdən də əsası o idi ki, torpaqların xüsusi mülkiyyətə verilməsi kompaniyasında üzümlüklərin strateji sahə kimi məhv edilməsinə qadağa qoyulmadı. Və... göz işlədikcə uzanan üzüm plantasiyaları yerlə yeksan edildi, kötöklərinə qədər vəhşicəsinə yandırıldı!

Nə yaxşı ki, yenə də ictimai, siyasi elmlərdə olduğu kimi, kənd təsərrüfatı sahəsində də öz dərin biliyi ilə şöhrətlənən prezidentimiz bu sahəyə yenidən diqqəti yönəltdi. Onun gərgin əməyi sayəsində yaradılmış üzümlüklərin yenidən bərpası və respublikada şərab sənayesinin inkişafı məsələsini Milli Məclisin müzakirəsinə təqdim etdi. Mən 30 illik təcrübəsi olan bir şərabçı kimi prezidentimizin bu təşəbbüsünü alqışlayır və onun uğurlu nəticələrini indidən görürəm.

Xalqı, ölkəni tanıtməyin müxtəlif yolları var: siyasətlə, mədəniyyətlə, idmanla və s. Ancaq siyasətçilər də, ədəbiyyatçılar da, idmançılar da bütün görüşləri və qələbələri süfrə arxasında şərabla qeyd edirlər. Gözəl süfrələrin bəzəyi olan gözəl şərablar da millətin tanıtılmasında az rol oynamır. Azərbaycan şərabı ilə biz ən mötəbər məclislərə ayaq açma bilirik, ən qəmlə çöhrələrə təbəssüm verə bilirik, ən kinli ürəklərə yol tapa bilirik.

Bizim qiymətli üzüm sortlarımız hələ ki ayrı-ayrı həyətlərdə yaşayır - onları qorumaq, mühafizə etmək, çoxaltmaq lazımdır. Bir azdan bu sortların kökü kəsildəndə dizimizə döyməyin faydası olmayacaq. Hələ ki keç deyil, işə başlamaq vaxtıdır. Dükanlarımıza doldurulan keyfiyyətsiz, lakin bahalı xarici şərabları ancaq Azərbaycan şərabları ilə sıxışdırmaq olar - ucuz və keyfiyyətli!

Çalışırıq qonaqlarımız Şamaxı üçün qəribəsəsin...

***Seyran Məmmədov,** 1952-ci ildə Şamaxıda anadan olub. 1971-ci ildə API-nin fizika fakültəsini bitirib. 1979-cu ilədək Şamaxı Pedaqoji Texnikumunda müəllim, 1996-cı ilədək Azərbaycan EA-nın Geofizika Rəsədxanasının direktoru işləyib.*

1996-cı ildən Şamaxı şəhər icra nümayəndəsinin müavini vəzifəsində çalışıb.

2000-ci ildən şəhər icra nümayəndəsidir.

Mənim şəhər icra nümayəndəsi təyin olunmağım rayon icra hakimiyyətinə cənab Akif Əliyevin başçı təyin olunması ilə bir vaxta düşdü. Akif müəllim tələbkər və görülən işin keyfiyyətinə xüsusi diqqət yetirən adamdır. 1996-cı ildən şəhər nümayəndəliyində bir müavin kimi fəaliyyətim, işin incəlikləri, xüsusiyyətləri ilə tanışlığım bu vəzifədə normal fəaliyyət göstərməyimə zəmin yaratdı.

Biz RİH-in şəhərə aid bütün tapşırıqlarını yüksək səviyyədə həyata keçirməyə çalışırıq. İşlədiyim müddət ərzində şəhərdə xeyli abadlıq işləri görmüşük. Onu da qeyd edim ki, gördüyümüz işlərin əksəriyyəti daxili imkanlar hesabına, yaxud iməciliklər yolu ilə başa gəlib. Şəhərdə antisanitariya mənbəyi olan bir neçə zibilxana əmələ gəlmişdi. Onları təmizlədib uzun müddət nəzarətdə saxladıq, polis nəzarəti qoyduq, bir neçə nəfərə inzibati yolla təsir göstərdik və nəhayət, bu xəstəlik mənbəyini ləğv edə bildik.

Şəhərimizin relyefi elədir ki, burada enişli, yoxuşlu küçələr çoxdur. Yayda istidən asfalt ərziyib axır, yazda yağış suları, selləri

yolu dağıdır. Ona görə də tez-tez təmir işləri görməli oluruq. Xeyli küçəni daxili imkanlar hesabına təmir elətdirmişik.

Şəhərdə içməli su probleminin həlli istiqamətində xeyli işlər görüldü. Rayon İH başçısı Akif müəllimin şəxsi təşəbbüsü ilə 4 elektrik mühərriki və 4 nasos təmir olunaraq Pirsaat su hövzəsində qoyulub. Bu da fasiləsiz olaraq şəhəri su ilə təmin etməyə imkan verir. Qırxbulaq xəttində də təmir işləri aparılıb. Ətraf kəndlərdən bir neçəsi bu xəttə qoşulmuşdu. Akif müəllimin göstərişi ilə onlar bu xəttəndən açıldılar və şəhərə gələn suyun miqdarı artdı. İndi şəhərin su problemi, demək olar ki, səksən faiz həll olunub. Bu problemin yüz faizinin həlli üçünsə qarşımızda vaxtilə fəaliyyət göstərmiş bir su kəmərinin də bərpası durur. Bu, Çağan su xəttidir. Xəttin bir hissəsi çürüyüb yararsız hala düşmüşdür. Rayon icra hakimiyyəti həmin çürümüş hissənin bərpasını planlaşdırıb və bu iş yəqin ki, yaxın zamanlarda reallaşacaq. Bundan sonra şəhərdə su problemi bir dəfəlik həll olunacaq.

Şəhərimizdə kommunal məsələlərlə bağlı elə bir ciddi problemimiz yoxdur. İşıq, qaz, su, kanalizasiya sarıdan heç bir narazılıq yoxdur. Qarşıya çıxan xırda nasazlıqları öz gücümüzlə, yaxud həmin təşkilatların gücü ilə operativ şəkildə həll edirik.

Küçələrdə ət satışı ilə bağlı xeyli işlər görmüşük. Bu barədə rayon icra başçısının xüsusi sərəncamı da var. Qayda-qanuna tabe olmayan iyirmiyədək şəxs inzibati qaydada cərimə olunub. Ancaq hesab edirəm ki, bu sahədə hələ xeyli işlər görülməlidir.

Şəhərimizdə görülən bərpa və abadlıq işlərində şəhər bələdiyyəsinin də əməyini qeyd etmək istərdim. Bizim aramızda işbirliyi var. Əksər tədbirlərdə birgə fəaliyyət göstəririk. Bir-birimizə mehribançılıq və qarşılıqlı hörmət var. Ümumi iş naminə heç bir ayrı-seçkiliyə yol vermirik.

Bizim işimiz elədir ki, onu nə pərdələmək, nə də maskalamaq olar. Hər hansı bir şəhərdə ilk dəfə olan şəxslərin o şəhər haqqında rəyləri adətən belə ifadə olunur: “Nə təmiz şəhərdir!”, yaxud “Nə gözəl ağacları var!”, “Nə qəşəng parkları var!” və s.

Şəhərin dükan-bazarını, küçələrini xeyli gəzib-dolaşdıqdan sonra isə artıq misallar haqqında, mədəniyyət haqqında rəylər formalaşır: “İnsanları nə qonaqpərvərdir!”, yaxud, “Nə mehriban adamları var”. Yaxud da bunun əksinə.

Ona görə də bizim işimiz göz qabağındadır. Və biz həmişə çalışırıq ki, şəhərimizə qonaq gələn hər bir kəs buradan ancaq xoş hisslərlə ayrılınsın və uzun müddət Şamaxı üçün qəribsəsin...

Zaqatalanın sirli ormanları

Zaqatala - Balakən bölgəsindəki insidentlə bağlı bu rayonlarda olarkən terrorçuların axtarılmasında xüsusi xidmət göstərən meşə işçiləri ilə görüşməyi qərara aldıq. Çox qiymətli inşaat materialı, eyni zamanda hərbi sənayesi üçün əvəzsiz xammal mənbəyi ilə zəngin olan bu meşələrdə bələdçisiz gəzmək mümkün deyil. Uca dağları zirvəsinədək örtmüş sıx meşələr nadir ov heyvanarına yırtıcılar üçün əlverişli yaşayış mühiti yaratmaqla bərabər, bu bölgənin sakinləri üçün əbədi həyat və firavanlıq mənbəyidir. Lakin təbiətin insanlara bəxş etdiyi bu nadir incinin qoynunda bu gün yabançı canlılar da sığınacaq tapıb. Bir neçə nəfəri qətlə yetirən cinayətkar qrup insan ayağı dəyməyən ormanların qaranlığına çəkilib. Onların axtarışına daxili qoşunların və polisin cəlb olunmasına baxmayaraq, bu meşələrdə nəbələd adamların uğurlu əməliyyat aparması qeyri-mümkündür. Odur ki, Zaqatala və Balakən meşəçiləri bu işdə daxili işlər orqanlarına yaxından köməklik göstərirlər.

Zaqatala Meşə Təsərrüfatı İdarəsinə rəhbərlik edən **Şamil Məmmədov** bölgədə nüfuz və hörmət sahibi olan insanlardandır. O, 1952-ci ildə Zaqatalanın Kebeloba kəndində anadan olub. Zaqatala şəhər 2 sayılı orta məktəbini bitirdikdən sonra 1972-77-ci illərdə Dağıstan Politeknik İnstitutunun inşaatçı-mühəndis fakültəsində təhsil alıb. Hazırda ikinci ali təhsil alır - Gəncə Aqroekologiya İnstitutunun meşəçi-mühəndis fakültəsində oxuyur.

Zaqatala Kolxozlararası Tikinti İdarəsində fəhləlikdən müdir vəzifəsinə yüksələn Şamil müəllim, sonralar Azərbaycan Kəndtikinti Nazirliyinin 7 N-li trestində baş mühəndis vəzifəsində çalışıb. 1993-1995-ci illərdə Balakən rayon icra hakimiyyəti başçısı işləyib.

1990-1995-ci illərdə Azərbaycan Parlamentinin deputatı seçilib. 1998-ci ildən İmam Şamil adına Avar Cəmiyyətinin sədridir. Artıq 1 ildir ki, Zaqatala meşə təsərrüfatına rəhbərlik edir.

-Zaqatalada baş verən hadisələr bu gün bizi çox narahat edir. Zaqatala respublikamızın çoxmillətli bölgələrindəndir. Ona görə də burada baş verən kiçik kriminal insidentin belə rezonansı böyük olur. Çürüntü altında mürəkkəblənən hadisələr kimi dərhal bəzi ünsürlər baş qaldırır və əhali arasında çaşqınlıq və təlaş yadırlar. Bu hadisənin ilk günündən mən bir cəmiyyət sədri kimi əhali arasında tez-tez olmuş, söhbətlər aparmış, cinayətkarların tutulub təhvil verilməsi işində milliyyətdən asılı olmayaraq, hamının cəlb olunmasını və hüquq-mühafizə orqanlarına kömək etməsini tövsiyə etmişəm.

Qaldı ki, meşə təsərrüfatının işçilərinə, onlar da əllərindən gələn köməyi əsirgəməzlər. Meşə gözetçilərimiz - qalın meşələrin hər bir cığırına, dərəsinə-təpəsinə bələd olan meşəçilərimiz polislərə bələdçilik edir, yol göstərirlər. Artıq neçə müddətdir ki, onlar polislərlə birgə meşələrdə gecələyirlər.

-Şamil müəllim, meşəçilərinizdə hansı işlərdə nümunə göstərirlər?

-Bu işçilər təcrübəli, meşənin özünəməxsus xüsusiyyətlərini yaxşı bilən insanlardır. Tapdalanmış ot üzərindəki ayaq izləri, sındırılmış budağın hansı canlıya məxsusluğu, quşların narahat qışqırığı və s. bu insanların nəzər-diqqətindən yayınmır. Zaqatalanın 55 min hektar meşə sahəsi var. Onun da təxminən 70 faizi dağlıq zonaları əhatə edir. Ona görə də belə şəraitdə cinayətkarı tutub zərərsizləşdirmək olduqca çətinidir. Bu işdə təcrübəli meşə gözetçilərimizdən Ramazan Məmmədov, Abdulla

Ömərov, Zubahir Allahverdiyev, Arif Ömərov və başqaları ümumi iş naminə əllərindən gələni etmişlər.

-Zaqatalada ümumiyyətlə meşə sahələrinin qorunması və inkişafı nə vəziyyətdədir?

-Ümumiyyətlə götürsək, respublikada meşələrin vəziyyəti ürəkaçan deyil. Zaqatala bölgəsində nisbətən yaxşıdır. Son illər bu sahədə xeyli işlər görmüşük. Bu il 15 hektar yaz əkini həyata keçirməyi planlaşdırmışdıq. Əvəzində 43 hektar meşə zolağı salmışıq. Meşə sahələrinin artırılması məqsədilə Zaqatala rayonunun meşəçilərinin ümumi yığıncağında belə qərara gəlmişdik ki, hər meşəçi 300 ağac əksin. Lakin bu qərarımız gözlədiyimizdən də uğurla yerinə yetirildi. Belə ki, elə meşəçi ailəsi oldu ki, 1000-1200 ağac əkdik. Bu minvalla biz artıq 17 min yeni ağac əkməmişik.

-Respublikadakı qaz və yanacaq qıtlığı yəqin ki, meşələrə ciddi ziyan vurur?

-Heç şübhəsiz. Bildiyiniz kimi, rayonda qaz yoxdur, işıq qeyri-sabitdir. Belə vəziyyətdə ilboyu əhali əsasən odundan istifadə edir. Normativə əsasən Zaqatala şəhərinin 20 min əhalisinə biz 120 min kubmetr odun verməliyik. Əslində isə bizə 5400 kubmetr fond ayrılır. Görürsünüz, nə qədər fərq var. Mən bu idarəyə rəhbər gələndən sonra keçən il 11 min kubmetr odun sənədləşdirmişik. Burada iki məqama diqqət yetirmək vacibdir. Birincisi, ehtiyacını ödəmək üçün əhali onsuz da əyri-üyrü yollarla meşədən ağac oğurlayır. Elə bu ehtiyacı nəzərə alıb, biz həmin odunu doğrayıb əhaliyə satsaq və pulunu dövlətin büdcəsinə keçirsək, pis olar? İkincisi, meşəçiliyə elmi şəkildən yanaşsaq, ağaclar cavanlaşdırılmalıdır. Elə yaşlı ağaclar var ki, 20-30 ağacı öz kölgəsində inkişaf etməyə qoymur, təbii olaraq belə ağaclar doğranmalıdır.

-Şamil müəllim, əvvəllər dövlət inhisarında olan mebel sənayesi və inşaat-tikinti işləri üçün dövlət tapşırığına uyğun olaraq taxta və müxtəlif materiallar tədarük olunurdu. İndi özəlləşdirmə ilə əlaqədar bu sahədə vəziyyət necədir?

-Bəzən qışqır-bağır salırlar, işin mahiyyətindən xəbərdar olmayanlar guya "SOS!" həyəcanı verirlər ki, ay aman, qoymayın, meşələri qırdılar, dağıtdılar... Ancaq siz doğru buyurursunuz, meşə torpağın yaşıl örtüyü olmaqdan, insanlara oksigen istehsal etməkdən əlavə, həm də onun rahatlığına, qurub-yaratmasına, ev-eşik düzəltməsinə xidmət etməlidir. Bu mənada bayaq qeyd etdiyim kimi, biz həm yanacaq üçün odun tədarük edirik, həm də doğradığımız ağacların müəyyən hissəsini inşaat və mebel sənayesi üçün içlik şəklində satırıq. Lakin bütün bu işlər ciddi uçot və nəzarət altında həyata keçirilir.

Ümumiyyətlə, Zaqatalada qiymətli nadir ağaclar çoxdur. Onları qorumaq, inkişaf etdirmək biz meşəçilərin, eləcə də hər bir sakinimizin vətəndaşlıq borcudur. Meşə həyatdır, meşə sərvətdir, meşə dövlətdir. Meşənin hər bir ağacı bizim tam səlahiyyətli vətəndaşımızdır. Biz onların toxunulmazlığına və inkişafına cavabdehik. Onlar bizi, biz onları qorumalıyıq!

*"Sabah" qəzeti,
24 iyul 2001-ci il*

Qulaqlarınız gülüş sədalarından cingildəsin!

Buraxılış məntəqəsindən qovşağın rəisini soruşanda gənc polis işçisi həyətdə su kranının başında palçıqlı ayaqqabılarını təmizləyən ortayaşlı bir adamı göstərdi. O, ayaqqabılarının palçığını yuyub, üst-başının toz-torpağını çırpıb, əllərini saçına çəkdiədən və qamətini dikəltədikdən sonra yaxınlaşıb salamladı. Üz-gözüədən yorğunluq yağırđı, qıyılmış gözlərində, çatılmış qaşlarında nigarənçılıq, qayğı vardı. Buna baxmayaraq, bizi ədəb-ərkanla qarşıladı, çöhrəsindəki təbəssümü əsirgəmədi, yuxarı - kabinetinə dəvət etdi.

Qovşağın binasında əsaslı təmir işləri gedirdi. Üst-başımız divarlardakı hələ qurumamış rəngə batmasın deyə, biz qısıla-qısıla rəisin müvəqqəti məskunlaşdığı otağa qalxdıq. Məmməd müəllim yorğunluqla dilləndi:

-İşlərimiz çoxdur. Müasir rabitənin tələbləri ilə ayaqlaşmaq lazımdır. Yeni texnologiya tətbiq etməklə yanaşı, köhnəni də hələ yaşatmalıyıq. Odur ki, daim nəzarət və qayğı gərəkdir.

Qısa tanışlıq:

Məmməd Arazov 1942-ci ildə Gürcüstan Respublikası, Laqodexi rayonunun Qabal kəndində anadan olub. 1968-ci ildə Azərbaycan Dövlət Politehnik İnstitutunu bitirərək təyinatla Zaqatala rayonuna göndərilib. Hərbi xidmətini başa vurduqdan sonra M.Arazov müxtəlif sahələrdə çalışıb. İlk illərdə İstismar-Texniki Rabitə Qovşağının rəisi (qovşaq üç rayona - Qax, Zaqatala, Balakən rayonlarına xidmət göstərirdi), Təsərrüfatlararası Qarışıq Yem zavodunda direktor vəzifələrində çalışıb. 1993-cü il iyunun 7-də bu vəzifədən azad olunan M.Arazov xeyli müddət boş qaldıqdan sonra, nəhayət, öz hüquqlarının bərpası uğrunda mübarizə aparıb və 1996-cı ildə Zaqatala rayonu üzrə

Əllərin sosial müdafiə mərkəzinin direktoru təyin olunub. 1998-ci ilin avqustundan isə köhnə rabitəçi kimi öz peşəsinə qaytarılıb - Zaqatala rayon telekommunikasiya qovşağının rəisi vəzifəsinə göndərilib.

Zaqatala rabitəsinin dünya standartlarına uyğunlaşması üçün bir çox işlər görmüşük. Bunlardan ən ümdəsi bu günlərdə istismara verdiyimiz elektron tipli ATS-dir. Rayonumuzda fəaliyyətdə olan 4 min nömrəli "Kordinat" tipli ATS elektron tipli ATS-lə əvəz olunub. Abunəçilərimiz indi heç bir maneə olmadan öz evlərindən dünyanın istənilən nöqtəsinə zəng vurub zəng qəbul edə bilərlər. 5 min nömrəyə malik olan bu ATS-in hazırda 4 min nömrəsi köhnə abunəçilərin nömrələrinə qoşulmuşdur.

-Yeni ATS-in hansı üstünlükləri var?

-Ən əsası odur ki, indi abunəçilərimiz "8" rəqəminin hazırlıq signalını gözləmədən istənilən ölkənin kodunuyığıb oradakı tanışları ilə tez bir müddətdə danışa bilərlər. Bu ATS-in bir üstünlüyü də ondadır ki, xəttəki əlavə səs-küylər yox dərəcəsidir. Bundan əlavə, 80 blokator nömrəni də ayırmışıq.

-Aparığınız yenidənqurma və təmir işlərini öz hesabınıza görürsünüz?

-ATS-in avadanlıqlarının gətirilməsi və quraşdırılması Rabitə Nazirliyinin hesabınadır, binanın təmirini isə biz öz üzərimizə götürmüşük.

-Məmməd müəllim, Zaqatala rayonunun kəndlərində rabitə işinin vəziyyəti necədir?

-17 kənd ATS-imiz var. Bunların 7-sində şəhərlərarası çıxış var. Tədricən həmin kəndlərdə də elektron tipli ATS-lərə keçəcəyik. Ümumiyyətlə, rayonumuzda əhəlinin telefonlaşdırılmasının göstəricisi respublika miqyasını xeyli qabaqlayır. Belə ki, əgər respublika üzrə hər 100 nəfərə 13 nəfər telefonlu ailə düşürsə, bizim rayonda bu rəqəm 22 nəfərə yaxındır.

Qovşağımızda 100 nəfər rabitəçi çalışır. Bizim ən böyük arzumuz odur ki, evlərə sevinc müjdəli zənglər çoxalsın, əhəlimiz ancaq xoş xəbərlərdən diksinsin, qulaqlarında ancaq gülüş sədaları cingildəsin!

-Sizə uğurlar arzu edirik!

İdmanın kütləvililiyi hələ vacibdir

İsmayilli rayon Gənclər, idman və turizm idarəsinin rəisi
Rasim Səmədovla müsahibə

İsmayilli rayonunda Gənclər, idman və turizm idarəsi 1995-ci ildən fəaliyyət göstərir. Mən özüm isə bu işdə 1996-cı ildən çalışıram. Gənclərlə işləmək nə qədər maraqlı və xoş olsa da, ancaq olduqca ağır və məsuliyyətlidir. Çünki burada universal bilik və məharətə malik olmaq gərəkdir. Möhtərəm prezidentimizin təhsil, mədəniyyət, səhiyyə, idman və digər sahələrdə gənclərlə bağlı dövlət siyasətini həyata keçirmək, gənclərin tərbiyəsinə və inkişafına zəmin yaratmaq, onların problem və qayğılarına həssaslıqla yanaşmaq və bu kimi digər məsələlərdə idarəmiz sistemli və fəsiləsiz proqramla fəaliyyət göstərir.

Gənclərin faydalı əməyə cəlb olunması, işlə təmin edilməsi bu gün bizim qarşımızda duran ən vacib məsələlərdəndir. Bunu danmaq olmaz ki, gənclərin əksəriyyəti iş tapmaq ümidi ilə qonşu Rusiya, Belorusiya, Türkiyə kimi ölkələrə üz tutur və vətənin onlardan tələb etdiyi bir çox mənəvi boriclardan yayınırlar. Bu barədəki iradları onların nəzərinə çatdıranda isə bildirirlər ki, nə etməli, vətəndə iş tapa bilmirik. İlk baxışdan bununla razılaşmaq olar. Lakin problemin mahiyyətinə dərinlən varanda və onun həlli yollarını belə gənclərə izah edəndə bəzilərinin fikirlərində dönüş yaratmaq olur.

İndi mən bir sual verirəm: kəndli gənclər nə üçün gedib Rusiyanın bazarlarında "şmotka" satmalıdırlar? Axı, dövlətimiz

onlara torpaq verib, əkib-becərmək üçün imkan yaradıb. Kəndlinin əldə elədiyi torpaq onun iş yeridir. Əgər bu torpağı sevsən, ondan zövq almağı bacarsan, özün üçün gözəl yaşayış şəraiti qurmaq elə də çətin olmaz.

-Rasim müəllim, mən də bir anlığa sizinlə razılaşırım və dərhal da məndə belə bir fikir oyanır: torpaq sevgisi təkcə aqrar məsələdirmi? Bu, məgər milli-mənəvi siyasətin tərkib hissəsi deyilmi? Yaxud, nə üçün kəndli balası elə kəndli kimi yaşamalı, səhərdən axşamədək qızmar günəşin altında torpaqda qovrulmalı, axşam olan kimi isə üzüquyulu yatağa sərilməlidir? Torpağa dediyiniz sevgini yaratmaq üçün, ondan zövq almaq üçün gənclərlə bağlı hansı tədbirləri həyata keçirirsiniz?

-Çox doğru buyursunuz. Məhz elə 1999-cu ildə gənclərlə bağlı dövlət siyasəti barəsində verilən qərar da bu yönümlüdür. Bizim işimiz isə ondan ibarətdir ki, kəndlərdə yaşayan gənclərin həyatını mənəli etməkdə, asudə vaxtlarını səmərəli təşkil etməkdə, həmin sevginin maddi-mənəvi stimullarını yaratmaqda onlara yardımçı olaq. Əlbəttə, hələlik dövlətimizin iqtisadi vəziyyəti ona imkan vermir ki, geniş mədəni-kütləvi tədbirlər həyata keçirək, gənclər üçün əyləncə yerləri yaradaq. İndi gücümüz ona çatır ki, kəndli gəncləri idmana cəlb edək, müxtəlif yarışlar keçirək və gənclərin fiziki sağlamlığını möhkəmlədək. Bu məqsədlə ildə iki dəfə kəndli gənclərdən ibarət futbol komandalarının rayon çempionatını keçirir, hərbi idman oyunları üzrə yarışlar, atıcılıq üzrə turnirlər təşkil edirik. Sağlıq olsun, avqust-sentyabr aylarında atıcılıq üzrə İsmayilli çempionatını keçirməyi nəzərdə tutmuşuq.

Bu tədbirlərin nəticəsidir ki, artıq İsmayilli idmançıları 20-dən artıq idman növü üzrə respublika yarışlarında iştirak edirlər. Nailiyyətlərimiz də pis deyil. 1999-cu ildə keçirilən kənd zəhmətkeşlərinin II spartakiadasında rayonumuzun komandası respublika üzrə II yeri tutdu. Ötən il də yeniyetmələrin olimpiya oyunlarında yenə də idmançılarımız II yerə çıxdılar. Hətta

Bənövşə İsmayılova adlı bir yeniyetməmiz yüngül atletika üzrə respublika çempionu oldu.

-Rasim müəllim, ənənəvi sovet idmanının Qərb idmanından əsas tarixi fərqi onda olub ki, bizdə idman kütləvi xarakter daşıyıb, Qərbdə isə fərdilik, peşəkarlıq yüksək olub. İctimai-siyasi həyatımızın tədricən demokratikləşməsinə baxmayaraq, bu ənənə nəinki idmanda, o cümlədən dövlət idarəçilik strukturlarında, deyək ki, səhiyyədə, mədəniyyətdə və s. sahələrdə hələ də davam etmədədir. Sizcə, idmanın kütləviliyindən artıq fərdiliyə, peşəkarlar yetişdirilməsinə keçməyin vaxtı çatmayıbmı?

-Məncə, Azərbaycanın düşdüyü siyasi vəziyyət bütöv xalqın birliyini, səfərbərliyini tələb edir. Tarixdən məlumdur ki, hegemon dövlətlərin qadağa və nəzarətlərinə baxmayaraq, Almaniya döyüş qabiliyyəti olan bütöv əhalini ancaq kütləvi hərbi-idman oyunları ilə müharibə üçün hazırlaya bilmişdi.

Bu gün biz prezidentimizin seçəcəyi yolu gözləyirik. Arzu edirik ki, Qarabağ torpaqları sülhlə azad olunsun. Ancaq bu bizi arxayınlaşdırmamalıdır. Biz artıq gənclərimizi kifayət qədər döyüş hazırlığına gətirmişik. Onlar fiziki və mənəvi cəhətdən Vətənin müdafiəsinə hazırdırlar. Buna isə idmanın və təbliğat işinin kütləvililiyi ilə nail olmuşuq.

-Bu işdə sizə yeni-yeni uğurlar arzu edirik. Maraqlı söhbət üçünsə təşəkkürümüzü bildiririk.

Biz şagirdlərimizə müəllim kimi baxırıq

Şəfaqət Rəsulov, İsmayilli şəhər İsrail Həsənov adına 1 saylı orta məktəbin direktoru.

1951-ci ildə İsmayilli rayonunun Mican kəndində anadan olub. 1968-1972-ci illərdə Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutunun kimya fakültəsində təhsil alıb. Təyinatla bir müddət İsmayilli rayonunun Quşencə kəndində kimya müəllimi işlədikdən sonra hərbi xidmətdə olub. Sonralar müxtəlif məktəblərdə müəllim və nəhayət, 1979-cu ildə rayon təhsil şöbəsində metodist, metodkabinet müdiri və 1987-ci ildən 1997-ci ilədək təhsil şöbəsi müdürünün müavini vəzifələrində çalışıb. 1997-ci il aprel ayının 1-dən 1 saylı orta məktəbin direktorudur.

Rayonumuzun ziyalı potensialının əsas hissəsi bizim məktəbin payına düşür. Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru Məhəmməd Atayev, Ali Hərbi Məktəbin rəis müavini Danil Yusifov, Ağsu rayonunun hərbi komissarı Əlaləm Babayev, hüquq elmləri doktoru Ədalət Məmmədov, geologiya-mineralogiya elmləri doktoru Ədhəm və Hikmət Mahmudovlar, çoxlu sayda elmlər namizədləri, müxtəlif sənət adamları məhz həyata bu məktəbdən pərvazlanmışlar. Məktəbimiz çoxlarının müəllimi olmuş mərhum pedaqoq İsrail Həsənovun adını daşıyır. Pedaqoji elmlər namizədi İsrail Həsənov uzun müddət rayonumuzun maarif sisteminin rəhbəri olub.

Keçən il məktəbimizi bitirən 118 nəfər məzunun 63 nəfəri ali məktəblərə qəbul olundu. Ötən ilin yekularına görə məktəbimiz

rayonun ən yaxşı məktəbi adına layiq görüldü. Kollektivimizin bir neçə müəllimi və mən rayon icra hakimiyyətinin fəxri fərmanları ilə təltif olunduq. Cari tədris ilində 3 nəfər şagirdimiz respublika olimpiadasının qalibi olub. Çox fərəhli haldır ki, o şagirdlərdən biri - Turanə Xalıqova bir ildə iki dəfə olimpiada qalibi olduğundan hörmətli nazirimiz Misir Mərdanov (*sabiq təhsil naziri-red.*) bir ayda iki dəfə onu qəbul edərək şəxsən təbrik etdi. Bu, nəinki hər şagirdə, eləcə də hər müəllimə nəsib olan xoşbəxtlik deyil ki, yaxşı işinə görə nazir onu dəvət etsin. Ona görə də həmin şagird məktəbimizin xoşbəxt şagirdi elan olunub.

Ümumiyyətlə, məktəbimizin şagirdlərinin hazırlıq səviyyəsi bir direktor kimi mənə qane edir. Artıq tədris ilini başa vururuq və il ərzində gördüyümüz işləri, çəkdiyimiz əziyyətləri təhlil edirik, uğurlarımızı, nöqsanlarımızı saf-çürük edirik və... əziyyətimizin hədəf getmədiyini görürük. Təhsil şöbəsinin müdiri Fərman Bəşirov şəxsən buraxılış siniflərinin bir neçə imtahanında oturub, razı qalıb. Fərman müəllim özü də bizim məktəbin yetirməsidir. Məktəbi qızıl medalla bitirib.

Yəqin ki, ən dəqiq göstəriciləri ali məktəblərə qəbul imtahanlarından sonra müəyyənləşdirmək mümkün olacaq. Ancaq mən bir şeyi hiss etmişəm ki, şagirdlərimiz daha çox humanitar fənlərə meyllidirlər. Bu da görünür, onunla bağlıdır ki, bizdə ədəbiyyat və tarix fənnləri güclü tədris olunur. Bir həftə əvvəl ədəbiyyat və tarix müəllimlərimizlə söhbətimiz oldu və mən bu fənnlər üzrə yazılan dərslik və proqramlardan müəllimlərin razılığını eşitdim. Əvvəllər əksinə idi, tez-tez narazılıq eşidirdik. Dövlət rəhbərimizin, möhtərəm Heydər Əliyev cənablarının bu sahədəki tövsiyələrini nəzərə alan alimlərimiz, görkəmli pedaqoqlarımız xalqımızın dil və ədəbiyyatına, tarixinə diqqəti daha da artırmış və Təhsil Nazirliyinin rəhbərliyi ilə xeyli işlər görmüşlər.

Məktəbimizdə işinə yaradıcı yanaşan, daim pedaqoji, elmi axtarışda olan savadlı, təcrübəli müəllimlərimiz çoxdur. Tarix müəllimlərimizdən Telli Cəbiyeva, Bəylər Ağayev, Xəmis

Ağayev (fizika), Məhəmməd Heydərov (rus dili), Mirvari Musayeva (ədəbiyyat), Rəqub Museyibov (kimya), Mikayıl Adıgözəlov (bədən tərbiyəsi), Mazan Nuriyev (fransız dili) və başqaları şagirdlərin və pedaqoji kollektivin hörmətini qazanan müəllimlərimizdəndirlər.

Şagirdlərimizin tədris etdiyimiz fənlərə göstərdikləri maraq və həvəslərindən, dünyagörüşlərindən, ümumiyyətlə razıyıq. Hətta elə şagirdlərimiz var ki, biz müəllimlər artıq onlara müəllim kimi baxırıq. Bu şagirdlər gələcəkdə respublikamızın taleyində xüsusi rol oynaya biləcək şagirdlərdir. Onların arasında bizim pedaqoji şuranın üzvləri olanlar da var. Bu şagirdlərin şuranın iclaslarında verdikləri təkliflər, tövsiyələr bəzən bizi düşünməyə, müəllim-şagird arasındakı yaş fərqi unutmağa və onların dünyasına başqa prizmadan baxmağa vadar edir.

Məktəb binasının ümumi vəziyyəti hələ ki bizi qane edir. Sağ olsun rayonumuzun icra hakimiyyəti başçısını, 1997-1998-ci tədris ilində məktəbimizi təmir elətdirib. Onun nəticəsidir ki, bu gün də uşaqlarımız işıqlı, rahat sinif otaqlarında təlim-tərbiyə ala bilirlər. Elm üçün, təhsil üçün edilən hər bir xeyirxahlıq, olunan hər bir yardım birbaşa millətin gələcəyinə, onun sabahına salınan işıqdır. Bütün mənəvi işıqların mənbəyi isə məktəbdir. Məktəbimizə göstərilən ən kiçicik qayğıya belə mən minnətdarlığımı bildirir, qayğı sahiblərinə təşəkkür edirəm.

"Press-inform"

Sankt-Peterburq şəhərində yaşayan soydaşlarımız üçün xüsusi buraxılış

Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin bərpa olunmasının 10-cu ildönümü günlərində dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan azərbaycanlıları təmsil edən soydaşlarımızın ölkəmizin paytaxtı Bakı şəhərində I qurultayı keçirildi.

XX əsrin son 10 illiyi dünyanın coğrafi-siyasi xəritəsində əhəmiyyətli dəyişikliklərin baş verməsi, dünya siyasətində yeni üfüqlərin açılması ilə əlamətdar olmuşdur. Bu mənada dünyanın nəhəng, nüfuzlu ölkələrində yaşayan soydaşlarımızın dünyaya integrasiyasında rolu əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Avropa ölkələrində, ABŞ-da, Rusiyada formalaşmaqda olan Azərbaycan diasporu getdikcə daha da möhkəmlənir və hadisələrə fəal müdaxilə gücü qazanır. Belə diasporlardan biri də Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində fəaliyyət göstərən Azərbaycan Milli-Mədəni Muxtariyyətidir (AMMM). Rusiyanın bu qədim şəhərinə ezam olunmuş əməkdaşımız AMMM-də olmuş və şəhərin sosial-siyasi həyatında aktiv rol oynayan cəmiyyət üzvləri ilə söhbətlər aparmışdır. Görüşlərin nəticəsi olaraq bu sayımızda "Sabah"-ın əlavəsi kimi "Press-inform" xüsusi buraxılışını hazırlamışıq. Əlavəni bu sayımızın içərisində köşklərdən alıb oxuya bilərsiniz.

Yeni Azərbaycan Partiyasının II Qurultayı keçirildi

Noyabrın 21-də Respublika sarayında Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayı keçirilmişdir.

YAP sədrinin müavini, Milli Məclisin sədri **Murtuz ƏLƏSGƏROV** qurultay nümayəndələrinə və qonaqlara müraciətlə dedi:

- Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri, zati-aliləri möhtərəm cənab Heydər Əliyev!

Hörmətli qurultay nümayəndələri!

Hörmətli qonaqlar, xanımlar və cənablar!

Yeni əsrdə, yeni minillikdə, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasının 9-cu ildönümünün tamam olduğu bir gündə biz partiyanın ikinci qurultayına toplaşmışıq. Ölkəmizin bütün bölgələrindən gəlmiş qurultay iştirakçıları və onların şəxsində Yeni Azərbaycan Partiyasının 230 mindən çox üzvünün hər birini bu böyük bayram - tarixi əhəmiyyətli siyasi hadisə münasibətilə təbrik edir, bütün xalqımızın və ölkəmizin həyatında yeni mərhələnin əsasını qoyacaq bu əzəmətli forumun işinə uğurlar diləyirəm.

Yarandığı vaxtdan partiyamız siyasi mübarizələrlə dolu şərəfli yol keçmişdir. İqtidar partiyası olan Yeni Azərbaycan Partiyası Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi siyasətin avanqard qüvvəsi kimi xalqımızın qarşısında duran vəzifələrin həll edilməsinə özünün layiqli töhfəsini vermiş, möhtərəm prezidentimizin, müdrik sədrimizin ən yaxın köməkçisi olmuşdur.

Bir ay öncə biz dövlət müstəqilliyimizin 10 illiyini böyük ruh yüksəkliyi ilə qeyd etdik və bu yaxınlarda Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayını keçirdik. Ötən dövrdə keçdiyimiz yol bir daha göstərir ki, xalqımızın seçimi doğru seçimdir. Bu yol möhtərəm prezidentimizin, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi yoldur.

Yeni Azərbaycan Partiyasının hər bir üzvü Heydər Əliyevin siyasi məktəbinin yetirməsi, Heydər Əliyevin yolunun davamçısı və onun ideyalarının daşıyıcısıdır.

Hörmətli qurultay nümayəndələrinin diqqətinə çatdırmaq istərdim ki, partiyanın ikinci qurultayının çağırılmasına dair Yeni Azərbaycan Partiyası idarə heyətinin 2001-ci il 30 avqust tarixli qərarına əsasən 81 rayon, şəhər təşkilatında hesabat-seçki konfransları keçirilmiş və qurultaya 1952 nümayəndə seçilmişdir.

Seçilmiş nümayəndələrdən 1923 nəfər qurultayın işində iştirak edir. 29 nümayəndə üzrlü səbəbdən iştirak edə bilmir. Beləliklə, Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayı öz işinə başlamağa səlahiyyətlidir.

Gündəliyə aşağıdakı məsələlər daxildir: YAP idarə heyətinin hesabatı, Mərkəzi Nəzarət-Təftiş Komissiyasının hesabatı, təşkilati məsələlər:

Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin seçilməsi, YAP Siyasi Şurasının seçilməsi, Mərkəzi Nəzarət-Təftiş Komissiyasının seçilməsi və Azərbaycan xalqına müraciətin qəbul olunması.

* * *

Sonra məruzələr ətrafında çıxışlar oldu. YAP idarə heyətinin üzvü, Milli Məclis sədrinin birinci müavini **Arif RƏHİMZADƏ**, YAP Sumqayıt şəhər təşkilatının sədri, şəhər icra hakimiyyəti başçısının müavini, Milli Məclisin deputatı **Xıdır ALOVLU**, Naxçıvan Dövlət Universitetində YAP Gənclər Birliyinin sədri **Süsən ŞİRİNOVA**, YAP idarə heyətinin üzvü, partiyanın Səbail rayon təşkilatının sədri, Milli Məclisin Regional məsələlər daimi komissiyasının sədri **Zahid QARALOV**, YAP sədrinin müavini, ARDNŞ-in birinci vitse-prezidenti, Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti, Milli Məclisin deputatı **İlham ƏLİYEV** çıxış etdilər.

* * *

Sonra təşkilati məsələlərə baxıldı.

Heydər Əlirza oğlu ƏLİYEV Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri seçildi.

Sonra YAP-ın 26 nəfərdən ibarət İdarə heyəti seçildi.

İlham ƏLİYEV YAP sədrinin birinci müavini, **Murtuz ƏLƏSGƏROV**, **Əli NAĞİYEV**, **Sirus TƏBRİZLİ** YAP sədrinin müavinləri, **Əli ƏHMƏDOV** YAP-ın icraçı katibi, **Siyavuş NOVRUZOV**, **Mübariz QURBANLI** və **Bahar MURADOVA** icraçı katibin müavinləri seçildilər.

Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri Heydər Əliyev onları təbrik etdi, işlərində uğurlar arzuladı.

Bununla da Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayı öz işini başa çatdırdı.

Bu informasiyalardan əlavə, “Xüsusi buraxılış”da Sankt-Peterburq Azərbaycan Milli-Mədəni Muxtariyyətinin icraçı direktoru Əlixan Musayevlə müsahibə, Sankt-Peterburq “Viləs” şərab zavodunun baş direktoru Məşkur Qasimov, Muxtariyyətin icraçı direktorunun müavini Babək Əsədov və Sankt-Peterburqda Azərbaycanı layiqincə təmsil edən digər nüfuzlu eloğlularımız haqqında maraqlı yazılar verilmişdir.

Qeyd:

Bu nömrə təkcə Azərbaycanda yayılmamış, eləcə də 500 nüsxə Sankt-Peterburq şəhərinə göndərilərək müxtəlif təşkilatlara pulsuz paylanmışdır.

O üç nəfərdən biri mən idim...

Mingəçevir şəhərinin qabaqcıl təhsil müəssisələrindən birində olmaq arzumu bildirəndə şəhər təhsil şöbəsinin müdiri **Mirzə Cavadov:**

-Gəlişiniz yerinə düşüb, - deyə, dilləndi,- Mingəçevir şəhər litseyi nəinki şəhərimizin, eləcə də respublikamızın ən qabaqcıl təhsil müəssisələrindəndir. Bu gün beynəlxalq təşkilatlardan onların qonağı gələcək. Bu görüşdə mətbuat nümayəndəsi kimi sizin də iştirakınız yerinə düşərdi.

...Nəzərdə tutulan görüşdən qabaq litseyin təhsil bazası ilə, onun təhsil sahəsindəki göstəriciləri ilə tanış olmaq üçün direktor İsmayilov **Mayıl Yolçu oğlu** ilə görüşdüm.

M.İsmayilov 1968-ci ildə Azərbaycan Xarici Dillər institutunun İngilis-Azərbaycan dili fakültəsini bitirib. Təyinatla Mingəçevir şəhər 17 saylı orta məktəbdə əmək fəaliyyətinə başlayan və təhsil sahəsində müxtəlif vəzifələr tutan Mayıl müəllim 1990-cı ildən litseydə işləyir. 1997-ci ildən isə pedaqoji kollektiv onu özünə rəhbər seçib. Filologiya elmləri namizədir.

- Litseyimizin ən yüksək göstəriciləri 1997-98-ci və 2000-2001-ci tədris illərində olmuşdur. Belə ki, Mingəçevir şəhər litseyi ali məktəblərə qəbulun nəticələrinə görə respublikada 1-ci yeri tutmuşdur. Bu il ali məktəblərə qəbul zamanı 600-dən yuxarı bal toplayan abituriyentlərin 11 nəfəri bizim litseyin məzunudur. Məktəbi bitirən 58 nəfər şagirdimizdən 56 nəfəri tələbə adı qazanıb. Maraqlı orasıdır ki, qəbul olmayan şagirdlərimiz də yüksək bal toplamışlar: 553 və 466 bal.

Bu uğurlarımız Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin kollegiyasında qeyd olunmuş və qabaqcıl təcrübə kimi bizim iş prinsiplərimizin respublikada yayılması tövsiyyə olunmuşdur.

Maraqlı bir faktı da qeyd etmək yerinə düşərdi. Qəbul üçün yüksək bal tələb edən ali məktəblərdən Azərbaycan Tibb Universitetində bizim litseyin 90 məzununu təhsil alır.

Bir faktı da deyim. 1998-ci ilədək litseyi bitirən bütün məzunlarımızın, demək olar ki, hamısı artıq ali məktəb diplomu almışlar.

Digər uğurlu nəticələri sadalamamışdan əvvəl qəti şəkildə onu bildirim ki, qazanan bütün nailiyyətlər, əlbəttə ki, pedaqoji kollektivin gərgin zəhmətinin bəhrəsidir. Litseyimizdə 2 nəfər elmlər namizədi, 2 nəfər dissertant, 15 nəfər ali kateqoriyalı, 8 nəfər 1-ci kateqoriyalı və digər istedadlı gənc müəllimlər çalışır.

- **Mayıl müəllim, məlumatımıza görə, respublikanın 273 nəfər müəllimi arasında keçirilən müsabiqədə 3 nəfər qalib müəyyənləşdirilib. Onlar Böyük Britaniyada İngilis dilində mühazirə oxumalıymış. Və bu 3 nəfərdən biri sizin litseyin müəllimi olub. Həmin şəxs İngiltərənin Oksford, London, Nyu York universitetlərində oxuyub. Beynəlxalq seminarlarda iştirak etmiş, İngilis dilinin tədrisi ilə bağlı beynəlxalq sertifikat almışdır. Bəlkə o şəxs haqqında da bir az danışsınız...**

Gülür, çöhrəsinə xəfif qızırtı çökür və:

-Siz qoymazsınız axıracan təvazökar olaq:- deyə, utana-utana sözünə davam edir. - Bəli, o 3 nəfərdən biri mən idim... Və mənim şagirdlərim arasında da bu gün yolumu davam etdirənlər çoxdur. Belələrindən biri Rəfael Zərbəliyevdir, o, respublikamızda ABŞ təşkilatlarının keçirdiyi müsabiqənin qalibi olmuş və təhsilini davam etdirmək üçün ABŞ-a göndərilmişdir. Hazırda oxuyub qayıtmışdır.

Bir məqamı da qeyd etmək istəyirəm ki, biz şagirdlərimizə ölkəmizin gələcək kadr potensialı kimi baxırıq və onların təkcə elmi-nəzəri biliklərə yiyələnməsinə deyil, eyni zamanda mənəvi-etik baxımdan, estetik cəhətdən, hərbi vətənpərvərlik, milli-əxlaqi tərbiyə istiqamətində formalaşmasına çox ciddi yanaşırıq. Hər həftənin I günü bizdə siyasi məlumat günüdür. Dünyada baş verən hadisələrlə biz uşaqları tanış edirik.

-Mayıl müəllim, sizin litseyin tədris proqramı digər ümumtəhsil məktəblərin proqramlarından hansı fərqli cəhətləri ilə seçilir?

-Bizim tədris proqramında fərdiyyətçilik mövcuddur. Bu da litseydə aşılana biliklərin profilləşdirilməsi ilə bağlıdır. Əsas

profillər humanitar, təbiət, riyaziyyat, fizika, informatika sahələridir. Məhz elə bu profillər üzrə də biz fərdi tədris proqramımızı təsdiq etdirmişik.

-Litseyin bina ilə təmin olunması, bilirik ki, ən böyük problemlərinizdəndir. Bu sarıdan, deyəsən, son vaxtlar, ümidlər artır?

-Bəli, bu ən ağırlı yerimizdir. Gördüyünüz bu məişət binasının iki mərtəbəsini hələlik icarəyə götürmüşük. Rəhbərliyin, valideynlərin, müəllimlərin hesabına artıq bir mərtəbəni təmir etdirib, səliqə-sahman yarada bilmişik. Lakin burada qaçqınların məskunlaşması işimizə xeyli əngəllər törədir. Yaxşı olardı ki, onlar da münasib bir yerdə yerləşdiriləydi, biz də ürəyimiz istəyən kimi kompüterlərimizi, linqofonlarımızı, laborator cihazlarımızı qurub işlədə biləydik.

-Mayıl müəllim, beynəlxalq təşkilatlarla, deyəsən, müəyyən işlər qura bilmişiniz?

-Bəli, dediyim kimi, onların təşkil etdikləri müxtəlif müsabiqələrdə şagirdlərimiz fəal iştirak edirlər. ABŞ "Dünyaya baxış" humanitar təşkilatı ilə qurduğumuz əlaqə nəticəsində onlar bizə 3 min ABŞ dolları həcmində ingilis dilində müxtəlif kitablar bağışlamışlar. Bu yaxınlarda isə "Proyekt Harmoniya" beynəlxalq təşkilatına bir layihə təqdim etmişik. Verdiyimiz layihə onları maraqlandırıb və nümayəndələri artıq bir neçə dəfə litseyimizdə olublar. Münasibətlərindən hiss etmişik ki, informatika fənninin tədrisinin keyfiyyətini yüksəltmək və internetə qoşulmaq üçün bir sinif otağının tam kompüter təchizatını onların köməkliyi ilə qura biləcəyik.

Əlbəttə, digər qayğılarımız da yox deyildir və onları sadalamaqla bu qayğılar heç də azalmayacaq. Sadəcə, bütün qüvvə və bacarığımızı ona yönəltmişik ki, özümüzü təsdiq edək. Güman edirik ki, haçansa bizimlə yanaşı addımlayan problemlərimizi qabaqlaya biləcəyik. Və o zaman rahat nəfəs alacağıq.

-Sizə narahat ömür, rahat həyat, sonu işıqlı başlanğıclar arzulayıram.

Kitabın içindəkilər

Əvəzsiz mənbə (<i>Sabir Rüstəmxanlı</i>)	3
O yaşadıklarından danışır... (<i>Nizami Cəfərov</i>)	5
Ömür yolu	7
Giriş. Azərbaycan-Gürcüstan münasibətləri	11
Bakıdan Borçalıya nə yaxınmış... ..	15
Təqib.....	21
Böyük fəlakətin astanasında	28
Gözü yolda qalan var	37
Özümü güvənək	40
Sabahı yaşayacağıqsa	43
Qanunun bir üzü olmalıdır!	51
Qarabağ pəhləvanları çağırır	58
Bir köç qayıdır geri	66
Ahıska türkləri Türkiyədə	70
Müəllimlərin vəziyyəti yaxşılaşdırılmalıdır!	72
Gürcüstan: kələfin ucu tapılmır... ..	76
Sovet imperializmi və onun məntiqi əsasları	79
İflasa uğramış siyasət və gerçəklik	81
Qırılmaqdan yox, kiçilməkdən qorunun... ..	85
Bir daha əlifba haqqında	88
Hər barışda bir uduş var... ..	90
<u>Rəhim Qazıyev:</u> Vahid hərəkata qoşulaq	92
"Güclü əl" lazımdır!	95
<u>Tacəddin Mehdiyev:</u> «Mən qurban verildim...» (Dəşəlti əməliyyatı)	98
Qan verdim - duruldum... ..	113

<u>Polkovnik Ramiz Məlikov:</u> Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Milli Şurasına, "Azərbaycan" qəzeti redaksiyasına	116
Üç günün sevinci və... təəssüfü... ..	126
Tarixin məntiqi bizim xeyrimizədir	131
Üç ilin yorğunuyuq biz... ..	137

Əbülfəz Elçibəy, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti. Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsinə, "Azərbaycan" qəzetinin baş redaktoruna	150
---	-----

İsa Qəmbərov, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri. Qarabağa Xalq Yardımı Komitəsinə, "Azərbaycan" qəzetinə	151
--	-----

Təbriklər	152
<u>Sabir Rüstəmxanlı.</u> Üç ildən sonra	155
<u>İlham Rəhimli.</u> "Azərbaycan" lı günlərim	159

<u>Rəfiq Hacıyev.</u> Sizdən ayrılısam da... ..	167
--	-----

Əbülfəz Elçibəy, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti. "Azərbaycan" qəzetinin baş redaktoruna	170
--	-----

İsa Qəmbərov, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin sədri. "Azərbaycan" qəzetinin yaradıcı kollektivinə və oxucularına	171
--	-----

<u>Nəriman Əbdürrəhmanlı.</u> Ruhumuzun bütövlüyü naminə	173
--	-----

<u>Abbas Cingiz.</u> "Azərbaycan" ın redaktorları	174
100 il... 100 min dolaşığında	179
Borçalı ağrıları	184
Qalanlar dostumuzdur, gedənlər qonağımız	191
Aşqabat üzərində "Gümüş Aypara"	195
Боль Борчалы.	206

«Qərzkar jurnalist» mənəm.....	209
Şərq öz müdrikliyinə qayıdır	217
Əslində, hər şey sıfırdan başlanır	223
"Borçalı: Dünən, Bu gün, Sabah" forumu baş tutdu	227
Şevardnadze hər şeyi etiraf etdi	232
Jurnalistlərin "Qızıl Qələm"i özlərinə qaytarıldı	236
"Azərbaycan"ın qonağı	239
Əbülfəz Elçibəyin prezidentliyi kimə lazım idi?	240
Şamaxı Rəsədxanasının sirləri	242
Şamaxı Rəsədxanasının sirləri açılmır ki, açılmır	269
Türkiyə Azərbaycanın yanındaırmı?	273

Cavanşir Məmmədov, polis polkovniki: «Polis siyasi oyunlara cəlb edilməməlidir»277

Gül verdik – güllə aldıq	283
Ayağım torpağa dəyəndə qocalıram	288
Borçalı probleminin həlli təkcə Gürcüstandan asılı deyil	292
Müdafiə Nazirliyinin öz nəşriyyatı olmalıdır	299
Ömrümüzün bizə mənsub olmayan hissəsi	302

Sya Suyuan, CXR-in Azərbaycandakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri: Çin-Azərbaycan əməkdaşlığının işıqlı perspektivləri305

Fərman Ceyranov, M.Topçubaşov adına Elmi-Tədqiqat Klinik və Eksperimental Cərrahlik İnstitutunun direktoru: “Həkimlərin məvacibi simvolik xarakter daşıyır”308

Ə.Əliyev, “Azərbaycan Hava Yolları” Dövlət Konserinin baş direktoru: Üç il bundan əvvəl beynəlxalq reyslər barədə danışmaq belə qeyri-ciddi qarşılanırdı313

Neçə ki “Azərbaycan” var320

Əflatun Məmmədov: «Azərbaycanın dünya telekommunikasiya şəbəkəsinə qovuşması qaçılmazdır»326

Problemlərin həlli öz əlimizdədir329

Aktyor Mamuka Kikaleyşvili: Səfəlik və səmimilik335

Gürcüstan azərbaycanlılarının ziyahıları birləşirlər	341
Mənə «qonaq» deyirsən?	343
İnsan... yaşamağalıdır!	347
Gəlin sabahın yolunu birlikdə arayaq	349
Yarım ilin ayrılığından sonra.....	351
“Sabah”dan gələn yollar	353
Söhbətimiz qalsın Qarayazıya	359
Qaytarılan köç karvanı	361

Vaqif Mustafayev, Borçalı (Aşağı Kartli) bölgəsi üzrə qubernatorun muavini: “Dünyanın bütün ölkələrinə Borçalıdan axın var...”365

Senzura ləğv olundu	370
Eşq və raket cəngavəri	372
Geriye yol yoxdur – qarşıda seçkilərdir	374
Gürcüdülli kənddən qalxan azan səsi	376
Bina darısqallıq edir	379
Şagirdlər müəllimlər arasında rəqabət yaradır	381
Azərbaycan torpağı, gürcü şərəbi və «azsaylı xalqlar»	385
Şəkər xanımın gileyləri, Qamxaraşvilinin Aslan həsrəti və biz jurnalistlər	389
Ruhun şad olsun, Dilsuz müəllim!	392
«Meyitini aparıb doğulduğun kəndə tullayırıq!»	394
Azərbaycanın kənardan işığa ehtiyacı yoxdur	404
Ona, sadəcə, Rəşid Pəhləvan deyərildilər... ..	406
Azərbaycanda qeyri-rəsmi qəzet varmı?	410
Göz yaşına heykəl qoyanlar	413
Balakənin öz xəstəlikləri var	416
Qazanan Azərbaycandır!	419
Elba – babanın yadigarıdır	422
Torpaq sevgisi aqrar məsələ deyil	425

Sabirin vətəninə

“Biz xalqı ucdantutma məhkəməyə verəsi deyilik ki...”	428
Tarixini qorumayan xalq mədəniyyətini itirər	432
Napoleon Şamaxının “Reyhani” şərabını içərmiş	435
Çalışırıq qonaqlarımız Şamaxı üçün qəribsəsin	440
Zaqatalanın sirli ormanları	443
Qulaqlarınız gülüş sədalarından cingildəsin!	447
İdmanın kütləvililiyi hələ vacibdir	449
Biz şagirdlərimizə müəllim kimi baxırıq	452
"Press-inform"	455
O üç nəfərdən biri mən idim	459

E-mail: kerimli-sherif@mail.ru
(050) 3280451

«Elm və Təhsil» nəşriyyatının direktoru:
professor Nadir MƏMMƏDLİ

Kompüter dizayneri: Zəhid Məmmədov
Texniki redaktor: Rövşanə Nizamiqızı
Korrektor: Fidan Kərimli

Çapa imzalanmış **26.06.2015**
Şərti çap vərəqi **29,2**. Sifariş № **205**
Kağız formatı **60x84 1/16**. Tiraj **500**

Kitab «**Elm və Təhsil**» nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsində səhifələnilib çap olunmuşdur.

E-mail: nurlan1959@gmail.com

Tel: 497-16-32; 050-311-41-89

Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev döngəsi 8/4.

ŞƏRİF KƏRİMLİ
1954-1995

Şərif Həmid oğlu Kərimli 1954-cü il iyunun 22-də Marneuli rayonunun Baydar kəndində anadan olub. 1972-ci ildə Baydar orta məktəbini və 1977-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin Jurnalistika fakültəsin bitirdikdən sonra «Yazıçı» və «İşıq» nəşriyyatlarında redaktor, şöbə müdiri vəzifələrində çalışıb. 1987-ci ildən 1989-cu ilədək «Gənclik», «Molodost» jurnalında məsul katib, redaktor müavini vəzifələrində işləyib.

1989-cu il oktyabrın 5-dən, qəzetin ilk sayından 1995-ci ilədək «Azərbaycan» qəzetində əvvəlcə məsul katib, baş redaktor müavini və nəhayət, baş redaktor vəzifəsinə yüksəlib.

Şərif Kərimli təkcə Azərbaycanın ictimai-siyasi, social-mənəvi olaylarına işıq tutmaqla kifayətlənməmiş, həyatının və yaradıcılığının əsas leytmotivinə, qayəsinə, mənasına çevirdiyi Borçalı və Azərbaycan-Gürcüstan dostluğu ideyasını bu ölkələrdə çıxan qəzetlərlə yanaşı, dünyanın tanınmış, nüfuzlu, yüksək tirajlı ingilisdilli qəzetlərində də («Novoe russkoe slovo» (ABŞ-da çıxır), «Nezavisimaya qazeta» (Rusiya), «İslami Birlik» (İran), «Sabah» (Türkiyə)) yazmış, təbliğ etmiş və şəxsən özü də bu amala sadiq qalmışdır.

Şərif Kərimli dəfələrlə Borçalı problemini ən yüksək rəsmi səviyyələrdə diqqətə çatdırmış, Azərbaycan və Gürcüstan prezidentləri ilə görüşmüş və bu məsələ ilə bağlı soydaşlarımızın arzu və istəklərini ifadə edən təkliflər vermişdir.

Şərif Kərimli yüzlərlə siyasi-publisistik məqalə ilə yanaşı, «Rəşid Pəhləvan», «Sali Süleyman», «Pəhləvan Müsəllim», «Qaytarılan köç karvanı», «8712 nömrəli əsir», «Gürcüstan: ikili standart siyasətinin yeni qurbanı» kimi maraqlı bədii və bədii-publisistik kitabların müəllifidir.

